

שולחן ערוך כפשוטו

ס

הלכות חוקות העובדי כוכבים
הלכות נידה
הלכות מקוואות

צעקבות
הבית יוסף
והדרכי משה

הלכות חוקות העובדי כוכבים, הלכות נידה,
הלכות מקוואות
סימנים קע"ח – ר"ב

מאת הרב שאול דוד בוצ'קו

עורך: הרב נסים פרידמן

כוכב יעקב תשפ"ה

המוציא לאור:

הוצאת ספריית עץ חיים

מפתחות: הרב תומר דדון

עימוד ועיצוב: אדרת אמונה מורגנשטרן

ניתן להשיג את הספר **בישיבת היכל אליהו**

כוכב יעקב 90622, טל' 02-6550500 פקס' 02-9972115

© כל הזכויות שמורות למחבר תשפ"ה – 2025

חל איסור גמור לצלם מן הספר למטרות מסחריות.
מותר לצלם חלקים מן הספר לצורך לימוד אישי בלבד.

תוכן העניינים

7.....	תוכן העניינים
10.....	הקדשה
12.....	הסכמות וברכות
23.....	הלכות חוקות העובדי כוכבים
24.....	סימן קע"ח שלא ללבוש כמלבושי עובדי כוכבים
28.....	סימן קע"ט שלא לכשא, לעונן ולנחש
46.....	סימן ק"פ איסור כתובת קעקע וקריחה על מות
54.....	סימן קפ"א איסור גילוח הפאות
63.....	סימן קפ"ב דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה
68.....	הלכות נידה
69.....	סימן קפ"ג אשה שרואה טיפת דם צריכה לישב ז' נקיים
73.....	סימן קפ"ד שצריך לפרוש מהאשה עונה קודם לוסתה
86.....	סימן קפ"ה דין אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני
91.....	סימן קפ"ו דיני בדיקת אשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש
95.....	סימן קפ"ז דיני אשה הרואה דם מחמת תשמיש
115.....	סימן קפ"ח דיני מראות הדם
126.....	סימן קפ"ט דיני אשה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע
167.....	סימן ק"צ דיני כתמים ובדיקת האשה
216.....	סימן קצ"א דין אשה שמצאה דם בהשתנה
223.....	סימן קצ"ב דיני בלה הנכנסת לחופה
232.....	סימן קצ"ג דין דם בתולים
235.....	סימן קצ"ד דיני יולדת ומפלת

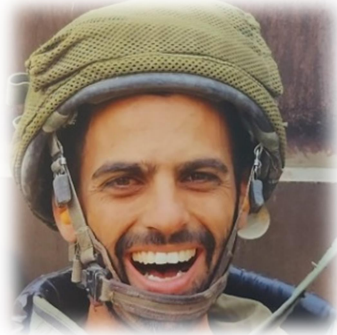
247	סימן קצ"ה דברים האסורים בזמן נדחתה.....
260	סימן קצ"ו דיני לבישת הלכות ובריקתה.....
278	סימן קצ"ז דין שלא תטבול האשה ביום.....
284	סימן קצ"ח דיני טבילה וחציצתה.....
326	סימן קצ"ט שצריכה האשה לבדוק בית הסתרים ודיני הפיפה בשבת ובחול.....
340	סימן ר' אימתי תעשה ברכת הטבילה.....
342	הלכות מקוואות.....
342	סימן ר"א דיני המקוה ומימיו.....
447	סימן ר"ב דברים החוצצים בטבילה.....
455	קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א.....
485	מפתח נושאים.....

הקדשה

בס"ד

סרן הראל שרביט הי"ד,

החולם והלוחם, המדבר ומקיים - עלה לגנזי
 מרומים באור ליום שישי, י"ז בטבת ה'תשפ"ד,
 בקרב בעזה במלחמת "חרבות ברזל", בהיותו
 קצין לוחם בחטיבת הקומנדו. בן ג"ל שנים היה
 בעלייתו, וידיו מלאות בעשייה למען ארץ
 ישראל, עם ישראל, גאולתו ותורתו, ובמעשי
 חסד רבים ובמסירות נפש.

הראל גדל בכוכב יעקב אשר בארץ בנימין, למד בת"ת והיה תלמיד מצטיין,
 פיקח, בעל תפיסה מהירה מאוד וזיכרון נפלא, למד בישיבה לצעירים שליד
 מרכז הרב, למד כשנה בישיבת אלון מורה, התגייס לצבא לחטיבת כפיר, גדוד
 נצח יהודה, שימש כקצין, והיה נערץ על פיקודיו. השתחרר בדרגת סרן לאחר
 6 שנות שירות משמעותי מאוד, עסק בהרבה תחומי התנדבות למען א"י ועם
 ישראל וכבודם כ"יד לאחים", "צדק לעמירם", עליות להר הבית, עליות למזבח
 יהושע בהר עיבל, כניסות לקבר יוסף, הקמת חוות "עמק תרצה", ועוד ועוד.
 בשנות חייו האחרונות עסק גם בניהול ופיקוח פרויקטים של בנייה, ובעיקר
 בירושלים, ובהצלחה רבה.

במלחמת חרבות ברזל, היא מלחמת תקומתנו, מלחמת התקומה - הראל
 נלחם בנחישות ומסר נפשו כדי להילחם באויב, ונלחם להרמת קרן ישראל
 וכבודו, לנקום באויבינו, ולבערם מן הארץ (מעידים עליו שהיה טובל לפני
 היציאה לקרב כל אימת שהיה יכול, ומלמל פסוקים במהלך הלחימה עצמה).
 היה בעל עוצמות וכוח מנהיגות נדירים, גיבור ללא חת, עז נפש ואמין, ויחד
 עם זאת עדין נפש, כפי שנאמר על דוד המלך, עדינו העצני, עם לב מלא
 רגישות לחבריו ולעמו

היה מלא אהבה ומסירות נפש לארץ ישראל, אהבת ישראל, וקנאי לכבוד ה' ותורתו.

אהבתו לארץ ישראל באה לידי ביטוי במעשים שעשה למענה ובערגה אין קץ, והיה מרבה לשיר ברגש את הפיוט הנפלא "**ארץ הקדושה**" (שהתפרסם מאוד מכוחו ולאורו, לאחר עלייתו לגנזי מרומים), בסעודות שבת ובעוד הזדמנויות, ואף בלחימה בעזה.

אין ספור סיפורים מופלאים יש על הראל, ומקוצר היריעה נציין אחד מהם, כפי עדותו של חייל מהלחימה בעזה: כשעלה לרכב ה"קאמר", המוביל חיילים לקרב בעזה, וראה את הלוחמים חוששים מהקרב, פנה אליהם לעודדם, ואמר להם: "חבר'ה, אינכם ששים אלי קרב?! הרי בכל מקרה אנחנו "ווין וווין", בכל מקרה מנצחים – או שאנו הורגים מחבלים ומנצחים אותם, או שניהרג, ו**נזכה להיות בהיכל מוסרי הנפש, ביחד עם רבי עקיבא**"...

לסיום, נספר כי מספר ימים לפני עלייתו לגנזי מרומים אמר, ובזו הלשון: "אני מוכן למות! אני, הראל שרביט, מוכן למות, וזה נורא להגיד את זה. **אני מוכן למות בשביל מטרת קבע, שתמש חזון של חתיכה מגאולה!**". אכן דברים בבחינת "מילה בסלע", שצריכים לימוד מעמיק מהי מסירות נפש, מבחירי צדיקיא.

לאורו נלך, ומכוחו נפעל עם א-ל – לביאת הגואל ולבניין אריאל, אצל הר – הא-ל".

הסכמות וברכות

מכתב שכתב לי אבא מרי
הרב משה בוצ'קו זצ"ל
 כמה חודשים לפני הסתלקותו,
 כשהבאתי לו את העלים של ספרי
 "בעקבות המחבר"

בס"ד כח אדר תש"ע

לבני אהובי והיקר הגאון הרב שאול דוד שליט"א

הנני שולח לך ברכה מרובה ואלפי תודות על שהעברת לידי קונטרס של כ-240 עמודים מודפסים של דברי תורה והלכה ברורה שהכנת בעצמך.

דברי הלכה, זו תורה, על עניינים העומדים על הפרק היום יומי, זו תורה זו הלכה.

כמובן שאין לי האפשרות להגות בהם וללמוד אותם בעומק כפי הנדרש. אמנם, בקריאה במקצת, אין לי ספק שהוספת נדבך חשוב מאד לאוצר התורה וההלכה הן בביאור והן בהלכה למעשה.

אתה עומד בראש הישיבה - ישיבת הסדר עם 200 תלמידים "היכל אליהו" ונותן בה שיעורים יומיים, וכן אתה רבה של היישוב, שיש בו כעשרה בתי כנסת הנוהגים מנהגים שונים, עם בעיות רבות שלכולן אתה צריך לתת אוזן קשבת ולדאוג להביא שלום למעונם.

וכן ביחד עם אשתך הרבנית הדרה, העמדת דורות שכולם אהובים כולם ברורים כולם הולכים בדרך התורה והיראה. עד שאני תוהה ושואל לעצמי, מתי מצאת הזמן לעסוק בכתיבת הספר הזה, שכל כולו בקיאות ועמקות נפלאה, הרי אין לך לא יום ולא לילה פנויים.

זוהי ברכת ד' יוצאת מן הכלל, ואני מודה לד', שיחד עם אשתי זכינו לחיות בצילכם, כן יזכנו ד' עוד רבות בשנים ליהנות מאהבתכם ותורתכם ומדרככם, וליהנות ולראות את צאצאיכם ומשפחותיהם שב"ה כולם ממשיכים ללכת בדרך שהראת להם, עמו"ש.

וכן אני מסיים מכתב זה בברכה עמוקה, שיחד עם אשתי הלן עלקא נמשיך עוד שנים רבות ליהנות מצל תורתכם ואהבתכם.

משה

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

כס"ד, כ' טבת, חשע"ב
18-254/ע"ב

ל ב ר י ב ר כ ה

הרבא לפני הספר **שלחן ערוך כפשוטו** על הלכות יו"ט מעשה ידי אומן, נטע נאמן, הרה"ג
ר' **שאוול דוד ברציקו שליט"א**, ראש ישיבת תיכל אליהו, ורב בישוב כוכב יעקב, אשר יש לו
למטה לבאר דברי מרן ז"ל בשלחני הטחור, בדרך תמציתיות, בשפה ברורה ונעימה, מסודר
בחלכתו בטוה"ד, דבר דבור על אופניו, ודלומד מוצא לפניו שלחן ערוך ומסודר.

והנני לבירך את הרב המסכת שליט"א, שיזכה לברך על המוגמר, וימשיך במלאכתו היקרה,
לתועלת לומדי תורה ושוחרי חשידה, ועוד יפוצו פשיטות ורדתו חרצה ברחובות פלגי מים.
מתוך אישר נחת ושלוח וחיים צד העולם.

בברכת החזרה,

שלמה משה עמאר

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

[illegible]

David Lau
Chief Rabbi of Israel
President of the Chief Rabbinate Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, י"א אדר א, תשע"ד
11 פברואר 2014

לכבוד

הרב שאול דוד בוצ'קו שליט"א
ראש ישיבת ההסדר "היכל אליהו"
ורב היישוב כוכב יעקב

מכתב ברכה

הגיעוני עלים מספרך "שולחן ערוך כפשוטו", ספר זה הולך טובב עם הלכות אורח חיים דיני השכמת בוקר, ציצית, תפילין וברכות של שחר. והוא המשך לספרך על הלכות יו"ט.

עברתי בין בתריו וחזיתי כיצד במילים קצרות הוספת נופך על דברי מרן המחבר בשו"ע. הדברים נעימים ונחמדים ועולים על לב. הסברים נפלאים לעניינים הנוגעים לקיום יום יומי ובהם נקודות מבט להבין טעמה של הלכה ולרדת לשורשיה.

בין הדברים שהעלת בספרך, טעם, מה יסוד המחלוקת שבין תפילין של רש"י לבין תפילין של ר"ת ומדוע כתבו רש"י ומדוע נהגו כרש"י ומדוע ירא שמים יוצא ידי שניהם, ובספרי "משכיל לדוד" דנתי בארוכה בסוגיה זו והוכחתי על סמך ספר אמונת חכמים, שתפילין של רש"י ניתנו לכ כלל ישראל ואילו תפילין של ר"ת הם במדרגה גבוהה יותר ולא ניתנו אלא ליחידי סגולה, ועיי"ש בארוכה.

ואמנם בדברך שתפילין של ר"ת מקדימים את מידת הדין למידת האהבה, ביארת הכוונה שהאדם יחיה את חייו במידת הדין והדברים עולים בקנה אחד כי לחיות באופן הזה לא ניתן אלא ליחידי סגולה.

יתן ה' ותמשיך בפעלך למען הפצת תורה והאדרתה וספר זה יישם את ייעודיו ויאהיב את תורת ה'.

מברוך בכל לב
בברכת התורה

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית יהב ירמיהו 80, ירושלים ת"ד 7525, מיקוד 91360 טל': 02-5313191 פקס: 02-5377872
Beit Yahav 80 Yirmiyahu At. Jerusalem P.O.B. 7525 Tel: 02-5313191 Fax: 02-5377872
Email: rabbia@rabbinate.gov.il

Rabbi Eliyahu Abergel

Rabbinical Av Beit Din

& Rabbi Of Bak'ah Neighbourhood in Jerusalem
& Chief Rabbi of "Tzoof Devash" Yeshiva**הרב אליהו אברג'ל**

אב בית הדין הרבני

רב שכונת בקעה, וראש ישיבת צוף דב"ש
מחבר שו"ת דברות אליהו ז"ח

ב"ה כ"ח אלול תשס"א

השלמה.

זי"נת בספר. הנני למי' ש"ד. אלין ציון בפשוט.
מחזה יפיו להתבונן של האל גברא יבד וקידו/ידי.
המשל צלמיק באונימא צדיקא. אלה בלם יאיר
במשכת חלונה. הדי שאל דוד בנצקן שליטא,
הד ומנצ' ק"ק בוכב ילקק. ואש ישיבת העל האינו. תא
גש זשה אנצניג לתק ידא אומצי השום. כגש פול
רשמה הלע הולק. באקנה בלשון קלה לנהיטה.
ימן ססק שחסי ייחל תיחילת גילת מניח.
העלה. ישר חליה לאונימא. ודי נצון שנקל פ'
בידו יצא ובינק על המועד בקרב יאמר חילת
טאה ופנוא מצליא זכ"כ

ביקרא לאונימא.

רב אליהו אברג'ל

Address: 21 Dan Street, Jerusalem
Tel: 02-6724822 Fax: 02-6727369 Israelמקונו: רח' דן 21 שכונת בקעה, ירושלים
טל: 02-6724822 פקס: 02-6727369 ישראל

מכתב ברכה

מאת הרה"ג שלמה אבינר הכהן שליט"א
ראש ישיבת "עטרת כהנים" – ירושלים העתיקה
רב היישוב בית אל

בס"ד תמוז תשע"ב

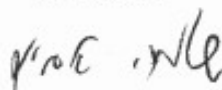
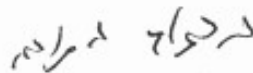
יישר כוחו של ידידי הרב הגאון הרב שאול דוד בוצ'קו על ספרו החשוב "שולחן ערוך כפשוטו" שבא למלא חלל במפרשי הספר הקדוש והיסודי הזה. אכן זה רצונו של הקב"ה שהתורה תהיה מונחת לפנינו בלי שנצטרך לטרוח יתר על המידה. לכן נאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפנים ורש"י מסביר כשולחן ערוך ומוכן לאכול לפני האדם. ואכן רבי יוסף קארו מאור העולם סיכם בצורה ברורה את ספרו בית יוסף עליו טרח ארבעים ושתים שנה והגיש לנו שולחן ערוך מלא טוב וברכה. אבל כטבע העולם רבו המפרשים רבו השיטות והחולקים כך שהלומד נמצא נבוכ מול השולחן ערוך "הרי שולחן והרי בשר והרי סכין לפנינו ואין לנו פה לאכול" (קידושין מו ע"א).

לכן עבודה גדולה עשה המחבר שליט"א כאשר פירש את השולחן ערוך בצורה ברורה ומובנת השווה לכל נפש. מעתה יוכל כל אדם מישראל ללמוד את ההלכה ולדעת אותה וגם הלמדנים והרבנים ימצאו בו תועלת גדולה שלפעמים הם ממהרים וחייבים להבין בדרך קצרה.

לכן יישר כוחו של המחבר ויזכה להשלים את מלאכת הקודש עד תום.

בברכת התורה,

שלמה אבינר

Aryeh Stern
Chief Rabbi Of Jerusalem

אריה שטרן
הרב הראשי לירושלים

בס"ד טבת תשע"ח

לכבוד

ידידי מכובדי הרב שאול דוד בוצ'קו שליט"א

שלום רב,

נהניתי בראותי את הכרך הבא שכתבתם בסדרה של "השולחן ערוך כפשוטו", ניכרת בו העבודה הגדולה והעמל הרב המושקעים בלימוד של כל ההלכות עם הביאור הקצר וההערות המחכימות והכל לפי פשוטם של דברים.

אכן זו היתה מגמה של דורות קודמים לכתוב קיצורים של שו"ע למען יהיו נגישים לכל אדם וגם לתלמידים צעירים וכבודו של כל מחבר במקומו מונח. אבל אתם הפלאתם לעשות בכתיבה של ההערות מבלי לבטל את הסדר המקורי של השו"ע ויפה עשיתם.

עם זאת נראה לי כי שיטתכם מתאימה באמת לנו בדור הזה כי אפשר להכניס את הכל במסגרת "אינטרנטי" כי אז יהא השימוש בספרים באמת מצוי לכל מי שדורש הלכה כפשוטה, שלא יצטרך להחזיק עשרות ספרים שאין להם כבר מקום על המדף.

לגופם של דברים מצאתי בספר הערה מעניינת על ההלכה (סי' קפב, ז) שאין מברכים על מים אחרונים ואתם מביאים את הטעם לכך שאין מברכים על הסרת סכנה.

בענין זה כדאי לציין את התוספות במסכת שבת (כה, ב, בדיבור המתחיל חובה) שם יש דיון בשאלה זו האם מברכים על נר של שבת שנחשב לדבר שבחובה ומובא החילוק בין נר של שבת לבין מים אחרונים בין דבר שבא לחזק את המצוה לבין דבר שענינו רק לצורך הצלה.

ממילא באמת קשה מדוע תיקנו ברכה על המעקה?

אולי צ"ל שהמעקה בא למנוע סכנה בעוד שהמים האחרונים באים לסלק את הסכנה שכבר ישנה דהיינו להסיר את המלח שנמצא על הידים לאחר הסעודה.

לסיום אחזור על ברכתי והערכתי למפעליכם בדברי התורה ובהרבצתה בישיבתכם המפוארת וישר כחכם.

בידידות
אריה שטרן
הרב הראשי לירושלים

ב"ה

הרב שלמה טולידאנו

ראש מכון טולידאנו לחקר תורתם של חכמי צ"א
וגדולי הוגי הדעות בישראל
ראש מוסדות שמ"ש ומגן ע"ש הגר"ש משאש זצוקלה"ה

בע"ה

ערב יום הכיפורים תשפ"ה

מכתב ברכה לרב הגאון רבי שאול דוד בוצ'קו שליט"א

קיבלתי עוד חיבור מפרי עטו של ידידי הגאון ראש ישיבת היכל אליהו המעטירה בישוב כוכב יעקב יע"א – "שולחן ערוך כפשוטו" על הלכות איסור והיתר. אני שוב נפעם מגודל היבול המפואר של הגאון רבי שאול דוד בוצ'קו ישי"ו. יש בספריה שלי מדף שלם של חיבוריו המאלפים, לא שהיה לי במקום בספריה, אלא סילקתי ממנה ספרים רבים כדי להכניס במקומם את ספרי הרב הגאון מחמת חשיבותם.

החיבור המונומנטלי "שולחן ערוך כפשוטו" המקיף את כל אורח חיים וכבר נוגס בחלק יורה דעה עם הלכות איסור והיתר, ראוי להיכנס לכל בתי כנסת ולשמש בסיס להלכה יומית. הוא מצטיין בהצגת היסודות והרציונל של ההלכות. ובנוסף לזה, ואין זה כל כך מצוי בין כותבי ספרי הלכות בימינו, הרב בוצ'קו מצרף נימוקים מחשבתיים להלכות רבות. חיבור ההלכה אל עולם המחשבה הוא תביעה של אנשי דורנו, בעיקר של אלו שנחשפו לדעות שמחוץ לכותלי בית המדרש המסורתי.

חיבורי הרב שאול דוד בוצ'קו מצטיינים בסדר המופתי שלהם, בבהירות המחשבה, בבדיקת כל הצדדים של הבעיה, במיצוי כל השיטות והמקורות. אלו תכונות חשובות להסקת מסקנות הלכתיות נכונות.

תשובותיו בהלכה מתאפיינות בראיה חודרת ובהירה ובתעוזה מבורכת להתמודד עם הבעיות המיוחדות של דורנו, בלי לוותר על קוצו של יוד בהלכה. אשרינו שזכינו בדורנו לחכם הראוי לדור ולשאלותיו, גם בהלכה וגם במחשבה.

לגבי הסדר, כל תשובה מתחילה מן המקורות הראשונים של עולם התורה ומתגלגלת עד מקורותיה האחרונים בימינו.

ובכן, יישר כוחו של הגאון רבי שאול דוד בוצ'קו על יצירתו המרשימה. ויהי רצון שימשיך להאיר את עינינו בתורתו ולהגדיל תורה ולהאדירה אכ"י"ר.

הקטן שלמה טולידאנו

יוסף צבי רימון

רב אזורי - גוש עציון
ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
נשיא סלמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נייד: 052-5456060
פקס: 053-2-9933644

rimonim613@gmail.com

בס"ד, ז' בתשרי ה'תשפ"ה

מכתב ברכה

עברתי על חלקים מהספר "שלחן ערוך כפשוטו" על שלחן ערוך הלכות בשר בחלב, תערובות ומאכלי עכ"ס, שכתב הרב שאול דוד בוצ'קו שליט"א, ראש ישיבת היכל אליהו.

לימוד שלחן ערוך זו משימה קשה. משימה זו קשה במיוחד בדורנו, עד כדי שכך שרוב הציבור איננו לומד שלחן ערוך בצורה מלאה, אלא רק סימנים נבחרים. הרב בוצ'קו נותן אפשרות ריאלית ללימוד שלחן ערוך, בליווי הערות קצרות והסברים קצרים, ובכך מאפשר לימוד שלחן ערוך בצורה בהירה ומהירה.

המחבר שליט"א מבאר את דברי השו"ע והרמ"א, מוסיף הערות מברורות, וגם משתדל לברר את הפסיקה להלכה, בצורה תמציתית ומאירה.

בסימן ק"ג, ב הביא השו"ע את דעת הרשב"א ואח"כ את דעת חו"ן. הרב בוצ'קו נותן בקצרה גם הסבר לסברה בשיטות השונות. הרב בוצ'קו מסביר גם כאן דעת שניהם, שמצד אחד האיסור פוגם במאכל, ומצד שני הכמות היא סוג של השבחה.

מדבריהם נראה, שנחלקו חו"ן והרשב"א האם **נתינת טעם לא נאסרה כשהיא פוגמת (רשב"א) או שהיא נאסרה אלא שבתוך תערובת אין לה חשיבות (חו"ן).** לכן, חו"ן סבור, שאם אדם מעדיף את הכמות הגדולה, של התערובת העכשווית, למרות שיש בה איסור פגום (אדם מעדיף כמות גדולה יותר, למרות הפגם באיכות), הרי שיהיה בכך איסור, כיוון שדבר זה נחשב כדרך אכילה וחנאה. אולם, הרשב"א התיר באופן זה. גם הרשב"א כנראה לשיטתו. לפי הרשב"א **נתינת טעם לא נאסרה כשהיא פוגמת, ולכן אין זה משנה אם האדם היה מעדיף כמות גדולה יותר: סוף סוף נתינת הטעם פוגמת, ולכן לא נאמר בה החידוש של 'טעם כעיקר'.**

ישנם כללי פסיקה מסוימים שאנחנו רגילים בהם בשלחן ערוך (אם אי איתם מוחלטים). לעתים, ישנם לשונות מיוחדים, שאולי ניתן ללמוד מהם על מגמת הפסיקה. לא ברור מדברי השו"ע כמו איזו דעה הוא פוסק. בדרכי תשובה עמד על נקודה מעניינת בלשון. השו"ע הביא תחילה את הרשב"א בתור "ויש מי שאומר" ואח"כ הביא את דעת חו"ן בתור "ויש מי שחוכך", ומשמע מכך, ש**עיקר דעתו כדעת הרשב"א ('חוכך' איננו נראה החלטי כמו 'אומר').** אולם, הוא מציין ש**חלבוש החמיר בכך, ונשאר בצ"ע.** למעשה, קשה להכריע בכך, ובכך החיים (ס"ק יז) כתב ש**בהפסד מרובה או בשעת דחוק ניתן לסמוך על הרשב"א.**

בע"ה שיזכה המחבר שליט"א, להמשיך ולבאר את יתר השלחן ערוך, בטוב טעם, כדרכו בקודש, ולחזק בכך את לימוד השלחן ערוך ואת לימוד ההלכה בעם ישראל.

בברכת התורה, יוסף צבי רימון

הלכות חוקות העובדי כוכבים

סימנים קע"ח – קפ"ב

הקדמה להלכות העובדי כוכבים

בפרשת אחרי מות, כתבה התורה "כַּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ, וְכַמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ, וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תֵלְכוּ; אֵת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֵת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לִלְכֹּת בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְשִׁמְרֹתֶם אֵת חֻקֹּתַי וְאֵת מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי ה'" (ויקרא יח, ג-ה). פשט הפסוק מורה על חובת הציות לחוקי ה', ועל ריחוק מוחלט מכל גינוניהם הקלוקלים והמתועבים, של המצרים והכנענים.

בפרשת שופטים, שבה התורה ופירטה רשימה ספציפית של מנהגיהם הנפסדים, כלשון הפסוקים "כִּי אֵתָּה בָּא אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם; לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קִסָּם קִסָּמִים, מְעוֹנָן, וּמִנְחָשׁ, וּמִכֶּשֶׁף; וְחֹבֶר חֶבֶר, וְשִׂאֵל אוֹב, וְיִדְּעוֹנִי, וְדֹרַשׁ אֶל הַמֵּתִים" (דברים יח, ט-יג). על כל אלה ועוד, נלמד כאן ובסימנים הבאים. אבל כיון שבלתי אפשרי לכלול את שלל ההתנהגויות הנלוזות, יצרה התורה איסור נרחב "וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תֵלְכוּ", כדי לכלול את כל ההתנהגויות הנוספות, שלא נאסרו באיסור ספציפי. סימן זה פורט אורחות החיים ומעשים קלוקלים, שאיסור זה חל עליהם.

סימן קע"ח

שלא ללבוש כמלבושי עובדי כוכבים, ובו ג' סעיפים.

סעיף א

^אאין תולכין בחוקות העובדי כוכבים (א) (ולא מדמין להם) (טור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם (ב). ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם (ג). ^בולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע (ד). ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפֶּרֶע (ה). ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם ^אטור בשם הרמב"ם בפ"א מהלכות עכו"ם פרק י' הלכה א, מספרא פ' אחרי מות. ^במברייתא דעבודה זרה, עובד כוכבים שהיה מסתפר וכו' דף כט ע"א, וכתב הרמב"ם שזהו נקרא בלורית. ^גברמב"ם בפ"א הלכות מדע הלכה א כתב, הפרע מלאחריו, מברייטא בבא קמא דף פג ע"א, וסוטה דף מט ע"ב, המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) בחוקות העובדי כוכבים – "חוקי גויים" הנזכרים בתורה ובהלכה, כוונתם למעשים ייחודיים, הנעשים על פי הנחיות הדת שלהם. אסור לעשותם גם אם מעשה ספציפי, לא נאסר בפירוש בתורה. כגון הבאת עץ אשוח בחג שלהם, לבית יהודי.

(ב) מלבוש המיוחד להם – כגון, גלימת כומר.

(ג) כמו ציצת ראשם – עובדי אלילים מגלחים את צדו הקדמי של ראשם, ומגדלים שערות ארוכות באחוריו, ועושים מהם צמה. לכן נאסר הדבר, עבור יהודי.

(ד) ויניח השער באמצע – אין לעצב את שיער מרכז הראש, בצורת עיגול, אפילו ללא תער. כי גילוח כל צידי הראש בתער, נאסר משום "הקפת הראש".

(ה) ויניח הפֶּרֶע – תספורת זו מותירה את החלק הקדמי גלוח לחלוטין, ומאמצע הראש ומטה, השערות מגודלות ומפוזרות.

רבים (ו), כמו שהם עושים (ז) (*). הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו (ח) (שם). וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות (ט), או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר (י) דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושים משום כבוד או טעם אחר, מותר (יא) (מהרי"ק שורש (*)) וכתב עוד שכל העושה אחד מאלו וכיוצא בו לוקה, והביאו הטור. ולא הוי לאו שבכללות, דכולהו משם אחד מיתסרי. וכתב הב"י, אף על פי שבפירוש המשנה לא כתב כן, על דבריו בחבור יש יותר לסמוך, מעל דבריו בפירוש המשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ו) **שיכנסו בהם רבים** – לפעילות נלוזה (כגון עבודת אלילים). אמנם מבנים גדולים הנועדים לכינוסי תורה ומצוות, מותר לבנות.
- (ז) **כמו שהם עושים** – אסור לבנות את בתינו או בתי כנסת, בסגנון כנסיות עובדי אלילים.
- (ח) **במלבושיו ובשאר מעשיו** – כפי שמסביר מיד, בלבושים או מעשים לא ראויים.
- (ט) **ממלבושי הפריצות** – כלומר אופנה מושכת. כגון מלבוש אדום בוהק, המושך תשומת לב.
- (י) **ואין טעם בדבר** – לבישת בגדים מסורתיים של הגויים אסורה, גם אם לא ידועה להם עצמם, על מה הושתתה מסורת זו. קיומה מעיד על נוהג אלילי מסוים, כפי שמיד יסביר.
- (יא) **מותר** – לדעה זו, אין צורך להתלבש בסגנון שונה מן הגויים. אלא אם כן, מבטא לבושם פריצות, או קשור איכשהו לדתם.

פ"ח). לכן אמרו: שורפין על המלכים (יב) ואין בו משום דרכי האמורי (יג) (ר"ן פ"ק דעבודת כוכבים).

סעיף ב

מִי שֶׁהוּא קָרוֹב לְמַלְכוּת וְצָרִיךְ לְלַבּוֹשׁ בְּמַלְבוּשֵׁיהֶם וּלְדַמּוֹת לָהֶם, מוֹתֵר בְּכָל (יד).
 ט שם בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) שורפין על המלכים – אחר מות המלך, נהגו לשרוף את חפציו האישיים, כביטוי של צער על לכתו, או משום כבוד המלך, שלא ישתמשו בחפציו. אין זה מעשה דתי, כי יש לו הסבר הגיוני. על כן מותר לנהוג כן, גם במיתת מלכי ישראל.

(יג) ואין בו משום דרכי האמורי – "דרכי האמורי" מתאר מקבץ הליכות חיים, שכולן מבוססות על אמונות דת טפלות, חסרות כל פשר. כל סגנון מנהג כזה, אסור עבורנו. אבל דבר שנהגו בו בגלל סיבה מובנת, שאין בו סרך של דת, לא נאסר ליהודים.

יש מי שכתב להימנע מדקת דומיה וצפירה, לזכר הנופלים, כי זהו מנהג הגויים. אמנם אין כאן בית מיחוש, כי מה שהגויים הנהיגו לעשות כן, הוא משום כבודם של הנופלים. זה דבר הגיוני ולא דתי, ואין מניעה לעשות כך. עלי לציין כי אמו"ר זצ"ל, ליווה את אביו במסעו לאחת הכנסיות הגדולות של אגודת ישראל, ונכח שם בשעת מעשה. אחר כך סיפר לי, שאחד מן הגדולים נפטר באותה תקופה, ועשו לזכרו דקת דומיה.

(יד) מותר בכל – הוא מתלבש בסגנון דומה להם, לא משום רצון להיות דומה, אלא כדי שיוכל להשפיע ולפעול לטובת ישראל. זה הוא צורך אלמנטרי לכלל היהדות, בכל עת וזמן. יצירת קירבה בין כלל ישראל למלכות מייצרת סביבת פעולה, המאפשרת פעילות סיוע ועזרה לאחיהם. זה חיוני כל כך, עד שיש בו אפילו מעין פיקוח נפש.

סעיף ג

המי שאכל ושייר פתיתין על שלחנו, לא יביא פת שלימה ויניח על השלחן (טו). הגה: יש מקומות שנהגו לערוך שולחן ולשום עליו מיני מאכל בלילה שלמחר מלין תינוק, ויש בזה איסור משום הערכים לגד שלחן (טז) (ישעיהו סה, יא) (תא"ו נ"ז), אבל לערוך מטה למזל התינוק, יש מתירין (יז) (*) (כן כתבו האחרונים).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) ויניח על השלחן – היה זה מנהגם של עובדי האלילים, כי ראו בלחם סוג של "אלוהים".

(טז) משום הערכים לגד שלחן – פסוק זה מתאר את מעשי עובדי האלילים, שערכו את שולחנם, במאכל ומשקה, עבור איזה שד או אליל, הנקרא בפיהם "גד".

(יז) יש מתירין – את הכנת המיטה לצורך התינוק, כי אין בזה חשש אלילות. אף שמקדימים את הבאת המיטה, כסימן טוב, שה' יזכה אותם בתינוק, העתיד לישון בה. מה שכתב זאת בשם יש מתירין, הוא משום שיש אוסרים לדעתם אין לעשות דברים, שמסמלים מזל טוב.

סימן קע"ט

שלא לבשת, לעונן ולנחש, ובו י"ט פעיפים.

להבנת הסימן צריך להקדים מספר מילים על המחלוקת הגדולה בענייני אמונה, בין הרמב"ם, ובין השולחן ערוך שהציג דעות חולקות. לשיטת הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג פרק לז ופרק מז ועוד), קיימים בעולם כוחות טבעיים, וביד האדם להשתמש בהם, לפיתוח העולם, כראות עיניו, לטוב או למוטב. והשגחת הבורא מתערבת בגלוי או בנסתר, הכל לפי רצונו. אבל כוחות על טבעיים, כמו כישוף או שדים, או דברים מאגיים (מיסטיים) אינם קיימים בעולם. אם ישתמש אי מי בכוחות אלה, הוא אינו אלא מאחז עיניים. לעומת זאת קיימת דעה אחרת הסוברת, שכוחות על טבעיים אכן נוכחים בעולם, והיודעים להשתמש בהם, יוכלו לחזות עתידות, ולפעול באמצעותם לטובה או לרעה. לשיטה זו, התורה אסרה חלק מהדברים הללו, אלא שהאיסור לא בא לשלול את קיומם. ואת חלקם האחר, לא אסרה. אני אישית משוכנע באמיתות דברי הרמב"ם, אבל המחבר והרמ"א הביאו גם את הדעות החולקות. נשתדל להסביר את המובא כאן בסימן, על פי הקדמה זו.

סימן זה דן באיסורים מן התורה, הקשורים כולם לאמונות אליליות ולפיהן, קיימת אפשרות להשפיע על העתיד, באמצעות כוחות מאגיים, כאלה או אחרים.

איסורים אלה כתובים במספר פסוקים, בכמה מקומות. בפרשת קדושים נאמר "לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדָם, לֹא תִנְחָשׁוּ, וְלֹא תַעֲוִיגּוּ" (ויקרא יט, כו). בפרשת שופטים נאמר "לֹא יִמָּצֵא בָּךְ מַעֲבִיר בָּנוּ וּבְתוֹ בָּאֵשׁ, קֶסֶם קְסָמִים, מְעוֹיָן, וּמִנְחָשׁ, וּמִכָּשֶׁף; וְחֹבֶר חֶבֶר, וְשֹׂאֵל אוֹב, וְיִדְעֹנִי, וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים; כִּי תוֹעֵבֶת ה' כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה, וּבְגִלָּל תִּתּוֹעֵבֶת הָאֵלֶּה, ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ; תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים, יח, י-יג).

האיסורים שיידונו בסימן זה הם:

א. עשיית כשפים

ב. התעסקות בקסמים.

ג. לא תנחשו.

ד. לא תעוננו.

ה. חֲבֵר חֶבֶר.

ו. דרישה אל המתים.

לאיסורים אלה, גלוית מצות עשה "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ", המנחה אותנו, להימנע משקילת צעדים עתידיים, שנובאו בחיזוי עתידות, ובאמצעים מאגיים. אלא יש לפעול לבניית העתיד, מתוך מודעות והכרה בנוכחות ה"א-ל" המשגיח. אליו יש לפנות ולבקש הצלחה בכל אשר יפנה, ובכל אשר יעשה.

איסורים אלה, מוסברים בסימן זה.

סעיף א

^אאין שואלים בחוזים בכוכבים (א) ולא בגורלות (ב). הגה: משום שנאמר: תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (ג) (דברים יח, יג) (כ"י בשם תוספות דע"פ ובשם ספרי).

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **בחוזים בכוכבים** – העיסוק באסטרולוגיה, מבוסס על האמונה הפסאודו-מדעית ולפיה, קיים קשר הדוק בין מצבם של גרמי השמיים, ובין מעשיהם ותכונותיהם של בני אדם. האסטרולוגיה מנסה בפרט, לחזות את העתיד לפי מיקומם של גרמי השמים. הרמב"ם סובר שפנייה לאסטרולוגיה, היא עבירה על איסור התורה "לא תעוננו".

(ב) **גורלות** – הגורל מסייע בקבלת החלטה בעת התחבטות, על דרך הפעולה הנכונה, ואין היא מכריעה על פי היגיון. העושה כן, עובר על מצוות עשה "תמים תהיה עם ה' א-להיך".

(ג) **תמים תהיה עם ה' א-להיך** – כוונתו, שאינו עובר על איסור התורה "לא תעוננו", כדעת הרמב"ם. מלבד זאת, המחבר הביא בבית יוסף רבים הסוברים, שיש אמת באסטרולוגיה, אלא שהיהודי אינו תלוי בה, כי בזכות אמונתו בה', יכול לגבור על המזלות. ולא נאסר החיזוי בכוכבים אלא משום מצות עשה "תמים תהיה עם ה' א-להיך". לא כן הרמב"ם הסובר, שכל דברים אלה הם ממש כזב ובדיה.

ספרי). וכל שכן דאסור לשאול בקוסמים (ד) ומנחשים (ה) ומכשפים (ו) (פסקי מהרא"י סי' צ"ו).

סעיף ב

¹נהגו שאין מתחילין בשני וברביעי (ז), וואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה (ח). הגה: ולכן נהגו גם כן להתחיל ללמוד בראש יתשובה להרמב"ן סימן רפ"ב מפני שאין מזל לבנה קל, ואין מלאכה נגמרת בו כהוגן. ובגמ' דשבת דף קנו ע"א מאן דבלבנה יהא סותר ובני וכו', ומזל מאדים נמי קשה הוא וכו', וסיים שאינו משנת חסידים. והנימוקי יוסף בסוף פרק ארבע מיתות, התיר זה. שם בנימוקי יוסף, ובתשובה להרמב"ן סימן רפ"ב שאינו נוחש, אלא כשם שמושחין המלכים על המעיין שתמשך מלכותם, כן עושים במילוי הלבנה ולא בחסרון, וסימנא טבא כדרך שמושחין יין בצנורות לפני חתנים, ואין בו משום דרכי אמורי.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) לשאול בקוסמים – הקוסם עושה פעולות מסוימות, כדי לפנות את רוחו מסביבתו. אחר שמחשבתו פנויה מכל הדברים, יש בכוחו להגיד עתידות. הקוסם עצמו עובר על איסור תורה "לא יהיה בך... קסם קסמים", והשואל לדעתו, עובר על איסור¹.

(ה) ומנחשים – מוסבר בהמשך, בסעיף ג.

(ו) ומכשפים – המכשף עושה מעשים מסוימים, ומשנה את המציאות². הרמ"א מודה, כי יש איסור תורה לקסום לנחש ולכשף, ואסור לפנות איליהם. **(ז) שאין מתחילין בשני וברביעי** – נמנעים מתחילת עבודה חשובה וכדומה, בימי שני או רביעי (ראשון ושלישי בלילה). כי במפת המזלות (גרמי השמים), יש לימים אלה השפעה שלילית, על המתחילים בהם פעולה. דעת המחבר כאן נוגדת את דעת הרמב"ם הסובר, שיש בהנהגה זו איסור תורה "לא תעוננו". ובכל זאת דקדק לכתוב "נהגו", כי לדעתו, אין זו הנהגה מחייבת.

(ח) במילוי הלבנה – באמצע החודש, כשהירח נראה כולו. כי לפי המנהג הנזכר, יש השפעה לטובה, על הנישאים באמצע החודש.

1. אלא שאינו חייב מלקות, כקוסם עצמו.

2. כלשון הריב"ש (ח"א סימן צב) "שבמעשה הכישוף, משנין את הדבר להיפך ממה שהוא".

לדעת הרמב"ם, מנהג זה אסור מן תורה משום "לא תעוננו" (מלשון עונה וזמן). אמנם דעת המחבר, שאין איסור בזה, ואין לבטל את המנהג. כי לחלק מן הראשונים, קיימת השפעה מן המזלות. אלא שהם מודים, שהשגחת ה' ושליטתו הבלעדית, מובילה את כל עניני העולם, וגוברת על המזלות. ובכל אופן, הואיל ויש להם השפעה מסוימת, אין לאסור את המנהג. אגב עיסוקנו במנהג זה, שלא לפתוח ולהתחיל בשני ורביעי, ברצוני להעניק לו, פרשנות רוחנית. מצינו בתורה ובחז"ל שיום שני במהותו, הוא יום בעייתי, ולכן לא נאמר בו בעת הבריאה "כי טוב"³. ומשום שהפירוד הראשון שארע בעולם ארע בו, בהפרדה בין מים למים (ככתוב: וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם). מן הטעם הזה נהגו שלא לפתוח ולהתחיל ביום שני, כדי שלא לבצע התחלה בסימן של פירוד.

ברוח זו יש להסביר גם את הבעייתיות של יום רביעי. כי ביום זה, בבריאת העולם, נתלו המאורות ברקיע השמים. המילה מארת כתובה חסר (בראשית א, טז) "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמָּאֲרֹת הַגְּדֹלִים", במשמעות קללה – מארת⁴. פירוש הדבר, יום יצירת שני המאורות, מסמל את הכוח העצום של הטבע (גרמי השמים), שהם שולטים מאירים ומבדילים בין יום ללילה. שליטתם עלולה להוביל למחשבה, שחלילה אין אֱלֹהִים, וניתן להצליח בעולם, ללא עזרתו. על כן נמנעים מהתחלות ביום זה, כדי להימנע מרעיון אווילי זה. טעם המנהג לערוך חתונה רק בעת מילוי הלבנה הוא, משום שהלבנה נמשלת לעם ישראל. לכן התקבל מנהג זה, המסמל את שלימות החיבור בין הצדדים בחתונה. וכתחינה ובקשה מאת ה', שימלא יגדל ויפתח את עם ישראל. מנהג זה לא כל כך מקובל בימינו, ורבים מתחתנים בכל יום מימי השבוע, ובכל יום מימות החודש. כי משליכים ביטחונם על אדון הכל, שהוא בחסדיו יציל

3. כמובא במדרש (בראשית רבה פרשה ד סימן ו) "לָמָּה אֵין פְּתִיב בְּשָׁנֵי כִי טוֹב... רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר שָׁבוּ נִבְרָאת מַחְלָקָת, שְׁנַיָאמֵר וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם".

4. עיין רש"י על בראשית א, יד.

חודש (ט), כי אף על פי שאין ניהוש יש סימן (י) (סמ"ק סימן קל"ו). במה שאדם יודע שהוא כנגד המזל (יא), לא יעשה, ולא יסמוך על הנס (יב), אלא שאין לחקור אחר זה משום תמים תהיה (יג) (דברים יח, יג) (תשובת רמב"ן סימן רפ"ו) כמו שנתבאר (יד).

סעיף ג

(טו) ¹האומר: פתי נפלה מפני, או מקלי מידי, או בני קורא לי מאחרי, או שצבי הפסיקו בדרך, או שעבר נחש מימינו או שועל ¹ברייטא סנהדרין דף סה ע"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

את עבדיו מכל דבר רע⁵, וינהלם על מי מנוחות.

(ט) **להתחיל ללמוד בראש חודש** – כסימן התחדשות.

(י) **יש סימן** – המנחש מאמין שדברים מסוימים יגרמו בהכרח לתוצאה כלשהי, ובזה יש איסור תורה של "לא תנחשו". אבל עשיית דברים לסימן טוב, אין בהם איסור. על כן כל המנהגים הללו, אינם מנהגים מחייבים. אלא יש לראות בהם סימן מעודד, ותו לא, על כיוון מסוים.

(יא) **יודע שהוא כנגד המזל** – הרמ"א סבר כאותם ראשונים שסברו, כי יש מעט מן האמת באסטרולוגיה.

(יב) **ולא יסמוך על הנס** – אם יש סיכוי לפי חוקי המזל, שצעד מסוים שיעשה ייצור לו איזה קושי או בעיה, אף שזה לא מוכרח, אבל בגלל הסיכוי, לא יסמוך על הנס ולא יעשה כן. אמנם לשיטת הרמב"ם, אין להתחשב כלל באסטרולוגיה. ובכל זאת נכתבה כאן הנחייה ברורה, שאם על פי חוקי הטבע והמדע, יש סכנה בדבר מסוים, אין לסמוך על הנס, ויש להימנע ממנו.

(יג) **משום תמים תהיה** – כלומר, לכתחילה אין לחקור באסטרולוגיה כלל.

(יד) **כמו שנתבאר** – בסעיף א.

(טו) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה פורטו האמירות והפעולות שנאסרו מן התורה, משום "לא תנחשו".

5. לשון נימוקי יוסף במסכת סנהדרין (דף טז, ב מדפי הרי"ף).

משמאלו, ולמי שאירע לו אחד מאלו עושה ממנו ניהוש שלא לצאת לדרך או שלא להתחיל במלאכה (טז), ^הוכן המנחשים בחולדה ובעופות ^ובכוכבים (יז), וכן האומר: 'אל תתחיל לגבות ממני (יח), שחרית הוא, מוצאי שבת הוא, מוצאי ראש חודש הוא (יט), ^הוכן האומר: שחוט תרנגול שקרא כעורב (כ) ותרנגולת זו שקראה כתרנגול, אסור (כא). הגה: יש אומרים אם אינו אומר הטעם למה מצוה לשחוט התרנגולת, אלא אומר סתם שחטו תרנגולת זו, מותר לשחטה כשקראה כתרנגול (כב) (ב"י בשם הר"א), וכן הוא המנהג (כג).
^הבריתא שם דף סו ע"א. ^אכגירסת הרי"ף והרא"ש שם. ^ישם. ^השבת דף סז ע"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) שלא להתחיל במלאכה – הוא משתמש באירוע מסוים, ונסמך עליו כדי לקבל החלטה מעשית, אם לעשות דבר מה, או להימנע.
(יז) ובכוכבים – על פי מהלכם, כך בודים המנחשים מליבם, כדאי לעשות או להימנע מפעולה מסוימת.
(יח) אל תתחיל לגבות ממני – החייב כסף מבקש מן הגובה, שלא יחל אצלו את מסע הגבייה.
(יט) מוצאי ראש חודש הוא – גביית הכסף בזמנים אלה, כך טוען החייב, תשפיע עלי לרעה. אכן לאמיתו של דבר, זה לא קשור למהלך המזלות כלל. ולכל הדעות, יש כאן איסור "לא תעוננו".
(כ) שחוט תרנגול שקרא כעורב – אוויל זה, סבור בדעתו המשובשת, ששינוי קול התרנגול או התרנגולת, מבשר רעות. ומורה על שחיטה, שהיא תמנע כביכול את צרה.
(כא) אסור – מן התורה, ועובר על לא תנחשו.
(כב) כשקראה כתרנגול – שינוי קול התרנגולת מצטייר בעיניו כסימן מבשר רע, והוא נעשה דאוג. שחיטת התרנגול, לדעתו התועה, תבטל ממנו את הגזירה הרעה. מותר לשחוט את התרנגול, לדעה זו. ובלבד שלא יצהיר מדוע עושה זאת, כי הרואים סבורים שמעוניין לאכול תרנגולת.
(כג) וכן הוא המנהג – בימינו לא ידוע על קיום מנהג זה.

פעיף ד

^טבית, תינוק ואשה ^(*) אף על פי שאין ניהוש, יש סימן (כד). הגה: אם הצליח אחר זה שלש פעמים או לא (כה) (ב"י בשם רש"י). וכן מותר לומר לתינוק: פֶּסוּק לִי פֶּסוּקֶיךָ (כו) (טור). יש אומרים דאדם מותר לעשות לו סימן בדבר שיבוא לעתיד, כמו שעשה אליעזר עבד אברהם (כז) או יהונתן (כח) ^טברייטא דרשב"א חולין דף צה ע"ב. ^(*) ר"ל בנה בית או נולד לו בן או נשא אשה, כן פירש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) יש סימן – כלומר, אם זכה לבנות בית, או לישא אשה, או שנולד לו תינוק, ורואה בשמחה זו סימן שה' מברך אותו, אין בזה איסור. כי לא התנה לעשות או להימנע ממעשה, בגלל הצלחה זו. רק רואה בה סימן טוב לעתידו, וזה מותר.

(כה) שלש פעמים או לא – כלומר אם הצליח שלש פעמים, בסחורה הראשונה שעשה, אחר אחד משלושת המקרים הנזכרים, הרי זה סימן טוב, וכדאי שימשיך במעשיו. ואם נכשל שלוש פעמים במסחרו, אחר אלו השלושה, לא כדאי שימשיך.

(כו) פֶּסוּק לִי פֶּסוּקֶיךָ – אם יאמר הילד פסוק של ברכה, ניתן לראות בזה כעין חצי נבואה, ואין בזה חשש ניהוש. על פי זה, יש המתירים לפתוח ספר קודש, כשמתפקים בעשיית דבר מה, כדי לקבל השראה ממה שרואים בספר. וזה אכן מותר, כל זמן שאינו מתנה את מעשיו, בתוצאה שתתקבל, אלא מבקש רק לקבל את ההשראה הזקוקה לו.

(כז) שעשה אליעזר עבד אברהם – הוא אמר, כי זו שתסכים להשקות גם את הגמלים, היא הראויה ליצחק. ומיד לאחר שעשתה כן, נתן לה מתנות, ולא בדק אם היא אכן ראויה ליצחק. ולכאורה נהג שלא כראוי, כי סמך לגמרי על הסימן שלו. אכן נראה, שביקש סימן הגיוני, לבדוק את טוב לבה של האשה שתתאים ליצחק, לכן היה רשאי לסמוך על סימנו.

(כח) או יהונתן – הוא ונושא כליו עמדו לבדם, בתחתית הוואדי מול המצוק, עליו חנו האויבים הפלשתים, והסתפק אם לצאת ולהילחם לבדו נגדם. לבסוף קבע שתגובת הפלשתים תהווה עבורו סימן, אם לעלות ולהילחם אם לאו.

(טור והר"ד קמחי), **ויש אוסרין (כט)** (רמב"ם וסמ"ג). וההולך בתום ובוטח בה', חסד יסובבנו **(ל)** (תהילים לב, י).

פעיף ה

חֹבֵר חֶבֶר (לא) זהו, שעל ידי לחש, מְקַבֵּץ חיות או נחשים ועקרבים, יתושים ופרעושים.
ברייתא סנהדרין דף סה ע"א.

פעיף ו

^אמי שנשכו עקרב מותר ללחוש עליו **(לב)**, ואפילו בשבת **(לג)**,
^ביואף על פי שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו, כדי
שלא תטרף דעתו עליו **(לד)**.
^אברייתא סנהדרין דף קא ע"א. ^ברמב"ם בפ"א מהלכות עכו"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

(כט) ויש אוסרין – לסמוך על סימנים דומים לאלו שעשו אליעזר ויונתן. עם זאת, גם לשיטת האוסרים, אין זה מוכרח שהם עצמם נהגו שלא כשורה, כי היו צדיקים גדולים, והסימן שימש עבורם כאות מן השמים.

(ל) חסד יסובבנו – כאשר האדם מתחבט ומסתפק, בנוגע לצעדיו העתידיים, נכון וראוי לשקול שיקולים אנושיים והגיוניים, לאור הכללים המסורים לנו בהלכה. ולהתפלל לה', מקור כל ההצלחות והכישלונות, עבור הצלחת ההשתדלות.

(לא) חֹבֵר חֶבֶר – זהו איסור תורה, כפי שהסברנו בהקדמה. המחבר מסביר, מהי מטרת הלחש.

(לב) מותר ללחוש עליו – לחישה זו פירושה אמירת מילים מסתוריות, חסרות כל פשר, שבזכותם יתרפא.

(לג) ואפילו בשבת – יש להימנע משיחות חסרות משמעות, במהלך שבת, ללא סיבה. אמנם במקרה זה יש סיבה טובה, לכן מותר.

(לד) שלא תטרף דעתו עליו – מדובר בסיוע פסיכולוגי. כלומר, פלוני סבור, כי אמירה כלשהי תחלץ אותו ממצוקתו. ללא אמירה זו, הוא יפחד מאד. והפחד

סעיף ז

י' מי שרודפים אחריו נחש ועקרב, מותר לְחַבֵּר, כדי שלא יזיקוהו (לה).

^{י'}מפירוש רש"י אמימרא דאביי, הלכך האי מאן דצמיד וכו', סנהדרין דף סה ע"א.

סעיף ח

(לו) ה'הלוחש על המכה או על החולה ורוקק (לו) ואחר כך קורא
^{י'}משנה סנהדרין דף צ ע"א, וכדמפרש רבי יוחנן שם דף קא ע"א, וטור בשם ר"י. וכן הם דברי הרא"ש שם, וכן נראה מדברי הרי"ף.

שולחן ערוך כפשוטו

עצמו, עלול להזיק לו.

התפילה עבור השרוי בסכנה ודאי מומלצת והיא גם מצוה, ותמיד מותרת, אפילו בשבת.⁶ ולרחמיו של בעל הרחמים, אין קץ.

(לה) כדי שלא יזיקוהו – אף שיש איסור לחבור חֶבֶר, אין זו עבודה זרה. וכאמור, אנשים סבורים שחבירת חבר עשויה להצילם. לכן מותר לעבור על איסור זה, כי מדובר בסכנת נפשות.

(לו) הקדמה לסעיף – הדיון בסעיפים הבאים מתמקד באיסור שימוש בפסוקי תורה, לצורך ריפוי. התורה ניתנה כדי שנלמד אותה, ולהתוות את אורחות חיינו, והיא חלילה איננה תרופה חומרית. המשנה בסנהדרין מתבטאת על זה בחריפות וקובעת, כי הלוחש על המכה ואומר את הפסוק (שמות טו, כו) "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שִׁמַּתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' רַפָּאָה", אין לו חלק לעולם הבא. אמנם אין זו עבודה זרה, כי אינו פונה לאלילים, וגם אין על זה איסור מפורש בתורה. ובכל זאת גילו חכמים, כמה חמורה היא הפיכת התורה מאיגרתו של המלך, המתווה אורחות חיים, לסייעת רפואית, או כדור אקמול. הלא זו פגיעה במהות התורה. לכן מאבד אדם זה, הרואה בתורה כלי לצרכיו האישיים, את חלקו לעולם הבא.⁷

6. כמבואר בשולחן ערוך, אורח חיים סימן רפח, סעיף י.

7. עיין מהר"ל תפארת ישראל פרק טו.

פסוק מן התורה, אין לו חלק לעולם הבא (לח). ואם אינו רוקק, איסורא מיהא איכא (לט). ^{טו}ואם יש בו סכנת נפשות, הכל מותר (מ). הגה: ויש אומרים דכל זה אינו אסור אלא כשקורא הפסוק בלשון הקודש, אבל בלשון לעז, לא (מא) (רש"י בשם רבו וב"י). ומיהו ברוקק טוב ליזהר בכל ענין (מב), בפרט אם מזכירין השם (מג), שאין לו חלק לעולם הבא (מד) (כן משמע מהטור לדעת ר"י).

^{טו}יתוספות אהא דרבי יהושע בן לוי, דבסעיף שאחר זה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לז) ורוקק – אם מלבד אמירת הפסוק, הוא גם רוקק, הרי זה זלזול נוסף בתורה.

(לח) אין לו חלק לעולם הבא – מן הטעם נזכר, שהופך את התורה לכלי רפואי.

(לט) איסורא מיהא איכא – תרגום: אמנם יש איסור. כלומר, ללא יריקה, אין כאן זלזול קשה בתורה. אבל סוף סוף, אי אפשר להפוך את הפסוק לטיפול תרופתי, על כן זה אסור.

(מ) הכל מותר – כי אין זו עבודה זרה, ובמקום סכנה, נדחו איסורי תורה, בפני צורכי רפואה.

(מא) אבל בלשון לעז, לא – כי אין בזה בזיון גדול כל כך, עבור התורה.

(מב) ברוקק טוב ליזהר בכל ענין – כפי שנזכר, יש ברקיקה, מלבד איסור השימוש בתורה כתרופה, זלזול גדול בכבוד התורה.

(מג) בפרט אם מזכירין השם – אפילו בשפה לועזית.

(מד) לעולם הבא – המשנה קבעה כי הרוקק על המכה, באמירת פסוק, מאבד את חלקו לעולם הבא. זה מלמד על חומרת מעשהו. וכיון שהוא חמור כל כך, יש להימנע מזה גם בשפה אחרת.

סעיף ט

ט"ז תינוק שנפגע, אין קורין עליו פסוק ואין מניחין עליו ספר תורה (מה).

^{ט"ז} טור בשם רמב"ם בפרק י"א מהלכות עכו"ם, מהא דאמר רבי יהושע בן לוי, אסור להתרפאות בדברי תורה, שבועות דף טו ע"ב.

סעיף י

י"ח הבריא, מותר לקרות פסוקים להגן עליו מהמזיקין (מו).
 י"ח מהא דריב"ל דאמר להנהו קראי וגני שם (שבועות טו ע"ב).

סעיף יא

(מז) ^{י"ח} למדוד הַאֲזוֹר וללחוש עליו, מותר ואפילו בשבת (מח). הגה:
 י"ח ציינתיו באורח חיים סימן שו.

שולחן ערוך כפשוטו

(מה) ואין מניחין עליו ספר תורה – כי אין להשתמש בתורה כתרופה. אמנם מובן מאליו, כי מצווה להתפלל לפני ה', ולבקש את רפואתו.

(מו) להגן עליו מהמזיקין – כי זה דומה לתפילה לה', שישמור עליו מכל נזק. גם מי שכבר יש לו מכה, ראוי ואפילו חייב להתפלל לה' עבור רפואתו. אבל אין לומר פסוק, כעין סגולה.

(מז) הקדמה לסעיף – בעבר נהגו לעשות כל מיני טיפולים, ספק סגוליים, ספק מועילים. אחת הפעולות הייתה, מדידת חגורה (אָזוֹר) בצירוף אמירה כלשהי, מתוך אמונה שזה מרפא.

(מח) מותר ואפילו בשבת – כי לא נאסרה אלא אמירת פסוק על המכה, אבל לחישת משפט חסר פשר על החגורה הנמדדת, אף שאין בה תועלת, אין כאן לא עבודה זרה ולא שימוש בתורה לרפואה, ואין לאסור.

ועיין באורח חיים סימן ש"ו (מט). והוא הדין שאר לחשים (נ). ועיין באורח חיים סימן ש"א (נא) איזהו לחש (נב) וקמיע אסור (נג).

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) ועיין באורח חיים סימן ש"ו – סעיף ז, שם התבאר כי אף שמדידה אסורה בשבת, מדידה של מצוה מותרת. ומדידה להבראת חולה, היא מדידה של מצוה.

(נ) והוא הדין שאר לחשים – מותר לעשות שימוש באמרות חסרות פשר, שאינם פסוקים של תורה, לצורך רפואה.

(נא) ועיין באורח חיים סימן ש"א – סעיפים כ"ה וכ"ז.

(נב) איזהו לחש – ראינו בסימן הקודם, שאסרה תורה הליכה בחוקות הגויים. בכלל איסור זה, מעשי כישוף ואמונות טפלות שונות, שעובדי אלילים תלו בהם את ביטחונם, והם הקרויים "דרכי האמורי". ישנם רפואות ולחשים שונים, שאין כל הסבר טבעי לתועלת שבהם, ונחלקו חכמים אם הם אסורים משום דרכי האמורי. להלכה, מותר לעשות כל דבר מתוך כוונת ריפוי, אם אין לו שום קשר לכל עבודה זרה שהיא, אף אם תועלתו לא הוכחה.

(נג) וקמיע אסור – קמיע הוא קלף שכתובים בו שמות או פסוקים, ונועד לרפא את העונד אותו.

יחסו של הרמב"ם אל הקמיעות, הובאה במורה נבוכים (חלק א פרק סא, תרגום אבן תבון): "ולא יעלה במחשבתך שגוען כותבי הקמיעות, ומה שתשמעו מהם או תמצאנהו בספריהם המשונים, ומשמות חֲבֵרוֹם, לא יורו על ענין בשום פנים, ויקראו אותן שְׁמוֹת, ויחשבו שהם צריכים קדושה וטהרה, ושהם יעשו נפלאות. כל אלה הדברים לא יאות לאדם שלם לשמעם, כל שכן שיאמינם".

למרות דבריו, כבר נזכרו הקמיעות במשנה, כגון – "קמע מן המומחה" (שבת ס, א), והתירה המשנה לצאת עמו בשבת, משום שהוא מרפא, ומתקיימים בו תנאי ההוצאה, שהרי הוא לצורך האדם, ודרך מלבוש. הרמב"ם עצמו אף שסבר שאינם מועילים, קבע דינים אלו להלכה, בי"ד החזקה.⁸

8. הלכות שבת (פרק יט הלכה יד) "וְיִזְצֹאִין בְּקִמְעַ מְמַחָה. וְאִי זֶה הוּא קִמְעַ מְמַחָה? זֶה שֶׁרִפָּא לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם, או שֶׁעָשְׂהוּ אָדָם שֶׁרִפָּא לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם, בְּקִמְעִין אֲחֵרִים".

סעיף יב

^טמותר להתרפאות בקמיע, אפילו יש בהם שמות (נד). וכן מותר לישא קמיעין שיש בהם פסוקים (נה). ודווקא להגן שלא יחלה, אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי (נו), אבל לכתוב פסוקים בקמיעין, אסור (נז).

^טהרשב"א בתשובת שאלה, מהא דיוצאין בשבת בקמיע מומחה, וצינתיו באורח חיים סימן שא. ^כמברייתא דכותבי ברכות כשורפי תורה, שבת דף קטו ע"ב.

סעיף יג

^{כא}דורש אל המיתים (דברים יח, יא), זה שמרעיב עצמו ולן בבית ^{כא}ברייתא סנהדרין דף סה ע"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

לכן נראה שעניניהם ראו, כי יש בהם איזו תועלת; וכל דבר שהוכח במציאות כדבר מועיל, נחשב כרפואה. ללא קשר עם דרך הפעולה, כי בין אם זה מועיל מבחינה רפואית, או פסיכולוגית, או סגולית, ובין אם זה דבר שאין בו ממש, כל עוד שאין לו קשר לעבודה זרה, אין בזה איסור.

ואף שבהלכות שבת, סימן ש"ו, נאסר הקמיע. אין זה אלא משום איסור הוצאה בשבת, כי אם זה קמיע שאינו מומחה, לא הותרה הוצאתו. מה שאין קמיע מומחה, שהוכח כמרפא, הוצאתו מותרת.

(נד) אפילו יש בהם שמות – כינויים קבליים, של שמות ה'.

(נה) קמיעין שיש בהם פסוקים – אף שלכתחילה אסור לכותבם, כמפורש בהמשך הסעיף.

(נו) מכה או חולי – כפי שראינו, אסור להפוך את התורה לתרופה.

(נז) אסור – כי ללא קשר לקמיע, יש איסור כללי לכתוב פסוקים, ואפילו פרשיות חלקיות, מן התורה. ולא הותרה אלא כתיבת ספר שלם (כגון כל חומש בראשית). ואף שמבואר בגמרא (גיטין ס, א) שהותרה כתיבה כזו לצורך הלימוד, משום עת לעשות לה'. הרי לצורך אחר, האיסור עומד במקומו.

הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה (נח).

סעיף יד

^{כב}לְהַשְׁבִּיעַ את החולה לשוב אליו לאחר מיתה, להגיד לו את אשר ישאל אותו, מותר (נט). ויש מתירין אפילו לאחר מותו, אם אינו משביע גופו של מת רק רוחו (ס) (כן משמע בהגהות מיימוני בשם רא"ם, דלא כבית יוסף).

^{כג}הגהות מיימוניות בשם רא"מ, מעובדא דההוא חסיד דלן בבית הקברות, ברכות דף יח ע"ב, וב"י מעובדא דרב שעורים, דהוה יתיב קמיה דרבא, ומעובדא דרבא דהוה יתיב קמיה דרב נחמן, מועד קטן דף כח ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(נח) כדי שתשרה עליו רוח הטומאה – ובמהלך שינתו, ישמע את דברי המתים בחלום. נבהיר כמובן, כי זו אשליה גדולה. והעושה כן, עובר על איסור התורה "ודורש אל המתים".

(נט) מותר – כי אין זה מוגדר "דורש אל המתים", שהרי החולה עדיין חי. וכל המבוקש ממנו הוא, להופיע בחלום אצל המבקש. בקשה זו מתבססת על האמונה שיש אפשרות להתחבר לרוחו של נפטר, כי אף שגופו איננו, נשמתו קיימת ופעילה.

(ס) רק רוחו – הבית יוסף עצמו אמנם תוהה על ההבחנה בין רוח לגוף, כי ודאי אי אפשר לפנות לגוף, אלא לרוח, ומדוע לא יוגדר מְשַׁבֵּיעַ זה, כ"דורש אל המתים". הלא הדרישה אל המתים, היא בעיקר לרוח. ובדעת היש אומרים צריך לומר, שלא נאסרה אלא הרעבת עצמו, כשפונה אל הגוף. ואילו פנייה לרוח המת, אכן מותרת. עם זאת, אף שהבאתי את הדברים, הם אינם מתיישבים על לבי, וכפי שהקשה הבית יוסף.

מע"ף טו

כ"א אחוז את העינים, אסור (סא). ועל ידי ספר יצירה, מותר (סב).

אפילו לעשות מעשה (סג) (טו).

כ"ב מימרא דאביי סנהדרין דף טז ע"ב.

מע"ף טז

כ"ג מעשה שדים, אסור (סד). **כ"ד** יש מי שמתיר לישאל בהם על

כ"ט טור בשם הרמ"ה. **כ"ה** שם בשם אביו הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(סא) אסור – אחיזת עיניים נעשית באמצעות זריזות ידיים ומיומנויות ייחודיות, היוצרת אשליה בקרב הצופים, וגורמת לו להאמין בטעות, כאילו יש למאחז כוחות על טבעיים, ואכן בוצע כישוף. אמנם האמת היא שהמאחז נטול כוחות, ואינו עושה דבר מלבד הטעיה ותעתוע. בכל אופן, הואיל והצופה סבור שיש כאן כישוף, הוא אסור.

יש פוסקים שהתירו מופע "קסמים" אם ה"קוסם" יצהיר בגלוי, שכל מעשיו נעשים בזריזות ידים בלבד, ואינם אלא שעשוע ותו לא⁹.

(סב) ספר יצירה, מותר – ספר שכתב אברהם אבינו, ובו סודות הבריאה. עיקר התוכן שלו הוא, שה' ברא את עולמו על ידי צירוף אותיות, כביכול, והיודע לברוא בדרך זו, מותר¹⁰.

(סג) אפילו לעשות מעשה – תוספת זו באה להסביר מה שכתב המחבר, שעל ידי ספר יצירה מותר, לא רק לאחוז את העיניים, אלא ממש ליצור דברים.

(סד) אסור – יש המאמינים בקיומם של בעלי חיים נטולי גוף פיזי, בעלי גוף רוחני¹¹ ממשי, הפועלים בצורה עצמאית במקצת. אכן בהקדמה לסימן, הבאנו

9. דעת החכמת אדם (כלל עה) שהופעות מעין אלה אסורות מן התורה, גם אם הקהל יודע שאין זה כישוף אמיתי. והמקילים בזה, יש להם על מי לסמוך (אגרות משה יורה דעה חלק ד, סימן יג).

10. לעניות דעתי, הסיפורים המובאים במדרשי חז"ל ובתלמוד, על אדם או בעל חי כזה או אחר שנברא על ידי צירוף אותיות, אין להבינם כפשוטם, כי הם אגדות, שעיקרם משל ומליצה.

11. עיין רמב"ן ויקרא יז, ז.

הגניבה (סה). הגה: וכיוצא בזה (ב"י והגהות מיימוני פי"א מהלכות גזילה). ועל ידי השפעה, שמשביע אותם על ידי שמות, יש מתירין בכל ענין (סו) (ב"י בשם ר"י ושם בהגה הנ"ל), מכל מקום רוב העוסקים בזה אינן נפטרים מהם בשלום (סז), על כן שומר נפשו ירחק מהם (סח) (משלי כב, ה) (ב"י).

סעיף יז

^{טו}הנוהגים לערוך שלחן עם מיני מאכל בליל המילה ואומרים שהוא ^{טז}ירבינו ירוחם בשם רבותיו, משום שזה בכלל העורכים לגד שלחן, משא"כ בערסא דגדא, דאיתא בנדרים דף נו ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

כבר את דעת הרמב"ם, שזו אמונה טפלה, ואין בה ממש. אמנם יש סוברים שהשדים היא מציאות קיימת, אלא שהתורה אסרה לנו להתקשר עמם, וחייבה לפנות אל הבורא עצמו.

(סה) לישאל בהם על הגניבה – להשיג מידע באמצעות השדים, על מיקום הגניבה. אמנם ראוי לכל ירא שמים להתרחק מכל האמונות הטפלות הללו, כפי שסיים הרמ"א.

(סו) יש מתירין בכל ענין – מלבד השגת מידע על הגניבה הותרה, אלא גם בירור והשגת צרכים אחרים, על ידי השבעתם. אבל לא על ידי מעשה, כי אז עוברים על איסור תורה של כישוף.

(סז) אינן נפטרים מהם בשלום – כי גם מי שמאמין בכוחות אלה, אינו יודע איך להתייחס אליהם, ולבסוף ניזוק מהם.

(סח) שומר נפשו ירחק מהם – וראוי לאמץ את שיטת הרמב"ם.

למזל התינוק, אסור (סט) ועיין לעיל סוף סימן קע"ח (ע).

סעיף יח

לְקַטֵּר הַבֵּית בַּעֲשֵׂב שִׁישׁ לוֹ רִיחַ טוֹב, יֵישׁ מִי שְׁאוּסֵר (עא), אֵלֹא
אִם כֵּן עוֹשֶׂה כֵּן כְּדִי לְהַסִּיר רִיחַ רַע (עב).

¹¹הרשב"א.

סעיף יט

כִּי הִמְקַטֵּר לְשֹׁד, לְחֻבְרוֹ (עג) וּלְכַפּוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, חַיִּיב מִשּׁוּם עוֹבֵד
כִּי רַבִּינוּ יְרוּחִם בִּשְׁם רַמ"ה, מֵהָא דְסִנְהֶדְרִין דָּף סה ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(סט) אסור – הנוהגים כן, מכינים מיני מאכל ועורכים אותם על השולחן, אבל נמנעים מאכילתם, ודומה הדבר להכנת שולחן לאליל, כמנהגם של עובדי אלילים, העושים עבור אליל הנקרא בפייהם "גד". לעומת זאת, קיים מנהג קדוש, הנקרא "ברית יצחק". ומקיימים אותו בלילה שלפני הברית, וכל עניינו לימוד תורה וסעודה. מנהג זה אין בו כל חשש, וכך נוהגים הספרדים. האשכנזים נוהגים מנהג דומה, ומתכנסים בליל שבת שלפני המילה, וקוראים לו "שלוש זכר"¹².

(ע) סוף סימן קע"ח – שם נפסק, כי מותר להכין מטה לתינוק.

(עא) יש מי שאוסר – כי היה זה מנהגם של עובדי אלילים, לקטר ריח טוב לעבודה זרה. אמנם דקדק המחבר וכתב "יש מי שאוסר", כי חלק מן הפוסקים לא הקפידו על זה, כיון שהסיבה היחידה שעושים זאת, היא הפצת ריח טוב בבית. ומותר לסמוך עליהם.

(עב) להסיר ריח רע – רק אם יש ריח רע בבית, ומתכוונים לסלקו, מותר לכל הדעות. כי אין כל ספק, שאינו מתכוון למנהג עבודה זרה.

(עג) לחברו – משמעו חובר חבר, כמוסבר בסעיף ה.

¹². רמ"א יורה דעה, סימן רסה סעיף יב.

עבודת כוכבים (עד). ^טהלומד מן האמגושי (עה), אפילו דברי תורה, חייב מיתה (עו).

^טשבת דף עה ע"א, ופליגי רב ושמואל, חד אמר מכשף וחד אמר גדופי הכופר בעיקר, ומסקנת הגמ' שם, דרב אמר גדופי, דאמר רב הלמד וכו' חייב מיתה, וגם את זה לא ידעתי, שלא העמיד הרב המחבר דין זה לעיל, בהלכות עבודת כוכבים.

שולחן ערוך כפשוטו

(עד) חייב משום עובד עבודת כוכבים – מקטר לשד, כדי להכריחו יעשה רצונו. ההקטרה לשד, היא ממש עבודה זרה.

(עה) האמגושי – מכשף, או עובד עבודה זרה.

(עו) חייב מיתה – כי כל רצונם להסית נגד דברי תורה. מכאן יש ללמוד לגבי מוסדות חינוך, אשר מן הראוי שגם בהם, יהיו כל המורים, אפילו במקצועות המדעיים, יראי שמים, כי אישיות המורה משפיעה מאד.

סיכום האיסורים מן התורה, שנידונו לעיל, ומיקומם בסימן:

א. **קוסם קסמים** – בסעיף א, ובביאורנו, ס"ק ד.

ב. **לא תעוננו** – לרמב"ם, זו האסטרולוגיה – סעיף א.

– לשאר ראשונים, בסעיף ג, ובסעיף קטן יט.

ג. **לא תנחשו** – סעיף ג.

ד. **מכשף** – סעיף א ברמ"א, וסעיף קטן ו.

ה. **חובר חבר** – סעיף ה.

ו. **דורש אל המתים** – סעיף יג.

ז. **אי שימוש בתורה כתרופה** – סעיף ח.

ח. **דין הקמיעות** – סעיף ח עד סעיף יב.

סימן ק"פ

איסור כתובת קעקע וקריחה על מת, ובו י"ב סעיפים.

בסימן זה דנים על שלושה איסורי תורה. שנים מהם, כתובים בפרשת קדושים - "וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֶּנוּ בְּבִשְׂרֵכֶם, וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתֶּנוּ בְּכֶם, אֲנִי ה'" (ויקרא יט, כח). והשלישי, נכתב בפרשת ראה - "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, לֹא תִתְגַּדְּדוּ, וְלֹא תַשְׁיִמוּ קֶרֶחַה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א). איסור גדידה הוא איסור השריטה, ונכפל שוב בפרשת ראה.

הסימן שלנו, מתבסס על שני פסוקים אלה, ומסביר את גדרי האיסורים. מסעיף א עד סעיף ד, נעסוק באיסור קעקוע. מסעיף ה עד סעיף ח, באיסור שריטה. ומסעיף ט עד סוף הסימן, באיסור קרחת. משמעות המילה "חייב" בסימן זה - חייב מלקות, לאחר שעבר על לאו מן התורה. ואף שבימינו אין במציאות חיוב מלקות, עושים בביטוי זה שימוש כדי לתאר, עבירה על אחד מ-365 הלאווין שבתורה. טעמים של איסורים אלה פורש ברש"י (דברים שם): "לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים, ולא גדודים ומקורחים".

סעיף א

(א) ^רכתובת קעקע, היינו ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה ^רמשנה מכות דף כא ע"א וכת"ק, דאפילו אינו כותב שם עבודת כוכבים, טור ורבינו ירוחם, וכן נראה מדברי הרמב"ם, בסוף הלכות עבודת כוכבים.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** - הטעם לאיסור קעקוע, כפי שביאר הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יא) "שזה היה מנהג עובדי עבודה זרה, שרושמין עצמן לעבודה זרה. כלומר שהוא עבד מכור לה, ומְרַשֵּׁם לעבודתו". אמנם גם כשהקעקוע נעשה ליופי, או מכל טעם אחר, יש איסור תורה.

בחול¹ או דיו או שאר צבעונים הרושמים (ב).

מעיה ב

באם עושה כן על בשר חברו, אותו שנעשה לו פטור (ג), אלא אם כן סייע בדבר (ד).

²הרמב"ם שם, ונלמד מדין הקפת הראש, בסימן שאחר זה.

מעיה ג

במותר ליתן אפר מקלה (ה) על מכתו (ו).

³יכרב אשי במכות, הסכמת התוספות והרא"ש, וכן משמע מדברי הרמב"ם, מדלא הזכיר דין זה לאיסור.

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) **שאר צבעונים הרושמים** – שאינם ניתנים למחיקה. זו פגיעה בגופו של האדם, שהתורה אסרה. האיסור הוא גם בציר, וגם בכתיבת מילים. והוא הדין אם צובע תחילה בצבע, ואחר כך שורט במקום הצבע.²

(ג) **פטור** – כי לא עשה מעשה. אמנם כיון שהקעקוע סותר לרצון התורה, עדיין אסור, למרות שפטור. מלבד זאת, הוא עובר על איסור תורה (ויקרא יט, יד) "וְלִפְנֵי עֵינָיו לֹא תִתֵּן מְכַשָּׁל" שעניינו, לגרום לאדם לעבור עבירה.

(ד) **סייע בדבר** – אם עזר לחברו, המקועקע גם כן עשה מעשה וחייב. אדם שעשה קעקוע בגופו, אף שאינו עובר איסור לאחר המעשה, מן הראוי שיסיר את הקעקוע, שלא יהיה לו כמזכרת עוון.³

(ה) **אפר מקלה** – החומר הנותר אחר שריפה, צבעו שחור מאד, ומיועד לריפוי. כיום, לא עושים תרופה זו.

(ו) **על מכתו** – אף שלבסוף יישאר כעין קעקוע, עדיין מותר. כי מן התורה, לא נאסר אלא כתיבה או ציור. גם חכמים לא גזרו על זה, כי המכה מוכיחה, שהיה בזה צורך רפואי.

1. הגרסה ברמב"ם ובטור הוא "בכחול". אך אין בזה שינוי בהלכה.

2. ש"ך ס"ק א.

3. על פי שו"ת להורות נתן (חלק ח סימן עב).

פעיף ד

^דהרושם על עבדו שלא יברח, פטור (ז). (ונראה דלכתחלה מיהא אסור) (ח) (ד"ע).

^דתוספתא שם.

פעיף ה

(ט) ^ההשורט בבשרו אינו חייב אלא אם כן עושה כן על מתו או לעבודת כוכבים, ^אאלא שעל מתו חייבים בין ביד בין בכלי, ^הברייטא שם דף כא ע"א. ^אמסקנת הגמרא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

אין לאסור איפור קבוע, כי אינו דומה כלל לכתובת קעקוע, אלא משנה רק במקצת את נראות העור.⁴

(ז) **פטור** – מדובר בעבד כנעני שהיה רכשו של היהודי, והיה צורך לבצע רישום זה, למניעת בריחתו. רישום זה מותר, כי היותו עבד מוכיחה, שעשה כן לצורך.

(ח) **דלכתחלה מיהא אסור** – בא להסביר את המחבר שלא כתב מותר, אלא פטור. כלומר, פטור מעונש, אבל איסור יש. ואין זה דומה להיתר של אפר מקלה, שמותר לכתחילה. כי אפר מקלה, הוא צורך רפואי. והנחתו על הגוף, אינה לרישום קעקוע. אמנם רישום העבד, נעשה בכוונה לקעקע.

(ט) **הקדמה לסעיף** – כבר הסברנו בהקדמה ששני הפסוקים "וְשָׂרְט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֶּנּוּ", ו"לֹא תִתְגַּדְּדוּ", הם אותו איסור. אמנם השריטה נעשית בכלי, והגדידה ביד. שניהם אסורים, אם נעשים כהבעת צער על מת, אמנם השריטה הנעשית מטעמי עבודה זרה, נאסרה רק בכלי. הטעם לאיסור זה ראה בדברי רש"י "לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים, ולא גדודים ומקורחים". אמנם הגויים נהגו לחבול בעצמם בעת אבלות. ולא כן חלק יעקב בניו של

4. הרב עובדיה יוסף פסק בטהרת הבית (חלק ג עמוד כט) שיש להקל, בצירוף עוד כמה טעמים, ובכללם שהאיפור אינו קבוע לנצח, כמו הקעקוע. אמנם יש פוסקים שהחמירו בזה, ומן הראוי להימנע. מלבד אם יש צורך, כגון הסתרת צלקת וכדומה.

ולעבודת כוכבים אינו חייב אלא בכלי (י).

סעיף ו

ג'גדידה ושריטה על מת, אסור, אפילו שלא בפני המת (יא). ועל

צער אחר, שרי (יב) (ב"י מפ"י הטור).

י'תרומת הדשן.

שולחן ערוך כפשוטו

מקום, המאמינים כי המוות אינו סוף פסוק, אלא הנשמה ממשיכה לחיות בעולם הבא.

(י) בכלי – כי עובדי האלילים ששרטו עצמם לכבוד אלילים, עשו זאת דווקא בכלי.

(יא) אפילו שלא בפני המת – הכתוב אמנם אומר "וְשָׂרַט לְנַפְשׁוֹ", אבל אין הכוונה בנוכחות המת, אלא כל שריטה נאסרה, אם באה לכבוד המת. היו אלה הגויים, ששרטו את בשרם בעת מות יקיריהם. כי בניגוד לאמונתנו בהישארות הנפש, ומעברה מעולם הזה לעולם הבא, בעת המוות. הגויים אינם מאמינים בנצחיות הנשמה, וסבורים שהמוות הוא סילוק מוחלט של החי.

(יב) ועל צער אחר, שרי – לדברי הרמ"א, לא חידשה התורה איסור זה, אלא על מת, או לכבוד עבודה זרה, כי כזה היה מנהגם של עובדי אלילים. אבל על צער אחר, לא נאסר. כל זה כמובן רק בתנאי, שאינו מזיק לעצמו. כי מן התורה אסור לחבול בעצמו ללא צורך⁵, אפילו שריטה קטנה, שתתרפא בנקל⁶.

5. לרמב"ם הוא חייב מן התורה, שאסרה על האדם להכות את עצמו, כמו שכתוב (דברים כה, ג) "לֹא יִסִּיף... לְהַכּוֹתוֹ" (הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א). ובתפארת ישראל על המשנה (בבא קמא פ"ח מ"ז ס"ק לט) כתב, שעובר משום בל תשחית.

אם יש צורך לחבול בעצמו, כגון עבור ניתוח פלסטי וכדומה, מותר (כי אין זה דרך ניציון ומריבה), עיין אגרות משה (חושן משפט ח"ב סימן סו).

6. כלשון המחבר (שולחן ערוך חושן משפט סימן תכ סעיף א) החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי, פטור.

פעיף ז

חיש מי שאומר דדוקא שריטה, אבל אם מכה בידו על בשרו עד שדמו שותת, מותר. ^טויש מי שאוסר (יג).

^חטור בשם הרמב"ן בסת"ה, מהא דר"ע שפגע במטתו של ר"א וכו', סנהדרין דף סח ע"א. ^טשם בשם אביו הרא"ש, ור"ע היה עושה כן על התורה, כמ"ש התוס' ביבמות דף יג ע"ב.

פעיף ח

ה'משרט חמש שריטות על מת אחד (יד), או על חמשה מתים שריטה אחת, חייב חמש (טו).
מ'שנה שם במכות, דף כ ע"א.

פעיף ט

(טז) ^אקְרָחָה הוא שתולש משער ראשו על המת (יז) בכל מקום ^אברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) ויש מי שאוסר – המתיר סבור, שעובדי עבודה זרה, לא נהגו אלא בשריטת שריטה. והאוסר סבור שלמעשה, התוצאה זהה. ונראה, שהלכה כאוסרים. על פי הכלל המקובל "יש ויש, הלכה כדעה שניה".

(יד) חמש שריטות על מת אחד – כי כתוב "וְשָׁרַט", בלשון יחיד. ללמדנו, שיש חיוב על כל שריטה.

(טו) חייב חמש – כי כתוב "לְנֶפֶשׁ", בלשון יחיד, כדי לחייב על כל מת ומת.

(טז) הקדמה לסעיף – מכאן עד סוף הסימן, יוסבר האיסור לקרוח קרחה על המת.

(יז) שתולש משער ראשו על המת – כפי שנאמר וְלֹא תִשְׁיִמוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת.

בראש (יח), בין ביד בין בסם (יט), ושיעורו כדי שיראה מראשו
 י' כגרים פנוי בלא שיער (כ), י' ויש אומרים שתי שערות (כא). ויש
 מי שאומר דאיסורא י' איכא אפילו בשיער אחד (כב).

י' טור בשם הרמב"ם, כר' יוחנן משום ר"א בן שמוע. י' שם בשם אביו הרא"ש (בפרק
 ארבע מיתות) [במכות שם] כסתם ברייתא שם. י' הרא"ש בסוף מועד קטן.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) **בכל מקום בראש** – ואף על פי שלשון האיסור הוא בין עיניכם, כל מקום
 בראש בכלל האיסור.⁷

(יט) **בין ביד בין בסם** – כי מה שנאסר, זו התוצאה.

(כ) **כגרים פנוי בלא שיער** – כגודל מטבע ה"שקל". בשיעור זה, הקרחת
 ניכרת.

(כא) **שתי שערות** – לא קרחת משמעותית נאסרה, אלא תלישת שיער על מת
 נאסרה. ושתי שערות, הן כבר שיעור חשוב.

(כב) **אפילו בשיער אחד** – יש איסור, אבל אין בו חיוב מלקות.

7. כך למדו חז"ל בגמרא (קידושין לו, א) "יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים, מנין לרבות כל
 הראש, תלמוד לומר בראשם, לחייב על הראש, כבין העינים". פירוש, האיסור לקרוח קרחה על
 מת נכתב פעם נוספת אצל הכהנים (ויקרא כא, ה) לא יקרוחו קרחה בראשם.

אלא שאם ביקשה תורה לאסור קרחת בכל הראש, מדוע כתבה כאן "בין עיניכם"? להבנת הדבר
 אעתיק כאן, מילה במילה, מן ההסבר שכתבתי בספר שלי "בעקבות רש"י":

"אם האיסור חל על הראש כולו, מדוע כתבה התורה "בין עיניכם"? נראה שבביטוי זה התורה
 מבקשת להזכיר לנו מצווה אחרת, הלוא היא מצוות התפילין, שנאמר בה "וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין
 עֵינֶיכֶם" (דברים יא, יח). התפילין מונחות על הפדחת, בין העיניים, אך מה רב המרחק בין פאר
 התפילין לאפר האבל! הביטוי המשותף ממחיש את ההנגדה בין היהודי העוטה את כתר התפילין
 לבין הקורח קרחת בראשו מתוך האבל. התפילין המונחות בקדמת הראש מסמלות את תפקידנו
 לעמוד ניצבים בעבודת ה' המרוממת, ואילו המתקרח לכבוד המת משפיל את עצמו, לאות ייאוש
 אחרי האובדן.

פעיף י

^{טו}קרח קרחה אחת על חמשה מתים, אינו חייב אלא אחת (כג).
אבל אם קרח חמש קרחות על מת אחד, חייב על כל אחת ואחת
(כד).

^{טז}מברייתא דמכות, דף כ ע"א.

פעיף יא

^{טז}הקורח בראשו של חברו, והמשרט בבשר חברו וחבירו מסייע,
אם שניהם מזידים שניהם לוקים (כה). אחד שוגג (כו) ואחד מזיד,
המזיד לוקה.

^{טז}טור בשם הרמב"ם בסוף הלכות עבודת כוכבים, מדין מקיף את חברו, בסימן שאחר
זה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) אינו חייב אלא אחת – בניגוד לשורט, החייב על כל מת, בגלל שנאמר
"וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ" (משמע חייב על שרט אחד, כמספר הנפשות)⁸.

(כד) חייב על כל אחת ואחת – כי לשון האיסור הוא קרחה, בלשון יחיד.

(כה) שניהם לוקים – כי שניהם עשו מעשה.

(כו) אחד שוגג – כגון שאינו יודע שזה אסור.

8. כאן המקום לשאול, מדוע לא דרשה הגמרא גם את הפסוק "וְלֹא תְשִׂימוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת", כמו שדרשה בשריטה. הלא ניתן לדרוש גם כאן "למת", לחייב על כל מת ומת (כפי שאכן דרשו בתוספתא מכות (פרק ד הלכה ח) "הקורח קרחה על ה' מתים, חייב על כל מת ומת). ואף כי איננו בקיאים בכללי הדרשות, מתי דורשים, ומתי לא, אבל יתכן שההבחנה של חכמים בין שריטה לקרחה, נעוצה בין המילה נפש ובין המילה מת. הביטוי "נפש" משמעו, רק אדם יחידני. לא משתמשים במילה זו, לתיאור כללי של בני אדם. ואילו המילה מת, מלבד המשמעות שאדם יחיד מת, היא יכולה להתפרש גם כביטוי של מושג ה"מוות". נמצא כי הוא ענין כללי, ולא דווקא יחידני.

ולעצם הענין, מדוע הקילה התורה בקרחת, יותר מבשריטה, יתכן לבאר שהטעם הוא, שהשריטה יותר חמורה במהותה. כי ללא כל קשר לאירוע מוות, גם כן אסור לאדם לפגוע בעצמו. אמנם בקרחת אין כל איסור מצד עצמה, אלא רק כאשר היא נעשית מפאת המת. ואולי זו הסיבה שהתורה הקלה. אמנם כמובן, עדיין צריך עיון.

מעיקף יב

י"ג הנשים מוזהרות בבל יקרחו (כז) (ויקרא כא, ה). הגה: וכל שכן בבל ישרטו **(כח)** (ויקרא כא, ה) ויש להזהירם שלא תתלשנה בשעריהן על מת, שלא תבאנה לידי קרחה **(כט)** (טור בשם הירושלמי), וכן בשריטה.

"ירושלמי כתבוה הרי"ף והרא"ש, בפרק קמא דקדושין, וכמשמעות סתם משנה, כל מצות ל"ת וכו', שם דף כט ע"א. וכן דעת הרמב"ם שהעתיק לשון המשנה סתם, בסוף הלכות עבודת כוכבים.

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) בבל יקרחו – ככל מצוות לא תעשה, שהנשים מוזהרות עליהן.
(כח) בבל ישרטו – גם זה איסור, שנשים מוזהרות עליו, כמו הגברים.⁹
(כט) שלא תבאנה לידי קרחה – לפעמים, מרוב הצער על המת, יש חשש שתתלושנה את שערן.

9. כתב קל וחומר, כי מחמירים בשריטה יותר מקרחה. שהרי הקורח קרחה אחת על חמש מתים, אינו חייב אלא אחת. ואילו השורט שריטה אחת, על חמש מתים, חייב חמש פעמים מלקות.

סימן קפ"א

איסור גילוח הפאות, ובו י"ב סעיפים.

כתוב בתורה: "לֹא תִקְפוּ פְּאֵת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זְקִנְךָ" (ויקרא יט, כז). שני איסורים נכתבו כאן, איסור הקפת הראש, ואיסור השחתת פאות הזקן. אלו איסורי תורה, שהעובר עליהם במזיד, חייב מלקות. סימן זה דן בשני איסורים אלה. מסעיף א עד סעיף ט, באיסור הקפת הראש. ובשלושת הסעיפים האחרונים, בהשחתת פאת הזקן.

סעיף א

(א) ^אפאות הראש הם שתיים (ב). סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל (ג).

^אמשנה מכות דף כ ע"א, וכדמחוי רב ששת וכו', שם דף כא ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** – בשלושת הסעיפים הראשונים, יסביר המחבר מהו איסור הקפת הראש. ומסעיף ד עד ח, למי מתייחס איסור זה, ובסעיף ט יגדיר, את גבולות שטח האיסור.

(ב) **פאות הראש הם שתיים** – והמגלח את שתיהן, עובר שתי עבירות.

(ג) **מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל** – הראש מתחלק לשני חלקים, החלק העליון הוא הקרקפת. והחלק התחתון, הוא הפנים. נקודת החיבור בינם, היא בעצם שממול אמצע האוזן, והוא הגבול התחתון של פאת הראש.

הואיל ובלשון האיסור ציינה תורה את ה"ראש", ככתוב "לֹא תִקְפוּ פְּאֵת רֹאשְׁכֶם", השיער האסור בגילוח הוא זה שבראש. כלומר מגבולה התחתון של הפאה ומעלה, כולל זה שמעל האוזן. ראה להלן סעיף ט, שם יוסברו גבולות פאות הראש בפירוט.

פעיף ב

ב בין שגילח הפאות בלבד, בין שגילח כל הראש עם הפאות, חייב
(ד).

¹הרמב"ם בסוף הלכות עבודת כוכבים, מהא דבמסכת נזיר דף נח ע"א.

פעיף ג

ג אינו חייב אלא בתער (ה). ¹ויש אוסרים בַּמְסַפְּרִים כעין תער (ו),
ויש לחוש לדבריהם (ז).

¹טור בשם הרמב"ם שם, וכן כתב נ"י בשם הר"ר ישעיה, דהא דתנן ואינו חייב עד שיטלנו בתער, קאי נמי אפאת זקן, ושכן הוא בתוספתא, וכ"פ בסמ"ג. ²שם בשם הרא"ש, דמתניתין אפאת הזקן קאי, וכן משמעות הגמרא, וכן מוכח במסכת נזיר דף נח ע"ב, ותוספתא כעין תער קאמר, וכן כתבו הפוסקים בריש מסכת שבועות, וכ"פ רבינו ירוחם, וכ"פ סמ"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) חייב – היה צורך לומר שחייב בכל אופן, בגלל שיש דעה בגמרא ולפיה רק גילוח הפאה, ללא שיער הראש, הוא שנאסר. אבל גילוח הראש כולו, אינו איסור. לכן כתב המחבר, שאין הלכה כדעה זו, ובכל אופן חייב.

(ה) אינו חייב אלא בתער – כפי שנראה בהמשך הסימן (סעיף י), גילוח פאת הזקן נאסר רק בגילוח סכין, ולא במספריים. וגם גילוח פאת הראש, הכתוב בפסוק זה, לא נאסר אלא בתער.

(ו) בַּמְסַפְּרִים כעין תער – לדעה זו, כיון שהגילוח בַּמְסַפְּרִים אלו יוצר תוצאה דומה לשימוש בתער, גם הוא נאסר. כי לשון האיסור בתורה הוא "לא תקיפו", כלומר התוצאה, שהיא הקפת הראש, היא שנאסרה. ולא פירטה תורה את דרך ההשחתה האסורה, על כן נאסר הגילוח, גם במספרים כעין תער, בגלל התוצאה הדומה לגילוח בתער. ולדעה זו אין להשתמש במכונת גילוח.

(ז) ויש לחוש לדבריהם – אף שמעיקר הדין הלכה כדעה ראשונה, יש לחוש לשיטה המחמירה, הואיל ואין שום קושי לכבדה.

מע"ף ד

הגם הניקף חייב אם סייע בדבר, שְׁמִטָּה עצמו אליו להקיפו (ח).
 יאבל איסורא איכא אף על פי שלא סייע (ט), לפיכך אסור להיות
 ניקף אפילו על ידי עובד כוכבים (י).

הכדתי תנא קמיה דרב חסדא, מכות דף כ ע"ב, וכאוקימתא דרב אשי. יטור בשם סמ"ג,
 וכ"כ התוספות בריש שבועות.

מע"ף ה

המקיף את הקטן, חייב (יא). אבל מותר להקיף את העובד כוכבים או את
 יכרב הונא, נזיר דף נז ע"ב, הסכמת הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) שְׁמִטָּה עצמו אליו להקיפו – הטיה זו נחשבת מעשה, ונמצא שמסייע
 למקיף.

(ט) אף על פי שלא סייע – כי התורה הזהירה אותו, שלא יוקף. ואף שאם לא
 סייע אינו חייב מלקות, כי לא עשה מעשה. בכל זאת, עבר על איסור¹.

(י) אפילו על ידי עובד כוכבים – כי יהודי מחויב שלא יקיפו אותו. אלא שאם
 גוי, אשה או קטן הקיפו והוא לא סייע אינו חייב, כי לא עשה מעשה, אבל עבר
 על איסור.

(יא) חייב – בפסוק "לא תקפו פֶּאת ראשְׁכֶם", כללה התורה גם את הקטן
 באיסור². ואף שהוא אינו חייב במצוות, גדול המקיפו חייב.

1. הראשונים נחלקו בשאלה, אם מדובר בעבירה על איסור תורה או על איסור דרבנן. לפי שיטת
 התוספות (בבא מציעא י, ב ד"ה אקפי) עובר על איסור תורה. בעוד שלדעת הרמב"ם, כפי שפירשו
 הכסף משנה, אינו עובר אלא על איסור דרבנן (הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה א). אם הניקף
 ביקש מאדם שאינו מודע לאיסור ההקפה, הוא חייב לכל הדעות, כי יש שליח לדבר עבירה
 כשהשליח שוגג.

2. כמפורש בתוספות (נזיר נז, ב ד"ה המקיף) "דכי כתיב רחמנא לא תקיפו פאת, אף אפאות דקטן
 אזהר".

האשה **(יב)** (ב"י בשם הרא"ש). ויש מסתפקים בדבר **(יג)** (ב"י בשם י"א). וקטן מותר להיות ניקף מן העובד כוכבים **(יד)** (ר"ן פרק אלו הן הגולין).

סעיף ו

האשה אינה במצות הקפה **(טו)**, ויש אומרים שאף על פי שמתרת להקיף פאת ראשה, אסורה להקיף פאת ראש האיש, ואפילו הוא קטן **(טז)**.

הרי"ף והרא"ש בסוף מכות, ממשנה דקידושין דף כט ע"א. טור בשם הרמב"ם, וכן דעת הראב"ד מהא דלטייה רב אדא בר אהבה לרב הונא ואיענש, שם בנזיר.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) או את האשה – הגוי אינו מחויב במצוות כלל. והאישה, אינה בדין הקפת הראש, כי באותו פסוק נכתבו יחד, דין הקפת הראש, ודין השחתת הזקן. וכיון שלא שייך איסור השחתת זקן באשה, כי אין לה זקן, גם האיסור של הקפת הראש, הנכתב בסמיכות, אינו שייך בה, אלא באיש³.

(יג) ויש מסתפקים בדבר – קשה להבין את טעמם, אבל אולי הם סברו, שיש לאסור זאת, כעין גזירה, כדי שלא יבוא להקיף איש. למעשה, כתבו המפרשים, שאין הלכה כדעה זו⁴.

(יד) ניקף מן העובד כוכבים – כי אין הקטן מחויב במצוות. אף הגוי אינו מחויב, על כן אין כאן איסור. אמנם כל זה דווקא אם הקטן הולך מעצמו, כי אז, אין הגדול צריך למחות. אבל אסור לגדול להביא את הקטן לגוי שיקיפנו, כי הואיל והגדול מחויב בבל תקיף, הוא מוזהר גם על הקטן⁵.

(טו) אינה במצות הקפה – ומותר לה להקיף גם את עצמה, וגם נשים אחרות. **(טז) ואפילו הוא קטן** – כי אסור לאנשים להיות "ניקפים", ובכללם גם קטנים

3. דין זה נקרא "היקש".

4. ש"ך ס"ק ד.

5. ועיין פתחי תשובה ס"ק ב, שהביא את תמיהת "בית אפרים" על הרמ"א, כיצד התיר לקטן להיות ניקף על ידי גוי, ונשאר בצע"ג.

גם המחבר אינו מודה לפסיקה זו וחלק על הרמ"א, כפי שנראה בסעיף הבא.

סעיף ז

עבדים חייבים בהקפת הראש כאנשים (יז).

^ירמב"ם בסוף הלכות עבודת כוכבים וס"פ.

סעיף ח

טומטום (יח) ואנדרוגינוס (יט) אסורין בהקפת הראש (כ).

^{יא}שם, ומשום ספק.

סעיף ט

ישיעור הפאה מִכְּנָגֵד שֶׁעַר שְׁעַל פְּדָחָתוֹ (כא) ועד למטה מן

^{יב}כפי' רש"י שם במכות במשנה, דף כ ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כפי שהתבאר לעיל סעיף ה). אף שנקט המחבר בלשון "יש אומרים", הלכה כדעה זו⁶.

(יז) כאנשים – למרות שהעבד שווה כמעט תמיד בדיניו, לדיני האשה, כאן הושווה דינו לדין האיש. משום שפטור הנשים ממצות בל תקיפו יסודו בהשוואת "הקפת הראש" ל"השחתת הזקן", באותו פסוק, כפי שהתבאר. וכיון שלעבד יש זקן, יש לחייבו הן בהקפת הראש, והן בהשחתת הזקן.

(יח) טומטום – אדם שאיברי מינו מכוסים (אטומים), ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. מבחינה מעשית, זו מציאות מאוד נדירה.

(יט) ואנדרוגינוס – אדם בעל שני איברי מין, הן של זכר, והן של נקבה.

(כ) אסורין בהקפת הראש – הואיל ויש ספק אם הם גבר או אשה, הולכים לחומרא, ככל ספק דאורייתא, ואסורים בהקפת הראש⁷.

(כא) מִכְּנָגֵד שֶׁעַר שְׁעַל פְּדָחָתוֹ – התורה הגדירה את השטח האסור בגילוח, בלשון "פֶּאֶת רִאשְׁכֶּם", ופירשו חכמים (מכות כ, ב) "פאת ראשו – סוף ראשו. ואיזהו סוף ראשו? זה המשוה צדעיו (צידי מצחו, שם הן פאות הראש),

6. כי "יש אומרים" זה, אינו סותר את הדעה הראשונה, רק מצמצם אותה.

7. ואם עברו והקיפו, אינם חייבים מלקות, כי אי אפשר לחייב מספק.

האוזן (כב), מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד (כג).

שולחן ערוך כפשוטו

לאחורי אזנו, ולפדחתו (רקתו)". כלומר, המצח חלק משיער, כמו גם אחורי האוזן. חיבור שני מקומות אלה, בהסרת השיער שבינם, הוא שנאסר. נמצא כי גבולה העליון של הפאה אינו רק מול האוזן, אלא גם למעלה ממנו, החל ממקום צמיחת השער, בגבולו העליון של המצח, וכלה בחלקו העליון של האוזן. זה

נלמד מן הביטוי של התורה "לא תקיפו" שזה כעין מעגל. כי השערות הצומחות בפאת ראש, מפרידים בין צד הפנים, לצד העורף. ואם מגלחים אותם, נוצר כעין מעגל, סביב הראש, ללא שער⁸.

(כב) ועד למטה מן האוזן – עד העצם הנמצא מול נקב האוזן.

(כג) לא תגע בו יד – לא דיבר המחבר על אורך השערות, שעל פי ההלכה מותר לחתוך אותן, ואין כל חיוב להותיר אותן ארוכות⁹. אלא רצה לומר, שבכל רוחב השטח הזה, אסור להקיף. ואף שהיה מקום לומר, שאם אינו מסיר את כלל השיער של הפאה, אין זו הקפה, וכפי שאכן נקטו חלק מן הפוסקים¹⁰, בכל זאת חוששים לדעת הפוסקים, שגם ללא הקפה מוחלטת, אסור לגלח שם מן התורה, אפילו אם משאיר את רוב רובן של השערות.

8. אולי ניתן להסביר את הטעם בזה, על פי הרעיון הבא: הפנים מייצגות את הצד הגלוי והמודע של האדם. בעוד שהעורף, שאינו נראה אפילו לו עצמו, מסמל כוחות לא מודעים. היהודי, בזכות התורה, אינו מאפשר לכוחות אלו להתפרץ. לעומת זאת, קיימים ארגונים שונים בעולם, שחבריהם מגלחים את פאות הראש, והמציאות מוכיחה שהם אלימים מאוד, ולא נותנים מעצור ליצרי האלימות, הטמונים באדם.

9. כמו שראינו כאן בסעיף ג, שהפוסקים נחלקו אם מותר לחתוך את הפאות ב"מספרים כעין תער" אם לאו. משמע, שאם אלו "מספריים שלא כעין תער", לכל הדעות מותר.

10. ראה רמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה ו) "לא נָתַנוּ בּוֹ חֲכָמִים שְׂעוֹר, וְשִׁמְעֵנוּ מִזְקֵינֵנוּ שְׂאִינוּ מִנִּיחַ פְּחוֹת מְאֻרְבָּעִים שְׂעֵרוֹת".

סעיף י

(כד) "אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער (כה), אבל בְּמִסְפָּרִים מוֹתֵר (כו), אפילו כעין תער (כז). הגה: ומכל מקום נזהרים כשמסתפרין במספרים, שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות, ימשנה מכות דף כ ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) הקדמה לסעיף – מכאן עד סוף הסימן, אנו עוברים לדון על איסור השחתת הזקן. סעיף זה יגדיר, מהי "השחתה". הסעיף הבא יפרט את המיקומים בהם נאסרה ההשחתה, והסעיף האחרון יפרט, מי מוזהר על איסור זה.

(כה) בתער – כי לשון האיסור בתורה הוא "לא תשחית את פאת זקנך", ופירשו חכמים, שהשחתה נעשית באמצעות סכין.

(כו) בְּמִסְפָּרִים מוֹתֵר – כי התער שנאסר, הוא מתכת חדה הנוגעת בעור. לא כן המספרים, החותכות באמצעות שני להבי סכינים, שהשיער נכנס בינם.

(כז) אפילו כעין תער – כלומר, אף אם הגילוח במספרים יוצר תוצאה זהה לחלוטין לגילוח בסכין, בכל זאת מותר.

ההיתר להשתמש במכונת גילוח, מתבסס על פסיקה זו. כי השערה נכנסת לרשת המתכת, וסכין אחר חותך. נמצא כי דין המכונה, שווה לדין "מספרים כעין תער"¹¹.

מותר גם להשתמש במשחה המשחיתה את השערות, כי אף שיש בזה השחתה, אין כאן גילוח. ובגמרא (נזיר מ, ב) אמרו מפורשות, שהאיסור הוא רק "גילוח שיש בו השחתה"¹².

11. יש מחמירים במכונת גילוח, כי התוצאה די זהה לשימוש בסכין. ולפי הבנתם אין לפרש "כעין תער" מבחינת תוצאה היתה, אלא הכוונה "תוצאה קרובה לתוצאה של תער", אבל לא זהה לחלוטין. אמנם למעשה, נוהגים להקל בזה. ועיין בספרי בעקבות המחבר חלק ג, שם הרחבתי בדין זה.

12. נודע ביהודה, הביאו פתחי תשובה ס"ק ה.

ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון, והוי כתער (כח) (ת"ה סימן רצ"ה).
מיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש בזה, הואיל ואינו עיקר מקום הפאות (כט)
(ד"ע).

סעיף יא

^יפאות הזקן הם חמש, ורבו בהם הדעות (ל), לפיכך ירא שמים
יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל (לא). ואפילו תחת
הגרון (לב) (כ"י בשם אגרת ר"י וסמ"ג).
^יטור בשם אביו הרא"ש, וכ"כ הר"י בשערי תשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כח) והוי כתער – כלומר, מחשש שישתמש בלהב אחד, והרי זה ממש תער.
(כט) הואיל ואינו עיקר מקום הפאות – בסעיף הבא נראה כי מעיקר הדין,
השטח תחת הגרון אינו אסור בגילוח, אלא שיש מחמירים בזה. והואיל ואין זו
אלא חומרא, אין צורך להוסיף חומרא נוספת. ולא חששו, שישתמש רק בלהב
אחד של המספריים.
(ל) ורבו בהם הדעות – יש אומרים, ששתיים מצויות בדיוק תחת פאת הראש.
שתיים נוספות, בסוף עצם הסנטר, מימין ומשמאל. והחמישית, במרכז הסנטר.
ויש אומרים ששתיים מצויות מתחת לפאת הראש, כדעה הראשונה. אבל
השתיים הנוספות, משני צדדי הפה, סמוך לשפם. והחמישית בסנטר, גם זה
כדעה הראשונה. ויש אומרים שכל הלחי העליון והלחי התחתון, יחד עם
הסנטר, הכל נכלל בחמש פאות הזקן. ולא הותר אלא השפם, ותחת הגרון.
ויש אומרים, שהחמישית מצויה תחת הגרון.
(לא) כלל – כי בכל מקום שיגלח בתער יש חשש, שמא זה המקום שנאסר
בגילוח.
(לב) ואפילו תחת הגרון – כי לדעה אחת בראשונים, גם השטח תחת הגרון
הוא מקום שהגילוח בתער נאסר בו. אמנם המחבר, לא חשש לשיטה זו.

פעיף יב

^{טו}אשה שיש לה זקן, מותרת להשחיתו (לג); ודינה בהשחתת זקן האיש, כדינה בהקפת ראש האיש (לד).
^{טז}קדושין דף לה, ב וכדעת הרי"ף והרא"ש, וסמ"ק דשרו לכתחלה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) מותרת להשחיתו – כי לא הזהירה תורה על השחתת זקן אלא את הגברים, כי לרוב, רק להם יש זקן.
(לד) כדינה בהקפת ראש האיש – כשם שאסור לה לגלח את פאות הראש, כך אסור לה להעביר תער, בגילוח זקן הגבר.

סימן קפ"ב

דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה,

ובו ו' סעיפים.

כתבה התורה "לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה, כי תועבת ה' אלהיה כל עשה אלה" (דברים כב, ה). סימן זה דן באיסור תורה שיש לגבר, לעטות על גופו מلبושים, כמו של אשה. ועל האשה, בלבישת מלבושי גברים. התורה רואה בזה תועבה, מפאת הקירבה הנוצרת, על ידי מנהג זה, בין גברים לנשים. מלבד זאת, אסרו חכמים על הגברים, טיפולי גוף שונים, אם זו התנהגות נשית. הסימן פותח באיסורים אלה, שהם מדרבנן. וממשיך לדון באיסור התורה, בסעיפים ה' – ו'.

סעיף א

המעביר שער בית השחי ובית הערוה (א),^א אפילו במספרים כעין תער (ב), היו מכין אותו מכת מרדות (ג).^ב במה דברים אמורים, במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים. אבל במקום שמעבירין אותו גם האנשים, אם העביר אין

^א כגירסת בה"ג שכתבו התוס', בסוף פרק החולק, והרא"ש בפרק מצות חליצה, דגרסינן בנזיר דף נח ע"ב, כי קאמר רב בשאר איברים וכו', וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש בסוף מכות, וכ"כ התוס' שם בנזיר, דף נט ע"ב. ^ב טור בשם הרמב"ם בסוף הלכות עבודת כוכבים.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שער בית השחי ובית הערוה – אלו המקומות, שנשים נוהגות להסיר את שערן.

(ב) אפילו במספרים כעין תער – כלומר אינו משתמש ממש בסכין כמנהג הנשים, אלא במספריים.

(ג) מכת מרדות – כיום המציאות היא, שלא מכים מכת מרדות. אמנם בכל מקום שנכתב דבר זה, הכוונה לומר שזה איסור דרבנן. העברת השיער, אף

מכין אותו (ד). הגה: ואפילו לכתחלה שרי (ה) (ר"ן פ"ב דע"ז). רק החברים (ו) נמנעים בכל מקום (ז) (שם ובב"י בשם נ"י) (וע"ל סימן קנ"ו) (ח). ומותר להעביר שיער (שאר) איברים בַּמִּסְפָּרִים בכל מקום (ט) (*).
(*) פירוש, ואפילו כעין תער, ב"י.

סעיף ב

מי שמגלח כל שיער שבו, מראשו ועד רגליו (י), ייש אומרים שמוותר לו לגלח גם של בית השחי ובית הערוה (יא).
טור בשם הגאונים וכ"כ התוס' והרא"ש שם ביבמות בשם, דאין זה יפוי אלא ניוול.

שולחן ערוך כפשוטו

שהיא דרך הנשים, אינה דומה ממש ללבישת בגדי אשה, על כן היא אסורה מדרבנן בלבד. וראו לאסור זאת גם במספרים כעין תער, כי לא חשוב באיזו דרך הוסרו השערות, אלא התוצאה, שהעור חלק ונטול שער, היא שנאסרה.
(ד) אין מכין אותו – כי אין כאן איסור דרבנן. אלא שעם כל זה, אין ראוי לעשות כן, בגלל ששינוי ההתנהגות לא נעשה ברצון חכמים. ואף שכבר אין איסור בגלל שהמציאות שונה, ואין להתעלם ממציאות משתנה, עדיין ראוי להימנע.

(ה) ואפילו לכתחלה שרי – דעת הרמ"א שאפשר להקל, אפילו לכתחילה.
(ו) החברים – בני תורה.

(ז) נמנעים בכל מקום – אף שמוותר לכתחילה, הם מחמירים על עצמם. מאחר ובעבר, היתה זו פעולה אסורה. וזה מלמד, שהדבר אינו ראוי.
(ח) ועיין לעיל סימן קנ"ו – שם מבואר כי איסור הבטה במראה השתנה, בגלל שינוי המציאות. וגם כאן, מבקש הרמ"א לומר כי דברים שנאסרו בעבר, הותרו לאחר שינוי המציאות.

(ט) בכל מקום – בשאר איברים מותר להתגלח, אפילו במספרים כעין תער.
(י) מראשו ועד רגליו – אפילו בתער. מובן שעדיין אסור לגלח בתער את פאות הראש והזקן.

(יא) ובית הערוה – כי ניכר שאינו עושה כמנהג הנשים, שאינן מסירות את כל שער גופן. כי אין בזה יופי, אלא ניוול וכיעור.

פעיף ג

^אאסור (יב) לחוך בידו בשער בית השחי ובית הערוה כדי להשירו (יג), ^האבל מותר לחוך בבגדו להשירו (יד).

^בבעיא דרב מרבי חייא ופשטא לאיסורא שם בנזיר דף נ"ט ע"א. ^הג"ז שם.

פעיף ד

מי שיש לו חטטין (טו) בבית השחי ובבית הערוה, ומצטער מצד השיער, ^אמותר להעבירו (טז).

^אתשובת הרשב"א.

פעיף ה

^אלא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון וכיוצא בו (יז) (ממלבושי האיש לפי מנהג ^אלשון הרמב"ם סוף הלכות עבודת כוכבים).

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) אסור – מדרבנן.

(יג) כדי להשירו – כי דומה פעולה זו להסרה באמצעות "מספרים כעין תער", כלומר, התוצאה היא עיקר האיסור.

(יד) מותר לחוך בבגדו להשירו – לא גזרו איסור כאשר נעשית הסרת שיער זה, בצורה משונה.

(טו) חטטין – כעין פצעים.

(טז) מותר להעבירו – אפילו בתער, כי אינו נוהג מנהג נשים, אלא עושה כן לצורך.

(יז) שריון וכיוצא בו – ויש בזה איסור תורה, אם נוהגת כן בדרך קבע. אבל באופן מקרי, כגון בזמן ירידת גשמים, אם זקוקה למעיל, מותר לאשה להתכסות במעיל גשם גברי.

המקום ההוא (יח) (טור), או שתגלח ראשה כאיש (יט). ולא יַעֲדָה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה, כגון שילבש בגדי צבעונים, וְחָלִי זֶהָב (כ), במקום שאין לובשין אותם הכלים, ואין משימין אותו החלי אלא נשים (כא). הגה: ואפילו באחד מן הבגדים אסור, אף על פי שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה (כב) (*) (כ"י). טומטום ואנדרוגינוס אסורים להתעטף כאשה (כג).

(*) באורח חיים סימן תרצו כתב רמ"א, שהמנהג להתיר בשמחת פורים, ואע"ג דיש אוסרין. וכתב הרב ט"ז בשם מו"ח ז"ל, שיש לאסור את זה, ממ"ש ר"א ממין, שאסור לעשות כן מפני שמחת חתן או כלה, והשומע לאסור תבא עליו ברכה, כי יש הרבה מכשולות ח"ו מזה, כשהולכים יחד בלי היכר איש או אשה עכ"ל, ואומר אני עוד, שהרבה גזירות וחורבנות נולדו ע"י זה, ואשרי המבטלם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) לפי מנהג המקום ההוא – על כן בימינו, הואיל ונהגו גם נשים ללבוש מכנסיים, לא חל איסור "כְּלִי גִבֹר עַל אִשָּׁה", על אשה הלובשת מכנסיים. אמנם בכל אופן לא ראוי ללבשם, בגלל שמקורה של אופנה זו היא בחברה המתקדמת (פרוגרסיבית), המבקשת למחות את ההבדלים בין גברים לנשים. אשה העוסקת בספורט, כגון באולם התעמלות שיש בו נשים בלבד, רשאית ללבוש מכנסיים. והוא הדין במקומות שיש צורך דווקא במכנסיים, כגון פעילות אקטיבית של סקי, שעליהן ללבוש דווקא מכנסיים, המותאמות לפעילות זו.

(יט) שתגלח ראשה כאיש – גם בזה יש איסור תורה, אלא אם כן ארע שינוי אופנתי, ונשים רבות, מעצבות את שערן בתספורת קצרה.

(כ) וְחָלִי זֶהָב – תכשיט זהב.

(כא) ואין משימין אותו החלי אלא נשים – איסור תורה זה, תלוי במנהג המקום.

(כב) איש או אשה – גם בזה יש איסור תורה, וזה הסבר דברי המחבר.

(כג) אסורים להתעטף כאשה – כלומר להתלבש במראה שכולו מתחילתו עד סופו, מראה של אשה. איסור זה אינו אלא מדרבנן.

סעיף ו

^חאסור (*) (לאיש) ללקט אפילו שער אחד לבן מתוך השחורות, משום לא ילבש גבר (כד) (דברים כב, ה) ^טוכן אסור לאיש לצבוע שערות לבנות שיהיו (ב"י) שחורות, אפילו שערה אחת (כה). ^יוכן אסור לאיש להסתכל במראה (כו) (ועיין לעיל סימן קנ"ו) (כז).

^יבריתא שבת דף צד ע"ב, מכות דף כ ע"ב. (*) יש לתמוה על המחבר דנקט לשון איסורא גרידא, דהא בב"י פסק כהרמב"ם דחייב משום לא ילבש גבר ולוקה, והשיג על השגות הראב"ד ודחה סברתו, אלא שצ"ל שאסור ר"ל מן התורה ולוקה, ומכל מקום היה לו לפרש. ^טטור בשם הרמב"ם בסוף הל' עבודת כוכבים, וכגירסת הב"י שם. ^יציינתי לעיל סימן קנו סעיף ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) משום לא ילבש גבר – העושה כן לשם יופי, נוהג כמנהג הנשים ואסור מן התורה.

(כה) אפילו שערה אחת – כי צביעת השערות, הוא מנהג נשים.

(כו) אסור לאיש להסתכל במראה – כי גם זה מנהג נשים.

(כז) ועיין לעיל סימן קנ"ו – שם כתב הרמ"א "אבל במקום שדרך האנשים לראות גם כן במראה, מתיר (ר"ן פא"מ). ואפילו במקום שנהגו להחמיר, אם עושה לרפואה שמיאיר עיניו, או שעושה להסיר הפתמים מפניו או נוצות מראשו, שרי (סמ"ג בשם הר"ר זעלקיל), וכן נהגו". במילים פשוטות, אם השתנה המנהג, מותר להסתכל במראה, במיוחד כאשר מדובר בשימור הופעה נכבדת שאין בה משום ביזיון. שהרי ללא מראה, כיצד ידע האדם אם הוא מסודר ונקי? ומן הראוי להקפיד על מראה נקי ומסודר, כי "חביב אדם שנברא בצלם". וכך המנהג כיום, שגם גברים משתמשים במראה.

הלכות נידה

סימנים קפ"ג – ר'

הקדמה להלכות נידה

מקבץ הסימנים מסימן קפ"ג עד סימן ר', מפרט בהרחבה את איסור קיום היחסים בין איש לאשתו, בעת היותה נידה. מקור האיסור בתורה הוא בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, יט) "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדְתָּ טְמֵאָתָהּ, לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עִרְוָתָהּ". העובר על האיסור ענשו כרת, ככתוב בפרשת קדושים (ויקרא כ, יח) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת עִרְוָתָהּ, אֶת מִקְדָּהּ הָעֶרְהָ, וְהוּא גִלָּתָהּ אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ, וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם".

מלבד היחסים האסורים בתקופת נידתה, חל עליה גם דין טומאה האוסרה בכניסה למקדש, באכילת בשר קורבנות, ומשליך על משך התקופה, שהיחסים אסורים. כל עוד היא "טמאה", היחסים אף הם אסורים. אף שבימינו אין דיני טומאה, הגדרות איסור הנידה פורשו בין דיני הטומאה, ככתוב (ויקרא טו, יט) "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה, דָּם יִהְיֶה זָבָה בְּבִשְׂרָהּ, שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ, וְכָל הַנִּגָּע בָּהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב". טומאת הנידה, מן התורה, נמשכת שבעה ימים, גם אם ראתה דם לזמן קצר בלבד. בתום שבעת ימי הנידה, אחר שפסק הדם לצאת, עליה לטבול במקווה ולהיטהר. כל זמן שלא תטבול, היא נשארת נידה כפי שהייתה. והיחסים עם בעלה, נותרו אסורים.

כל דם שתראה באחד עשר הימים, אחר שבעה ימים אלה, אינו מוגדר דם נידה אלא דם "זיבה", והיא קרויה "זָבָה", ומלבד שנאסרת על בעלה, חלה עליה גם טומאת זיבה. אם נמשכה זיבת הדם שלושה ימים רצופים, בתוך אחד עשר יום אלה, עליה להמתין שבעה ימים נקיים, בהם לא תראה אפילו טיפת דם, ורק אחריהם תוכל לטבול ולהיטהר. כפי שכתוב (ויקרא טו, כה) "וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב זֹב דָּמָהּ, יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ, אוֹ כִּי תִזּוּב עַל נִדְתָּהּ, כָּל יְמֵי זֹב טְמֵאָתָהּ כִּימֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה, טְמֵאָה הִוא". ימים רבים פירושם, שלושה ימים. "בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ" פירושם, שלא בשבעת ימי נידתה. ספירת שבעה ימים נקיים, אחר

שפסק הדם לזוב, והיטהרותה בטבילה, נאמרו שם בהמשך (פסוק כח) "וְאִם טָהָרָה מִזֹּבָה, וְסִפְּרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחֲרֵי טָהָרָה".

עד כאן התבארו האיסורים מן התורה. מלבדם נתקנו איסורים נוספים מדרבנן, כפי שנלמד להלן. תקנות אלו תיקנום חכמים, כדי להרחיק את האדם מן העבירה החמורה של נידה, אשר כפי שראינו, עונשה כרת. מלבד העובדה שקיימים דחפים חזקים מאוד, בעניין זה. על כן ביקשו חכמים לסייע לירא השם, ולמנועו ממכשול.

הלכות נידה, מתחלקים לכמה חלקים. מסימן קפג עד סימן קצא – הרגשת הזיבה האוסרת את האשה, זיבת הדם, דיני ימים שעלולה לראות בהם (וְקִטּוֹת), ודיני כתמים. מסימן קצא עד קצד, דינם של נשים במצב מיוחד, כגון כלה יולדת ומפלת. בסימן קצה, הדברים האסורים בזמן נידתה. מסימן קצו עד סימן ר, טהרת האשה מטומאתה.

סימן קפ"ג

אשה שרואה טיפת דם צריכה לישוב ז' נקיים, ובו סעיף אחד.

הקדמה לסימן

מן התורה, החל מראיית הווסת ולמשך שבעה ימים, כל דם שתראה האשה מוגדר דם נידה. מיד בסיומם, רשאית הנידה לטבול ולהיטהר, ללא ספירת שבעה נקיים. אחד עשר הימים לאחר מכן, אינם ימי נידה, כפי שהגדירה התורה "בְּלֹא עֵת נִדְתָּה". ואם תראה דם במשך שלשה ימים רצופים, תתחייב לספור שבעה ימים נקיים. אמנם חכמים (נידה סו, א) חייבו כל אשה הרואה דם, גם בשבעת ימי נידתה, לספור שבעה נקיים. אין האשה רשאית מדרבנן, לטבול לטהרתה, אלא אחריהם, כאילו הייתה זבה שראתה שלושה ימים רצופים. הסיבה שתקנו תקנה זו, כיון שנמסרו דינים אלה ביד כל הנשים. ולא כולן מסודרות בחשבון הימים, ומן הסתם ייגרם בלבול בין ימי נידה, ובין ימי זיבה. כלומר בין הנידה, המונה שבעה ימים מיד בתחילת ראיית הדם, ובין הזבה שאינה מתחילה לספור שבעה נקיים, אלא לאחר סיום ראייתה. לכן השוו

חכמים מידותיהם, כבכל תקנותיהם, וחייבו כל אשה הרואה דם, לספור שבעה נקיים רק בתום ראייתה.
על פי זה נבין את הסימן הזה.

סעיף א

^אאשה שיצא דם ממקורה (א), ^(*) בין באונס בין ברצון (ב), טמאה (ג), ^בוהוא שתרגיש ביציאתו (ד). ומיהו משתרגיש בו שנעקר ^אברייטא נידה דף לו, ב. ^(*)פירוש באונס, כגון קפצה או שראתה חיה ועוף נזקקין זה לזה וראתה, ופירוש ברצון, שראתה מחמת עצמה. ^במימרא דשמואל, שם דף נז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **שיצא דם ממקורה** – המקור הוא הרחם. רק דם הרחם, אוסר את האישה. דם הפצע לעומת זאת, אינו אוסר.

(ב) **בין באונס בין ברצון** – "אונס" פירוש, שכתוצאה מפעילות מסוימת שעשתה¹, הגיע זמן וסתה. ו"ברצון" פירוש, שיצא הדם בלי פעולה מסוימת מצידה.

(ג) **טמאה** – הטמאה נאסרת בכניסה לבית המקדש, ובאכילת בשר קורבנות, וביחסים עם בעלה. בימינו לא נוהגים דיני טהרה וטומאה, ואין מקריבים קורבנות, ולא נוגע דין זה אלא לאיסור יחסי אישות.

(ד) **והוא שתרגיש ביציאתו** – דין זה נלמד מן הפסוק (ויקרא טו, יט) "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ". ודרשו חכמים "בְּבִשְׂרָהּ", עד שתרגיש בבשרה. כלומר שתרגיש בתוכה את תחילת זיבת הדם מן המקור. כלשון הרמב"ם "הַרְגִּישׁ גּוּפָהּ וְנִזְדַּעְזְעָה" (הלכות איסורי ביאה פרק ה הלכה יז). או שתרגיש שנפתח מקורה, כמבואר בסימן קפח ובסימן קצ סעיף א. קשה אמנם לתאר במדויק, את סוגי התחושות השונות, המוגדרות "הרגשה". אבל כלל התיאורים השונים תכליתם לומר, שהאשה מתוודעת ליציאת הדם מתוך המקור, עוד בטרם יצאה רטיבות הדם, מחוץ לגופה.

1. דברים אלה יוסברו בהרחבה בסימן קפט.

ממקומו ויצא¹ טמאה, אף על פי שלא יצא לחוץ (ה), וּאִפִּילוּ לֹא ראתה אלא טיפת דם כחרדל, וְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים (ו). הגה: ימשינה שם דף מ, א. ¹שם במשנה. ²ברייתא מימרא דרבי זירא, שם דף סו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

נשים רבות בזמננו, אינן חשות כלל בתחילת הוסת, ואינן מתוודעות אליו אלא, כשמרגישות את רטיבות הדם, על גופן. נשים אלה, מעיקר הדין, אינן מוגדרות נידה מן התורה, אלא מדרבנן. עם זאת, רבים הם הפוסקים הסבורים, כל אחד מטעמו הוא, כי בשעת הַוֹּסֶת, האישה אכן מוגדרת נידה מן התורה, למרות שלא הרגישה. כי יתכן שהרגישה, ולא שמה לב. איך שלא יהיה, אם לא מדובר על איזו שעת הדחק, אין כל הבדל בין איסור תורה לאיסור דרבנן, כי את שניהם צריך לקיים, באותה אדיקות.

(ה) אף על פי שלא יצא לחוץ – כי לשון האיסור "בְּבִשְׁרָה" משמעו, גם דם המצוי בתוכה, מטמא אותה.

(ו) יושבת עליו שבעה נקיים – מן התורה כל ראיית דם בנרתיק, אפילו טיפה, מגדירה את האישה "נידה". מלבד זאת, היא יכולה להיאסר מפאת כתמים מסוימים, כפי שנלמד בסימן קצ. ומיד בתחילת ראייתה, יכולה לספור שבעה ימי טומאה. אבל רבנן תיקנו, להתחיל בספירת שבעה נקיים רק אחרי כמה ימים, כפי שיוסבר בסימן קצו.²

2. חומרה זו שהחמירו חכמים, לספור שבעה נקיים, אחר ראיית טיפת דם כחרדל, אינה חומרה גדולה, כי סך הכל הוסיפו יום אחד. כלומר, במקום שתתחיל ספירת שבעה מיום הראיה, תתחיל שבעה ממחרת. אמנם כשראתה דם שנים או שלושה ימים, תתחיל שבעה נקיים רק אחריהם, וזו חומרה גדולה יותר.

בהקדמה לסימן הוסבר, כי הטעם להשוואת דיני נידה ודיני זבה, הוא החשש מבלבול ימי הנידה, שמיד בתחילת ראייתה מונה שבעה. ובין ימי זיבתה, בהם יכולה לספור שבעה נקיים, רק בסיום ראייתה.

יש ראשונים שכתבו טעם נוסף והוא, יתכן שהיום הראשון לראייתה, לא היה משבעת ימי הנידה. כי צבע הדם שראתה, אינו זה שאוסר אותה, כפי שנלמד (להלן סימן קפח). ואולי מעיקר הדין, עדיין לא החלו שבעת הימים. ורק ביום האחרון לראייתה, יתחילו שבעת ימי נידתה. כי רק אז, הדם שראתה היה בצבע אדום, המטמא אותה. נמצא כי החלה בספירת שבעה ימי נידה, מוקדם

כאשר יתבאר משפטן לקמן סימן קצ"ו. ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נידה (ז) (ריב"ש סימן תכ"ב / תכ"ה / מביאו ב"י), כי כל הבא על הנידה חייב כרת (ח).

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) לענין איסור נידה – איסור זה לא חל על הבעל בלבד, אלא על כל גבר השוכב עם אישה, אף אם אינה נשואה. והוא יתחייב כרת, אם היא נידה. ואם אינה נידה, הוא עובר לרוב הפוסקים, על איסור התורה "לא תהיה קדשה בישראל", האוסר קיום יחסים, ללא קידושין.

(ח) כל הבא על הנידה חייב כרת – כפי שהבאנו בהקדמה לסימן.

מדאי. וכשתרצה לטבול, אינה יכולה להיטהר עדיין, ונשארת בטומאתה ובאיסורה. בגלל בלבול אפשרי זה, השוו חכמים בין דם הנידה לדם הזיבה.

לפי זה נמצא, כי חומרה זו, של שבעה נקיים גם בנדה, אינה אלא תוספת יום אחד. יש לציין גם, שלהלן בסימן קצו נלמד על גזירה נוספת ולפיה, יש מקרים מסוימים, בהם האישה יכולה להתחיל ספירת שבעה נקיים, רק אחר שחלפו ארבעה או חמישה ימים.

סימן קפ"ד

שצריך לפרוש מהאשה עונה קודם לוסתה, ובו י"ב פעימים.

בסופה של פרשת נדה וזבה, כתבה התורה (ויקרא טו, לא) "וְהִזְרֹתָם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְמְאָתָם וְלֹא יָמְתוּ בְטִמְאָתָם בְּטִמְאָם אֶת מְשֻׁכְנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם". ופירשו חכמים¹ כי לשון "וְהִזְרֹתָם" - הוא לשון פרישה והינזרות. למדו מכאן חכמים שחובה על בני זוג לפרוש זה מזה, ולהימנע מיחסי אישות, בעת שהאשה צפויה לראות את ווסתה. הגיון רב יש בדין זה, כי על האדם להימנע מכל מעשה, העלול להתברר כמעשה איסור. הגמרא אף משבחת את הנזהר ופורש: "אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הפורש מאשתו סמוך לווסתה - הויין לו בנים זכרים". והנוקט בחוסר זהירות, מגונה בדבריהם: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: כל שאינו פורש מאשתו סמוך לווסתה, אפילו הויין לו בנים כבני אהרן - מתים". למרות שחכמים הביאו פסוק כמקור לאיסור, לאמיתו של דבר אין זה איסור דאורייתא, אלא דרבנן. כי מן התורה, האשה נאסרת רק על ידי הרגשה. וכל עוד לא הרגישה את ווסתה, ובני הזוג רוצים להיות ביחד, היא עדיין מותרת, למרות שסביר מאד שהווסת שלה יופיע בזמן זה. ואף יתכן שמתוך קיום היחסים עצמם, יתעורר הווסת ויבא. אמנם זה רק חשש, על כן, מן התורה אין איסור, אלא זו תקנה דרבנן, כדי להרחיק את האדם ממכשול צפוי.

סימן זה, דן בפרטי האיסור. ובהגדרת היום, בו היא עלולה לראות. יש נשים שרואות דם מידי חודש, ביום קבוע. כגון בתאריך קבוע בחודש העברי, או בחלוף פרק זמן ידוע, בן מספר ימים, בין ראייה לראיה. ווסת זה מוגדר "ווסת קבוע". לעומת זאת, יש נשים שהווסת מגיע אחר התרחשות כלשהי בגופן, או כתוצאה מפעילות מסוימת שעשו, וזה נקרא "ווסת הגוף". כנגדן יש נשים, שאין להן קביעות, וזמן ראייתן משתנה מחודש לחודש. בְּוֹסֶת כְּזוֹ, קשה כמובן לדעת, באלו תאריכים היא צפויה לראות. המחבר ירחיב להסביר בסימן זה את העקרונות הבסיסיים, על פיהם נדע אלו נשים צריכות לפרוש, ולכמה

1. שבועות יח, ב.

זמן תהא פרישה זו. להלן בסימן קפט יוסברו באריכות הימים, בהם צריכה אשה לחשוש להופעת ווסתה.

סעיף א

^ארוב הנשים יש להם וסתות (פי' זמן קבוע אורח כנשים) לראות בזמן ידוע, כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום, ^בוכל אשה שיש לה וסת קבוע, בא עליה שלא בשעת וסתה ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש (א) (רמב"ם). הגה: גם אין לה להחמיר לבדוק עצמה, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, שלא יהא לבו נוקפו ופורש (ב) (טור ומרדכי ריש הלכות נדה ורוב הפוסקים). ^גאבל שלא בשעת תשמיש, כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת (ג).

^אמימרא דריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, נדה דף ט, ב. ^בבעיא דר' זירא מרב יהודה שם דף יב, א ונפשטה, וכפי' התוספות שם, ועיין בריש סימן קפו. ^גמשנה שם דף יג, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש – הואיל ויש זמן קבוע וברור, בו צפויה האשה לראות את ווסתה, בכל שאר הימים, אין כל חשש שתראה. על כן יכולים בני הזוג לקיים חיי אישות, גם ללא בדיקה מקדימה שתשלול את הופעת הווסת. ואין לחשוש, שמא תראה בשעת תשמיש. אמנם כל זה באשה שיש לה ווסת קבוע. לא כן אשה שאין לה ווסת קבוע, אשר דינה יתבאר להלן, בסימן קפ"ט.

(ב) שלא יהא לבו נוקפו ופורש – הרמ"א מוסיף כי לא רק שאין מצוה לבדוק עצמה, אפילו אסור לעשות כן. כי הבעל יראה שהיא בודקת, ובלבו יחשוב שיתכן ואולי הרגישה משהו, ויימנע מיחסי אישות. הימנעות זו יש בה אי קיום חובתו מן התורה, לפקוד את אשתו. מלבד ביטול חובתו, הוא גם עלול לבוא להרהורים אסורים.

דיני בדיקה לפני ואחרי תשמיש יוסברו בהרחבה, בסימן קפו.

(ג) הרי זו משובחת – אין זו חובה, אלא מידת חסידות, כדי למנוע כל חשש מבעילה אסורה. למעשה כבר הורו פוסקי זמננו, שנכון להימנע ממידת

סעיף ב

(ד) ¹ בשעת וסתה (ה), צריך לפרוש ממנה עונה אחת (ו), ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד (ז). ^ה אם הוא ביום, פורש ממנה אותו היום כולו אפילו אם הוסת בסופו, ומותר מיד בלילה שלאחריו, וכן אם הוא בתחלתו, פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו (ח). וכן הדין אם הוא בלילה, פורש כל הלילה ומותר ביום שלפניו ולאחריו, בין שקבעה וסת בשלש פעמים (ט) ¹ ברייתא דרבי יאשיה, שם דף סג, ב. ושבועות דף יח, ב וכדמפרש רבא שם. ^ה שם בנדה דף סג, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

חסידות זו. כי המציאות הוכיחה, שריבוי הבדיקות יוצר שריטות ופצעים באזור הנרתיק. והדם שתראה עלול לאוסרה שלא כדין, כי דם פצע אינו אוסר.

(ד) הקדמה לסעיף – המילה "עונה" מופיעה פעם אחר פעם בהלכות נידה, ופירושה "פרק זמן". עונה אחת היא או יום או לילה. כלומר מתחילת הַנֶּץ החמה עד שקיעה, או מהשקיעה עד הנץ החמה.

(ה) בשעת וסתה – היום בו היא צפויה לקבל את וסתה.

(ו) עונה אחת – כלומר אם אמורה לראות ביום (ולא בלילה), העונה היא מתחילת היום עד סופו. ואם אמורה לראות בלילה, העונה היא מתחילת הלילה, עד סופו. בזמן זה, אסור לקיים יחסי אישות.

(ז) מתשמיש (המטה) בלבד – להלן בסימן קצה נלמד, כי בזמן שהאשה נדה נאסרו לא רק יחסי אישות, אלא כל שאר ענייני קירבה וחיבה, כגון חיבוק ונישוק. בעונת הווסת לעומת זאת, הפרישה הנדרשת היא רק יחסי אישות, ותו לא. שאר יחסי קירבה וחיבה, לא נאסרו.

(ח) ומותר כל הלילה שלפניו – כל עונה, יום או לילה, נחשבת יחידה בפני עצמה. ואם אין זו עונה אסורה, מותר לשמש בה. אף כי תיכף אחריה, תבוא השעה הקבועה לווסת. בכל זאת, אין חוששים לזה.

(ט) בין שקבעה וסת בשלש פעמים – כוונתו, בין אם יש לאשה "ווסת קבוע", כגון שבא הווסת שלש פעמים ברצף, בתאריך זהה בחודש העברי, או שראתה

או בפעם אחת (י). הגה: וכל זה לא מיירי אלא בוסת התלוי בימים אבל לא בוסת התלוי בשינוי הגוף (יא) (ב"י בשם הראב"ד), ועיין לקמן סימן קפ"ט (יב). ואשה שמשנית וסתה (יג) להקדים שנים או שלשה ימים, או לאחר (יד), כשמגיע זמן וסתה צריך לפרוש ממנה שנים או שלשה ימים קודם

שולחן ערוך כפשוטו

שלש פעמים אחר פרקי זמן זהים, בין תחילת ווסת למשנהו. במקרים אלה העונה האסורה, היא התאריך החודשי, או ביום המסיים את פרק הזמן הספציפי, אחריו קבעה לראות.

(י) או בפעם אחת – גם אם אין לה ווסת קבוע, חובה לפרוש. דרכי חישוב יום הפרישה, בווסת שאינו קבוע, יוסברו להלן בסימן קפ"ט.

(יא) בוסת התלוי בשינוי הגוף – ווסת זו נקבעת על פי תחושה מסוימת הפושטת בגופה, מידי חודש, לפני ראיית הדם. בכל פעם שיחוש גופה תחושה דומה, חלה חובת פרישה, מחשש שתראה. אם לא ראתה אחריו, אין כל חובה להמתין עונה, ומותרים מיד אחריו.

(יב) ועיין לקמן סימן קפ"ט – סעיף כד.

(יג) ואשה שמשנית וסתה – דין זה יוסבר לפי דרכו של הש"ך², כדי שדברי הרמ"א כאן, לא יסתרו לדבריו שם.

(יד) או לאחר – הקדמת או איחור הווסת פירושה, אם היתה רגילה לראות כל 28 ימים, ופעם אחת הקדימה לראות אחרי 25 ימים בלבד, או שאיחורה ולא ראתה עד שחלפו 31 ימים.

2. בסימן קפט ס"ק לט.

או אחריו (טו). (הגהות מיימוני פ"ח דהלכות איסורי ביאה) ועיין לקמן סי' קפ"ט (טז).

סעיף ג

¹במה דברים אמורים, בגדולה, אבל בקטנה שלא הגיעה לימי הנעורים (יז), ולא הביאה סימנים (יח), אין צריך לפרוש סמוך לוסתה כל זמן שלא קבעתו שלש פעמים (יט). ²והוא הדין לזקנה ³טור בשם הרשב"א בת"ה. ⁴בית יוסף (מלקמן סימן קפ"ט סעיף כ"ח).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) שלשה ימים קודם או אחריו – בחודש הבא, עליה לחשוש לא רק להפלגה (פרק הזמן) שהייתה רגילה בה, אלא גם לראייתה האחרונה. ותפרוש מבעלה גם אחרי 25 ימים, ואם לא ראתה בינתיים, גם אחרי 28 ימים. או אחרי 28 ימים, כפי שהיתה רגילה, ואם לא ראתה בינתיים, גם אחרי 31 יום, כמו בפעם האחרונה. ואין הכוונה שצריכה לפרוש שלושה ימים רצופים, כי זמן הפרישה הוא רק בעונת תחילת הווסת.³

(טז) ועיין לקמן סי' קפ"ט – סעיפים כד – כה, שם הובא, שהחויב לפרוש הוא רק ביום, בו התחיל הווסת בעבר. ואם נמשך הווסת כמה ימים, חובת הפרישה נקבעת רק לפי יום תחילת הווסת.

(יז) בקטנה שלא הגיעה לימי הנעורים – ימי הנעורים תחילתם בגיל 12, וכל עוד לא הגיעה אליהם, אין לה ווסת סדיר כלל.

(יח) סימנים – לא צמחו שערות באותו מקום, והחזה עדיין לא מפותח. לכן גם אם ראתה, אינה חוששת ליום הפרישה, למרות שהיא כבר בת 12.

(יט) שלא קבעתו שלש פעמים – כל זמן שראתה פעם או פעמיים בזמן קבוע, אינה חוששת לפעם הבאה. רק אחר שתקבע ראייתה שלש פעמים, צריכה לחשוש, ככל הדינים שנלמד בסימן זה.⁴ כל זה לא מעשי כמובן, כי בזמננו, הקטנה אינה מתחתנת.

3. כמפורש שם בסעיף יג.

4. יש אומרים יתירה מזו, שאין היא צריכה לחשוש אלא אם קבעה את ראייתה שלש פעמים. כלומר שתמיד חלה ראייתה, שלש פעמים, באותו יום של החודש, או באותה הפלגה, מהראיה

שנסתלקו דמיה (כ).

פעיף ד

^חאם רגילה לראות בהנץ החמה, ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ החמה או אחריו (כא), אינה אסורה אלא ביום (כב).
^טטור בשם הראב"ד (ורא"ש).

פעיף ה

^טאם רגילה לראות ראייה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה (כג), אסורה בלילה וביום כשיעור הנמשך בו (כד).
^יגם זה שם בשמו.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) לזקנה שנסתלקו דמיה – כלומר, אישה מבוגרת, שנפסק המחזור החודשי שלה. גם אם ארע שראתה פעם או פעמיים, אין צורך לפרוש בחודש הבא.
(כא) אי קודם הנץ החמה או אחריו – הכוונה, לא נודע אם החל הווסת לפני הנץ, או אחריו.
(כב) אלא ביום – כי ביום ודאי ראתה, ובלילה, אין ראייה וודאית. והואיל ודין הפרישה הוא מדרבנן, אין לחשוש לראיית הלילה, שהוא ספק דרבנן.
(כג) עד אחר הנץ החמה – ומיד אחריו פסקה ראייתה, ולא המשיכה לעוד שנים או שלושה ימים.
(כד) כשיעור הנמשך בו – מה שנאסרת בלילה, זהו משום שזו עונת תחילת ווסתה. ומה שנאסרת ביום, זהו רק בחלק מועט ממנו, כשיעור זמן ראייתה בלבד. אמנם אם נמשכה ראייתה גם לאחר שהנצה החמה, אינה חוששת אלא ללילה, כפי שיבואר בסעיף הבא.

הקודמת. אבל אנו כתבנו על פי הט"ז (קפט ס"ק לד) הסובר, כי מה שכתב המחבר "קבעתו שלש פעמים" הכוונה, שעצם ראייתה שלוש פעמים, מוגדרת כבר קביעות.

פעיף ו

אם וסת נמשך שנים או שלשה ימים (כה), ששופעת או מזלפת, אינה צריכה לפרוש אלא עונה הראשונה של הוסת, וכיון שעברה עונה ולא ראתה, מותרת (כו).

שם בשם הר"ז הלוי, ושלזה הסכים אביו הרא"ש (ורשב"א וריטב"א ורבינו ירוחם בשם רוב הפוסקים וב"י שכן המנהג).

פעיף ז

^אאם הגיע וסתה בימי עיבורה (כז), משהוכר עוברת (כח), או בימי מיניקתה שהם כ"ד חדשים משנולד הולד, ^באפילו מת הולד, אין ^אכרבי יוחנן נדה סוף דף י, ב. ^בברייטא שם דף ט, א וכרבנן.

שולחן ערוך כפשוטו

(כה) שנים או שלשה ימים – או יותר.

(כו) מותרת – אחר שתבדוק עצמה, כפי שיבואר בהמשך. רק ווסת שמשכו קצר ביותר, ומתחיל לפני הנץ ונגמר מעט אחריו, רק הוא נחשב כיחידה אחת, וחוששת ביום זה לחלק מועט מן היום, כפי שראינו בסעיף הקודם.

(כז) וסתה בימי עיבורה – אשה שהתעברה וראתה דם בתקופת עיבורה, אינה חוששת שתראה בחודש הבא, כי ברור שהמחזור החודשי חדל כשהאשה בהריון. לכן למרות שראתה, זו רק ראייה מקרית, שאינה מבשרת על הופעת הווסת בחודש הבא.

(כח) משהוכר עוברת – לא היו בידם, בתקופות הקדומות, אמצעי בדיקה משוכללים, כמו אלה של ימינו. ולא נודע בוודאות שהתעברה, אלא אחר שלושה חודשים, לכן פסקו, שרק אחר שלושה חודשים, משהוכר העובר, אינה חוששת לווסתה, ואינה מחויבת לפרוש. אבל בימינו, ניתן לוודא זאת באמצעות מקלות בדיקה, או בדיקות דם. לכן הקילו מן הפוסקים שכבר מעת היוודע ההריון, אין חיוב פרישה סמוך לווסת⁵.

5. כך כתב האגרות משה (יורה דעה ח"ג, סימן נב). אך יש מחמירים באשה שיש לה וסת קבוע (טהרת הבית ב, ז).

צריך לפרוש סמוך לוסתה (כט), ואפילו בתוך וסתה מותרת בלא בדיקה (ל) (וע"ל סוף סימן קפ"ט) (לא).

סעיף ח

י' היתה נחבית במחבא מפני פחד (לב), והגיע שעת וסתה, אינה חוששת לו (לג). הגה: ויש אומרים דוקא אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה (לד). אבל לכתחלה צריכה בדיקה (לה) (וכך משמע "הרשב"א בת"ה מבעיא דההוא סבא מרבי יוחנן וכו' שם).

שולחן ערוך כפשוטו

(כט) אין צריך לפרוש סמוך לוסתה – כלומר, הלידה אמנם אוסרת ומטמאה אותה, כדין כל נדה. ובכל זאת, בתאריך החודש שלאחר הלידה, אין חובת פרישה. אמנם אם ראתה לאחר שנטהרה, חלה חובת פרישה, כפי שיוסבר בסימן קפט סעיף לד.

(ל) מותרת בלא בדיקה – סמוך לווסתה הכוונה, בכל העונה שהייתה אמורה לראות. ו"תוך ווסתה" הכוונה לשעת ווסתה. שהיא השעה בה קיבלה את ווסתה, בפעם הקודמת.

(לא) ועיין לקמן סוף סימן קפ"ט – סעיף לד, שם מוסבר בהרחבה מתי אישה לאחר לידה ותקופת ההנקה, חוזרת לחשוש לווסת, ומהם השיעורים הרלוונטיים.

(לב) נחבית במחבא מפני פחד – התחבאה בגלל איזה חרדה או פחד.

(לג) אינה חוששת לו – הפחד גורם שלא תראה את ווסתה. ואף שאין זה בטוח, אבל כיון שחובת הפרישה סמוך לווסת היא תקנה דרבנן, אפשר להקל בה, כשהחשש לראייתה התמעט מאד.

(לד) טהורה בלא בדיקה – כי יש כבר רגלים לדבר, שהפחד אכן מנע את הופעת ווסתה.

(לה) לכתחלה צריכה בדיקה – לדעה זו, האשה צריכה לבדוק ביום הפרישה, ככל הנשים. כי אכן יש נשים שלמרות חרדתן, הווסת מגיע. ואם תמצא דם בבדיקה, תהיה אסורה. רק במקרה ששכחה ולא בדקה ולא הרגישה, ניתן

בב"י).

סעיף ט

י"שאר נשים, צריכות בדיקה כשיגיע הוסת (לו). עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה (לז). י"יש אומרים שאסורה עד שתבדוק, אם יש לה וסת קבוע (לח), או שהוא יום י"ר"ן בפ"ב דשבועות לדעת הרי"ף והרמב"ם. י"טור, וכן כתבו התוס' שם דף טז, א (בד"ה ורב נחמן), וכן הוכיח הרשב"א בת"ה מסוגיא דהתם (וראב"ד והגמ"י וע"פ).

שולחן ערוך כפשוטו

להקל ולהתירה. כי לאחר שלא בא הווסת התברר, שהפחד אכן מנע את הופעת הווסת.

(לו) צריכות בדיקה כשיגיע הוסת – הכוונה, אחר שתגיע העונה, בה אמור המחזור להגיע. אף שמשמע לכאורה, כי חובת הבדיקה חלה מיד בתחילת עונת הווסת. בכל זאת ראוי לבדוק רק בסוף עונת הווסת, כי אם תבדוק בתחילת הווסת, ולא תמצא דם, היא תחשוב שלא הגיע ווסתה, בזמן שהיא באמת עלולה לראות בהמשך. לכן מומלץ לבדוק רק בסוף, כדי שאם אכן הגיע המחזור החודשי, תדע שהיא אסורה. שהרי מציאת דם בנרתיק, אוסר את האשה מדין נידה⁶.

(לז) טהורה בלא בדיקה – כי אם היה הווסת בא, הייתה מרגישה בו. ולמעשה גם לא הרגישה, וגם לא ראתה. ואין לחשוש שמא הרגישה, או שמא יצא ממנה דם, ולא שמה לב.

(לח) אם יש לה וסת קבוע – כי מסתבר מאוד שתראה, כהרגלה בחודשים הקודמים. ואם לא בדקה, אסורה גם בימים שלאחר הווסת, עד שתבדוק. ואם בדקה, אפילו אחרי כמה ימים, ולא מצאה, הרי היא מותרת.

6. יש אומרים שמציאת דם בבדיקה אוסרה כנדה מן התורה, למרות שלא הרגישה. כי יש חשש, שמא אכן הרגישה בעת הבדיקה, ולא קישרה בין תחושתה להופעת המחזור החודשי, אלא תלתה זאת בבדיקה הפנימית. אמנם יש אומרים, שאם טוענת בבירור, שלא הרגישה, אינה אלא נידה מדרבנן.

שלושים אף על פי שאינו קבוע (לט) (והכי נהוג, וכן הוא לקמן סימן קפ"ט ט (מ)).

סעיף י

(מא) ^{טו}הרוצה לצאת לדרך (מב) צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לו^{טז} (מג). הגה: ואפילו בתשמיש שרי (מד) (טור בשם י"א וב"י בשם רש"י וראב"ד ורשב"א ור' ירוחם). ומכל מקום המחמיר שלא לפקדה רק בדברי רצוי (מה), תבוא ^{טז}יבמות דף סב, ב. ובעירובין דף ק, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(לט) אף על פי שאינו קבוע – בסימן קפט נלמד על הימים שחוששת בהם, כאשר אין הווסת שלה קבוע. אחד הימים הוא – 30 יום אחר הראיה הקודמת. לדעה זו, אם לא בדקה בתאריך זה, תהא אסורה עד שתבדוק.

(מ) וכן הוא לקמן סימן קפ"ט – סעיף ד. ומנהג אשכנז להחמיר, כדעה זו.

(מא) הקדמה לסעיף – קיום יחסי אישות היא מצות עשה מן התורה, ככתוב (שמות כא, י) "אם אֶחָרֶת יִקַּח לוֹ, שְׁאֵרָה פְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגָּרַע". פסוק זה מחייב את הבעל, מן התורה, במזונות אשתו, בסיפוק בגדיה, ובקיום חיי אישות. מלבד חובה זו, קבעו חכמים חובה לקיים יחסים לפני יציאה לדרך. כי בעת זו, האשה משתוקקת מאד לבעלה⁷.

(מב) לצאת לדרך – מדובר ביציאה משמעותית, כגון היוצא לחו"ל או למילואים.

(מג) אפילו סמוך לו^{טז} – למרות איסור התשמיש בעת זו, הלא רבנן הם שתיקנו איסור זה, שמא תראה בשעת תשמיש. אבל מן התורה חייב הבעל במצות עונה, בפרט כאשר היא משתוקקת אליו. לכן הסירו חכמים את איסור התשמיש, וחייבו לקיים יחסים בעת ייחודית זו.

(מד) ואפילו בתשמיש שרי – זו גם דעת המחבר.

(מה) רק בדברי רצוי – דיבורים טובים ונעימים.

7. כפי שאמרו בגמרא "וְאֵל אִישׁוֹ תִּשְׁתַּקֵּת" (בראשית ג, טז), מלמד, שהאשה משתוקקת על בעלה, בשעה שהוא יוצא לדרך" (יבמות סב, ב).

עליו ברכה (מו) (ב"י בשם סמ"ג). וכבר נתבאר (מז) דכל מיני קורבה ואהבה שרי, מלבד תשמיש (מח). ואם הולך לדבר מצוה אין צריך לפקוד אשתו (מט) (המ"מ פ"ד דא"ב ובהגהות ש"ד). ויש אומרים אם אדם רוצה לילך לדרך, ואשתו נדה ותטבול תוך עונה אחת, צריך להמתין (נ) (נ"י פרק הבא על יבמות).

סעיף יא

אשה שיש לה וסת לימים לבד (נא), והגיע שעת וסתה (נב), אסור לבא עליה עד שישאלנה (נג). ואם אין לה וסת (נד), יום ל' לראייתה הוי כהגיע שעת וסתה (נה). וואם שהתה אחר הוסת מ"מימרא דרב הונא נדה דף ט"ז ע"א. שם משמיה דרבי יוחנן.

שולחן ערוך כפשוטו

(מו) **תבוא עליו ברכה** – לחלק מן הראשונים, לא התירו חכמים ביוצא לדרך אלא דברי ריצוי, ולא תשמיש. ומידת חסידות היא להתחשב בדעה זו, אבל אינה חובה.

(מז) **וכבר נתבאר** – לעיל סעיף ב, שמעיקר הדין אינו אסור בחיבוק ונישוק בשעת ווסתה, אפילו כשאינו יוצא לדרך. ואף שהרמ"א מביא שיש מחמירים בזה, הוא מודה שביוצא לדרך, אין להחמיר.

(מח) **מלבד תשמיש** – גם למנהג המחמיר, די להחמיר בתשמיש בלבד. אבל חיבוק ונישוק מותרים.

(מט) **אין צריך לפקוד אשתו** – הכוונה שאין חובה, אבל מותר.

(נ) **צריך להמתין** – כדי שיקיים את המצווה, טרם לכתו. אמנם זה תלוי לפי העניין, אם אכן אפשר לדחות את הנסיעה, אם לאו.

(נא) **וסת לימים לבד** – כלומר, ווסתה אינו קשור עם תחושה כלשהי בגופה, רק קבוע לימים בלבד.

(נב) **והגיע שעת וסתה** – הגיע העונה בה היא צפויה לראות, או חלפה כבר, והבעל אינו יודע אם ראתה או לא.

(נג) **עד שישאלנה** – הלא צפוי שתראה, ויתכן שאף ראתה.

(נד) **ואם אין לה וסת** – קבוע.

(נה) **הוי כהגיע שעת וסתה** – שלושים יום הם פרק זמן ממוצע, אחריו סביר

שיעור שתספור ותטבול (נו), יבא עליה ואין צריך לשאול (נז).

סעיף יב

^ט(נח) **היה לה וסת לימים** (טור בשם רשב"א) **ולקסת מוקסות הגוף (נט)**
(ב"י בשם הגהות מ"י פ"ד בשם רמב"ן), **כגון קפיצה וכיוצא בה (ס), כיון שהוסת**
^טשם כדמתני רב אשי שם משמיה דרב הונא.

שולחן ערוך כפשוטו

שתראה. וללא בירור מקדים על ווסתה, אין היתר לבוא עליה.
(נו) שיעור שתספור ותטבול – השיעור הוא כ-11 או 12 יום, לפי המנהגים
השונים, כפי שנלמד להלן, בסימן קצו.
(נז) ואין צריך לשאול – כי חזקה שטבלה ולא השתתה. מה גם, שאם אכן
לא טבלה, היא וודאי תספר לבעלה. למעשה, מן הראוי שגבר ואשתו ידברו
ביניהם.

(נח) הקדמה לסעיף – להלן בסימן קפט נלמד, אודות שני סוגי וסתות, שאינם
קשורים לזמן מסוים, והם; ווסת הגוף, שפירושו, מאורע מסוים המתרחש
בגופה, כגון עיטוש או פיהוק. אירוע כזה מבשר לאישה, כי בעוד זמן מה, יופיע
הווסת שלה. וכן ווסת התלוי במעשה, שפירושו, על ידי פעולה כל שהיא, כגון
קפיצה חזקה, היא תראה אחריה ווסת. מלבד זאת, יתכן שתהא לאשה ווסת
משולב. כלומר, שביום מסוים, אחר שחשה תחושה מסוימת בגוף, היא תמיד
רואה ווסת. או שביום מסוים, לאחר שעושה מעשה מסוים, היא תמיד רואה.
כאן בתחילת הסעיף המחבר כותב שהסעיף דן באישה שיש לה ווסת משולב
בין ימים לווסת הגוף. אבל תיכף אחר כך, הביא דוגמא על ווסת התלוי
במעשה. על כן, מה שכתב "וסת הגוף", הוא לאו דווקא, והכוונה לווסת
התלוי במעשה.

(נט) ולקסת מוקסות הגוף – כלומר יש לה ווסת משולב מיום מסוים ומפעולה
שפעלה, כפי שמיד ידגים.

(ס) כגון קפיצה וכיוצא בה – הקפיצה הנזכרת כאן הובאה כשם קוד, לכל
מעשה שעשתה בגוף. מעשה זה יכול גם להיות מאכל שאכלה, וגרם לביאת
המחזור החודשי. כי הווסת של אשה זו בא, בדרך כלל, אחר מעשה שעשתה.

תלוי במעשה, אימור לא קפצה ולא ראתה (סא), אבל חוששת לעונה בינונית שהיא ל' יום (סב) (ב"י בשם רשב"א וטור לקמן סי' קפ"ט).

שולחן ערוך כפשוטו

בעלה אינו יודע אם אכן עשתה מעשה זה, אם לאו.
(סא) אימור לא קפצה ולא ראתה – על כן לא צריך לשאול אותה, אפילו אם הגיע היום שרואה אחר קפיצתה, כי יתכן שלא קפצה.
(סב) חוששת לעונה בינונית שהיא ל' יום – כי אף שיתכן שלא קפצה, סביר להניח שפעם בחודש, יבוא המחזור החודשי. על כן קבעו חכמים שתבדוק ביום השלושים, שהוא פרק זמן ממוצע, בו אישה מקבלת ווסת. והבעל חייב לשאול אותה, לפני שבא עליה. אמנם כל זה רק בווסת משולב בין מעשה ויום. אבל בווסת קבוע, המשולב בין אירוע בגופה ויום מסוים, אינה צריכה לחשוש ליום שלשים, כמבואר בסימן קפט סעיף לט⁸.

8. מוסבר על פי הש"ך ס"ק לב.

סימן קפ"ה

**דין אישה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני,
ובו ד' סעיפים.**

כלל גדול בהלכה – "עד אחד נאמן באיסורים" שמשמעו, יהודי נאמן להעיד על כל דבר איסור והיתר. כגון, להעיד על כשרות המאכל, או על פירות מעושרים. גם על האוכל של עצמו, הוא נאמן להעיד שזה כשר. נאמנות זו מוגבלת אמנם לענייני איסורים בלבד, כי בענייני ממונות, עד אחד אינו נאמן. מקורה של נאמנות זו בענייני איסורים נובעת מנאמנות האשה הסופרת שבעה נקיים, ככתוב (ויקרא טו, כח) "וְסִפְּרָה לָהּ". כלומר היא סופרת לעצמה, ובעלה יכול לסמוך עליה, ולהאמין שהיא אכן טהורה. סימן זה דן, בנאמנות האשה בענייני טהרה וטומאתה.

סעיף א

^אהאשה שהיא בחזקת טמאה (א), אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו: טבלתי (ב). הגה: ומאחר שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול, נאמנת (ג). אפילו רואה בגדים מלוכלכים בדם, נאמנת לומר, בשוק טבחים עברתי, או נתעסקתי בצפור וכדומה לזה (ד) (ב"י בשם הרא"ש ורבינו ירוחם).
^אברייטא סוף פרק קמא דנדה, סוף דף יא ע"ב ודף יב ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שהיא בחזקת טמאה – כגון, אמרה לבעלה שראתה דם ונאסרה.
(ב) עד שתאמר לו: טבלתי – וכשאומרת טבלתי, נאמנת.
(ג) נאמנת – לולי חלפו הימים הנדרשים, לא יתכן שנטהרה. וגם אם טבלה, הטבילה אינה מטהרת.
(ד) נתעסקתי בצפור וכדומה לזה – יש אמנם רגלים לדבר שנטמאה, ולמרות זאת נאמנת, כדין עד אחד נאמן באיסורים. ואם אמרה טהורה אני, נאמנת.

פעיף ב

י'ואם הוחזקה נדה בַּשְּׁכִנּוּתֶיהָ, שְׁרָאוֹתָ לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה (ה), חשיבה כודאי טמאה (ו).

^ימימרא דרב יהודה קידושין דף פ ע"א, וכתובות דף ע"ב ע"א, דבעלה לוקה עליה.

פעיף ג

י'אמרה לבעלה: טמאה אני, ואחר כך אמרה: טהורה אני, אינה נאמנת (ז). (אם הוא לאחר כדי דבור) (ח) (כ"י בשם רבינו ירוחם). ואם נתנה אַמְתָּלָא לדבריה, כגון שאומרת שלא אמרה לו כן תחלה אלא מפני שלא היה בה כח לסבול תשמיש, או טענה אחרת כיוצא בזה, נאמנת (ט). הגה: ומכל מקום מי שרוצה להחמיר על עצמו, שלא להאמין לה, מדת חסידות הוא (י) (כ"י), אבל מדינא נאמנת, אפילו בשתיקה
^יבעיא דשמואל מרב, כתובות דף כב ע"א ונפשטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה – בעבר לבשו הנשים בגדים מיוחדים, בימי הטומאה. הלבישה נחשבת כאילו אמרה שהיא טמאה.
(ו) חשיבה כודאי טמאה – ואסור לבוא עליה, עד שתאמר טבלתי.
(ז) אינה נאמנת – אמרה טמאה אני, נאמנו דבריה ונאסרה. ולא יתכן שתהפוך לטהורה, ללא טבילה.
(ח) לאחר כדי דבור – שבה ואמרה טהורה אני בתוך כדי דיבור, כלומר מיד בסמוך לדיבורה הראשון, אין להתחשב בדבריה הראשונים.
(ט) נאמנת – כי לא סתרה את דבריה הראשונים, אלא הסבירה אותם.
(י) מדת חסידות הוא – הדבר תלוי לפי העניין. כי לא תמיד אפשר להחמיר, שהרי עדיין חייב מן התורה בקיום מצוות עונה. מלבד זאת, אם יאמר לאשתו שאינו מאמין לה, ייווצרו מן הסתם בעיות בשלום בית. לכן כאמור, הכל לפי העניין. אם יודע שאינה מקפידה בהלכות, רשאי לחשוש ולהחמיר. אבל אם מקפידה על המצוות, חלילה לחשוד בה.

אחר כך רק שהיא באה ושוכבת אצל בעלה והוא יודע ומכיר שמה שאמרה תחלה: טמאה אני, עשתה מחמת קטטה שהיה לו עמה (מהרי"ו סימן כ"ב), וכדומה לזה (יא). ¹אבל אם ראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה (יב), ואחר כך אמרה: טהורה אני, אף על פי שנתנה אמתלא לדבריה, אינה נאמנת (יג). (אמרה: פלוני חכם טָהַר לי כתם, והחכם אומר שהיא משקרת, החכם נאמן, וטמאה היא (יד)) (ב"י בשם הרמב"ם ורבינו ירוחם).

¹טור בשם הרמב"ן וכ"כ הר"ן בפ"ב בשם הרשב"א, וכ"כ בת"ה מהא דאוקימנא בכתובות הא דתנן ומשמשת נדה, שהוחזקה נדה בשכנותיה וכו', שם דף עב ע"א אלמא דאפילו באמתלא אינה נאמנת.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) וכדומה לזה – מעיקר הדין נאמנת, הן משום שאין חושדים שעוברת על איסור נידה. והן משום שהעניקה הסבר הגיוני, מדוע אמרה טמאה אני, למרות שהייתה טהורה.

(יב) בגדים המיוחדים לימי נדותה – מלבד אמירתה עשתה מעשה ולבשה בגדי נידה, כדי להגדיר עצמה כטמאה. על כן נחשבת, כוודאי אסורה.

(יג) אינה נאמנת – להתיר עצמה באמצעות אמתלא. כי היודעת שהיא מותרת, אינה לובשת בגדי נידה¹.

בזמננו הנשים אינן נוהגות ללבוש בגדים מיוחדים בימי נידתה, ומסתירות את פרטיותן, לבל ידעו מתי היא מותרת, ומתי היא אסורה².

(יד) החכם נאמן, וטמאה היא – מאמינים לחכם בגלל שהוא "עד אחד נאמן באיסורים", וכשיש סתירה בין דבריה לדבריו, מאמינים לו. אם משום שאין לו אינטרס לשקר, ואם משום שיתכן והאשה לא הבינה נכון את פסיקתו.

1. ואף שהמחבר עצמו כתב (בסימן א סעיף יג) שהשוחט שעשה סימן שהבהמה טריפה, אבל אחר כך אמר שהיא כשרה, ונותן אמתלא לדבריו, מדוע סימן אותה כטריפה, הרי הוא נאמן. ומדוע כאן שינה? עיין שם בש"ך, בנקודות הכסף (על הט"ז ס"ק כב), שערך הבחנה בין הדינים.

2. ואם עשתה מעשה אחר, כגון הפרדת המיטות, נחלקו בזה הפוסקים (עיין יביע אומר ח"ד יורה דעה סימן י"ד אות ד), ונראה לי שהכל תלוי לפי העניין.

סעיף ד

(טו) ה'היה משמש עם הטהורה ואמרה לו: נטמאתי, ופירש מיד, חייב כרת (טז), שיציאתו הנאה לו כביאתו (יז). כיצד יעשה, 'נועץ צפרני רגליו בארץ (יח), ושוהה בלא דישה (יט), עד שימות האבר, ופורש באבר מת (כ). הגה: וימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידו (כא) (ב"י בשם סמ"ג). ולא יסמוך עליה, רק יסמוך על רגליו וידיו, שלא יהנה ממנה (כב). ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש 'משנה שבועות דף יד ע"ב (ורמב"ם פרק ד דין יח). 'מימרא דרב הונא משמיה דרבא, שם דף יח ע"א (ומרדכי).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **הקדמה לסעיף** – כלל גדול בתורה, שכל העובר עבירה באונס, אינו צריך כפרה, משום ש"אונס רחמנא פטריה". פטור זה נלמד מדברי התורה אודות נערה מאורסת שנאנסה, כלשון הפסוק (דברים כב, כו) "וְלִנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר", כי היא הקורבן. סעיף זה דן באשה שחשה לפתע, בזמן קיום יחסים, ביציאת דם הנדה, כיצד ינהג הבעל?

(טז) **חייב כרת** – לא ממש כרת, שהרי הוא אנוס, ולא עשה כן במזיד. אלא עברה זו יש בה חיוב כרת, אם עשאה במזיד.

(יז) **שיציאתו הנאה לו כביאתו** – כלומר, מאחר ויודע שהיא נידה, אסור לו להמשיך בתשמיש. ואם ימשיך, יעבור עבירה.

(יח) **נועץ צפרני רגליו בארץ** – הכוונה, שיימנע מלהישען על אשתו, כדי שלא ייהנה מגופה.

(יט) **ושוהה בלא דישה** – הכוונה שיחדל מיציאה וכניסה, כמו שעושה כשאשתו מותרת.

(כ) **ופורש באבר מת** – כדי שיוכל לצאת ממנה, בלי הנאה.

(כא) **על העבירה שבאה לידו** – אם פירש באבר חי. אבל אם המתין כפי שהורתה ההלכה, אינו אלא אנוס, ואין כאן עבירה.

(כב) **יסמוך על רגליו וידיו, שלא יהנה ממנה** – זה פירוש דברי המחבר שכתב "נועץ צפרניו ורגליו בארץ", הלא השוכב במיטה, אינו יכול לגעת ברגליו

ממנה (כג), יתענה ארבעים יום (כד), ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין ובשר (כה). ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני, ויש להחמיר בתשובתו. וכל המרבה לשוב, זכות הוא לו (כו). (פסקי מהרא"י סימן ס') והאשה אינה צריכה כפרה (כז). ואם שמשה שלא בשעת וסתה, ומצאה אחר התשמיש דם (כח), אפילו נמצא על עד שלו (כט), מקרי אונס (ל), אפילו לא בדקה תחלה (לא). ואין צריך כפרה לא הוא ולא היא (לב) (מרדכי והרא"ש כלל כ"ט בשם מהר"ם).

שולחן ערוך כפשוטו

בקרקע, לכן כתב "יסמוך על רגליו וידיו".

(כג) **שלא ידע שאסור לפרוש ממנה** – או שהיה קשה לו לעשות כמתואר.

(כד) **יתענה ארבעים יום** – ובלילות, יאכל. תענית זו באה לכפר על העבירה שדינה כרת. אף שכאמור, אין זה ממש מזיד, כי באה לו על כורחו.

(כה) **ובליל התענית אסור ביין ובשר** – אף שבלילה אינו מתענה, ימעיט בהנאותיו.

(כו) **זכות הוא לו** – לא זו בלבד ששייג כפרה על החטא, התשובה אף תעלה אותו במעלות הצדיקים, כמו שאמרו חכמים (ברכות לד, ב): "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

(כז) **והאשה אינה צריכה כפרה** – כי היא אנוסה לגמרי. ורק הבעל, שהיה צריך להמתין לפני יציאתו ולא המתין, עבירה היא בידו.

(כח) **ומצאה אחר התשמיש דם** – ויתכן שבזמן התשמיש הרגישה בו, אבל לא שמה לב, בגלל מעשה התשמיש.

(כט) **אפילו נמצא על עד שלו** – כלומר, קינח דם מהאבר שלו, וברור ששימש מיטתו עם הנידה.

(ל) **מקרי אונס** – כי רק היוצא ממנה באבר חי, אחר שיודע שנאסרה, אינו אנוס.

(לא) **אפילו לא בדקה תחלה** – כי לא חייבת לבדוק לפני כל תשמיש, כפי שלמדנו בסימן קפד סעיף א.

(לב) **לא הוא ולא היא** – כי אנוסים היו.

סימן קפ"ו

דיני בדיקת אשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש,

ובו ה' סעיפים.

בסימן קפד ראינו, כי יחסי אישות נאסרו מדרבנן, בעונה שהאשה צפויה לקבל בה את וסתה. בסימן זה נלמד הרחקה נוספת שתיקנו חכמים כדי לשלול ביאה על הנדה, והיא, חובת הבדיקה לפני ואחרי התשמיש. הבדיקה לפני תשמיש תוודא, שאכן אין לה דם. וזו שאחר התשמיש, תברר כי הווסת לא הופיע בשעת התשמיש. דיני בדיקות אלה, יוסברו בסימן זה.

סעיף א

אשה שיש לה^א וסת קבוע, אינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש (א).^ב ואדרבה, אין לה לבדוק בפני בעלה בשעת תשמיש, כדי שלא יהא לבו נוקפו (ב).^ג והרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש, היא בְּעֵד אחד והוא בְּעֵד אחד, ולראות בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש (ג). ולדעתו,

^אטור בשם ר"ת והרב המגיד בשם הראב"ד והרמב"ן והרשב"א, וכרוב דאמר כי שניא ההיא לטהרות, נדה דף טז ע"ב, וכן הסכמת הפוסקים חוץ מהרמב"ם. ^בכדפשו רב יהודה שם י"ב ע"א. ^גבפ"ד מהל' איסורי ביאה. והא דמוקי לה בגמרא באשה עסוקה בטהרות, ס"ל דקאי אעדים דלפני תשמיש.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **ולא לאחר תשמיש** – אשה שיש לה וסת קבוע, אינה צריכה לחשוש כלל שאולי בא המחזור החודשי בשעת תשמיש, שלא בזמנו הקבוע, ולא צריכה לבדוק.

(ב) **כדי שלא יהא לבו נוקפו** – שלא יקבל רגלים קרות, ויבטל את יחסי האישות, אף שחייב בהם.

(ג) **שמא ראתה דם בשעת תשמיש** – ואף שמן התורה אינה נאסרת מדין נדה,

^יהצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש (ד). (וסברא הראשונה היא עיקר, וכן נהגו (ה)) (רוקח והגהות מיימוני ורוב המורים).
^ישם.

סעיף ב

(ו) ^האם אין לה וסת קבוע, שלשה פעמים הראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש (ז) ואחר תשמיש, הוא בְּעֵד שְׁלוֹ (ח) והיא בְּעֵד שלה, ואם הוחזקה באותם שלשה פעמים שאינה רואה דם מחמת תשמיש, שוב אינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא ^הכדעת הרי"ף והרמב"ן והרשב"א, וכרבי חנינא בן אנטיגנוס בברייתא, שם דף י"ב ע"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

ללא הרגשה. יתכן שהרגישה בעת התשמיש, וסברה שהתשמיש גרם הרגשה זו.

(ד) **הצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש** – כדי לוודא שאין להם דם. ולרמב"ם, כל דם שנמצא בתוכה, חזקה שבא בהרגשה. על כן, אף שיש לה וסת קבוע, ראוי שהנהוגות במידת חסידות, תבדוקנה לפני תשמיש.

(ה) **וכן נהגו** – גם האשכנזים וגם הספרדים, אינם בודקים. לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, כדעה הראשונה של המחבר.

(ו) **הקדמה לסעיף** – מיעוט נשים נעשות נידה, בכל פעם שמקיימות יחסי אישות. כי ההתרגשות של התשמיש, גורמת לדימום. זו בעיה גדולה, האוסרת על בני הזוג לחיות ביחד, מאחר ואינם יכולים לקיים יחסי אישות בהיתר. בימינו יש טיפול תרופתי, שפותר את הבעיה. אבל בעבר, לא היה פתרון כזה, והיו חייבים להתגרש.

(ז) **צריכין לבדוק קודם תשמיש** – כדי לוודא, לפני התשמיש, שהיא נקיה מדם. ואם ראו דם אחר התשמיש, ברור שהתשמיש גרם ליציאתו.

(ח) **הוא בְּעֵד שְׁלוֹ** – העד הוא פיסת בד לבן נקי, והבדיקה היא קינוח האיבר, ווידוא שאינו מוכתם בדם.

לאחר תשמיש (ט). 'ולהרמב"ם 'והרא"ש, כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם, קודם תשמיש ואחר תשמיש (י), 'והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש (יא). הגה: ואין צריכין לבדוק עצמם אחר כל תשמיש ותשמיש שעושין בלילה אחת, אלא מקנחין עצמן כל הלילה בעד (יב), ולמחר צריכין בדיקה, ואם נמצא דם טמאה (כ"י בשם הרמב"ם פ"ד). קנחה עצמה בעד, ואבדה (יג), לא תשמש עד שתבדוק עצמה (יד), הואיל ואין לה וסת (שם).
 'שם בפ"ד. 'שם בפסקיו ספ"ק דנדה. 'שם בפ"ד.

סעיף ג

^טאשה שאינה רואה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה, אבל לאחר
^טתרומת הדשן סימן רמז.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) ולא לאחר תשמיש – כי מלבד ימי הפרישה, אין לחשוש שתראה בגלל תשמיש.
 (י) קודם תשמיש ואחר תשמיש – זו שְׁוֹסְתָה אינו קבוע, צריכה לחשוש בכל זמן, שמא תראה בשעת תשמיש.
 (יא) יבדוק עצמו אחר תשמיש – כי למרות שהוכתם העד שלה, יתכן שיצא דם מועט בלבד, והוא לא יראה.
 (יב) מקנחין עצמן כל הלילה בעד – כלומר גם בשלש הפעמים הראשונות, אין צורך לבדוק בכל תשמיש הנעשה בלילה זה.
 (יג) ואבדה – לפני שהסתכלה בו.
 (יד) עד שתבדוק עצמה – בשלוש הפעמים הראשונות, לפי הדעה ראשונה. ולפני כל תשמיש, לפי שיטת הרמב"ם. להלכה פוסקים כדעה ראשונה, ואין צורך לבדוק אלא בשלוש הפעמים הראשונות.

י"ד ימים אין לה קבע, עד י"ד יום דינה כדין אשה שיש לה וסת (טו).

סעיף ד

יש לאדם להניח את אשתו שתבדוק בעד שלו, מתוך שנאמנת על שלה, נאמנת על שלו (טז).
 'הרמב"ם שם בפ"ד דין י"ד.

סעיף ה

אם ראתה דם מחמת תשמיש שלש פעמים רצופים (יז), אסורה לשמש לעולם עם אותו בעל, ויתבאר בסימן שאחר זה (יח).

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **כדין אשה שיש לה וסת** – גם לשיטת הרמב"ם, בימים שהיא בטוח לא רואה, אינה חייבת לבדוק. כגון אשה שכל עוד לא חלפו 25 ימים, מהראייה האחרונה, הווסת שלה ודאי אינו מגיע [ורק אחר כך, בעשרת הימים שבין 25 ובין 35, הווסת מגיע], נחשבת כאישה שיש לה וסת קבוע. ולפני שחלפו 25 יום, אינה חייבת בבדיקה אפילו לשיטת הרמב"ם.

(טז) **נאמנת על שלו** – כלומר, יכולה לבדוק את העד שלו, ולראות אם יש בו דם. ואם תאמר שאין בו דם, יש להאמין לה, ואין צורך לבדוק בעצמו.

(יז) **שלש פעמים רצופים** – מיד בתחילת הנישואים.

(יח) **ויתבאר בסימן שאחר זה** – שם נבאר דין זה. אמנם כאמור, בימינו ניתן לפתור בעיה זו, באמצעים רפואיים.

סימן קפ"ז

דיני אשה הרואה דם מחמת תשמיש, ובו י"ד סעיפים.

סימן זה דן באשה הנעשית נידה בזמן תשמיש, שדינה להיאסר, כמו שראינו בסוף הסימן הקודם. אשה זו הרגישה בזמן התשמיש¹, ומסופקת אם הרגישה בגלל התשמיש, או בגלל תחילת הנדה. לפעמים רואה דם מיד אחרי התשמיש, ויש ספק אם ההרגשה שבזמן התשמיש, ארעה בגלל התשמיש, או בגלל פתיחת מקורה. אם מצאה דם מיד אחר התשמיש, תולים את הרגשתה בנידתה². אף אם לא הרגישה, חוששים שהרגישה, ותלתה את תחושתה בתשמיש, על כן יש להגדירה כנידה.

סימן זה ידון, מתי מותר לה להמשיך לחיות עם בעלה, למרות שתופעה זו חוזרת על עצמה, בכל תשמיש. ומתי זו בעיה קריטית, שאינה מאפשרת חיים משותפים של בני הזוג. בימינו קיימים טיפולים רפואיים המסייעים לבעיה זו, ומונעים את פירוק הנישואין.

אגב שאלה זו ידון הסימן גם בהבדל בין דם נידה ובין דם פצע. שכן רק דם נידה אוסר את האשה, ולא דם פצע. וכשרואה דם מחמת תשמיש, צריך לברר אם הוא דם נידה או דם פצע. בירור זה נצרך גם לכל דם, שנראה שלא בזמן הַנְּסִיּוֹת. הלא בתוך הרחם (בו מתפתח העובר, בעת ההיריון) יש וורידים מסוימים המתנפצים בעת הווסת, וזהו דם נדה הנקרא המחזור החודשי. הוא יוצא ממנה, בדרך כלל, אחת לחודש, לאחר שיצאה ביצית מן השחלות, ולא הופרתה. מלבד זאת, יתכן שתראה דם, שלא בשעת ווסתה, והוא דם זיבה. למרות זאת, קיימת אפשרות שתראה דם, לא בגלל נידות או זיבה, אלא בגלל שפשוף או פצע בצידי הנרתיק. וגם ברחם עצמו, יכול להיות שבשר הרחם נפצע, והדם היוצא משם מוגדר דם פצע, שאינו אוסר.

1. כמפורש בגמרא נדה נז, ב.

2. עיין תרומת הדשן פסקים סימן מז, מובא בבית יוסף כאן.

פעיף א

^אאשה שראתה דם מחמת תשמיש^ב מיד בכדי שתושיט ידה^ג לתחת הכר, או לתחת הכסת (א), ותטול עד לבדוק בו, ותקנח עצמה, משמשת שלוש פעמים (ב). אם בכל שלוש פעמים רצופים ראתה דם (ג) (וכל שכן אם מצאה שלוש פעמים דם על עד שלו (ד)) (מרדכי וכן כ' ב"י בשם תרומת הדשן וסמ"ג), אסורה לשמש עם בעל זה (ה), אלא תתגרש ותנשא לאחר (ו). נשאת לאחר, וראתה דם מחמת תשמיש שלוש^א ברייתא נדה דף סה, ב. וסו, א. יטור וראב"ד, עיין ב"י ושו"פ. ישם, וכ"כ סמ"ג וסמ"ק, כר"א בר צדוק דברייטא, שם דף יד, ב. אמתניתין נמצא על שלו אותיום.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) לתחת הכר, או לתחת הכסת – זהו פרק זמן קצר מאוד, שאם תראה בו דם, הרי היא רואה מחמת תשמיש. הדם הנראה אחר פרק זמן זה, אינו "מחמת תשמיש", כי אפשר לומר שהחלה לדמם אחר התשמיש, ובלי קשר אליו.

(ב) משמשת שלוש פעמים – כלומר אחרי תשמיש ראשון שנאסרה, תטהר את עצמה ותטבול, כפי שיבואר להלן בעזרת השם. ואם תראה בתשמיש הבא ובזה שאחריו, תוגדר "רואה מחמת תשמיש".

(ג) שלוש פעמים רצופים ראתה דם – אבל אם אינם רצופים, כגון אם ראתה פעמיים דם, ובתשמיש השלישי לא ראתה, ובפעם הרביעית שבה לראות, לא תוגדר "רואה מחמת תשמיש".

(ד) על עד שלו – במקרה זה, בטוח שראתה דם בזמן התשמיש. והמחבר מסכים לזה.

(ה) אסורה לשמש עם בעל זה – כי יש ספק אם הדם בא מהמקור, או משפשוף בצדדים. לאחר שארע הדבר שלוש פעמים, חזקה עליה שתשוב לראות גם בפעם הבאה. וכיון שזה ספק תורה, דינו לחומרא, ואסורה עליו.

(ו) ותנשא לאחר – מותר לה להינשא לאחר, כי יש ספק ספיקא. ספק ראשון, יתכן שהדם שראתה בתשמיש הבעל הראשון, היה או דם שפשוף, או מן המקור. ואפילו בא מן המקור, יתכן שיצא בתשמיש, בגלל איברו של הראשון,

פעמים רצופים, אסורה לשמש גם עם אותו בעל (ז), אלא תתגרש ותנשא לשלישי (ח). ואם גם עם השלישי ראתה דם מחמת תשמיש שלוש פעמים רצופים, לא תנשא לאחר אלא אסורה לכל עד שתבדוק (ט). הגה: ויש אומרים שאין אנו בקיאים איזה מקרי מחמת תשמיש, כי אין בקיאים בשיעור הנזכר, ולכן כל שרואה שלוש פעמים סמוך לתשמיש מקרי לדין מחמת תשמיש, ונאסרה על בעלה (י) (ב"י בשם הראב"ד שכ"כ בשי"א). ואלו שלוש פעמים צריכים להיות רצופים, אבל אם לא היו רצופים לא נאסרה על בעלה (יא) (ב"י בשם הרמב"ם וכ"כ הרשב"א סימן תתל"ט ומהרי"ו נ"ג) (וכן כתב המחבר בסמוך). ואין חילוק בין אם ראתה שלש פעמים מיד

שולחן ערוך כפשוטו

או מפאת חוזק התשמיש. ובנישואיה לשני, יתכן והתשמיש לא יגרום לדימום. וכיון שהסיכויים שמותרת רבים על הסיכויים שאסורה, מותרת לשני. קביעה הלכתית זו, עלולה להתפרש, בעיני מי שאינו רגיל בשפה משפטית, באופן שאינו מתקבל על הדעת. היתכן שמתחתנים, מתגרשים, ומיד מוצאים בעל אחר? וכי אפשר לדמות את מוסד הנישואין למקח בשוק, שאם המוצר אינו מתאים לקונה, הוא מחזיר אותו, ורוכש מוצר אחר. הלא מדובר על קשר ומציאת חן, בין בני זוג. אכן האמת היא, שבמציאות זה לא כך, אבל זה העיקרון המשפטי. וכפי שהסברנו בהקדמת הסימן, קיימים בזמננו אמצעים רפואיים, לפתרון בעיה זו.

(ז) אסורה לשמש גם עם אותו בעל – בדיוק כמו עם הבעל הראשון.

(ח) תתגרש ותנשא לשלישי – כי יתכן שזה ארע בגלל חוזק הבעילה, של שני הבעלים הראשונים.

(ט) עד שתבדוק – עליה לבצע בדיקה פנימית, אם הדם יוצא בגלל התשמיש, או בגלל פציעה קבועה שיש לה, משפשוף התשמיש.

(י) ונאסרה על בעלה – לדעת הרמ"א, לא רק בפרק הזמן המידי שאחר התשמיש, אלא גם קצת אחריו, אם נמצא דם, יש לחשוש שיצא בזמן התשמיש.

(יא) לא נאסרה על בעלה – כפי שהסברנו בדברי המחבר.

שנשאה, ובין נתקלקלה אחר כך וראתה שלוש פעמים (יב) (מרדכי ריש ה"נ ובתשובת הרשב"א סימן תתל"ט ובתוס'). וכל זה לא מיירי אלא בראתה סמוך לתשמיש, אבל אם לא ראתה סמוך לתשמיש, לא נאסרה על בעלה, ומותרת לו לאחר טהרתה תמיד (יג) (ב"י בשם סה"ת וסמ"ג) ודינה כמו שאין לה וסת (יד).

סעיף ב

(טו) ¹כיצד בודקת, נוטלת שפופרת (פירוש קנה חלול של עופרת) של אָבֶר (טז), ^(*)ופיה רצוף לתוכה (יז), ונותנת בתוכה מכחול ובראשו ²שם בברייתא דף סו, א. ^(*)פירוש, כפול. ופירוש מכחול, קיסם ארוך, רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) וראתה שלוש פעמים – רצופים.

(יג) ומותרת לו לאחר טהרתה תמיד – ואף שאם תראה דם תהיה אסורה, היא יכולה להמשיך לחיות עם בעלה. כי אין הוכחה, שהדם יצא בזמן התשמיש. ואף שהרגישה משהו, לא ברור אם היתה זו הרגשה של תחילת ווסת, או תחושה כלשהי שחוותה במעשה התשמיש.

(יד) ודינה כמו שאין לה וסת – ולחלק מן הפוסקים, צריכה בדיקה לפני כל תשמיש. אמנם להלכה, כבר ראינו שהבדיקה אינה נדרשת, ויכולה לשמש גם ללא בדיקה.

(טו) הקדמה לסעיף – סעיף זה מציע, כיצד לבדוק את הדימום. אם הוא נובע מתוך פצע, שקיים בצידי הנרתיק, בגלל שפשוף האבר. כי אז, האישה לא תיאסר. או שהוא בא מן המקור, והאישה אכן תיאסר. בזמננו יש בודקות טהרה או רופאים בקיאים, היודעים לוודא או לשלול נוכחות של פצע באותו מקום.

(טז) של אָבֶר – עופרת. מתכת זו לא תשפשף את דפנות הנרתיק, ולא תגרום לדם מן הצדדים.

(יז) ופיה רצוף לתוכה – פי השפופרת כפול לתוכה, כלומר עגול ולא חד, למניעת שריטות. והשפופרת פתוחה, משני צדדיה.

מוך (יח), ומכנסת אותו באותו מקום עד מקום שְׁהִשְׁמֵשׁ דָּשׁ (יט), נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור, ואסורה (כ), ואם לאו, בידוע שהוא מן הצדדין, ומותרת (כא) (ב"י מהרמב"ם) (ואף בזמן הזה יש לסמוך אבדיקה זו (כב)). (טור וב"י לדעת הרמב"ם והרא"ש ורשב"א ורי"ף וכן כתב הר"ן והר"ם פדואה סימן ט').

סעיף ג

האם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון, אחר ששמה שלש פעמים, הרשות בידה (כג), ומותרת לו. ויש אומרים ה"תוס' שם בשם ר"ת בד"ה ותבדוק עצמה בביאה וכ"כ הטור והרא"ש והרמב"ן והרשב"א וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) מכחול ובראשו מוך – כלומר תיקח קיסם של עץ, ובראשו מוך (בד, או צמר גפן דחוס).

(יט) שְׁהִשְׁמֵשׁ דָּשׁ – כלומר עד מקום שאיבר הגבר מגיע, בזמן חדירה.

(כ) ואסורה – מציאת דם על ראש המוך מוכיחה בבירור, שהוא אינו בא מן הצדדים. כי הכניסה את המכחול בתוך הקנה, והוא ודאי לא נגע בצדדי הנרתיק.

(כא) ומותרת – אם לא נמצא דם על המכחול, כנראה שלא יוצא דם מן המקור. והדם הנמצא אחר התשמיש, מן הסתם בא מן הצדדים. ואף שזו כמובן לא הוכחה ודאית, כי יתכן שהדם יוצא מהרחם בזמן קיום יחסי אישות. בכל אופן מקילים בדין זה, היות וכל החובה לפרוש ממנה, בגלל דם זה, היא תקנה דרבנן.

(כב) יש לסמוך אבדיקה זו – בזמננו קיימים אמצעי בדיקה משוכללים יותר, באמצעותם ניתן לוודא בקלות רבה, אם הדימום בא מן הצדדים, או מן המקור.

(כג) הרשות בידה – היא אמנם לוקחת סיכון, כי אם יתברר שהדם בא מן המקור, לא תוכל להינשא לאחר. אבל אם לא ימצא דם, תורשה להישאר תחת בעלה.

ישאסורה לראשון מתשמיש שלישי ואילך, אפילו בבדיקה (נד).
הגה: ויש לסמוך אסברא ראשונה להקל **(כה)** (טור וב"י בשם הסכמת הפוסקים והגהות מיימוני). ואם הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש, לכולי עלמא יש לסמוך אבדיקה בבעל הראשון **(כו)** (שם בהגה בשם ריצב"א).
ישם בפירוש רש"י, דקדקו התוספות כן מתוך לשונו, וכ"כ הרמב"ם.

סעיף ד

אם שמישה סמוך לוסתה (נז), אנו תולין ראייתה משום וסתה (כה)
ולא חשבינן לה רואה מחמת תשמיש.
ישם בברייתא וכפירוש הרמב"ם בפ"ד מהלכות איסורי ביאה וכדברי הרמב"ן בהלכותיו והרשב"א בת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(נד) אפילו בבדיקה – כי גם אם תבדוק לפני התשמיש, אין ראייה שהדם מגיע שלא מחמת תשמיש, אלא רק היתכנות. על כן יש לבעל זה, רק ספק אחד, ויש להחמיר בו. אבל אצל הבעל השני, יש ספק ספיקא. כי יתכן, שהדם אכן בא מהצדדים. ואפילו אם הוא בא מן המקור, אולי הוא נגרם רק מחמת התשמיש של הבעל הראשון. אבל אם בדקה ומצאה עצמה אסורה, כי היה דם במכחול, גם לבעל הבא יש רק ספק אחד, ויש לאוסרה.
(כה) להקל – ומותרת גם לבעל הראשון על ידי הבדיקה, וכך הלכה.
(כו) יש לסמוך אבדיקה בבעל הראשון – כי הכאב מעיד שאולי אכן יש פצע בצדדים.
(נז) שמישה סמוך לוסתה – שלא כדיון, או כגון שבעלה עמד לצאת לדרך, שאז היחסים מותרים.
(כה) תולין ראייתה משום וסתה – שכן היא צפויה לראות דם, בזמן זה, ללא קשר לתשמיש.

סעיף ה

אם יש מכה באותו מקום (כט), תולין בדם מכתה (ל). ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה בדם מכתה (לא). הגה: (לב) וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע, ואז יכולים לתלות שלא בשעת וסתה במכתה, אף על פי שאינה יודעת בודאי שמכתה הוציאה דם (לג) (כך משמע בפסקי מהרא"י סימן מ"ז ובהגהות ש"ד) וכן אם אין לה וסת קבוע (לד), והוא ספק אם נ"שם בברייתא וכמ"ש הטור בשם אביו הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(כט) מכה באותו מקום – כלומר פצע בבשר הרחם, או דם מהצדדים (מצידי הנרתיק).

(ל) תולין בדם מכתה – דם הפצע אינו אוסר, ואפשר לתלות שהדם שיצא בזמן תשמיש, מקורו בפצע זה, גם אם לא נודע שמוציא דם. די שקיימת אפשרות כזו, כדי להתירה. שהרי לכל אישה חזקת טהרה, ואין לתלות את דמה בַּוֹסֶת אלא בפצע, ומותרת לבעלה³.

(לא) אינה תולה בדם מכתה – כי ברור שדם זה, אינו מן הפצע.

(לב) הגה – להבנת דברי הרמ"א יש להקדים, כי דם פצע אינו אוסר. גם פצע בתוך הרחם, אינו אוסר מלבד "דם הַוֹסֶת", הנגרם מהליך התפרקות רקמת הרחם, בתוך המקור.

(לג) שמכתה הוציאה דם – וַוֹסֶת קבוע נחשב כעין הוכחה על כל דם שלא בזמן הווסת, שאינו דם נידה. ואם יש לה מכה, אפשר לתלות כל דם שלא בשעת הווסת, במכה זו, ולהתירה לבעלה. אף אם לא נודע, שהפצע מוציא דם⁴.

(לד) אם אין לה וסת קבוע – באשה זו, אפשר לסמוך על הפצע, רק אם ידוע

3. אמנם אם חלף היום שעלולה לראות, ולא ראתה, ולמחרת הייתה עם בעלה וראתה, נראה שהיא נידה, ולא מחשיבים זאת כראיה מחמת תשמיש, אלא הדם נתלה בווסתה.

4. מפשט לשון הרמ"א משמע, שהיא כלל אינה נידה, וכך כתב הב"ח. הש"ך אמנם סובר, שהיתר מוגבל רק לעניין שלא נחשיבה כרואה מחמת תשמיש. אבל היא כן נאסרת, עד שתיטהר. למעשה, אפשר לסמוך על פשט לשון הרמ"א.

הדם בא מן המקור או מן הצדדין (לה), תלינן במכה מכח ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואם תמצא לומר מן המקור, שמא הוא מן המכה (לו). אבל אם ידוע שבא מן המקור (לז), אף על פי שיש לה מכה במקור, אינה תולה במכה, אם אין לה וסת קבוע, אלא אם כן יודעת בוודאי שמכתה מוציאה דם (לח) (כן משמע במדרכי ה"נ ובהג"מ פ"א דא"ב, ועיין ש"ך ס"ק כ"ב). ומכל

שולחן ערוך כפשוטו

שהוא מוציא דם. אמנם אם יודעת שהנסת שלה נראה בטווח ימים מסוים בלבד, כגון בפרקי זמן שבין 25 ימים ל- 35 ימים. עד 25 ימים, יכולה לתלות בפצע, גם אם לא נודע שהוא מוציא דם, כי באותם ימים נחשבת כמסולקת דמים.

(לה) בא מן המקור או מן הצדדין – כלומר יתכן שהוא בא מפצע ברחם (מקור), או בגלל השפשוף בצדדים, שגם הוא עלול לגרום הוצאת דם.

(לו) שמא הוא מן המכה – כפי שהסברנו בהקדמת הסימן, דם הנדה שמקורו ברחם, בא מוורידים שהתנפצו בתוך הרחם (המקור). אך מלבד זאת, יתכן שיבא דם מפציעה בבשר הרחם, או מצידי הנרתיק. ובגלל שיש כאן שני צדדים להתיר אותה, כלומר, יתכן שהדם בא מן הצדדים, או ממכה שבמקור. ורק צד אחד לאוסרה, שהוא הדם היוצא מווריד הרחם. לכן אפשר להקל ולהתירה לבעלה, כשידוע שיש לה פצע במקור, או שיש אפשרות שבא משפשוף הצדדים. למרות שלא נודע בוודאי שיוצא דם מאחד משתי מקומות אלה⁵.

(לז) אם ידוע שבא מן המקור – רק שם יש פצע, ולא בצידי הנרתיק. כי אצל אשה זו, השפשוף אינו מוציא דם.

(לח) יודעת בוודאי שמכתה מוציאה דם – רק כאשר ידוע בוודאות שמכתה מוציאה דם אפשר להתירה, כי אז רוב הסיכויים שהדם בא מן המכה. אבל אם יש מכה שלא ידוע אם יוצא ממנה דם, יש ספק אם הוא דם הרחם עצמו

5. הש"ך חולק על הרמ"א, כי לדעתו אין כאן ספק ספיקא, אלא רק ספק אחד. האם זה דם נדה, או דם פצע. וגם הט"ז הקשה על הרמ"א, ממה שפסק בסימן קצא ברואה דם בהשתנה, אף שכואב לה, יש להחמיר לבדוק עצמה לפני השתנה. ולפי דברינו אין קושיה, כי מדובר שאכן יודעת גם על פצע במקור, וגם על דם שיוצא משפשוף, אם כן יש כאן שתי סיבות להתירה. ונראה שהם הבינו, שיודעת שיש לה פצע, ואינה יודעת אם מהמקור או מהצדדים, על כן הקשו.

מקום בשעת וסתה, או מל' יום לל' יום, אינה תולה במכתה, דאם לא כן לא תיטמא לעולם (לט) (ג"ז שם ובב"י בשם סמ"ג וסמ"ק). וכתמים, תולה בה בכל ענין (מ) (במרדכי).

פעיף ו

^טנאמנת אשה לומר: מכה יש לי באותו מקום שהדם יוצא ממנה (מא) (וכן אם אומרת: ברי לי שאין דם זה בא מן המקור, נאמנת וטהורה (מב)) (מהרי"ו סימן כ"ה).
^טשם מברייטא וכרבי, הסכמת הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

ואסורה, או דם הפצע שבבשר הרחם. וכיון שזה ספק תורה, הדין הוא להחמיר.⁶

(לט) דאם לא כן לא תיטמא לעולם – שהרי כל אשה רואה בערך פעם בחודש. על כן אין היגיון לתלות כל דם שיוצא ממנה בפצע שלה. ולצורך טהרה, נדרש הפסק נקי. ואף שהדם נתלה בפצע, הרי צריך ראייה חיובית, שתוכיח כי הווסת נגמר (נסתם מעיינה). אמנם לאחר שהצליחה להפסיק בטהרה, הדם שתראה אחר כך לא יאסור אותה, כי תולים אותו במכה.

(מ) תולה בה בכל ענין – אפילו אם לא ידוע שהמכה מוציאה דם, אלא שעלולה מכה זו להוציא דם. והכתם אין איסורו אלא מדרבנן, כפי שנלמד. על כן יש כאן ספק באיסור דרבנן, שהדין הוא להקל.

(מא) שהדם יוצא ממנה – כבר למדנו, שעד אחד נאמן באיסורים. וזה נלמד ממה שהתורה כתבה "וספרה לה", כלומר יכול הבעל להאמין לאשתו שספרה ונטהרה. והוא הדין לגבי הדם, נאמנת לומר שיש לה מכה, שמשם הדם יוצא. גם אשה אחרת נאמנת, כגון אחות או בודקת טהרה.⁷

(מב) נאמנת וטהורה – כגון שלא טוענת מכה יש לי, אלא השפשוף של הבעל, מוציא דם מן הצדדים.

6. ונראה שלדעת המחבר, גם במקרה זה תולים בפצע להקל.

7. על פי שו"ת חתם סופר יו"ד סימן קנג.

סעיף ז

אם כל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוצאה כתמים, כי אם במקום אחד בצדדין, יש לתלות שממכה שבאותו צד בא (מג). וכל שכן אם מרגשת בשעת בדיקה, כשנוגעת בצד המקום שהוא כואב לה קצת (מד), ובשאר חורין וסדקים אינה מרגשת כאב כלל.

תשובת מהר"ר איסרלן סימן מ"ז.

סעיף ח

(מה) ^אאם תרצה להתרפאות, צריך שיהיה קודם שתתחזק (מו). אבל לאחר שתתחזק (מז), יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה (מח) לשמש אחר כך. ^בויש מי שמתיר אם אמר לה רופא ^אטור בשם ספר התרומה וסמ"ג וסמ"ק. ^גהגהמ"י שם בפ"ד מהלכות איסורי ביאה, בשם ריצב"א מהירושלמי, דנאמן לומר הרופא קמיע זה מומחה, ורפאתי בו ג' פעמים.

שולחן ערוך כפשוטו

(מג) **שממכה שבאותו צד בא** – כי אם זה היה דם מן המקור, הוא היה נמצא פעם בצד זה, ופעם בצד זה.

(מד) **כואב לה קצת** – הכאב מעיד שיש לה כעין פצע בנקודה זו.

(מה) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן באשה שראתה מחמת תשמיש, ורוצה לעשות טיפול רפואי, לצורך ריפוי. במצב הרפואה של זמנם לא נמצא כל טיפול שהוכחה יעילותו, ורק לפעמים ריפאו מכה זו.

(מו) **צריך שיהיה קודם שתתחזק** – בטרם תראה שלש פעמים, מחמת תשמיש. כי אז עדיין לא נאסרה לבעלה, ותוכל להתנסות ולבדוק, אם הטיפול אכן יועיל לה. אבל אם ראתה שלש פעמים, הוחזקה כרואה מחמת תשמיש.

(מז) **לאחר שתתחזק** – המוחזקת כרואה מחמת תשמיש, אסורה לבעלה.

(מח) **אם מותר לסמוך על הרפואה** – העניקו לה טיפול רפואי, שלא ידוע אם הועיל לה, יש אומרים שאין לסמוך על רפואה זו, ולהתירה לבעלה. אמנם

ישראל: נתרפאת (מט). "ואם תראה האשה שפסק דם וסתה וראייתה על ידי הרפואות, וניכר שהועילו, יש לסמוך אף על עו"ג.
(ג).

^ישם.

סעיף ט

^יהפחידה פתאום ונפל ממנה חררת דם (נא), נתרפאת ומותרת לבעלה (נב). ואם חזרה וראתה מחמת תשמיש, אפילו פעם אחת, ^יהרמב"ן מההיא דאתאי קמיה דרבי נדה דף סו, א.

שולחן ערוך כפשוטו

רפואה שהוכחה אצל נשים אחרות כיעילה, אפשר לסמוך עליה, גם אחר שנאסרה האשה לבעלה.⁸

(מט) נתרפאת – כי סומכים על רופא יהודי ירא שמים, שודאי אינו חפץ להכשיל את האשה באיסור. אבל עדותו של רופא גוי, אינה ברת סמכא. כי אם לא צדק בדבריו, לא ייפגע. שהרי כולם יודעים שדרכי הריפוי אינן וודאיות, אלא היתכנות בלבד.

(ג) יש לסמוך אף על עו"ג – עו"ג ראשי תיבות של עובד גילולים, והכוונה כאן לגוי, ולא רק לעובד אלילים. אפשר לסמוך על דבריו, כיון שהאשה שמה לב שגופה התרפא, והתרופות הועילו, לכן יש להתירה לבעלה. בימינו, כיון שקיימים טיפולים רפואיים ודאיים, אפשר לסמוך על הרופאים המעידים שהתרפאה, גם אחר שנאסרה, וגם אם אינם יהודים.

(נא) חררת דם – חתיכת דם עבה.⁹

(נב) נתרפאת ומותרת לבעלה – סעיף זה מציג דרך ריפוי לאישה הרואה מחמת תשמיש, באמצעות הפחדה פתאומית. הפחדה זו גורמת לה הפלת חתיכת דם, וזה סימן שהתרפאה. טיפול זה אינו מוכר בימינו, אבל ברוך השם, קיימים טיפולים אחרים, שוודאי מועילים.

8. ש"ך ס"ק כט.

9. על פי פירוש המשניות של הרמב"ם (בכורות ג, א).

בידוע שלא נתרפאת (נג). ובזמן הזה אין מתירין על ידי רפואה זו (נד) (הרמב"ן וראב"ד בס' ב"ה). ^{טו}ומיהו אין מוציאים אותה מבעלה אחר רפואה זו, עד שתבעל ותחזור לקלולה (נה) (ראב"ד שם).
^{טז}וכ"כ הגהמ"י בשם הרמב"ן וכ"כ הרמב"ן בהלכות נדה שלו.

פעיף י

^{טז}הרואה דם בשעת תשמיש, מותרת לשמש פעם שנית כְּשֶׁתִּטָּהֵר (נו). מיהו מיחש חיישינן חדא זימנא אחר ראייתה (נז), כגון ראתה פעם אחת או פעמים בליל של טבילתה, כשתגיע טבילה אחרת (צריכה לפרוש) ליל של טבילתה (נח), ואין צריך לפרוש ליל של טבילה שלישית (נט), דכל מידי דלא קבעה וסת לא חיישינן אלא ^{טז}הגהמ"י בפ"ד בשם הר"מ.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) **בידוע שלא נתרפאת** – כי נאסרה שלוש פעמים, והוחזקה כרואה מחמת תשמיש. ואם עשו את "הטיפול" הזה, והוא לא הצליח, אי אפשר לסמוך עליו, ולהתיר אותה.

(נד) **אין מתירין על ידי רפואה זו** – כי נאבדה מסורת רפואה זו, ולא ידוע כיצד לבצעה כראוי.

(נה) **עד שתבעל ותחזור לקלולה** – כלומר אין להציע טיפול זה כריפוי. אבל אם ניסו זאת, יכולים בדיעבד לסמוך על זה, לפעם אחת. ואם בפעם הבאה שתהיה עם בעלה, לא תראה, הרי הוכח הטיפול כיעיל, ומותרת לבעלה.

(נו) **מותרת לשמש פעם שנית כְּשֶׁתִּטָּהֵר** – כל זמן שלא הוחזקה שלוש פעמים, היא עדיין מותרת לבעלה.

(נז) **חדא זימנא אחר ראייתה** – חוששים פעם אחת, כי יתכן שכמו שראתה מחמת תשמיש בפעם הקודמת, גם בליל הטבילה הבא, תשוב ותראה.

(נח) **צריכה לפרוש ליל של טבילתה** – לכן בטבילה הבאה, לא תתייחד עם בעלה בליל הטבילה, אלא תמתין עונה.

(נט) **ליל של טבילה שלישית** – אם בפעם השנייה לא ראתה, אחרי שהמתנה

חדא זמנא (ס). הגה: ^(*)ואם ראתה שלוש פעמים, כל פעם בביאה ראשונה שאחר טבילתה **(סא)**, אסורה לבעלה כאילו ראתה שלוש פעמים רצופים **(סב)**, שהרי אי אפשר לה לטבול ולשמש עמו, שהרי היא רואה כל פעם אחר טבילתה **(סג)** (תשובת רשב"א סימן תתל"ט מביאה ב"י). ואם אירע לה שראתה שלוש פעמים בביאה ראשונה שאחר לידתה **(סד)**, או ראתה אחר כל לידה שלש ^(*)פי' אדלעיל קאי שפרשה ליל טבילתה ואח"כ שמשה ולא ראתה מ"מ אם אחר כך ראתה עם הקודם ג"פ בביאה ראשונה שבליל טבילתה אסורה לבעלה כאלו ראתה ג"פ רצופים בלי שום שימוש היתר ביניהם כדלעיל בריש הסי' כנלע"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

עונה.

(ס) לא חיישינן אלא חדא זמנא – כל זמן שלא ראתה שלוש פעמים, בליל הטבילה, אינה צריכה לחשוש. על כן אם ראתה פעם אחת בליל טבילתה, ובחודש הסמוך המתינה עונה, ולא ראתה. בחודש השלישי תהא מותרת לבעלה, בליל הטבילה.

(סא) בביאה ראשונה שאחר טבילתה – אפילו אם חיכתה יום או יומיים אחרי הטבילה, בכל זאת ראתה בתשמיש הראשון ששימשה.

(סב) כאילו ראתה שלוש פעמים רצופים – המילה "כאילו" אינה מדויקת, והכוונה, כדין אישה שראתה שלוש פעמים ברצף. כיון שחל איסור מייד, אחרי ראיתיה. ונמצא שראתה שלוש פעמים ברצף.

(סג) רואה כל פעם אחר טבילתה – כיון שראתה שלש פעמים אחר טבילתה, הוחזקה כרואה מחמת תשמיש, ונאסרה על בעלה.

(סד) בביאה ראשונה שאחר לידתה – כלומר ילדה שלושה ילדים, ואחר שטבלה ונטהרה כדין, ראתה דם מחמת תשמיש, בביאה הראשונה. ואמנם לא חל עליה איסור לפעמים הבאות, אבל הואיל וארעה ראיתיה אחרי שלוש לידות רצופות, היא אסורה לכאורה לשמש עם בעלה, אחר לידת הילד הרביעי. כי הוחזקה כרואה מחמת תשמיש, בתשמיש הראשון שאחר הלידה.

פעמים (סה), ^(*)וּבִינְתָיִים לא ראתה (סו), יש שכתבו להקל להתירה לבעלה (סז), כי תלינן הראייה בחולשתה עדיין מכח לידתה, שהוכו הצדדים מכח לידתה, ולכן רואה סמוך ללידה ולא אחר כך, ותלינן בלידה כמו שתלינן במכה (סח) (הגהות ש"ד סימן מ"ז ותשובת רבי יוחנן). וכל זה אם כבר עברה ושמשה

^(*)פירוש שאחר שראתה ג"פ רצופים אחר הלידה פרסה נדה מעצמה ולא שאלה את המורה ולא ראתה וכן בלידה ב' וג' ראתה ג"פ רצופים ואחר כך טבלה ולא ראתה והוחזקה שלא לראות כי אם הג"פ ראשונות שאחר כל לידה וכן הוא שם בהגהת ש"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(סה) אחר כל לידה שלש פעמים – זה מקרה חמור יותר, כי מדובר שראתה מחמת תשמיש, שלוש פעמים ברצף, אחר כל לידה. ונאסרה על בעלה, כי הוחזקה כרואה מחמת תשמיש.

(סו) וּבִינְתָיִים לא ראתה – מדובר שראתה פעם אחת אחרי הלידה, או שלוש פעמים אחרי הלידה, אבל אחר כך לא ראתה. ובמקרה שראתה שלוש פעמים, נאסר עליה להיות עם בעלה בפעם הרביעית. אך אשה זו עברה על האיסור, וטבלה ושימשה עם בעלה פעם רביעית, ולא ראתה דם.

(סז) להקל להתירה לבעלה – לשיטה מקילה זו, במקרה הראשון, מתירים לטבול אחר הלידה הרביעית. ובמקרה השני, היא יכולה להישאר עם בעלה, כי התברר כבר שאינה רואה מחמת תשמיש, כפי שהיה בפעם הרביעית. שהרי לא צייתה לאיסור, וניסתה פעם רביעית. לכן מתירים את הפעמים הבאות לכתחילה, כי מניחים, שראייתה נגרמה מדם פצע.

(סח) ותלינן בלידה כמו שתלינן במכה – במקרה של שלוש לידות, מתירים לה לכתחילה לשמש עם בעלה אחר הלידה הרביעית. כי תולים את הדם שראתה בכל שלוש הפעמים, אחר הלידות, בדם פצע ולא בדם נידות. גם במקרה שעברה האיסור, ושימשה עם בעלה למרות שראתה שלוש פעמים רצופות מחמת תשמיש, בכל זאת תולים שדם זה לא יצא מחמת תשמיש, אלא מן הפצע. והפעם הרביעית מוכיחה זאת, שהרי לא ראתה. ואף שכבר נוצרה חזקה, כי ראתה שלוש פעמים, בכל אופן, הואיל וארע הדבר לאחר הלידה, אפשר להקל. ותולים בדם פצע, כי סביר להניח שרקמות הנרתיק נפצעו או נשרטו, במהלך הלידה.

בין לידות הראשונות שהוחזקו ביאות של היתר, אחר ביאות של איסור (סט). אבל אם ראתה ג' פעמים רצופין אחר לידה, לא תלינן בלידה (ע), אלא צריכה בדיקת השפופרת (עא) (כך משמע שם). מיהו כל מקום שצריכה בדיקה (עב), אם עברה ושמשה, ולא ראתה, מותרת (עג), דתשמיש זה שלא ראתה בו, עדיף מבדיקת השפופרת (עד) כנ"ל (ד"ע).

שולחן ערוך כפשוטו

(סט) אחר ביאות של איסור – אם ראתה שלוש פעמים רצופות אחרי הלידה, וכל פעם ראתה דם מחמת תשמיש, היא אסורה לבעלה. אבל אם עברה, כי תלתה את הדם בחולשת הלידה, ובפעם הרביעית לא ראתה, יכולה להמשיך לחיות עם בעלה.

(ע) לא תלינן בלידה – לכתחילה, ואסורה לבעלה בפעם הרביעית.
(עא) צריכה בדיקת השפופרת – כי לכתחילה, אין לתלות את שלוש הפעמים בחולשת הלידה.

(עב) כל מקום שצריכה בדיקה – כגון במקרה שלנו, בו ראתה שלוש פעמים סמוך ללידה. ושימשה עם בעלה באיסור, פעם רביעית, ולא ראתה אחריו, ומותרת להישאר עם בעלה. ואפילו אם ראתה מחמת תשמיש שלוש פעמים רצופות, שלא בסמוך ללידה, ובוודאי אי אפשר לתלות ראייה זו בחולשת הלידה, אם שימשה עם בעלה פעם רביעית עם בעלה (באיסור) ולא ראתה.
(עג) מותרת – היא אמנם עברה איסור כשימשה עמו, אחר הטבילה הרביעית. אך הואיל ולא ראתה דם, יש להתירה. כי אף שעשתה שלא כדון, הרי בדיעבד התברר, שכבר התרפאה.

(עד) עדיף מבדיקת השפופרת – כבר כתבנו (לעיל סעיף ב), שבדיקת השפופרת אינה נחשבת הוכחה מוחלטת. ובהשוואה בין חוזק ההוכחה שיש בביאה שלא גרמה לדם, לעומת בדיקת השפופרת, ביאה ללא דם נחשבת הוכחה חזקה יותר. שכן הוכח, כי הדם שראתה מחמת תשמיש מקורו בפצע, ולא בדם נידות¹⁰.

10. דברי רמ"א אלה, קשים מאוד. ורבו הפירושים בדבריו, וגם שינויי הגרסאות. בחרנו את הפירוש המתאים ביותר, לגרסה שבפנינו.

סעיף יא

(עו) אשה שראתה מחמת תשמיש (עו), ולאחר חצי שנה חזרה
 "תשובת הרשב"א סי' תתל"ח.

שולחן ערוך כפשוטו

(עו) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף צריך להקדים מספר ידיעות, אודותם נלמד בהרחבה להלן, בסימן קפט. והם משלימים את שלמדנו בסימן קפד, אודות חובת פרישת אשה מבעלה, בעונה הסמוכה לווסתה, כלומר בעונה שהיא אמורה לראות.

בסימן קפט נלמד על מחזורים שונים של ראיית דם, הקיימים אצל נשים. חלק מן הנשים רואות תמיד באותו יום של החודש היהודי, וחלקן האחר רואות בדילוגים. כלומר במחזורים קבועה, שאינה שווה. כגון שרואה פעם אחרי 28 ימים, ופעם אחרי 29 ימים. בפעם הבאה, אחרי 28 ימים, ואחר כך שוב אחרי 29 ימים. ושוב 28 ימים, ואחר כך 29 ימים.

כל זמן שהמחזור לא שב על עצמו שלוש פעמים, צריכה האשה לחשוש, שבחודש הבא תשוב ותראה, בזמן האחרון בו ראתה. כגון אם ראתה באחד מימי החודש העברי, תחשוש לאותו יום בחודש הבא. ואם ראתה בהפלגה בת 28 ימים, עליה לחשוש שבחודש הבא תראה ביום ה-28. חשש זה נובע מהאפשרות, שהראייה האחרונה היא תחילתו של ווסת קבוע. ואם אכן ראתה שלוש פעמים, באותו יום, או באותה הפלגה (פרק זמן), או באותם דילוגים, אינה חוששת אלא למה שנקבע. ואם בתוך תשעה חודשים, תראה במחזורים של 28, 29, 30, עליה לחשוש למחזורים דומה, בשלושה החודשים הבאים, ולא תצטרך לחשוש לראייתה האחרונה.

(עו) אשה שראתה מחמת תשמיש – פעם אחת, ואחר כך טבלה, ולא שבה לראות מחמת תשמיש.

וראתה מחמת תשמיש (עז), מותרת לבעלה (עח), שהרי לא קבעה בג' וסתות שוים (עט), ולא בדילוג (פ). מיהו חוששת לאחרון פעם אחת, וכשיגיע חצי שנה מיום ראיית דם האחרון, אסורה עונה אחת (פא). ואם קבעה וסת לראיית דם מחמת תשמיש שלש זימני וסת שוה (פב), מותרת לשמש בין וסת לוסת (פג). אך ימי הוסת

שולחן ערוך כפשוטו

(עז) **חזרה וראתה מחמת תשמיש** – ושוב הוצרכה להחשיב עצמה נידה, אבל לא נאסרה עולמית על בעלה. כפי שראינו בסעיף א, שרק אחר שלוש פעמים רצופות, שרואה מחמת תשמיש, נאסרת עולמית על בעלה.
(עח) **מותרת לבעלה** – ברור שאינה נאסרת לעולם על בעלה, ובכל זאת שב ואמר כן, כי אף שמותרת לבעלה, הרי יש כאן גורם (סימן מעיד), המעורר חשש.

(עט) **לא קבעה בג' וסתות שוים** – כלומר לא ארע הדבר, שלוש פעמים ברצף.
(פ) **ולא בדילוג** – לא ראתה שלוש פעמים בדילוג, כפי שהסברנו בהקדמת הסעיף. אבל אם תראה בדילוג, ברור שתיאסר בעונה הבאה, לפי הקביעות שלה.

(פא) **אסורה עונה אחת** – אף שבינתיים היו ראיות אחרות, חוששים שיש כאן התחלת מחזוריות של ראייה מחמת תשמיש, כל שישה חודשים. על כן תיאסר פעם אחת, בעונה שתגיע 6 חודשים אחר כך.

(פב) **שלש זימני וסת שוה** – כגון אם ראתה מחמת תשמיש, שלוש פעמים, בהפלגה של שישה חודשים. ומדובר שעברה ושימשה שלא כדין, אחרי שישה חודשים.

(פג) **מותרת לשמש בין וסת לוסת** – במהלך ששת החודשים, היא מותרת. אלא אם כן תראה שלא מחמת תשמיש, שאז דינה ככל נידה. אבל שלוש פעמים, בהפלגות של שישה חודשים, היא אסורה, עונה אחת. ולא פעם אחת בלבד, אלא שלוש פעמים – פעם בחצי שנה.

פורשת עד שיעקר שלש פעמים (פד).

סעיף יב

י"הרואה מחמת תשמיש שלש פעמים (פה), אסור להשהותה (*) אף אם אינו רוצה לבא עליה (פו), ואלא אם כן רוצה להשהותה על ידי שְׁלִישׁ (פז). ולא ילך אצלה, אלא בעדים (פח).

^{י"ג}גם זה שם סימן תת"מ ודקדק כן מדברי הרמב"ם. ^(*)דחיישין שמא יבא עליה דלכשתטבול ליכא אלא איסורא דרבנן קיל ליה ואתי למעבר עלה כדאמרין ספ"ב דכתובות המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו וכו'. ^{י"ט}שם לדעתו.

סעיף יג

כ"הבועל את הבתולה כמה פעמים (פט), וראתה דם מחמת כ"בית יוסף מהתוספתא דפ"ט דנדה כולן בודקין אותן בשפופרת חוץ מן הבתולה וכו' וכתבו הסמ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

(פד) עד שיעקר שלש פעמים – אם לא תראה בשלוש הפעמים הבאות (אף שלא שימשה), אינה צריכה לחשוש יותר¹¹.

(פה) שלש פעמים – ברצף.

(פו) אינו רוצה לבא עליה – הבעיה שלה אמנם פתירה, כגון בבדיקה בשפופרת, או על ידי טיפול רפואי. אבל אם לא עשתה כן, אסורה עליו. וחובה עליו לגרשה כי חוששים, שאם תישאר אצלו, יבואו לידי תשמיש וייכשלו באיסור.

(פז) להשהותה על ידי שליש – השליש הוא גורם שלישי. והיינו שיישארו נשואים, אך לא תתגורר בביתו. אלא תעבור לבית שלה, או לבית הוריה.

(פח) אלא בעדים – כי אסור להם להתייחד.

(פט) כמה פעמים – לבתולה יש קרום בתולים, ובביאה הראשונה של הבעל

11. ואף שאין כאן הוכחה שנעקר הוסת הזה, כי וסת זה, הורכב דווקא מתאריך של חצי שנה ותשמיש. אמנם אם כך, תהיה אסורה לעולם. על כן הקילו חכמים בדין זה, שהוא מדרבנן. עיין בזה בביאור הלכה ד"ה שלוש פעמים, בספר "הוראה ברורה".

תשמיש, לעולם מחזקין שהם דם בתולים^כ עד שתשמש פעם אחת ולא תראה דם מחמת תשמיש (צ). ואם אחר כך תראה שלש פעמים מחמת תשמיש, הוחזקה להיות רואה דם מחמת תשמיש (צא). הגה: ואפילו אם לא פסקה לראות פעם אחת, אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש, הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים (צב). (תשובת מהר"ם פדואה סימן ט'). מי שיוצא דם ממנו דרך פי אמה, ושמש, האשה תולה בו (צג) (כ"י בשם תשובת הרשב"א). וע"ל סימן ק"ץ (סעיף כ').

^כשם מהא דרב גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסקה מחמת תשמיש וכו', דף יא, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

הוא נבקע, ומוציא דם. אמנם זהו דם פצע, ולא דם נידות. ובכל זאת גזרו חכמים להחשיב דם זה כדם נידות, ועל האישה לנהוג בעצמה דיני נידה¹². אם שבה וראתה דם בכל הפעמים הבאות, אחר שנטהרה ונבעלה שוב, תולים גם דם זה בדם פצע הבתולים, והיא אסורה עד שתשוב ותיטהר. אבל אין כאן דין "רואה מחמת תשמיש".

(צ) ולא תראה דם מחמת תשמיש – כלומר בתשמיש זה, לא ראתה דם מן הבתולים, ונודע שהפצע נרפא.

(צא) רואה דם מחמת תשמיש – וחלים עליה כל הדינים שלמדנו בסימן זה.

(צב) ולא תלינן בדם בתולים – כי אם אכן היה לה פצע, היה התשמיש כואב לה. אמנם נראה, שהמחבר לא קיבל חומרה זו.

(צג) האשה תולה בו – ואף שיוצא ממנה דם, אין כאן דין רואה מחמת תשמיש, כי הדם יצא מהבעל.

12. דין זה יבואר בהרחבה להלן, בסימן קצג.

סעיף יד

כאשה שיש לה מכות ופצעים שאינה יכולה לטבול (צד), תצא מתחת בעלה, כדי שלא יבטל מפריה ורביה.

^כהרשב"ק, וכתב ואם אפשר יעשה לה תקנה לטבול, כמו שהיו עושין לכ"ג ביוה"כ עשיות של ברזל וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(צד) שאינה יכולה לטבול – מבחינה בריאותית אינה יכולה לטבול. אמנם היום לא מחייבים לגרש אישה, אף שבעלה אינו יכול לקיים עמה יחסי אישות, מפאת מחלתה¹³.

13. ואין כאן חשש שיבוא עליה באיסור, בגלל שהיא חולנית, וכעין דברי הרמ"א באבן העזר (סימן א סעיף ג), שאין מוציאים אשה מבעלה. ועיין מה שכתב בזה פתחי תשובה (כאן ס"ק נב).

סימן קפ"ח

דיני מראות הדם, ובו ו' סעיפים.

ראינו כבר שאשה הרואה דם מן המקור, אסורה לבעלה. ואם הרגישה, האיסור הוא מן התורה. כעת נלמד אודות שני תנאים נוספים, שרק בקיומם, נטמאת האשה מן התורה. א - צבע הדם. ב - יציאה בדרך הרגילה. סימן זה דן, בשני תנאים אלה.

סעיף א

(א) ^אכל מראה אדום, בין אם הוא כחה הרבה, או עמוק (ב).

^אטור מדברי אביו הרא"ש בפסקיו בפ"ב דנדה אהא דאיתא שם דף כ, ב כמה אמוראי דלא חזו דמא משום דלא בקיאי.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיפים א' ב' -** לא כל דם מטמא את האשה בטומאת נדה מן התורה, אפילו אם הוא יצא ממש מן המקור, אלא רק דם שצבעו בגוון המטמא. דין זה נלמד מפסוק בפרשת שופטים (דברים יז, ח) "כִּי יִפְּלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעֲרֶיךָ, וְקִמַּתָּ וְעִלִּיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ". פסוק זה מדבר על חובת העלייה לירושלים, למקום מושב הסנהדרין, כשיש ספק בהלכה. אחד הספיקות שהפסוק מציין, הוא צבע הדם של האשה. משמע שצריך להבחין בין דם לדם, בגלל שיש דם טמא, ודם טהור, אף ששניהם יצאו מן המקור.

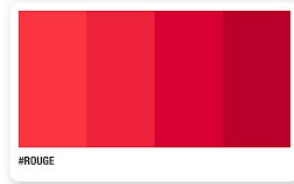
הצבע המטמא את האשה הוא אדום, כפי שכתוב בפסוק אחר (מלכים ב ג, כב) "וַיֵּרְאוּ מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת הַמַּיִם אֲדָמִים כַּדָּם".

שני פסוקים נוספים מלמדים, על ארבעה גווני אדום: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת עֲרוֹתָהּ אֶת מִקְרָהּ הַיְעָרָה וְהוּא גִלָּתָהּ אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ, וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם" (ויקרא כ, יח). "וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה', וְכָפַר עָלֶיהָ וְטִהַרָה מִמֶּקֶר דָּמֶיהָ, זֹאת תּוֹרַת הַיִּלְדֹּת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּהּ" (ויקרא יב, ז). פעמיים כתב הפסוק דם, בלשון רבים. כדי ללמד, שיש בסך הכל, ארבעה גווני אדום.

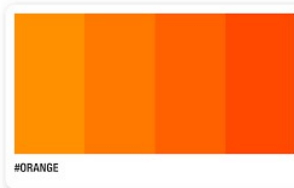
טמאים (ג). וכן כל מראה שחור (ד). ואין טהור אלא מראה לבן (ה)

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) כהה הרבה, או עמוק – כהה פירושו בהיר יותר, ועמוק פירושו אפל יותר.

(ג) טמאים – כבר התבאר, שרק ארבעה גווני אדום נאסרו מן התורה. אלא שבימינו איננו בקיאים בגוונים אלה, לכן כל גוון אדום נחשב כאיסור תורה. הנה גוונים שונים של אדום:

מלבד גווני האדום, נוהגים להחמיר גם בגווני הכתום, הבורדו, והוורוד¹.
גוונים שונים של כתום :

צבע בורדו:

1. זו הדעה המקובלת בין הפוסקים. אמנם בשעת הדחק, וכשאינן חשש של איסור תורה, יש לצרף את דעות הסוברים שצבע כתום אינו כלול באדום שאסרה התורה. כך מובא בשו"ת לבושי מרדכי (וינקלר - תרצ"ב) יו"ד ח"א סימן קי, והובא להלכה בספר אורות טהרה עמוד 113. ולגבי צבע בורדו, מובא בשיעורי שבט הלוי עמוד צה שבבדיקות יש אפשרות להקל וכלשונו "ובדומה לערמונים כבורדו, ודאי יש להחמיר גם למקילים (הכוונה למקילים בצבע חום, וכפי שהביא שם, שיש מחמירים בזה) כיון שנוטה מאוד לאדום, ובכתם אפשר דיש להקל לפי העניין" וגם זה מובא להלכה בספר אורות הטהרה.

גם בצבע ורוד מצאנו מי שמיקל. הרב עובדיה, פסק להקל (בספר מעין אומר, ח"ז פרק א' סי' קצ"א, סי' קצ"ח) – "ורוד זה לא אדום, ומי אומר שטמא?". וכן משמע בדעת הרב משה פיינשטיין (הלכות נדה באנגלית, הרב שמעון איידר, פרק א הערה נב) – "שמעתי מפי הגאון רבי משה פיינשטיין שליט"א [צ"ל] להקל במראה ראז"ע (שושנה - ורוד), אכן אין להקל בזה בלא שימוש". ומשמע שגם הרב אלישיב סבר כן (משנת השלחן תשובה ס"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות וי) – "מראה ורקע הנוטע לצבע ורוד, אין זה בכלל מראות הדמים שגזרו עליהם".

וכן מראה בירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב (ו), וכל שכן הירוק ככרתי או כעשבים (מרדכי). (וכן מראה שקורין בלשון אשכנז בשם במשנה דף יט, א וכחכמי' וכפירוש התוספות בד"ה הירוק (שם, ב)).

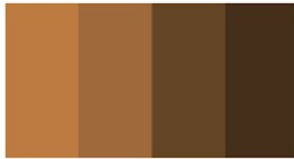
שולחן ערוך כפשוטו

צבע ורוד:

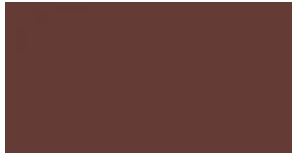
(ד) כל מראה שחור – השחור הוא וודאי לא האדום שאסרה תורה, אבל יש חשש, שבמקורו היה אדום ואחר כך השתנה לשחור (בלשון הגמרא (נדה יט, א) אדום הוא, אלא שלקה), לכן אסרוהו חכמים. היה אולי מקום, על פי זה, לאסור גם צבע חום, וכן היא פשטות השולחן ערוך, שלא התיר אלא ירוק לבן וכחול. אמנם הסכימו הפוסקים שיש להתיר צבעי חום וערמון, וגם הם בכלל הצבעים שהתיר המחבר. שהרי אסר מפורש רק "כל מראה אדום", אבל כל מה שאינו אדום, כלול בצבעים המותרים.²

צבע חום:

#BRUN

צבע ערמון

(ה) מראה לבן – ובכלל זה צבע בז'.
(ו) כמראה השעוה או הזהב – הכוונה לצבע צהוב וגווניו.

2. פתחי תשובה ס"ק א. וראה בטהרת הבית (חלק א סימן ו) שהרחיב לפרט בעניין זה.

בְּלוֹ"א, בכלל ירוק הוא (ז),^(*) וְאִפִּילוּ יֵשׁ בּוֹ סְמִיכוֹת דָּם וְהוּא עֵב
הַרְבֵּה (ח), וְאִפִּילוּ הַרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוּרָה (ט), וּבִדְקָה מִיד וּמִצָּאָה
מֵרָאוֹת הַלָּלוּ, טְהוּרָה (י) (ד"ע דלא כת"ה סימן רמ"ו דמגמגם בזה). הִגָּה : וְכֵן עֵיקַר
(ב"י וטור), דְּלֹא כִישׁ מִחֲמִירִין לְטִמְאָה אִם יֵשׁ בּוֹ סְמִיכוֹת וְהוּא עֵב (יא) (ת"ה סימן
רמ"ו). (וְאִם הַרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוּרָה, וּבִדְקָה מִיד וְלֹא מִצָּאָה כְּלוּם, עֵיין לְקַמֵּן
סִימָן ק"ץ (יב)).

(*) אַע"ג דְּקִי"ל כַּב"ה דְּמִטְהַרִּין כְּמִימֵי בָשָׂר צָלִי וְכְמִימֵי תֵּלֶתֶן כִּיּוֹן שֶׁהֵם נוֹטִים לְמִרְאָה
אֲדֻמּוּמִית וְאֵין אֲנִי בְּקִיָּאִים בְּמִרְאֹת מִטְמְאִין לָהּ וְלֹא מִטְהַרִּין אֲלֵא לְבֵן וִירוֹק מִשּׁוּם
דְּלִית לָהּ נִטְיָה לְאֲדֻמִּימוֹת כָּלֵל. יטור וכ"כ הרמב"ם בפ"ה.

סעיף ב

¹נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה לֹאמַר (יג): כֹּזֶה רֵאִיתִי, וְאֲבִדְתִּיו. אִם הוּא מִרְאָה לְבֵן
²בְּרִייתָא שֶׁם דָּף כ', ב וְכַתֵּב הַרְשַׁב"א דֵּאִין מִחֲזִיקִין אוֹתָהּ בְּמִשְׁקֶרֶת לְפִי שֶׁהִתּוּרָה
הָאֲמִינָתָה, דְּכֹתִיב וְסִפְרָה לָהּ. וְכֵן אֵין מִחֲזִיקִין אוֹתָהּ בְּטוּעָה בְּדִמְיוֹנוֹת מִן הַסֵּתֶם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) בְּלוֹ"א, בכלל ירוק הוא – הכוונה לצבע כחול.

(ח) וְהוּא עֵב הַרְבֵּה – כלומר סמך, כמו דם.

(ט) הַרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוּרָה – הרגשת פתיחת המקור, אוסרת מן התורה. אך
כאן, אין צבע אדום.

(י) טְהוּרָה – כי אף אם הרגיש, ואף אם זה באמת דם, לא תיאסר, כי התורה
אסרה רק גווני אדום.

(יא) וְהוּא עֵב – הרמ"א מסכים עם פסיקת המחבר, ולא קיבל את דעת
המחמירים בשכבה סמיכה, שאסרו אף שאין צבע אדום.

(יב) עֵיין לְקַמֵּן סִימָן ק"ץ – שם הובא שיש להחמיר בזה, כי היות והרגישה,
וודאי יצא משהו אלא שאבד. וצריך לחשוש, שאולי היה בצבע אדום.

(יג) נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה לֹאמַר – כפי שכבר למדנו מהפסוק "וספרה לה", שהאשה
נאמנת.

או ירוק, טהור. ^האבל אם הביאו לפנינו דם, והחזקנוהו בטמא, או 'אפילו נסתפקנו אם הוא טמא או טהור, והיא אומרת: חכם פלוני טיהר לי כיוצא בזה, אין סומכין עליה (יד).

^הטור וכ"כ הרשב"א בת"ה מהא דאיבעיא שם בגמ' כזה טיהר איש פלוני חכם וכו' ולא איפשטא. 'שם דדילמא כי היכי דלדין לא איברר לן ולא יכלינן למיקם עלה איחי נמי לא קים לה וסברה כו'.

סעיף ג

(טו) ^אהכניסה שפופרת (טז) והוציאה בה דם, טהורה (יז). ^הוכן אם ^אבעיא שם דף כא, ב ונפשטא. ^המסקנת הגמרא שם דף כב, א וכפ' 'הרא"ש שם, בשם רבינו שמשון.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) **אין סומכין עליה** – אם ראה החכם והכריע שגוון זה טמא, אין טענתה על אודות חכם פלוני שהתיר גוון זה מסייעת לטהר. כי עלינו לפסוק על פי מה שאנו רואים, ואפילו אם מסופקים, יתכן שהיא טועה. כי הגבולות בין הגוונים השונים של הצבעים, הם מאד עדינים לפעמים. בעניין שאילת חכם על מראה הדם, צריך לדעת, כי אין חובה להראות כל מראה לרב, אלא רק כזה שמסופקים לגביו. ואם למדו בני הזוג את ההלכות, יכולים הם לפסוק בעצמם.

(טו) **הקדמה לסעיף** – בפסוק הדין באיסור נידה נאמר (ויקרא טו, יט) "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זָבָה בְּבִשְׂרָהּ, שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ...". למדו חכמים מהמילה "בבשרה", שאין האשה נעשית נידה אלא כשהדם יוצא בדרך הרגילה. כלומר, בזליגה על דפנות הנרתיק. סעיף זה דן בשלושה מקרים, בהם האישה לא תיאסר, בגלל שהדם לא יצא בצורה רגילה.

(טז) **שפופרת** – כלי גלילי מוארך, כעין צינור. חלול בתוכו, ומנוקב משני צדדיו.

(יז) **טהורה** – כי הדם לא זלג כדרכו, על דפנות הנרתיק. ואינה אסורה כלל, אפילו מדרבנן. אמנם זו מציאות בלתי שכיחה בעליל, כי נשים אינן מכניסות

ראתה דם בחתיכה (יח), אפילו היא מבוקעת והדם בבקעים, בענין שנוגע בבשרה, טהורה, כיון שאין דרך לראות כן (יט).³ וכן אשה שנעקר מקור (כ) שלה, וכמין חתיכות בשר נופלים בבית החיצון, טהורה (כא). הגה: אפילו ראתה דם, כל זמן שהחתיכות בבית החיצון שלה, טהורה, דתלינן הדם בחתיכה זו, הואיל וידעה ודאי שנעקר מקורה, ומחמת מכה היא (כב) (כן משמע בטור ורבינו ירוחם והרא"ש). 'והוא שהטיל החתיכות' טור בשם מעשה שעשה רבינו שמשון. 'מדי יצא ממנה צורת בריה כעין קליפות דבסעיף שאחר זה.

שולחן ערוך כפשוטו

שפופרת לתוך גופן, וגם אם כן, לא תדענה לעשות זאת בצורה יעילה, שתמנע את איסורן.³

(יח) **ראתה דם בחתיכה** – הפילה חתיכת בשר, וראתה דם בתוכה.
 (יט) **שאין דרך לראות כן** – הדם נוגע אמנם בבשרה, אולם אין זו דרכו הרגילה של דם הווסת לצאת, כי דם הווסת אינו מוטמן בחתיכה.
 (כ) **שנעקר מקור** – נעקר הרחם. בימינו זה נקרא "צניחת רחם".
 (כא) **טהורה** – כי אין זו זיבת הדם הרגילה.
 (כב) **ומחמת מכה היא** – דם חתיכת בשר היוצא מן הרחם, דינו כדם מכה, שאינו אוסר את האישה.⁴

3. אמנם במנחת שלמה (חלק ב סימן ע) הציע לעשות זאת, כדי לאפשר לאשה שהמחזור שלה קצר, ואינה יכולה להיכנס להריון, בגלל שהליך הביצין מתרחש בגופה, לפני שמספיקה להיטהר. וכתב שם, ששמע מרופא, כי הדבר אפשרי מבחינה מעשית. מלבד זאת, הוסיף והתנה היתר זה בתנאי, שתטבול אחרי שבעה ימים, כדין נידה מן התורה. אמנם לא פסק כך למעשה, ורבים חלקו עליו. יחד עם זאת, אין להתעלם לחלוטין מהוראתו, המבוססת על פי פשט הוראת השולחן ערוך.
 4. אפילו אם לפי האמת זהו דם הווסת שלה, ולכאורה צריכה להיאסר ככל נידה, דם כזה לא אסרה התורה (עיין ט"ז ס"ק ה).

במים פושרין (נג), ולא נמוחו (כד), ודוקא חתיכות קטנות דומיא
 "דשפופרת, "אבל חתיכה גדולה (כה), טמאה, אפילו לא ראתה
 כלום, לפי שאי אפשר לפתיחת הקבר (כו) בלא דם, אפילו בנפל
 שלא נגמרה צורתו (כז).

^אעי' בסוף הסימן. ^בטור מהא דקי"ל כרבי יהושע בברייתא שם דף כא, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) במים פושרין – מים שמגעם אינו מעורר תחושה קרה או חמה⁵.
(כד) ולא נמוחו – והוכח כי החתיכה אינה דם אלא בשר, ולכן לא נימוחה
 במים. אבל חתיכות הנימוחות במים אינן חתיכת בשר אלא דם שקרש, והיא
 נאסרת.
(כה) חתיכה גדולה – יותר מ-17 מילימטר⁶.
(כו) לפתיחת הקבר – הרחם, בתוכו העובר מתפתח, וכביכול קבור. פתח
 הרחם, במקום יציאת הוולד, בדרך כלל פתוח ברוחב 2-3 מ"מ, ומשם יוצא דם
 הווסת.
(כז) בנפל שלא נגמרה צורתו – כלומר, אם נפתח הפתח בין הרחם לנרתיק,
 חזקה שיצא דם נידה מהרחם, והאישה אסורה. חתיכת בשר קטנה שיצאה
 (כנראה נפל קטן), פתחה את הרחם ונאסרת⁷.
 במהלך חודשי ההיריון, מתרחש הליך טבעי ואיטי של התרחבות פתח הרחם,
 והוא אינו אוסר את האישה.

5. עיין הוראה ברורה כאן סעיף ד, בביאור הלכה, ד"ה ושיעור החימום.

6. ויש מחמירים וסוברים שגם גודל 13 מילימטר מוגדר חתיכה גדולה.

7. פתיחת הרחם אוסרת רק כשנפתח בצורה טבעית. במקרה שהרופאים הכניסו מכשיר בצוואר
 הרחם, לצורך בדיקה או טיפול, נחלקו הפוסקים אם האשה נאסרת. ולמעשה נראה, שכיון
 שמדובר בדרך כלל במכשיר צר מאוד, באורך מילימטרים ספורים, אין כאן חשש, ואינה נאסרת.

פעיף ד

^יכל דם היוצא מן האשה, בין לח בין יבש, טמאה (כח). ^יולא עוד, אלא אפילו יצא ממנה צורת בריה, כמין קליפות או כמין שערות או כמין יבחושים (כט) אדומים, טמאה (ל). והוא שיהיו נמוחים בתוך מעת לעת, על ידי ששורים אותם במים ^{טו}פושרים, ויהיו המים פושרים ^{טז}כל משך מעת לעת שהם בתוכו (לא). ^{יז}ושיעור החימום, כמו מים שנשאבו בקיץ מהנהר או מהמעין, ועמדו בבית, שחום הבית מחממתן (לב). וכחימום של אלו כך הוא שיעור ^{יב}בעיא דרבי יוסי ברבי חנינא מר"א ונפשטא שם דף כב, א. ^{יג}משנה שם דף כא, א ופירוש יבחושין, יתושין. ^{יד}מימרא דריש לקיש שם דף כב, ב וכת"ק בברייתא שם. ^{טו}בעיא שם ולא נפשטא ולחומר. ^{טז}הרא"ש שם בשם העיטור וכ"כ הרשב"א בת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כח) טמאה – ואם הרגישה ביציאתו, טמאה מן התורה, אפילו אם הדם יבש.
(כט) יבחושים – סוג יתוש קטן.
(ל) טמאה – דם יבש, עשוי לקבל צורות שונות ומשונות. ודינו כדין כל דם, ואוסר את האשה.
(לא) מעת לעת שהם בתוכו – אם נימוחו החתיכות במים, הוכח שהן פיסות דם קרוש. אם לא נימוחו, אין זה דם נידה, אלא גלדי דם מפצע בבשר הרחם ואינו מטמא, או שערות משומא שיש לה בתוכו.
(לב) שחום הבית מחממתן – כבר הסברנו שמים פושרים, אין בהם תחושת קור או חום, ואי אפשר להגדיר את חומם לפי טמפרטורה מסוימת. נימוחו בהן החתיכות בטרם חלפו 24 שעות, היא אסורה, כי ברור שזה דם. לא נימוחו, אין להקל עד שיתברר בצורה וודאית, שאין כאן פיסות דם. כי על פניו, יש כאן לכאורה פיסות דם יבש. ונדרשת ראיה חזקה, כדי להוציא מחזקת דם. ולמעשה, לא פשוט לעשות ניסוי זה.

פושרים בימות החורף. (וסתם פושרים אינן חמין יותר מחמימות הרוק) (לג) (ב"י בשם ריטב"א פ' המפלת). ואם הם קשים כל כך, שאינם נמוחים בתוך מעת לעת, טהורה (לד), ^{י"א}אפילו הם נמוחים על ידי מיעוד שממעכן בצפרניו (לה) (ואם מעכן בצפרניו ולא נימוחו, טהורה (לו) ואין צריך לבדוק על ידי שריה) (המ"מ פ"ה וכ"כ הב"י בשם הרשב"א).
^{י"ח}שם בברייתא וכת"ק.

פעיף ה

^טבמה דברים אמורים שאם לא נימוחו טהורה, בזמן שהם יבשים גמורים, שאין עמהם דם כלל. אבל אם יש עליהם שום לחלוח דם, טמאה (לז). הגה: והוא הדין אם נתמעכו או נימוחו קצתן, וקצתן לא ^טהרשב"א בת"ה וכ"כ ה"ה בשמו בפ"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) אינן חמין יותר מחמימות הרוק – כי מים חמים, ממיסים ומרככים גם גושים שאינם דם.
 (לד) טהורה – כי התברר שזה לא דם.
 (לה) שממעכן בצפרניו – אם אחרי שנשרו במים 24 שעות לא נימוחו, אפילו אם אחר כך מעכן בציפורן ונימוחו, היא טהורה. כי על אף שנימוחו, אין זו ראייה שזה דם נידה. אלא שרייתן היא שהכשירה את מעיכתן. במקרה שלא נשרו ומעכן בציפורן ולא נימוחו, יש לנו ראייה שאין כאן דם נדה, כפי שכתב רמ"א בהמשך.
 (לו) ולא נימוחו, טהורה – כי ברור שאין זה דם, אלא גוש קשיח שנפלט מגופה.
 (לז) טמאה – הלחות מוכיחה בבירור שזה דם⁸, וטמאה כיון שיצא בדרך

8. בניגוד לדם הנמצא בתוך חתיכה ומבצבץ מן הבקיעים שבה, ונחשב דם של החתיכה, שאינו מטמא, כי אין כאן ראייה בדרך הרגילה. מה שאין כן בדם לח, הנמצא על חתיכה יבישה זו, הרי לא נראה שדם זה אינו חלק מחתיכת בשר, על כן טמאה (על פי הש"ך ס"ק טו).

נימוחו, דטמאה (לח) (פסקי מהרא"י סימן מ"ז). מיהו נראה לי דאם בדקה ג' פעמים כל מה שראתה, ולא נימוחו כלל (לט), שוב אינה צריכה לבדוק מה שהיא רואה אחר כך, כדרך זה, שהרי הוחזקה שדברים אלו אינן דם, רק באים ממכה שבגופה. ודווקא באשה שיש לה וסת, ושלא בשעת וסתה (מ), כמו שנתבאר גבי מכה, לעיל סימן קפ"ז.

סעיף ו

במה דברים אמורים שצריך בדיקה בשרייה, במפלת כמין קליפות ושערות (מא), אבל חתיכת דם, אף על פי שְקָשָה ואינו נימוח, טמאה (מב). כ"ו"א שגם לזה צריך בדיקה בשרייה, כ"אם היא חתיכה קטנה כשיעור שפופרת הקנה, דק שְבִדְקִים (מג) (ד"ע).

כ"טור בשם הראב"ד וכ"פ הרשב"א בת"ה והביא ראיות לדבריו וכ"נ מדברי הרמב"ם שם בפ"ה וכן פי' ה"ה שם דבריו. כ"שם בשם הרז"ה ושלוה הסכים הרא"ש ורבינו ירוחם כתב שזה דעת התוס'. כ"בית יוסף (ממשמעות הרא"ש ורשב"א ופוסקים) כיון דשיעור חתיכה גדולה לא אתפרש לן ושעורא דשפופרת דהוי קטנה היא גופה לא אתפרש אם עב אם דק הלכך אזלינן לחומרא עד שתהא כשיעור דק מן הדקים וביתר מכאן יש לה דין חתיכה גדולה כדלעיל סעיף ג'.

שולחן ערוך כפשוטו

הרגילה.

(לח) וקצתן לא נימוחו, דטמאה – כי החלק שנימוח, ודאי דם הוא.

(לט) ולא נימוחו כלל – ונמצאה טהורה שלוש פעמים.

(מ) ושלא בשעת וסתה – אבל בשעת וסתה, הואיל ויש היתכנות שתראה דם, צריך להחמיר.

(מא) במפלת כמין קליפות ושערות – אין לחתיכות אלה מראה דם, אף שצבען אדום.

(מב) ואינו נימוח, טמאה – כי רק חתיכה בצורת בריה, שהיא גם קשיחה, רגליים לדבר שאינה דם. אבל חתיכה ללא צורה, חוששים שהיא דם קרוש. ונעשתה קרושה כל כך, שאינה נימוחה.

(מג) דק שְבִדְקִים – לשיטה המקילה, יתכן שחתיכה דקה זו, אינה דם. ומה

שכתב "דק שבדקים" כוונתו, שלא תהיה החתיכה גדולה יותר משפופרת דקה (פחות מ-17 מילימטר). אבל אם היא גדולה יותר, האישה אסורה. בגלל שחתיכה בגודל זה היוצאת מן הרחם, חל עליה הכלל "אין פתיחת הרחם בלי דם". כלומר הרחם ודאי נפתח ויצא דם, גם אם הוא נעלם מעינינו, על כן היא אסורה.

סימן קפ"ט**דיני אשה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע,****ובו ל"ד סעיפים.**

בסימן קפד למדנו על חובת הפרישה מאשה, סמוך לווסת. כלומר בעונה שהיא צפויה לראות את המחזור החודשי שלה. סימן זה דן, כיצד לקבוע את יום העונה. יש נשים שרואות בקביעות נשנית, כגון בתאריך קבוע בחודש העברי. או בהפלגה קבועה, כלומר, אחר פרק זמן מסוים. או בקשר לפעילות מסוימת, או לאחר אירוע קבוע בגופה. ויש נשים שיש להן קביעות, ופעמים רואות שלא לפי הקביעות, כיצד תיקבע עונת פרישתן.

מסעיף א עד סעיף טז, ידון השולחן ערוך בווסתות הקשורות לימים, הן בהפלגה שבין ראיה לראיה, והן על ראיה ביום ספציפי, של החודש העברי. מסעיף יז עד סעיף כו, יידונו ווסתות המופיעות בקשר לאירוע חיצוני, המשפיע על גופה. או באירוע פיזי המתרחש בתוך גופה, ומבשר על הגעת הוסת.

מסעיף כז עד סעיף לד, ידון השולחן ערוך בווסת של נשים שאינן צפויות לראות. כגון ילדה, אשה זקנה, או מעוברת ומניקה.

קיים כלל אחד, הנחוץ מאד להבנת הסימן. על פי כלל זה, מאורע החוזר על עצמו שלוש פעמים, יוצר חזקה. ומכאן ואילך, חזקה שישוב על עצמו, שוב ושוב. על כן אשה הרואה שלוש פעמים רצופות, באותו יום בחודש, או באותה הפלגה, או בגלל מאורע המתרחש בגופה, קובעת ווסתה כעובדה ברורה, וברור מתי תגיע הראיה הבאה, על כן אינה חוששת שיבא המחזור בימים אחרים. להלן בסימן נלמד על מקרים שונים של מחזוריות, שחלקם אולי אינם מתרחשים באמת במציאות, ובכל זאת, הם ממחישים את מושג ה"חזקה"

סעיף א

כל אשה שאין לה וסת קבוע (א), "חוששת ליום ל' לראייתה, שהוא עונה בינונית לסתם נשים (ב), ואם יש לה וסת קבוע לזמן ידוע מכ' לכ' או מכ"ה לכ"ה, חוששת לַזְמַן הידוע (ג).

א"מירא דר"ל וכו', והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה, ופירש רש"י בתוך שלשים יום לראייתה, נדה דף טו, א.

סעיף ב

(ד) כיצד קובעת, כגון שתראה ד' פעמים, וביניהם ג' זמנים בטור וכ"כ הרשב"א ממשנה דאין אשה קובעת לה וסת עד שקבעה לה ג"פ שם דף ס"ג, וכ"כ התוספות שם דף סד (וש"פ) בד"ה איתמר ראתה וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שאין לה וסת קבוע – אין לה מחזוריות קבועה. לפעמים יבוא המחזור החודשי, בחלוף פרק זמן קצר בלבד, בין ווסת לווסת. ולפעמים, אחר פרק זמן ארוך.

(ב) עונה בינונית לסתם נשים – פרק הזמן הממוצע של המחזור החודשי, אצל רוב הנשים, הוא אחת לחודש בערך, על כן צריכה לחשוש ליום השלושים¹. בהמשך נלמד על ימים נוספים, מלבד היום השלושים, בהם צריכה לחשוש. ביום העונה, אסורים בני הזוג בעיקר ביחסי אישות, כמפורט בסימן קפד.

(ג) חוששת לַזְמַן הידוע – אם יש לה ווסת קבוע, שמדי חודש מופיע באותו יום, או באותה הפלגה מהחודש הקודם, אינה צריכה לחשוש ליום השלושים, אלא ליום הקבוע לראייתה.

(ד) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן, כיצד יוגדר הווסת כקבוע, כדי שאחר קביעתו, לא תחשוש אלא לקביעותה, ולא ליום השלושים.

1. הש"ך הסביר אמנם, כי הכוונה לאותו יום בחודש. אכן למעשה, אשה שאין לה ווסת קבוע, צריכה לחשוש גם ליום שלושים, וגם ליום החודש, כפי שיוסבר בהמשך.

שוויון, כגון שראתה היום, ולסוף כ' יום פעם אחרת, ועוד לסוף עשרים יום, ועוד לסוף כ' יום, וזה נקרא וסת ההפלגות. ולכך צריכה ד' ראיות, שראיה ראשונה אינה מן המנין (ה), לפי שאינה בהפלגה. ואפילו קודם שקבעתו שלש פעמים חוששת, שמיד אחר שראתה פעם אחת לסוף כ', חוששת מכאן ואילך כשיגיע כ' (ו), וכן בראיית הימים שהיא לימים ידועים לחדש, מיד אחר שראתה פעם אחת ליום ידוע לחדש, כגון כ"א או כ"ה בו, חוששת לפעם אחרת לזה היום (ז), ואסורה לשמש כל אותה העונה (ח). והוא הדין לשאר מיני וסת שצריכה לחוש להם כן (ט), חוץ מוסת הדילוג (י), וכמו שיתבאר בסימן זה (ד"ע ופשוט). ולא אמרו שצריך שם במשנה היתה למודה לראות כו' ושינתה כו' זה וזה אסורים.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ה) **שראיה ראשונה אינה מן המנין** – כי יש צורך בשלושה מרווחי זמן קבועים, לכן נדרשות ארבע ראיות.
- (ו) **חוששת מכאן ואילך כשיגיע כ'** – כל זמן שלא קבעה ווסתה, חלים עליה שני דינים. הראשון, חוששת ליום השלושים, כמבואר בסעיף הקודם. השני, חוששת להפלגתה האחרונה, שמא זו תחילתה של מחזוריות קבועה.
- (ז) **חוששת לפעם אחרת לזה היום** – ווסת זו קרויה ווסת החודש. עד כה נמצא, כי אשה ללא ווסת קבוע, חוששת לשלוש עונות: עונה בינונית, שהיא ביום השלושים. עונת החודש, שהיא ביום החודש העברי בו ראתה. ופעמים רבות, גם היא חלה ביום השלושים. וגם להפלגה האחרונה.
- (ח) **ואסורה לשמש כל אותה העונה** – מחשש שראייתה האחרונה היא תחילת קביעות, לפי ימי החודש. ואינה נקבעת אלא בשלוש חודשים רצופים, בהם תראה ביום קבוע בחודש.
- (ט) **שצריכה לחוש להם כן** – כגון ווסת הגוף, וכפי שיוסבר בעזרת השם, בסעיף כז.
- (י) **חוץ מוסת הדילוג** – שיוסבר בסעיף ה. ואין חוששים לו, עד שייקבע.

לקובעם שלוש פעמים (יא), אלא לענין עקירה (יב), שכיוון שקובעתו בשלושה פעמים אינו נעקר בפחות מג' פעמים, שכל זמן שלא עקרתו שלוש פעמים צריכה לחוש לו (יג). אבל ליאסר, אפילו בפעם אחת חוששת לו פעם שנייה (יד). ומיהו אף על פי שחוששת לו, נעקר בפעם אחת, אפילו קבעתו שתי פעמים. שאם ראתה שתי פעמים ליום ידוע (טו), ובשלישית לא ראתה, אינה חוששת לה עוד.

שולחן ערוך כפשוטו

בשונה מווסת הפלגה או ווסת החודש, אשר מיד אחר פעם אחת, חוששים להם.

(יא) שצריך לקובעם שלוש פעמים – אחר שקבעה ווסתה, שלוש פעמים, אינה חוששת אלא לעונתה הקבועה. אף שמשמעות לשונו, שהקביעה נוגעת רק לענין העקירה, אין כוונתו שעדיין חוששת לשאר ווסתות. אלא שכל זמן שלא נקבע ווסתה, חוששת אחר פעם אחת (או פעמיים), לווסת החודש, ולהפלגה האחרונה. אבל ברור הדבר שאחר קביעתה, אינה חוששת לווסתות אחרות.

(יב) אלא לענין עקירה – כלומר, משנקבע ווסתה, אי אפשר לבטל חשש זה. אלא אם כן, לא שבה לראות בעונה שקבעה, שלש פעמים נוספות.

(יג) צריכה לחוש לו – כגון אם קבעה ווסתה להפלגות (פרקי זמן) של 26 ימים. ובפעם הרביעית, ראתה בהפלגה בת 27 ימים. עליה לחשוש גם ליום 26 הבא, משום הווסת הקבוע. וגם ליום 27, על פי ההפלגה האחרונה.

(יד) חוששת לו פעם שנייה – מלבד הווסת הקבוע שטרם נעקר, עליה לחשוש גם ליום החודש האחרון, ולהפלגה האחרונה.

(טו) שתי פעמים ליום ידוע – כגון ראתה שני חודשים ברצף, ביום ה' לחודש העברי. ובחודש השלישי, ראתה ביום ח' לחודש. בחודש השלישי הבא, חוששת רק ליום ח' בחודש, ולא ליום ה' בחודש.

סעיף ג

^אאם קבעה וסת לשעות ולא לימים (טז), אינה חוששת אלא שְׁעָתָה בלבד (יז), והוסת הזה הוא נעקר בשעה אחת, ואפילו בלא בדיקה (יח).

^אהראב"ד בספר בעלי הנפש, מעובדא דהוא איתתא דכל טבילת מצוה וכו', דף טו, א.

סעיף ד

עוד יש חילוק בין קבעתו שלש פעמים ללא קבעתו שלש פעמים, שהקבוע ^האף על פי שעברה עונתה ולא הרגישה, אסורה לשמש עד שתבדוק וְתִמָּצֵא טהורה (יט). ושלא קבעתו שלוש פעמים, אם ^הציינתיו לעיל בסימן קפד סעיף ט.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) קבעה וסת לשעות ולא לימים – כגון שהמחזור החודשי בא שלוש פעמים רצופות, כל פעם, בשעה 10.00 בבוקר.

(יז) אלא שְׁעָתָה בלבד – ביום בו צפויה לראות, תיאסר לבעלה רק בשעה 10.00 בבוקר. אלא שאם ראתה פעם אחת, אחרי 28 ימים בשעה 10.00, ופעם אחרת כעבור 16 יום, שוב בשעה 10.00. ובפעם השלישית בחלוף 19 יום, בשעה 10:00, מתברר שווסתה אינו צפוי להופיע לפני היום ה-16. אבל מהיום ה-16, היא אסורה בכל הימים, בשעה 10:00².

(יח) ואפילו בלא בדיקה – מחזוריות של שעה היא מאורע נדיר, ויתכן שמקרה קרה. על כן, אם לא ראתה בשעה המיועדת, אינה צריכה לעשות בדיקה, ומותרת בחלוף השעה.

(יט) עד שתבדוק וְתִמָּצֵא טהורה – כי חזקה עליה שתראה ביום ספציפי, ואין להתירה לבעלה ללא בדיקה. אם לא בדקה בסוף העונה, תבדוק ביום אחר.

2. מוסבר על פי הסדרי טהרה. אמנם ראה בט"ז, שהסביר אחרת.

הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה, כיון שעברה עונתה, מותרת (כ). ועונה בינונית, שהיא לשלושים יום, דינה כוסת קבוע (כא) (הרשב"א).

סעיף ה

(כב) פעמים שתהיה ההפלגה שקובעת בהם הוסת, בדילוג. 'כגון שראתה היום, וראתה שנית לסוף ל', ושלישית לל"א, ורביעית לל"ב, קבעה וסת לדילוג של הפלגות (כג). 'בין שהרחיקה דילוגה הרבה (כד), בין שלא הרחיקה אלא יום אחד, קבעה וסת לדילוג 'מפלוגתא דרב ושמואל שם דף סד, א וכשמואל, הרמב"ם שם בפ"ח. וכן מסתבר לרמב"ן, וכ"כ הטור בשמם, ושכן מסקנת אביו הרא"ש ז"ל, וכ"נ דעת הרשב"א. ואע"ג דקי"ל כרב באיסורי, סברי דהכא הלכה כשמואל, משום דאמרין בגמרא דברייטא כוותיה דייקא. 'טור וכ"כ ה"ה שם בשם המפרשים.

שולחן ערוך כפשוטו

וכל זמן שלא בדקה, היא עדיין אסורה³.
(כ) מותרת – כי אינה מוחזקת לראות ביום החודש של הראייה הקודמת, או לאחר ההפלגה האחרונה. ולכתחילה צריכה לבדוק עצמה, אלא שאם לא בדקה, ולא הרגישה, ולא ראתה דם, הרי היא מותרת.
(כא) דינה כוסת קבוע – ואם לא בדקה, אסורה עד שתבדוק.
(כב) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן במציאות תיאורטית, ופחות מעשית, כפי שסימן זה מרבה להביא.
(כג) קבעה וסת לדילוג של הפלגות – וצריכה לחשוש בחודש הבא, להפלגה בת 33 ימים.
(כד) שהרחיקה דילוגה הרבה – כגון ראתה אחרי 20 ימים, ובחודש אחר כך 23, ואחר כך 26, ואחר כך 29. בחודש הבא, צריכה לחשוש שתראה אחרי 32 ימים.

3. זוהי שיטת הרשב"א ועוד ראשונים, וכך סתם הטור. אמנם לשיטת הרמב"ם והרי"ף, אין חיוב הבדיקה אלא לכתחילה. ואם לא בדקה ולא הרגישה, מותרת לבעלה אחרי העונה. ולהלכה, לא קיבל המחבר את שיטתם.

השוה (כה). שבכל ענין שתהא מְשֻׁוּה ראייתה, קבעה לה וסת (כו).

פעיף ו

כשם שקובעת וסת בהפלגה מימים שוים ושאינם שוים (כז), כך קובעת^ח בימי החדש (כח)^ט ובימי השבוע שוים ושאינם שוים (כט). כיצד, ראתה שלוש פעמים באחד בשבת (ל) או בחמישי בשבת, ^חשם בגמרא דף לט, ב. וכן משמע בפלוגתא דלעיל. ^טטור שם וכן כתב הרשב"א בשם רבותיו ומוכח לה מאוקימתא דרב אשי שם דף יא, א. כגון דקפצה בחד בשבתא וכו' והכא לד"ה קובעת בג"פ כיון שהן בשוה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כה) קבעה וסת לדילוג השוה – דילוג השווה פירושו, שהימים הנוספים בין ראייתה האחרונה לראייתה הקודמת, הם תמיד מספר ימים שווה.

(כו) קבעה לה וסת – כי כן קובע הכלל, שכל דבר החוזר על עצמו שלוש פעמים ברצף, יוצר חזקה, וצריך לחשוש לה בהמשך.

(כז) ושאינם שוים – כגון בדילוג, וכפי שראינו בסעיף הקודם.

(כח) כך קובעת בימי החדש – ראתה שלוש פעמים, באותו יום בחודש העברי, בהפלגות (פרקי הזמן) שאינן שוות. כי יש חודש חסר בן 29 ימים, ויש חודש מלא בן 30 ימים.

(כט) שוים ושאינם שוים – שווים הכוונה, שההפלגה בינם שווה. ושאינם שווים הכוונה, שההפלגות אינן שוות. כעת יביא המחבר דוגמאות.

(ל) ראתה שלוש פעמים באחד בשבת – בהפלגות שוות, כגון ראתה כל יום ראשון, כל שלוש שבועות, במשך תשעה שבועות. במקרה זה, צריכה לחשוש ליום ראשון של השבוע השנים עשר⁴. ואינן שוות כגון שראתה ביום ראשון, וארבע שבועות אחר כך שבה לראות ביום ראשון, ולאחר שבועיים, ראתה שוב ביום ראשון. ולאחר שלוש שבועות, ראתה שוב ביום ראשון.

4. מוסבר על פי הש"ך. ואף שגם ההפלגה שווה, שונה דין ההפלגה שלקביעותה נדרשות ארבע ראיות, בניגוד לקביעת יום בשבוע, שלצורכה די בשלוש ראיות.

או באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בסיון, או בה' בניסן ובה' באייר ובה' בסיון, קבעה לה וסת באחד בשבת או בחמישי בו (לא), ובאחד בחודש או בה' בו, 'אף על פי שאחד מלא ואחד חסר (לב), אין מדקדקין בכך (לג).

תוספות שם ריש דף סד דקביעות החודש גורם, וכ"כ הרא"ש שם בפסקיו וכ"כ בת"ה שהראב"ד הכריח כן מפלוגתא דרב ושמואל וש"פ.

סעיף ז

(לד) ^אכיצד קובעת בימי החדש בדילוג (לה), כגון שראתה בט"ז בניסן וט"ז באייר וי"ז בסיון, לא קבעה וסת עד שתראה בי"ח בתמוז (לו), שאין ראייה ראשונה מצטרפת, כיון שאין ההפלגות ^אכלישנא דרב ושמואל כמו שציינתי לעיל סעיף ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לא) **באחד בשבת או בחמישי בו** – נוצרה חזקה לראייה ביום ראשון, וצריכה לפרוש בימי ראשון אחרי שבועיים. ואם לא ראתה, חוששת גם ביום הראשון הבא. ואם לא תראה בו, צריכה לפרוש גם ביום ראשון הבא אחריו⁵.

(לב) **שאחד מלא ואחד חסר** – ואין ההפלגות שוות.

(לג) **אין מדקדקין בכך** – כי הוחזקה אישה זו לראות לפי ימי החודש העברי, אף שפרקי הזמן בינם אינם תמיד שווים.

(לד) **הקדמה לסעיף** – כבר למדנו, שווסת החודש היא ראייה קבועה מידי חודש, ביום ספציפי. בסעיף זה דנים על אישה הרואה בכל חודש, למחרת היום בו ראתה בחודש הקודם. וכיון שיש חודשים מלאים וחסרים, אין ההפלגות שוות, ולמרות זאת, נוצרה קביעות.

(לה) **קובעת בימי החדש בדילוג** – נוצרה קביעות חודשית, שאינה קשורה ליום ספציפי בחודש.

(לו) **עד שתראה בי"ח בתמוז** – כשם שלצורך קביעת וסת הפלגות נדרשות

5. יש שפירשו "אינן שוות" כגון, ראתה ביום ראשון, ושלוש שבועות אחר כך ביום שלישי, ושלוש שבועות אחר כך ביום חמישי, אלא שקשה על זה, כי דוגמא זו היא ממש הפלגה בדילוג.

שוות (לז). ^יומיהו אם היה לה וסת קודם שהתחילה (לח), ואחר כך שינתה וראתה בדילוג שלוש פעמים, קבעה וסת בדילוג. לפי שאף הראשונה בדילוג ראתה אותה (לט), שדילגה מוסת הקבוע לה (רמב"ם ורמב"ן כשמואל וטור לדעת רא"ש אבל בפרק שור שנגח ד' וה' פסק רא"ש כרב וכן הוא ברמזים שם) ^יויש אומרים שאף על פי שלא ראתה אלא בט"ו בניסן וט"ז באייר וי"ז בסיון, קבעה וסת וחוששת לי"ח בתמוז וי"ט באב, וכן לעולם (מ). ויש לחוש לדבריהם ולהחמיר (מא).

^יבריייתא שם וכדמשני לה אליבא דשמואל. ^יטור בשם ר"ח והראב"ד וכ"כ הרשב"א בשמם ושיש לחוש ולהחמיר כדבריהם.

סעיף ח

^יראתה שלוש פעמים בשלושה חדשים, בדילוג, וחזרה וראתה באותם דילוגים עצמן, אם נהגה כן שלוש פעמים, הרי זה וסת ^יתוספות שם והרא"ש והרשב"א בשם פירוש ר"ת לפלוגתא דרב ושמואל ואע"ג דדחו פירושו כשבו שהדין כן.

שולחן ערוך כפשוטו

ארבע ראיות, כך גם לצורך קביעת וסת הדילוג, הראיה הראשונה תצטרף רק לשנייה, החלה בחודש הבא יום למחרת ראייתה בחודש הקודם. (לז) **כיון שאין הפלגות שוות** – הכוונה שהראייה אינה באה באותו יום של החודש. לו הייתה הראייה ביום זה בחודש, די בשלוש ראיות, לקביעת וסת. (לח) **היה לה וסת קודם שהתחילה** – כגון הפלגות שוות, או יום מסוים בחודש.

(לט) **שאף הראשונה, בדילוג ראתה אותה** – כגון שהיה ווסתה קבוע לי"ד לחודש, ואחר כך דילגה לראשונה, וראתה בט"ו לחודש.

(מ) **וכן לעולם** – כלומר לא נדרשות 4 ראיות, כמו בווסת ההפלגה, אלא די בשלוש ראיות, כמו בקביעת ווסת החודש.

(מא) **ולהחמיר** – כלומר, להחמיר ולחשוש לי"ח אב. אך לא להקל, וצריכה לחשוש גם לי"ז אב.

קבוע לדילוג חלילה. כיצד, ראתה ט"ז בניסן וט"ז באייר וי"ז בסיון, וחזרה חלילה וראתה ט"ז בתמוז וט"ז באב וי"ז באלול, ועוד חזרה וראתה ט"ז בתשרי וט"ז בחשוון וי"ז בכסליו, קבעה לה וסת לדילוג חלילה, וחוששת לעולם ט"ז לחודש זה וט"ז לחודש זה וי"ז לחודש זה (מב).

סעיף ט

^{טו}ראתה באחד בניסן ובאחד בסיון ובא' באב, קבעה לה וסת לראש חודש לדילוגים (מג), אבל ראתה באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בתמוז, ובאחד בסיון לא ראתה, לא קבעה לה וסת (מד).
^{טז}טור והוא פשוט.

סעיף י

^{טז}ראתה ט"ז בניסן וט"ז באייר וי"ח בסיון, לא קבעה לה וסת, כיון שסירגה בחודש השלישי ולא ראתה עד י"ח בו (מה).
^{טז}ברייתא שם דף ס"ד ע"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(מב) וי"ז לחודש זה – מחזוריותה של אישה זו, שבה על עצמה בדילוג שלוש פעמים. ועל פי זה נקבע הווסת שלה, ואינה חוששת לתאריכים אחרים.
(מג) לראש חודש לדילוגים – כלומר, רואה כל חודשיים, באותו יום בחודש. קבעה ווסתה לאותו יום, מידי חודשיים, ואינה חוששת לימים נוספים.
(מד) לא קבעה לה וסת – כי ראתה פעמיים חודש אחר חודש, ופעם אחת בדילוג, ולא נוצרה חזקה.
(מה) ולא ראתה עד י"ח בו – אם הייתה רואה בי"ז סיון, היה הווסת נקבע כווסת דילוג. אבל כיון שאיחרה את ראייתה בחודש השלישי, יום אחד נוסף, לא נוצרה חזקה.

סעיף יא

י"דילגה פעם אחת או שתיים, אינה חוששת לדילוג, אף על פי שחוששת לשאר וסתות בפעם אחת, אינה חוששת לוסת הדילוג, עד שתקבענו (מו).

י"טור וכ"כ הרשב"א בת"ה ודייק לה מברייטא דהיתה למודה להיות רואה וכו' שם.

סעיף יב

י"וסת הסירוג (מז), ראייה ראשונה מן המנין, לדברי הכל, ואף על פי שהרחיקה ראיותיה (מח). אלא שלענין חשש וסתה בתחלה הוא שוה לדילוג, שאינה חוששת אלא מר"ח לר"ח הסמוך לו (מט). כגון שראתה בר"ח ניסן, חוששת לר"ח אייר (נ), ואם לא ראתה עד י"הראב"ד בספר בעלי נפש.

שולחן ערוך כפשוטו

(מו) עד שתקבענו – כל אשה שאין לה וסת קבוע, צריכה לחשוש להפלגה האחרונה, וליום החודש האחרון. אמנם אם דילגה פעם אחת או פעמיים, כגון שראתה ביום ה' בחודש, ובחודש הבא ביום ו' בחודש, אינה צריכה לחשוש ליום ז' בחודש, בחודש השלישי, אלא ליום ו' בחודש. כי וסת הדילוג הוא דבר נדיר, וכל זמן שלא נקבע שלוש פעמים, אין לחשוש לו.

(מז) וסת הסירוג – כגון שרואה ביום קבוע בחודש, אבל לסירוגין, פעם בחודשיים.

(מח) שהרחיקה ראיותיה – אף על פי שרואה כל חודשיים. כגון אם ראתה ביום ג' תשרי, וביום ג' כסלו, וביום ג' שבט, קבעה וסתה לכל חודשיים. אף שמבחינת ההפלגות, יש רק שתי הפלגות.

(מט) מר"ח לר"ח הסמוך לו – כל זמן שלא ראתה שלוש פעמים, עליה לחשוש בחודש הבא, ליום החודש הקודם בו ראתה.

(נ) חוששת לר"ח אייר – ככל אשה שאין לה וסת קבוע, שחוששת ליום החודש.

ר"ח סיון (נא), חוששת לר"ח תמוז, הסמוך לו (נב), ואם לא ראתה בר"ח תמוז, אינה חוששת לר"ח אב (נג), אף על פי שהם הפלגת ב' חדשים כעין ההפלגה הראשונה, מפני שהפסקת החדש השני ביטלה ראיית הראשון (נד), וראיית החודש השלישי היא התחלת וסת, וחוששת לר"ח הסמוך, ולא יותר (נה).

פעיף יג

^טאין האשה קובעת לה וסת, אפילו ראתה שלשה ראש חודש זה אחר זה, אלא אם כן יהיו כולם בעונה אחת, ביום או בלילה (נו).
^טטור וכ"כ הראב"ד בספר בעלי נפש.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) לא ראתה עד ר"ח סיון – כלומר, חלפו חודשיים עד שראתה באותו יום, ובכל זאת, עדיין לא קבעה לראות כל חודשיים.
(נב) חוששת לר"ח תמוז, הסמוך לו – ככל אשה שאין לה וסת קבוע.
(נג) אינה חוששת לר"ח אב – כי עדיין לא ראתה שלוש פעמים בסירוג.
(נד) ביטלה ראיית הראשון – בגלל שלא ראתה בחודש האמצעי, לא קבעה ווסתה, לא לכל חודש, ולא לכל חודשיים. וצריכה לחשוש ליום החודש הבא, ככל אשה שאין לה וסת קבוע.
(נה) וחוששת לר"ח הסמוך, ולא יותר – אבל אם שב סירוג זה על עצמו שלוש פעמים, נקבע לה וסת הסירוג, ובהמשך אינה חוששת אלא לפעם בחודשיים.
(נו) כולם בעונה אחת, ביום או בלילה – ואם ראתה פעם ביום, ופעמיים בלילה, לא קבעה ווסת. וחוששת להפלגה האחרונה, וליום החודש האחרון. ראתה את האחרון ביום, חוששת ביום. בלילה, חוששת בלילה. ואם רואה תמיד אחר שלושים יום, או בפחות משלושים יום, אינה חוששת לעונה הבינונית של שלושים יום, כי קבעה לראות לפני או לאחר 30 יום.

שולחן ערוך כפשוטו

(נז) **ראתה שלש פעמים ביום** – קבעה ווסתה ביום.
 (נח) **והרביעית בלילה** – שינתה ווסתה פעם אחת.
 (נט) **שהוא האחרון** – שינוי בודד אינו עוקר את ווסת היום, וצריכה לחשוש לו בחודש הבא. מלבד זאת, צריכה לחשוש גם לווסת האחרון, שהיה בלילה.
 (ס) **ולא קבעה אחד מהן שלוש פעמים** – צריכה לחשוש רק לעונה האחרונה, כי אין לה שום קביעות.
 (סא) **וג' האחרונות בלילה** – נקבע ווסתה ללילה, ואינה חוששת ליום בו ראתה לפני שקבעה.
 (סב) **והג' אחרונות ביום** – נקבע ווסתה ליום, ואינה חוששת ללילה בו ראתה לפני שקבעה.
 (סג) **או שלש בזה** – ונקבע ליום או ללילה.
 (סד) **ושלש בזה** – ונעקרה הקביעות הקודמת.
 (סה) **חוששת לאחרונה בלבד** – כי נקבע ווסתה כפעם האחרונה, כל מקרה, כפי שהסברנו.
 (סו) **האשה שראתה** – ולא קבעה לעונת החודש, או לעונת ההפלגות.
 (סז) **לוסת החדש ולהפלגה** – כי היות ולא קבעה שום ווסת, צריכה לחשוש לראיה הקודמת, לפי יום החודש, ולפי ההפלגה הקודמת.

החדש בשלוש פעמים (סח), או וסת הפלגה בארבע פעמים (סט), או שְׁתַּעֲקֶר אחת מהן (ע). כיצד (עא), ראתה בא' בניסן (עב) וכ' בו (עג), חוששת לאחד באייר, מפני ראש חודש ניסן (עד). ראתה באחד באייר, או לא ראתה בו, חוששת לט' באייר (עה), שהוא יום כ' מראיית יום כ' שראתה. ראתה בט'

שולחן ערוך כפשוטו

(סח) שתקבע וסת החדש בשלוש פעמים – שתראה שלוש פעמים ברצף, באותו יום של החודש.

(סט) וסת הפלגה בארבע פעמים – ומספר הימים בכל ההפלגות, היה זהה. אחר שקבעה ווסת החודש, אינה חוששת להפלגה האחרונה. ואם קבעה ווסת הפלגה, אינה חוששת ליום החודש האחרון בו ראתה.

(ע) שְׁתַּעֲקֶר אחת מהן – על ידי שלא תראה בעת קביעותה, שלוש פעמים. אחר עקירת הווסת, אינה חוששת לקביעותה הישנה.

(עא) כיצד – להבנת המשך דברי המחבר, צריך להרחיב קצת אודות ההבדל, בין ווסת הפלגה, ובין ווסת החודש. בווסת הפלגה, אם הוא קבוע, ופעם אחת שינתה מקביעותה, צריכה לחשוש בפעם הבאה, ליום האחרון שראתה. כגון, אם קבעה לראות כל 24 ימים, ופעם אחת שינתה וראתה בהפלגת 26 ימים, בפעם הבאה חוששת להפלגת 24 ימים מהיום האחרון שראתה. כי זו קביעותה, וגם להפלגת 26 ימים מהיום האחרון שראתה, כי יתכן ששינתה כעת את קביעותה. אבל בווסת החודש, חוששים שיום החודש הוא הגורם להגעת הווסת. כגון שראתה בה' לחודש שלושה חודשים רצופים, ובחודש הרביעי ראתה ביום ז' לחודש. בחודש הבא תחשוש הן ליום ה' לחודש, והן ליום ז' לחודש.

(עב) ראתה בא' בניסן – וצריכה לחשוש לאחד באייר.

(עג) וכ' בו – כלומר, בהפלגת 20 יום.

(עד) מפני ראש חודש ניסן – ואף על פי שראתה בכ' ניסן, לא נעקר החשש שתראה באחד באייר. ועליה לחשוש שראייתה ביום כ' ניסן, היא כעין תוספת, שאינה קשורה למחזור ווסתה.

(עה) חוששת לט' באייר – אף שראתה בראש חודש, חוששים שראייה זו היא

באייר או לא ראתה, חוששת לעשרים באייר (עו), שמא קבעה לה וסת כ' לחדש, שהרי ראתה עשרים לחדש ניסן. וכן היא חוששת לעולם (עז) עד שתקבע וסת אחד כדינו, דאז אינה חוששת לשני שלא נקבע (עח), או עד שאחד מהן נעקר (עט), אז אינה חוששת לו, אף על פי שלא נקבע השני (פ) (הכל בטור בשם רמב"ן). ואינה חוששת לוסת הדילוגין (פא), עד שתקבענו. כיצד,

שולחן ערוך כפשוטו

כעין תוספת. וחוששת לט' אייר, שהיא הפלגה של 20 יום, מכ' ניסן. אמנם להלכה התקבל שדווקא אם לא ראתה בראש חודש, חוששת לט' אייר (ואם ראתה בראש חודש, לפי כללי הרמ"א היא עדיין אסורה בט' אייר, כי נדרשים 12 יום מתחילת הווסת, עד ליום בו היא יכולה להיטהר, כפי שנלמד בעזרת השם, להלן בסימן קצט).

(עו) חוששת לעשרים באייר – כי יתכן שהראייה ביום כ' לחודש, היא ראייתה העיקרית. ואולי זו תחילת קביעות ווסת, לפי יום החודש. לכן אף שראתה בינתיים ראייה אחרת, חוששים לווסת החודש. ויש מקילים דווקא אם לא ראתה, כי אם ראתה בט' באייר, נעקר החשש שתראה גם בכ'.

(עז) חוששת לעולם – כל זמן שלא נקבע ווסת, עליה לחשוש תמיד, שראייתה האחרונה היא אולי התחלה של ווסת החודש, או ווסת הפלגה. ופעם זו, היא ראשונה משלש. ולמרות שבפעם השנייה חרגה ממחזוריות (עתידיית) זו, אין כאן אלא מקריות חד פעמית, שאין להחשיבה.

(עח) לשני שלא נקבע – כגון שקבעה שלושה פעמים רצופים בראש חודש, אף שראתה גם ב-20 לחודש, אינה צריכה לחשוש להפלגה של 20 יום, כיון שקבעה לראות בראש חודש.

(עט) עד שאחד מהן נעקר – כגון אם לא תראה באחד באייר, אינה חוששת לאחד בסיון, כי בוטל החשש שתראה ביום א' לחודש.

(פ) אף על פי שלא נקבע השני – וצריכה לחשוש להפלגה האחרונה, ולאותו תאריך בחודש הבא. אבל לא צריכה לחשוש ליום החודש הקודם, כי בגלל שלא נקבע, הוא נעקר בפעם אחת.

(פא) ואינה חוששת לוסת הדילוגין – למרות שראתה פעם אחת בדילוג, אין

ראתה ט"ו בניסן, חוששת לט"ו באייר (פב). לא ראתה בט"ו באייר, אינה חוששת לט"ז בו (פג). ראתה ט"ז בו, חוששת לט"ז בסיון ואינה חוששת לשבעה עשר בו (פד). ראתה י"ז בו, חוששת לי"ז בתמוז ואינה חוששת לי"ח בו (פה). ראתה י"ח בתמוז (פו), קבעה לה וסת דילוגין לימי החודש וחוששת לי"ט באב (פז) (ג"ז ממשמעות הטור). וכן בדרך זה בהפלגה ודילוגין, כי אין חלוק ביניהן (פח). רק יש אומרים כי בדילוג חדש, הראייה הראשונה מן המנין, כמו שנתבאר (פט). ראתה ט"ו בניסן והמשיכה ראייתה ארבעה ימים (צ), וביום ט"ז באייר ראתה והמשיכה ראייתה שלשה ימים (צא), ובסיון התחילה

שולחן ערוך כפשוטו

לה ווסת קבוע. וחוששת רק לתאריך החודש האחרון, ולהפלגה האחרונה.
(פב) חוששת לט"ו באייר – שזה אותו יום בחודש הבא.
(פג) אינה חוששת לט"ז בו – אינה חוששת לווסת החודש ועוד יום.
(פד) ואינה חוששת לשבעה עשר בו – שהיא ראייה בדילוגין.
(פה) ואינה חוששת לי"ח בו – כי חוששת רק לתאריך האחרון, ולא לדילוג, שהוא יום נוסף אחרי יום החודש.
(פו) ראתה י"ח בתמוז – ובסך הכל ראתה ארבע ראיות בדילוגין.
(פז) וחוששת לי"ט באב – ולא לי"ח באב, שהוא ווסת החודש, כי קבעה ווסת דילוגין.
(פח) כי אין חלוק ביניהן – כגון אם היתה ההפלגה הראשונה 25 ימים, השנייה 26, והשלישית 27, אינה חוששת אלא להפלגה של 28 ימים. אמנם כאמור, הניסיון מוכיח, שבמציאות זה כמעט לא קורה.
(פט) כמו שנתבאר – בסעיף ז, עיין שם.
(צ) והמשיכה ראייתה ארבעה ימים – הגיע ווסתה וראתה דם ארבעה ימים ברצף, בתאריכים ט"ו, ט"ז, י"ז וי"ח ניסן.
(צא) והמשיכה ראייתה שלשה ימים – החלה ראייתה בט"ז, ונמשכה ביום י"ז וי"ח.

לראות ב"ז בו (צב), יש אומרים שחוששת לדילוג ולוסת שוה, שהרי שילשה לראות שלוש פעמים ב"ז לחדש (צג) (הטור והרמב"ן) ויש אומרים שאין כאן וסת שוה כלל, דהולכין תמיד אחר תחלת הראייה, וכן עיקר (צד) (בית יוסף בשם הרז"ה והרשב"א והרא"ש והראב"ד בס' בה"נ מביאו ב"ח סוף סעיף כ').

סעיף יד

^{כא}היתה רגילה לראות יום עשרים (צה), (ויש לה בזה וסת קבוע) (צו), ושינתה ליום שלשים (צז), זה וזה אסורים, וכשיגיע יום כ' לראיית שלשים (צח), אסורה משום וסת הראשון, ואם לא תראה בו ^{כב}משנה שם דף סג, ב וברייתא שם דף סד ע"א וע"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(צב) **התחילה לראות ב"ז בו** – נמצא שבשלושה חודשים רצופים, ובלי קשר עם משך הראייה, ראתה ביום י"ז.

(צג) **שילשה לראות שלוש פעמים ב"ז לחדש** – אף שלא החל הווסת, שלוש פעמים ביום זה.

(צד) **וכן עיקר** – הכריע רמ"א כדעת הראשונים, שיומו הראשון של הווסת, הוא הנחשב. ובמקרה זה, היום הראשון ארע בחודש הראשון בט"ו, בחודש השני בט"ז, בחודש השלישי ב"ז, וברביעי ב"ח. נמצא שקבעה ווסת דילוגין, ובחודש הבא צריכה לחשוש רק ל"ט. והלכה כדעה זו, שאין מתחשבים אלא בתחילת הווסת.

(צה) **היתה רגילה לראות יום עשרים** – ווסת קבוע, בהפלגות של 20 יום.

(צו) **ויש לה בזה וסת קבוע** – זה הסבר דברי המחבר.

(צז) **ושינתה ליום שלשים** – לא ראתה אחרי 20 ימים, אלא אחרי 30 ימים.

(צח) **וכשיגיע יום כ' לראיית שלשים** – אינה צריכה לחשוש ל-20 יום מהראיה שקדמה לאחרונה, אלא רק להפלגה בת 20 ימים, מהראייה האחרונה.

חוששת ליום ל' (צט). שינתה פעמיים ליום ל' זה וזה אסורים (ק). שינתה שלוש פעמים ליום ל', הותר יום כ' ונאסר יום ל' (קא). ואם לאחר ששינתה פעם או פעמיים ליום ל', ראתה לסוף כ', ^{כב}חזר וסת של כ' למקומו (קב) והותר שלשים (קג).

^{כב}שם מפני שאורח בזמנו בא. העתיד לבא דהא איעקר מינה אף על גב דקבעתיה תרי זימני מעקר בחדא זימנא וכדמוקים רב פפא למתניתין ותניא כוותיה שם.

סעיף טו

(קד) ^{כב}שינתה ראיותיה ולא השוה אותם (קה), כגון ששינתה פעם אחת ליום ל' והשני לל"ב, והג' לל"ד, נעקר וסת הראשון ואין לה וסת כלל (קו). ואם חזרה לראות ביום הוסת הראשון, חזר ^{כב}טור ממשנה דלעיל ומברייתא דראתה יום כ"א בחודש וכו', שם דף סד, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(צט) חוששת ליום ל' – כהפלגתה האחרונה.
 (ק) זה וזה אסורים – צריכה לחשוש גם להפלגת 20 ימים, כי זה הווסת הקבוע שלה (שעוד לא נעקר). וגם ליום 30, כהפלגתה האחרונה.
 (קא) הותר יום כ' ונאסר יום ל' – אחר ששינתה שלוש פעמים, אינה חוששת להפלגה של 20 ימים, כיון שכבר נעקר.
 (קב) חזר וסת של כ' למקומו – קביעת הווסת הישנה, אינה זקוקה לשלש ראיות ביום כ', אלא אחר ראייה אחת ביום עשרים, חזרה קביעותה למקומה.
 (קג) והותר שלשים – כי מעולם לא נקבע ווסת הפלגה של 30 יום, שראתה בו פעמיים בלבד.
 (קד) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן בעקירת ווסת הפלגה.
 (קה) ולא השוה אותם – קבעה ווסתה לתאריך מסוים, ועתה חל בו שינוי.
 (קו) ואין לה וסת כלל – אינה חוששת לווסת הקבוע, אלא להפלגה האחרונה,

לקביעותו הראשון, וחוששת לו תמיד, עד שיעקר ממנה שלש פעמים (קז). והוא הדין להפסיקה מלראות שלש עונות (קח), ואחר כך חזרה לראות ביום הוסת הראשון (קט).

סעיף טז

(קי) ^טכיוצא בזה דין עקירת וסת ראש חודש. כיצד, היתה רגילה לראות בראש חודש, ועבר עליה ראש חודש ולא ראתה, חוששת לראש חודש (קיא) עד שיעברו עליה שלשה ראשי חודשים. עברו ^{טג}גם זה שם מהא דצינתי לעיל.

שולחן ערוך כפשוטו

וליום החודש האחרון, ולעונה בינונית של 30 יום⁶.
(קז) עד שיעקר ממנה שלש פעמים – ואף שבשלוש הפעמים האחרונות בהם הייתה צפויה לראות, לא ראתה כקביעותה. בכל אופן, הואיל ולא קבעה קביעות אחרת, אם תחזור ותראה פעם אחת כקביעותה הקודמת, שב ווסתה ונקבע ליום זה.

(קח) להפסיקה מלראות שלש עונות – במשך שלושה חודשים, לא ראתה כלל.

(קט) חזרה לראות ביום הוסת הראשון – הכוונה, שחזרה לראות כפי קביעותה. כגון, שלפני ההפסקה קבעה לראות כל 20 יום. וכעת אחרי שלושה חודשים, ראתה שתי ראיות בהפרש של 20 יום. אחרי הראיה הראשונה, היא צריכה לחשוש ליום החודש הבא, וליום שלוששים. ואם אחרי 20 יום ראתה שוב, חזרה לקביעותה הראשונה, וחוששת רק ליום 20.

(קי) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן בעקירת וסת החודש.

(קיא) חוששת לראש חודש – אף אם ארעה ראייתה ביום אחר של החודש. כי וסת החודש שונה מווסת ההפלגות, מאחר ויתכן שהיום המסוים בחודש, הוא הגורם לביאת המחזור החודשי. ואין ראייתה ביום אחר בחודש, אלא

6. יש שואלים, מדוע לא קבעה וסת לדילוגים. הלא בדוגמא שציין המחבר, יש לכאורה וסת הדילוגין. ומתמצים, שלווסת הדילוגין צריך ארבע ראיות, או אפילו חמש, כפי שראינו בסעיף ה.

עליה שלשה ר"ח ולא ראתה, אינה חוששת להם (קיב). חזרה וראתה בראש חודש, חזר הוסת למקומו (קיג).

סעיף יז

(קיד) כ"ח כל וסת שנקבע מחמת אונס (קטו), (כגון שקפצה וראתה (קטז)), אפילו ראתה בו כמה פעמים (קיז), (אם לא קבעה אותן לימים (קיח) (תוספות ורשב"א ור"ח), אינו וסת, שמפני האונס ראתה (קיט). (ומכל כ"ה לשון הרמב"ם שם בפ"ח מהל' א"ב דין ה, מברייטא שם דף יא, א.

שולחן ערוך כפשוטו

בעראי ובמקרה. היא אמנם נאסרת, אך הווסת שכבר נקבע לראש חודש, לא נעקר.

(קיב) אינה חוששת להם – כי נעקרה ראיית ראש חודש.

(קיג) חזר הוסת למקומו – גם לפני שראתה שלוש פעמים, מלבד אם קבעה בינתיים ווסת אחר. אבל אם לא קבעה, או לא ראתה כלל, די בראיה אחת, שארעה בדיוק כקביעותה הקודמת, להחזירה לווסת הקבוע שלה.

(קיד) הקדמה לסעיף – מכאן עד סעיף כו, ידון המחבר בווסתות הקשורות למעשה שעשתה האישה, או לאירוע שחוותה בגופה, ומבשר על ביאת הווסת.

(קטו) וסת שנקבע מחמת אונס – הכוונה למעשה שהאישה עושה, ומיד אחריו היא רואה דם.

(קטז) כגון שקפצה וראתה – מעשה זה הובא כדוגמא, לשאר מעשים, הגורמים לראיית המחזור.

(קיז) אפילו ראתה בו כמה פעמים – היה מקום לחשוב, שקבעה לכאורה ווסת לקפיצות, ואינה צריכה לחשוש עוד לווסת החודש, או לווסת הפלגה. מלמדנו המחבר, שלא נקבע ווסתה.

(קיח) אם לא קבעה אותן לימים – קפיצות לחוד, אינן קובעות ווסת. אבל במקרה שהפעולה משולבת עם ימים ספציפיים, היא קובעת ווסת, כמוסבר בסעיף הבא.

(קיט) שמפני האונס ראתה – לכן לא ניתן להגדיר זאת כמחזוריות מסוימת.

מקום חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע (קב) (הג"מ פ"ח).¹⁷ קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת לימים, בלא קפיצות (קכא). כיצד,¹⁸ כדמפרש רב אשי שם בלישנא קמא דרב הונא.

שולחן ערוך כפשוטו

ולדעת המחבר, אינה חוששת לפעם הבאה שתקפוץ.⁷ (קכ) חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע – זה הסבר דברי המחבר, שאם קפצה שלוש פעמים, וראתה ווסת, חוששת מכאן ולהבא, שתראה דם בקפיצה. ואף שאינה קובעת ווסת להקל, חייבת לחשוש לקפיצה. כי אף שהדם היוצא בא מחמת אונס, אין טבע המחזור החודשי להתבטל מפאת כן. נמצא שעליה לחשוש הן לקפיצה, הן ליום החודש, והן להפלגה. אבל אם אחר שלוש פעמים אלה קפצה פעם אחת ולא ראתה, אינה צריכה לחשוש יותר, גם אם תקפוץ.⁸ (קכא) קבעה לה וסת לימים, בלא קפיצות – להבנת ההמשך נציין, את הדין שנלמד בסעיף הבא. שם מבואר, שיש קביעות המורכבת ממעשה ומיום. כגון

7. יש לתהות על דברי המחבר, מה בכך שזה על כרחא ובאונס, הרי סוף סוף התברר, שהאונס גורם לדימום, ומדוע לא תקבע ווסת? היישוב לזה ראיתי בספר הוראה ברורה, ואעתיק לשונו – "וכל ווסת אינו נקבע אלא מפני שהוא דבר טבעי, שגופה הורגל לראות בענין זה. ואם כן, מסתמא יעשה כן תמיד. מה שאין כן באונס, שהוא מקרה שקרה, שהראיה באה מחמת טורח ומעשה חיצוני, אין כח במעשה זה להשפיע על הגוף, שינהג כן מכאן ולהבא. שאפשר שדווקא בפעמים אלו ראתה, מפני שהיה בכח גדול וגופו חלש, מה שאין כן פעמים אחרות, ולכן אינו ווסת קבוע".

8. יש שהבינו כי המובא כאן בסוגריים, אלו דברי הרמ"א, שרצה לחלוק על דברי המחבר. כי המחבר סבור כביכול, שאפילו קפצה שלוש פעמים וראתה, אינה צריכה לחשוש לפעם הבא שתקפוץ (כך מוסבר בבדי השולחן (ס"ק קע) ובהוראה ברורה (ס"ק קעט), ראה שם). ולכאורה יש לשאול על פירוש זה, מה לנו שראתה על ידי אונס, הרי סוף סוף התברר, שהאונס גרם את הדימום, ומדוע לא תחשוש על כל פנים, לקפיצה הבאה.

לכן נראה לי בעוניי, שהמובא בסוגריים, תכליתו להסביר את דברי המחבר. הראיה, שהמחבר עצמו מביא דברים אלה בבית יוסף (ס"ק לו), שם ציטט את לשון הגהות מיימוניות, הסבור כן וז"ל, כתבו הגה"מ, נהי דלא קבעה, מיחש מיהא חיישא, כיון שאירע ג' פעמים ע"כ. ושב וכפל זאת בס"ק מד, בהתייחסו לקפיצות, וז"ל – שאינה חוששת לו כדין ווסת קבוע, אלא כדין ווסת שאינו קבוע. וכיון שמבואר בדעתו, שרק ווסת קבוע לא נקבע, אבל כן חוששים לקפיצה, כי אף שיציאת הדם נגרמת מחמת האונס, אין האונס מבטל את טבע המחזור של כל הנשים.

קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר עשרים יום קפצה באחד בשבת וראתה דם (קנב), ולאחר י"ט יום קפצה ביום השבת ולא ראתה דם (קנב), ולאחר השבת ראתה בלא קפיצה, הרי נקבע אחד בשבת אחר כ', שהרי נודע שהיום גרם לה, ולא הקפיצה (קנד), וכבר נקבע יום זה שלוש פעמים. וכן כל כיוצא בזה.

סעיף יח

¹⁰ קפצה ביום ידוע, כגון בראש חודש או באחד בשבת, וראתה בו,

¹¹ מימרא דרב הונא שם וכדמפרש שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

שרואה כל שלוש שבועות, אחר קפיצה. וכיון שארע כן שלוש פעמים, קבעה ווסת לכל שלוש שבועות, אם תקפוץ. ואם אינה קופצת, לא צריכה לחשוש. ווסת קבוע זה קרוי "מורכב", כי הוא מורכב מיום וממעשה. אבל אם לא ראתה שלוש פעמים בשילוב יום וקפיצה, לא חוששים לקפיצה, כפי שיוסבר בהמשך.

(קנב) קפצה באחד בשבת וראתה דם – נמצא שראתה פעמיים, בשילוב יום וקפיצה.

(קנב) קפצה ביום השבת ולא ראתה דם – וקפיצה שאינה מורכבת יחד עם יום, אפילו אם ארעה שלוש פעמים, אינה קובעת ווסת מורכב.

(קנד) נודע שהיום גרם לה, ולא הקפיצה – כלומר ראייתה באה בגלל היום, ואינה קשורה לקפיצה. אף שראתה פעמיים ביום ספציפי, בשילוב עם הקפיצה, הרי בחודש השלישי ראתה ללא קפיצה. מכאן מוכח שהראיה נגרמה בגלל היום, ולא בגלל הקפיצה.⁹

9. הגר"א חולק וסובר שיש לתלות את ראייתה ביום ראשון השלישי, כתוצאה מן הקפיצה בשבת. והוסיף שהמחבר עצמו פסק כך, בסעיף כ (לגבי פיהוק). אמנם נראה כי שונה הנידון בסעיף כ, בו מדובר על ווסת הגוף. ולשיטת המחבר שייך לקבוע ווסת, בווסתות הגוף. מה שאין כן בווסת קפיצות, הקפיצה אינה יוצרת קביעות מלבד אם היא מצטרפת ליום ספציפי, כי אז נוצר ווסת מורכב. על כן אין לדמות את הנידון בסעיף שלנו, לנידון בסעיף כ. כך נראה לי להסביר את דברי המחבר, שדבריו שרירין וקיימין.

ואירע כן בשלושה ראשי חודשים או בשלושה אחד בשבת, קבעה לה וסת וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן (קנה). ^{כ"ו}ואם אחר כך הגיע אחד בשבת ולא קפצה, או שקפצה בשני בשבת, אינה חוששת, שהרי לא קבעה אלא לקפיצות של אחד בשבת (קנו).

^{כ"ח}כלישנא אחרינא במימרא דרב הונא וכדמפרש רב אשי שם.

סעיף יט

(קנז) יש קובעת וסת על ידי מקרים שיארעו בגופה ^{כ"ט}כגון

^{כ"ט}משנה שם דף סג, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנה) וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן – זו ווסת קבועה, המורכבת ממעשה ומיום מסוים.

(קנו) לקפיצות של אחד בשבת – הווסת מורכבת מקפיצה ומיום, וכשבא היום בלי הקפיצה, אינה אסורה, כמו שאינה אסורה בקפיצה ללא היום.

(קנז) הקדמה לסעיף – מסעיף זה עד סעיף כו, ידון השולחן ערוך בתופעות גופניות שחוזה האשה, ומבשרות על הופעת הווסת. אין תופעות אלה קשורות להרגשה, הנידונה בסימן קפג, כי שם מדובר על תחושת הרגשה ביציאת הדם מהמקור. וכאן מדובר על תופעות שונות בגוף, שאינן קשורות ליציאת הדם, אלא מתרחשות לפני המחזור, ומבשרות על ביאת הווסת. אמנם אם אירעו תופעות אלה, ולבסוף לא בא הווסת, אינה נאסרת.

בשני הסעיפים הקודמים למדנו על פעילויות מסוימות, הגורמות להופעת הווסת. אלא שפעילויות לחוד, שאינן מורכבות עם ימים, אינן יוצרות ווסת קבוע. ווסת הגוף שונה מווסת הקפיצות, כי די בתחושות הגוף לבדן, כדי ליצור קביעות, גם אם אינן משולבות עם ווסת הימים. סיבת ההבדל נעוצה בעובדה, שתופעות הגוף אכן מסמנות את השינוי המתחולל בגוף, לפני הווסת. בניגוד לפעילות סתמית, שאינה מעידה על שינוי כלשהו בגוף, ולא די בה לקביעת ווסת.

שמפקת, דהיינו ל'כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד, או ל'כאדם שפותח פיו מחמת כובד, או ל'כאדם שמוציא קול דרך הגרון, וכן אם מתעטשת דרך מטה, או חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה, או שאחזזה צירי הקדחת, ל'או שראשה ואיבריה כבדים עליה (קכח), בכל אחד מאלו אם יארע לה שלשה פעמים, וראתה, קבעה לה וסת, שבכל פעם שהיא חוששת מהם, אסורה לשמש (קכט). ל'ומיהו בפיהוק או עיטוש של פעם אחד אין הוסת נקבע, אלא כשעושה כן הרבה פעמים זה אחר זה (קל). ואם אירע לה שלשה פעמים, שבכל פעם עשתה כן הרבה פעמים, הרי זה וסת (קלא). ל'וכל אלו הוסתות שבגופה אין להם זמן ידוע, אלא בכל פעם שיקרה לה זה המקרה, הוא וסת (קלב). ואם בא וסת הגוף לזמן לפירוש רש"י שם. ל'כפי' התוספות שם. ל'שם בשם הערוך כאדם כו' מתוך מאכל כבד, וכ"כ הטור בשם ר"ח. ל'שם במשנה וכיוצא בהן ומפרש רבה בר עולא לאתויי שראשה וכו', שם ע"ב. ל'שם בתוספות סע"ב וש"פ. ל'טור וכ"כ ה"ה בפ"ח בשם כל המפרשים זולת הרמב"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קכח) שראשה ואיבריה כבדים עליה – אלה דוגמאות על תחושות שונות שנשים חשות, לפני הופעת הוסת. אמנם אלו דוגמאות, וכל תופעה פנימית, הקשורה לווסת, מוגדרת ווסת הגוף.

(קכט) אסורה לשמש – עד שתבדוק. ואם בדקה ולא מצאה, הרי היא טהורה. **(קל) הרבה פעמים זה אחר זה** – פיהוק או עיטוש, הם מקרים שכיחים אצל כל אדם, ואין בהם ראייה לדבר, אלא מקרה קרה שבדיוק אחריו ראתה. אבל אם פיהקה או התעטשה פעמים רבות, אין זה דבר רגיל, ויש כאן סימן על ביאת ווסתה.

(קלא) הרי זה וסת – ונאסרת בכל פעם שזה יקרה, עד שתבדוק עצמה.

(קלב) הוא וסת – בניגוד לווסת התלוי במעשה, שאינו יוצר קביעות, אלא אם כן הוא מורכב עם ווסת הימים.

ידוע, כגון מראש חודש לראש חודש או מכ' יום לכ' יום, קבעה לה וסת לזמן ולמיחוש הוסת, ואינה חוששת אלא לשניהם ביחד, ואם הגיע העת ולא בא המיחוש (קלג), או שבא המיחוש בלא עתו אינה חוששת (קלד). הגה: ודוקא שקבעה לה וסת לשניהם ביחד, אבל מתחלה חוששת לכל אחד בפני עצמו (קלה), כי אינה יודעת איזהו מהן תקבע, וכמו שנתבאר לעיל גבי וסת הדילוג וימים, או מהפלגה וימים (קלו), וכן יתבאר בסמוך.

סעיף ב

¹⁷ פיהקה שתי פעמים בראש חודש, וראתה ואחר כך פיהקה שלא בראש חודש וראתה, הוברר הדבר שאין ראש חודש גורם אלא לשם וכ"כ הרא"ש והרשב"א בת"ה והוא נלמד מדין הקפיצות וציינתו לעיל בסעיף יז.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלג) הגיע העת ולא בא המיחוש – כי אינה יודעת אם המיחוש יבא. על כן אסורה, עד סוף העונה. ואם בסוף לא בא המיחוש, מותרת ללא בדיקה.
(קלד) שבא המיחוש בלא עתו, אינה חוששת – כי לא נקבע הווסת שלה אלא לשילוב בין הרגשה בגוף, ליום מסוים. ואם בא היום ולא הרגישה, או הרגישה ביום אחר, היא מותרת.

(קלה) חוששת לכל אחד בפני עצמו – כלומר ארע פעם אחת, שראתה אחרי פיהוק, בעשרים לחודש, לא נקבע לה וסת. וצריכה לחשוש לכ' לחודש, וגם להפלגה. ובגלל שפיהקה, חוששת גם להרגשה דומה, בפעם אחרת שתרגיש בה, גם אם לא הרגישה בכ' לחודש. ואם ארע שפיהקה ולא ראתה, אינה חוששת עוד לפיהוק.

(קלו) או מהפלגה וימים – וחוששים גם אחר ראייה בודדת, כי יתכן שהיא מסמנת תחילת קביעות כלשהי. לכן מלבד החששות האחרים, חוששים גם לזה. וכל זמן שלא נקבע וסת מסוים, צריך לחשוש לכל סוג של מחזוריות אפשרית. יום החודש, ההפלגה האחרונה, התופעה בגוף, ויום השלושים.

הפיהוק (קלז). וכן אם בפעם השלישית ראתה בראש חודש בלא פיהוק, הוברר הדבר שאין הפיהוק גורם אלא הראש חודש (קלח). אבל אם פיהקה שתי פעמים בר"ה, ובפעם השלישית פיהקה בכ"ט לחדש (קלט), ולא ראתה, ובראש חודש ראתה בלא פיהוק, קבעה לה וסת לפיהוק של ר"ה, שפיהוק של אתמול גרם לראייה של ראש חודש (קמ).

סעיף כא

¹⁷פיהקה בראש חודש וראתה (קמא), וחזרה ופיהקה בתוך ימי החדש, חוששת לאותו הפיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק (קמב).
¹⁸ישם ושם, ונלמד ממה שנתבאר בוסת הקפיצות כי היכא דאמרין לעיל ימים גרמי ולא קפיצות או קפיצות גרמי וכו', וציינתיו לעיל סעיף יז, ה"נ צריכה לחוש לפעם ראשון אח"כ וכמ"ש רמ"א שם בהג"ה וכן הדין בפיהוקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלז) שאין ראש חודש גורם אלא הפיהוק – על כן חוששת רק לפיהוק, ולא צריכה לחשוש ליום החודש, ולהפלגה האחרונה.
 (קלח) שאין הפיהוק גורם אלא הראש חודש – ונקבע הווסת שלה, לראשי חודשים.
 (קלט) פיהקה בכ"ט לחדש – כלומר, בערב ראש חודש.
 (קמ) גרם לראייה של ראש חודש – הפיהוק מבשר על הווסת העומד לבא. גם אם הווסת לא הופיע מיד אחריו, ובא רק למחרת, הראיה עדיין משויכת לפיהוק. ובחודש הבא, אם לא תפק בערב ראש חודש, ולא בראש חודש, אינה צריכה לחשוש.
 (קמא) פיהקה בראש חודש וראתה – יש כאן שני אירועים, שכל אחד בפני עצמו, הוא אולי הגורם לווסת. יום הראייה, והפיהוק שפיהקה. כל זמן שלא ידוע איזה מהם גורם לראייתה, צריכה לחשוש הן ליום, והן לפיהוק.
 (קמב) ואסורה לשמש עד שתבדוק – כי יתכן שהראייה ארעה בראש חודש בגלל הפיהוק, ולא בגלל ראש חודש. באותו אופן, יתכן שהוא ארע בגלל החיבור של השניים.

שכל וסת בין של ימים בין של הגוף חוששת לו בפעם אחת (קמג), ויש לחוש שמא תקבע וסת לפיהוק בלא זמן ידוע (קמד). ואם בדקה ונמצאת שלא ראתה, אינה חוששת עוד לפיהוק גרידא (קמה) אבל חוששת לראש חדש, שמא תקבע לראש חדש (קמו).

סעיף כב

ל"וכן הדין בימים (קמז). אם פיהקה היום, ופיהקה לסוף ל' (קמח), אם תפקק אפילו שלא ביום שלשים חוששת לאותו פיהוק שמא תקבע לפיהוק גרידא (קמט). פיהקה בתוך שלשים ולא ראתה, אין צריכה לחוש עוד לפיהוק גרידא אבל צריכה לחוש לסוף שלשים (קנ), וכן צריכה לחוש ליום הקבוע בחדש שפיהקה בו, שמא תקבע ל"כן פי' הב"י שמי שפיהקה וראתה צריכה לחוש לג' מיני וסתות לפיהוק וליום הקבוע בחדש ולהפלגת הפיהוקים כמו שביאר בסעיף זה.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמג) חוששת לו בפעם אחת – אשה שאין לה וסת קבוע, והרגישה אחד מסימני הגוף, חוששת הן ליום החודש, הן להפלגה האחרונה, והן לתחושת הגוף, והן לעונה הבינונית, שהיא שלושים אחר יום ראייתה האחרון. (קמד) וסת לפיהוק בלא זמן ידוע – כי יתכן שהפיהוק לחוד גרם לראייתה. (קמה) אינה חוששת עוד לפיהוק גרידא – כי אחר פעם אחת, נשלל החשש הזה.

(קמו) שמא תקבע לראש חדש – וחוששת גם להפלגה האחרונה שלה. (קמז) וכן הדין בימים – כאן דן המחבר בפיהוק, הנעשה בהפלגה מסוימת. (קמח) ופיהקה לסוף ל' – ויש כאן גם הפלגה בת שלושים יום, וגם פיהוק. (קמט) שמא תקבע לפיהוק גרידא – כי יתכן שראתה בגלל הפיהוק. (קנ) אבל צריכה לחוש לסוף שלשים – כי יתכן שראתה בגלל ההפלגה של שלושים יום.

וסת לימים (קנא).

מעיקף בג

ל^ט כל אלו הוסתות שנקבעים על ידי מקרה אין אחד קובע עם חבירו, אלא כל שפיהקה שלש פעמים וראתה, קבעה וסת (קנב). אבל אם פיהקה פעם אחד ונתעטשה שתי פעמים, אין מצטרפים (קנג). הגה: (קנד) אכלה שום וראתה, אכלה בצל וראתה, אכלה פלפלין וראתה, יש אומרים שקבעה לה וסת לראיה על ידי כל אכילת דברים חמים (קנה) (הרא"ש פרק האשה ומדכי ריש שבועות). ויש אומרים שכל זה שתראה על ידי ל^טטור וכ"כ הרשב"א בת"ה וה"ה בריש פ"ח בשם המפרשים.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנא) שמא תקבע וסת לימים – של החודש, ככל אישה שאין לה וסת קבוע, החוששת להפלגה, וליום החודש. ואם ארע מאורע בגופה, תחוש גם לאותו מאורע, וכן לעונה בינונית של שלושים יום.

(קנב) קבעה וסת – כי מקרה ספציפי זה, גרם את ווסתה. ואינה חוששת לא להפלגה, ולא ליום החודש, ולא לעונה בינונית.

(קנג) אין מצטרפים – וחוששת רק פעם אחת לאירוע האחרון. כי אירועים שונים, אינם מצטרפים ליצירת חזקה, ואין כאן כל קביעות.

(קנד) הגה – עד כה ראינו שני סוגי ווסתות, שאינם תלויים בימים. פעולה של האישה, ואירוע שהתרחש בגופה. שונים הם דיני ווסתות אלו, זה מזה. ראייה בגלל פעילות אינה קובעת ווסת, אם לא הורכבה עם יום החודש או עם הפלגה. אבל ראייה בגלל אירוע שהתרחש בגופה, די בה לבדה, אם ארעה שלש פעמים, ליצירת וסת קבוע. ואינה זקוקה לשילוב עם יום החודש, או עם הפלגה.

כעת ידון הרמ"א באשה האוכלת מאכלים מסוימים, וראתה דם. האם דינה של ראייה זו כווסת התלוי בפעילות, או כווסת התלוי באירוע שהתרחש בגופה.

(קנה) כל אכילת דברים חמים – מאכלים אלה כולם חריפים. הגיוני הדבר, שחריפותם עלולה להשפיע ולחולל שינויים בגוף. בדין זה יש חומרא וקולא.

מאכל דינו כמו שתראה על ידי קפיצה ושאר מעשה שהיא עושה, שמקרי ראייה על ידי אונס (קנו) ואינה קובעת וסת אלא עם הימים (קנז) (ב"י לדעת הרשב"א). ויש אומרים שדינו כוסת שתראה על ידי מקרה שבגופה, וקובעת אותו אפילו בלא ימים שוים (קנח) (ב"י בשם תוספות).

שולחן ערוך כפשוטו

החומרא היא, שבפעם הבאה שתאכל דברים כאלה, תהא אסורה. והקולא היא, שאין צריך לחשוש לשאר החששות. המחבר לא קיבל דין זה, ולדעתו אין כאן קביעות ווסת, לא לחומרא ולא לקולא.

(קנו) שמקרי ראייה על ידי אונס – לדעה זו, האכילה אינה קשורה עם התהליכים המתרחשים בגופה. ויש לדונה כאונס, כלומר כאירוע חיצוני, כגון קפיצה חזקה, שגרמה לווסת.

(קנז) אלא עם הימים – כמו ווסת הקפיצות.

(קנח) וקובעת אותו אפילו בלא ימים שוים – כי הגיוני שמאכלים כאלה משפיעים על הליכים פנימיים בגוף, בשונה מפעילות חיצונית, כמו קפיצה, שאינם גומרים לתהליכים פנימיים. ונראה שאפשר לפסוק כדעה אחרונה זו, בין לחומרא בין לקולא¹⁰.

אשה שנגרם לה דימום בגלל נטילת הורמונים, או שמיד אחר הפסקת נטילת ההורמונים רואה דימום בקביעות, הרי זה כווסת הגוף. כי ההורמונים פועלים על הגוף, והדימום הבא אחר כך שלוש פעמים, ייחשב קביעת ווסת, בין לחומרא בין לקולא. לכן אשה שהגלולות מפסיקים את ראייתה, וכשמפסיקה את נטילתם היא תמיד רואה ביום המחרת, וארע כן שלוש פעמים, אינה אסורה אלא ביום למחרת הפסקת לקיחת ההורמונים.

10. ויש שהורו לחשוש לחומרא לשתי הדעות, ובפעם הבא שתאכל חריף, תהיה אסורה. אבל צריכה לחשוש גם לכל שאר החששות, הפלגה, יום החודש, ויום שלושים.

סעיף כד

(קנט) ^פוכולם, אין חוששין להם אלא לשעתה (קס), כיצד, היתה רגילה לראות עם התחלת הוסת מיד (קסא), אסורה כל זמן המשכת הוסת. היתה רגילה לראות בסופו (קסב), אינה אסורה אלא בסופו (קסג). ^{מא}במה דברים אמורים, בזמן שכל הראיה מובלעת בתוך הוסת (קסד), אבל אם אין כל הראייה מובלעת בתוך הוסת, אלא נמשכת גם אחר הוסת (קסה), אסורה מתחלת

^פהרא"ש שם בפסקיו בפ"ט דנדה בשם הראב"ד וה"ה בפ"ח מהא"ב בשם המפרשים והרשב"א ממנה שם דף סג, ב. דאפילו רבי יוסי ורבי יהודה לא פליגי אלא בוסת הימים ושעות, אבל בוסתות פשוטים דגופה, כ"ע מודו דאינה חוששת אלא בשעת הוסת. ^{מא}טור בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנט) **הקדמה לסעיף** – ווסת הגוף נמשך זמן מה, כגון שמפקת פעמים רבות, במשך כמה שעות. חלק מן הנשים רואות מיד בתחילת התופעות, וחלקן רואות מיד בסיומן. ולפעמים שעה או שעתיים, אחריהן. מלבד זאת, יש נשים שראיתן נמשכת זמן מועט, ויש שראיתן נמשכת זמן רב. סעיף זה מסביר מתי אסורה לבעלה, עד שתבדוק ותימצא טהורה.

(קס) **אין חוששין להם אלא לשעתה** – כשהראייה נמשכת זמן קצר, חוששים רק לזמן שרגילה לראות, והמחבר מביא שתי דוגמאות.

(קסא) **עם התחלת הוסת מיד** – תחילת הווסת פירושה תחילת התופעות בגופה, ואם נמשכו שלוש שעות, אסורה בכולן.

(קסב) **רגילה לראות בסופו** – כגון בתום שלוש השעות.

(קסג) **אינה אסורה אלא בסופו** – בסוף שלוש השעות. ואם ראייתה באה 10 שעות אחרי התופעה, אסורה בכל 10 השעות שאחרי התופעה.

(קסד) **שכל הראיה מובלעת בתוך הוסת** – כלומר, ראיית הדם אינה נמשכת יותר מתופעות הגוף.

(קסה) **נמשכת גם אחר הוסת** – כגון שראיית הדם נמשכת שנים או שלושה ימים.

הוסת עד סוף עונה אחת (קסו).

מע"ף כה

^{מ"א} אם אחד מאלו בא לזמן ידוע (קסז), אז ודאי אסורה כל עונת

הוסת, כמו וסת ימים גרידא (קסח).

^{מ"ב} הרא"ש בפסקיו פ"ט דנדה בשם הראב"ד והרשב"א.

מע"ף כו

^{מ"כשם} שחוששת לוסת הימים בפעם אחת, כך חוששת לוסת הגוף

בפעם אחת. כיצד, היתה מפהקת פעם אחת, וראתה, כשתפק

פעם אחרת, חוששת לו, וכשם שוסת הימים שאינו קבוע נעקר

בפעם אחת, שאפילו ראתה שני פעמים ליום ידוע אם הגיע זמן

שלישי ולא ראתה, נעקר לגמרי, כן הוא וסת הגוף (קסט). וכשם

^{מ"לשון} הטור והכל מבואר בדברי הרמב"ן בהלכותיו ובדברי הרשב"א בת"ה וה"ה בריש

פ"ח בשם המפרשים.

שולחן ערוך כפשוטו

(קסו) עד סוף עונה אחת – כמו בווסת החודש, וווסת ההפלגה, בהם אסורה

בכל העונה, אבל לא לאחריה. ובסוף הזמן, אם לא ראתה, עליה לבדוק את

עצמה. ואם לא תראה דם, היא טהורה.

(קסז) בא לזמן ידוע – כלומר, הווסת שלה מורכב מיום מסוים, ומפיהוק או

תופעה אחרת.

(קסח) כמו וסת ימים גרידא – היא אמנם אינה נאסרת מלבד בזמן הפיהוק.

אכן היות והווסת מורכב עם יום מסוים, אסורה בכל העונה בה מתרחשת

תופעה זו. כדין ווסת הימים, שנאסרת כל העונה. ובווסת המורכב, נאסרת

מזמן הופעת התופעה עד סוף העונה¹¹.

(קסט) כן הוא וסת הגוף – שאם ראתה פעמיים אחרי פיהוק, ובפעם

השלישית שפיהקה, לא ראתה. לא צריכה לחשוש בפעם הרביעית, שאולי

11. על פי הט"ז ס"ק לט.

שוסת הימים הקבוע בשלוש פעמים צריך עקירה שלוש פעמים ובדיקה, כן הוא וסת הקבוע בגוף. ומאימתי עקירתו, משיקרה מקרה (קע), ולא תראה. היה המקרה לזמן ידוע (קעא), אינו נעקר אלא אם כן בא המקרה שלש פעמים בזמנו (קעב), ולא ראתה, אבל במקרה לבדו, או זמן לבדו שלא ראתה בהם, אינו נעקר (קעג).

סעיף כז

(קעד) ^מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, ^מוהיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים ^מאפילו הביאה שתי שערות, וכן אפילו הגיעה לימי ^מטור בשם הרשב"א מברייתא שם דף ט, ב. ^מברייתא שם דף ה, א. ^מבית יוסף דהא שומא נינהו כדאיתא שם בברייתא דף מו, א וכת"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

תראה אחרי פיהוק.

(קע) משיקרה מקרה – שלוש פעמים.

(קעא) היה המקרה לזמן ידוע – כגון שפיהקה כל ראש חודש, בשלושה ראשי חודשים רצופים.

(קעב) בא המקרה שלש פעמים בזמנו – כלומר פיהקה בשלושה ראשי חודשים, ולא ראתה.

(קעג) אינו נעקר – כגון אם בשלושה ראשי חודשים לא פיהקה, אינו נעקר. ואם יבוא ראש חודש רביעי ותפקה, הרי היא אסורה עד שתבדוק עצמה.

(קעד) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף נקדים, שילדות אינן רואות ווסת, בדרך כלל, עד גיל הנעורים, שהוא גיל 12, ועד שיגדלו שתי שערות באותו מקום, כי זה סימן לבשלות גופה. רק אחר שגופה בשל, היא עלולה לראות ווסת. לפני זה, היא נחשבת קטנה ומוגדרת "מסולקת דמים". אלא שאם בכל אופן ראתה דם מהרחם, דינה ככל אישה, הנאסרת בקיום חיי אישות. דין זה כמובן אינו רלוונטי כלל בזמננו, כי קטנות אינן נישאות. סעיף זה דן בשינויים ההלכתיים בין אישה בוגרת שראתה, ובין קטנה שראתה.

הנעורים אם בִּדְקוּתָּהּ ולא הביאה שתי שערות (קעה), היא קובעת וסת כשאר נשים בשלש ראיות בשאר הוסתות (קעו), ובארבעה בוסת ההפלגות (קעז), אלא שיש הפרש בינה לגדולה שאף על פי שהוחזקה רואה וקבעה לה וסת, ^מאם פסקה שלוש עונות בינוניות ^{מח}שהם תשעים יום ולא ראתה, אינה חוששת לוסת הראשון כלל (קעח), וחזרה לקדמותה (קעט). ^{מט}ואפילו חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה (פי' נהוגה) לראות בהן (קפ), אינה חוששת עד שתחזור ותקבענו ג' פעמים, לפי שאינה בת דמים ונתגלה ^משם בברייתא בדף ט, ב. ^{מח}כדמפרש ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה שם. ^{מט}כדמפרש רב גידל אמר רב שם דף י, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קעה) ולא הביאה שתי שערות – כלומר, הילדה מוגדרת גדולה רק משהגיעה לגיל 12, ומשצמחו שתי שערות באותו מקום.

(קעו) בשלש ראיות בשאר הוסתות – כלומר ראתה שלוש פעמים רצופות, ביום זהה בחודש העברי, או חוותה בגופה אחת מן התופעות.

(קעז) ובארבעה בוסת ההפלגות – אחר ארבע ראיות יש שלוש הפלגות. ובזה שונה דין הקטנה, מדין הבוגרת. שלאחר ראייה אחת, חוששת הבוגרת ליום החודש, או לתופעה שחוותה בגופה. לא כן הקטנה, הנחשבת מסולקת דמים, שאינה חוששת לימים אלה, מלבד אם קבעה.

(קעח) אינה חוששת לוסת הראשון כלל – אף שגם אישה בוגרת, אחר שלוש פעמים שלא ראתה, אינה חוששת עוד לקביעותה. עדיין יש הבדל, כמו שממשיך המחבר ומסביר.

(קעט) וחזרה לקדמותה – ומוגדרת מסולקת דמים, שאינה חוששת שמא תראה.

(קפ) נהוגה לראות בהן – כגון ראתה באותו יום בחודש, או לאחר אותה תופעה בגופה.

שדמים הראשונים מקרה היה (קפא). ¹ראתה ג' ראיות בג' עונות מכוונות (קפב) שלא פחתה ולא הותירה (קפג), ²נתגלה שדילוג הראשון אינו סילוק דמים, אלא שינוי וסת (קפד). ³לפיכך, ראייה ראשונה שממנה התחילה (לדלג) מצטרפת לג' ראיות אחרונות, ונמצאו ד' ראיות וג' הפלגות ביניהם מתשעים לתשעים (קפה).
 ישם מברייטא. ⁴ישם בפ' רש"י. ⁵ישם וכדין שאר נשים דצריכות בוסת ההפלגה ד' ראיות כדלעיל סעיף ז' וכמו שציינתי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפא) שדמים הראשונים מקרה היה – וכל זמן שלא קבעה שלוש פעמים, אינה חוששת כלל. אבל אצל אישה בוגרת, אין זה כן. אלא אם היה לה וסת קבוע, ובמשך שלושה חודשים לא ראתה, שבה וראתה באותו יום בחודש, או בשתי ראיות, כהפלגות שקבעה מקודם, חוזרת מיד לקביעותה הקודמת, ואינה צריכה שלוש פעמים.

(קפב) בג' עונות מכוונות – מדובר בקטנה שהיתה לה קביעות ווסת, ודילגה שלוש חודשים. ולפי מה שראינו, אינה צריכה לחשוש יותר לקביעותה הראשונה. אלא שאז, בתום החודש השלישי, ראתה פעם אחת. ושבה לראות פעמיים נוספות, בהפרשים של שלושה חודשים.

(קפג) שלא פחתה ולא הותירה – ראתה בדיוק אחר תשעים יום. אפילו אם הווסת שקבעה עד כה הייתה בהפלגה של 35 ימים, אינה צריכה לחשוש לו, אחרי 90 יום. כי דינה כקטנה מסולקת דמים, שלא ראתה מעולם.

(קפד) שינוי וסת – אחר שלש פעמים התברר שלא חזרה להיות "מסולקת דמים", אלא ששינתה את ווסתה. ובמקום לראות כל חודש, קבעה לראות כל שלושה חודשים.

(קפה) מתשעים לתשעים – זאת אומרת, אחרי שדילגה שלושה חודשים, וראתה בחודש השלישי, אם ראתה פעמיים נוספות בהפרשים בני 90 יום, קבעה ווסת הפלגה מתשעים יום לתשעים יום. ומחשבים את הראייה האחרונה, של ווסתה הקודם.

אבל אם פחתה או הותירה (קפו), שלא היו הראיות מכוונות, אז אי אפשר לראשונות להצטרף, ועד שתראה ד' ראיות מכוונות אינה קובעת וסת להפלגות (קפז).

סעיף כח

¹¹וכן זקנה שעברו עליה שלש עונות משהזקינה, ולא ראתה, הרי זו מסולקת דמים ואינה חוששת לוסתה הראשון (קפח). (וקטנה וזקנה אינן חוששות לוסת שאינו קבוע) (קפט) (כ"י בשם הרשב"א).
¹²משנה שם דף ז ע"ב.

סעיף כט

¹³איזו היא זקנה, כל ¹⁴(שזקנה כל כך שראויה) (טור) שקורין לה אימא ¹⁵שם דף ט ע"ב וכמימרא דר' שמעון. ¹⁶בית יוסף בשם התוספות.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפו) אם פחתה או הותירה – אפילו יום אחד.

(קפז) אינה קובעת וסת להפלגות – ווסת הפלגה נקבעת רק בתנאי, שפרק הזמן בין שתי הראיות, זהה לחלוטין. דין זה נכון גם אצל בוגרת, אלא שבוגרת חוששת בינתיים לשאר ווסתות, כדין אשה שאין לה ווסת קבוע. אבל קטנה, אינה חוששת כלל לשאר ווסתות¹².

(קפח) ואינה חוששת לוסתה הראשון – ואם תשוב לראות אחר שהוגדרה "מסולקת דמים", אינה חוששת בחודש הבא ליום החודש. וגם לא לעונה בינונית, של 30 יום.

(קפט) אינן חוששות לוסת שאינו קבוע – אם ראו מספר פעמים, ללא מחזוריות מסוימת, אינן חוששות. בשונה מכל אשה, הצריכה לחשוש בכל ראייה. כך היא גם דעת המחבר, כמפורש בסימן קפד סעיף ג.

¹². יש חולקים על הבנה זו (ט"ז ס"ק מג), כי לדעתם, אחרי שראתה שלוש פעמים, אם תחזור ותראה, צריכה לחשוש כמו כל אשה בוגרת, שאין לה ווסת קבוע. אמנם כבר רבו המפרשים, שהסבירו דברי המחבר כפשוטם, שאינה חוששת כלל.

בפניה מחמת זקנותה ואינה חוששת (קצ).

סעיף ל

¹⁰חזרה וראתה (קצא), דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות

(קצב).

¹¹בברייתא שם.

סעיף לא

¹²חזרה לראות בעונות קטנות (קצג) שהיתה למודה להיות רואה

בהן, חזרה לקביעותה הראשון (קצד). אם וסת ההפלגות חזרה

¹³שם בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קצ) ואינה חוששת – כלומר הגיעה כבר לגיל, שאינה מתביישת כאשר קוראים לה אימא. ואין זה תלוי אם היא מקפידה או לא, אלא הגיל המסוים הוא הקובע. אלא שזו הגדרה מאוד לא ברורה, ולמעשה, אחר שפסקה לראות בגיל המעבר (גיל הפסקת הווסת נע בדרך כלל, בין 45–54), דינה כזקנה.

(קצא) חזרה וראתה – מבוגרת שחדלה לראות, והוגדרה מסולקת דמים. שבה וראתה, אך בניגוד לתקופה בה היה לה ווסת הקבוע, ראתה שלא כפי ווסתה.

(קצב) כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות – שאינה חוששת, כל זמן שלא קבעה ווסת. אך אם חזרה לראות בקביעות, כפי שנהגה לראות בטרם הוגדרה זקנה, דינה יוסבר בסעיף הבא.

(קצג) חזרה לראות בעונות קטנות – חזרה לראות כפי שראתה קודם שהזקינה, מידי חודש בחודשו. ומה שכתב "עונות קטנות", כוונתו למה שראינו בסעיף כט, שם דן המחבר בדין הפלגה בת תשעים יום. וביחס להפלגה גדולה זו, מוגדרות ההפלגות שבסעיף זה "עונות קטנות".

(קצד) חזרה לקביעותה הראשון – אם שבה וראתה באותו יום בחודש, כקביעותה הקודמת, הסתבר שלא היה כאן סילוק דמים, וחוזרת לחשוש לכל מה שחששה, לפני שהזקינה.

לקדמותה, אם תהיה ההפלגה כמו שהיתה למודה תחלה (קצה), אם בשאר הוסתות (קצו), ^{נ"א}אפי' בפעם אחת חוזרת לקדמותה, שהרי נתגלה שדילוג הראשון לא סילוק דמיה היה אלא מקרה (קצז). ובזה חמור דין הזקנה מדין הקטנה שלא הגיע זמנה לראות (קצח).

^{נ"ט}טור וכן כתב הרשב"א בת"ה הארוך ולמד זה מדבעי גבי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, הדר קחזיא בעונות, ולא בעי גבי זקינה. אלמא בזקינה, דאי הדרא וחזיא בעונות, חזרה לחזקתה. ובוסת ההפלגה, קובעת וסת ההפלגה בב' ראיות.

סעיף לב

(קצט) ^{נ"ט}פעמים שהאשה קובעת לה וסת בתוך וסת. כיצד, ראתה ^{נ"ט}טור וכ"כ הרמב"ן בהל' נדה.

שולחן ערוך כפשוטו

(קצה) ההפלגה כמו שהיתה למודה תחלה – ואם ראתה בהפלגה אחת (בין שתי ראיות), כפי שנהגה לראות לפני שהזקינה, חזרה לקביעות הפלגותיה. ובכל הפעמים הבאות, צריכה לחשוש להפלגה זו.

(קצו) בשאר הוסתות – כגון ווסת הגוף.

(קצז) לא סילוק דמיה היה אלא מקרה – ולא נדרשות שלוש פעמים, כדי לקבוע ווסת.

(קצח) מדין הקטנה שלא הגיע זמנה לראות – שהקטנה אינה חוששת כלל, מלבד אם קבעה ווסת.

(קצט) הקדמה לסעיף – לא זכיתי להבין מדוע כתב המחבר דין זה כאן, הלא דין זה מתייחס לנשים בוגרות שרואות כטבען. בעוד שבחלק זה של הסימן, מסעיף כז עד סוף הסימן, דן במסולקות דמים, וצריך עיון¹³.

13. הרב נסים פרידמן יישוב, כי יש שיטה הסוברת שאין אשה קובעת ווסת בימי זיבה (אחד עשר יום). כי בתקופה זו, היא נחשבת מסולקת דמים. ואף שאין הלכה כדעה זו, הובאה כאן בין שאר הנשים, המסולקות דמים.

שלש פעמים בראש חודש, ורביעית בב' לחודש ובראש חודש וכן בחמישית ובששית, הרי קבעה שתי וסתות (ו).

סעיף לג

(רא) ^סמעוברת, ^{סא}לאחר שלשה חדשים לעיבורה (רב) ומניקה ^{סב}כל ^סמשנה שם דף ז (וטור בשם הרשב"א). ^{סא}כסומכוס משום ר"מ שם דף ח, ב. ^{סב}כר' יהודה ור' יוסי ור"ש בברייתא שם דף ט, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) קבעה שתי וסתות – לפני שנפרש את הסעיף צריך להבהיר, שקיימת הסכמה בין המפרשים (ט"ז וש"ך), שיש כאן טעות. ובמקום לגרוס בב' לחודש, שפירושו בשני לחודש. צריך לגרוס בכ' לחודש, כלומר בעשרים לחודש. על פי גרסה זו, נבאר את הסעיף.

ימי ראיית הדם, מלבד היום הראשון, אינם חשובים לעניין קביעת הווסת. עם זאת, יש יוצא מן הכלל והוא מה שכתב המחבר. שראתה פעמיים בראש חודש, ובחודש השלישי ראתה גם ב-20 לחודש, ושבה לראות גם בראש חודש הבא אחריו. אשה זו קובעת ווסת לראש חודש, ואף שראתה ב-20 לחודש, תולים ראייה זו במקריות, ולא בטבע מחזור הגוף. אמנם אם גם בחודשים הבאים תראה ב-20 לחודש, מלבד ראש חודש הבא אחריו, איננו יודעים איזו ראייה מן השתים היא ראייתה העיקרית, ואיזו היא מקרית, שאינה חלק מן המחזור שלה. על כן צריכה לחשוש גם לראש חודש, וגם ליום 20 בחודש.

(רא) הקדמה לסעיף – טבע הנשים בתקופת ההיריון, שהמחזור החודשי חָדָל לבא. והוא הדין לנשים המניקות את ילדיהן, שהמחזור החודשי אינו בא, ודינן "מסולקות דמים". אמנם לפעמים קורה, שגם בתקופת ההיריון רואות דם. ובתקופתנו מצוי אצל נשים מיניקות, שמחזור הדם שב ומופיע אצלן, בתקופת הנקתן. ויש לשאול מה דינן כשרואות דם, ואם עליהן לחשוש בחודש הבא, לאחד מן החששות, ואולי אפילו לכמה.

(רב) לאחר שלשה חדשים לעיבורה – בתקופות קדומות נודע ההיריון רק אחר שלושה חודשים, כי אז הוכר העובר.

כ"ד חודש אחר לידת הולד, אינה קובעת וסת (רג). אפילו מת הולד או גמלתו (רד), דמים מסולקים מהן כל זמן עיבורה וכל כ"ד חודש (רה).¹³ ומכל מקום חוששת לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע (רו).

¹³טור בשם הרשב"א בשם גדולי המורים.

סעיף לד

¹⁴מעוברת, משהוכר עוברת, ומניקה, כל כ"ד חדש, אינה חוששת לוסת הראשון. אפילו היה לה וסת קבוע והגיע תוך הזמן הזה (רז).
¹⁵טור והרשב"א בת"ה מדתנן המעוברת והמניקה דיין שעתן וכת"ק שם דף ז, א. וכדפרש רבי יוחנן להווא סבא, שם דף ט, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(רג) אינה קובעת וסת – ואפילו ראתה שלוש פעמים בקביעות, אין זו קביעות.

(רד) אפילו מת הולד או גמלתו – כלומר, אפילו אם במציאות חדלה להניק את התינוק. ועליה להחמיר ולחשוש לכל הימים, כאישה שאין לה וסת קבוע.
(רה) כל זמן עיבורה וכל כ"ד חודש – אף שהוראה זו יכולה להתפרש כקולא, לאמיתו של דבר, זו חומרה. כי אשה שיש לה וסת קבוע, אינה חוששת לדבר מלבד וסתה. ואילו אשה שאין לה וסת קבוע, חוששת לימים שונים בכל פעם שרואה, כפי שיבואר.

(רו) כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע – כלומר, אחר שרואה, צריכה לחשוש לאותו יום בחודש העוקב, ואם תראה פעמיים, חוששת להפלגה הבאה.
(רז) והגיע תוך הזמן הזה – הווסת הראשון הוא הווסת שקבעה, לפני שהרתה. אחר שהוגדרה "מסולקת דמים", אינה חוששת לו. כעת נפרט, סוגי ווסת שונים, בהם מתקיים דין זה¹⁴. בווסת הגוף קבוע, כגון פיהוק, אם פיהקה בימי הריונה או בימי הנקתה, אינה צריכה לפרוש מבעלה. אם היה לה וסת

¹⁴. כי לכאורה, אחרי שלושה חודשים שלא ראתה דם, גם אשה שאינה בהריון לא צריכה לחשוש לקביעותה הקודמת. על כן יש צורך להסביר את דברי המחבר.

אינה צריכה בדיקה ומותרת לבעלה.¹⁵ ואפילו שופעות ורואות דם באותן עונות שהן למודות לראות בהן, אינו אלא במקרה (רח).¹⁶ עברו ימי העיבור וההנקה, חוזרות לחוש לוסתן הראשון (רט). כיצד, היה לה וסת לימים, אם למודה לראשי חדשים, חוששת לראש חודש ראשון שהיא פוגעת בו (רי). וכן כל כיוצא בזה. וכן¹⁷ מברייטא שם דף יא, א וכרבי מאיר.¹⁸ ישם מהך ברייתא דלעיל דמשמע אם עברו ימי העיבור וההנקה אפילו בראיה ראשונה מטמא מעת לעת לכ"ע ועוד מסברא כשנסתלק הגורם חזר האורח למקומו.

שולחן ערוך כפשוטו

החודש, וגם אחר שהרתה, ובטרם חלפו שלושה חודשים, ראתה (אף שזה נדיר מאוד) ביום החודש בו רגילה לראות, אינה חוששת ליום זה בחודש הבא, משחלפו שלשה חודשים להריונה. בווסת הפלגה, אם ראתה בהפלגה זהה, בשלושה החודשים הראשונים של הריונה, אינה צריכה לחשוש להפלגה זו משחלפו שלושה חודשים, ומותרת לבעלה ללא בדיקה. ובימי הנקתה, שאלה זו לא שייכת. כי עברו חודשים רבים ללא ראייה, וגם אם היה לה וסת קבוע, הוא נעקר מזמן.

(רח) אינו אלא במקרה – ואין להן דין של וסת קבוע, אלא חוששות ככל אשה שאין לה וסת קבוע.¹⁵

(רט) חוזרות לחוש לוסתן הראשון – אחרי שהסתיימו ימי ההיריון וההנקה, יש להניח שתשוב לטבע ראייתה, כפי שהיה לפני ההיריון.

(רי) חוששת לראש חודש ראשון שהיא פוגעת בו – אף אם בחלוף 24 חודשי הנקתה, לא ראתה.

15. יש אומרים (אגרות משה חלק ג, יורה דעה סימן נב) שבזמננו כל אשה בהריון, מוגדרת כבר מתחילת הריונה, כמסולקת דמים. כי ידוע בבירור, על ידי בדיקה פשוטה, שאכן הרתה. ואינה צריכה לחשוש לווסת הקבוע, שקדם לתחילת ההיריון. מותר לסמוך על דעה זו, כי היא תואמת למציאות. אמנם במקרה ותראה, אינה יכולה לסמוך על ווסתה הקבוע, וצריכה לחשוש לכל הימים, כאישה שאין לה וסת קבוע.

הדין אם היה לה וסת הגוף (ריא) או לזמן ידוע (ריב), אבל אם היה וסתה וסת ההפלגות (ריג), אי אפשר לחוש עד שתחזור לראות (ריד). חזרה לראות אפילו פעם אחת, חוששת יום ההפלגה שהיתה למודה להפליג (רטו).

שולחן ערוך כפשוטו

(ריא) אם היה לה וסת הגוף – כגון שקבעה לראות כל זמן שמפקת. אחר שהסתיימו ימיה כמסולקת הדמים, עליה לחשוש, שהמחזור החודשי שתמיד בא אחר פיהוק, ישוב להופיע, ונאסרת כדינה לפני ההיריון.

(ריב) לזמן ידוע – כלומר אם היה לה וסת מורכב מפיהוק, שארע בקביעות באחד מימי בחודש. אם יגיע אותו יום ופיהוקה, אסורה בו.

(ריג) היה וסתה וסת ההפלגות – כגון שקבעה לראות אחר כל 25 ימים.

(ריד) עד שתחזור לראות – כי כל זמן שלא ראתה, לא תדע מאיזה יום מתחילה לספור 25 ימים.

(רטו) ההפלגה שהיתה למודה להפליג – כגון בדוגמא לעיל, תחשוש שתראה בעוד 25 ימים.

סימן ק"צ

דיני כתמים ובדיקת האשה, ובו נ"ד סעיפים.

איסור נדה מן התורה לא חל על האשה אלא אם הרגישה, ביציאת דם מרחמה. וחכמים גזרו איסור גם על דם, שהכתים את גופה או את בגדה. הסיבה לתקנה זו, כמו שביאר רש"י¹, היא החשש שאולי הרגישה בדם זה, ולא שמה לב. אמנם בגלל שזה חשש רחוק, לא החמירו חכמים בו כל כך, כפי שיבואר להלן.

סימן זה מתחלק לכמה חלקים:

סעיף א – מגדיר את האיסור ככלל, ומשם ואילך, צמצום הגזירה. מסעיף ב עד ד – דן בקטנה, שאין נוהגים בה דיני כתמים. מסעיף ה עד סעיף ט – דן בשיעור הכתם המטמא, כי רק שיעור מסוים אוסר. סעיף י – דיני כתם הנמצא על דבר המקבל טומאה, או על בגד צבעוני. סעיפים יא עד יז – הכתם אינו מטמא בכל מקום בגוף ובבגד. סעיפים יח עד לב – ההקלות בדיון כתם שמצאה אישה שהתעסקה בדם או בצבעים. סעיפים לג עד לט – מתי יאסור כתם הנמצא על עד בדיקה פנימית, שדינו חמור יותר מסתם כתם, ומתי לא יאסור. מסעיף מ עד סעיף נג – אפשרות תליית הכתם באשה אחרת, כשנשים משאילות בגדיהן, מזו לזו. בסעיף האחרון – נלמד שאין דיני ווסת קבוע או אינו קבוע, בכתם שנמצא.

סעיף א

^אדבר תורה אין האשה מְטַמְּאָה ולא אסורה לבעלה, עד שתרגיש

^אמימרא דשמואל, נדה דף נז, ב.

1. נידה (נח, א) ד"ה מדרבנן: "דלמא ארגשה, ולא אדעתה".

שִׁיצָא דם מבשרה (א), יִחַכְמִים גִּזְרוּ עַל כֹּתֶם שֶׁנִּמְצָא בְּגוּפָהּ אוֹ בְּבִגְדֶיהָ, שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְאִסּוּרָה לִבְעֹלָה אֶפִּילוֹ לֹא הִרְגִּישָׁה וְאֶפִּילוֹ בְּדָקָה עֲצֵמָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה (ב). וְצִרִיכָה הַפֶּסֶק טְהוּרָה, שֶׁתִּבְדּוֹק עֲצֵמָה וְתִמְצָא טְהוּרָה (ג), וְאַחֵר כֵּךְ תִּמְנָה שְׁבַע נָקִיִּים חוּץ מִיּוֹם הַמִּצִּיאָה (ד) (כֵּאִילוֹ רֵאתָה ^(*) וְדָאִי, וְכִמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקֶמֶן סִימָן קִצ"ו (ה)). וְיֵאָמֵר הִרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוֹרָהּ לְהוֹצִיא דָם, וּבְדָקָה אַחֵר כֵּךְ וְלֹא מִצָּאָה כָּלֹם, יֵשׁ מִי שֶׁאֹמֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה (ו).

יִמְסַקֶּנָה הַגִּמְרָא שֶׁם, וּמִשְׁנָה דָף נח, ב ודף נט, א. יִטּוֹר וְכֵן כָּתַב הָרֵב הַמְּגִיד בִּפְרָק ט מֵהַלְכוֹת אִיסּוּרֵי בִיָּאָה, שֶׁדַּעַת הַרְמַב"ן וְהַרְשֵׁב"א לִפְרֹשׁ כֵּן, הָא דִּפְשֵׁט רַב אֲסִי לְרַבִּי זִירָא, דְּכֹתְמִים צִרִיכִין הַפֶּסֶק טְהוּרָה, שֶׁם דָף נג, ב. ^(*) פִּירוּשׁ שֶׁצִּרִיכָה לְהַמְתִּין חֲמִשָּׁה יָמִים. יִת"ה ס' רמ"ו, דּוּדָאִי יֵצֵא טֶפֶת דָם כְּחֹרְדֵּל וְנִתְקַנַּח אוֹ נִימוּק, מֵהָא דְמִקְשָׁה אִי דִאֲרִגִּישָׁה לְאַחֵר זְמַן אֲמַאי פְּטוּרִים וְכו', שֶׁם דָף נז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **שֶׁתִּרְגִּישׁ שִׁיצָא דָם מִבְּשָׂרָה** – זֶה גִּזְרֵת הַכְּתוּב, שֶׁהִיאִישָׁה אֵינָה אִסּוּרָה מִלְּבַד אִם הִרְגִּישָׁה בִּיציאת הדם, מִן הָרַחֵם לְנִרְתִּיקָהּ. וְעֵיין בְּסִימָן קפג, שֶׁם הוֹסִיב דִּין זֶה בְּהִרְחֵבָהּ.

(ב) **וְאֶפִּילוֹ בְּדָקָה עֲצֵמָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה** – מִציאת הדם הוֹכִיחָה שִׁיצָא מִמֶּנָּה דָם, וְהִיא אִסּוּרָה. כִּי חוֹשְׁשִׁים שֶׁהִרְגִּישָׁה, וְלֹא שֶׁמָּה לֵב. וְאִף שֶׁבְּדָקָה עֲצֵמָה וְנִמְצָאָה טְהוּרָה, יִתְכַּן שֶׁאֵין יֵצֵא קֶצֶת דָם, וְלֹא נֹתֵרָה אֶפִּילוֹ טִיפָה בְּנִרְתִּיקָהּ.

(ג) **שֶׁתִּבְדּוֹק עֲצֵמָה וְתִמְצָא טְהוּרָה** – חֲכָמִים גִּזְרוּ שְׁבַעֲלַת הַכֹּתֶם תִּיאֲסֹר, כִּמוֹ שֶׁנִּטְמָאָה בְּהִרְגִּישָׁהּ.

(ד) **תִּמְנָה שְׁבַע נָקִיִּים חוּץ מִיּוֹם הַמִּצִּיאָה** – כִּפִּי שֶׁלְּמַדְנוּ בְּסִימָן קפג, שֶׁהַחֲמִירוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְסַפּוֹר שְׁבַע נָקִיִּים, אֶפִּילוֹ בְּרֵאִיִּית טִיפָה קֶטְנָה.

(ה) **וְכִמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקֶמֶן סִימָן קִצ"ו** – שֶׁם בְּסִימָן יֵא נִלְמַד, מִתִּי מִתְחִילָה לְסַפּוֹר שְׁבַע יָמִים נָקִיִּים, אַחֵר רֵאִיִּית כֹּתֶם.

(ו) **יֵשׁ מִי שֶׁאֹמֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה** – כִּי הִהֲרִגְשָׁה הִיא סִימָן מוֹבֵהֶק, שִׁיצָא דָם. וְאִף שֶׁבְּדָקָה וְלֹא מִצָּאָה, זֶהוּ מִשּׁוֹם שֶׁהִטִּיפָה כֶּבֶד נֶאֱבָדָה. וְלִהְלֵכָה, חוֹשְׁשִׁים

סעיף ב

(ז) הלא גזרו בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, דהיינו שהיא פחותה מי"ב, אפילו הביאה שתי שערות (ח), וכן אפילו היתה יתירה מי"ב אם בדקה ולא הביאה ב' שערות (ט), בין שהיא בתולה¹ בין שהיא בעולה, וואפילו אם ראתה כבר שתי פעמים.^ט אבל לאחר שראתה שלש פעמים (י) חוששת לכתם (יא).

¹מימרא דרב יהודה וכו', שם דף ה, א. 'טור בשם הרשב"א. 'מדתנן לענין דיין שעתן, איזו בתולה כל שלא ראתה וכו', שם דף ז, ב ה"ה לענין כתמים. 'מימרא דעולא א"ר יוחנן וכו', שם דף י, ב. 'טור בשם אביו הרא"ש, וכדעת ר"ח (והר"ן) [והרמב"ם] והרשב"א.

סעיף ג

(יב) היתה שופעת כמה ימים (יג), או שהיתה מזלפת טיף אחר טיף 'מימרא דרב חלקיה בר טוביה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

לדעה זו. אלא שהרב הנשאל צריך לברר היטב, שבאמת מדובר בהרגשה בשעת יציאת הדם מהמקור, ולא בסימנים המבשרים על ביאת ווסת, שדינם ווסת הגוף. ואין זו ההרגשה האוסרת אותה, אם לא מצאה דם בבדיקה.

(ז) הקדמה לסעיף – מסעיף זה עד סעיף ד, ידון המחבר בכתם של קטנה. בימינו זה לא מעשי, כי הקטנות אינן מקיימות חיי אישות.

(ח) אפילו הביאה שתי שערות – יש להניח, ששערות אלה אינן סימן בגרות, מפאת גילה הצעיר.

(ט) בדקה ולא הביאה ב' שערות – כי אין הילדה נעשה בוגרת אלא בצירוף הגיל, וצמיחת שערות באותו מקום, ורק מאז ואילך יתכן שיבא הווסת. ואם לא בדקה והגיע לגיל 12, מניחים שיש לה שערות, וכתמה טמא.

(י) לאחר שראתה שלש פעמים – ונוצרה חזקה שקטנה זו שונה מכל הקטנות, ויש לה ווסת.

(יא) חוששת לכתם – ככל הנשים הבוגרות, שדין יתבאר להלן, בסימן זה.

(יב) הקדמה לסעיף – סעיף זה מתייחס לדין המובא בסעיף הקודם, שקטנה

בלא הפסק (יד), אינו אלא כראיה אחת עד שתפסיק (טו). "אבל אם פסקה מעט (טז), וחזרה וראתה שלש פעמים אפילו ביום אחד, הרי זו מוחזקת בדמים וכתמה טמא (יז). "ויש מי שאומר שאין כתמה טמא אלא אם כן ראתה דם שלשה וסתות (יח). ויש להחמיר כסברא הראשונה (יט) (היא סברת רש"י ורשב"א והטור).

"טור וכן נראה מדברי רש"י, וכ"כ הרשב"א בפירוש בת"ה ממימרא דרב שימי בר חייא שם. "הרמב"ם בפ"ט מהלכות א"ב דלדעתו כל ראייה דוסת אחת מקרי מזלפת.

סעיף ד

י' תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה שלוש פעמים, ופסקה י"טור וכ"כ הרשב"א בת"ה מברייטא דתינוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו', שם דף ט, ב. אע"ג דנשנית לענין דיה שעתה, הוא הדין לכתמים.

שולחן ערוך כפשוטו

הרואה ווסת שלוש פעמים, נאסרת בכתמים. כעת יגדיר המחבר, מה נקרא שלוש פעמים.

(יג) היתה שופעת כמה ימים – אין הכוונה שראתה דם רב, ללא הפסקה. כי אז לא תוכל לחיות, ובכל זאת ברור שהזליגה נמשכה כדרך המחזור. וזה ווסת ממושך, שלא נפסק באמצע.

(יד) טיף אחר טיף בלא הפסק – הכוונה, בלי הפסק ארוך.

(טו) כראיה אחת עד שתפסיק – כי הדם שיצא, כולו ווסת אחד.

(טז) פסקה מעט – הכוונה להפסקה בת כמה שעות, בין בשופעת, ובין בטיפ טיף.

(יז) מוחזקת בדמים וכתמה טמא – כי נראה שאכן בגרה, למרות גילה הצעיר.

(יח) שלשה וסתות – כלומר רק אחר שלושה חודשים עוקבים, ברור שבגרה.

(יט) ויש להחמיר כסברא הראשונה – זו גם דעת המחבר.

מלראות שיעור שלש עונות, שהם צ' יום, חוזרת לקדמותה וכתמה טהור (כ) עד שתחזור ותראה שלש פעמים.

סעיף ה

(כא) ¹⁷לא גזרו על הכתם אלא אם כן יש בו פגרים (כב) ועוד, ¹⁸ושיעור הגרים הוא (כג) כתשע עדשים ג' על ג' (טור), ושיעור עדשה כד' שערות (אגור בשם מהרי"ל) שהוא ל"ו שערות כמו שהן קבועות בגופו של אדם (תשובת מהרי"ו סימן (כ"ב) [ס"ב]). וכל זמן שאין בו כזה השיעור ¹⁹אנו תולין לומר דם פגה הוא (כד), אף על פי שלא הרגה כנה. אבל ²⁰כרבי חנינא בן אנטיגנוס שם במשנה, וכדמפרש רב חסדא שם דף נח, ב הסכמת הפוסקים. ²¹ממשנה ריש פ"ו דנגעים. ²²שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) חוזרת לקדמותה וכתמה טהור – ההפסקה מלמדת, שראייתה הקודמות היו כעין תאונה. כלומר, אירוע לא צפוי. ואין לראות בהן סימן, על בגרותה. (כא) הקדמה לסעיף – מסעיף זה עד סעיף ט לומדים על שיעור הכתם המטמא, כי לא גזרו טומאה אלא בשיעור מסוים. סעיף זה מגדיר, את שיעור הכתם הטמא. הסעיף הבא מלמד להבחין בין כתם על הגוף, ובין כתם על בגד. ובסעיף ז נלמד, על כתמים ייחודיים שגודלם שונה ומותרים. בסעיף ח, מה דינם של כתמים קטנים רבים, ובסעיף ט, יובא דין כתם בעל צורות שונות. (כב) פגרים – הגריס הוא פול שנחלק לשנים, ונקרא כן על שם שנגרס ונחלק. (כג) ושיעור הגריס הוא – פוסקי זמננו קבעו ששיעורו כגודל מטבע 2 שקל של ימינו. והוא עיגול שקוטרו 2 ס"מ, ובמרחק 18 מ"מ, באורך וברוחב². (כד) דם פגה הוא – ואף שבימינו אין הכינים מצויות כל כך, לא השתנה הדין. כי טומאת הכתם היא חומרה של חכמים, מחשש שמא הרגישה. וכלל לא גזרו על כתם שאין בו שיעור גריס. ובימינו למרות שהכינים כמעט אינן מצויות,

2. בספר הלכה ברורה ס"ק לד ריכז את כל השיטות בעניין, ראה שם. כאן הבאנו את השיטה המקילה, שהרב עובדיה יוסף הכריע כמותה, בטהרת הבית (חלק א עמוד שסז). כי אכן כתמים אוסרים מדרבנן ומן הדין להקל בספקות.

כשיש בו כזה השיעור אין תולין בכנה (כה), "בין אם הוא מרובע או אם הוא ארוך. "ואם נזדמן לה גרים יותר גדול מזה השיעור, משערין בו (כו).

"ברייטא שם דף נט, ב. "טור בשם הרמב"ן וכן כתב הרשב"א מדברי הראב"ד בספר בעלי הנפש, מדלא הזכירו פול של מקום פלוני, וכרבי אבהו, כל שיעורי חכמים להחמיר, חוץ מכגריס של כתמים להקל, שם דף נח, ב.

סעיף ו

י"ה דבעינן שיעורא, בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה (כז). "ויש אומרים שלא אמרו אלא בכתם הנמצא על חלוקה (כח), אבל כתם הנמצא על בשרה בלבד (כט), "הרשב"א בת"ה, וכן כתב ה"ה בפ"ט מהל' א"ב, שכן דעת הראב"ד והרמב"ן. "רמב"ם שם (והגה"מ בשם רבי שמחה).

שולחן ערוך כפשוטו

אין בידינו לגזור גזירות חדשות.

(כה) כזה השיעור אין תולין בכנה – בזמנם היה גודל טיפת הדם, שיצאה מהכינה, כגריס או פחות מכך. לכן בגודל כגריס ועוד, הכתם אוסר, כי אי אפשר לתלותו בדם כינה.

(כו) משערין בו – לו תהא מציאות כזו בה טיפת הדם היוצאת מן הכינים, גדולה מכגריס ועוד. אפשר להגדיל את טווח ההיתר של הכתם, לפני שהאישה נאסרת. אמנם כיום, הואיל ואין כינים מצויות, הלכה זו אינה מציאותית.

(כז) בכתם הנמצא על בשרה – חכמים הקילו גם בכתם על בשרה, שלא תיאסר אלא אם גודלו כגריס ועוד. כי בזמנם היה מצוי לא אחת, שנמצאו כינים גם על הגוף.

(כח) על חלוקה – כלומר, על אחד הבגדים שלה.

(כט) הנמצא על בשרה בלבד – כלומר, על גופה.

במקומות שחוששין להם (ל), אין לו שיעור (לא).

סעיף ז

^{כא}אם הרגה פשפש או הריחה ריחו (לב), תולה בו עד כתורמוס (לג)

(פירוש מין ממיני הקטניות שהוא מר ובלע"ז לופינו).

^{כב}הרא"ש שם בפסקיו (לדעת ב"י), משום דהוי כנתעסקה בכתמים וכ"כ הרשב"א.

סעיף ח

אם אין בכתם במקום אחד כגרים ועוד, ^{כג}אף על פי שיש שם טיפין הרבה סמוכין זה לזה עד שאם נצרפם יש בהם יותר מכגרים, טהורה, שאנו תולין כל טיפה וטיפה בכנה, עד שיהא בו כגרים

^{כד}ברייטא שם דף נט, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) במקומות שחוששין להם – כפי שנלמד בהמשך, גם בגופה, לא אוסרים כתם הנמצא בכל מקום. אלא רק במקומות שאם הוא נמצא שם, סביר שיצא מאותו מקום.

(לא) אין לו שיעור – למרות שלפעמים היו הכינים מצויות על הגוף, נוכחות דמם על הגוף הייתה שכיחה פחות, ולא ממש סביר לתלות את הדם בכינה. לכן גזרו חכמים בכתם כל שהוא, על הגוף. ואפשר להקל כדעה ראשונה.³

(לב) ריחו – כנראה שלפשפש מת, יש ריח.⁴

(לג) תולה בו עד כתורמוס – אין כאן רק חשש, אלא סבירות גדולה, שדם זה בא מן הפשפש. שיעור דמו של הפשפש, גדול מדם הכינה. על כן מקילים בשיעור הכתם, מעט יותר. וגם אם הוא קצת גדול יותר, אינה נאסרת. אמנם בימינו, זה לא מעשי.

3. על פי הכלל סתם ויש אומרים, הלכה כסתם. מלבד זאת, הרי בדינים דרבנן, פוסקים להקל. אמנם הש"ך פסק בזה להחמיר.

4. ראה ברטנורא על המשנה (תרומות פרק ח משנה ב, ד"ה טעם פשפש).

ועוד במקום אחד (לד). ^כויש אומרים דהני מילי כשנמצאו על חלוקה, אבל אם נמצאו על בשרה, מצטרפין לכגרים ועוד (לה).

^כטור וכ"כ הרשב"א בסברא ראשונה, מפשיטותא דאבעיא דרב ירמיה, מברייטא דעל בשרה וכו', אף ע"ג דדחי לה דחויא, לאו מילתא היא (בשם ראב"ד).

סעיף ט

^ככתם הנמצא על בשרה, שהוא ארוך כרצועה או עגול (לו), או שהיו טיפין טיפין (לז), או שהיה ארוך הכתם על רוחב

^כלשון הרמב"ם שם דין ט, וכדעת הי"א דלעיל.

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) במקום אחד – כלומר, תולים כל טיפה מהטיפות הקטנות, בכינה אחרת. (לה) מצטרפין לכגרים ועוד – לעיל בסעיף ו ראינו שיש מי שמקל בכתם פחות מכגרים ועוד, שאפילו אם נמצא על בשרה, אינה אסורה. אמנם כאן מודה הוא, שאם היו על בשרה טיפין טיפין, ובכולם יחד יש כגרים ועוד, האישה אסורה. כי סביר שהטיפין שעל גופה, באו ממנה. ולהלכה נראה, שצריך לפסוק בזה לחומרא. כי "יש אומרים" זה, אינו סותר במפורש את האמור כאן בסעיף, אלא מצמצם את הדין⁵.

(לו) ארוך כרצועה או עגול – כלומר צורות משונות.

(לז) שהיו טיפין טיפין – לפי שיטת היש אומרים שהביא המחבר (בסעיף ו), שכל כתם הנמצא על הגוף אוסר, אפילו בשיעור קטן מאד. כאן התחדש, שלמרות שאפשר לומר שכתם זה לא בא מגופה, בגלל צורתו המוזרה, האשה בכל זאת אסורה. ולפי שיטת היש אומרים שבסעיף הקודם, שמצרפים טיפין טיפין הסמוכים זה לזה לשיעור כגרים ועוד, כאן התחדש שלמרות שאינם סמוכים, והיה מקום לומר שבגלל צורתם המוזרה לא נצרפם. בכל זאת

5. כך נראה מדברי המחבר, בסעיף הבא.

יריכה (לח), או שהיה נראה כאילו הוא ממטה למעלה (לט), הואיל והוא כנגד בית תורפה (פי' גנאי הוא והוא כנוי לערוה), טמאה, ואין אומרים אילו נטף מן הגוף לא היה כזה (מ).

סעיף י

(מא) כה כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה (מב), לא גזרו כהמימרא דשמואל שם דף נז, א וכרבי נחמיה במשנה שם דף נט, ב. ר"ח והרמב"ם והרשב"א והרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

מצרפים אותם, כי הם על גופה, והיא נאסרת.⁶

(לח) על רוחב יריכה – אם הדם נטף מתוכה, אין הוא נמרח עליה בצורה זו.

(לט) כאילו הוא ממטה למעלה – גם אם נראה הכתם כאילו עלה והתפזר מלמטה למעלה, היא עדיין נחשבת טמאה.

(מ) לא היה כזה – בכתם זה יש כגריס ועוד, אבל בגלל צורתו המוזרה, אפשר לחשוב שאינו מגופה. לכן מבהיר המחבר שלא מקילים בזה, מאחר והדם נמצא על גופה, במקום שסביר שבא ממנה.

(מא) הקדמה לסעיף – בזמן שבית המקדש היה קיים, היו שתי תוצאות לאיסור נידה: א. נאסרה על בעלה. ב. חלה עליה טומאה, ונאסרה בכניסה להר הבית, ובאכילת בשר קורבנות. והנה ראינו, שאף שמן התורה היא אינה נטמאת בלי הרגשה, חכמים גזרו בכתמים, שכנראה באו מגופה, שתיטמא ותיאסר. אמנם לא גזרו טומאה אלא בכתם הנמצא בדבר המקבל טומאה, כי הואיל והחפץ נטמא, גם האשה נטמאה.

(מב) דבר שאינו מקבל טומאה – כגון אסלה, רצפה, פלסטיק, נייר, בד קטן מ-6 ס"מ על 6 ס"מ, כל אלה אינם מקבלים טומאה. וכתם הנמצא על אחד מהם, אינו אוסר אשה לבעלה.

6. מכאן מוכח שהמחבר פסק כיש אומרים שבסעיף הקודם, כי אם היה מיקל בטיפין סמוכים, שיש בהם כגריס ועוד, מה פתאום שיחמיר, כאשר מלבד הטיפין יש להם גם צורה מוזרה, ויאסור אותה.

עליו. כיצד, בדקה קרקע עולם (מג) או בית הכסא שאינו מקבל טומאה, (מרדכי ה"נ בשם סמ"ג וסמ"ק) או כל דבר שאינו מקבל טומאה, וישבה עליו ומצאה בו כתם, ^כוכן כתם שנמצא על בגד צבוע, טהורה (מד). לפיכך, תלבש האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מכתמים (מה) (הרמב"ם ובגמרא פרק האשה).

^כטור בשם הרמב"ם שם בפ"ט, מבריייתא שם דף סא, ב וברבי נתן, ולזה הסכימו הרשב"א והרא"ש, דבכתמים שומעים להקל (דלא כרמב"ן).

סעיף יא

(מו) ^כלא בכל מקום שִׁימָצָא שם כתם טמאה, אלא במקום שאפשר ^כמשנה שם דף נז, ב ומפרש שם בגמ' דף נח, א עקבה עבד דנגע באותו מקום, וראש גודלה זמנין כשפוסעת עבד דמתרמי תחת אותו מקום, ודם נוטף עליו.

שולחן ערוך כפשוטו

(מג) קרקע עולם – כלומר רצפה.

(מד) על בגד צבוע, טהורה – טעם הקולא הוא, בגלל שרק גווני אדום אוסרים מן התורה, כפי שלמדנו. ואף שבימינו כל גווני האדום אוסרים, שונה דינו של בגד צבוע. כי אפילו בזמן שידעו להבחין בין גווני שונים, על בגד צבועני, לא הובחן הגוון המדויק. וללא הרגשה, היא מותרת מן התורה. וגם חכמים לא גזרו, בבד צבוע. וזה נכון לכל הצבעים, כגון כחול, ירוק, אדום, אפור. אמנם לבן דהוי, או צבע בז', מן הראוי להחמיר.

(מה) כדי להצילה מכתמים – בימים שהיא טהורה. אמנם לאחר שנאסרה, צריכה ללבוש לבנים, כפי שנלמד להלן בסימן קצו. בסימן קפז למדנו, מתי אפשר לתלות את דם הכתם, או את דם הבדיקה הפנימית, במכה פנימית.

(מו) הקדמה לסעיף – מסעיף זה עד סעיף יז, ידון המחבר על מקומות בבגדי האישה או בגופה, בהם כתם הנמצא, אוסר אותה. הכלל פשוט, אם זה מקום שיש סבירות גבוהה, שהדם יצא מאותו מקום, הכתם אוסר. ואם לא ממש סביר שבא מאותו מקום, אין לו דין כתם, ואינו אוסר אותה. בסעיפים הבאים יובאו דוגמאות, ליישום כלל זה. רוב הנשים בימינו לובשות תחתונים, וממילא המקום הסביר ביותר למציאת כתם, הוא על התחתון, ולא בשום מקום אחר.

שבא שם מן המקור. כיצד, נמצא על עקבה, טמאה. וכן אם נמצא על כל אורך שוקה ופרסותיה מבפנים, והם המקומות הנדבקים זה בזה בעת שתעמוד ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק, וכן אם נמצא על ראש גוֹדֵל רגליה וכל שכן על רגליה ממש (מז) (ב"י בשם רשב"א), ^{כ"ו} וכן אם נמצא על ידיה, אפילו על קשרי אצבעותיה, שהידים עסקניות הן ושמה נגעו באותו מקום (מח). אבל אם נמצא על שוקיה ועל פרסותיה מצד חוץ, או אפילו מהצדדין, ^{כ"ז} ואין צריך לומר למעלה מאותו מקום, טהורה (מט). ^ל ואם יודעת שנזדקרה והגביהה רגליה למעלה (נ), טמאה בכל מקום שתמצאנו, אפילו למעלה מהחגור, בין מלפניה בין מלאחריה (נא), אפילו עברה בשוק של טבחים או ^{כ"ח} ברייתא שם. ^{כ"ט} שם בגמרא דף נז, א. ^ל טור וכ"כ הרשב"א בת"ה, והרב המגיד בפ"ט כשינויא בתרא, מחגור ולמעלה וכגון דאיזדקרה שם בגמ'.

שולחן ערוך כפשוטו

להבנת הסעיף, צריך לדעת שמדובר באשה הלובשת חלוק בלי תחתון, כנהוג בזמנם.

(מז) וכל שכן על רגליה ממש – כי בכל המקומות האלה, סביר להניח שהדם יצא ישירות מאותו מקום, והגיע אליהם. וללא תחתונים, סביר מאוד שהכתם בא מגופה. וגם לחלק התחתון ברגלים, סביר שהגיע משם. כגון אם ישבה על הרצפה, ברגליים מקופלות.

(מח) ושמה נגעו באותו מקום – כלומר אף שהדם הזב מן המקור אינו מגיע לידיים, בכל זאת יש חשש שהאישה נגעה שם. וגם בכתם הנמצא בידים, יש לאוסרה.

(מט) טהורה – כי לא סביר שדם הזב מן המקור, יגיע למקומות אלה.

(נ) והגביהה רגליה למעלה – מציאות זו נדירה מאוד: אישה שעושה כעין ריקוד, ומבצעת עמידת ראש. כלומר, ראשה למטה, ורגליה למעלה.

(נא) בין מלפניה בין מלאחריה – כי אם הזדקרה, הדם זולג בחופשיות לכל מקום, אפילו למעלה ממקום החגור.

נתעסקה בכתמים (נג). ^{ל"א}ודוקא כשנמצא על בשרה לבד (נג), אבל אם נמצא על בשרה וגם על חלוקה (נד), אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים, תולה בו, בין שנמצא למטה מהחגור או שהגביהה רגליה ונמצא למעלה מהחגור (נה) (הרמב"ן והרשב"א). במה דברים אמורים (נו), שכשנמצא הכתם על בשרה בלבד אינה תולה, כשאינן לה תלות אלא בעסק הכתמים או בשוק של טבחים (נז), ^{ל"ב}אבל אם יש מכה בגופה שיכולה לתלות בה, ^{ל"א}שם בגמ'. ^{ל"ב}טור וכ"כ הרשב"א דכיון דלא תלינן במידי דאתי מעלמא אלא בדבר שבגופה אפשר שבא הדם משם ולא נגע בחלוקה.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים – בהמשך נראה אמנם, שאם עברה בשוק של טבחים או הייתה עסוקה בצבעים אדומים, ונמצא דם על בגדה, היא טהורה. שונה הוא כתם אדום על גופה, שהדם לא נתלה בהתעסקות הקודמת, והאישה אסורה.

(נג) כשנמצא על בשרה לבד – כאן הובאה קולא נוספת.

(נד) על בשרה וגם על חלוקה – מדובר שבדקה חלוקה זה לפני לבישתו, והיה נקי.

(נה) ונמצא למעלה מהחגור – כשהתעסקה בדם או צעדה במקומות מלוכלכים שיש בהם דם, כל כתם, בכל מקום שיימצא, נתלה בהתעסקות זו. אך רק בתנאי, שנמצא גם על הבגד. לא כן אם נמצא על גופה בלבד, כי אז ברור שלא בא מההתעסקות. כי אם כן, היה על הדם להימצא גם בבגדה.

(נו) במה דברים אמורים – שמחמירים בנמצא על גופה בלבד.

(נז) או בשוק של טבחים – כפי שראינו, אפילו שהתעסקה בכתמים, לא מקילים בכתם על גופה.

שאפשר שיבא הדם ממנה, תולה בה (נח), וטהורה. ואם המכה בכתפה והכתם על יריכה במקום שאי אפשר לבא מהמכה, טמאה (נט).

סעיף יב

⁷נמצא הכתם על חלוקה למטה מהחגור, ⁷או במקום החגור עצמו (ס), טמאה. ⁷אפילו נמצא לצד חוץ (סא). ואין חילוק בין נמצא בחלוק לפניה או מאחריה או מן הצדדין, מפני שהבגדים חוזרין הנה והנה (סב) (כ"י בשם הראב"ד בס' בעה"נ ורשב"א בת"ה). ⁷ואם עברה בשוק של טבחים, טהורה, ⁷ישם במשנה. ⁷הראב"ד בסב"ה דכשהיא שוחה באה לה מקום החגורה כנגד בית התורפה. ⁷טור מפני שעשוי להקפל. ⁷כשינויא קמא שם בגמ' מחגור ולמטה.

שולחן ערוך כפשוטו

(נח) תולה בה – אם יש לה מכה, הדם היוצא ממנו זב על גופה. על כן אפשר לתלות את הכתם הנמצא, במכה שבגופה. ואפילו שהפצע הגלד, הרי יתכן שיזוב ממנו דם, ואין צורך לדעת בבירור שהמכה מוציאה דם.⁷

(נט) טמאה – כי לא סביר, במקרה כזה, שהדם בא מן המכה. העיקרון הכללי פשוט מאוד, אם סביר שהדם הנמצא זב מאותו מקום, היא טמאה. ואם לאו, טהורה.

(ס) במקום החגור עצמו – כי מצוי שהאשה גוחנת לפעמים, כלפי מטה. בתנוחה פוזיציה כזו, סביר שהדם הבא מהמקור יכלוך את הבגד, גם במקום זה.

(סא) אפילו נמצא לצד חוץ – בצידו החיצוני של הבגד, ובמקום זה, סביר לומר שהכתם בא מבחוץ. כי אם בא מגופה, היה צריך להימצא על צידו הפנימי. בכל זאת לא אומרים כן, כי קורה שהבגד מתהפך. בניגוד לכתם על גופה, שאם נמצא בצדדי הגוף או באחוריו, אינה אסורה.

(סב) שהבגדים חוזרין הנה והנה – זה הסבר דברי המחבר.

7. אמנם למנהג אשכנז (סימן קצו סעיף י), בשלושה ימים הראשונים של שבעה נקיים, אין תולים במכה, מלבד אם ידוע בוודאות שמוציאה דם.

^{לז}אפילו נמצא לצד פנים (סג) ועל בשרה (סד). ^{לח}ואם נמצא על חלוקה בלבד (סה), מהחגור ולמעלה, טהורה אפילו נזדקרה והגביחה רגליה, ואפילו לא עברה בשוק של טבחים (סו), שאילו בא מן המקור היה נמצא גם על בשרה (סז).
^{ליט}טור בשם הרמב"ן. ^{לח}כשינויא בתרא שם מחגור ולמעלה.

סעיף יג

^{לט}נמצא על בית יד של חלוקה (סח), אם המקום שנמצא בו הדם בבית יד מגיע עד בית תורפה, טמאה ^לאפילו אינה יכולה להגיע שם אלא אם כן תשחה הרבה (סט), ואם אינה יכולה ליגע שם ^{לט}שם במשנה. ^לטור והרשב"א בת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(סג) אפילו נמצא לצד פנים – של הבגד.
(סד) ועל בשרה – אף שהימצאות הדם על הגוף מסמנת שיתכן ובא מגופה, הרי האפשרות שבא מבחוץ, גדולה יותר. כי הכתם נמצא גם על הבגד, וגם צעדה במקום מלוכלך. לכן, אין לאוסרה.
(סה) נמצא על חלוקה בלבד – ואין כלום על בשרה.
(סו) ואפילו לא עברה בשוק של טבחים – ואי אפשר לתלות את הכתם בלכלוך חיצוני.
(סז) היה נמצא גם על בשרה – כיון שהתהפכה (בעמידת ראש), הדם אינו נופל ישירות על הבגד, אלא מוכרח לזוב תחילה על גופה. ואם לא היה על גופה, הוא בהכרח לא בא מגופה. אבל כשעומדת רגיל, גם אם הדם נמצא רק על החלוקה, היא בכל זאת טמאה. כי יש אפשרות שיזוב מן הגוף, וייפול ישירות על בגדה.
(סח) בית יד של חלוקה – שרוול בגדה.
(סט) תשחה הרבה – כי הידיים עסקניות (כלומר, נעות ללא הפסקה). ויכול להיות שנגעה באותו מקום, בלי לשים לב. בימינו כיון שלובשות תחתונים, אין חשש כלל.

כלל, ^(*)טהורה (ע).

^(*)וכתב הרשב"א, ואין חוששין שמא נגעה בבית התורפה ולאחר כך הביאתו שם, דלא מחזקין טומאה ממקום למקום, שם בגמ' דף נח, א.

סעיף יד

^{מא}היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה, בכל מקום שימצא בו, טמאה, מפני שהוא (חוזר) הילך והילך (עא). וכן הדין אם נמצא במעפורת (עב) שמכסה ראשה או שחוגרת בו ^{מב"ס} (רמב"ם) ואם קשרה בו ראשה היטב וכשנעורה גם כן מצאתו קשור יפה, אינה חוששת (עג).
^{מא}שם במשנה. ^{מב}בית יוסף לדברי הרשב"א.

סעיף טו

^{מג}שתי נשים שכיסו ראשן בחלוק אחד (עד), שתיהן טמאות (עה).
^{מג}ירבינו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ע) טהורה – כי אין סיכוי שנגעה באותו מקום.
(עא) שהוא (חוזר) הילך והילך – הבגד מסתובב לכאן ולשם, וקיימת סבירות, שהדם זב מאותו מקום.
(עב) במעפורת – פיסת בד כעין צעיף, שמכסה בו את ראשה, או חוגרת כעין סינר.
(עג) אינה חוששת – כי ודאי שהדם הנמצא עליו, לא בא מאותו מקום.
(עד) שכיסו ראשן בחלוק אחד – ונמצא עליו דם. בין אם נמצא מתחת לחגור, או מעליו. היות והשתמשו בחלוק בלילה, סביר שהוא לא נשאר במקומו, אלא זז לכאן ולשם, כמו שהתבאר בסעיף יד. על כן חוששים שכתם זה, מקורו בדם נידה.
(עה) שתיהן טמאות – ואף שכלל בידינו "ספק דרבנן לקולא", ואפשר לכאורה לטהר את שתיהן. לא אומרים דין זה, כשאחת ודאי אסורה, ולא נודע מי היא,

ואם אחת כיסתה והאחרת לא כיסתה (עו), אף על פי ששתיהן לבשו החלוק, ונמצא הכתם למעלה מהחגור, אותה שכיסתה טמאה (עז), והאחרת טהורה (עח).

סעיף טז

^{טז}אם יש לה מכה בצוארה ונמצא הכתם בחלוק אפילו למטה מהחגור שאי אפשר ליגע שם מהמכה (עט), אם פושטתו ומתכסה ^{טז}טור וכ"כ הרשב"א, וכל שכן הוא, כיון דכתמים דרבנן ותולין בהן להקל.

שולחן ערוך כפשוטו

לכן שתיהן אסורות.⁸

(עו) והאחרת לא כיסתה – אלא לבשה את החלוק בצורה רגילה.
 (עז) אותה שכיסתה טמאה – כי בגלל שכיסתה עצמה בו, יש היתכנות שהדם בא ממנה, אף שנמצא מעל החגור.
 (עח) והאחרת טהורה – כי ברור שהדם לא ממנה, שהרי לא התכסתה בחלוק, רק לבשה אותו. ולא יתכן שדם היוצא ממנה, יימצא מעל החגור.
 (עט) שאי אפשר ליגע שם מהמכה – הכוונה שבעודה לבושה בחלוק, דם המכה אינו יכול לגעת שם.

8. כעין המבואר להלן סעיף מג ובש"ך שם ס"ק נח וכעין המבואר לעיל סימן קיא סעיף ה.

פסיקה דומה מצאנו בדין הסבה בליל הסדר, שיש מחלוקת בגמרא (פסחים קח, א), אם צריך להסב בשתי הכוסות הראשונות, או האחרונות. ולהלכה חובה להסב בכל ארבע הכוסות, כי החובה להסב היא וודאית, ולכן אף שיש ספק בכל זוג מן הכוסות, הרי אם נלך לקולא, נבטל את מצות ההסבה בכוסות. לכן נפסק שיש להחמיר, ומסיבים בכל הכוסות (כך ביאר הר"ן שם, בדף כג, א מדפי הרי"ף ד"ה והשתא).

וראה לשונו של המשנה למלך (הלכות מגילה פרק א הלכה יא): "כשהספק הוא בתקנת חכמים, דאז, כדי שלא תיעקר תקנתם, צריך לקיים בכל מאי דאפשר שתקנו. כגון במצות היסבה, דאי אמרת דדוקא קמאי צריכי, אם תרצה לומר דתקנת חכמים היתה בכסי בתראי, נמצא שנתבטלה תקנת חכמים מכל וכל, וכן איפכא".

בו (פ) תולה במכתה, שאני אומר נתהפך ובא לו שם (פא).

סעיף יז

^ממצאה כתם למעלה מהחגור (פב) וכתם למטה ממנו (פג), ויודעת שלא נזדקרה (פד), טהורה (פה), שאני אומר כמו שהעליון בא מעלמא כך בא התחתון (פו). ^מבמה דברים אמורים כשיש בעליון כגרים ועוד, או יותר, שודאי מעלמא בא, שהרי אין לתלות בכנה (פז). אבל אם אין בו כגרים ועוד, אין תולין אותו מעלמא, דשמא דם כנה הוא (פח). ואם יש בתחתון כגרים ועוד, שאין לתלות בכנה, ^(*)טמאה (פט).

^מברייטא שם דף נט, א. וכפירוש התוספות והרא"ש שם. ^משם בתוס'. ^(*)ואם כתם העליון אדום והתחתון שחור או איפכא, עיין לקמן סעיף כג.

שולחן ערוך כפשוטו

- (פ) אם פושטתו ומתכסה בו – בזמן זה, קיימת אפשרות שהדם יבא מן המכה.
 (פא) נתהפך ובא לו שם – כשיש במה לתלות, תולים בו. בגלל שכתמים הם תקנה דרבנן, שהרי אישה אינה נאסרת מן התורה, מלבד אם הרגישה.
 (פב) כתם למעלה מהחגור – שוודאי אינו מטמא.
 (פג) וכתם למטה ממנו – ויתכן שבא ממנה, ומטמא.
 (פד) ויודעת שלא נזדקרה – וברור שהעליון אינו דם נידה.
 (פה) טהורה – ומסביר המחבר מדוע.
 (פו) כך בא התחתון – הדם הנמצא מעל החגור, ברור שאינו מן המקור, אלא מפצע או לכלוך חיצוני. וכיון שאפשר לתלות גם את הדם הנמצא מתחת לחגור, באותה סיבה, על כן היא טהורה.
 (פז) שהרי אין לתלות בכנה – וודאי שאין זה דם ממקורה של האשה, ולא מכינה. אם כן ברור, שיש סיבה חיצונית לכתם זה. ובאותה מידה, גם הכתם התחתון נתלה בזה.
 (פח) דשמא דם כנה הוא – דם הכינה אינו זולג ועובר ממקום למקום.
 (פט) טמאה – כי סביר שבא מן המקור.

סעיף יח

(צ) כיוון שכתמים דרבנן, מקילין בהם ותולה בכל דבר שיכולה לתלות. כיצד, שחטה בהמה חיה או עוף, או נתעסקה בכתמים (צא), או ישבה בצד המתעסקים בהם (צב), או שעברה בשוק של טבחים (צג) ונמצא דם בכגדיה, תולה בה וטהורה (צד). ^טאפילו לובשת ג' חלוקים זה על זה, ונמצא אפילו בתחתון, טהורה (צה). יאבל אם נמצא על בשרה (צו), אינה תולה אלא אם כן יש לה מכה בגופה או תולה בה (צז), אפילו על בשרה אם הוא במקום ^טמשנה שם דף נח, ב. ^טברייתא שם. ^טשם, דאמרינן שמא ניתז מלמטה מבין רגליה, או שנקפלו בגדיה וניתז על התחתון. ^יציינתיו לעיל בסעיף יא.

שולחן ערוך כפשוטו

(צ) הקדמה לסעיף – מכאן עד סעיף לב מובאים כל מיני מקרים, בהם אפשר להסביר שהדם הנמצא על האישה או על בגדיה, אינו מגיע ממנה, ואינה נאסרת. כל הדינים מבוססים על ההיגיון הפשוט, אם סביר שהדם בא ממנה, אוסרים אותה. ואם סביר שהדם אינו ממקורה, אין לאוסרה. להלן נראה דוגמאות רבות, בהן מיושם עיקרון זה.

(צא) או נתעסקה בכתמים – בצבעים, ובכללם צבעים אדומים.

(צב) ישבה בצד המתעסקים בהם – אף שלא עסקה בהם בעצמה, תולים את הכתם בצבעים שחברותיה התעסקו בהם.

(צג) בשוק של טבחים – בו מצויים דוכנים רבים למכירת בשר.

(צד) תולה בה וטהורה – כי לא הרגישה כלום, וקיימת אפשרות שהדם בא מבחוץ, על כן טהורה.

(צה) טהורה – כי יתכן שניתז מלמטה.

(צו) נמצא על בשרה – כי אם זה בגופה במקום שיכול לזוב ממקורה, סביר שהדם בא משם, אף שעברה בשוק של טבחים.

(צז) תולה בה – כי סביר שהדם בא מן הפצע.

שאפשר לדם לנטף משם (צח).^{נא} ואפילו נתרפאת, אם אפשר לה להתגלע ולהוציא דם על ידי חיכוך, תולה בה, ואף על פי שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מטפטפת (צט) (רשב"א ומרדכי וסה"ת וסמ"ג).^{נא} שם במשנה.

סעיף יט

^{נב} כשם שתולה בה כך תולה בבנה ובבעלה אם נתעסקו בכתמים או אם יש בהם מכה, לפי שדרכם ליגע בה (ק).^{נב} אבל אם היו עסוקים בדם ולא נמצא בהם דם (קא), אינה תולה בהם^{נד} אלא אם כן היו עסוקים בדבר שדרכו לינתו כגון שחיטה וכיוצא בה (קב).^{נב} שם במשנה, וכפירוש הרמב"ם בפ"ט מהלכות א"ב, וכן פירש הרשב"א, וכ"כ הטור.^{נב} טור בשם הרמב"ן, וכ"כ ה"ה שם בשמו.^{נד} בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(צח) במקום שאפשר לדם לנטף משם – אף שבמקרים בהם נמצא הדם על גופה, לא תולים בדם חיצוני, למרות שהתעסקה בכתמים, שונה הדין כשיש לה פצע. שאפילו אם הכתם על גופה, סביר להניח שזה דם הפצע, ולא דם נדה.

(צט) ואינה מטפטפת – מספיקה היתכנות שהדם בא מפצע, כדי לתלות בו את הכתם. בגלל שמדובר שלא הרגישה, ואין הכתם אלא חומרה של חכמים, ומקילים בו.

ובגלל זה, יש מקילים בכתמים של בעלת התקן תוך רחמי, כי מצוי שההתקן גורם לפציעה.

(ק) לפי שדרכם ליגע בה – כי יש אפשרות שהכתם בא מהם. אמנם הכל תלוי במציאות, כי בימינו, מי שמתעסק בצבע, מתרחץ ומחליף בגדיו בדרך כלל, לפני שנפגש עם אשתו או עם אמו. והדברים נכתבו, לפי המציאות של תקופתם.

(קא) ולא נמצא בהם דם – לא התלכלכו, ולא סביר שילכלכו אותה.

(קב) כגון שחיטה וכיוצא בה – הכל לפי הסבירות.

הגה: והוא הדין אם שכבה במטה עם נשים שיש להם מכות בגופן, תולה בהן כמו בבנה ובעלה (קג) (מרדכי ה"נ ובש"ד).

סעיף כ

נ"מי שרגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה (קד), ובשעת תשמיש נמצא בעד האשה דם, תולה בבעלה (קה).
נ"הרשב"א בתשובותיו.

סעיף כא

נ"היכא דאשתפח כתם בפולגה מאחורה, ומכה אפא מקפא, תליא ביה, דאפשר, אדיתבא, הך דבתרא אתא לקפא, ונטפה ביה מההיא מפה (קו).
נ"הראב"ד בספר בעלי הנפש.

סעיף כב

נ"ספק אם עברה בשוק של טבחים או אם ישבה בצד המתעסקים בכתמים, אינה תולה בהם (קז). נ"כמה דברים אמורים, בעיר נ"ברייתא שם דף נח, ב. נ"טור בשם הרמב"ן, מהא דרב אשי עיר שיש בה חזירים וכו' שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קג) תולה בהן כמו בבנה ובעלה – זה מוסכם על המחבר. אם כי, גם זה לא שכיח כלל.

(קד) דרך פי האמה – בגלל איזו מחלה.

(קה) תולה בבעלה – כי סביר שהדם בא מבעלה.

(קו) ונטפה ביה מההיא מפה – תרגום: היכן שנמצא כתם בתחתית חלוקה בצדו האחורי, ויש לה מכה בגופה, בצידו הקדמי, תולה במכה זו. כי בזמן שהתיישרה, יתכן שהתהפך צדו האחורי של הבגד ובא אל צידה הקדמי, והתלכלך מהמכה.

(קז) אינה תולה בהם – כי יותר סביר שהדם ממנה, על כן אין להקל.

שהטבחים או המתעסקים בכתמים יושבים במקום ידוע, אבל אם דרכם להתעסק כאן וכאן, תולין אפילו מספק, שמא נתעסקו במקום שעברה, ולא הרגישה (קה).

סעיף כג

^ננתעסקה בדבר אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא, אין תולין בו (קט). במה דברים אמורים, אדום בשחור ושחור באדום (קי), אבל אדום באדום ושחור בשחור, אפילו אם אינו ניכר ממש שדומה לו, תולה בו, כגון שנתעסקה במי תלתן או במי בשר או בקילור אדום קצת (קיא), תולה בו האדום (קיב).
^{נט}ברייטא שם דף נט, א. ^וברייטא שם דף נח, ב מעשה דר"מ ור'.

סעיף כד

^{סא}נתעסקה בתרנגולת, תולה בו אדום ושחור וכרכומי (קיג), לפי ^{סא}מסקנת הגמ' שם דף נט, א אליבא דרבא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קה) ולא הרגישה – לא שמה לב שהמקום מלוכלך. ובגלל שאיסור הכתמים מדרבנן, תולים להקל.
(קט) אין תולין בו – כי אין סיבה הגיונית לתלות.
(קי) אדום בשחור ושחור באדום – כי ברור שהדם לא מגיע מן ההתעסקות.
(קיא) בקילור אדום קצת – אפילו אם אלו צבעים שלא מטמאים אותה.
(קיב) תולה בו האדום – כי היות ועברה בשוק של טבחים, סביר לתלות את הכתם בהתעסקות, ולפעמים חלים שינויים קלים בצבע. שינויים אלה, אינם סיבה להחמיר.
(קיג) וכרכומי – צבע קרוב לאדום, על שם צמח הכרכום. שצבע הפרח שלו, סגול ורוד.

שדם שחיטתה אדום, ודם איבריה שחור, ודם בני מעיה כרכומי (קיד).

סעיף כה

⁹⁹שתי נשים שנתעסקו בצפור אחת שאין בו דם אלא כסלע, ונמצא על כל אחת כסלע (קטו), שתיהן טמאות (קטז).
¹⁰⁰ברייטא שם דף נח, ב.

סעיף כו

¹⁰¹נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגרים, ונמצא עליה כשני גריסין, הרי זה תולה כגרים בדם שנתעסקה בו וכגרים במאכולת (קז). ¹⁰²אבל אם נמצא הכתם יותר מכשני גריסין, טמאה (קיח) (רמב"ם פ"ט ורשב"א ורא"ה בב"ה וה"ה). ויש מחמירין ומטמאין בכל ¹⁰³הרשב"א בת"ה, מבעיא דרבי ירמיה, שם דף נט, א. ולא נפשטא, ופסקה הרמב"ן והרשב"א לקולא, מטעם שכתב הרמ"א בהג"ה. ¹⁰⁴שם בברייטא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קיד) ודם בני מעיה כרכומי – שלושה צבעים אלה, דומים לדם.
(קטו) ונמצא על כל אחת כסלע – שיעור הדם בו עסקו, היה לא יותר מסלע (מטבע קדום). ואם נמצא בהם דם ששיעורו שני סלעים, ברור שהיה דם נוסף, מלבד הדם בו התעסקו. שיעור הסלע, גדול מגריס. וזהו כתם, ששיעורו אוסר.
(קטז) שתיהן טמאות – כי אחד מהכתמים ודאי טמא, על כן אי אפשר לטהר את שתיהן, וחל עליהן איסור.⁹
(קז) וכגריס במאכולת – כמו בכל כתם, שאינו אוסר אם הוא פחות מגריס ועוד, כפי שראינו בסעיף ה.
(קיח) טמאה – שהרי התעסקה בדם ששיעורו כגריס, ונשאר יותר מגריס, שזה השיעור האוסר אישה.

9. זה כלל גדול בספק דרבנן, שאם יש ודאי איסור, וספק על שניים, היכן הוא, שניהם אסורים. אמנם יש מקילים, אם לא באו לשאול ביחד (ראה ט"ז ס"ק יז, ונקודות הכסף).

זה (קיט) (הרא"ש והטור). ומכל מקום נראה דיש לסמוך אמקילין, דבכתמים שומעין להקל (קב).

סעיף כז

^טנתעסקה בפחות מכגרים, ונמצא עליה כגרים ועוד, טהורה (קכא). שאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא, וכבר היה שם דם מאכולת (פירוש, דם כינה) שנצטרף אליו עד שחזר ליותר מכגרים (קכב). ^{טו}וכן אם נתעסקה בפחות מכגרים, ונמצא עליה כשני גריסין, ^{טז}טור בשם הרשב"א, מהא דצינתי בסעיף דלעיל. ^{טז}שם בשם הרמב"ן (לדעת ב"י), מהא דצינתי לעיל מטעמא דאמרינן, שקול דם העסק, שדי בי מצעי, זיל הכא ליכא שיעורא, וזיל הכא ליכא שיעורא וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(קיט) ויש מחמירין ומטמאין בכל זה – כי לא סביר לומר שבדיק סמוך לכתם ההתעסקות, יש כתם של כינה.
(קב) דבכתמים שומעין להקל – שהרי אין חשש לאיסור תורה, כי לא הרגישה, ובספק דרבנן מקילים.
(קכא) טהורה – כי היות והתעסקה, אפשר לתלות חלק מן הגריס בדם שהתעסקה בו. ומה שנשאר הוא פחות מגריס, ואין בו שיעור לאוסרה.
(קכב) עד שחזר ליותר מכגרים – זו קולא גדולה, כי תולים שדם המאכולת נמצא ממש סמוך לדם ההתעסקות.

טהורה (קכג). הגה: ויש מחמירין ומטמאין (קכד). ומכל מקום אם נתעסקה בדם ואינה יודעת בכמה, אזלינן לקולא ואמרינן שהיה בדם כשיעור הכתם **(קכה)** (בית יוסף וכן כתב הרשב"א ורא"ש וטור ובל"ח כתב דדעת הרב דהכא מחמירין כ"ע וכמ"ש בס"ק ל"ז).

סעיף כח

¹⁰האשה שמצאה על חלוקה כשני גריסין וכינה מעוכה בו, טהורה. שהגרים הא' ודאי מכינה המעוכה בו, והגרים השני אנו תולין אותו בכינה אחרת, כיון שאין בו כגריס ועוד (קכו).

¹⁰ברייטא שם דף נט, א. וכרבי ינאי, הרמב"ן והרשב"א והרא"ש. אף על גב דברייטא איתא, נמצא עליה כגריס ועוד וכו', כתב הרא"ש דהוא הדין ב' גריסין.

שולחן ערוך כפשוטו

(קכג) טהורה – כי אנו אומרים שהדם בו התעסקה מצוי ממש במרכז הכתם, ואם כן, בכל צד שנבדוק, אין כתם בשיעור של גריס ועוד. ומה שמובא בסעיף הקודם, שהיא אסורה, במקרה שהתעסקה בגריס, ונמצא עליה קצת יותר משני גריסים. כי לא תולים את דם ההתעסקות כאילו הוא באמצע הכתם, זהו בגלל ששם מדובר בכתם הגדול משני גריסים ועוד, לכן לא רצו חכמים להקל. אמנם הבחנה זו אינה מתיישבת על הלב, לכן חלקו הפוסקים על המחבר, ופסקו שיש לאוסרה בדין זה¹⁰.

(קכד) ויש מחמירין ומטמאין – כי לא תולים שיש כתם בגודל כגריס, מדם כינה, בדיוק באמצע הכתם.

(קכה) שהיה בדם כשיעור הכתם – אזלינן לקולא פירוש, שמקילים ככל ספק דרבנן.

(קכו) כיון שאין בו כגריס ועוד – זו דוגמא נוספת להקלה הנהוגה בדין כתמים, ולפיה אם יש כינה מתה, שיצאה ממנה דם, ובסך הכל יש לפנינו שני גריסים, אומרים שכגריס ועוד הוא מדם הכינה המעוכה. והגריס האחר, מכינה שונה, והאישה מותרת.

10. עיין ש"ך ס"ק לז, וט"ז ס"ק יח וטהרת הבית סימן ח סעיף כד.

מע"ף כט

^סהרגה פשפש (קכז) שאנו תולין בו עד כתורמוס, חזר כתורמוס לשיעור הגרים לכל הדינים שאמרנו (קכח).

^סטור וכ"כ הרשב"א בת"ה, ופשוט הוא.

מע"ף ל

^סאינה צריכה להקיף (פי' ענין הקפה הוא לדמות דבר לדבר), הכתם לדבר שהיא תולה בו (קכט), אלא תולה מן הסתם עד שתדע שזה שחור וזה אדום (קל).

^סשם בשם הרמב"ן, וכן כתב הרשב"א בת"ה, ממשנה דא"ל ר"ע, שמא יכולה להגלע וכו' וטהרה, שם דף נח, ב. ולא הצריכה להביא הכתם לפניו, ולגלע המכה ולהוציא דם.

מע"ף לא

^עמצאה כתם ואין לה במה לתלות, והדבר מסופק אם הוא דם או ^עמשנה דף סא, ב וסב, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קכז) פשפש – חרק גדול מן הכינה, שיוצא ממנו דם בגודל תורמוס, הגדול מן הגרים.

(קכח) לכל הדינים שאמרנו – אפשר לתלות את הכתמים בדם הפשפש, ששטחו גדול מכגריס. אמנם למעשה, הואיל ובמציאות של ימינו לא מצוי שהורגים כינה או פשפש, הדין הוא שכתם עד גריס טהור. אבל ביותר מכגריס הוא טמא, ואין מקילים בשיעור תורמוס.

(קכט) לדבר שהיא תולה בו – כגון אם יש לה פצע, אינה צריכה להשוות את גווני הכתם, עם גוון הדם היוצא מן הפצע.

(קל) שזה שחור וזה אדום – כלומר עד שברור שזה לא אותו צבע.

צבע (קלא), מעברת עליו שבעה סְמָנִים (קלב) אם עמד בעיניו הרי זה צבע ^{ע"א} וטהורה (קלג), ואם אינה מעברת עליו (קלד), טמאה מספק (קלה). ועכשיו אין לנו העברת שבעה סְמָנִים, מפני שאין אנו בקיאים בקצת מְשֻׁמוֹתָם (קלו).

^{ע"א} לדעת הרמב"ם שם בסוף פרק ט, והרשב"א, וה"ה, שהוזכרו בדיקות הסימנים במשנה, להתירה אפילו לבעלה.

סעיף לב

^{ע"ב} האשה שהיתה עוסקת במלאכתה (קלז), ונמצא דם במקום ^{ע"ב} עובדא בההיא איתתא דאתיא לקמיה דרבי ינאי שם דף נח, א הרשב"א בת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלא) דם או צבע – כי לעיני המתבונן, אף שהכתם אדום, הוא נראה גם כמו צבע.

(קלב) שבעה סְמָנִים – בגמרא פורטו חומרים אלה, שיפה כוחם בניקוי הכתם. אם מקורו בדם, הבגד יתנקה. ואם הוא צבע, הוא לא יתנקה.

(קלג) וטהורה – אם היה זה דם, היה הכתם נעלם, או לכל הפחות דוהה במראיתו. ואם לא נעלם או נחלש, טמאה ודאי.

(קלד) אינה מעברת עליו – אינה בודקת אם זה דם או צבע.

(קלה) טמאה מספק – כי לא נערך בירור, אם הוא דם או צבע. ולא אומרים ספק דרבנן לקולא כשיש אפשרות לברר, אלא אסורה מספק.

(קלו) שאין אנו בקיאים בקצת מְשֻׁמוֹתָם – ואין לנו דרך לברר. וכשאינן במה לתלות, האשה אסורה¹¹.

(קלז) שהיתה עוסקת במלאכתה – עם כלי או מכונה.

11. למרות שאין דרך לברר, לא אומרים ספק דרבנן לקולא. כי סוף סוף, רגלים לדבר שצבע אדום הנמצא על בגדה, כשאינן במה לתלות, בא מגופה, על כן אסורה מספק. אמנם זו מציאות נדירה, כי לא מצוי שהכתם נראה כמו צבע.

שעברה על דבר שהיה בדוק לה (קלח) מתחילה (והוא מקבל טומאה (קלט)) (ד"ע בד"מ וכ"ה ברא"ש פרק האשה ורשב"א סוף שער ד' ותוספות ריש דף נ"ח), תחזור להתעסק כמו שעשתה, אם יזדמן שתעבור על המקום שנמצא בו הדם (קמ), טמאה. ואם לאו, טהורה (קמא).

סעיף לג

(קמב) ^נהאשה שבדקה עצמה בַּעֲד (פירוש סמרטוט, מענין וּכְבֵּגְד עֲדִים כָּל צִדְקָתֶינוּ ^נמשנה שם דף יד, א. וברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלח) **דבר שהיה בדוק לה** – כלומר נמצא דם על הכלי או המכונה הזאת, עמו עבדה. ולפני שעבדה, בדקה את הכלי או המכונה, והיה נקי.

(קלט) **והוא מקבל טומאה** – אם אינו מקבל טומאה, כגון כלי פלסטיק, או מחובר לקרקע, אין לו דין כתם כפי שלמדנו בסעיף י.

(קמ) **שתעבור על המקום שנמצא בו הדם** – כלומר בודקים אם יש היתכנות שהדם בא מגופה.

(קמא) **טהורה** – ואם הייתה לבושה בבגד תחתון, לא צריך לבדוק.

(קמב) **הקדמה לסעיף** – מכאן עד סעיף לט, ידון המחבר בבדיקה פנימית שאשה עושה, באמצעות חתיכת בד. בד זה קרוי עֵד, כי הוא מעיד כביכול, על נוכחות או חוסר נוכחות דם בנרתיק. בבדיקה פנימית, לא נאמרו ההקלות שיש בכתם, כי אין כינים בנרתיק. לכן גם טיפה זעירה של דם על העד, אוסרת את האשה. וכן לא משנה אם הבד מקבל טומאה, או לא. וכן לא משנה אם הוא בד לבן, או צבוע. אמנם כל זה בתנאי שהבד היה בדוק, כלומר שהאשה ווידאה את ניקיונו, בטרם השתמשה בו. סעיפים אלה דנים מתי יתכן שהדם הנמצא על העד, אינו מהנרתיק. עד סעיף לה, נדון בבדיקות בעד הבדוק. בסעיפים לו ולז נדון בעד, שאינו בדוק לה. ובסעיפים לח ולט נגדיר, מה הוא עד בדוק.

(ישעיה סד, ה)) הבודק לה, ונמצא עליו ^עאפילו טיפה כחרדל, בין עגול (קמג) בין משוך, טמאה (קמד). ^עולא עוד, אלא אפילו נמצא על חתם מאכולת מעוכה, טמאה (קמה). ^עוכן הדין כשבדקה בו והניחתו בקופסא ואחר שעה בדקה אותו ומצאה עליו דם כל שהוא, בין משוך בין עגול, טמאה (קמו).
^עדצינתיו לעיל בסי' קפג. ^עכשינויא דרבי זירא, בלישנא קמא. ^עמברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמג) עגול – צורה זו יכולה להיות קצת סימן, שהוא אולי בא מכינה שנמעכה. כי אם היה זה דם שלה, הוא נמרח בדרך כלל על העד. אמנם בגלל שאין כינים בנרתיק, יש לומר שבמקרה יצא הדם, בצורה הזו.
(קמד) טמאה – ואם הרגישה בפתיחת המקור, אסורה מן התורה, ולא חוששים שאולי טעתה, וחשבה שהרגשת הבדיקה היא הרגשת העד¹².
(קמה) טמאה – ברור שאין כינה בנרתיק, ואין לתלות בה. אלא רק אחר הבדיקה, נמעכה הכינה על העד.
(קמו) טמאה – כי בקופסה אין כינים, וברור שהדם מגופה, לכן אסורה¹³.

12. כך מפורש בגמרא (נז, ב) "דארגישה, ואימור הרגשת עד הואי". אכן אם אומרת בבירור שלא הרגישה, אסורה מדרבנן, כדין כתם. כי חוששים שהרגישה, ולא שמה לב. אלא שאין לתלות בכינה, על כן היא אסורה אפילו ראתה רק טיפת דם. [כך כתב טהרת הבית (חלק א עמוד כ"ו) אם אמרה ברי לי שלא הרגשתי ביציאת הדם, הרי זו טהורה מן התורה, ואינה טמאה אלא מדרבנן]. ואם לא יודעת אם הרגישה או לא, נחלקו הפוסקים אם היא אסורה מן התורה, אם לאו [יש אומרים (עיין סדרי טהרה סימן קפג ס"ק ב) שאסורה מן התורה, כי סביר שאכן הרגישה, וטועה שהרגשתה הרגשת העד. ולרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק ט הלכה א) היא אסורה מן התורה, כי כל דם שנמצא באותו מקום, חזקה שהוא בא בהרגשה].

13. אם הרגישה, אסורה מן התורה. אם לא יודעת, היא אסורה בספק תורה. ואם אומרת שברור לה שלא הרגישה, אסורה מדרבנן.

מעיקף לד

^{טו}בדקה עצמה בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת (קמז), ולמחר נמצא עליו דם, אם משוך, טמאה (קמח), שחזקתו מהקינוח. ואם עגול, ^{טז}ואין בו כגרים ועוד, טהורה (קמט), שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר. הגה: והוא הדין אם הוא יותר מכגרים, ויש מקום לתלות בו (כ"י), כמו שנתבאר לעיל באיזה דבר תלינן כתם (קנ).

^{טז}ממשנה שם דף נח, ב וכרב אלעזר בר ר' צדוק. ^{טז}הרא"ש שם.

מעיקף לה

^{טז}בדקה עצמה בעד הבדוק לה וְטַחְתּוּ בִּירְכָהּ (קנא), ולמחר נמצא עליו דם (קנב), אם משוך, טמאה אפילו בכל שהוא (קנג), ^{יז}ואם ^{טז}מימרא דרב, ומימרא דשמואל שם דף יד, א וכגירסת ר"ח שם בתוספות. ^{יז}הרשב"א והרמב"ן, וכ"כ ה"ה בשם בפרק ד' מהא"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמז) תחת הכר או תחת הכסת – במקומות אלו, יתכן שיהיו כינים.
 (קמח) טמאה – אפילו אם הכתם פחות מגרים, כי צורתו מוכיחה שהדם נמרח בעת הבדיקה.
 (קמט) טהורה – כי אפשר לתלות בכינה¹⁴.
 (קנ) באיזה דבר תלינן כתם – כגון דם מבעלה או מפצע.
 (קנא) וְטַחְתּוּ בִּירְכָהּ – כלומר הדביקה אותו על ירכה, מקום שהכינים מצויות בו.
 (קנב) נמצא עליו דם – מצד אחד, העד היה בדוק, ועל כן יש מקום לחשוש, שהדם על העד מקורו בבדיקה הפנימית שעשתה. מצד שני, הרי הדביקה אותו על ירכה, ושם הוא עלול להתלכלך מדם של כינה.
 (קנג) טמאה אפילו בכל שהוא – כי דם של בדיקה מתמרח, ונראה משוך.

14. ואם הרגישה בעת הבדיקה, אפשר לתלות את הרגשתה בעד הבדיקה, כמבואר בגמרא (נדה נז, ב). אמנם בימינו, כיון שאין כינים, אין לתלות בכינה, ואסורה מן התורה.

עגול, טהורה, אם אין בו כגרים ועוד (קנד). ^{פא}ויש אומרים שאף עגול טמא בכל שהוא (קנה). הגה: וכן עיקר (קנו).

^{פא}הרמב"ם שם וכתב ה"ה שכדברי רבינו ראוי להחמיר וכן כתב הטור בשם הרא"ש (ורבינו ירוחם ורא"ה בב"ה דף תפ"ח).

סעיף לו

^{פב}בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה (קנז), אפילו הניחתו שמור בתיבתה (קנה) ומצאה עליו דם, אינה טמאה אלא אם יש בו כגרים ועוד (קנט) (טור בשם הרא"ש וע"פ). הגה: ודוקא בעד בינוני, דהיינו ^{פב} ברייתא שם דף יד ע"א וע"ב וכרבי, הרמב"ם שם, וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנד) אם אין בו כגרים ועוד – כי הצורה העגולה מוכיחה שהדם הגיע מכינה שנמעכה, כשהדיקה את העד על ירכה. על כן אם גודל הכתם הוא עד כגריס, תולין בו, והיא טהורה. ביותר מכגריס, היא טמאה, כי לא מניחים שהיו שם שני כינים. לדעה זו, אין הבדל בין הניחה תחת הכר, ובין הדביקה על הירך. (קנה) טמא בכל שהוא – לדעה זו, שונה דין עד שהודבק על הירך, מדין עד שהונח תחת הכר. תחת הכר שכיחים כינים, מה שאין כן על הירך, על כן לדעה זו, אין לתלות בכינה.

(קנו) וכן עיקר – ובימינו שאין כינים, גם המחבר יודה שזה אסור. (קנז) בעד שאינו בדוק לה – כלומר, לפני הבדיקה הפנימית, לא בדקה אם הוא נקי אם לאו.

(קנה) שמור בתיבתה – ואין לחשוש שאחר הבדיקה, התלכלך העד מדם כינה. (קנט) אלא אם יש בו כגרים ועוד – כי דם זה דינו כדין כתם, שעד כגריס טהור, אך יותר מכגריס טמא. כי אינה בטוחה שהיה נקי, ויתכן שבא מכינה שנמעכה לפני הבדיקה. אבל יתכן גם שבא ממנה, בגלל שבדקה בו. לכן דינו ככתם, שאם יש בו יותר מכגריס, טמאה. כי אין לחשוש ששני כינים לכלכו את הבד, לפני הבדיקה.

שאינן חזקתו בדוק ולא מלוכלך (קס) (ד"ע), אבל אם בדקה עצמה בעד שחזקתו מלוכלך, כגון שלקחה עד ממקום שדמים מצויין שם, שחזקתו שכבר היו בו כתמים, ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כתם, טהורה אפילו יותר מכגריס (קסא) (כן משמע מהריטב"א שהביא הב"י).

סעיף לז

¹⁹ בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, וטחתו בירכה (קסב), ואחר כך נמצא עליו דם (קסג), אפילו כגריס ועוד, טהורה (קסד). הגה: וכל שכן אם הניחתו אחר הבדיקה במקום שיש לתלות הכתם (קסה), דטהור ²⁰מדברי רש"י שם דף יד, א אמימרא דרבי, משום דהוי ספק ספיקא ולקולא, חדא דלמא מדם שהיה על ירכה, ואפילו את"ל מן העד, כיון שאינו בדוק מקמי הכי הוה (ועיין ס"ק מ"ה).

שולחן ערוך כפשוטו

(קס) שאין חזקתו בדוק ולא מלוכלך – ורק יתכן שהיה מלוכלך, לכן אין להקל בכתם מכגריס ועוד.

(קסא) טהורה אפילו יותר מכגריס – כי בדיקה בבד מלוכלך, אינה מעניקה אינדיקציה ברורה על מצבה העכשווי. ונראה שהמחבר מודה לדין זה¹⁵.

(קסב) וטחתו בירכה – הדביקה אותו על הירך שלה, שבזמנם היו מצויות בו לפעמים כינים.

(קסג) נמצא עליו דם – על העד, בצד הדבוק על הגוף.

(קסד) טהורה – משתי סיבות: א. העד, לא היה בדוק. ב. הדביקה אותו על גופה, ויתכן שהייתה שם כינה. ואף שהכינה אינה גדולה מכגריס, אבל כיון שהעד לא היה בדוק, תולים בכינה, ובלכלוך לפני הבדיקה¹⁶.

(קסה) במקום שיש לתלות הכתם – כגון במקום מלוכלך.

15. עיין בספר הלכה ברורה, ביאור הלכה ד"ה טהורה אפילו יותר מכגריס.

16. אמנם פסיקה זו קשה, כי יש לכאורה רק ספק אחד. שמא היה מלוכלך מקודם, ואין לתלות בכינה שהייתה על ירכה, כי הכתם גדול יותר מגריס (כך הקשה הש"ך ס"ק מה). ונראה לבאר, שעד גודל כגריס תולים בכינה, ובגלל שלא היה נקי, מקילים גם ביותר מכגריס.

אפילו ביותר מכגריס (קסו) (ד"ע וב"י), אבל הניחתו במקום שאין דם שכיח, טמאה, אם הוא יותר מכגריס (קסז).

סעיף לח

^{טז}איזהו עד הבדוק, כל שבדקתו, בין היא ^פבין חברתה, ולא נודע שנכתם בו כתם, ולא העבירתו בשוק של מבחים, ולא בצד המתעסקים בכתמים, הרי זה בחזקת בדוק (קסח).
^{טז}טור בשם הרשב"א, בשם רבותיו בת"ה. ^פמהא דלקמן בסעיף מ'.

סעיף לט

^{טז}אין האשה טמאה משום כתם שמצאה בחלוקה, אלא אם כן היה בדוק לה קודם שלבשתו (קסט). אבל אם אינו בדוק קודם שלבשתו, ולבשתו בלא בדיקה ומצאה בו כתם, טהורה (קע).
^{טז}שם, וכ"כ הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קסו) אפילו ביותר מכגריס – הלא מלבד שאולי היה מלוכלך לפני הבדיקה, יתכן גם שהתלכלך אחרי הבדיקה, אם כן אין לבדיקה פנימית זו, שום ערך.
 (קסז) טמאה, אם הוא יותר מכגריס – כפי שלמדנו בסעיף לו.
 (קסח) הרי זה בחזקת בדוק – כוונת המחבר שעד הבדוק אינו רק זה שממש נבדק לפני הבדיקה הפנימית, אלא שבשלב מסוים בוצעה בו בדיקה, ואחר כך לא הוכנס למתחמים מלוכלכים, ונותר בחזקתו. אם נמצא בו דם אחר בדיקה פנימית, הרי זה בהכרח דם מגופה.
 (קסט) בדוק לה קודם שלבשתו – כמו בסעיף הקודם, אין הכוונה שבדקה אותו ממש רגע לפני לבישתו. אלא שבדקתו בעבר, והניחה אותו במקום נקי.
 (קע) טהורה – אפילו אם הכתם יותר מגריס ועוד, כי יתכן שהדם שרואה

סעיף ז

(קעא) ¹⁷בדקה חלוקה ופשטתו ומצאה טהורה **(קעב)**, והשאלה לחברתה, ולבשה, ומצאה בו כתם, הראשונה טהורה **(קעג)**, והשניה טמאה **(קעד)**.

¹⁷שם, והרמב"ם בפ"ט, מהא דרב ששת אברייא, בדקה חלוקה והשאלתו לחבירתה וכו', שם דף נח, א דלענין טומאת חברתה נאמנת שבדקה.

סעיף זא

¹⁸לבשה חלוקה הבדוק לה, ופשטתו, והשאלתו לישראלית נדה **(קעה)** או לעובדת כוכבים ¹⁹שהגיע זמנה לראות וראתה פעם ¹⁸שם, ממשנה שם דף נט, ב. ¹⁹כדמפרש רב שם, כפי פי' רש"י שם, דף ס, א.

שולחן ערוך כפשוטו

עכשיו, מקורו בלכלוך שהיה בחלוק לפני לבישתו¹⁷.
(קעא) הקדמה לסעיף – מכאן עד סימן נג, השולחן ערוך דן בנשים המעבירות את בגדיהן מאחת לשנייה, בלי לכבסן בינתיים. או באשה הלובשת אותו בגד הן בימי טהרה, והן בימי נידתה. מתי כתם שנמצא בבגד מטמא, ואת מי הוא מטמא. גם הסעיפים הללו, כמעט ואינם מציאותיים בסגנון החיים של ימינו. כי לא מצוי, שנשים משאילות בגדיהן. ואם משאילות, מעבירות רק בגד נקי.
(קעב) ומצאה טהורה – כלומר בדקה את הבגד, ולא מצאה בו כתם. וכן אם לא נבדק הבגד תחילה, אפילו אם אחר כך נמצא בו כתם, היא טהורה.
(קעג) הראשונה טהורה – ולא חוששים שלא בדקה טוב.
(קעד) והשניה טמאה – כי ברור שהכתם בא מהאישה השנייה.
(קעה) והשאלתו לישראלית נדה – בימים שאשה זו רואה דם. אבל בימים שאינה רואה, אפילו אם לא טבלה, אי אפשר לתלות בה את הכתם, כי דרך בנות ישראל להקפיד על ניקיון, ואין עליהן דם אחר תקופת הנידה.

17. בניגוד לדין המובא בסעיף לו, שם נפסק שיש לחשוש לעד שאינו בדוק, עליו נמצא כתם בבדיקה פנימית, ואסורה ביותר מכגריס. כי שם מדובר בבדיקה פנימית, שיש היתכנות שהדם מגופה, מה שאין כן כאן שמדובר בכתם שלא בא בהכרח מבדיקה פנימית.

אחת, אף על פי שאינה רואה בימי השאלת החלוק (קעו), ואחר כך נמצא בו כתם, תולה בהן וטהורה (קעז). והוא הדין אם בדקתו והשאלתו להן (קעח), ואחר כך לבשתו היא (קעט) ומצאה בו כתם, שתולה בהן (קפ) (זהו פי' רש"י ורמב"ם וטור) ³ ואפילו היא בספירת שבעה נקיים (קפא). (ועיין לקמן סי' קצ"ו (קפב), דבג' ימים הראשונים של ז' נקיים אין מקילין בכתמים לתלות בדבר אחר (קפג)).

³הרשב"א שם, משום דבחזקת טהורה היא.

שולחן ערוך כפשוטו

(קעו) **שאינה רואה בימי השאלת החלוק** – בתקופות הקדומות, לא היו הנשים הנכריות (גויות) מקפידות על נקיון גופן. לכן היה ניתן לתלות בה את הכתם, גם בימים שלא היתה צפויה לראות דם. אבל אם היא קטנה, שעדיין לא ראתה דם, אין לתלות בה.

(קעז) **תולה בהן וטהורה** – היות שבזמן השאלתו היה הבגד נקי, סביר להניח שהכתם בא מהנידה או מהגויה.

(קעח) **אם בדקתו והשאלתו להן** – ולא לבשתו לפני שהשאלה.

(קעט) **לבשתו היא** – כלומר היא לבשה את הבגד באחרונה.

(קפ) **שתולה בהן** – בין אם לבשה את הבגד לפני אשה נידה זו או אחריה, הרי אפשר לתלות כתם זה בנידה או בגויה, שלבשתו לפני כן, גם אם התגלה הכתם רק אחר שהיא עצמה לבשתו.

(קפא) **בספירת שבעה נקיים** – בהמשך (בסימן קצו) נלמד, כי אחר ימי זיבת הדם, צריכה האישה להמתין שבעה ימים, בהם לא תראה דם, ורק אחר כך תוכל לטבול ולהיטהר. ימים אלה, קרובים לזמן נידתה, והיה מקום לחשוש ולא לתלות את הכתם שתראה בבגד המושאל, בחברתה הנדה. מלמדנו המחבר, שבדרך כלל אישה אינה רואה בשבעת הנקיים, לכן אפשר לתלות כתם זה בחברתה הנדה.

(קפב) **ועיין לקמן סי' קצ"ו** – סעיף י.

(קפג) **אין מקילין בכתמים לתלות בדבר אחר** – עיין בדברינו בסימן קצו, שחומרת הרמ"א אינה באה להחמיר בכתמים, בלי הגבלה. מלבד זאת, חומרת

סעיף מב

(קפד) ^צהשאילתו לקטנה, שלא ראתה מעולם, ולבשתו קטנה זו לאחר שנבעלה קודם שְחִיתָהּ המכה **(קפה)**, או שהשאילתו לנערה שלא ראתה **(קפו)**, ולבשתו תוך ארבעה לילות לבעילתה **(קפז)**, או ^צברייטא שם ושׁוין שתולה וכו', וכפי' הרשב"א, שאם תתלה בזו לא תקלקלה, ואם תתלה בזו תקלקלה, מדין ב' קופות אחת של חולין ואחת של תרומה וכו', ציינתיו לעיל בס' קיא.

שולחן ערוך כפשוטו

הרמ"א לא התקבלה על ידי המחבר. על כן הספרדים לא מבחינים בין שלושת הימים הראשונים, לשאר הימים.

(קפד) הקדמה לסעיף – למדנו כבר, שבגד שלבשוהו שתי נשים, והיה בדוק ונקי לפני לבישתן, וכשהשנייה הסירה אותו, נמצא בו כתם. ובכל אחת מהן אין סיבה לתלות יותר מבחברתה, שתיהן אסורות. ואם יש סיכוי גבוה יותר שהדם הגיע מאחת מהן, או שאחת כבר אסורה, תולים בה את הדם, והשנייה טהורה. סעיף זה דן בשלוש נשים, שסביר שהדם בא מהן.

(קפה) שנבעלה קודם שְחִיתָהּ המכה – קטנה מוחזקת כאינה רואה דם. אמנם במקרה שהתחתנה ונבעלה ויצא ממנה דם, הרי זה דם בתולים שאינו אוסר את הקטנה. וכל זמן שלא התרפאה מכתה, כל דם שתראה ייתלה בדם הבתולים, שאינו אוסר אותה. ואם גם היא לבשה את החלוק, וגם חברתה. ואחר כך נמצא דם על החלוק, תולים את הדם בקטנה, ושתי הנשים טהורות.

(קפו) שהשאילתו לנערה שלא ראתה – הנערה כמו הקטנה, עדיין אין לה ווסת. אבל בשונה מקטנה, אצל הנערה קיים סיכוי גדול שהוא יבא. ואם נישאה ונבעלה, כל דם שתראה בארבעה ימים אחר כך, ייתלה בדם הבתולים, שאינו אוסר אותה.

(קפז) תוך ארבעה לילות לבעילתה – וגם חברתה לבשה את החלוק, ונמצא עליו דם. אפשר לתלות את דם הכתם בנערה שנבעלה, אפילו אם חשבה שהתרפאה מכתה, ושתי הנשים טהורות.

שהשאלתו ליושבת על דם טוהר (קפח), תולה בהן ואפילו בזמן הזה (קפט) (ראב"ד וטור בשם י"א וה"ה ור' ירוחם לדעת רמב"ם ורא"ה בב"ה).^{צב} וכן אם השאלתו לסופרת שבעה שלא טבלה (קצ), תולה בה ובעלת החלוק טהורה, וחברתה ששאלתו מקולקלת (קצא).
^{צב} שם בברייתא וכרשב"ג, דתולין הקלקלה במקולקל, וכ"פ הר"א והרמב"ן והרא"ש, כיון דכתמים דרבנן.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפח) שהשאלתו ליושבת על דם טוהר – דם טוהר, הוא זה שהאישה רואה אחר לידתה. אם ילדה זכר, כל דם שתראה בין היום השמיני עד היום הארבעים, נחשב דם טוהר. ואם ילדה נקבה, מיום החמישה עשר, עד יום שמונים. אין דם זה אוסר אותה מן התורה, אמנם בזמן הזה, מנהג ישראל לאסור דם טוהר, כדם נידה.

(קפט) ואפילו בזמן הזה – תולים את דם הכתם באישה זו הרואה דם טוהר, כי יש היתכנות שתראה דם, בזמן זה שהדם אוסר אותה, וחברתה נשאת טהורה.

(קצ) השאלתו לסופרת שבעה שלא טבלה – כשנפסק הדם, צריכה הנידה לספור שבעה ימים נקיים. ואף שבזמן שבעה נקיים, האשה בדרך כלל לא רואה דם, יכולה חברתה לתלות את דם הכתם בנדה זו. כי הואיל והיא כבר אסורה, תולים את הדם באישה האסורה, אף שתצטרך יותר זמן כדי להיטהר.
(קצא) וחברתה ששאלתו מקולקלת – כי איסור הכתם הוא מדרבנן, לכן תולים באישה שיש יותר סיכוי שהדם בא ממנה, או בזו שהיא כבר אסורה.

סעיף מז

(קצב) ¹⁸השאלתו לבעלת הכתם (קצג), בין שהיתה יושבת כבר על הכתם קודם שאלה (קצד) ¹⁹בין שראתה כתם בחלוק אחר לאחר ששאלה את זה (קצה), אין תולות זו בזו ולא זו בזו ושתייהן צריכות לחוש (קצו). וכל שכן אם השאלתו לטהורה, וחזרה ולבשתו, ששתייהן צריכות לחוש (קצז) (טור וכן מורים בפשיטות בש"ס ופוסקים טובי זימני).

¹⁸בעיא דר' יוחנן וכו' שם, ונפשטא. ¹⁹הרשב"א בתה"ק ותוספות דף ט, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קצב) הקדמה לסעיף – ראינו אמנם שבדיני כתמים מקילים מאד, ותולים את הכתם בגורם חיצוני. למרות זאת, גם יכולת התלייה מוגבלת, כמובא בסעיף זה.

(קצג) השאלתו לבעלת הכתם – לחברתה, שבלי קשר לבגד זה, ראתה כתם לפני כן.

(קצד) קודם שאלה – כלומר נאסרה כבר לפני כן, בגלל כתם.

(קצה) בחלוק אחר לאחר ששאלה את זה – השולחן ערוך אומר כעין קל וחומר, כלומר, כל שכן כאשר לא נאסרה בגלל כתמה, בעת השאלת הבגד.

(קצו) ושתייהן צריכות לחוש – כי עצם האיסור של כתם, הוא חומרא. ומעיקר הדין, בעלת כתם טהורה, כי לא הרגישה. ושווה דין בעלת כתם, לדין הטהורה. על כן אין לתלות בבעלת הכתם יותר מחברתה, ושתייהן אסורות¹⁸.

(קצז) ששתייהן צריכות לחוש – כי אף שספק דרבנן לקולא, הכלל הוא, שאם הכרעה מקילה תבטל את תקנתם של חכמים לגמרי, לא אומרים ספק דרבנן לקולא. על כן¹⁹, במקרה שלנו, שתייהן אסורות.

18. ואף שראינו בסעיף הקודם, שיכולה לתלות בסופרת שבעה נקיים, שם הרי מדובר באשה שנאסרה בוודאות. לכן תולים להקל, שהדם הגיע מאישה שכבר אסורה.

19. כעין שביארנו לעיל סעיף טו. וכן ביאר כאן הש"ך ס"ק נח.

וכן הוא ביורה דעה סימן קיא סעיף ה.

סעיף מד

^{צ"ה}לבשה חלוק בימי נדתה ולא בדקתו, ולבשתו בימי טהרתה ונמצא בו כתם, תולה שמימי נדותה הוא (קצח).

^{צ"ה}הרא"ש שם, והרשב"א בת"ה ופ"פ.

סעיף מה

^{צ"ה}לבשה חלוק קודם שהיתה מעוברת, ואחר שנתעברה לבשתו בלא בדיקה ומצאה עליו כתם, תולה בלבישת הימים שלא היתה מעוברת. וכן המניקה, תולה בעצמה כמו שתולה בחברתה. וכן זקנה תולה בעצמה בימים שלא היתה זקנה (קצט) (כ"י בשם הרשב"א).

^{צ"ה}הרשב"א שם בת"ה וכ"כ רבינו ירוחם.

סעיף מז

(ו) חלוק שלבשתו בימי נדתה ונתכבם, וחזרה ולבשתו בזמן שהיא

שולחן ערוך כפשוטו

(קצח) תולה שמימי נדותה הוא – בגד זה דינו כעד לא בדוק, שכתם הנמצא בו אינו אוסר.

(קצט) בימים שלא היתה זקנה – הכל מבוסס על אותו עיקרון. אם קיימת אפשרות שהבגד הוכתם לפני שנעשתה "מסולקת דמים", אינה נאסרת.

(ו) הקדמה לסעיף – הכיבוס בעבר, לא היה אפקטיבי ומועיל כבימינו. וכתמים בבגד, לא התנקו בכיבוס סתמי. אלא שנהגו בנות ישראל לבדוק כל בגד לפני כיבוסו, אם יש בו כתם, כדי לשפשפו ולהסירו עד שייעלם. בימינו הכביסה אפקטיבית מאד, וכל הכתמים מתנקים ללא התערבות מיוחדת. ומקום הכתם אינו ניכר, בדרך כלל, אחר הכביסה. את האמור בסעיף זה נסביר לפי מציאות ימיהם, ונוסיף גם מהי ההלכה, לפי המציאות של ימינו.

טהורה בלא בדיקה, ¹⁹אם נתכבם על ידי ישראלית ואינה בפנינו לשאול, חזקה בְּדָקְתָּו בשעת כיבוס (רא), ואינה תולה בו (רב). ואם היא בפנינו ואומרת שלא בדקתו (רג), תולה לומר שמתחילה היה ולא עבר על ידי הכיבוס (רד). ואם נתכבם על ידי שפחה או עובדת כוכבים, אפילו אינה לפנינו (רה), תולה לומר שמתחילה היה (רו). ²⁰ואם אפשר לעמוד על הבירור (רז), כגון שְׁמִפְּרָת ¹⁹טור בשם הרשב"א בת"ה, ממשנה שם דף נו, א וכרבי מאיר בברייתא, שם ע"ב. ²⁰כרבי שם בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(רא) חזקה בדקתו בשעת כיבוס – ובעת לבישת הבגד, הוא היה נקי.
(רב) ואינה תולה בו – כי הכובסת הישראלית ודאי שפשפה והסירה את הכתם, ובוודאי לבשה בגד נקי.
(רג) ואומרת שלא בדקתו – לא שללה את קיום הכתם בבגד, ויתכן שאכן היה. והכיבוס של זמנם כאמור, לא הסיר כתמי דם.
(רד) ולא עבר על ידי הכיבוס – המוצאת כתם בבגדה, אחר לבישתו, אינה אסורה. כי מניחים שהיה בו כתם מכבר, לפני הכיבוס. אמנם במכונות כביסה של זמננו, כמו גם במכבסות, חזקה על הכתמים שהוסרו. ואין מקום להקל בזה, כי הכל תלוי במציאות.
(רה) אפילו אינה לפנינו – אם היא לפנינו ואמרה שלא בדקה, סומכים עליה. וכל שכן אם אינה לפנינו, ולא ניתן לשאול אותה. אבל אם היא לפנינו ואומרת שכיבסה היטב, סומכים עליה, ואי אפשר להקל²⁰.
(רו) תולה לומר שמתחילה היה – כי חזקה על כובסת נוכרייה שלא חיפשה אחר כתם הדם, כדי להסירו בכביסה.
(רז) אפשר לעמוד על הבירור – יש אפשרות לדעת, אם הכתם ישן או חדש.

20. אמנם הש"ך כתב, שגם אם אומרת כיבסתי חזק וטוב, לא סומכים עליה. אמנם לפירוש זה, לא מובנת המילה "אפילו".

במראיתו (רח), אם מקדיר דהיינו שנכנס לתוך הבגד (רט), בידוע שקודם כיבוס היה. ואם מגלד, דהיינו שאינו נכנס לתוך הבגד, בידוע שאחר כיבוס היה (רי). ואם אינה בקיאה בכך, חוששת להחמיר (ריא) (דעת הראב"ד).

סעיף מז

^{צט}לְבַשָּׁה חֲלוּק הַבְּדוּק לָהּ (ריב), וּפְשִׁטָּתָהּ וְכַפָּסָתָהּ (ריג) והשאלתו לחבירתה, ונמצא עליו כתם (ריד), אם מגלד (רטו), בידוע שמהשניה היא, והיא טמאה והראשונה טהורה (רטז). ואם הוא ^{צט}שם וכרבי.

שולחן ערוך כפשוטו

(רח) שִׁמְכָּרְתָּ בְּמֵרָאיתָּ – אפשר להכיר בו, בהתבוננות במראהו.
 (רט) שִׁנְכָּנְסָה לְתוֹךְ הַבְּגָד – כלומר הכתם נכנס בעובי הבגד, ורגליים לדבר שהוא כתם ישן, שלא התכבס יפה.
 (רי) שֶׁאַחֲרֵי כִּיבּוּס הִיא – ואי אפשר לתלותו בכתם ישן, על כן האישה אסורה.
 (ריא) חוֹשֶׁשֶׁת לְהַחמִיר – כי חוסר ידיעה בהבנת המציאות, אינו נחשב ספק, ואין להתיר.
 (ריב) חֲלוּק הַבְּדוּק לָהּ – ובוודאי אין בו כתם ישן.
 (ריג) וּפְשִׁטָּתָהּ וְכַפָּסָתָהּ – כביסה סתמית, שלפניו לא נבדק הבגד. כי אם בדקתו ולא היה בו כתם, ברור שהשנייה טמאה, ולא הראשונה.
 (ריד) וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם – ויש ספק אם הבגד הוכתם לפני הכיבוס, מהאישה הראשונה. או אחרי הכיבוס, מהאישה השנייה.
 (רטו) מְגַלֵּד – הכתם נמצא בחלק החיצוני בלבד.
 (רטז) וְהֵרָאשׁוֹנָה טַהוֹרָה – כי אם הכתם בא מהראשונה, הייתה הכביסה מכהה את גווניו, והיה נראה בתוך הבד.

מקדיר (ריז), בידוע שמהראשונה היא, והיא טמאה והשניה טהורה (ריח).

סעיף מח

(ריט) ⁷שתי נשים שלבשו חלוק אחד בדוק ונמצא בו כתם (רכ), אם הוא מהחגור ולמטה לשתייהן, שתייהן טמאות (רכא). ואם הוא למעלה מהחגור לשתייהן, שתייהן טהורות (רכב). היתה אחת ארוכה ואחת קצרה, אם הוא מהחגור ולמטה לארוכה כל שכן שהוא לקצרה, שתייהן טמאות (רכג). ואם הוא מהחגור ולמטה לקצרה, ולמעלה מהחגור לארוכה, קצרה טמאה, וארוכה טהורה (רכד). ^{8א}כמה דברים אמורים, כשלא פשטו אותו בלילה לכסות בו ⁷שם בברייתא, דף נח, א. ^{8א}הרשב"א שם בת"ה, מהא דצינתי לעיל.

שולחן ערוך כפשוטו

(ריז) מקדיר – נכנס בעובי הבד.

(ריח) והשניה טהורה – כי הכביסה בין לבישת הראשונה לשנייה, דיללה את גוון חזותו.

(ריט) הקדמה לסעיף – בסעיף זה נלמד על כתם שנמצא בבגד אחד, שלבשוהו שתי נשים (כל אחת במועדה). מי משתייהן, אם בכלל, נאסרת. נזכיר את שלמדנו, שכתם אוסר רק אם הוא ממוקם תחת החגורה, כי אז סביר להניח שהכתם הגיע מאותו מקום. בסעיף זה מדובר על שתי נשים, שאחת נמוכה מחברתה.

(רכ) ונמצא בו כתם – והדם וודאי הגיע מאחת מהן.

(רכא) שתייהן טמאות – הלא אחת, ודאי אסורה. ובגלל שאי אפשר לדעת מי מהן אסורה, שתייהן אסורות, ולא אומרים בזה ספק דרבנן לקולא.

(רכב) שתייהן טהורות – כי הכתם ודאי לא בא מאותו מקום.

(רכג) שתייהן טמאות – כי יתכן שהדם יצא מכל אחת.

(רכד) וארוכה טהורה – כי לא יתכן שהדם יצא מהגבוהה.

את ראשן, אבל אם כיסו בו את ראשן, שתיהן טמאות (רכה).
 כיסתה אחת מהן את ראשה ולא השניה, אותה שכיסתה את
 ראשה טמאה, וחבירתה טהורה (רכו).

סעיף מט

^{ק"ב} שלש נשים שלבשו חלוק אחד, או שישבו על ספסל אחד זו אחר
 זו, ואחר כך נמצא עליו כתם (רכז), כולן טמאות (רכח) ^{ק"ו} והוא
 שיהא הספסל מדבר המקבל טומאה (רכט). ^{ק"ב} במה דברים אמורים,
 בזמן שכולן שוות (רל). אבל אם היתה אחת מהן ראויה לראות
 יותר מחברתה, כגון שהיא זקנה או מעוברת או מניקה או שלא
^{ק"ב} משנה שם, דף נט, ב. ^{ק"ב} שם במשנה וכרבי נחמיה, וציינתיו לעיל בסעיף יט. ^{ק"ב} יי מהא
 דלקמן בסעיף נב (וראב"ד בספר ב"ה), ועיין במה שציינתי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(רכה) שתיהן טמאות – כי בשעת פשיטת הבגד, יכול הדם שיצא מאותו
 מקום, לגעת בכל מקום בבגד.
(רכו) וחבירתה טהורה – כי האפשרות היחידה שהדם הגיע לבגד הוא רק
 מהאישה שפשטה את בגדה, להניחו תחת ראשה.
(רכז) ואחר כך נמצא עליו כתם – ואין דרך לדעת מאיזו מהשלוש, יצא הדם.
(רכח) כולן טמאות – כי אי אפשר לתלות את הכתם באחת, יותר מבחברתה.
 וגם לא ניתן להכריע לקולא, על פי הכלל "ספק דרבנן לקולא"²¹.
(רכט) הספסל מדבר המקבל טומאה – ואם אינו מקבל טומאה הן טהורות,
 כמו שראינו לעיל, שאין דין כתמים על דבר שאינו מקבל טומאה, או בדבר
 צבוע.
(רל) בזמן שכולן שוות – כלומר אין חשש שהדם ייצא מאישה אחת, יותר
 מחברותיה.

²¹. ואם לא באו לשאול ביחד, ראה דברינו לעיל, סעיף כה.

ראתה דם מימיה (ולא) אף על פי שנשואה, אותה שאינה ראויה לראות תולה בראויה (ולב).

סעיף נ

(ולג) ^{ק"ה} שלש נשים שישנות במטה אחת ^{ק"ו} ומשולבות (פי' תכופות ודבוקות יחד כשליבות הסולם), שרגליהן מעורות זו בזו ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות (ולד). ואם אינן משולבות ^{ק"ז} זו בזו ונמצא דם תחת האמצעית, כולן טמאות (ולא). נמצא תחת הפנימית (ולו), היא והאמצעית טמאה (ולז), והחיצונה טהורה (ולח). נמצא תחת החיצונה, היא והאמצעית טמאה, והפנימית טהורה (ולט). ^{ק"ח} במה ^{ק"ט} משנה שם, דף ס, ב. ^{ק"י} כדמפרש רב אמי שם בגמרא, דף סא, א. ^{ק"י} משנה שם. ^{ק"י} שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ולא) או שלא ראתה דם מימיה – כל אלה, בחזקת מסולקות מדמים.
 (ולב) תולה בראויה – ורק הראויה לראות אסורה.
 (ולג) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן במציאות נדירה מאוד, של שלוש נשים שישנו במיטה אחת, ללא תחתון.
 (ולד) כולן טמאות – כי אי אפשר לדעת מאיזו משלושת הנשים, יצא הדם.
 (ולה) תחת האמצעית, כולן טמאות – כי במהלך השינה, הן ודאי מתנועעות לכאן ולשם. ויתכן שדם שיצא הן מהפנימית והן מהחיצונית, נמצא תחת האמצעית. ואין מקום להחמיר באמצעית, יותר מחברותיה, על כן כולן אסורות.
 (ולו) נמצא תחת הפנימית – האישה שישנה צמוד לקיר.
 (ולז) היא והאמצעית טמאה – בגלל שמתנועעות, כפי שהסברנו.
 (ולח) והחיצונה טהורה – כי גם אם זזות במהלך השינה, אין סבירות שדם שיצא מהחיצונית, יימצא תחת הפנימית.
 (ולט) והפנימית טהורה – כי אין סבירות שדם הפנימית יימצא תחת החיצונה, למרות התזוזות.

דברים אמורים, כשעלו דרך מרגלות המטה, אבל אם עלו דרך החיצונה, כולן טמאות, שאולי דרך עֲבֶרְתָּה נטף ממנה (רמ). קט' והני מילי כשלא נמצא על סדין העליון (רמא) (טור בשם הרא"ש), אבל אם נמצא בו, בין כך ובין כך כולם טמאות, מפני שהוא עשוי להתהפך אילך ואילך (רמב).

קט' טור בשם הראב"ד.

סעיף נא

(רמג) כל זה מיירי שלא בדקה שום אחת מהן (רמד), או שבדקו שלשתן ומצאו טהורות (רמה), ק' אבל אם בדקה אחת או שתיים ומצאו טהורות, הן טהורות והאחרת שלא בדקה, טמאה (רמו). ק' שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(רמ) דרך עֲבֶרְתָּה נטף ממנה – כי גם הפנימית חלפה דרך החיצונה.
 (רמא) כשלא נמצא על סדין העליון – הסדין המכסה את הנשים (שמיכה).
 (רמב) שהוא עשוי להתהפך אילך ואילך – ואין לתלות באישה אחת, יותר מחברותיה.
 (רמג) הקדמה לסעיף – בסעיף זה מובא עיקרון תאורטי ולפיו, אם התברר שאחת משלושת הנשים טמאה, האחרות טהורות. וכן אם בדקה אחת את עצמה ונמצאה טהורה, האחרות טמאות. כל זה תיאורטי, כי בהמשך הסעיף יוסבר, שמדובר דווקא בבדקה עצמה מיד, וכל זה לא מעשי. על כן למעשה, הכל דומה למבואר בסעיפים הקודמים.
 (רמד) שלא בדקה שום אחת מהן – וכיון שהדם וודאי יצא מאחת מהן, ולא יודעים מאיזו, כולן אסורות.
 (רמה) שבדקו שלשתן ומצאו טהורות – ואף שבדקו את עצמן, הדם וודאי בא מאחת מהן. כי יתכן שיצא דם מועט מאד, שלא נותר בנרתיק.
 (רמו) והאחרת שלא בדקה, טמאה – כי אם הדם אינו מהראשונות, הוא מן הסתם בא מהאחרונה, שלא בדקה את עצמה.

ואם בדקה גם השלישית ומצאה טהורה, כולן טמאות (רמז). ^{קיא}ואם בדקה אחת ומצאה טמאה, האחרות שלא בדקו תולות בה, והן טהורות. ^{קיב}בדקו שתיים ומצאו טמאות, הן טמאות, והשלישית טהורה, מפני שתולה בהן (רמח). והא דתלינן באותה שמצאה טמאה, לטהר האחרת, וכן הא דמטהרין לאותה שמצאה טהורה, ^{קיד}דוקא שקנחה עצמה בעד שבידה מיד תיכף למציאת הדם (רמט), אבל אם שהתה כדי שיעור בדיקה, דהיינו כדי שתקנח בחורין ובסדקים, אין הבדיקה מועלת לטמאה לטהר האחרת, ולא לטהורה לטהר עצמה (רנ).

^{קיא}משנה שם, דף ס, ב. ^{קיטור}והרשב"א בת"ה, ואתי במכל שכן, השתא ב' תולות באחת שהיא טמאה, ומכל שכן אחת בשתיים שנמצאו טמאות. ^{קייטור}בשם הרמב"ן, ממימרא דרב יהודה אמר רב שם, וכפי' התוס' שם, וכ"כ הרשב"א ור' ירוחם, וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ט.

סעיף נב

(רנא) במה דברים אמורים, כשכולן שוות. ^{קיד}אבל אם אחת ראויה לראות יותר מחברתה, שאינה ראויה תולה בראויה. כיצד, אחת ^{קיד}שם במשנה, וכדמפרש שם בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(רמז) כולן טמאות – כי אין סיבה לתלות באחת, יותר מחברותיה.
 (רמח) שתולה בהן – הכתם הנמצא, בא בוודאות מאחת הראשונות.
 (רמט) מיד תיכף למציאת הדם – כי אז יש מקום לתלות בזו, שמצאה עצמה טמאה. אבל אם בדקה אחר זמן, אי אפשר להניח שהיה לה דם כבר לפני כן, כי איננו ממצאים את מציאות העבר, אלא דנים לפי ראות עינינו בהווה.
 (רנ) ולא לטהורה לטהר עצמה – ואם כן כל הדין המובא בסעיף, אינו מעשי.
 (רנא) הקדמה לסעיף – העיקרון של סעיף זה הובא לעיל בסעיפים מב ומג, שם ראינו כי אשה שלא אמורה לראות, וחברתה צפויה לראות, האמורה לראות נאסרת, ומצילה את חברתה.

^{קט}זקנה שעברו עליה שלשה עונות ולא ראתה (רנב), ואחת ילדה (רנג), זקנה טהורה, וילדה טמאה (רנד). אחת מעוברת שהוכר עוברת (רנה), ואחת שאינה מעוברת (רנו), מעוברת טהורה, ושאינה מעוברת, טמאה (רנז). אחת בתולת דמים ^{קט}שלא ראתה מעולם (רנח), ואחת שראתה, שלא ראתה, טהורה. ושראתה, טמאה (רנט). אחת מניקה (רס) ואחת שאינה מניקה, מניקה, טהורה, ושאינה מניקה, טמאה (רסא). ^{ק"ו}וכשם שתולה בחברתה כך תולה בעצמה, שאם לבשה חלוק בזמן שאינה מעוברת, ואחר כך לבשתו בזמן שהיא מעוברת, ונמצא עליו דם, תולה בימים הראשונים שלא היתה מעוברת (רסב), וכן מניקה וזקנה, ^{קט}נתבאר דינה לעיל בסימן קפט, וציינתיו שם. ^{קט}כפי' רש"י שם, ואפילו היא נשואה קרי לה בתולה. ^{ק"ו}הרשב"א בת"ה, וכ"כ רבי' ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (רנב) ולא ראתה – הפכה למסולקת דמים, שאינה צפויה לקבל ווסת.
- (רנג) ילדה – הכוונה לצעירה, הרואה מידי חודש.
- (רנד) וילדה טמאה – כי סביר שהדם בא מהצעירה.
- (רנה) מעוברת שהוכר עוברת – ולא עתידה לראות.
- (רנו) שאינה מעוברת – הרואה דם מידי חודש.
- (רנז) ושאינה מעוברת, טמאה – כי לא סביר שהדם הגיע מן המעוברת.
- (רנח) שלא ראתה מעולם – כלומר עדיין קטנה.
- (רנט) ושראתה, טמאה – כי סביר שהדם ממנה.
- (רס) אחת מניקה – שלא אמורה לקבל ווסת.
- (רסא) ושאינה מניקה, טמאה – כי לא סביר שהדם הגיע מן המניקה.
- (רסב) שלא היתה מעוברת – ואם טבלה אחר זמן זה, הרי היא טהורה.

וטהורה (רסג). קי"ח ואם היו כולן שוות מניקות או זקנות או אחת זקנה ואחת מניקה, אין תולות זו בזו (רסד). קי"ט היו שלשתן ערות ושוכבות על המטה או יושבות על הספסל כאחת, ונמצא דם תחת אחת מהן, אפילו תחת האמצעית, כיון שכל אחת מכרת מקומה אותה שתאמר: ברי לי שלא באתי למקום שנמצא הדם, טהורה (רסה). קכ"א נמצא ביניהן, השתים שנמצא ביניהן טמאות, והאחרת טהורה (רסו). קכ"א ואם עלו דרך החיצונה ונמצא תחת החיצונה, כולן טמאות (רסז). תחת האמצעית, אמצעית ופנימית טמאות, והחיצונה טהורה (רסח). תחת הפנימית, היא לבדה טמאה, ושתיים החיצונות טהורות (רסט). קכ"ב ואם היה להן עסק לצד

קי"ח שם במשנה, וכדמפרש שם בגמרא. קי"ט טור וכ"כ הרשב"א בת"ה הארוך בשם הר"א, דהא דלעיל בסעיף נ היא וחברותיה הסמוכות לה טמאות, דוקא ישנות, דמתוך השינה הם דוחקות זו את זו. משא"כ בנעורות, ויודעות את מקומן. קכ"ב מברייטא שצינתי בסוף זה הסעיף. קכ"א שם ממשנה, ציינתי לעיל סעיף ג. קכ"ב מברייטא דב' נשים שהיו טוחנות וכו', שם דף ס, ב. ומסיים שם בברייטא, בינתיים שתיהן טמאות, וכן העתיק הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(רסג) וטהורה – אם לבשו בגד זה בעודן עלולות לראות, ולאחר מכן טבלו, אינן טמאות עוד.

(רסד) אין תולות זו בזו – אלא כולן אסורות, כי אין לתלות באחת יותר מחברתה.

(רסה) טהורה – זה הגיוני מאד, כי אין לטמא אלא אישה, שישבה במקום הימצאות הדם.

(רסו) והאחרת טהורה – כי הדם ודאי לא בא ממנה.

(רסז) כולן טמאות – כי בעלייתן למיטה, חלפו כולן דרך החיצונה.

(רסח) והחיצונה טהורה – כי לא התמקמה באמצע המיטה.

(רסט) ושתיים החיצונות טהורות – מאחר ובצד הפנימי, כלל לא שכבו.

פנים שדרכן לקרב לצד הפנימי, כגון שהן טוחנות פְּרָחִים (רע), ונמצא דם תחת הפנימית, שתיים הפנימיות טמאות (רעא), ואם נמצא תחת החיצונה, היא טמאה ופנימית טהורה, שאין פנימית דוחקת לבא לצד החיצונה.

סעיף נג

^{קכ}הא דאמרינן: נמצא דם בחלוק או מטה או ספסל כולן טמאות (רעב), אם נתעסקה אחת בכתמים (רעג), כולן טהורות, שכולן תולות בה והיא תולה בכתמים (רעד).

^{קכ}בת"ה בשם הר"א, מדברי הראב"ד בספר בעל הנפש, וכ"כ ה"ה בפ"ט מהא"ב.

סעיף נד

^{קכ}אין בכתמים משום וסת (רעה). כיצד, מציאה כתם בראש חודש,

^{קכ}טור, וכ"כ הראב"ד שם בספרו.

שולחן ערוך כפשוטו

(רע) טוחנות פְּרָחִים – עסקו בטחינה, בריחיים של יד. ובעוד האחת הייתה סמוכה לריחיים, הייתה חברתה מרוחקת מהם.

(רעא) שתיים הפנימיות טמאות – כי גם החיצונה נדחת להשתמש בריחיים.

(רעב) כולן טמאות – כפי שלמדנו, אין לתלות באחת יותר מחברתה.

(רעג) נתעסקה אחת בכתמים – כלומר התעסקה בדם, או צעדה בשוק שמצויים בו כתמי דם.

(רעד) והיא תולה בכתמים – כי סביר שהכתם נפל על בגדה, בגלל ההתעסקות. וממילא, כולן טהורות.

(רעה) אין בכתמים משום וסת – כלומר נטמאה אשה בגלל כתם, אינה חוששת בחודש הבא, לזמן ראייה זו, לא לווסת החודש. ולא להפלגה, אם ארע כן פעמיים. ואם יום או יומיים אחר ראיית הכתם הגיע המחזור שלה, התאריך הקובע הוא יום ביאת הווסת, ולא הכתמים שראתה.

אפילו שלש פעמים, לא קבעתו (רעו) ולא עוקרתו (רעז). חוץ מכתמי עד הבדוק לה, שהם מטמאים בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר^(*) (רעה).

^(*)(כתוב בספר שני לוחות הברית, בשם שלטי גבורים, סימני כתמים קצתם כשורקקה על הכתם חלף והלך לו מיד, זהו סימן טהרה. וגם כשאיין לובן סביבו, כנהוג בכתמים האסורים (וצ"ע בזה). עוד שמע המחבר, שאם הכתם עגול, ואף שאין לו מראה טריפה, אם כעין חוט אדמימות מקיפו סביב, מטריפין אותו.

שולחן ערוך כפשוטו

(רעו) לא קבעתו – כלומר, למרות שהכתם טימא אותה שלש פעמים, וסופרת שבעה נקיים כדין נידה. לא נקבע יום ראיית הכתם כווסתה, לכל דיני ווסת קבוע. אלא רק יום ראיית הווסת הרגיל, הוא זה שחוששת לו.

(רעז) ולא עוקרתו – לעיל ראינו (סימן קפט סעיפים טו-טז) שווסת קבוע, נעקר אחר שלוש פעמים שלא ראתה כקביעותה, ואינה חוששת לו עוד. ובמקרה שלא ראתה ווסת, אלא כתמים, הרי זה כאילו לא ראתה. ואם תשוב לראות פעם אחת כקביעותה הקודמת, חזרה לקביעותה. כגון הרואה בקביעות בהפלגות בנות 28 ימים, ושלושה חודשים לא ראתה מלבד כתמים, ובתום שלושה חודשים אלה ראתה שתי ראיות, בהפלגת 28 ימים, חזרה לקביעותה הראשונה. ובחודש הבא, חוששת רק להפלגת 28 ימים. כי הכתמים אינם מעידים על היותה נידה, אלא זו רק גזירה של חכמים, שגזרו לטמאה, ולא באו לקבוע ווסת. ומן התורה היא טהורה, כי לא הרגישה.

(רעה) והרי הן כראיות לכל דבר – כתם הנמצא בבדיקה, יתכן שהוא טמא מן התורה, כי אולי הרגישה בזמן הבדיקה, וטעתה לחשוב שזו הרגשה של העד. מלבד זאת, יתכן שחוששים לדעת הרמב"ם הסובר, שכל דם הנמצא בנרתיק מן הסתם בא בהרגשה. ומה שיותר נראה, שהיא נידה מדרבנן, כאילו ראתה ווסת רגיל. בשונה מדין כתם, שהוא אכן איסור דרבנן, אבל מקילים בו הרבה.

סימן קצ"א

דין אשה שמצאה דם בהשתנה, ובו סעיף אחד.

סימן זה דן באישה שמצאה דם בשתן שלה. אין האשה נטמאת מדם אלא אם מקורו ברחם. השתן לעומת זאת, יוצא דרך השופכה (צינורית להולכת שתן, מהשלפוחית והחוצה), ולא דרך הרחם. השאלה הנידונה כאן היא דם הנמצא בשתן, האם מקורו מפצע במערכת השתן. או שמקורו ברחם, ובשעת היציאה התערב בתוך השתן, ויש לאוסרה. בסימן זה נלמד על מחלוקת בדין. לדעת המחבר, אין חוששים שדם הרחם ימצא בהשתנה. ולדעת הרמ"א, ההלכה מורכבת. אין כאן מחלוקת במציאות. כי ברור שבמקרים בהם החמיר הרמ"א, יש חשש גדול יותר מהמקרים האחרים. כל השאלה היא, אם לאסור בגלל חשש זה. דברי הרמ"א מורכבים, וכדי להקל על הלומד, נביא כל דין חדש שלו, בפסקה נפרדת.

סעיף א

^אהאשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה, בין שהשתינה והיא עומדת, בין שהשתינה והיא יושבת, הרי זו טהורה. ^בואפילו הרגישה גופה ונזדעזעה (א), אינה חוששת, שהרגשת מי רגליה היא זו (ב) שאין מי רגלים מן החדר (ג), ודם זה דם מכה הוא ^אלשון הרמב"ם בפ"ה מהא"ב דין יז, וכו' יוסי במשנה נדה דף נט, ב דאפסיקא שם בגמרא הלכתא כוותיה, וכן פסק הרמב"ן בהלכותיו, והרשב"א. ^במסקנת הגמ' שם דף נז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הרגישה גופה ונזדעזעה – זה סימן שהדם יוצא מן הרחם.

(ב) שהרגשת מי רגליה היא זו – אף שדומה הרגשה זו להרגשתה בעת הווסת, כאן מוכרח שזו תחושה על תחילת מתן השתן, כי אין דרך דם המקור להתלוות לשתן.

(ג) שאין מי רגלים מן החדר – כלומר השתן אינו בא מהרחם, והדם שנמצא

בַּחֲלָחֶלֶת^(*) או בַּכּוֹלִיא^(ד).

^(*)פירוש במעי שהשתן עוברת בה.

הגה: ויש אומרים דאין להתירה אלא ביושבת והשתינה (ה), אבל בעומדת, אם מְקַלְחֶת לתוך הספל (ו) ונמצא שם דם, טהורה. אבל אם שותתין על שפת הספל (ז) ונמצא שם דם, טמאה, דהואיל והמקום צר (ח) חוזרין למקור ומביאים דם (ט) (הטור בשם הרא"ש).

יש אומרים דאפילו ביושבת אין להתיר אלא בַּמְקַלְחֶת ונמצא הדם תוך הספל, אבל על שפת הספל, טמאה. ובעומדת, בכל ענין, טמאה (י) (מרדכי ה"נ וב"י בשם

שולחן ערוך כפשוטו

בשתן, בהכרח בא מפצע במערכת השתן.

(ד) בחלחולת או ככוליא – ואינו דם האוסר.

(ה) ביושבת והשתינה – בתנוחה זו, השתן קולח מתוכה בקלות ובזרם ישיר. ואין חשש שאולי זלג מעט לאחוריה, ופגש בדם, שיצא מן הרחם.

(ו) אם מְקַלְחֶת לתוך הספל – הקילוח פירושו שהשתן יצא בזרם כרגיל, ואין חשש שדם הרחם התערב בו.

(ז) שותתין על שפת הספל – שתן שותת פירושו, שיוצא בקצב איטי. זרימה זו, עלולה להפגיש בין השתן לדם. וכשנמצא דם בספל, היא טמאה. אבל דווקא בספל, שהוא כלי המקבל טומאה. לא כן באסלה של ימינו, הואיל והיא מחוברת לקרקע, אינה מקבלת טומאה, ואין כאן איסור דרבנן.

(ח) דהואיל והמקום צר – כלומר השתנה בעמידה, מכווצת את איברי ההשתנה.

(ט) חוזרין למקור ומביאים דם – כיוון איברי ההשתנה, גורמים לזליגת השתן בכיוון הרחם, שם הוא פוגש אולי, בדם מן הרחם. שיטה זו מחמירה יותר מן המחבר, בדין אחד בלבד והוא "עומדת, ודם שותת על הספל".

(י) ובעומדת, בכל ענין, טמאה – שיטה זו מחמירה עוד יותר, ומתירה רק ביושבת, ובשתן זורם.

הגהות מיימוני וש"ד וב"ז סימן ק"צ וכן משמע מתשובת הר"ן ומהר"ם בתשובות סימן תר"ל ואגודה והגהת ש"ד בשם מהר"ט, **והכי נהוג (יא)**.

ודוקא כשנמצא הדם בספל שהיא משתנת שם לחוד, דידוע שהוא ממנה, אבל אם נמצא בספל שאיש ואשה מטילין שם מים, טהורה בכל ענין **(יב)** (טור ופוסקים מהש"ס).

וכל זה אם נמצא דם במקרה, אבל אשה שרגילה לראות דם במי רגלים ומרגשת כאב בשעה שמטלת מים כגון החולי שקורין (הארי"ן וינ"ד **(יג)**), נראה דיש להתיר בכל ענין, דהא איכא ידיים מוכיחות שיש לה מכה המכאיב אותה בהטלת מי רגלים וממנו הדם יוצא **(יד)**. ואפילו אם מצאה דם אחר הטלת מי רגלים **(טו)**, כשמקנחת עצמה, טהורה, דמאחר דמרגשת כאב ואינה מוצאה דם רק אחר הטלת מי רגלים, ודאי דם מכה הוא **(טז)** (בהגהת ש"ד בשם מהר"ל והוא בתשובת מהר"ל סימן ר"ג) [קע"ג] שכ"כ בשם מהר"ש וב"י בשם אגור בשם מהר"ש).

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) והכי נהוג – מנהג אשכנז.

(יב) טהורה בכל ענין – כי יתכן שהדם הגיע מהגבר, וספק דרבנן לקולא.

(יג) הארי"ן וינ"ד – אשה החולה בחולי זה, צריכה תמיד להטיל מי רגלים מעט מעט, ואין מי רגלים שלה כלין בבת אחת¹.

(יד) וממנו הדם יוצא – אף שהחמיר הרמ"א בדם בשתן, בכל זאת, אם יש סימנים שיש לה פצע, הוא מודה למחבר, שאינו אוסר.

(טו) מצאה דם אחר הטלת מי רגלים – בהמשך נראה כי כל ההיתר הוא דווקא כשהגיע הדם בזמן ההשתנה, אבל אם הוא נמצא בבדיקה פנימית אחר ההשתנה, היא אסורה. עם זאת, גם במציאת דם אחרי ההשתנה, אם חשה כאב, תולים את הדם בפצע במערכת השתן.

(טז) ודאי דם מכה הוא – כלומר היא רואה רק אחרי השתנה, המלווה בכאב עז. בזה אין מחמירים, אפילו שהדם לא נראה מיד בזמן ההשתנה.

1. סדרי טהרה ס"ק ה.

אך יש מחמירין (יז) שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה (יח) (דעת מהרי"ל שם), דהיינו קודם שתשתין, תבדוק עצמה היטב בחורין ובסדקין (יט) ואם לא תמצא דם תכניס מוך נקי על המקור בפנים (כ), ותשתין ותקנח עצמה יפה ממי רגליה ותוציא המוך, אם נקיה היא (כא) הוכחה גדולה דאין הדם מן המקור (שם ובמהרי"ו), והכי נהוג (כב).

ואם בדקה עצמה ג' פעמים בכהאי גווי ומצאה המוך נקי, מותרת אחר כך בלא בדיקה שלא בשעת וסתה, דחזקה דדם מכה הוא, מאחר שאינה מוצאה אותו רק אחר שהשתינה (כג).

וכל זה (כד) דוקא (כה) שמרגשת כאב עם מי רגליה (כו), אבל אם אינה

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) אך יש מחמירין – בפסקה זו הובאה שיטה מחמירה מאוד.

(יח) שיש לה וסת להצריכה בדיקה – כלומר אין להתיר אישה שאין לה וסת קבוע, וראתה דם בשתן. ורק אישה בעלת וסת קבוע, אפשר להתירה, שלא בשעת וסתה. אך גם היתר זה, אפשרי רק על ידי בדיקה, כפי שמפרש.

(יט) בחורין ובסדקין – לפני ההשתנה.

(כ) מוך נקי על המקור בפנים – אם יוצא דם מן המקור, המוך ימנע את עירובו עם השתן.

(כא) אם נקיה היא – אם אין דם על המוך, רק בשתן.

(כב) והכי נהוג – להחמיר כדעה זו.

(כג) רק אחר שהשתינה – הדם שהיא מוצאת נראה רק אחרי ההשתנה, וכבר עשתה בדיקה שלוש פעמים, לכן אין כל חשש בפעמים הבאות. אמנם כל זה רק שלא בתאריך הווסת קבוע, כי אם נמצא הדם בשתן בזמן ווסתה הקבוע, היא נאסרת.

(כד) וכל זה – כאן מדבר הרמ"א על מקרה אחר ובו, האשה מוצאת דם לאחר ההשתנה, ולא ביחד עם ההשתנה. דין זה מוסכם על המחבר.

(כה) דוקא – מתי יש מקום להקל בדם בהשתנה.

(כו) שמרגשת כאב עם מי רגליה – הכאב הוא סימן על פצע שיש לה.

מרגשת כאב ובודקת עצמה אחר הטלת מים ומוצאה דם, אם לא מצאה דם במי רגליה ודאי טמאה (כז) (כן משמע שם ובהגהות מיימוני ובמרדכי שם).

אבל אם מצאה דם תוך מי רגליה (כח) וגם על העד שבדקה עצמה בו (כט), יש אומרים דהיא טמאה (ל), דלא התירו רק דם שנמצא תוך מי רגליה (לא) (מרדכי הלכות נדה). ויש אומרים שהיא טהורה, דדם שנמצא, תולין שעדיין נשאר מתמצית מי רגליה (לב) (ב"י ממשמעות הרא"ש והר"ן). ויש להחמיר (לג), מיהו אינה צריכה לבדוק אחר זה (לד).

ואפילו אם היתה רגילה לראות (לה) אם בדקה עצמה שלש פעמים ומצאה

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) ודאי טמאה – אם מצאה דם בשתן, היא מותרת. אבל אם מצאה דם בבדיקה פנימית רק אחרי ההשתנה, היא אסורה, ולא תולים דם זה במכה במערכת השתן.

(כח) תוך מי רגליה – דעה זו מחמירה עוד יותר, שאפילו אם ראתה דם בשתן, הואיל וראתה גם על העד, היא אסורה.

(כט) על העד שבדקה עצמה בו – אחרי ההשתנה.

(ל) יש אומרים דהיא טמאה – אף שראתה דם גם בשתן, ולמרות שהתקיימו התנאים שגם הרמ"א מסכים להקל, היא בכל זאת טמאה. כי לא מקשרים בין הדם שבהשתנה, לדם שנמצא בבדיקה אחרי ההשתנה.

(לא) דם שנמצא תוך מי רגליה – כי רק במקרה זה אפשר לתלות את הדם במכה במערכת השתן.

(לב) נשאר מתמצית מי רגליה – כי הדם הנמצא בשתן הוא סימן שגם הדם שנמצא בבדיקה, לאחר הטלת השתן, הוא שאריות מהדם שבא עם השתן.

(לג) ויש להחמיר – כשיטה הראשונה, שאפילו מצאה דם גם בהשתנה, הואיל ומצאה גם בעד הבדיקה, עמו בדקה אחרי ההשתנה, היא אסורה.

(לד) אינה צריכה לבדוק אחר זה – כי כשרואים דם בשתן, לא צריכים לחשוש לדם שהגיע גם מהמקור. אמנם אם החמירה על עצמה ובדקה, ומצאה דם, נאסרת.

(לה) היתה רגילה לראות – דם אחרי ההשתנה, ונאסרה בכל פעם, נקבע

טהורה (לו), שוב אינה צריכה בדיקה (לז) (שם במרדכי).

ואם אינה רגילה לראות רק לפרקים (לח), קובעת לה וסת אם הוא בדרך קבע (לט), בין וסת שוה בין וסת דילוגין (מ).

ואם אינה מוצאה דם אחר כך כשבודקת עצמה, רק קרטין קרטין כמו חול וחצץ אדום (מא), ונמצא כזה גם כן במי רגליה (מב), ובשעת וסתה או לפעמים אחרים רואה דם ממש כשאר נשים (מג), ואינה מוצאת אותו חול רק

שולחן ערוך כפשוטו

ווסתה לראות אחרי ההשתנה. וצריכה לבדוק בכל פעם, אחרי ההשתנה.

(לו) ומצאה טהורה – נעקר ווסתה הקבוע, לראות דם אחרי השתנה.

(לז) שוב אינה צריכה בדיקה – אחרי כל השתנה.

(לח) רגילה לראות רק לפרקים – כלומר אינה רואה דם בכל בדיקה אחרי השתנה, אלא רק מידי תקופה, כגון אחת ל-20 יום.

(לט) אם הוא בדרך קבע – הרואה דם בקביעות, בכל השתנה מידי 20 יום, הרי היא קובעת ווסת, אם הדבר ארע שלוש פעמים ברצף. ואינה חוששת אלא להשתנה שתהיה אחר 20 ימים, ממתן השתן האחרון, בו נמצא דם.

(מ) בין וסת שוה בין וסת דילוגין – ווסת שווה כגון שרואה כל 20 יום. ווסת לדילוגין היינו שרואה בשני לחודש, ובחודש הבא בג' לחודש. וכן הלאה, כל פעם יום נוסף בחודש.

(מא) כמו חול וחצץ אדום – שזה משונה מאוד ממה שרואה בשעת הווסת.

(מב) ונמצא כזה גם כן במי רגליה – הצורה המשונה הזו, של יציאה מגופה.

(מג) רואה דם ממש כשאר נשים – ראיית הדם הרגיל מוכיחה, שהגופיפים המשונים הנראים אחרי ההשתנה, מגיעים מאיזו מחלה במערכת השתן.

אחר מי רגליה, טהורה, דאינו דם רק חול שדרכו להוולד בכליות (מד) (כ"י בשם תשובת הר"ן).

שולחן ערוך כפשוטו

(מד) חול שדרכו להוולד בכליות – ברור שהשתן היוצא ממנה ובו גרגירים זעירים אלה, אף שהם אדומים, אינם דם שאוסר האישה. אלא מקורם במחלה שהתפתחה במערכת השתן, ולא מן הווסת².

2. נראה שהכוונה לכאורה לאבנים בכליות.

סימן קצ"ב

דיני כלה הנכנסת לחופה, ובו ה' סעיפים.

לימדונו חכמי ישראל, כי התרגשות האשה עלולה להשפיע על ראיית הווסת. לפעמים כזרז, המעורר את הגוף להוציא דם. ולפעמים כמונע, העוצר את הגעת הווסת. לעיל בסימן שפד ראינו כי פחד מונע את ביאת הווסת, ולכן אם האשה מפוחדת, אין חוששים שהווסת יופיע, על פי כללי ההלכה הקבועים. בסימן זה אנו למדים על ההתרגשות המזרזת את ביאת הווסת, והנגרמת בעקבות ההודעה על קיום החתונה. דם זה נקרא דם חימוד, ואם אכן הרגישה שיצא לה דם, הרי היא נידה מן התורה. בסימן זה נלמד שחששו חכמים מפני דם חימוד, גם ללא הרגשה, וגם אם לא ראתה כלום. פרטי דין זה מוסברים כאן, ובניגוד לאישה שוודאי ראתה, מצינו בזה מספר הקלות. אמנם בימינו, כיון שגיל המתחתנות אינו צעיר כל כך, וכולן ראו ווסת ולא טבלו, עליהן לטהר עצמן לפני החתונה, בקיום כל דיני טהרה, כפי שיוסברו בסימן קצו.

סעיף א

^אתבעוה לינשא (א) ונתפייסה (ב), צריכה לישב שבעה נקיים, ^בבין גדולה (ג) בין קטנה (ד), ^גיאפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה, שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל ולא ^אמימרא דרבא נדה דף סו, א. ^בשם משמיה דרבא. ^גטור וכ"כ הרשב"א בת"ה, מדסתם רבא דבריו, צריכה לישב ז' נקיים, דמשמע דלית לה תקנה אלא בכך.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) תבעוה לינשא – הבעל המיועד פנה לאהובתו בהצעת נישואין.

(ב) ונתפייסה – הסכימה.

(ג) בין גדולה – שהגיע זמנה לראות.

(ד) בין קטנה – שעדיין לא הגיע זמנה לראות, בכל זאת, יתכן שראתה בגלל החימוד. אמנם בימינו זה לא שייך, כי לא מתחתנים עם קטנה.

הרגישה בו (ה). ¹ומונה שבעה ממחרת יום התביעה ²ואינה צריכה הפסק טהרה (ו), שאף על פי שלא בדקה ביום התביעה להפסיק בטהרה, מונה מיום המחרת שבעה נקיים. ³ומיהו צריכה בדיקה תוך שבעה (ז) (כל יום לכתחלה (ח) (כ"י בשם הרא"ש וב"ח שג"כ דעת רמב"ן), מיהו בדיעבד אם לא בדקה עצמה רק פעם אחת תוך שבעה סגי (ט) (כ"י והאחרונים).

¹שם ושם, מדנקט רבא ד' נקיים, ואי יום התביעה מן המניין, אין כל הז' נקיים. ²טור בשם אביו הרא"ש בשם גדולי המורים וכ"כ הרשב"א בת"ה והראב"ד והרמב"ן. ³הראב"ד והרמב"ן והרא"ש אלא שלדברי הראב"ד והרמב"ן צריכה בדיקה בתחלתן או בסופן, ולדברי הרא"ש ובשם מקצת הגדולים, צריכה בדיקה כל שבעה, וכ"כ הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) ולא הרגישה בו – כלומר יתכן שההתרגשות גרמה ליציאת דם. ואף שאולי היה זה מעט דם בלבד, ולא שמה לב אליו. בכל אופן צריכה לחשוש, שבגלל ההתרגשות יצא ממנה דם. אכן כאמור, זהו חשש מדרבנן בלבד.

(ו) ואינה צריכה הפסק טהרה – להלן בסימן קצו נלמד, כי אחר שנעשתה האשה נדה, אינה יכולה לספור שבעה נקיים אלא אחר שתפסיק בטהרה. כלומר רק אחר שבדקה ווידאה שאין כל דם בנרתיק. במקרה שלנו, אין שום ודאות שראתה דם, ויכולה לספור שבעה נקיים, גם ללא הפסק טהרה.

(ז) צריכה בדיקה תוך שבעה – לכל הפחות פעם אחת, בתוך השבעה ימים. ואם לא זב דם על גופה או על בגדיה, אינה צריכה לחשוש יותר. ומניחים שאם ראתה, היה זה רק ביום שנודע לה על הנישואין, ויכולה להתחיל בספירת שבעה נקיים מיד. ואם לא תראה בהם, אף שלא בדקה מידי יום, מניחים שיצאה רק טיפה.

לשיטת המחבר, אינה צריכה לבדוק מידי יום. אמנם למעשה, בימינו רוב רובם של הנשים המתחתנות דינן נידה מן התורה, כי לא טבלו אחרי ראייתן. על כן צריכות להפסיק בטהרה, ולבדוק מידי יום, כפי שנפרט בסימן קצו.

(ח) כל יום לכתחלה – כפי שנראה בסימן קצו, צריכה כל סופרת שבעה ימים נקיים, לבדוק לכתחילה מידי יום. ושם נסביר, בעזרת השם, את כל ההלכות.

(ט) פעם אחת תוך שבעה סגי – כפי שמצינו גם באשה נידה, שאם עשתה

סעיף ב

(י) **שבעת ימים הללו מונים אותם משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה (יא), אף על פי שלא נתקדשה עדיין.** הגה: ויש לסמוך הטבילה סמוך לבעילת מצוה בכל מה דאפשר (יב) (כך משמע במרדכי בשם רשב"ם ור"מ ורוקח בשם אביו ורבותיו ובהגהת מיימוני פי"א דהלכות א"ב), והמנהג לטבול יטור בשם הרשב"א בת"ה, וכ"כ ה"ה בפרק י"א מהא"ב, מסקנת הגמרא יבמות דף לז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

הפסק טהרה, צריכה לכל הדעות בדיקה אחת לכל הפחות, בתוך שבעה ימי נקיים.

(י) **הקדמה לסעיף** – כל חתונה מורכבת משני חלקים. הראשון הוא הקידושין (אירוסין, בלשון חכמים), בו נקנית אשה לבעלה, על ידי טבעת ואמירת "הרי את מקודשת לי...". אחר הקידושין היא נעשית אשתו, וללא קבלת גט, אינה יכולה להתחתן עם אחר. החלק השני הוא הנישואין, בו עומדים החתן והכלה תחת חופה, שם מברכים שבע ברכות. אחר שלב זה, הותרו חיי אישות. בתקופות קדומות, היו נערכים שני החלקים, כל אחד בנפרד. סיבות שונות גרמו, שהחלו לקיים את שניהם יחד.

(יא) **ומכינה עצמה לחופה** – הכנה לחופה, היא ההכנה לנישואין. וכגון שנועדו הנישואין להיערך עם קידושין, או בהפרש זמן מועט בינם. במקרה שיש זמן רב בינם, אינה צריכה לספור שבעה נקיים אלא סמוך למועד הנישואים.

(יב) **סמוך לבעילת מצוה בכל מה דאפשר** – אחר ספירת שבעה נקיים, צריכה האשה לטבול. מסביר הרמ"א, שצריך להסמיך את ספירת הנקיים, ככל האפשר, למועד הנישואין.

(*) הכלה ליל ד' (יג) אף על פי שלא תבעל קודם מוצאי שבת (יד) (מרדכי שם), אבל אין להרחיק הטבילה מן הבעילה יותר מזה (טו). ואם לא תבעל במוצאי שבת, יש לה לבדוק עצמה בכל יום עד בעילת מצוה (טז), (שם ובהגה ובתוספות פ"ק דיומא דף י"ח), ודוקא לכתחלה (יז), אבל בדיעבד אין להחמיר אם בדקה רק פעם אחת תוך שבועה (יח) (ב"י). וכל חתן ישאל לכלה קודם שיגע בה, אם שמרה שבועה נקיים (יט) (הג"ה ש"ד).

(*) עיין בספר שני לוחות הברית, שכתב מרורות על המנהג הרע שנהגו, לא די זו שמושיבין את החתן אצל הכלה. אלא אף מחבק ומנשק אותה, ואוי לעינים שכן רואות וכו'. לא מיבעיא אם הבתולה באה לכלל נדות, הנה עבר אדאורייתא ואל אשה בנדתה לא תקרב, דאסור אפי' קריבה וכו'. אלא אפילו היא עדיין קטנה, בתוקף אהבתו יצרו מתגבר וכו', וכל שכן אם בא לידי קרי, וגורם להוצאת זרע לבטלה, שגדול עונו מנשוא, ועיין עוד שם דף ק, א שהזהיר שלא לשכב החתן אצל הכלה, עד ליל טבילה וע"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) והמנהג לטבול הכלה ליל ד' – בעבר היתה תקנה להינשא דווקא בליל חמישי (הלילה לפני חמישי), וזמן הטבילה נקבע לליל רביעי (שלישי בלילה), ולפעמים לא קיימו יחסי אישות עד מוצאי שבת.

(יד) שלא תבעל קודם מוצאי שבת – ארבעה ימים אחר הטבילה.

(טו) יותר מזה – ולאחר טבילתה, אינה צריכה לבדוק את עצמה לפני קיום היחסים.

(טז) עד בעילת מצוה – כי שב ונתעורר מחדש, החשש לדם חימוד.

(יז) ודוקא לכתחלה – החובה לבדוק עצמה, כל יום משבעה ימים, היא רק לכתחלה.

(יח) פעם אחת תוך שבועה – כי זה הוא הדין, אפילו באישה שוודאי הייתה נידה.

(יט) אם שמרה שבועה נקיים – מדם חימוד. אמנם בימינו, הואיל וטובלת כדי לטהר עצמה מטומאת נידה מן התורה, ברור שאם לא טבלה, עליה להגיד לו. כי הטבילה אינה חומרה בעלמא, אלא חובה מן התורה.

סעיף ג

^חאם דחו הנשואין מחמת איזה סבה, אף על פי שישבה שבעה נקיים, צריכה לחזור ולישב שבעה נקיים (ולטבול), כשיתפשרו לעשות הנשואין (כ) (אף על פי שבדקה עצמה תמיד בימים שבינתיים, לא מהני (כא)) (מרדכי ה"נ ובמהרי"ק שורש קנ"ט).

^חמרדכי בפ"ב דשבועות שם דקדק דר"מ מלשון הרשב"ם בעובדא דרבינא, שם בנדה דף סו, א וכן הכריע מהרי"ק בשורש קנט.

סעיף ד

^טעבר וכנסה תוך זמן זה (כב), וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם ^טטור וכ"כ הרשב"א בת"ה וכפי פירושם הא דאסיק שם ביבמות, ואיבעית אימא לרבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו, היינו דמייחדי להו לנשאה קאמר, ולאחר שתשב ז' נקיים, א"נ שלא היו באים עליה לעולם וכו', אלא כדי לשבור היצר היו נושאים, ולא היו מתייחדות עמהם לעולם, וכן דעת הרי"ף והרא"ש וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) כשיתפשרו לעשות הנשואין – כי ברגע שסוכם על תאריך חדש, הכלה שבה ומתרגשת. אמנם אם סיכמו להמתין זמן ארוך, עליה להמתין עד הזמן הסמוך ממש למועד החופה, ורק אז תספור שבעה נקיים אלה.

(כא) לא מהני – כלומר, אשה זו בדקה בכל יום, מזמן שבוטל התאריך הישן, עד הזמן בו התקבלה הסכמה על תאריך חדש. למרות זאת, אחר השגת ההסכמה, יש לחשוש שוב מפני דם חימוד. לכן צריכה לספור שוב, שבעה ימים שלמים, אפילו אם טבלה כבר. וכשהתקבלה ההסכמה, אי אפשר לקיים את הנישואין מיד, אלא יש להמתין שבעה ימים נוספים.

(כב) וכנסה תוך זמן זה – נערכה החתונה ללא המתנת שבעה נקיים כגדרש.

שבא עליה (כג), לא יתייחד עמה (כד), אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים (כה). הגה: יש אומרים אם היתה טהורה

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה – כלומר, המתינה כדין, וספרה שבעה נקיים לפני החתונה. אבל אחרי החתונה, לפני שבא עליה, נעשתה נידה. ואפילו אם נעשתה נידה לפני החתונה, לא דוחים את החתונה, אלא שאינם מתייחדים בליל הנישואין.

(כד) לא יתייחד עמה – מחשש שאם יתייחדו, לא יעמדו בניסיון, ויבוא עליה באיסור. ואף שבעל ואשה אנשים נשואים רשאים להתייחד, ואין חשש שיבוא עליה בנדתה, אין זאת אלא משום שבא עליה פעם אחת, ויודע שעוד מעט תותר לו, לכן אין יצרו גובר עליו. אבל לפני הפעם הראשונה, היצר גובר ומתחזק מאוד. ומפאת החשש הגדול, הם אסורים ביחוד.

(כה) והיא ישנה בין הנשים – כלומר לא יישנו בחדר אחד, אלא כל אחד בביתו, או בחדר שונה. ומה שכתוב "הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים", כוונתו למציאות שאינה קיימת היום, כי בימיהם היה אולם גדול בו ישנו גם החתן וגם הכלה. וכדי שלא יבוא עליה, הוסיפו גברים סביב החתן, ונשים סביב הכלה. וזו הכוונה "הוא ישן בין האנשים, והיא בין הנשים".

כשנשאת (כו) ולא בא עליה (כז), ופירסה נדה אחר כך (כח), אין צריך שימור עוד (כט) (ת"ה סימן רנ"ג והגהות אלפסי), והמחמיר תבוא עליו ברכה (ל) (ת"ה שם). ואין לחלק בזה בין בחור לאלמן או בתולה לאלמנה (לא) (רבינו ירוחם נתיב כ"ו). יש אומרים שאסורה ליחד עמו ביום, כמו בלילה (לב), ואין צריך להיות שתי שמירות, רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (לג) (טור בשם הרא"ש). ואם

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) אם היתה טהורה כשנשאת – ונישאו בהיתר.

(כז) ולא בא עליה – בליל הנישואין.

(כח) ופירסה נדה אחר כך – כגון למחרת¹.

(כט) אין צריך שימור עוד – העובדה שלא בא עליה מיד מוכיחה, שיצרו אינו תוקפו. הלא יתכן שהייתה עייפה, וידע לכבד אותה. מזה ניתן להסיק, שגבר זה מסוגל לכבד גם את איסור הנדה.

(ל) והמחמיר תבוא עליו ברכה – אמנם המחבר, לא הביא קולא זו להלכה, והספרדים אינם מקילים בזה. מקרה נוסף בו נהוג להקל, הוא במקרה שבני הזוג כבר ניסו לקיים חיי אישות, ואף שלא עלה בידם לגמרי, אינם חייבים להיפרד.

(לא) בין בחור לאלמן או בתולה לאלמנה – בכולם יש חשש חימוד.

(לב) כמו בלילה – כי גם ביום קיים חשש שאם יתייחדו, יגבר עליו יצרו, ויבוא עליה באיסור.

(לג) או היא בין הנשים – מדובר שישנים באותו חדר, לכן צריך לוודא שבאותו חדר יישנו גם גברים, או נשים. אין צורך להחמיר כשיטת הדעה ראשונה, ולהכניס לחדר השינה גם גברים וגם נשים. זו קולא של הרמ"א, אבל המחבר אינו מסכים לזה.

1. הש"ך ס"ק יא מביא מנהג, שלא לבוא על הכלה בליל הכלולות, אלא להמתין שנים או שלושה ימים, ודוחה מנהג זה מהלכה. עם זאת יש שחיזקו מנהג זה, כי רב כוחו להרגיל את החתן והכלה זה לזה, ואחר כך יבוא עליה באהבה, ובשמחה של שניהם. וראה בספר פניני הלכה טהרת משפחה (ח, יד) שמביא מחלוקת זו, והוא עצמו מחזק את מנהג ההמתנה, עיין שם בטעמו. ולי נראה, שכל זוג ינהג כפי שמתאים לו, ואי אפשר לתת בזה כלל כוללני לכל הזוגות. אבל ודאי חשוב ללמד, שאין חובה לבוא בלילה הראשון, אם זה יגרום חלילה איזה קושי לאישה.

אינם ישנים בחדר אחד אינן צריכים שימור כלל (לד) (ב"י בשם הרשב"א). ויש אומרים דבלילה צריך שתי שמירות (לה), וביום מותר להתייחד (לו) (הראב"ד). והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה (לז), ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה (לח).

סעיף ה

מחזיר גרושתו צריכה לישב שבעה נקיים (לט).

תשובת הרשב"ץ (בשם הצרפתים).

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) **אינן צריכים שימור כלל** – כי בני הזוג אינם מתייחדים כלל. עם זאת, יש אומרים שאם שוהים בדירה לבדם, אף שכל אחד ישן בחדר נפרד, זה עדיין נקרא יחוד. ולמעשה, אם אנשים נוספים שוהים בדירה, אין כל חשש.

(לה) **דבלילה צריך שתי שמירות** – כלומר, אם ישנים באותו חדר, צריך שיישנו בו יחד עמם, גם גברים וגם נשים. אמנם כל זה כמובן לא ראוי, וצריך שהחתן והכלה לא יישנו באותו חדר, והפתרון הנזכר, שבחדר אחד יישנו גם גברים וגם נשים, הרי אינו צנוע כלל. והוזכר רק משום שבזמננו כן היה מקובל. כי במקומות רבים, היה חדר מרכזי לשינה, שלא הופרד לחדרים שונים.

(לו) **וביום מותר להתייחד** – כי החשש שיבוא עליה ביום, מצומצם מאד.

(לז) **קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה** – כי זה ירתיע אותם מעשיית איסור, ובכל אופן, זה שומר קצת על פרטיותם. זה מנהג אשכנז, ואין זו דעת המחבר.

(לח) **בלא קטן או קטנה** – מקילים שלא להצריך אנשים רבים, ומסתפקים בקטן וקטנה, ומחמירים באיסור היחוד, גם ביום. בחלק אבן העזר מוסבר, שאיסור יחוד הוא דווקא במקום סגור, בו אין בני אדם יכולים להיכנס. אמנם השיטוט במהלך היום כגון לצורך טיול וכדומה, אין בו כל איסור, ואין כל צורך בשמירה.

(לט) **צריכה לישב שבעה נקיים** – כי גם במחזיר גרושתו קיים חשש מפני דם חימוד, לכן צריכה שבעה נקיים, אבל מותרים להתייחד. אמנם בני זוג החיים יחד בלי חופה וקידושין, והחליטו להתחתן כפי דרישת ההלכה, האישה אינה

צריכה לחשוש לדם חימוד. אבל כמובן, עליה לשמור כל דיני נידה, ולטבול אחרי שבעה נקיים, לפני החתונה².

2. כך מובא בספר שבט הלוי. אמנם הרב עובדיה יוסף חולק עליו, עיין טהרת הבית סימן ט סעיף ד.

סימן קצ"ג

דין דם בתולים, ובו סעיף אחד.

לכל אישה שלא קיימה יחסי אישות, קיים קרום בתולים בפתח הנרתיק. הביאה הראשונה מבתקת את קרום הבתולים, והביקוע גורם לדימום. דם זה אינו דם נידה, אלא דם פצע, ומן התורה אינו אוסר אותה. חכמים גזרו שדם בבתולים יאסור אותה, כי דינים אלה מסורים לכל, ולא כולם בקיאים להבחין בין דם נידה לדם בתולים. ואם יתירו לקיים יחסי אישות אחר הפעם הראשונה, למרות שיצא ממנה דם, עלול איסור הנידה להיחלש בעיניהם, ולא ידקדקו בקיום דיני הנידה כהלכתם. ואף שלמדנו שדם פצע אינו אוסר, ולא גזרו חכמים לאוסרו, הרי זה משום שדם פצע אינו שכית, ואינו כדם בתולים, המצוי אצל כל אישה.

סעיף א

^אהכונס את הבתולה, בועל בעילת מצוה ^בוגומר ביאתו ופורש מיד (א). ^גאפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה (ב).

^אמימרא דרב ושמואל נדה דף סה, ב וכברייטא דרבתינו, דחזרו ונמנו וכו', וכעולא משמיה דר' יוחנן ור"ל. ^גשם בגמ'. ^בכפי' רש"י שם, וכ"כ הרא"ש שם, וכ"כ הר"ן בפ"ב דשבועות, ושכן מוכח בירושלמי. וכן דעת הראב"ד בהשגות בפ"ה מהא"ב, והרשב"א בת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) וגומר ביאתו ופורש מיד – בועל בעילה רגילה, ויכול להישאר על אשתו, כמה זמן שטוב להם¹. אמנם לאחר יציאתו, חייב הוא להחשיב את אשתו כנידה.

(ב) שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה – ואין כל חשש שדם נידה התערב עם דם בתולים.

1. ומותר גם לפרוש באבר חי.

^יואפילו בדקה ולא מצאה דם, טמאה שמא ראתה טיפת דם
 כחרדל וחיפהו שכבת זרע (ג). הגה: ויש מקילין אם לא ראתה דם (ד)
 (הגהות מיימוני בשם איכא מ"ד). ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא
 ראתה דם; אבל אם בא עליה ביאה ממש, צריך לפרוש ממנה אף על פי שלא
 ראתה דם (ה) (טור וב"י בשם רוב הפוסקים). ובעל נפש יחוש לעצמו שלא לשחוק
 בתינוקות (ו). ^יוצריכה שתפסוק בטהרה ויתבדוק כל שבעה (ז), ^יולא
 תתחיל למנות עד יום ה' לשימושה (ח). ונהג עמה ככל דיני
^יהרא"ש בפסקיו במימרא דרב ושמואל, וכ"כ הרשב"א בת"ה וש"פ. ^יטור וכ"כ הרשב"א
 בת"ה. ^ישם, ^יהרא"ש שם בשם רב האי, וכ"כ הרמב"ם בפ"א. ^ישם, וכן כתב הגמ"י
 שם, שכ"כ בסה"ת.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **טיפת דם כחרדל וחיפהו שכבת זרע** – יתכן שיצא דם, כרגיל אצל כל
 בתולה, אלא שהתכסה בשכבת זרע, ולכן לא ראתה אותו.
 (ד) **מקילין אם לא ראתה דם** – כשאכן רואה דם, גזרו חכמים. אבל כשלא
 ראתה דם, זו כבר גזירה לגזירה. וזו דעת הרמ"א, החולק על המחבר. אמנם
 למעשה גם הרמ"א לא מקל, כפי שמיד יבואר.
 (ה) **אף על פי שלא ראתה דם** – כדעת המחבר, שצריך לחשוש, שאולי יצא
 דם. ורק בגלל הזרע, הוא לא נראה. אמנם במקרה שלא גמר ביאתו, אפשר
 להקל כעיקר הדין, וגם המחבר יודה לזה.
 (ו) **שלא לשחוק בתינוקות** – כלומר יש מי שנמנע בכוונה, ולא גומר ביאתו,
 כדי שאשתו לא תיאסר עליו. ולמעשה אין לנהוג כן, כי לא נאמרה קולא זו,
 שללא ראיית דם אינה נאסרת, אלא כשלא הצליח לבעול בעילה רגילה. ונראה
 שזה מוסכם על המחבר.
 (ז) **ותבדוק כל שבעה** – כדין כל אישה נידה. וזה מוסכם על המחבר.
 (ח) **עד יום ה' לשימושה** – להלן בסימן קצו נסביר בעזרת השם, שאשה לא
 יכולה לספור שבעה נקיים, מיד בתום הדימום, אלא צריכה להמתין כמה ימים.
 למנהג ספרד, שלושה ימים, וביום הרביעי עושה הפסק טהרה, כלומר בדיקה
 פנימית, המוודאת שלא נותר דם בנרתיק. למחרת ההפסק, מתחילה בספירת

נדה לענין הרחקה (ט); ^נאלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה, וזו מותר לו לישן באותה מטה, לאחר שעמדה מאצלו, ואפילו בסדין שהדם עליו (י).

^נשם ובפסקי הרא"ש, בשם הראב"ד בפירוש דברי רב האי.

שולחן ערוך כפשוטו

שבעה נקיים. ולמנהג אשכנז, תמתין ארבעה ימים, וביום חמישי תעשה הפסק טהרה, ולמחרת תספור שבעה נקיים. בנידון שלנו, חל האיסור בגלל דם בתולים, ובזה מודה הרמ"א כי די בהמתנת שלושה ימים, וביום הרביעי תעשה הפסק, וממחרת תתחיל בספירת שבעה נקיים. טעם ההמתנה, יתבאר להלן בהקדמה לסימן קצו.

(ט) ככל דיני נדה לענין הרחקה – דינים אלה יוסברו בהרחבה להלן, בסימן קצה. גם דין זה, מוסכם על המחבר.

(י) ואפילו בסדין שהדם עליו – זו קולא מיוחדת בדם בתולים, שאיסורו אינו אלא מדרבנן.

סימן קצ"ד

דיני יולדת ומפלת, ובו י"ד סעיפים.

כתבה התורה בפרשת תזריע (ויקרא יב, א - ה):

"וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר; דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיֵּלֶדָה זָכָר וְטִמְאָה שְׁבַע יָמִים כִּימֵי נִדָּת דּוֹתָהּ תִּטְמָא; וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ; וְשָׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טְהָרָה בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֹאת יְמֵי טְהָרָה; וְאִם נִקְבְּהָ תֵּלֵד וְטִמְאָה שְׁבַע יָמִים כְּנִדְתָּהּ וְשָׁלֹשֶׁת יָמִים וְשָׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דָּמֵי טְהָרָה".

מכאן אנו לומדים שבמשך שבעה ימים, אם ילדה בן, אסורה כל יולדת לבעלה, מן התורה. ולמשך שבועיים, אם ילדה בת. בתום שבעה או ארבעה עשר ימים אלה, יכולה היא לטבול ולהיטהר. ובכל הזמן שלפני הטבילה היא אסורה, בין אם ראתה דם, ובין אם לאו. אחר תקופה זו, מגיעים ימי טוהר. בהם כל דם שתראה, אף שבא מן המקור, אינו אוסר, ומותרת לבעלה. פרק הזמן הוא 33 ימים ליולדת בן, ו-66 ימים ליולדת נקבה. כך ההלכה מן התורה. בסעיף א נלמד, כי החמירו חכמים שתי חומרות בדין זה, כדי למנוע טעויות.

טומאת הלידה הכתובה בתורה אמורה לא רק בוולד חי שנולד, אלא גם באישה שהפילה נפל, או באישה שיצאה ממנה שְׁלִיָּה, כי נוכחות שליה בגופה מעידה, על וולד שהיה שם בפנים ונפל.

דיני טומאת לידה ומפלת, נידונים בסימן זה. אמנם הובאו בו גם מקרים שונים, שכלל אינם שכיחים בימינו.

סעיף א

(א) ^איולדת, אפילו לא ראתה דם, טמאה כנדה (ב); בין ילדה חי, בין ילדה מת ואפילו נפל (ג). וכמה הם ימי טומאתה, ^בעכשיו בזמן הזה כל היולדות חשובות יולדות בזוב וצריכות לספור שבעה נקיים (ד); נמצאת אומר שיולדת זכר יושבת שבעה ללידה (ה) ^אממשנה נדה דף ל, א. ^בהרא"ש בפסקיו אפלוגתא דאביי ורבא בזיבה, אי עולה לנדתה, שם דף לז, א. וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה נלמד אודות שתי חומרות, שהחמירו חכמים בדין טומאת יולדת ומפלת: א. כל יולדת, מלבד היותה טמאה בטומאת לידה, מוגדרת גם "זבה". דומה הדבר לכל נדה, שאחר ראיית טיפת דם צריכה לשבת שבעה נקיים, כדין כל זבה. ב. אף שמן התורה טהורה היולדת ^בימי טהרה, למרות ראיית דם, כבר התקבל בכל ישראל המנהג לטמא אותה, בכל ראיית דם, בימי טהרה.

(ב) **טמאה כנדה** – אסורה לבעלה מן התורה, כמו נידה.

(ג) **ואפילו נפל** – אף שהפילה ולא הולידה וולד חי, היא בכל זאת נטמאת בטומאת יולדת, כמו זו שילדה חי, וכפי שיבואר בהרחבה בסעיף ב.

(ד) **וצריכות לספור שבעה נקיים** – למדנו בסימן קפג שכל אשה הרואה טיפת דם, צריכה לספור שבעה נקיים. דין זה חל גם על כל יולדת, כי במהלך לידתה, וודאי דיממה. ואינה מותרת לבעלה, עד שתספור שבעה נקיים ותטבול. ואף שבסוף שבעה ימים, אחר לידת בן, או 14 יום בלידת בת, יכולה לטבול ומותרת מן התורה. מדרבנן אינה מותרת, עד אחר ספירת שבעה נקיים וטבילה.

(ה) **שיולדת זכר יושבת שבעה ללידה** – בין אם ראתה דם ובין אם לא ראתה, טמאה מן התורה.

ושבעה נקיים לזיבה (ו), והיולדת נקבה יושבת שְׁבוּעִים ללידה ושבועה נקיים לזיבה (ז). ימי לידה, שהם ז' לזכר וי"ד לנקבה, אם לא ראתה בהן עולים לספירת זיבתה (ח); וְאִם שָׁלְמוּ ז' נקיים בתוך י"ד לנקבה (ט), הרי זו אסורה עד ליל ט"ו (י); וְאִם טְבִילָה קודם לכן, לא עלתה לה טבילה (יא). הגה: ולאחר ז' לזכר וי"ד לנקבה, יכרבא שם, הרא"ש והרשב"א, וכדברי הגאונים, וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מהא"ב. ¹לשון הרמב"ם שם. ²בית יוסף ממשמעות דברי הרמב"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (ו) **ושבעה נקיים לזיבה** – זו התוספת, כתקנת חכמים.
- (ז) **ושבעה נקיים לזיבה** – אם ראתה דם, בכל ארבעה עשר הימים, אחר הלידה.
- (ח) **עולים לספירת זיבתה** – אף שמצד טומאת יולדת, היא עדיין אסורה, גם ללא ראייה. אם לא רואה יכולה להחשיב הימים אלה לשבעה נקיים.
- (ט) **שָׁלְמוּ ז' נקיים בתוך י"ד לנקבה** – ויכולה כבר לטהר עצמה מטומאת הזיבה. אמנם רק אם שלמו שבעת הנקיים בתום 14 ימי טומאת הלידה. כי אם ספרה שבעה נקיים, ואחריהם ראתה דם, אפילו בתוך ארבעה עשר הימים, צריכה להמתין שבעה נקיים, כדי להיות מותרת.
- (י) **אסורה עד ליל ט"ו** – כי מן התורה אסורה כל 14 יום, בין אם רואה, ובין אם לאו¹.
- (יא) **לא עלתה לה טבילה** – כי אין הטבילה מועילה לטהר אלא בתום ימי הטומאה.

1. פירשתי כאן על פי דבריו בבית יוסף. אף כי מלשון המחבר כאן משמע, שאם היו לה שבעה ימים נקיים, בתוך 14 הימים של טומאת יולדת, בהם לא ראתה כלל, יכולה לטבול בתום 14 יום, גם אם ראתה דם אחרי שבעת הנקיים, ובתוך 14 הימים. וכך דעת הב"ח להלכה. אמנם פוסקים רבים כתבו (עיין ט"ז ס"ק א) שאם שבה וראתה בתוך 14 הימים, היא צריכה לשוב ולספור שבעה נקיים. וכך נראה שהתקבל להלכה, כי קשה לומר שחזר בו המחבר ממה שכתב מפורשות, בבית יוסף.

מותרת לבעלה מיד, מאחר שספרה ז' נקיים ולא חזרה וראתה (יב). מיהו יש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה (יג) (בית יוסף בשם מהרי"ק שהביא התניא ובאגודה פרק ע"פ ובמהרי"ל), ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר (ריב"ש); אבל במקום שאין מנהג, אין להחמיר כלל (יד) רק מיד שלא ראתה דם אחר שבעה לזכר וארבעה עשר לנקבה וספרה שבעה נקיים, מותרת לבעלה (טו) (ת"ה סימן רנ"ה). (*) אבל אם חזרה וראתה, אפילו טפת דם כחרדל, טמאה אף על גב דמדאורייתא דם טהור הוא, כבר פשט המנהג בכל ישראל, שאין בועלין על דם טהור (כ"י ואגור וטור ופוסקים בשם הגאונים), ודינו כשאר דם לכל דבר (טז).

(*) וכ' הרמ"א בתשובה סימן צד, נהגו להקל במדינות אלו ביולדות שטבלו קודם מ' לזכר וכו', בפרט שכתבו כמה גדולים ע"ז שקרוב הוא למנהג הצדוקים, וע' ברמב"ם בפ"א מהא"ב, וכ' הרב ט"ז שהנוהגין להקל אין בזה משום פורק גדר.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) שספרה ז' נקיים ולא חזרה וראתה – וטבלה.
(יג) שאין טובלין תוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה – גם אם לא רואה דם. מנהג זה הפוך ממש, מדין התורה. כי מן התורה, האשה מותרת למרות שרואה דם בכל 33 הימים, או 66 הימים, כי אלו ימי טוהר. אבל למנהג זה, האשה אסורה עד תום ארבעים לזכר או שמונים לנקבה, גם אם לא ראתה כלל.²
(יד) במקום שאין מנהג, אין להחמיר כלל – היום לא נוהגים חומרה זו, כי זה הפוך ממש מדין התורה.
(טו) מותרת לבעלה – וזו הלכה למעשה היום, הן לאשכנזים, והן לספרדים.
(טז) ודינו כשאר דם לכל דבר – כך הוא גם מנהג הספרדים. הטעם לחומרה זו הוא, כי אם יטהרו דם זה (הטהור מן התורה), עלולים אנשים שלא להבין מה בין דם זה לדם אחר, ויחשבו שכמו שמותר דם מן המקור אחרי לידה, כך אפשר להתיר את הדם המגיע בהמשך. לכן נהגו ישראל להשוות את הדין בכל סוג דם הבא מן המקור, וצריכה לספור שבעה נקיים, ורק אחריהם תוכל

2. טעם חומרה זו, כיון שלאחר הלידה הדימום שכית, ואולי ראתה ולא שמה לב. אולם כל הפוסקים דחו מנהג זה, ולא התקבל להלכה.

סעיף ב

המפלת בתוך ארבעים אינה חוששת לולד (יז) אבל חוששת משום נדה, אפילו לא ראתה (יח). הגה: מפני שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (יט), ונפקא מינה דמיד לאחר שספרה שבעה נקיים מותרת, ואינה חוששת לולד (כ) (ד"ע).

משנה שם דף ל, א וכת"ק. 'הרשב"א ובת"ה בשם הר"א והרמב"ן בהלכות בפ"ז, וכת"י יהודה במשנה שם דף כא, א וכת"י יהושע בברייתא שם ע"ב, דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

סעיף ג

המפלת כמין בהמה חיה ועוף או כמין דגים וחגבים ושקצים^ה שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

לטבול ולהיטהר.

(יז) אינה חוששת לולד – כי בפחות מ-40 יום, אין הנפל נחשב עובר.

(יח) אפילו לא ראתה – כי מניחים שראתה לכל הפחות טיפת דם.

(יט) שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם – הקבר הוא הרחם. ואם יצא משהו מתוכו, וודאי יצא גם דם. ובא הרמ"א, להסביר את דברי המחבר³.

(כ) ואינה חוששת לולד – אם אכן היתה צריכה לחשוש לוולד, היתה צריכה להמתין 14 ימים, שמא הפילה נקבה.

3. נחלקו הפוסקים בבדיקת רופא, שהכניס כלי רפואי אל תוך הרחם, ופותח קצת את שוליו. האם זה גם מוגדר "אין פתיחת הקבר בלא דם", וגורם לאישה להיות נידה. לדעת הנודע ביהודה (תניינא יורה דעה סימן כ), יש להחמיר בזה. והביאו הפתחי תשובה ס"ק ד. אמנם להלכה נראה שאפשר לסמוך על המקילים, ולפיהם לא נאמר דין "אין פתיחת הרחם בלא דם" אלא במה שיוצא מתוך הרחם, ולא בפתיחה מבחוץ. וכך כתב בספר אורות הטהרה (עמוד 203) "להלכה למעשה כמעט כל הפוסקים נקטו כגישה ראשונה שדוקא בפתיחה מבפנים שהיא להוציא ולד או חתיכה, היא המטמאת. ויש שכתבו "וצ"ע למעשה"."

ונראה ברור, שאם במציאות לא יצא דם, אין לטמא. כי במקרה זה יש לנו ספק ספיקא. הרי לדעת הרמב"ם, ההלכה היא ש"יש פתיחת הרחם בלא דם", לכן אפשר להקל. גם במקרה שיצא דם, צריך להתבונן אם מדובר בדם מכה (שריטה או פצע), ואז אפשר להקל.

ורמשים, וכל צורת ולד^ט או שפיר (כא) או שליא (כב) או חתיכה שְקָרְעוּהָ ויש בה עצם (כג) ^טעכשיו שאין אנו בקיאים בצורות, חוששת לולד (כד); ואם כלו ז' נקיים בתוך י"ד יום, אם טבלה קודם ליל ט"ו לא עלתה לה טבילה (כה).

^טמשנה שם דף כד, ב. ודף כו, א. 'ברייטא משמיה דרבי בנימין, שם דף כא, ב. ^טטור והרשב"א בת"ה וכ"כ הראב"ד בספרו בעלי נפש וש"פ בשמם.

סעיף ד

^יילדה ולד חי ואחר כך הפילה שליא, אינה חוששת לולד אַחֶר, אלא תולה אותה בַּוְלָד שילדה כבר (כו), עד כ"ג יום; "אבל אם ^ימימרא דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וכו' שם דף כז, א. "מימרא דרב יוסף וכו' משמיה דרב, שם דף כו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) שפיר – חתיכת עור ובשר, שאין בו גוף. למרות שאין בחתיכה זו צורת גוף, השפיר מעיד על וולד שהתחיל להתפתח ברחם.

(כב) שליא – איבר המתפתח בימי ההיריון עם העובר וסביבו (כעין שק). נקרא גם פִּלְצָנְטָה.

(כג) חתיכה שְקָרְעוּהָ ויש בה עצם – הכוונה לחתיכת בשר ללא כל צורה, שיש בתוכה עצם.

(כד) חוששת לולד – בתקופות קדומות, היו מומחים שידעו להבחין בין סוגי הנפלים של אשה. וידעו לקבוע אם הנפל נוצר בתהליך יצירת בן אדם, ומטמא את אמו טומאת לידה. או שאינו חלק מיצירת אדם, ואינה טמאה טומאת לידה. ואם יצא, היא מוגדרת "נידה" בלבד, ולא יולדת. אמנם כיום, אין מי שיודע להבחין בזה. על כן, מפאת הספק, מחמירים בכל אופן, ובכל נפל נוהגים כאילו הוא תוצר של הליך יצירת וולד. וכיון שלא ידוע אם היה זכר או נקבה, אסורה 14 יום לחומרא, כדין יולדת נקבה.

(כה) לא עלתה לה טבילה – כי אין כל ערך, לטבילה בימי טומאה.

(כו) תולה אותה בַּוְלָד שילדה כבר – אחר כל לידה נטמאת האשה 7 ימים

הפילה נפל תחלה, אין תולין בו השליא שהפילה אחר כך, וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה (כז).

סעיף ה

^ייצאה השליא תחילה, אין תולין אותה בולד שתלד אחר כך (כח), אפילו הוא בן קיימא, וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה (כט).

^ישם דף כז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

לזכר, ו-14 לנקבה. במקרה זה, השליא שיצאה אינה מטמאה, כי תולים (אומרים) שהיא שייכת לוולד שכבר נולד. אמנם צריכה למנות שבעה נקיים, מרגע יציאת השליא, בגלל הכלל ש"אין פתיחת הרחם, בלי יציאת דם".

(כז) ימי טומאה של נקבה – כי יתכן שהיתה מעוברת בשני וולדות, וכשיצאה שליא אחרי הפלת נפל, יתכן שהיא שייכת לעובר נוסף. על כן צריכה לספור 14 יום, מיציאת השליא.

(כח) בולד שתלד אחר כך – אלא מחשיבים אותה, כאילו הרתה שני עוברים. וצריכה למנות ימי טומאה, החל מיציאת השליא. ובנוסף, כאשר תלד את הוולד, תמנה ימי טומאה נוספים.

(כט) ליתן לה ימי טומאה של נקבה – כגון אם ילדה זכר, ולכאורה צריכה למנות רק 7 ימי טומאה מלידתו. למרות זאת, צריכה לספור 14 יום, מיציאת השליא. כי לא ידוע אם השליא שייכת לעובר זכר, או לעובר נקבה. זאת בניגוד למקרה בו יצא הוולד תחילה, שאז משייכים את השליא לוולד שיצא. כי אכן זהו התהליך הטבעי, שהוולד יוצא לפני השליא. אבל במקרה בו הקדימה השליא ויצאה לפני הוולד, לא יתכן שהיא שייכת לוולד, על כן מניחים שהיא שייכת לוולד אחר, שנימוח והתמוסס.

סעיף ו

^{טו}יצאה מקצת שליא ביום ראשון (ל), ולא נגמרה יציאתה עד יום ב', חוששת מיום ראשון (לא) אבל אינה מונה אלא מיום שני (לב).
^{טז}מימרא דעולא אמר רבי אלעזר, ב"ק דף יא, א וכפירוש רש"י, דמיום ראשון טמאה לידה, ואינו מונה י"ד יום אלא מיום שני, דשמא לא יצא רובו אלא ביום שני.

סעיף ז

^{טז}המפלת דמות בהמה חיה ועוף (לג), ושליא קשורה בה, אינה חוששת לולד אחר (לד); ואם אינה קשורה בה, חוששת לולד
^{טז}ברייתא נדה דף כו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) **מקצת שליא ביום ראשון** – ללא זיבת דם.
(לא) חוששת מיום ראשון – היולדת נאסרת כבר מיום ראשון. ואף שזו הלכה פשוטה, שהרי בכל מקרה שנפתח הרחם, גם ללא זיבת דם, כבר נפסק שאין פתיחת מקור ללא דם. בכל זאת יש כאן חידוש, שימי הטוהר – 40 יום – נמנים מן היום הראשון.⁴
(לב) אלא מיום שני – כי יש ספק, איזה יום הוא יום הלידה. הראשון, או השני. על כן האיסור מתחיל מן היום הראשון, אבל 14 הימים נמנים רק מן היום השני, ככל ספק תורה, שדינו לחומרא.
(לג) דמות בהמה חיה ועוף – כבר התבאר בסעיף ג שבזמן הזה, חוששים ביציאת כל סוג של בשר, כאילו היה וולד. וצריכה להחמיר 14 יום, כמו בלידת נקבה.
(לד) אינה חוששת לולד אחר – החשש הנזכר לא משנה דבר, כי גם אם חוששים לוולד אחר, הרי גם בשליא וגם במפלת צורות שונות, מחמירים

4. התחלת ארבעים יום מן היום הראשון, אינה משנה דבר בנוגע לדם שתראה במהלך ארבעים יום אלה, שהרי כבר התקבל המנהג בימינו, לאסור כל דם גם בימי דם טוהר. אבל יש השלכה הלכתית חשובה בנוגע לכל הדמים שתראה מן היום הארבעים ואחד. כי כל דם שתראה מן היום ההוא והלאה, יאסור אותה מן התורה, כדין נדה.

אחר (לה); ואף על פי שהולד הנדמה זכר (לו), חוששין ליתן לה ימי טומאה של נקבה בשביל השליא (לז).

סעיף ה

^יהיולדת טומטום או אנדרוגינוס, נותנין לה ימי טומאה של נקבה (לח).

^ימשנה שם דף כח, א.

סעיף ט

^יהרגישה שהפילה ואינה יודעת מזה, ^יאפילו לא היתה בחזקת מעוברת הרי זו טמאה לידה וחוששת שמא נקבה היתה (לט).

^ימשנה שם דף כט, א. ^יאוקימתא דגמ' שם.

שולחן ערוך כפשוטו

ומטמאים את האישה 14 יום. ובכל זאת נכתב כאן דין זה, בשביל ההמשך. או בשביל מקרה בו יצאה השליא יום לאחר הפלת הצורה, ובא לומר כי די לספור 14 יום, מיציאת הצורה.

(לה) חוששת לולד אחר – כלומר, יתכן שהרתה שני וולדות.

(לו) שהולד הנדמה זכר – ולכאורה אינה טמאה אלא שבעה ימים.

(לז) ימי טומאה של נקבה בשביל השליא – ואסורה 14 יום.

(לח) ימי טומאה של נקבה – כי הטומטום או האנדרוגינוס הם ספק זכר ספק נקבה, וספק תורה לחומרא. לכן טמאה 14 יום, כדין יולדת נקבה.

(לט) וחוששת שמא נקבה היתה – ככל ספק של תורה, ואסורה 14 יום. ומלבד זאת, צריכה גם לספור שבעה נקיים, כמו שלמדנו בתחילת הסימן. אמנם כל זה רק במקרה שסביר שהחתיכה שהפילה בת ארבעים יום, כפי שלמדנו בסעיף ב.

סעיף י

(מ) נחתך הולד במעיה ויצא אבר אבר, בין שיצא על סדר האברים כגון שיצא הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שיצא שלא על הסדר, אינה טמאה לידה עד שִׁיֵּצֵא רובו (מא); ^{כא}ואם יצא ראשו כולו כאחד, הרי זה כרובו (מב); ואם לא נחתך, ויצא כדרכו, ^{כב}משתצא פדחתו (מג) הרי זה כילוד (מד) אף על פי שנחתך אחר כך ולא סוף דבר שיצא לחוץ ממש, ^{כג}אלא אפילו משיצא חוץ לפרוזדור (מה).

^כלשון הרמב"ם בפ"י מהל' א"ב, ממשנה שם דף כח, א. ^{כא}כרבי יוחנן שם דף כט, ב. ^{כב}שם במשנה ובברייתא, אבא חנן משמיה דר' יהושע. ^{כג}מעובדא דההוא דאתא לקמיה דרבא, נדה דף מב, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(מ) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה דן המחבר, מאיזה שלב של הלידה, נחשב העובר כילוד, והאישה טמאה בטומאת לידה. בתחילת הסעיף הובאה מציאות נדירה מאוד, בה מת הוולד ונחתך עוד בבטן אמו. ויוצא כשגופו מחולק לחלקים שונים. ובסוף הסעיף, נידונה לידה רגילה.

(מא) **עד שִׁיֵּצֵא רובו** – דין זה נוגע למניית שבעת או ארבעה עשר הימים, המתחילים רק מהיום בו יצא רובו. אמנם במה שנוגע לטומאת נידה, היא אסורה כבר מתחילת יציאת הוולד.

(מב) **הרי זה כרובו** – כי הראש הוא החלק החשוב של בן אנוש.

(מג) **פדחתו** – המצח.

(מד) **הרי זה כילוד** – ולא צריך רוב גופו, ואף לא כל ראשו.

(מה) **משיצא חוץ לפרוזדור** – חוץ לפרוזדור הכוונה חוץ לרחם, אבל ראשו עדיין נמצא בתוך הנרתיק. דין זה חשוב כדי להכריע בקביעת יום הלידה, המשליך על עריכת ברית מילה, ביום השמיני. אם יצא הראש לנרתיק, לפני השקיעה, אף שבפועל הסתיימה הלידה רק אחר השקיעה, רגע יציאת הראש

סעיף יא

^{טז} הוציא העובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה (מו).

^{טז} מימרא דרב הונא, שם דף כח, א.

סעיף יב

^{כז} היתה מקשה לילד ושמעה קולו של וּלְדָּה, חשוב פְּלִיטָה, שאי אפשר שלא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור (מז).

^{כז} היינו ההיא עובדא שציינתי לעיל.

סעיף יג

^{כח} הולדת תאומים ושהה וּלְדָּה אחר חבירו, כגון האחד קודם שקיעת החמה והאחר אחר שקיעת החמה, משיצא הראשון טמאה לידה ומונין ימי טומאה משיצא האחרון (מח); ואם הראשון ניכר שהוא ^{כח} טור והרשב"א בת"ה, ממשנה דכריתות דף ח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

לנרתיק הוא הקובע את רגע הלידה.⁵

(מו) אמו טמאה לידה – מדרבנן, אבל מן התורה אינה נטמאת עד שיצא רובו או פדחתו. לכן את ספירת שבעה או ארבעה עשר ימי הטומאה, מתחילים רק מזמן יציאת רובו או פדחתו. ובזמן שהיה נהוג "דם טוהר", ספרו אותם מיום הוצאת היד.

(מז) הוציא ראשו חוץ לפרוזדור – כלומר הראש בהכרח יצא, מן הרחם לנרתיק.

(מח) ומונין ימי טומאה משיצא האחרון – לאחר יציאת הראשון, צריך הבעל לנהוג באשתו כדין נידה. אבל את ספירת שבעה או ארבעה עשר הימים, יש להתחיל רק אחר יציאת הוולד השני. ובזמן שהיה דם טוהר, הימים בהם הדם שלה יוגדר דם טוהר נקבעים על פי יציאת הוולד הראשון.

5. לא הבנתי מדוע שינה המחבר מלשון הטור – שהתחיל בלידה וגילה, ורק אחר כך התייחס ללידת וּלְדָּה מחותך. ואולי עשה כן, משום שכך הובא במשנה (נידה כח, א).

זכר (מט) והשני ניכר שהוא נקבה (נ), או שאינו ניכר שני זה אם הוא זכר או נקבה, מונה משיצא השני ימי טומאה לנקבה (נא).

סעיף יד

^{כ"ד}יוצא דופן (נב), ^{כ"ה}אם לא יצא דם אלא דרך דופן, אמו טהורה מלידה ומנדה ומזיבה (נג).

^{כ"ז}משנה נדה דף מ, א וכת"ק. ^{כ"ח}מימרא דרבי יוחנן לד"ה ומפרש טעמא דכתיב את מקורה הערה מלמד שאינה טמאה עד שתצא מדוה דרך ערותה, שם דף מא, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) **ניכר שהוא זכר** – וימי טומאתה שבעה ימים.

(נ) **ניכר שהוא נקבה** – וזמן טומאתה 14 יום.

(נא) **ימי טומאה לנקבה** – וימי טוהר, בזמן שנהגו ימי טוהר, רק כזכר.

(נב) **יוצא דופן** – ילד שנולד בניתוח קיסרי.

(נג) **טהורה מלידה ומנדה ומזיבה** – ובלבד שלא יצא דם מן הרחם, דרך הנרתיק. אבל אם אכן יצא דם מן הרחם, כפי שבדרך כלל קורה, חלים עליה כל דיני נידה.

סימן קצ"ה

דברים האסורים בזמן נדוּתה, ובו י"ז סעיפים.

איסור יחסי אישות עם אישה נידה, מפורש בתורה, בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, יט) "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדָּת טְמֵאָתָהּ, לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת עֲרֻתָּהּ". המילים "לְגִלּוֹת עֲרֻתָּהּ" מלמדים על איסור יחסי אישות. והמילה "תִּקְרָב" מלמדת, שמן התורה אסורים גם כל המעשים המכנינים את בני הזוג לתשמיש, כגון חיבוק ונישוק¹. מלבד איסור התורה, גזרו חכמים גזירות רבות, כדי לייצר הרחקה של ממש, בזמן שהאישה נידה. ידעו חכמים את גודל התשוקה והתאווה, על כן קבעו הרחקות, שקיומם יסייע לבני הזוג שלא לבוא לידי חטא. ההרחקות בין איש לאשתו נידה, הם הרחקות יתירות, הרבה מעבר להרחקות הקיימות בשאר איסורי עריות, בגלל החיבה והקירבה הטבעית, הקיימת בין איש לאשתו.

סעיף א

א חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה עד שתספור ותטבול (א). (ואפילו שהתה זמן ארוך ולא טבלה, תמיד היא בנדתה עד שתטבול (ב)).

^אתוספות שבת דף יג, ב ד"ה בימי, והרא"ש בפסקיו בפרק ה' דכתובות, וכ"כ הרשב"א, ושכן הוא דעת הר"א ודעת כל הגאונים, וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהא"ב, וסמ"ג וסה"ת מהא דשבת דף סד, ב בנדתה תהא עד שתבא במים.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) עד שתספור ותטבול – כלומר כל זמן שלא טבלה, היחסים עדיין אסורים מן התורה, למרות שכבר ספרה שבעה נקיים. כי במקום אחד, כתבה התורה

1. מה שכתבנו שחיבוק ונישוק הנדה אסור מן התורה, כך פסק המחבר באבן העזר (סימן כ סעיף א): "הבא על אחת מן העריות דרך איברים, או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה וחשוד על העריות". ואמנם לדעת הרמב"ן, זה רק איסור דרבנן, אבל המחבר פסק כמו הרמב"ם. יש לציין, כי מפורש בלשון המחבר, שלא אסרה תורה אלא חיבוק ונישוק, כי הם הכנה למעשה עצמו. ולא סתם נגיעה או סמיכה, שהוא איסור דרבנן, אפילו לרמב"ם.

(ב"י בשם הפוסקים). ¹ולא ישחוק (ג) ולא יקל ראש עמה (ד) (אפילו בדברים) (ה) (טור וב"י בשם רשב"א מאבות דר"נ) שמא ירגיל לעבירה; ²אבל מותר להתייחד עמה, דכיון שבא עליה פעם אחת תו לא תקיף יצריה (ו) (ל' עצמו).

³ברמב"ם שם בפרק כא. 'מסקנת הגמ' בכתובות דף ד, א.

שולחן ערוך כפשוטו

שהטמאים צריכים לטבול ולהיטהר "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב". ואם כך הוא בטומאה קלה, כטומאת שכבת זרע, כל שכן בכל הטמאים.² מלבד זאת, כתבה התורה לגבי אישה הסופרת שבעה נקיים "ואם טהרה מזובה, וספרה לה שבעת ימים, ואחר תטהר". וכוונתה לומר, כי למרות שחלפו שבעת ימים אלה, לא תיעשה טהורה, אלא אחר טבילה במים.³

(ב) בנדתה עד שתטבול – זה הסבר דברי המחבר.

(ג) ולא ישחוק – הכוונה לצחוקים ודיבורים מגוחכים. אבל משחקים סתמיים שאין בהם צחוקים, כגון שחמט, או שש בש, לא נאסרו.

(ד) ולא יקל ראש עמה – כי זה מביא לקירוב דעת, והדבר אסור מדרבנן.

(ה) אפילו בדברים – בא להסביר את דברי המחבר, ששחוק וקלות ראש הכוונה לדברים.

(ו) תו לא תקיף יצריה – תרגום: היצר לא תוקף אותו יותר. כלומר, לא החמירו עד כדי כך, לאוסרם בייחוד. ורשאים הם להתייחד בכל מקום, אף כשאין כל אפשרות לכניסת אדם זר. ואין לחשוש, שלא יוכל לעמוד על יצרו. כי היות וכבר בא עליה, ויודע שאחרי זמן מה תשוב ותהא מותרת לו, אין יצרו תוקף אותו. וסומכים על ריבוי גזירות חכמים, המזכירים לבני הזוג שהם אסורים, עד הטבילה.

2. מקור הדברים הוא ברמב"ם איסורי ביאה פרק ד הלכה ג.

3. כפי שאומר רבי שמעון (נידה סז, ב) בהסבירו פסוק זה "אחרי מעשה, תטהר". כלומר, אחר הטבילה, תיעשה טהורה.

סעיף ב

ז) לא יגע בה אפילו באצבע קטנה (ז), ה'לא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה (ח) (וכן על ידי זריקה מידו לידה או להיפך, אסור (ט)) (בנימין זאב ס"ס קנ"ט, והגהות ש"ד בשם המהר"ם).

¹תוס' שם בשבת דף יג, ב מסדר אליהו, וכ"כ הרמב"ם שם פי"א, והרשב"א. ²שם בתוספות, ובכתובות דף סא, א שרש"י היה נזהר בזה מסדר אליהו, וכן כתב הרא"ש שם וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) אפילו באצבע קטנה – זו הרחקה מדרבנן. יש לציין, כי קיימים מצבים מיוחדים בהם אין כל חשש שיבוא עליה, ואם זו נגיעה שיש בה צורך, יש מקום להקל בה.⁴

(ח) שמא יגע בבשרה – דין זה הוא הרחקה על הרחקה, אבל כבר התקבלה חומרא זו. אם כי בשעת הדוחק, כגון שצריך להעלות עגלה לאוטובוס, ולא יכולים להעלות לבד, ובקשת עזרה מאדם זר תגרום בושה, וכל כיוצא בזה, מותר לסמוך על השיטות המקילות.

(ט) אסור – זו דעת הרמ"א. לדעת המחבר אין כאן איסור, כי אין חשש למגע.⁵

4 כפי שמובא בפתחי תשובה ס"ק ב: בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סי' קכ"ב, נשאל באיש ואשה הדרים בכפר, ואין שם יהודי או יהודית זולת הזוג לבדם. אם מותר לבעלה לעמוד עליה כשהיא טובלת, לראות שתהא כולה תחת המים, ואם יכול לתמכה בידיו לדחפה תחת המים. וכתב שמצד הסברא נראה, כיון דאיסור נגיעה (כדעת הש"ך סק"כ) וכן איסור הסתכלות במקומות המכוסים הוא שמא יבא לידי הרגל דבר, ברגע זה לא חיישינן, דלא שביק היתרא. שתיכף ברגע זה מותרת, בעליותה מן המים. ולכן אם אי אפשר בענין אחר, יש להתיר ע"ש. וכן כל כיוצא בזה, כשאין היתכנות שיבוא עליה, ויש צורך, הרי זה מותר.

5 כך גם מבואר בדברי הרב עובדיה יוסף (טהרת הבית סי' יב סעיף ה), והלכה כמתירים. ומכל מקום, המחמיר תבוא עליו ברכה.

סעיף ג.

(י) לא יאכל עמה על השלחן אלא אם כן יש שום שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה, לחם או קנקן (יא), או שיאכל כל אחד במפה שלו (יב). הגה: ויש אומרים הא דצריכין הפסק בין קערה שלו לקערה שלה היינו דוקא כשאינן אוכלין בקערה אחת כשהיא טהורה, אבל אם אוכלין בקערה אחת כשהיא טהורה, סגי אם אוכלת בקערה בפני עצמה (יג), ואין צריך היכר אחר (הגהות אשירי בשם ר"י והגהות אלפסי), וכן נוהגין (יד). יש אומרים שאסור לו לאכול משיורי מאכל שלה (מצא בקונטרס דהלכות נדה), כמו שאסור לשתות משיורי כוס שלה, וכמו שיתבאר (טו).

ממשנה שבת דף יא, א לא יאכל הזב עם הזבה וכו', הראב"ד שם בפ"א בהשגתו, ושכ"כ רב אחא, וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א, וכ"כ הר"ן, שכן משמע בברייתא בגמ', וכ"כ הטור וש"פ. 'שם ושם בשם הרמב"ן והרשב"א וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) הקדמה לסעיף – סעיף זה והבא אחריו, כמו גם סעיף יג, ידונו בהרחקות שגזרו חכמים, מתוך הבנה, שאכילה משותפת מקרבת לבבות.
 (יא) לחם או קנקן – מלבד המונח בדרך כלל, על השולחן.
 (יב) שיאכל כל אחד במפה שלו – ההיכר יזכיר להם, את היותם אסורים.
 (יג) בקערה בפני עצמה – כי יש בזה היכר גדול.
 (יד) וכן נוהגין – גם הספרדים יכולים לסמוך על זה, אם בזמן טהרתה אוכלים מאותה צלחת. אם כן, זה לא כל כך שכיח.
 (טו) וכמו שיתבאר – בסעיף הבא. בדווקא נקט המחבר בלשון יש אומרים, כי יש טוענים שהאיסור הוא דווקא בשיווי כוס שביין, כי אז יש קירוב דעת, ואכן המחבר לא קיבל חומרה זו⁶.

6. על פי מה שכתב בבדק הבית, בשם הארחות חיים.

פעיף ד

^חלא ישתה משיורי כוס ששתתה היא (טז). הגה: אם לא שמפסיק אדם אחר ביניהם (יז) (טור בשם סמ"ק), או שהורק מכוס זה אל כוס אחר אפילו הוחזר לכוס ראשון (יח) (הגהמ"י בשם רא"ם ורוקח סימן שי"ח ומרדכי ואגודה פ"ק דשבת); ואם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס שלה, אינה צריכה להגיד לו שלא ישתה (יט) (שם); והיא מותרת לשתות מכוס ששתה הוא (כ) (ג"ז שם). ואם שתתה מכוס והלכה לה, יש אומרים שמותר לו לשתות המותר, דמאחר שכבר הלכה אין כאן חֲפָה (כא) (בקונטרס הנ"ל).

^חטור בשם סמ"ג והגמ"י בפרק י"א בשם רא"ם, ממשמעות עובדא דתנא דבי אליהו פ"ק דשבת, וציינתיו לעיל וכן כתב המרדכי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

- (טז) משיורי כוס ששתתה היא – כי שתייה מאותו כוס, מעוררת חיבה.
 (יז) שמפסיק אדם אחר ביניהם – כי אז אין חיבה, וזה הסבר דברי המחבר.
 (יח) אפילו הוחזר לכוס ראשון – כי אינו נראה כשותה את שייריה.
 (יט) אינה צריכה להגיד לו שלא ישתה – כשאינו יודע, לא נוצרת קרבת הדעת.
 (כ) מותרת לשתות מכוס ששתה הוא – כי דווקא הגֵבֶר שיצרו תקיף יותר, עלולה תאוותו להתעורר בשתייה מכוס בו שתתה. אבל אשה, אין יצרה תוקפה כל כך.
 (כא) אין כאן חֲפָה – אפשר לסמוך על שיטה זו. וכל דברי הרמ"א כאן, מוסכמים על המחבר.

סעיף ה

^ט(כב) לא ישב במטה המיוחדת לה, אפילו שלא בפניה (כג). הגה: ואסור לישב על ספסל ארוך שמתנדדת ואינה מחוברת לכותל, כשאשתו נדה יושבת עליו (כד) (מרדכי פ"ק דשבת בשם צפנת פענח בשם רש"י). ויש מתירים כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהן (כה) (אגודה פרק התינוקת ות"ה סימן רנ"א). וכן לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת, אם הולך רק דרך טיול כגון לגנות ופרדסים וכיוצא בזה (כו); אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו, מותר אף על פי שהוא ואשתו הם לבדן, ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה (כז) (כל זה בת"ה ^טטור וכ"כ הרשב"א בשם הרא"ש בשם רב האי גאון וש"פ, מהא דאסורה להציע מטתו וכו', כמו שיתבאר לקמן סעיף יא, מכ"ש לישן או לישב על מטתה, שיש הרגל עבירה יותר).

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) **הקדמה לסעיף** – חדר השינה, מעורר אצל בני הזוג את אהבתם. על כן גזרו חכמים כמה גזירות, הנוגעות לחדר המיטות.

(כג) **אפילו שלא בפניה** – כי מיטתה עשויה לעורר את חיבתו כלפיה.

(כד) **כשאשתו נדה יושבת עליו** – שהרי אם יתנדנד אחד מבני הזוג, הוא ינדנד את השני, ותיווצר קרבת הדעת. חומרה זו לא התקבלה על ידי הספרדים⁷. אם הישיבה אינה יוצרת נדנוד, מותר גם למנהג אשכנז. לכן מותר לשבת זה לצד זה, ברכבת או באוטובוס, וברכב במושב הקדמי. אמנם במושב האחורי, אם נכנסו שלושה, ואינם יכולים להתרחק זה מזו, צריך להניח תיק ביניהם, לצורך היכר (כלומר למניעת נגיעה).

(כה) **כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהן** – כן מוסכם להלכה. אלא ששייבת אדם זר בינם, נוגדת את מדת הצניעות. אלא אם זה ילדם, ששייבתו בינם היא דבר שגרתי.

(כו) **לגנות ופרדסים וכיוצא בזה** – כשיש חשש נדנוד.

(כז) **בדרך שלא יגעו זה בזה** – אף שיש חשש של נדנוד. ואם נוגעים זה בזה,

7. כמו שכתב הבית יוסף (סוף ס"ק ה) "וחומרא זו דשיבת ספסל, שמעתי שנוהגים בה האשכנזים, אבל הספרדים לא נהגו בה".

סימן רנ"א).

פעיף ו

'לא יישן עמה במטה, אפילו כל אחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה (כח). הגה: ואפילו יש לכל אחד מצע (כט) בפני עצמו (ל), ואפילו אם שוכבים בשתי מטות והמטות נוגעות זו בזו, אסור (לא) (מרדכי פ"ק דשבת בשם הר"מ).

'אבעיא שם בפ"ק דשבת ונפשטא.

פעיף ז

'לא יסתכל אפילו בעקבה (לב), י'ולא במקומות המכוסים שבה (לג) י'בריייתא נדרים דף כ, א וכדמפרש רב יוסף שם. י'טור וכ"כ הרשב"א בת"ה, דמן העקב נלמוד לכל מקום המכוסה בה.

שולחן ערוך כפשוטו

אסור גם לדעת המחבר.

(כח) ואין נוגעין זה בזה – כי שינה משותפת במיטה אחת, היא דרך אהבה בין איש לאשתו.

(כט) מצע – מזרון.

(ל) מצע בפני עצמו – זה מוסכם על המחבר.

(לא) אסור – ולדעת המחבר מותר לישן בשתי מיטות הנוגעות זו בזו. וגם לדעת הרמ"א, מספיקה הפרדה מועטה בין המיטות.

(לב) לא יסתכל אפילו בעקבה – לשון נקיה לאותו מקום⁸.

8. כך מוסבר בבית יוסף. אמנם להסבר זה קשה, מדוע כתובה המילה "אפילו". ובהבנת הרב בית יוסף (שהעתיק לשון הטור) נראה, שכביכול כתוב "לא בעקבה, ואפילו במקומות המכוסים שבה". יש מפרשים (תורת שלמים ס"ק ט) שהכוונה לעקבה ממש, אבל לפיהם לא מובן מדוע נכתב "ולא במקומות המכוסים שבה", הרי אם גם בעקבה אסור, פשוט שאסור גם במקומות המכוסים שבה.

אנו הסברנו את השולחן ערוך על פי דבריו בבית יוסף. ומפאת קושי הלשון נראה שאולי הכוונה לעקב, המכוון ממש כנגד אותו מקום. כי הסתכלות בעקב, עלולה להביאו למחשבה על אותו מקום, ובזה התיישרה המילה "אפילו". אמנם למעשה אין הבדל, כי בכל מקום שבדרך כלל מכוסה, אין להביט.

(אבל מותר להסתכל בה במקומות הגלויים אף על פי שנהנה בראייתה (לד))
 (ב"י בשם הרמב"ם).

סעיף ח

^יראוי לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה, כדי שיהיו שניהם
 זוכרים תמיד שהיא נדה (לה).

^ישם, וכ"נ מפירוש רש"י בכתובות דף עב, א וקידושין דף פ, א מהא דהוחזקה נדה
 בשכנותיה וכו'.

סעיף ט

^יבקושי התירו לה להתקשט בימי נדתה, אלא כדי שלא תתגנה
 על בעלה (לו).

^י ברייתא משמיה דר"ע, שבת דף סד, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) ולא במקומות המכוסים שבה – אף שאינו מתכוון להנאה מינית, ההבטה
 אסורה. כי הסתכלות במקומות המכוסים, מביאה לתאוה. והאיסור הוא
 להסתכל, כלומר מיקוד הראייה. אבל הבטה קלושה וסתמית, אין בה איסור.
 (לד) אף על פי שנהנה בראייתה – הכוונה שנהנה בראיית יופייה, ולא בהנאה
 של תאוה, כי זה אסור בכל אופן. וזה הסבר דברי המחבר.
 (לה) זוכרים תמיד שהיא נדה – הלשון "ראוי" משמעה, שאין בזה איסור. כיום
 לא נוהגים בזה משני טעמים, הראשון, שלא תתגנה על בעלה, כמבואר בסעיף
 הבא. השני, מניעת הבלטת השינוי בעיני זרים. במקור התקנה התכוונו, כפי
 הנראה, שלא תתגנה על בעלה, לכן מומלץ ללבוש בגד יפה, המיוחד דווקא
 לימי איסורה. כתזכורת לשניהם שהיא אסורה, ואין זה אלא כסימן ביניהם.
 (לו) שלא תתגנה על בעלה – יש שרצו לומר שלא תתקשט, אך למעשה, לא
 התקבלה דעתם.

פעיף י

¹⁰כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה (לז), נדה עושה לו, חוץ ממזיגת הכוס, שאסורה למזוג הכוס (לח) (בפניו) (לט) (ב"י וכן משמע ממרדכי פ"ק דשבועות וכ"מ מדברי הפוסקים), ולהניחו לפניו על השלחן אלא אם כן תעשה שום היכר, כגון שתניחנו על השלחן ¹⁰ביד שמאל או תניחנו על הכר (*) או על הכסת, אפילו ביד ימינה (מ).

¹⁰מימרא דרב הונא כתובות דף סא, א. ¹⁰כאיתתא דשמואל שם. (*) כאיתתא דאביי שם.

פעיף יא

¹¹אסורה להציע מטתו בפניו (מא); ודוקא פריסת סדינים והמכסה שהוא דרך חבה, ¹¹אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא טורח ואינה ¹¹שם במימרא דרב הונא. ¹¹שם בתוספות, וכ"כ הרא"ש והמרדכי וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(לז) שהאשה עושה לבעלה – כגון בישול אפיה וכיבוס (כתובות נט, ב), כפי שהיא נוהגת בעודה טהורה, יכולה לנהוג גם בהיותה נידה.

(לח) שאסורה למזוג הכוס – יינות של זמנם היו חזקים מאוד, וכדי לאפשר את שתייתם, עירבו בהם מים, וזו היא "מזיגת הכוס". בימינו האיסור הוא מזיגת יין מבקבוק, אל תוך הכוס. ונראה שיש להחמיר, גם בשאר משקים משכרים. אמנם במים, מיצי פירות, תה או קפה, אין איסור. גם לא נאסרה האשה, להניח אוכל בצלחת שלו.⁹

(לט) בפניו – בא להסביר את דברי המחבר. כי שלא בפניו, אין זו דרך חיבה.

(מ) אפילו ביד ימינה – היכר זה יזכיר, שהיא נידה.

(מא) להציע מטתו בפניו – הכוונה לסידור המיטה והכנתה לשינה, כי זו דרך חיבה.

9. ויש מחמירים גם בזה, ולדעתם צריך לשנות ולהגיש בשינוי מסוים (ש"ך ס"ק יג).

דרך חבה (מב), שרי. ושלא בפניו, הכל מותר ^טאפילו הוא יודע
שהיא מצעת אותם (מג).

^טשם והרשב"א בת"ה.

סעיף יב

^כאסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו (מד), אפילו אינה
נוגעת בו ^{כא}ואפילו הם מים צוננים (מה).

^ככן פירש הטור והרשב"א בת"ה, מימרא דרב הונא דלעיל, דבהוא רוחץ והיא מוצקת
איירי, דאילו ליגע היא בידו אפילו בלא רחיצה, אסור ליגע בה אפילו באצבע קטנה,
וכ"כ ש"פ. ^{כא}הרשב"א שם.

סעיף יג

^{כב}כשם שאסורה למזוג לו כך הוא אסור למזוג לה (מו); ^{כז}ולא עוד,
אלא אפילו לשלוח לה כוס של יין אסור (מז), לא שנא כוס של
ברכה לא שנא כוס אחר, אם הוא מיוחד לה (מח); ^{כז}אבל אם
^{כב}שם ושם. ^{כב}שם ושם מברייטא דמסכת כלה פ"א המשגר כוס של ברכה לאשה וכו',
ונדה להא מלתא דמיא, ול"ש כוס של ברכה ול"ש כוס אחר. ^{כז}שם ברשב"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

(מב) ואינה דרך חבה – לא ברור ההבדל, ובכל אופן, הכל לפי המציאות.
(מג) יודע שהיא מצעת אותם – דווקא הצעתם בפניו, עלולה לעורר את
תאוותו.
(מד) לרחוץ פניו ידיו ורגליו – זהו מעשה שיש בו קירוב הדעת, ואינו נעשה
עבור זרים.
(מה) ואפילו הם מים צוננים – כל זה אסור מדרבנן.
(מו) כך הוא אסור למזוג לה – מזיגת היין, יש בה קירוב הדעת. וכפי שהבאנו
לעיל בסעיף י, יש להחמיר גם בשאר משקים משכרים. והמנהג לאסור גם מיץ
ענבים, אף שאינו משקה משכר, כי נקרא יין.
(מז) אסור – כלומר אין להעביר לה כוס יין, אפילו אינו מוזג בפניה.
(מח) אם הוא מיוחד לה – כלומר, רק היא שותה מכוס זה.

שותים הם (מט) מאותו הכוס (ג) ושתית איהי אבתרייהו, לית לן בה (נא).

סעיף יד

כ^הכל אלו ההרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה בין בימי ליבונה, שהם כל ימי ספירתה (נג), וואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאת כתם (נג). הגה: ויש אומרים דאין להחמיר בימי ליבונה בענין איסור אכילה עמו בקערה (נד) (הגה במדכי בשם ראבי"ה), וכן נוהגין להקל בזה, ויש להחמיר (*). (נה).

כ^הציינתיו לעיל בריש הסימן. יטור וכ"כ הרשב"א בת"ה הקצר. ("וכ' מהרש"ל שאיסור גמור עושין ושנתקבצו כל הקהלות ונתנו חרם על זה וכן המנתחים בשר לחתיכות קטנות ואוכלים בקערה אחת הוא נוטל חתיכה אחת וכן היא נוטלת חתיכה אחת אסור.

שולחן ערוך כפשוטו

(מט) אם שותים הם – שאר המסובים.

(ג) מאותו הכוס – כנהוג בכוס היין של קידוש, אחר שתיית הבעל המקדש, וטעימתו מן היין, מועבר הכוס לטעימה, בין שאר המסובים.

(נא) ושתית איהי אבתרייהו, לית לן בה – תרגום: אם היא שותה אחריהם, אין בזה חשש.

(נג) שהם כל ימי ספירתה – כמו שביארנו, כל שלא טבלה, היא עדיין נידה.

(נג) למוצאת כתם – כשנאסרה בגלל כתם, היא נחשבת נידה לכל דיניה. ואין להקל בגלל שאיסורה מדרבנן, כי חכמים גזרו עליה איסור, כאילו היא נידה מן התורה.

(נד) בענין איסור אכילה עמו בקערה – זו דעה שהביא הרמ"א. אמנם המחבר אינו מקל בזה.

(נה) ויש להחמיר – כך היא הסכמת הפוסקים, שאין מקום להקל בזמן שבעת הנקיים, כי הלוא עד שתטבול, דינה נידה.

סעיף טז

^כאם הוא חולה ואין לו מי שישמשנו זולתה, מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר שתוכל להזהר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו (נו).

^כשם בשם אביו הרא"ש בתשובה.

סעיף טז

^כאשה חולה והיא נדה, אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה, כגון להקימה ולהשכיבה ולסמכה (נז). (ויש אומרים דאם אין לה מי שישמשה, מותר בכל (נח) (הגהות ש"ד והגהות מרדכי פ"ק דשבת בשם הר"מ), וכן נוהגין אם צריכה הרבה לכך).
^כתה"ד סימן רנב.

שולחן ערוך כפשוטו

(נו) והצעת המטה בפניו – מה שכתב "תיזהר ביותר" כוונתו, שללא צורך גדול, זה אסור. אבל אם הוא חולה מאוד ואין מי שידאג לו, הדבר כמובן מותר.

(נז) להקימה ולהשכיבה ולסמכה – גם בזמן חולי, לא בטלו דיני נידה. ואף שהתירו לה לשמשו, זהו משום שבזמן חוליו, אין יצרו מתגבר עליו. אבל להיפך, כשהיא חולה, לא התירוהו לסייעה. כי אם הוא בריא, יצרו מתגבר. אמנם אם היא מאוד חולה, הדבר מותר, כפי שכותב הרמ"א.
(נח) מותר בכל – וזה מוסכם על המחבר, וחלילה לנהוג כחסיד שוטה¹⁰.

10. סוטה כא, ב. אין לפרש שבדברי "יש אומרים", בא הרמ"א לחלוק על המחבר. כי במקומות רבים כתב לשון "יש אומרים", ולא כדי לחלוק על המחבר, אלא משום שדברי המחבר לא מפורשים. עיין בספר "יחי יוסף" (סימן ב עמוד לה) מנכדו של הכף החיים, שהביא דוגמאות רבות לכך.

סעיף יז

טאם בעלה רופא, אסור למשש לה הדפק (נט). הגה: ולפי מה שכתבתי דנוהגין היתר אם צריכה אליו דמשמש לה, כל שכן דמותר למשש לה הדפק אם אין רופא אחר וצריכה אליו ויש סכנה בחליה (ס) (כך דקדק הב"י מלשון הרמב"ן סימן קכ"ז), ועיין באורח חיים סימן פ"ח אם מותר לנדה ליכנס לבית הכנסת ולהתפלל (סא).

טבשם בת"ה בשם גדול אחד וגם בתשובה להרמב"ן סימן קכ"ז, וכתב הרב ב"י שנראה מדברי תה"ד, שאפילו כשאין רופא זולתו אסור, וכן להרמב"ם דנגיעת ערוה אסורה מן התורה, אע"ג שיש בו פקוח נפש, אפשר דאסור משום שהוא אביזרא דג"ע וצ"ע, וכבר פסק רמ"א להיתר.

שולחן ערוך כפשוטו

(נט) אסור למשש לה הדפק – כי נוגע בה. אכן הסביר הרמ"א בהמשך, כי גם לדעת המחבר, כאשר אין רופא אחר ויש צורך גדול, הרי זה מותר¹¹.
(ס) ויש סכנה בחליה – אין הכוונה במילה "סכנה", שללא הטיפול, היא תמות. וגם אין מדובר באשה חולנית ממש, שיש סכנה שתמות. אלא באה המילה סכנה לומר, שהיא מאוד חולה, ואין במגעו רק הבעת תמיכה אלא צורך ממשי, כי חלילה להתאכזר לאשתו בימי חוליה¹².
(סא) ולהתפלל – ולמסקנה מותר.

11. הבית יוסף הביא אמנם דעה, שנגיעה באשה נידה, היא איסור מן התורה, גם אם אינה מגע של חיבה. אמנם הש"ך כאן (ס"ק יט) דחה שיטה זו מהלכה, וכן נראה מלשון המחבר באבן העזר סימן כ, שהבאנו לעיל בתחילת הסימן.

12. כך פירש המחבר את המילה "סכנה", בהלכות יום כיפור (סימן תריח סעיף א).

סימן קצ"ז

דיני לבישת הלבון ובדיקתה, ובו י"ג סעיפים.

למדנו בסימן קפג, כי כל אשה נאסרת, אם תראה בגופה אפילו טיפת דם¹. וצריכה לספור שבעה נקיים, כדין זבה גדולה, הרואה שלושה ימים ברצף, ויושבת שבעה נקיים. דין זה שמקורו בתקנה דרבנן, התקבל בכל תפוצות ישראל. ואפילו בראיית כתם מטמא, גם אז חובה לספור שבעה נקיים. סימן זה דן מתי מתחילה ספירת "שבעה נקיים", וכיצד יש לוודא כי הם אכן נקיים.

סעיף א

^אשבעה ימים שהזבה סופרת מתחילין ממחרת יום שפסקה בו (א).
^בוכך משפטה, אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה מלראות, בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה (ב); ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות (ג). (וכן נוהגין לכתחלה; ובדיעבד, אפילו לא בדקה עצמה
^אברייאת דרבי מאיר נדה דף לג, א ד"א יום שפוסקת בו וכו' ואע"ג דדחי ליה שם בגמרא כתב הרא"ש דדיחויא בעלמא והכי איתא שם דף סט, א. ^בטור וש"פ ו הרא"ש בפסקיו בפ"י דנדה.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **ממחרת יום שפסקה בו** – יום שפסקה בו, הוא היום בו חדלה לראות. ובדקה עצמה, כדי להוכיח שפסקה ראייתה לחלוטין, ואין כל דם זב ממנה.
(ב) **כדי שתפסוק בטהרה** – לא די בזה שהבחינה, שחדל הדם לצאת, כי שבעת הנקיים אינם מתחילים עד שתבוצע בדיקה פנימית. רק היא מוכיחה בבירור ובוודאות, שהדם אכן פסק לחלוטין.
(ג) **סמוך לבין השמשות** – זוהי חומרא לכתחילה, שמטרתה להסמיך את הידיעה הברורה על הפסקת הדם, קרוב ככל האפשר, לתחילת ספירת שבעה

1. בראיה על גופה או על בגד, אם כתם הדם פחות מגודל גריס, הוא אינו מטמא. כפי שלמדנו לעיל בדיני כתמים, סימן קצ סעיף י.

רק שחרית ומצאה עצמה טהורה, סגי בכך (ד)). (טור בשם הרשב"א וב"י אף לפי דברי הרא"ש). ג'ולעולם ילמד אדם (להחמיר לכתחלה (ה)) בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות, שזו בדיקה מוציאה מידי ספק (ו) (רשב"א בתה"ק). הגה: ויש אומרים אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול, אינה יכולה לבדוק או ללבוש לבנים ולהתחיל ולמנות מיום המחרת, מאחר דהקהל כבר עשו אותו לילה (ז) (ת"ה), יש אומרים דמותר אפילו עשו הקהל שבת (ח) (אגור בשם ר"י ילשון הרשב"א בת"ה הקצר. ג'גם הטור כ"כ בשם אביו הרא"ש).

שולחן ערוך כפשוטו

נקיים. וצריך להקפיד שהבדיקה תבוצע לפני השקיעה, ולא בבין השמשות². עם זאת, מותר לכתחילה לבדוק החל משעת מנחה קטנה, כלומר כשעתיים וחצי לפני השקיעה.

(ד) סגי בכך – המחבר מסכים להקלה זו, בשעת הצורך.

(ה) להחמיר לכתחלה – מפרש את דברי המחבר, כי הבדיקה במוך דחוק, היא חומרא לכתחילה.

(ו) מוציאה מידי ספק – ראוי לכתחילה להניח מוך באותו מקום, למשך רבע שעה, בזמן בין השמשות, החל מרגע השקיעה. ולא תשאירו זמן רב בפנים, כי הוא עלול לשרוט את הנרתיק, והפצע יאסור אותה שלא כדין. בשעת הדחק, כגון המצויה בשעות אלה בעבודתה, ולא יכולה להכניס מוך דחוק. ובשלב כלשהו ביום, בדקה עצמה והיתה נקיה, יכולה לספור שבעה נקיים מן היום למחרת.

(ז) דהקהל כבר עשו אותו לילה – בחלק מן המקומות מקבלים שבת, זמן רב לפני הלילה. אחר אמירת ברכו, נאסרים בני הקהילה כולם בעשיית מלאכות, מאחר וקיבלו את השבת. גם אשה המתגוררת במקום זה, אינה יכולה לבדוק אחר קבלת שבת, כי יום זה שייך כבר ליום הבא.

(ח) דמותר אפילו עשו הקהל שבת – לדעתם חלה קבלת שבת, רק לעניין

2. בשעת הדחק, נוהגים להקל בבדיקה שבוצעה דקות ספורות, אחרי השקיעה.

מולין); ונוהגין לכתחלה ליזהר (ט), ובדיעבד אין לחוש (י). ומקצת נשים נוהגות שאם פסקה קודם ברכו (יא) וחזרה לראות כתם או דם תוך ימי ספירתה (יב), אז מפסיקין אפילו לאחר ברכו אם נתקלקלה סמוך לערב (יג), וחושבים דבר זה לדיעבד (יד); ואין למחות בידם, כי כן קבלו מאיזה חכם שהורה להן, והוא מנהג ותיקין (טו).

שולחן ערוך כפשוטו

הלכות שבת ותפילה. אבל לענין בדיקתה, היום עדיין מוגדר יום שישי, כל עוד לא שקעה השמש.

(ט) ונוהגין לכתחלה ליזהר – כדי לכבד את דעת המחמירים.

(י) ובדיעבד אין לחוש – כי מעיקר הדין, הלכה כדעה שניה. ואם לא הספיקה לבדוק, לפני שהקהל אמרו ברכו, רשאית לבדוק עצמה לפני השקיעה.

(יא) שאם פסקה קודם ברכו – לפני השקיעה כדן.

(יב) תוך ימי ספירתה – והתבטלה ספירתה, וצריכה לעשות הפסק טהרה, ולהתחיל ספירה נוספת.

(יג) אם נתקלקלה סמוך לערב – כלומר אחר הצהרים, ראתה דם, זמן מה לפני התפילה המוקדמת של הקהל. רשאית אשה זו לכתחילה לעשות את ההפסק, למרות שהקהל כבר אמר ברכו.

(יד) וחושבים דבר זה לדיעבד – כי היות וראתה סמוך לברכו, לא יכולה לעשות את הבדיקה, לפני ברכו³. על כן סומכים על עיקר הדין, ואפשר לעשות את ההפסק לפני השקיעה, אף שנעשה אחר אמירת ברכו.

(טו) והוא מנהג ותיקין – היה אמנם מקום לדחות הנהגה זו, כי הדם נראה לפני ברכו. ורגע עשיית ההפסק, סמוך אחרי אמירת ברכו, ובכל זאת מקילים להחשיב את ההפסק, כאילו נעשה לפני היום הבא. עם זאת, יש בסיס הלכתי למנהג זה. לכן על אף שזו קולא גדולה, אין למחות בנוהגים כך.

3. כך כתב הש"ך ס"ק ה, ולדבריו, כך הוא הדין גם ביום הפסק טהרה.

מעוף ב

ה'ראתה יום אחד בלבד ופסקה בו ביום, צריכה לבדוק עצמה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות (טז). הגה: ובדיעבד אם בדקה עצמה סמוך לבין השמשות ומצאה עצמה טהורה, אף על פי שלא היתה המוך אצלה כל בין השמשות, סגי (יז) (טור בשם הרשב"א וה"ה בשם רמב"ן וב"י להרמב"ם וכ"מ בש"ס). אבל בדיקת שחרית לא מהני (יח), הואיל ולא ראתה רק יום אחד (יט) (*). (רשב"א ורמב"ן בשם י"א וכ"ד רמב"ם פ"ו מהא"ב ובפי' משנה סוף פ"ד וברטנורה שם).

הלשון הרשב"א שם בת"ה, וכ"כ הטור בשם אביו, וכסברת ר' בברייתא שם דף סח, ב כיון דפסק פסק. (*) פירוש הואיל ומעיינה פתוח עדיין.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) ושיהא שם כל בין השמשות – כאן לא מדובר בחומרא, אלא בחובה מעיקר הדין. כי הואיל ויש כאן התחלת ווסת, קיים חשש ממשי שהדימום לא הסתיים (לשון הראשונים "הוחזק מעיין פתוח"). והמבקשת להתחיל ספירת שבעה נקיים ביום המחר, חייבת להניח מוך דחוק. אמנם אם התחילה בספירת שבעה נקיים, ואחר כך ראתה דם, יכולה לפסוק בטהרה אפילו באותו יום, ללא הנחת מוך דחוק. כי אין כל וודאות שדם זה, מהווה תחילת ווסת.

(יז) סגי – כי בבדיקת הפסק הטהרה הוכח, כי הדימום אכן פסק. אבל במקרה זה, חובה להסמך את בדיקת ההפסק, סמוך ככל האפשר לשקיעה. (יח) בדיקת שחרית לא מהני – אם ראתה דם בבוקר, ומיד אחר כך עשתה הפסק, אין זה מועיל. כי חוששים שהווסת לא נגמר לגמרי, ולאחר ההפסק, יזלוג דם נוסף מן הנרתיק, בלי שתשים לב.

(יט) הואיל ולא ראתה רק יום אחד – חומרה זו אמורה דווקא ביום הראיה, אבל אם בבוקר המחרת הפסיקה בבוקר, סומכים על בדיקה זו. ויכולה להתחיל בספירת שבעה נקיים, מיום המחרת. יש לציין כי הלכה זו, אינה מעשית בדרך כלל. כי הרמ"א פסק בהמשך, שאפילו בראיית כתם, צריך להמתין חמישה ימים, לפני שתפסיק בטהרה, גם אם ראתה יום אחד בלבד. אם כן דין זה, שייך למחבר. ואצל האשכנזים רק בשעת הדוחק, אז ניתן

סעיף ג

יביום שפסקה מלראות ובודקת עצמה כאמור, תלבש חלוק הבדוק לה שאין בו כתם (כ), ובלילה תשים סדינים הבדוקים מכתמים (כא), ומיום המחרת תתחיל לספור שבעה נקיים. הגה: ומנהג כשר הוא כשהאשה פוסקת בטהרה שתרחץ ולובשת לבנים (כב); אמנם אם לא רחצה רק פניה של מטה, די בכך (כג) (מרדכי בשם רוקח), וכן נוהגין ואין לשנות (כד); אבל בשעת הדחק, כגון אשה ההולכת בדרך ואין לה בגדים, תוכל יטור בשם אביו הרא"ש וש"פ. ¹מרדכי בשם הרוקח.

שולחן ערוך כפשוטו

לסמוך על עיקר הדין.⁴

(כ) שאין בו כתם – אם הבגד לא נקי, יתכן שביציאת הדם, אם ייפול על המקום המלוכלך, לא תבחין בו. מלבד נקיות הבגד מכתמים, הוא צריך להיות לבן. כי בבגד צבוע, הדם לא ניכר יפה.

(כא) סדינים הבדוקים מכתמים – מהסיבה הנזכרת, שאם תראה דם, לא תתלה אותו בטעות בכתם ישן, אלא תדע שוודאי בא ממנה. גם הסדין צריך להיות לבן, כי בסדין צבוע, אין כתם הדם ניכר תמיד. מלבד מה שראינו⁵, שכתם על בד צבעוני, אינו אוסר.

(כב) שתרחץ ולובשת לבנים – בתקופות קדומות, לא הייתה ההיגיינה מצויה כל כך, כמו בימינו. שכיח היה, שגוף האישה, בפרט באיזור האינטימי, היה מלוכלך מעט. ומפאת החשש שמא יזוב דם, וייפול על הלכלוך, לא תבחין בו. כדי למנוע טעות זו, צריכה לרחוץ את גופה. ותלבש בגדים בצבע לבן, כדי שאם עדיין לא פסקה זליגת הדם, ניתן יהיה להכיר בו, ולאוסרה כדין.

(כג) די בכך – כדי שלא תיאסר שלא כדין. אמנם למעשה, אם לא רחצה ולא מצאה דם, הרי היא מותרת.

(כד) ואין לשנות – לכן תרחץ, לכל הפחות בין ירכותיה, קרוב לאותו מקום,

4. הש"ך (ס"ק ו) הסביר, כי דברי הרמ"א מתייחסים לאישה, שראתה באמצע שבעה נקיים.

5. סימן קצ סעיף י.

לספור ז' נקיים רק שהחלוק יהיה נקי ובדוק מדם (כה) (אגור והגהות ש"ד ס"ס י"ט).

סעיף ד

ח בכל יום מז' ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה פְּעָמִים בכל יום (כו), אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות (טור בשם סה"ת וע"פ); ואם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת, לא שנא בדקה ביום ראשון של השבעה או ביום השביעי י"א או באחד מהאמצעים, מאחר שבדקה ביום שקודם השביעי ומצאה טהורה, עלו לה (כז). י"א אבל אם לא בדקה בכל הז', וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה, אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו (כח). י"א ויש אומרים שצריך ממשנה שם דף סח, ב דלא פליגי תנאי, אלא בדיעבד. אבל לכתחילה, צריכה בדיקה כל יום. וכ"כ הרא"ש שם בפסקיו, והתוספות שם דף ז בד"ה ר"א. טור בשם סמ"ג ממשנה שם דף יא, א. ואע"ג דאסיקנא שם דלא אמרו אלא לטהרות, ה"ה במקום שצריכה ז' נקיים, דהיא בחזקת טמאה כמו לטהרות לאחר שטבלה. כ"א שם במשנה, וכרב שם דף סט, א ממסקנת הרא"ש שם, וכן כתב הרשב"א בת"ה וש"פ. י"א הרא"ש שם בשם הראב"ד וכ"כ הרשב"א. י"א וטור והרא"ש שם בדביקה תוך ז' בעינן, וש"פ דאפילו רב מודה בזה. י"א סמ"ג דכיון דלא נתברר הלכה כדברי מי, ראוי להחמיר כדברי רבי חנינא שם, וכ"כ בסה"ת (ואגור בשם תוספות פ"ק דביצה והגמ"י בשם רמב"ן ורבי שמחה וש"ד סי' י"ח).

שולחן ערוך כפשוטו

ותלבש לבנים.

(כה) שהחלוק יהיה נקי ובדוק מדם – כדי שאם תראה דם, יהיה ברור שאינו לכלוך ישן, ותדע שעדיין אסורה.
(כו) פְּעָמִים בכל יום – מנהג זה הוא חומרא. ואם יכולה לבדוק רק פעם ביום, או שחוששת להיפצע בבדיקות מרובות, די בבדיקה אחת ביום.
(כז) עלו לה – כי למעשה, ביצעה הפסק טהרה, ויצא נקי. ומן הבדיקה ואילך, מוחזקת כבר כאשה שהווסת שלה הסתיים. לכן די בבדיקה אחת נוספת בכל שבעת הנקיים, להתירה לטבילה, וזו דעתם של רוב הראשונים.
(כח) ומשלמת עליו – היום השמיני הפך להיות היום הראשון, והועיל לה

שתבדוק ביום ראשון מהשבעה וביום השביעי (כט), ואין להקל (ל).
 והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר (לא) (תא"ו נכ"ו והרשב"א בת"ה),
 ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר (לב) (כן משמע בב"י).

סעיף ה

י^ט בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות ומצאה טמאה, ובדקה לאחר
 שלשה או ד' ימים ומצאה טהורה, הרי זו בחזקת טמאה עד
 שתפסוק בטהרה (לג), שלעולם אינה סופרת עד שתבדוק אם
 פסקה, ואז מונה למחרתו (לד).

י^ט טור וכ"כ הרשב"א ופשוט הוא ממשנה דלעיל דף סח, א.

שולחן ערוך כפשוטו

הפסק הטהרה שעשתה, כדי להחשיב את היום השמיני, כיום הראשון של
 שבעת הנקיים, ואינה זקוקה להפסק טהרה נוסף.

(כט) **וביום השביעי** – לכל הפחות. כי לכתחילה, צריכה לבדוק כל יום.

(ל) **ואין להקל** – על כן לכתחילה, אם מאיזו סיבה מתקשה לבדוק פעמיים כל
 יום, או אפילו בדיקה אחת כל יום. תעשה לכל הפחות, שתי בדיקות. והטוב
 ביותר, ביום הראשון וביום השביעי. לא ניתן לסמוך על בדיקה אחת בשבעה
 נקיים, אלא בדיעבד, או בשעת דוחק גדול.

(לא) **ולא לאור הנר** – כי אורו עלול לשבש את גוון הצבע. ויגרום להתיר את
 האסור, ולאסור את המותר.

(לב) **אפילו לאור הנר** – בדרך כלל אפשר להבחין בגוון המדויק של צבעים,
 לאור הנר. במיוחד בימינו, לאור החשמל. אמנם לפעמים, אם הגוונים
 מסופקים, חובה להמתין לאור היום, כדי לבדוק לאורו. כי לפעמים מצוי, שאור
 החשמל משנה מעט את גוון הצבע.

(לג) **עד שתפסוק בטהרה** – בדיקה חדשה זו, שעשתה אחר שלשה או ארבעה
 ימים, יכולה להיחשב להפסק טהרה.

(לד) **ואז מונה למחרתו** – כי רק הפסק הטהרה מוכיח בבירור, שהדימום פסק
 לחלוטין. ולא די בשימת לב על הפסקת זליגת הדם, כי אין זו הוכחה ברורה,
 שהווסת אכן הסתיים.

פעיף ו

¹⁰ כל בדיקות אלו, בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל השבעה, צריכות להיות בבגד פשתן לבן ישן (לה), ¹¹או בצמר גפן (לו), או בצמר לבן נקי ורך (לז), ¹²ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שְׁהַשְׁמֵשׁ דֵּשׁ (לח) ותראה אם יש בו שום מראה אדמומית, ולא שתכניסו מעט לקנח עצמה (לט). ואם יקשה בעיניה מאוד להכניסו כל כך בעומק, ¹³לפחות בדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהיינה עד מקום שְׁהַשְׁמֵשׁ דֵּשׁ (מ). הגה: ואם לא עשתה כן בבדיקת יום ראשון, תעשה פעם אחת כן מבדיקות שאר הימים (מא) (כ"י); מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל ¹⁴ומימרא דרבא שם דף יז, א וכשינויא בתרא. ¹⁵ומימרא דשמואל שם. "הרא"ש שם בפ"י דנדה, והרשב"א בת"ה ממשמעות הבעיא דרב אבא מרב הונא, שם דף יב, א וש"פ, ומימרא דרב יהודה וכו', וכדמפרש רב קטינא שם דף ה, א (וטור ורבינו ירוחם) וש"פ. ¹⁶י"ב"י (עשה כן פשרה בין הפוסקים ע"ש).

שולחן ערוך כפשוטו

(לה) בבגד פשתן לבן ישן – בד פשתן חדש של זמנם, לא היה ממש לבן. וטיפת דם לא נראתה בו היטב, מלבד בפשתן ישן.

(לו) בצמר גפן – גם הוא לבן ורך.

(לז) בצמר לבן נקי ורך – הבדים הנזכרים כאן הם רכים, ואינם פוצעים את הנרתיק. וכשתכניס אחד מהם פנימה, לא תחשוש מפציעה, ותבדוק יפה. בימינו משווקים כדי בדיקה ייחודיים, נוחים לשימוש.

(לח) עד מקום שְׁהַשְׁמֵשׁ דֵּשׁ – הַשְׁמֵשׁ הוא אבר הגבר. הכוונה לבדיקה בעומק, כפי יכולתה.

(לט) ולא שתכניסו מעט לקנח עצמה – לא די בקינוח מועט, כגון זה הנעשה לניקיון, אחר השתנה. אלא צריכה להכניס את העד, לתוך הנרתיק.

(מ) מקום שהשמש דש – עמוק, ככל שיכולה.

(מא) מבדיקות שאר הימים – כי בדיקה אחת בשאר הימים, מספיקה בדיעבד

רק שבדקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה, אף על פי שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה (מב) (ב"י שכן דעת רוב הפוסקים וכן מהרא"י בפסקיו (תרומת הדשן ח"ב) סימן (ע"ז) ע"ח, וב"ח).

סעיף ז

^טהסומא בודקת עצמה ומראה לחבירתה (מג).

^טמשנה וגמרא שם דף יג, ב.

סעיף ח

^גהחרשת ששומעת ואינה מדברת או שמדברת ואינה שומעת, הרי הן כפקחות (מד); ^{כא}אבל אם אינה שומעת ואינה מדברת, וכן השוטה, או שנטרפה דעתה מחמת חולי (מה), צריכות פקחות לבדוק אותן ולקבוע להן וסתות כדי שתהיינה מותרות לבעליהן (מו). ^{כב}הוקבע להן וסת, הרי הן כשאר כל הנשים (מז); לא הוקבע ^כבברייתא שם וה"ה וטור. ^{כג}שם במשנה וכדמפרש שם בגמרא. ^{כד}טור וכ"כ הרמב"ן בהלכותיו.

שולחן ערוך כפשוטו

לחלק מן הפוסקים. לכן בדיקה זו לפחות, צריכה להיות בעומק, לפי האפשרות.

(מב) סגי לה – וזה מוסכם על המחבר.

(מג) ומראה לחבירתה – סומכים על אשה עיוורת, שביצעה את הבדיקה כהוגן. אלא שצריכה להראות את הבד, לאשה שיכולה לראות.

(מד) הרי הן כפקחות – וסומכים הן על בדיקתן, והן על ראייתן.

(מה) שנטרפה דעתה מחמת חולי – אינה שוטה, אלא מבולבלת מאוד, בגלל החולי, ואינה יכולה לבדוק יפה.

(מו) שתהיינה מותרות לבעליהן – כי אין להן דעת, לכן צריכות אשה אחרת, שתבדוק בשבילן.

(מז) כשאר כל הנשים – וצריכות לחשוש רק ליום ווסתן הקבוע.

להן, חוששות משלשים יום לשלשים יום ובודקות על ידי פקחות (מח).

סעיף ט

^כהאשה שמרבה לבדוק, בין בימי ספירתה בין בימים שלא ראתה בהם, הרי זו משובחת אף על פי שיש לה וסת קבוע (מט).
^כמשנה שם ריש ע"א.

סעיף י

(ג) ^כהשבעה נקיים צריך שיהיו רצופים שלא תראה דם בהם, ^כמימרא דרבא שם דף לז, א ובברייתא שם דף סז, ב וכת"ק [וגם ר"ש מודה בזה].

שולחן ערוך כפשוטו

(מח) **ובודקות על ידי פקחות** – כי אינן יודעות לספר על ראיית הדם שראו.⁶
 (מט) **שיש לה וסת קבוע** – אבל אין זו חובה. ואם יש חשש שתשרוט עצמה, כדאי להימנע, לבל תיאסר שלא כדין.
 (ג) **הקדמה לסעיף** – אמרה תורה בדין שבעה נקיים (ויקרא טו, כח) "וְאִם טָהָרָה מְזוּבָּה, וְסִפְּרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחֲרֵי טָהָרָה". ופירשו חכמים (נדה לז, א) שהמילה "אחר" באה להורות, כי תוכל להיטהר רק "אחר" כולן, כל שבעת הימים, כלומר שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. ואם לא הצליחה לספור שבעה נקיים רצופים, לא תוכל להיות טהורה, אלא צריכה לחזור ולספור מהתחלה. פרטי דין זה, מוסברים בסעיף זה.

6. יש שכתבו שצריך לבדוק גם ביום ההפלגה, וגם ביום החודש. אמנם ברמב"ן (פרק ב הלכה יב), שהוא מקור הדין, משמע, שלא מחייבם (הלכות נדה לרמב"ן פרק ב אות יב), כפי שכתב "הוקבע לה וסת הרי היא כשאר הנשים, לא הוקבע לה וסת, חוששת משלשים יום לשלשים יום, ובודקת ע"י פקחות, שכך עונת ראייה לרוב הנשים, כמו שיתבאר". משמע שמקילים לנשים אלה, שלא לבדוק ביום ההפלגה וביום החודש, שהן חומרא, שמא תקבע יום זה.

עוד מבואר בפוסקים, שאף שנאסרים ביום זה, הרי הלכה היא, אם לא בדקה, לא נאסרה. וכאן באשה כזו, יש להגדיר את מצבה כשעת הדוחק, לכן הקילו בזה. אמנם הפרישה (ס"ק ט) כתב, שאף שאין חיוב בדיקה, האיסור לבוא עליה באותם ימים, במקומו עומד.

שאם ראתה דם אפילו בסוף יום השביעי סתרה כל הימים (נא) וצריכה לפסוק בטהרה ולחזור ולמנות שבעה נקיים (נב). הגה: יש אומרים דבשלשה ימים ראשונים של ימי הספירה אם מצאה כתם אין תולין אותו להקל כמו שתולין שאר כתמים, דג' ימים ראשונים צריכים להיות נקיים לגמרי (נג) (מרדכי הלכות נדה ובהגהות מיימוני פ"ט דא"ב ות"ה סימן רמ"ט ואגור פ' תינוקת וא"ח ור"ף); (*) אבל אחר כך דינו כשאר כתם, וכן נוהגין. ודוקא כתם שהוא יותר מכגריס ועוד, אבל פחות מכגריס ועוד תולה בכינה אפילו בג' ימים ראשונים (נד) (ת"ה סימן רמ"ט). והוא הדין אם היה לה מכה בגופה ויודעת שמוציאה דם, תולה בה אפילו ביתר מכגריס ועוד (נה) (סברת הרב וכן משמע לשון המרדכי), אלא שאין מקילין בשלשה ימים הראשונים לתלות במכה שאין ידוע שמוציאה דם (נו) או בשאר דברים שתלינן בהם כתם, כמבואר לעיל סימן (*) מטעם שכתבתי לעיל בהג"ה סעיף ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) **סתרה כל הימים** – וצריכה לפסוק בטהרה, ולספור שבעה ימים טהורים מחדש, ממחרת יום ההפסק.⁷

(נב) **ולחזור ולמנות שבעה נקיים** – כגון אם ראתה דם בבוקר, ואחר הצהריים לא ראתה, יכולה לפסוק בטהרה. ותתחיל בספירת שבעה נקיים, מיום המחרת.

(נג) **צריכים להיות נקיים לגמרי** – בהמשך יוסבר מה הפירוש "נקיים לגמרי".

(נד) **תולה בכינה אפילו בג' ימים ראשונים** – וכן בכתם על בגד צבעוני, או בדבר שאינו מקבל טומאה.

(נה) **אפילו ביתר מכגריס ועוד** – כי הגיוני שהדם מן המכה.

(נו) **במכה שאין ידוע שמוציאה דם** – כי במקרה זה, הואיל וההיתכנות שהדם מקורו בפצע היא אפשרות רחוקה, אין לסמוך עליה. אלא יותר סביר שהדם בא מגופה, כי בתוך שלושה ימים, סביר שלא הסתיימה זיבת הווסת לגמרי.

7. עיין ט"ז ס"ק ג, שפירש בדרך אחרת.

ק"צ (נז).

סעיף יא

(נח) ^כהפולטת שכבת זרע בימי ספירתה (נט), אם הוא תוך ו' עונות (ס) לשמושה, סותרת אותו יום (סא). לפיכך המשמשת ^ככן כתבו התוספות אהא דבעי רמי בר חמא וכו' שם דף לג, א. ושכ"פ ר"ח, וכן כתב הרא"ש שם בשם ה"ר יונה וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(נז) **כמבואר לעיל סימן ק"צ** – כגון אם חלפה במקומות מלוכלכים ולא שמה לב, וכל כיוצא בזה. ולגבי הצבעים, איזה צבע מטמא, ואיזה צבע אינו מטמא, אין הבדל בין הימים.

(נח) **הקדמה לסעיף** – להבנת שלושת סעיפיו האחרונים של הסימן, יש להקדים, כי אשה וגבר שקיימו יחסים, נטמאים בטומאה קלה, האוסרת בכניסה למקדש עד טבילתם, כנאמר בפרשת מצורע (ויקרא טו, יח) "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שְׁכַבְתָּ זָרַע, וְרָחֲצוּ בַיָּמִים, וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב". עוד מובא בהלכה, שאשה שפלטה שכבת זרע מנרתיקה, נטמאת טומאה קלה. וצריך לדעת, כי הזרע יכול להישאר בנרתיק כמה ימים. וכשהוא יוצא מן האשה, בתוך שלושה ימים, נטמאת האשה ביחס לכניסה למקדש. ההשלכה ההלכתית של דין זה בזמננו היא בעיקר, לעניין ספירת שבעה נקיים. אם יצאה שכבת הזרע במהלך שבעת הנקיים, יום זה אינו נקרא נקי. ולאחר קיום יחסים עם בעלה, חוששים למשך שלושה ימים שלמים, שמא ייפלט הזרע, וייפגעו השבעה נקיים. סעיף זה דן בהלכה מעשית, הנובע מדין זה.

(נט) **בימי ספירתה** – בשבעת הנקיים.

(ס) **תוך ו' עונות** – משך כל עונה הוא יום או לילה. שתי עונות, הן יום שלם. ושש עונות, שלושה ימים שלמים (72 שעות).

(סא) **סותרת אותו יום** – כלומר יום זה, לא יימנה כאחד משבעת הנקיים, וצריכה להוסיף יום אחד. אמנם למעשה, בגלל שלא יודעים מתי פולטת, יש לזה תוצאה, שתבואר מיד.

מטתה וראתה אחר כך ופסקה, אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות שמא תפלוט (סב); לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה' לשמושה (סג), כגון אם שמשה במוצאי שבת (סד) אינה מתחלת לספור עד יום ה' (סה), דקיימא לן אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו ששה עונות שלימות מעת לעת (סו); ואם שמשה במוצאי שבת ופלטה ליל ד', קודם עת שימושה במוצאי שבת (סז), עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשמושה וסותרת (סח), הילכך יום ה' יהיה ראשון לספירתה (סט).

שולחן ערוך כפשוטו

(סב) שמא תפלוט – כלומר במשך שלושה ימים שלמים, אחר העונה בה שימשו יחד, לא תוכל להתחיל ספירת שבעה נקיים. כי בכל עונה משש עונות אלה, חוששים שמא תפלוט זרע.

(סג) עד יום ה' לשמושה – העונה בה שימשה עם בעלה, אינה כלולה בין 6 ה'עונות'.

(סד) שמשה במוצאי שבת – כלומר, עונת ליל יום ראשון.

(סה) אינה מתחלת לספור עד יום ה' – יום ראשון ביום, עונה אחת. יום שני, שתי עונות. יום שלישי, שתי עונות. ליל יום רביעי, עונה אחת. ולמחרת, ביום רביעי, תעשה הפסק. ומתחילה לספור שבעה נקיים, מיום חמישי.

(סו) מעת לעת – על כן, העונה ראשונה היא רק ממחרת מוצאי שבת. כלומר, בבוקרו של יום ראשון.

(סז) קודם עת שימושה במוצאי שבת – לפני שעת קיום היחסים, במוצאי שבת.

(סח) וסותרת – על כן תיקנו, להמתין שש עונות. ורק בחלוף שש עונות שלימות, כלומר בבוקרו של יום רביעי, תוכל לפסוק בטהרה.

(סט) יום ה' יהיה ראשון לספירתה – כך נוהגים הספרדים, ומפסיקים בטהרה ביום הרביעי, לפני השקיעה. ואם שימשה עם בעלה בעונת היום של יום ראשון, גם לספרדים לא תוכל לעשות הפסק אלא ביום חמישי. כי שש העונות מתחילות בליל שני, ומסתיימות בסוף יום רביעי. וביום חמישי לפני השקיעה,

הגה: ותפסוק יום ד' לעת ערב (ע), ויום ה' עולה למניין. ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד, דהיינו שלא תתחיל למנות עד יום הששי והוא יהיה יום ראשון לספירתה (עא), דחיישנן שמא תשמש ביום הראשון בין השמשות ותסבור שהוא יום (עב), ואפשר שהוא לילה, ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשמושה (עג), על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעתה אי אפשר לבא לידי טעות (ת"ה סימן רמ"ה והאגור בשם ר"י מולין וש"ד וכ"כ מהר"א ומהר"ק שורש ל"ה), וכן נוהגין בכל מדינות אלו, ואין לשנות (עד). ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים (שם בת"ה), ואין טעם

שולחן ערוך כפשוטו

תעשה הפסק טהרה. ותמנה שבעה נקיים, החל מיום שישי.

(ע) ותפסוק יום ד' לעת ערב – לפני השקיעה, כמו שלמדנו (לעיל סעיף א). ובדיעבד, אם הקדימה ועשתה הפסק טהרה מוקדם יותר ביום, גם זה מועיל.

(עא) והוא יהיה יום ראשון לספירתה – חומרא הנובעת מהחשש, שמיד יוסבר. הרמ"א מחשיב את זמן הביאה, אפילו אם היה בתחילת הלילה, כאילו ארע בסוף היום. כלומר, מחשיבים ימים, ולא עונות. וזו דרכו של הרמ"א, ליישר קו בהלכה המסורה לכל, כדי למנוע טעויות.

(עב) ותסבור שהוא יום – הדוגמא של המחבר היא, במשמשת בליל ראשון (כלומר, במוצ"ש). אמנם לדעת הרמ"א, כאמור, סופרים ימים. ולפי דרכו, יתכן שאשה שימשה ממש ברגעיו האחרונים של יום ראשון, באיזור בין השמשות. ולפי דעתה, שימשה ביום ראשון. אבל לפי האמת, שימשה בליל שני. מפאת חשש זה, יש לספור רק את שלושת הימים הבאים, שלישי רביעי וחמישי. אמנם בסוף חמישי, יכולה לעשות הפסק טהרה⁸, ותתחיל לספור מיום שישי.

(עג) יהיה תוך ששה עונות לשמושה – כי היות ולפי האמת שימשה בליל שני, אינה יכולה להפסיק בטהרה ביום רביעי.

(עד) ואין לשנות – אף שזו חומרה גדולה, כבר קיבלוה בני אשכנז. ואם לא מדובר בשעת הדוחק, אין לשנות.

8. כי שימשה ממש ברגעיו האחרונים של יום ראשון, או תחילת ליל שני. נמצא כי בחמישי אחר הצהרים, ודאי חלפו כבר שש עונות (יום שני, ליל ויום שלישי, ליל ויום רביעי, וליל חמישי).

בדבר והמחמיר יחמיר והמיקל נשכר להקדים עצמו למצוה (עה). ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שמשה עם בעלה ללא שמשה (עו), וכל אשה שרואה, אפילו כתם (עז), צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור ז' נקיים (עח) (שם בת"ה בשם א"ז ומהרי"ק) וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות (עט) (סה"ת וסמ"ג).

שולחן ערוך כפשוטו

(עה) להקדים עצמו למצוה – כתבו הפוסקים, שאסור להחמיר בדחיית מצוות עונה. אלא יש להזדרז בקיומה, כדי להימנע מהרהורים.

(עו) ללא שמשה – הלא מעיקר הדין, כשלא שימשה אין כל חשש. עם זאת, המנהג משווה בין כל המקרים, ולפיו יש להמתין ארבעה ימים בכל מקרה, לעשות הפסק ביום חמישי, וביום שישי להתחיל את שבעת הנקיים. וזו חומרא על חומרא, כי החשש שמתבלבלת בין יום ראשון ויום שני, היא כבר חומרא ללא מקור מן הגמרא. מלבד זאת, לאוסרה גם במקרה שלא שימשה. ויתירה מזו, יש פוסקים שהוסיפו וכתבו, שגם במקרה שבעלה נעדר מן העיר, כך נהגו. כל זה כמובן, חומרות גדולות. ובכל אופן, כך הוא מנהג בני אשכנז. אבל הספרדים, לא קיבלו חומרות אלה. ואין לבני אשכנז לבטל את המנהג, מלבד בשעת דוחק גדול, אז אפשר לסמוך על עיקר הדין.

(עז) אפילו כתם – שאינו אוסר אלא מדרבנן. אמנם אם ראתה כתם או אפילו דם, בשבעה נקיים, אינה צריכה להמתין שוב, אלא יכולה להפסיק בטהרה מיד.

(עח) ותספור ז' נקיים – תוספת חומרא, שאפילו באיסור נידה שעיקרו דרבנן, גם כן צריך להחמיר. ויש להפסיק בטהרה רק ביום חמישי שאחר ראיית הכתם, וספירת שבעה הנקיים תתחיל מהיום השישי. אמנם אם לא שימשה, אין צורך להחמיר בראיית כתם⁹.

(עט) ואין לשנות – אמנם כאמור, בשעת דוחק גדול, אפשר להקל כעיקר

9. ש"ך ס"ק כא.

מעיקף יב

¹⁰אם טעתה במנין יום אחד (פ) וטבלה ושמישה (פא), צריכה להמתין ששה עונות שלימות (פב) ואחר כך תמנה יום אחד נקי וטבול (פג); אך סתירה שלאחר שבעה, כגון שלא טבלה כראוי (פד) ושמישה, הרי זו טובלת בכל עת (פה).
¹¹סמ"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

הדין. כי חומרות נאמרו, כשאפשר לקיימן¹⁰.
(פ) טעתה במנין יום אחד – כגון הטובלת בסוף היום השישי, של שבעת הנקיים. מן התורה, עלתה לה טבילה, כי די בשבעה ימים מתחילת הווסת. אבל מדרבנן, לא הועילה טבילה זו, כי עדיין לא חלפו שבעה ימים נקיים.
(פא) וטבלה ושמישה – ומעתה יש חשש, שבשש עונות הבאות, ייפלט הזרע. ולא תוכל לטבול כדין, בסוף היום השביעי.
(פב) ששה עונות שלימות – עד אז, הזרע כבר יסריח, ולא יאסור¹¹.
(פג) יום אחד נקי וטבול – פליטת הזרע איבדה (סתרה) יום אחד משבעת הנקיים, לכן די בספירת יום אחד. ואין צורך לספור שוב, שבעה נקיים חדשים.
(פד) שלא טבלה כראוי – טבלה כדין בסוף היום השביעי, אבל אחר כך התגלה שלא הייתה זו טבילה כשרה. כגון, אם טבלה במקווה והתברר שלא היה כשר. וכיון שלא ידעה כי טבילתה אינה ראויה, שימשה עם בעלה.
(פה) טובלת בכל עת – תשוב וטבול, ואינה צריכה להמתין אפילו יום אחד, כי פליטת שכבת זרע סותרת רק בשבעה נקיים, ולא אחריהם.

10. ראה מאמרי בעניין זה, בספר שלי "בעקבות המחבר", חלק ה.

11. בהמשך הסעיף נראה אמנם, כי פליטת זרע אחר שבעה נקיים, אינה סותרת את ספירתה. ובכל זאת חוששים כאן, שתפלוט ביום שביעי. על כן, לא שינו את הכלל הקובע להמתין שש עונות (ע"פ ש"ך ס"ק כג).

סעיף יג

י האשה ששמשה מטתה וראתה (פו) אחר כך ופסקה (פז), ורוצה לספור מיום מחרת ראייתה (פח), תקנח יפה יפה אותו מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע (פט) (*). הגה: ויש אומרים דאין אנו בקיאים בזמן הזה ואין לסמוך על זה (הגהות מיימוני פ"ו וסמ"ק), והכי נהוג דהרי כבר נתבאר שאנו נוהגין להמתין אפילו לא שמשה כלל, כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה, כל שכן בכהאי **י** הרא"ש אהא דציינתי בסעיף יא שם בפסקיו, ממשנה דף פ"ח דמקואות. (*) מטעם זה נהגו הנשים שלא ילכו לבית המרחץ בג' ימים אחר הטבילה, משום דרוב נשים יהיו מעוברות אחר טבילתן. ולפיכך אילו היו נכנסות למרחץ בתוך ג' ימים, טרם שיסריח הזרע, היו המים מפליטין ממנה כל הזרע.

שולחן ערוך כפשוטו

(פו) ששמשה מטתה וראתה – דם, ונאסרה. ובנרתיק שלה, עדיין יש זרע.
(פז) ופסקה – כלומר, לא זב דמה מספר ימים, אלא בו ביום שראתה, פסקה לראות. ולפי מה שלמדנו, צריכה להמתין ארבעה ימים, כדי לפסוק בטהרה.
(פח) לספור מיום מחרת ראייתה – בדרך כלל, ראיית הדם נמשכת מספר ימים, ואין ארבעת הימים מעכבים את יום הטבילה. לא כן אצל אשה זו, שביום ראייתה, פסק הדם. ורוצה לפסוק בטהרה מיד, לכן מציע המחבר אפשרות, מה תעשה.
(פט) והם יפליטו כל הזרע – סיבת ההמתנה מקורה בחשש, שמא תיפלט שכבת זרע. אבל אם מסלקת מתוכה את הזרע, סר כל חשש, ויכולה להתחיל מיד בספירת שבעה נקיים. אלא שבמקרה זה, חובה להכניס מוך דחוק למשך בין השמשות, כפי שראינו בסעיף ב.

גוונא (צ); וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר, ישכנו נחש (צא).

שולחן ערוך כפשוטו

(צ) כל שכן בכהאי גוונא – חומרא זו קיצונית מעט פחות, מהחומרות שבסעיף הקודם. שכן המתנה במקרה זה היא מעיקר הדין, אלא שקיימת דרך לבטלה. ואם במקרים אחרים מחמירים חומרות גדולות, כל שכן במקרה זה, שאין לסמוך על קולא זו.

(צא) ישכנו נחש – חלק מהספרדים, גם הם נהגו בחומרא זו. אמנם בשעת הדוחק, אפשר לסמוך על המחבר, כפי שהתבטא בבית יוסף, אודות חומרא זו "ומכל מקום, כיון ששום אחד מהפוסקים לא כתב כן, שפיר דמי להתיר על ידי קינוח, או רחיצת חמין". לכן למעשה, במקום שנהגו חומרא זו, אין לשנות את המנהג. אלא אם זו שעת הדחק, אז אפשר לסמוך על עיקר הדין.

סימן קצ"ז

דין שלא תטבול האשה ביום, ובו ה' סעיפים.

סימן זה דן בחובת הטבילה, אימתי הוא זמנה. בסעיף א יתבאר, כי ללא טבילה, אין האשה נטהרת. בסעיף ב יתבאר, האם יש חובה לטבול, מיד כשמתאפשר¹. שלושת הסעיפים האחרונים יבארו, כי לכתחילה צריך לטבול בלילה. ובאלו מקרים, הותרה הטבילה ביום.

סעיף א

^אאין הנדה והזבה והיולדת עולות מטומאתן בלא טבילה (א).

^אלשון הרמב"ם פ"ד מהא"ב, מברייטא שבת דף סד בשם ר"ע, ורב האי גאון פי' שלמדנו טבילה לנדה מן התורה בק"ו ממגעה, שנאמר והנוגע במשכבה ירחץ במים. ור"ת מפרש שלמדנו מכלי מדין, שנאמר שם אך במי נדה יתחטא, ודרשין בסוף עובד כוכבים במים שהנדה טובלת בהן, וכו' תוספות ביבמות דף מז, ב. וכתבם הרא"ש בסוף נדה.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) בלא טבילה – כי במקום אחד (ויקרא טו, יח) כתבה התורה, שעל הטמאים לטבול, כדי להיטהר, ככתוב "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שְׁכֶבֶת זָרָה, וְרָחֲצוּ בַמֵּיִם, וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב". ואם כך הוא בטומאה קלה, כטומאת שכבת זרע, כל שכן בשאר טמאים. מלבד זאת, כתבה התורה במקום אחר (שם פסוק כח), בעניין הסופרת שבעה נקיים "וְאִם טָהָרָה מִזֹּבָה, וְסִפְּרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחֲרֵי תִטְהָר". ובאה לומר, כי אחר שבעת ימים אלה, תוכל לטהר עצמה

1. בימינו אין דיני טומאה וטהרה משליכים כל כך על החיים (מלבד הכהן, שאסור לו להיטמא למת), אך בזמן בית המקדש, היו השלכות רבות לדיני טומאה וטהרה. והיו הטמאים חייבים לטבול מיד ברגע שמתאפשר, ובהלכה זה נקרא "טבילה בזמנה, מצוה". אמנם בזמננו, הואיל ואינם נוהגים, ואי אפשר לטבול מיד כשאפשר מן התורה, הראשונים דנו ארוכות, אם הכלל "טבילה בזמנה, מצוה" עדיין נוהג. בסעיף ב, יביא המחבר את ההכרעה, הלכה למעשה.

שאפילו אחר כמה שנים חייב כרת הבא על אחת מהן, אלא אם כן ¹טבלו כראוי (ב), ²במקוה הראוי (ג).

³יתבאר בסימן קצח וקצט. ייתבאר בסימן רא.

סעיף ב

⁴אם בעלה בעיר, מצוה לטבול בזמנה (ד) שלא לבטל מפריה ורביה אפילו לילה אחת (ה). הגה: ומותרת לטבול ליל שבת (ר"ח ור' אליה וא"ז ובה"ג וסה"ת וסמ"ג בשם ר' שמואל שהנהיג כך בתו) אם לא יכולה לטבול קודם לכן (ו), (ב"י ומרדכי בשם כמה רבונותא ע"ש). ודוקא אם בעלה בעיר, אבל בלאו הכי ⁵ב"י כדעת ר"ת שהביא הטור, דטבילה בזמנה לאו מצוה, אלא כשבעלה בעיר. וכמ"ש התוס' בנדה דף לו, א וביומא דף ח, א ומיהושע, דמצינו שנענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחד, וכ' עוד ואי היא מתאחרת מלטבול כדי לצער את בעלה, עבירה היא בידה. ובשם ספר הזוהר, שהאשה שעושה כן גורמת כמה רעות בעולם וע"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

בטבילה במים.²

(ב) **טבולו כראוי** – דיני טבילה יוסברו בעזרת השם, בסימן הבא.

(ג) **במקוה הראוי** – דיני מקוואות יוסברו בעזרת השם, בסימן רא.

(ד) **מצוה לטבול בזמנה** – כלומר, בזמן שהותרה הטבילה מדרבנן.

(ה) **אפילו לילה אחת** – מצוות פריה ורביה כוללת, גם את מצות עונה. וגם אישה שאינה יכולה להרות, כגון מניקה או מבוגרת, חייבת לטבול בזמן. אמנם בשעת הצורך, ובהסכמת שניהם, מותר לדחות את הטבילה.

(ו) **לא יכולה לטבול קודם לכן** – טבילה בליל שבת, מעלה שאלות הלכתיות. כי רבנן גזרו איסור לרחוץ במים חמים בשבת, מלבד בעיות נוספות שיש בזה, כפי שנראה להלן בסימן קצט. לכן לא תטבול בליל שבת, אלא אם היה זה הלילה הראשון בו היא יכולה לטבול, כלומר מיד בתום שבעת הנקיים. להלן בסימן קצט, נלמד כיצד יש לנהוג במקרה זה.

2. כפי שאומר רבי שמעון (נידה סז, ב) בהסבירו פסוק זה "אחר מעשה תטהר", כלומר, אחר הטבילה, תהיה טהורה.

אסור (ז), (כן משמע בתרומת הדשן סימן רנ"ה). ואם היה אפשר לה לטבול קודם לכן, כגון שהיה אחר לידה (ח) או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת (ט), יש אומרים שאסורה לטבול (י) (שם ובמהרי"ו בפסקיו סימן מ"ח כדעת ב"י); וכן נהגו במקצת מקומות, אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר (יא); ובמקום שנהגו להחמיר, גם במוצאי שבת לא תטבול דמאחר שהיה אפשר לה לטבול קודם לכן, אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה (יב) (אגור ובמהרי"ל). וכן אלמנה

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) בלאו הכי אסור – כי מצוות הטבילה תכליתה, להתירה לבעלה. והואיל ואינו בעיר, אין סיבה להקל בטבילה בשבת. לדעת המחבר, טבילה בשבת מותרת בכל אופן, וכך נוהגים הספרדים.

(ח) אחר לידה – ראינו לעיל (סימן קצד סעיף א ברמ"א), כי חלק מן הנשים מחמירות שלא לטבול עד 40 יום לזכר, או 80 יום לנקבה. עם זאת, כבר ביארנו שם, כי אין לנהוג כך. על כן הנוהגת כך, וארבעים או שמונים היום הסתיימו בליל שבת, אינה רשאית לטבול. כי על פי הדין, יכלה לטבול כבר לפני כן³.

(ט) ובא בערב שבת – אלא שספירת שבעת הנקיים, הסתיימה לפני כן.

(י) שאסורה לטבול – כי הטבילה בשבת הותרה, רק לזו שקודם לכן לא יכלה לטבול.

(יא) אין להחמיר – כך היא גם דעת המחבר. ואשה ללא מנהג ידוע, יכולה לטבול כעיקר הדין.

(יב) אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה – החפיפה היא התרת הקשרים שבשערות, והסרת החציצות מן הגוף. בשבת עצמה, אין לחפוף את ראשה. ואף שניתן לחפוף בערב שבת, הרי ללא צורך גדול, אין לסמוך על חפיפה זו, ולהתיר טבילה במוצאי שבת. ואם יש זמן לחפוף במוצאי שבת, כגון בחורף, עת יוצאת השבת מוקדם, אין בעיה לטבול במוצאי שבת. המחבר לא הביא חומרה זו, והספרדים לא נהגו בה.

3. אכן יש חולקים גם בזה, כי סוף סוף, מקורו של מנהג זה הוא בפוסקים. ונמצא כי הנוהגת כך, לא יכלה לטבול לפני כן, ויש להתיר את טבילתה בשבת.

שאסורה לטבול טבילה ראשונה בליל שבת (יג), משום דאסור לבא עליה ביאה ראשונה בשבת, אסורה לטבול גם כן במוצאי שבת (יד) (מהרי"ל). ויש מקילין ומתירין לטבול במוצאי שבת, הואיל שלא טבלה בשבת משום חשש איסור (טו) (בית יוסף).

סעיף ג

(טז) ^האסורה לטבול ביום ז'; ואפילו אם ממתנת מלטבול עד יום ^הבריתא פסחים סוף דף צ, ב. יומא דף ו, א. ^אכרבי יוחנן ואף רב הדר ביה נדה דף סז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) **טבילה ראשונה בליל שבת** – כך מובא בשולחן ערוך אורח חיים (סימן שלט סעיף ה). וההבדל בין בתולה לאלמנה הוא, שבנישואי בתולה, עמידתם תחת החופה היא השעה בה חלים כל ההתחייבויות ההדדיות, בין בני הזוג. בעוד שבאלמנה, ההתחייבויות חלות רק בבעילה הראשונה. על כן דומה הבעילה בשבת למעשה קנין, והקנין אסור בשבת. יכולה האלמנה, להתייחד עם בעלה ייחוד הראוי לביאה, לפני שבת. כי אז חל הקניין עוד לפני שבת, והטבילה תותר בשבת⁴.

(יד) **במוצאי שבת** – כי יכלה לטבול לפני כן.

(טו) **משום חשש איסור** – על כן נחשבת כאנוסה.

(טז) **הקדמה לסעיף** – להבנת הסעיפים הבאים נסביר, מתי צריכה האשה לטבול, מעיקר הדין.

מן התורה, האשה נעשית נידה רק במהלך שבעה ימים, בין אם ראתה בהם יום אחד, ובין אם ראתה בכולם. ככתוב (ויקרא טו, יט), "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ". אם פסקה לראות בסוף היום השביעי, יכולה לטבול בלילה. ואם תקדים לטבול ביום השביעי, לפני בוא הלילה, לא תיטהר.

מלבד זאת, אחר שבעת ימי הנידה, מוגדרת האשה מן התורה, אם תראה דם למשך שלושה ימים, "זבה גדולה". וחייבת לספור שבעה נקיים, וביום השביעי, עוד לפני בוא הלילה, יכולה לטבול, ומותרת לבעלה. כי כן כתוב (שם פסוק כח)

4. כך כתב המחבר באבן העזר סימן סד, סעיף ד.

ח' או ט' אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה (יז). (פי' דבוק הבת וקורבתה לעשות כמעשה האם, שתטבול ביום כמוה, ולא תבחין שאמה לאחר שבעה טבלה, ולא בשביעי עצמו). הגה: והכלות הטובלות קודם החופה, יכולות לטבול ביום, דהא לא באין אצל החתן עד הלילה (יח), אבל אחר החופה דינן כשאר נשים (יט) (מהרי"ל).

סעיף ד

¹היכא דאיכא אונס, כגון שְׁיִרְאָה לטבול בלילה מחמת צינה או שם תקנתא דרב יהודה בפומבדיתא.

שולחן ערוך כפשוטו

"וְסִפְּרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחֲרֵי תִטְהָר". וביארו חכמים כי מקצת היום ככולו, וכבר בבוקר השביעי, יכולה לטבול ולהיטהר לבעלה. אלא שגזרו, שלא תלון עם בעלה. כי אם תראה דם ביום השביעי, אחר לינתה עם בעלה, יתברר שהיום השביעי אינו נקי. ונמצא למפרע, ששימש עם אשתו זבה. לכן תיקנו חכמים שלכתחילה, תמתין כל אשה עד הלילה, ורק אז תטבול. פרטי דינים אלה, יוסברו בסעיפים הבאים.

(יז) משום סרך בתה – בטבילה ביום השמיני אין כל חשש לסתירת הימים הנקיים, אבל יש חשש אחר והוא, שהבת שלה תראה את אמה טובלת ביום. ועלולה גם היא לעשות כן, אחר שתתחתן, ותטבול ביום השביעי. וכיון שסופרים שבעה נקיים מחשש שהיא זבה גדולה, יש לחשוש שאחרי הטבילה, תלין עם בעלה, ואחר כך תראה, ויתברר שלן עם נידה⁵.

(יח) לא באין אצל החתן עד הלילה – ואין סיבה להטיל איסור, על טבילה ביום. כי אין כל אפשרות שתלין עם בעלה, שעדיין לא נשאה. וגם אין לה בת, שתוכל לטעות.

(יט) כשאר נשים – שאינן יכולות לטבול ביום.

5. מנהג זה הוא חומרא גדולה של חכמים, שהרי אינה זבה. וגם אם הייתה זבה, אפילו תטבול ביום השביעי, זו טבילה המועילה מן התורה. וכל החשש שתראה ביום השביעי, אחרי שתלין עם בעלה, ולפני הלילה, הוא חשש רחוק.

^חפחד גנבים וכיוצא בו, ^טאו שמוגרין שערי העיר, יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום (כ); אבל בשביעי לא תטבול מבעוד יום, אף על גב דאיכא אונם (כא).

^חתקנתא דרב אתא בר יעקב בפפונא. ^טתקנתא דרבא במחוזא. שם בגמרא.

סעיף ה

^אאם עברה וטבלה בח' ביום בלא אונם, אפילו הכי עלתה לה טבילה (כב); ^בוכן אם עברה וטבלה בז' ביום, עלתה לה טבילה (כג). הגה: ומכל מקום לא תשמש אפילו בשמיני עד הלילה, ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה (כד) (כ"י בשם האגור).

^אטור וכ"כ רשב"א וש"פ. ^בשם בשם הרשב"א בשם הר"א ושלזה הסכים, וכ"כ הרמב"ן ועיין ב"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) **בשמיני מבעוד יום** – כי אין כל חשש לאיסור תורה, אלא חשש מפני טעות הבת. על כן בשעת הדוחק, אין להחמיר בזה.

(כא) **אף על גב דאיכא אונם** – כי ביום השביעי, חוששים שתעבור על איסור תורה, על כן לא התירו את טבילתה. אלא אם יש שעת דוחק גדול, שאז אפשר להקל, ובלבד שתטבול קרוב לשקיעה, ולא תראה את בעלה עד הלילה.

(כב) **אפילו הכי עלתה לה טבילה** – כי הטבילה ודאי כשרה מן התורה, אלא שעברה על איסור חכמים.

(כג) **עלתה לה טבילה** – ובתנאי שלא תראה דם אחר הטבילה, עד הלילה. אכן למרות שעלתה לה טבילה, אסורה להתייחד עם בעלה, עד הלילה.

(כד) **עד הלילה** – גזירה מיוחדת שהוטלה על הטובלת ביום שביעי, מחשש שהיא זבה גדולה, ואולי יעברו על איסור תורה. המחבר, לא קיבל חומרה זו⁶.

6. וכתב עליה בבית יוסף, שהיא חומרא יתירה.

סימן קצ"ח

דיני טבילה וחציצתה, ובו מ"ח סעיפים.

למדנו כבר, כי בתום שבעת הנקיים, צריכה האישה לטבול במקווה. בעת הטבילה, חובה על הגוף להיכנס בתוך המים, ללא שום חציצה. כנלמד מן הפסוק (ויקרא כב, ו) "נִפֶּשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֵאָכֵל מִן הַקֶּדָּשִׁים כִּי אִם רָחַץ בַּשֶּׁרֹּץ בַּמַּיִם"¹. בשרו, הכוונה לכל הגוף. לכן אפילו שעה אחת שנותרה מחוץ למים, פוסלת את הטבילה. מלבד זאת, יש תנאי נוסף, כי אף אם הכניסה האישה את כל גופה במים, אסור שתהא חציצה בין גופה למים, כפי שלומדים מהפסוק (ויקרא טו, טז) "וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֶבֶת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׁרוֹ, וְטָמְא עַד הָעֶרֶב". כפי שפירשו חכמים², "כל בשרו במים, שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים".

אמנם יש הבדל בין שני הדינים הנ"ל. כי אם לא נכנס כל הגוף במים, כגון ששערה אחת נותרה בחוץ, הטבילה פסולה מן התורה. אך בנוגע לחציצה, כדי שהטבילה תיפסל מן התורה, נדרשים שלושה תנאים. א, הדבר החוצץ, דבוק ממש בבשר. ב, החציצה מכסה את רוב הגוף. ג, הטובל אינו מעוניין שהדבר יהא דבוק בו. ובלשון חכמים, מן התורה רק "רובו ומקפיד, הרי זה חוצץ". אלא

1. ראה בבית יוסף שהסביר, כי הלימוד מפסוק זה מקורו במדרש חכמים (ספרא אמור פרק ד, אות ז), שם אמרו: "רָחַץ בַּשֶּׁרֹּץ, יכול יהא מרחיץ אבר אבר, תלמוד לומר (שם פסוק ז) "וְכָא הַשְׁמֵשׁ וְטָהַר". מה ביאת שמשו כולן כאחת, אף (רחיצה) במים, כולו כאחת".

לא נאריך כאן בהסבר דרשה זו, אך יוצא ממנו עיקרון ברור, והוא, שלא נלמדה חובה זו (כניסת חלקי הגוף כולם כאחד, אל המים), מהפסוק המלמד על איסור חציצה.

כדי להסביר, מה צורך יש בשני פסוקים, נראה לי, שהתחדשו כאן שני דינים שונים. האחד הוא דין חציצה, שאינה אוסרת מן התורה אלא ברובו ומקפיד, וזה יצא מהפסוק "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׁרוֹ". השני הוא דין הכנסת כל חלקי הגוף יחד, אל המים. והוא מלמד, שאפילו שעה אחת הנותרת חוץ למים, פוסלת את הטבילה מן התורה. וזאת למדנו מהפסוק "רָחַץ בַּשֶּׁרֹּץ", כי כתיבתו סמוך לפסוק ביאת השמש מלמדת, שכשם שהשמש מסתלקת לחלוטין אחר שקיעתה, כן תהיה שעת הטבילה. ברגע כניסת הטובל למים, אסור שיישאר אפילו חלק מועט מגופו, מחוץ למים. לכן נצרכו שתי דרשות אלה, ועיין תורה תמימה מצורע אות סג, מה שביאר בזה.

2. עירובין ד, ב.

שחכמים תיקנו, שאפילו בחלק מועט מן הגוף, החציצה פוסלת, אם הטובלת אינה רוצה בזה. כגון אם היה דבוק בה לכלוך, אפילו בחלק מועט מגופה, הוא חוצץ מדרבנן.

בסימן זה נלמד על דיני חציצה, ועיקר הדיון מתמקד בדינים דרבנן. כלומר בדברים הדבוקים על הגוף, ומוגדרים חוצצים, כיון שמקפידים להסירם מהגוף³. הדיון בדברים חוצצים, נמשך עד סעיף כג. מסעיף כד עד סעיף כז, ידון המחבר כיצד תכין האשה את עצמה לטבילה, בהסרת חציצות שונות. הדיון בדינים אלה, יושלם בהרחבה בסימן הבא. מסעיף כח והלאה, תתבאר הזהירות הנדרשת למניעת חציצה בזמן הטבילה, מלבד ההכנות שקדמו לה.

סעיף א

אצריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת (א); לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ (ב). ¹ואפילו כל שהוא ²אם דרך בני אדם

³בתורת כהנים פרשת אמור פרק ד' יליף לה הכי, מדכתיב כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר, מה ביאת שמשו כולו כאחת, אף ביאתו במים כולו כאחת. ²מימרא דרבי יצחק וכו' עירובין דף ד, ב. נדה דף סז, ב. ¹הרא"ש שם בפסקיו, בשם הראב"ד. וכ"כ הרשב"א בת"ה וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שתטבול כל גופה בפעם אחת – כפי שהסברנו בהקדמה. ואפילו נותרה שיערה אחת בחוץ, ולא נכנסה אל המים, אין זו טבילה כלל.
(ב) שום דבר החוצץ – אם יש עליה דבר חוצץ, הוא נחשב כמפריד בין גופה למים. אמנם חומרת הדבר אינה גדולה כמו שיער שכלל לא נכנס למים, כפי שביארנו בהקדמה.

3. יש לשאול, מה בכך שאינה מקפדת, הרי סוף סוף, לא בא כל הגוף במגע עם המים. ומה בין זה לשערה שנותרה מחוץ למים, הפוסלת את הטבילה מן התורה. היישוב לזה מבואר בדברי רש"י (שבת נז, א ד"ה הא נמי אריג) שכתב "דאע"ג דלא עיילי ביה מיא, כיון דלא קפיד עליה, **חשיב כגופיה**, ובטל לגבי שיערו". הווי אומר, אם אינה מקפידה על חציצה זו, הדבוקה על גופה, הרי זה כחלק מגופה.

לפעמים להקפיד עליו, חוצץ, אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה (ג), או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם, כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו, חוצץ (ד); ואם הוא חופה רוב הגוף, אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך, חוצץ (ה). הגה: ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין (ו), גזרה אטו דברים החוצצים (ז) (הגהות ש"ד).

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **אינה מקפדת עליו עתה** – הסברנו בהקדמה, שמיעוט המקפיד חוצץ. כלומר דבר זר הדבוק על גופה, כגון לכלוך, ואינה מעוניינת בו, חוצץ בינה למים. המדד הוא לא אם עכשיו, בעת הליכתה לטבול, אם מקפדת או לא. אלא אפילו אם עכשיו אינה מקפדת, אבל בזמן אחר מקפדת, הרי זה חוצץ.

(ד) **חוצץ** – ההקפדה תלויה בדרך בני אדם, ואם לא אכפת לאשה מסוימת שיש לכלוך על גופה, וכגון שאינה בושה לצאת כך לרחוב, הוא בכל זאת חוצץ. כי רוב הנשים, מקפידות להסיר כל לכלוך מגופן⁴. ואם יש ספק בדבר, אם מקפידים על זה אם לאו, ולטענתה, היא אינה מקפידה, אינו חוצץ⁵. ואם מקפידה, אף שדרך הנשים לא להקפיד, הרי זה חוצץ.

(ה) **להקפיד בכך, חוצץ** – גם זו גזירה, שאם דבוקה החציצה ברוב גופה, אף שאינה מקפידה, זו חציצה מדרבנן.

(ו) **אפילו בדברים שאינם חוצצין** – כגון, שאינם דבוקים.

(ז) **גזרה אטו דברים החוצצים** – כוונת הרמ"א, שלכתחילה צריך להסיר כל תכשיט, וכל דבר. כי אף שאין זו חציצה, יש חשש שיבואו לזלזל בדיני חציצה. ואין כוונתו שבכל חציצה שאין מקפידים בה, חובה לכתחילה להסירה. כי מפורש בדבריו בסעיף יז, שיש חציצות שאין צורך להסיר, בגלל אי הקפדה. אם כן גם לרמ"א, כשיש לאשה עגילים או נזם, המהודקים לגוף, ואין אפשרות

4. אמנם לדעת הרמב"ם (הלכות מקואות פרק א הלכה יב), הכל תלוי בהקפדת האישה.

5. בדרך כלל, אין לנו דרך לדעת מה הדרך של בני אדם, כי אף אחד לא עשה סטטיסטיקה ומחקר בעניין זה. ואם טוענת האישה, שהיא לא מקפידה בדבר, אפשר להניח שגם אחרות לא מקפידות. על כן למעשה, די לשאול אותה. ואפילו אם יש לנו ספק ויתכן ששאר נשים מקפידות, אין כאן אלא ספק דרבנן. ובמיוחד ששיטת הרמב"ם היא, שהדין תלוי רק בהקפדה של אישה ספציפית זו.

פעיף ב

^דאלו הדברים שחוצצין, ^החוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות (ח) שכורכין בהם השיער בראש (ט), לא תטבול בהם עד שתּרפם (י); ואם הם בתוך קליעת שיערה (יא) אינו מועיל בהם רפיון (יב). ואם הם כרוכים בשאר מקומות בגוף, לא תטבול בהם עד שְתַרְפֵּם (יג), ^ימשנה שבת דף נז, א ובריש פ"ט דמקואות. "תוספות שם ע"ב [עב"י], וכ"כ הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

להסירם בקלות, אינם חוצצים⁶. המחבר לא קיבל חומרא זו של הרמ"א. ובכל זאת המנהג הפשוט הוא, שאשה טובלת ערומה, ללא כל אביזר על הגוף. אבל כאשר יש קושי מסוים, כפי הדוגמאות שנראה בסימן זה, אפשר להקל.

(ח) ורצועות – ממינים שונים.

(ט) שכורכין בהם השיער בראש – כדי שהוא לא יהיה פרוע.

(י) עד שתּרפם – בחפיפת ראשה, מקפידה כל אשה להסיר חוטים אלו, על כן הם חוצצים. אבל אם הם רפויים עליה, המים מגיעים לכל השערות, ואין זו חציצה. אך לפי הרמ"א לעיל, יש להחמיר בהם, ולהסירם לגמרי. אמנם בדיעבד, אם טבלה עמם, עלתה לה טבילה גם לרמ"א.

(יא) בתוך קליעת שיערה – קליעת השיער היא כעין צמה. ובגלל שמדובר בשערות רבות, אף שהן קלועות יחד, הן אינן הדוקות. והמים נכנסים ללא כל קושי, אל תוך הקליעה, ומרטיבים את כל השערות. אבל חוטים שנוספו לצמה זו, מונעים את חדירת המים לכל מקום, וזו חציצה.

(יב) אינו מועיל בהם רפיון – כי גם אם החוטים רפויים, המים לא מגיעים לכל השערות, בגלל קליעת השערות.

(יג) עד שְתַרְפֵּם – כדי שהמים יגיעו לכל מקום.

6. מלבד זאת, הרי המחבר הביא דברים רבים שאינם חוצצים, בגלל שאין מקפידים עליהם, והרמ"א לא חלק עליו, כגון בסעיף מ. וכל שכן דבר שהאשה לא רוצה להסיר כלל, כגון בגלל כאב, ומקפידה שיהיה לה. כל שכן שאינו חוצץ, גם לדעת הרמ"א.

^אחזין מאם הם כרוכים בצואר, שאינם חוצצין לפי שאינה מהדקן (יד); ^אאבל קטלא, שהיא רצועה חלקה ורחבה שכורכת סביב צוארה, חוצצת, מפני שחונקת עצמה בחוזק כדי שיהיה בשרה בולט וְתִרְאָה בעלת בשר (טו), ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה (טז) (רש"י).

^אמימרא דרב הונא וכדמפרש רב יוסף טעמו שם. ^אברייטא שם וכדמפרש רבינא שם.

סעיף ג

^אאם החוטיין האלו חלולין, עשויין מעשה רשת, אינם חוצצין (יז) (טור בשם ראב"ד).

^אבעיא דרב כהנא מרב, שם, ונפשטא.

סעיף ד

^אחוטי שער אינם חוצצין (יח). הגה: ואם היו מוזהבות, חוצצין (יט), ^אשם במשנה בריש פ"ט דמקואות וכרבי יהודה, וכדא"י שם בשבת בגמרא, דמודים חכמים לרבי יהודה בחוטי שער.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) לפי שאינה מהדקן – אם תהדק, תחוש מחנק.

(טו) וְתִרְאָה בעלת בשר – כך היה מקובל בזמנם.

(טז) אינה מזיקתה – וכיון שכן, היא מהדקת אותו. וצריכה להרפותו, לפני טבילתה.

(יז) אינם חוצצין – כי אינם מונעים את חדירת המים, לכל מקום. ונראה שלפי הרמ"א, ראוי להסיר חוטים אלה. וכאמור, כך נהגו לכתחילה בכל מקום, כשאין מניעה בהסרת חוטים כאלה או אחרים, לפני הטבילה.

(יח) חוטי שער אינם חוצצין – כי אינם נדבקים לשיער, ולא מונעים את כניסת המים לכל מקום. עם זאת, לדעת הרמ"א, צריך לכתחילה להסירם.

(יט) מוזהבות, חוצצין – כי אז הן נדבקות על הגוף, והמים לא מרטיבים את כל הגוף. אין זו חומרא, אלא חציצה מן הדין.

דמקפדת עליהם שלא תטנפם (כ); וכן אם היו מטונפים תחלה (כא), מקפדת עליהם שלא תתלכלך מהן במים (כב), וחוצצין (כג) (טור).

סעיף ה

'שתי שערות או יותר שהיו קשורים ביחד קשר אחד, אינם חוצצין (כד). הגה: ואין חלוק בין אם קשר שתי שערות עם שתי שערות (כה), או שקשר שתי שערות בפני עצמן (כו) (ב"י בשם רשב"א ור"ן); ושערה אחת כרבי יוחנן שם נדה דף סז, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) **דמקפדת עליהם שלא תטנפם** – כלומר, נשים לא טובלות בדרך כלל עם החוטים המוזהבים, הלכך אין להתיר זאת משום "מיעוט, ואינו מקפיד"⁷.
 (כא) **היו מטונפים תחלה** – דבק בהם לכלוך.
 (כב) **שלא תתלכלך מהן במים** – ולא רוצה לטבול עם חוטים מלוכלכים, כי הלכלוך יזלוג עליה, ויתלכלך גופה. על כן מקפדת להוציא את החוטים המלוכלכים, לפני הטבילה. ואם לא הוסרו, זו חציצה.
 (כג) **וחוצצין** – ובמקרה שאינם מוזהבים, וגם אינם מטונפים, אף לרמ"א אינם חוצצים מעיקר הדין, אלא נוהגים לכתחילה להסירם.
 (כד) **אינם חוצצין** – כי אינם מתהדקים יפה, ולא מונעים את מעבר המים.
 (כה) **עם שתי שערות** – כלומר, ארבע שערות בסך הכל.
 (כו) **שתי שערות בפני עצמן** – שתי השערות, סמוכות זו לזו, ונקשרו יחד. אין זו חציצה, כי אינן מונעות מן המים את הרטבתן.

7. עיין שיורי טהרה על סעיף זה, שהביא כמה פירושים בהבנת דברי הרמ"א, והנראה בעיוני כתבתי. ואף שכתב הרמ"א בסעיף א, שלכתחילה צריך להסיר גם דבר שאינו דבוק, שם זו רק חומרא. לעומת זאת, כאן מדובר בחציצה מן הדין, שגם דבוקה בגוף, וגם מקפדת עליה.

שנקשרה (כז), חוצצת ^יוהוא שתהא מקפדת עליה (כח), אבל אם אינה מקפדת עליה, עלתה לה טבילה ^יעד שיהא רוב שיערה קשור **נִמָּא נִמָּא בפני עצמו (כט).**

^יהרמב"ם בפרק ב' מהלכות מקואות. ^יהרא"ש בסוף נדה.

סעיף ו

^ישיער שכנגד הלב ושבזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה, חוצץ (ל); ^ישבראש ושכבית השחי, אינו חוצץ (לא); ושכארתו מקום, באיש ^ימשנה ב' פ"ט דמקואות. ^ישם משנה ג', והטעם, לפי שאין אדם מקפיד עליו.

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) ושערה אחת שנקשרה – בקשר הדוק וחזק, והמים אינם מרטיבים את מקום הקשר.

(כח) שתהא מקפדת עליה – כי אם לא רגילים להקפיד, אף שהמים לא מרטיבים את מקום הקשר, זה מיעוט שאינו מקפיד, ואינו חוצץ.

(כט) נִמָּא נִמָּא בפני עצמו – כי רובו, אף שאינו מקפיד, חוצץ. ואף שברוב הגוף אין חציצה, די בחציצה על רוב השערות. כי המחבר חושש לשיטות הסוברות, שהראש נידון בפני עצמו לעניין זה. ואם רוב השערות מהודקות, אף שאינו מקפיד, זו חציצה מדרבנן.

(ל) מחמת זיעה, חוצץ – מדובר בשערות גברים, ואין זה קשור לדיני חציצה של אשה. ובימינו לא נוהגים דיני טומאה וטהרה, לכן זה לא ממש שייך אלינו. אמנם הרוצה לעלות להר הבית, צריך לדעת דין זה. כי הגברים מקפידים, שלא יהיו קשרים ושערות דבוקות, במקום הלב והזקן. וזה מיעוט ומקפיד, וחוצץ מדרבנן.

(לא) ושכבית השחי, אינו חוצץ – כי רוב הגברים אינם מקפידים על קשר בשערות הראש, או בבית השחי.

אינו חוצץ (לב); ובאשה, ¹⁰ **בנשואה חוצץ (לג), בפנויה אינו חוצץ (לד).** הגה: ואותן שיש להן כמין קליעות שערות דבוקות זו בזו, ^(*) ונעשית בלילה על ידי שד וסכנה להסירם, לא חייצי (לה) (מרדכי ה"נ בשם ראב"י ובאגור ובהגהות ש"ד).

¹⁰ תוספתא, דהיא מקפדת שלא תתגנה על בעלה. ^(*) שקורין מארלאקי"ן או קאלטינע"ש.

סעיף ז

¹⁰ **לפלוף** (פירוש, צואת העין) **שחויץ לעין, חוצץ** ¹¹ **אפילו הוא לח (לו);** ¹² **שם ממשנה ב' פ"ט דמקואות.** 'תוס', אמימרא דמר עוקבא נדה דף סז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(לב) באיש אינו חוצץ – כי לא אכפת לגבר ששערות אותו מקום, דבוקות זו לזו.

(לג) בנשואה חוצץ – כי לטובת היחסים, נוח יותר שלא יהיו שם שערות דבוקות.

(לד) בפנויה אינו חוצץ – כי לא אכפת לה ששערות אותו מקום נדבקו, והרי זה מיעוט שאינו מקפיד.

(לה) לא חייצי – נראה שמדובר באיזו אמונה טפילה. אמנם המאמינים בה, אינם מעוניינים להסיר אותן, לכן אין זו חציצה. מזה נלמד, שכל דבר הנמצא על גוף האישה, ויש סכנה בהסרתו, או שאינה מעוניינת להסירו, אינו חוצץ גם לדעת הרמ"א. כגון אם יש בגופה חוטי תפירה אחר ניתוח, או כל מיני סוגי צבעים שנשים צובעות על גופן משום יופי, כל אלה אינן חציצה⁸. ואם נחלש הצבע ורגילה להסירו, הרי זה חוצץ.

(לו) אפילו הוא לח – כי אדם מן השורה מקפיד להסיר לכולן זה, וכשנכנסים

8. אפילו לדעת רמ"א שכתב בסעיף א, שנוהגים להסיר כל חציצה, אפילו של מיעוט ואינו מקפיד. לא כתב כן אלא בחציצה שאינה מעוניינת בה, וגם אינה מקפידה. אמנם הרוצה שתהיה חציצה מסוימת דבוקה בגופה, ואינה רוצה להסירה בעת רחיצה, גם הרמ"א מודה שאינה חוצצת. ולגבי תחבושת וכדומה, ראה להלן בסעיף י.

^{יח}ולפלוג שבעין אינו חוצין (לז), ^{יט}ואם היה יבש, חוצין (לח); ^כוהוא שהתחיל להוריק (לט) (כן דברי התוספות וסמ"ג בשם ר"ת ורמב"ם).
^{יח}שם במשנה. ^{יט}שם במימרא דמר עוקבא. ^כשם בגמרא.

סעיף ה

^{כא}כחול (מ) שבעין אינו חוצין (מא), ושחין לעין חוצין (מב); ואם היתה פותחת ועוצמת (פירוש סוגרת) עיניה תדיר, אף שחין לעין אינו ^{כא}מימרא דשמואל שם.

שולחן ערוך כפשוטו

למים, אין הלפלוף מסתלק מעצמו. וכיון שמקומו אינו מתרטב, זה נחשב מיעוט המקפיד, וחוצין מדרבנן.
(לז) שבעין אינו חוצץ – לכלוך זה, בעודו בתוך העין (בצד העין הסמוך לאף, יש לפעמים לכלוך קטן), האדם אינו מקפיד להסירו. הרמ"א, לא חלק על דין זה.
(לח) יבש, חוצץ – כי נוהגים להסירו, והוא "מיעוט ומקפיד".
(לט) שהתחיל להוריק – צבע הריר היוצא מן העין, הוא בגוון צהוב. וכשנהיה ירוק, סימן שהתקשה.⁹
(מ) כחול – חומר (סם) המונח על העין, לצרכי רפואה.
(מא) שבעין אינו חוצץ – אין הכוונה בתוך העין ממש, אלא מושחים אותו כלפי פנים, תחת העין, בקרבה רבה לעין. ואינו חוצץ, כי אין בו ממש.
(מב) ושחין לעין חוצץ – כי הוא קצת יותר עבה, ונשאר על העין. הנשים רגילות להסירו, מפעם לפעם, על כן הוא בגדר "מיעוטו המקפיד", וחוצץ מדרבנן.

9. יש מקילים בכל זה. אמנם למעשה, הכל תלוי במציאות, האם רגילים להקפיד על זה, או לא. ואף שאין לנו סטטיסטיקה מדויקת שתוכיח, האם מקפידים, אם לאו. אם האשה עצמה אומרת שאינה מקפידה, אפשר להניח שכך נוהגות נשים אחרות. ואפילו אם יש ספק, כיצד נוהגות נשים אחרות, היות ואין לנו דרך לדעת, הרי זה ככל ספק דרבנן, שדינו להקל.

חוצץ (מג).

סעיף ט

^{כב}דם יבש שעל המכה, חוצץ (מד); ^{כג}וריר שבתוכה, אינו חוצץ (מה). ^{כד}יצא הריר מתוכה, כל תוך שלשה ימים, לח הוא ואינו חוצץ (מו); לאחר מכאן, יבש הוא וחוצץ (מז). ^{כה}לפיכך אשה בעלת חמטים (מח) צריכה לחוף במים עד שיתרככו (מט).

^{כב}תוספתא, כתבה הרא"ש שם. ^{כג}שם במשנה, וכג' וגלד שבמכה, וכפירוש הרא"ש שם. ^{כד}שם משנה ד' וכפירוש הרא"ש בפ"י דנדה, מהא דרמי בר חמא הני ריבדא דכוסילתא עד ג' יומי וכו'. ^{כה}הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(מג) אף שחוצץ לעין אינו חוצץ – כי נשאר רק לזמן מה, ונחשב כאין בו ממש. ואם זה צבע שצובעת ליופי, ורצונה שישאר כך, אין זה חוצץ. כי אינה מקפידה להסירו גם כשרוחצת, כמבואר בסעיף יז.

(מד) שעל המכה, חוצץ – כי דרך בני אדם להקפיד ולהסיר, דם קרוש מן הגוף, ודי לרככו ברחיצה. ואם הסרת הגלד תכאב לה, אינו חוצץ. כי זה מיעוט, שאינו מקפיד. להיפך, היא מקפידה שלא לנגוע בו.

(מה) וריר שבתוכה, אינו חוצץ – המוגלה שבתוך המכה, היא חלק מגופה, ואינה חוצצת.

(מו) לח הוא ואינו חוצץ – כי אינו מונע מן המים, להרטיב את הגוף.

(מז) יבש הוא וחוצץ – כי דרך בני אדם, להסיר ריר יבש מעל גופם.

(מח) אשה בעלת חמטים – כגון פצעי אקנה (חצ'קונים), או פצעים קטנים אחרים, שהריר היוצא מהם מתייבש.

(מט) לחוף במים עד שיתרככו – ואז אינם חוצצים עוד, כי המים מרטיבים את כל הגוף.

סעיף י

יִרְטִיָּה (נ) שעל המכה (נא), חוצצת (נב).

¹⁰ שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(נ) יִרְטִיָּה – שכבת משחה, שנמרחת לרפואה¹⁰. המשחה הנמרחת בימינו, אינה נותרת כשכבה על הגוף, אלא נספגת בתוכו. אמנם בעבר, ורק במקרים יוצאי דופן גם בימינו, המשחה הנמרחת, נותרת כשכבה על פני העור¹¹.

(נא) שעל המכה – נוהגים להחליף אותה מידי יום, או יומיים.

(נב) חוצצת – כי אין רגילות להתרחץ עם משחה. אמנם מוצר רפואי הנותר על הגוף בטבילה, בגלל צורך רפואי, כגון שההחלפה תגרום כאב, או שהסרתו תיצור בעיה רפואית, אין זו חציצה. כי האשה מקפידה להותירו על גופה, ואינה רוצה בהסרתו¹².

10. ולפעמים היא מרוחה על בד, שמניחים על הגוף.

11. מדובר ברטיה שאפשר להסירה, כפי שהיה דרכם להסיר אותה בזמנם, ולהחזירה כשאפשר, כמבואר במשנה (עירובין פרק י משנה יג): "מחזירין רטיה במקדש", וכפי שהסביר הברטנורא (שם) "כהן שהוצרך לעבוד עבודה בשבת, ונטל רטיה שהיתה על גבי מכה שעל ידו, כדי שלא תהא חוצצת בין בשרו לעבודה. מחזירה ע"ג מכתו לאחר העבודה, דאי לא שריית ליה להחזירה, ממנע ולא עביד עבודה".

12. כך יוצא מדברי הבית יוסף על סעיף יא "אי נמי בשל מתכות איכא סכנה טפי כשמוציאו, ודבר שאינו מקפיד, אינו חוצץ".

אמנם יש שהחמירו בזה, ולא הקילו אלא, ברטיה המוחלפת אחר מספר חודשים. ולמדו זאת מדברי הט"ז, וזה לשונו בס"ק יד "וְגַב (כעין פצע, ועולה גלד על המכה, אחרי שהתרפאה), לגבי טבילה צריכה להסיר, אף על פי שכואב לה הרבה. ואשתו של מהר"ק היתה צריכה לעמוד לפניו ערומה, שהיה רואה שלא היה גרב עליה. שלא היה מאמין לה, שהיתה מסירה, שהיתה נערה, והיה כואב לה".

ובעוניי, בקריאת הדברים, אני רואה כאן התאכזרות על נערה, בגלל חשש דרבנן. והרי גרימת כאב לנערה, כרוך באיסור תורה. וגם העמידה בעירום לצורך בדיקה, מבזה את הנערה. לכן נראה לי תמוה שהחמירו בדבר שברור שאין בו חשש מן התורה, שהרי מיעוט ומקפיד, אינו אלא דרבנן. ואם ההסרה יוצרת כאב, ברור שאינה מקפידה בו. וכפי שכתב הבית יוסף "אי נמי בשל מתכת

סעיף יא

יחץ או קוץ התחוב בבשר, אם נראה מבחוץ, חוצץ (נג); ואם אינו נראה (נד), אינו חוצץ.

¹²משנה שם בסוף מקואות ופי' הרא"ש שם כיון שנראה מבחוץ א"א שלא היה מקצתו על הבשר:

סעיף יב

לכלוכי צואה (נה) שעל הבשר מחמת זיעה, אינם חוצצין (נו); נגלד כגליד (נז), חוצץ (נח).

¹³שם במשנה, פרק ט (משנה ב). ¹⁴שם במשנה ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) אם נראה מבחוץ, חוצץ – כי הוא מונח על הבשר, ובמקום זה, המים אינם מרטיבים את הבשר. מלבד זאת, אדם מן השורה אינו רוצה להותיר קוץ בגופו, ומקפיד להסירו.

(נד) ואם אינו נראה – כי הוא שקוע בתוך הגוף. וכיון שהוא בלוע, אינו חוצץ (אף שנראה מתחת העור)¹³.

(נה) לכלוכי צואה – גלידי צואה הם לכלוך הזיעה המתייבשת ונדבקת בבשר¹⁴.

(נו) אינם חוצצין – כי אינם מונעים מן המים, את הרטבת כל הגוף. הרמ"א, לא חולק בדין זה.

(נז) נגלד כגליד – כלומר נתקשה.

(נח) חוצץ – כי הגלד, מונע את חדירת המים תחת הגליד שנתקשה, שהרי לכלוך זה, דבוק על הגוף. ואנשים מקפידים להסיר לכלוך זה, בעת הרחיצה.

איכא סכנה טפי, ודבר שאינו מקפיד אינו חוצץ". על כן נראה למעשה, שאין לנהוג כן. ואין זו אלא חומרא, שנהגו בעצמם.

13. על פי הש"ך ס"ק טז.

14. על פי הרא"ש, במסכת מקואות פרק ט משנה ב.

פעיף יג

למלמולין (נט) שעל הבשר, חוצצין (ס).

לשם ופירש מלמולין כשידיו מלוכלכות ומשפשף זו בזו נעשין כמין גרגרין של שעורין.

פעיף יד

לא טיט הַיָּוֵן וטיט היוצרים וטיט דרכים הנמצא שם תמיד, אפילו בימות החמה, כל אלו חוצצין (סא); לַבִּישָׁאָר כל הטיט, כשהוא לח אינו חוצץ שהרי הוא נמחה במים (סב); וכשהוא יבש, חוצץ (סג) (רמב"ם וסמ"ג) (ומיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ) (סד) (רוקח ומרדכי

הלכות נדה).

לא שם. לב שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(נט) מלמולין – כשידיו של אדם מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה, ומולל ידו אחת על חברתה, נעשה ידו כמין גרגירים של שעורים¹⁵.

(ס) חוצצין – כי המלמולים דבוקים על היד, או על הבשר, ומקפידה להסירו. על כן זו חציצה, ככל "מיעוט ומקפיד".

(סא) כל אלו חוצצין – סוגי טיט שונים, בהם השתמשו בימיהם. והם דביקים, ונותרים על הגוף, אפילו בעודם לחים, ואינם נשטפים בכניסה למים. על כן הם חוצצים, ככל "מיעוט ומקפיד".

(סב) שהרי הוא נמחה במים – כיון שטיט זה נשטף וסר מהגוף, אינו חוצץ כלל.

(סג) וכשהוא יבש, חוצץ – כי אז, הוא נדבק על הגוף.

(סד) אפילו בדבר לח חוצץ – לרמ"א כאן, יש הבנה אחרת. לפי דעתו, לא משנה סוג הטיט, ולא משנה אם הוא לח. כי תמיד נותר מעט ממנו על הגוף, והוא חוצץ. וכל ההבדל בין לח ליבש הוא, שבטיט לח אינה מקפידה, והוא "מיעוט ואינו מקפיד", וביבש היא מקפידה. לכן כתב, שאם היא מקפידה, ודאי חוצץ. אולם ברור שלכתחילה, האשה רוחצת את גופה לפני טבילה, ולא נותר

15. לשון הברטנורא, על מסכת מקואות, פרק ט משנה ב.

סעיף טו

^{לז}הדיו, החלב והדבש והדם (סה), שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה (סו) (פירוש מין ממיני התאנים) (סז), יבשים, חוצצין (סה); לחים, אינם חוצצין (סט). ^{לז}ושאר כל השרפים (ע), אפילו לחים, חוצצין (עא).

^{לז}תוספתא, הביאה הרא"ש שם, בפ"י דנדה. ^{לז}טור בשם הרמב"ם בפ"ב דמקואות, מהתוספתא פ"ט (ורבינו ירוחם דלא כהטור), ומסיים שם, מפני שהם לכלוך הפירות, פירוש, ודרך בני אדם להקפיד עליהם, כ"מ שם.

שולחן ערוך כפשוטו

עליו טיט או מלמול. לא לח, ולא יבש.

דינים אלה חשובים, כדי להפיק מהם את העיקרון הבא: לפעמים, אם קיים קושי בהסרת חציצה, מסיבה זו או אחרת, התירו חכמינו דברים החוצצים, כשלא מקפידים בהסרתם. וגם הרמ"א, לא חולק על זה.

(סה) החלב והדבש והדם – כל אלה, אם מצויים על הגוף והתייבשו, הם נדבקים. ואם לא התייבשו, נשטפים מהגוף, בכניסה למים.

(סו) ושרף השקמה – השרף, הוא הנזל היוצא מעצים אלה.

(סז) מין ממיני התאנים – נוזלים אלה, כולם נדבקים, והאישה מקפידה להסיר לכלוך זה מגופה. לכן זה חוצץ, ככל "מיעוט ומקפיד".

(סה) יבשים, חוצצין – כי היבשים נדבקים.

(סט) לחים, אינם חוצצין – הלחים אינם נדבקים, ונשטפים בכניסה למים.

(ע) ושאר כל השרפים – נוזלי שאר עצים.

(עא) אפילו לחים, חוצצין – כי הם נדבקים אפילו בעודם לחים, וזה "מיעוט ומקפיד". חלק מהדברים שפורטו כאן, אינם מוכרים לנו. אבל נוכל להוציא מכאן עיקרון פשוט, לכל דבר דומה. נוזל לח הנמצא על הגוף ונשטף בכניסה למים, אינו חוצץ. ואם אינו נשטף, הוא חוצץ. ואם כבר התייבש ונדבק, הוא חוצץ, כי זה "מיעוט ומקפיד".

מעיה מז

להדם שנסרך בבשר (עב), אפילו לח, חוצץ (עג).

¹⁶הרמב"ם שם פ"ב ממקואות דין ב (ורבינו ירוחם), מימרא דרב דימי, כדמפרש שם מנחות דף כא, א. וצ"ע על הסמ"ג.

מעיה יז

צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן, אינו חוצץ

(עד). ¹⁷וכן מי שהוא צָבַע (עה) וידיו צבועות, אינו חוצץ (עו). הגה:

וכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם, אינו

חוצץ, שרוב בני אומנות זו אינן מקפידים (עז) (ב"י בשם ר"י).

¹⁷הרא"ש שם בפ"י דנדה, וכ"כ הרשב"א, משום דאינן מקפידות, ואדרבה חוזרות הן ומחדשות אותם, ועוד שאין שם ממשות אלא מראיתו. ¹⁷מהא דזבחים דף צח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(עב) דם שנסרך בבשר – כלומר החל לקרוש, בעודו על העור.

(עג) אפילו לח, חוצץ – כי אף שלא התייבש לגמרי, כבר החלה קרישתו, ואינו

נשטף בכניסה למים. וכיון שנותר במקומו, הוא חוצץ.

(עד) אינו חוצץ – משני טעמים, ראשית, משום שאין ממשות לצבעים אלה.

ואפילו היתה להם ממשות, האשה חפוצה בצבע זה. וכיון שאינה מקפידה, זה

"מיעוט ואינו מקפיד" ¹⁶.

(עה) מי שהוא צָבַע – כלומר צָבָעוּ, המסייד דירות ובתים לפרנסתו.

(עו) וידיו צבועות, אינו חוצץ – כי אינו מקפיד, והוא אינו יוצא דופן, כי זו

דרכם של כל הצָבָעִים, שאינם מקפידים. וגם שאר בני אדם, לו היו צָבָעִים

במקצועם, לא היו מקפידים, על כן אינו חוצץ.

(עז) בני אומנות זו אינן מקפידים – הנשים בדרך כלל אינן שוחטות, כמנהג

המובא ברמ"א (יורה דעה סימן א סעיף א), אבל באיטליזים או קצביות, ניתן

¹⁶ יש לשאול, הרי ראינו לעיל, כי שער ראשן נידון בנפרד, משער כל הגוף. ואצל נשים הצובעות כל שערן, הרי זה לכאורה, רובו ואינו מקפיד, ומדוע אינו אסור מדרבנן? אכן כבר הסביר הבית יוסף, שלא רק שאינה מקפידה, אלא מעוניינת בצבע זה לצורך יופי. על כן נידון צבע זה כחלק מגופה, ואינו חוצץ.

מעיקף יח

^{לח}צואה שתחת הצפורן (עח) שלא כנגד הבשר, חוצץ (עט); ^{לט}כנגד הבשר, אינו חוצץ (פ). ^{לז}ובצק שתחת הצפורן, אפילו כנגד הבשר חוצץ (פא). ואיזהו שלא כנגד הבשר, זה שהצפורן עודף על הבשר. ^מולפי שאינן יכולות לכיוון מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו, נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילה (פב).

^{לח}תוספתא הביאה הר"ש והרא"ש שם. ^{לט}שם במשנה דפ"ט דמקואות. ^{לז}שם במשנה ב. ^מהרא"ש שם והרשב"א בת"ה וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

למצוא נשים, ואצלן שייך דין זה. צבע הדם הדבוק על בשרן, אינו חוצץ. כי כל העוסק באומנות מעין זו, ידיו מלוכלכות בדרך כלל בצורה זו. על כן אינן מקפידות, וזה "מיעוט ואינו מקפיד"¹⁷.

(עח) צואה שתחת הצפורן – הכוונה לכל הלכלוכים הדבוקים תחת הציפורן¹⁸.

(עט) שלא כנגד הבשר, חוצץ – כלומר, חלקה העליון של הציפורן התארך, וכבר אינו מכסה את האצבע, וזהו "שלא כנגד הבשר". לכלוך הדבוק בחלק זה, חוצץ בטבילה. כי הנשים רגילות להקפיד, על ניקיונו.

(פ) כנגד הבשר, אינו חוצץ – כלומר, במקום בו הציפורן מכסה את האצבע, הלכלוך אינו חוצץ, כי רוב בני אדם אינם מקפידים לנקות שם.

(פא) אפילו כנגד הבשר חוצץ – כי הנשים מסירות כל בצק הנדבק, אפילו תחת הציפורן, על כן הוא חוצץ.

(פב) ליטול צפרניהם בשעת טבילה – זה מנהג יפה. אמנם כיום, רבות הן

17. מדברי הרמ"א כאן יש להוכיח, שגם לדבריו, למרות שמיעוט ואינו מקפיד חוצץ לכתחילה, אין זה אלא בדבר שאינו דבוק בבשרה. אבל דברים הדבוקים בבשרה, אם זה מיעוט ואינו מקפיד, אינם חוצצים אף לשיטת הרמ"א.

18. אין הכוונה לצואה ממש, כי כולם מקפידים שלא יהיה להם צואה על גופם, או תחת הציפורן, והיא ודאי חוצצת.

סעיף יט

נאם יש לה נפח על מקום הצפורן (פג) ואינה יכולה לא לחתוך ולא לחטט (פד), אם נפוחה כל כך שאין הטיט שתחת הצפורן נראה (פה), אינו חוצץ.

^ממרדכי פ"ב דשבועות מדין החץ, וציינתיו לעיל בסעיף י"א.

שולחן ערוך כפשוטו

הנשים המאריכות את ציפורניהן, וצובעות אותן ליופי. במקרה זה הציפורן הארוכה ודאי לא חוצצת, כי מעוניינות בו, ואין חובה לגזור. וגם הצבע, כל זמן שמעוניינת בו, כי לא דהה, אינו חוצץ. עם זאת, יש לוודא את ניקיון של הציפורניים, כי נשים אלו, ודאי מקפידות על זה. ונשים שאינן מאריכות את ציפורניהן לשם יופי, צריכות לחתוך אותן, מפאת הלכלוך המצוי תחתם. ואם ניקתה אותם יפה, טבילתה כשרה.

(פג) נפח על מקום הצפורן – וחדר לשם בצק או לכלוך אחר, שמקפידה עליו.
(פד) לא לחתוך ולא לחטט – אינה יכולה לחתוך את הציפורן, ולהסיר משם את הבצק או הלכלוך. וגם לא יכולה לנקות את הציפורן, ולכאורה יש כאן חציצה.

(פה) שאין הטיט שתחת הצפורן נראה – כלומר הלכלוך אינו נראה היטב, בגלל הנפיחות, ולא שמים לב שלכלוך כלשהו דבוק בציפורן. על כן אינו חוצץ, כי הואיל ואינו נראה בהדיא, אינה מקפידה עליו¹⁹.

19. המחבר כתב להתיר לכלוך שאינו נראה בהדיא. ומזה אנו למדים, שלכלוך הניכר לעין, אכן חוצץ, כי מעוניינת בהסרתו. ורק מפאת סיבה חיצונית המונעת את הסרתו, אינה יכולה. לכן הותר לכלוך זה, שאינו נראה בצורה בולטת. אבל לכלוך שנראה בצורה בולטת, יש להסירו. וצריך לעשות מאמץ ולטפל בנפיחות, שבדרך כלל ניתן לרפא, בתוך כמה ימים. אמנם במקרה שהנפיחות אינה ניתנת לטיפול, היא אינה חוצצת, ככל דבר שלא ניתן להסרה. כי כל אדם רגיל, אינו רוצה להסיר את הציפורן במצב כזה, ואין זו חציצה.

מע"ף ב

^מדוקא בצק שתחת הצפורן חוצין, אבל הצפורן עצמה אינה חוצצת (פו). ואפילו אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הבשר (פז), אינה חוצצת (פח). הגה: מיהו כל זה דוקא שאין צואה או בצק תחתיו בשעה שטבלה (פט). ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים, אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה, צריכה טבילה אחרת (*) (הגהות ש"ד) וכן נוהגין (צ).

^משם בשם ראב"ה בשם הגאונים, וטעמא משום דהצפורן הוי מגוף האדם, וכ"כ בסה"ת. (*) שמעתי היינו כל זמן שלא שמשה עם בעלה, אבל לא לאחר שכבר שמשה, מפני שאפשר שנתעברה. ואם באת להחמיר עליה בטבילה שנית, אתה מוציא לעז על אותו ולד, וכ"כ הרב ט"ז, ושכן שמע שהשיב גדול אחד.

מע"ף בא

^מצפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה, חוצצת (צא); פירשה רוכה, ^מבמשנה ד פרק ט דמקואות תנן, צפורן מדולדלת אינו חוצץ ובתוספתא פירשו דאיירי בפירשה רוכה.

שולחן ערוך כפשוטו

(פו) הצפורן עצמה אינה חוצצת – כי היא חלק מגופה.

(פז) ופורחת ועוברת מכנגד הבשר – כלומר, נעשתה ארוכה.

(פח) אינה חוצצת – גם ציפורן גדולה, מוגדרת חלק מהגוף.

(פט) בשעה שטבלה – כמו שראינו בסעיף הקודם.

(צ) וכן נוהגין – כך נהגו בנות אשכנז. הטעם לחומרא זו הוא, שמא לא יתנקה הלכלוך כהוגן. וכל זה בסתם אישה, שלא גידלה ציפורניה ליופי. אבל הרוצה לגדל ציפורניה ליופי, יכולה לטבול בלי לגזרן, כי חזקה על נשים אלו, שתקפדנה על ניקיון הציפורנים.

(צא) שפירשה מיעוטה, חוצצת – הכוונה, לכלוך שדבק בקטע המדולדל של

אינה חוצצת (צב).**סעיף כב**

^מאבר ובשר המדולדלים, חוצצים (צג). (אבל יבלת או יתרת (צד) ואינן

מדולדלין, אינם חוצצים (צה)) (ב"י בשם סמ"ג סימן רמ"ח בשם ר"י).

^מתוספתא כתב הרא"ש בפ"י דנדה והרמב"ם בפ"ב דמקואות אפי' פירשו רובן כיון דצריכין אומן לקטען. ב"ח.

סעיף כג

^מהַשִּׁירִים וְהַנְּזָמִים וְהַטְּפָעוֹת וְהַקְטָלָאוֹת (צו) אם הם רפויים, אינם

^מתוספתא כתבה הר"ש בפ"ט דמקואות והרמב"ם שם.

שולחן ערוך כפשוטו

הציפורן, חוצץ בטבילה. אבל הציפורן עצמה, היא חלק מן הגוף²⁰.
(צב) פירשה רובה, אינה חוצצת – כלומר, לכלוך הדבוק תחת הציפורן המדולדלת, אינו חוצץ. כי חלק זה של הציפורן, שרובו תלוש, לא נחשב כחלק מגופה. אבל הציפורן עצמה אינה חוצצת, כי סוף סוף, היא חלק מגוף האשה. ולמרות שעל הציפורן שפירשה יש דבר החוצץ, הרי הוא לא מצוי על גופה. וכיון שעומדת להסיר את הציפורן, אינה מקפידה להסיר לכלוך זה.
(צג) ובשר המדולדלים, חוצצים – קיים חשש, שהאשה תקרב את החלק המדולדל, ותצמידו אל הגוף. ובאותו מקום, לא יכנסו המים²¹.
(צד) יבלת או יתרת – גידולי עור שונים.
(צה) אינם חוצצים – כי הם חלק מגופה.
(צו) והטפעות והקטלאות – תכשיטים שונים.

20. מוסבר על פי הבית יוסף, אכן הש"ך חולק עליו, ומסביר אחרת. למעשה, טוב ונכון לחתוך ציפורן זו, לפני הטבילה.

21. מוסבר על פי הט"ז ס"ק כב.

חוצצים (צז); ואם הם מהודקים, חוצצים (צח). וכן הדין באגד שעל המכה (צט) וקשקשים שעל השבר (ק).

שולחן ערוך כפשוטו

(צז) רפויים, אינם חוצצים – כי לא מונעים מן המים, את הרטבת הגוף. ואם ניתן להסיר תכשיטים אלו בקלות, סבור הרמ"א שצריך להסירם לכתחילה, כפי שכתב בסעיף א. ומה שלא העיר כאן, כי מדובר בתכשיטים קבועים.

(צח) מהודקים, חוצצים – כי מונעים מן המים את הרטבת הגוף תחתם, ודרך העולם להקפיד שלא להיכנס למים עם תכשיטים.

(צט) באגד שעל המכה – הכוונה לתחבושת על מכה.

(ק) וקשקשים שעל השבר – בזמנם כשארע שבר לאדם, היו מחזקים את האבר השבור, בלוחות עץ דקים. שנקשרו היטב, וקיבעו את האבר החבול. התחבושות והקשקשים הנזכרים, מהודקים על הגוף, ויש להסירם. ובתנאי כמובן, שאפשר להורידם לפני הטבילה. שהרי כל אדם היה מעדיף להיות ללא התחבושות, וללא הקשקשים הללו. והם בגדר "מיעוט ומקפיד", על כן הם חוצצים. אמנם במקרה והסרתם אינה אפשרית, כגון אם זה יזיק לשבר, או יגרום כאב עז, הרי במצב כזה, מעוניינת האשה להותירם על גופה. על כן זה "מיעוט ואינו מקפיד", ואפשר לטבול עמם, והוא הדין בגבס. אמנם במקרה שאי אפשר לטבול עם הגבס, כי המים ימיסו אותו, אפשר לעוטפו בניילון, כי כל אשה במצב כזה הייתה מעוניינת בניילון זה, על כן אינו חוצץ²².

22. יש שהחמירו בכל זה. אמנם לפי הכללים שראינו, ההיתר ברור. ואף שיש מחמירים, הרי אין כאן יותר מאיסור דרבנן, ובאיסור דרבנן, ההלכה היא לסמוך על המקל. ועיין ציץ אליעזר (ד, ט), וטהרת הבית (חלק ג עמוד נז), פניני הלכה (טהרת המשפחה, פרק ה הלכה יד).

אביא כאן עוד שתי תשובות של הרב עובדיה יוסף (המובאות בספר מעין יוסף, שהוא חיבור שאילות ותשובות שנשאל הרב בעל פה), ואעתיק הלשון שם (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"א) – "שאלה: אשה שיש לה על ידה גבס כבר שלשה שבועות, והיא אמורה להיות עם זה עוד חודשיים. האם היא יכולה לטבול כך, כאשר הגבס עדיין על ידה. תשובה: יכולה.

שאלה: אשה ששמו לה גבס לזמן מרובה שפסק רבנו שיכולה לטבול איתו, אך מדובר בגבס שאסור שיבא במגע עם מים. האם מותר להדביק לו ניילון [ע"י הרה"ג מאיר אמסלם שליט"א]. תשובה: מותר.

סעיף בר

(קא) צריכה לחצוץ שיניה (קב) שלא יהא בהם דבר חוצץ (קג),

¹⁰מעובדא בשפחתו של רבי וכו' נדה דף סו, ב. דאע"ג דלא בעינן שיכנסו מים לתוך הפה, מ"מ בעינן שיהא הפה ראוי להכניס בו מים, וכדרכי זירא כל הראוי וכו', שם, ומנחות דף יח, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קא) הקדמה לסעיף – מכאן עד סוף הסימן, הדיון מתמקד בהכנות הנדרשות מהאישה, לקראת הטבילה, כדי לוודא שאין בגופה כל חציצה. במציאות של היום, רוב המקרים שונים לגמרי, מן המציאות של זמנם. לכל אשה בימינו, יש חדר אמבטיה או מקלחת בבית. ומים חמים, זורמים בשפע. רמת הניקיון וההיגיינה הרגילה של בני אדם, אף היא שונה בתכלית, מזמן התלמוד, וזמן כתיבת השולחן ערוך. על כן, בדרך כלל, מאחר וכולן מתקלחות מידי יום או יומיים, רובן נקיות ומוכנות לטבילה בהכנה קלה, הרבה יותר מבזמנם. בכל זאת, נסביר את השולחן ערוך על פי דבריו. והקורא יבין מעצמו, איזו זהירות נדרשת בזמננו.

עוד יש להקדים, שבדין הטבילה אמרה תורה "רָחַץ בַּשֶּׁרֶף בַּמַּיִם", והכוונה לומר, שרק המעטפת החיצונית של הגוף, זקוקה לטבילה. אבל חלקי הגוף הפנימיים, כגון תוך הפה האף והאוזן (בית הסתרים – בהלכה), אינם צריכים לבוא במגע עם המים. אמנם חייבו חכמים, להסיר כל חציצה גם ממקומות אלה. כדי שלא יטעו בין מקום פנימי, למקום חיצוני. על פי זה, נבין את הסעיפים הבאים.

(קב) צריכה לחצוץ שיניה – פירוש לצחצח שיניים.

שיניים תותבות אינן חוצצות, כי האדם מקפיד להותיר אותם בפיו, והרי זה מיעוט ולא מקפיד²³.

23. ואף אם רגילים להסיר שיניים אלה בזמן השינה, הרי סוף סוף, זה נצרך לגוף (אורות הטהרה יג, סא).

שאם טבילה ונמצא שום דבר דבק בהם לא עלתה לה טבילה (קד).
 מ"י נ"ש נזהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, מפני
 שהוא נכנס בין השינים יותר ממאכל אחר (קה); ואף על פי
 שבדקות וחוצצות השינים, חוששת דילמא תשתייר מיניה ולא
 אדעתה, ומנהג יפה הוא (קו). הגה: ואין לה לאכול בין הרחיצה
 לטבילה (קז) (הרא"ש בה"נ); ואין לה לעסוק כל היום קודם הטבילה בבצק או
 מ"הרא"ש שם בהלכות נדה בקוצר, וכ"כ רבינו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

עדשות מגע, נכון להסירם. ואם לא הסירתם, הטבילה כשרה²⁴.
 אשה שכניסת מים אל אוזנה מסכנת אותה, תניח צמר גפן או כל דבר אחר
 בתוך אוזנה, למניעת הסכנה. ואף שאין דרך בני אדם לצאת כך, הרי בעת
 הטבילה זה נצרך. לכן זה מיעוט, ואינו מקפיד. עיקרון זה מעניק מענה לכל
 השאלות המעשיות, בדברים הדבוקים לגופה, מטעמים רפואיים.
(קג) שלא יהא בהם דבר חוצץ – להסיר כל מה שאולי דבוק שם, ובני אדם
 מקפידים להסירו. בדרך כלל, נשים של ימינו, מצחצחות שיניים פעמיים ביום.
 מלבד זאת, רבות משתמשות בחוטים דנטליים, כבדבר של שיגרה. ולמעשה, זו
 הכנה קלה.
(קד) לא עלתה לה טבילה – מדרבנן, וצריכה לטבול שנית.
(קה) נכנס בין השינים יותר ממאכל אחר – ותתקשה להסיר את הסיבים
 התקועים בין השיניים, וזה חוצץ מדרבנן. אמנם סתימה של רופא שיניים,
 אפילו זמנית, אינה חוצצת. כי רוצה במילוי זה, על כן הוא מוגדר "מיעוט ואינו
 מקפיד".
(קו) ומנהג יפה הוא – אבל אין זו חובה. ואם אכלה בשר, תצחצח את שיניה
 היטב.
(קז) בין הרחיצה לטבילה – כי אם תאכל אחר הניקיון, עלול האוכל לשוב
 ולהדבק בשיניים.

24. אגרות משה יורה דעה א, קד.

בנרות של שעה, שלא ידבק בה (קח) (ש"ד), וכן נהגו.

סעיף כה

(קט) ^טאם לא הדיחה בית הסתרים (קי) ובית הקמטים שלה (קיא), ונמצא בהם דבר חוצץ (קיב), לא עלתה לה טבילה (קיג). ^יואם לא ^טהראב"ד בספר בעלי הנפש מעובדא דשפחה הנ"ל (וכפל לקמן סי' קצ"ט ס"ט). ^י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(קח) **שלא ידבק בה** – ואם הייתה מוכרחת לעסוק בזה, צריכה זהירות יתר, בעת ההכנה.

(קט) **הקדמה לסעיף** – הטבילה עצמה, כפי שראינו, היא חובה מן התורה. בסימן הבא נלמד על חובה נוספת מן התורה, והיא הווידוא שאין חציצה, באמצעות "עיון" בגוף ובראש²⁵. נוסף על זאת תיקנו חכמים, שתרחץ גופה ותחפוף שיערה, לפני הטבילה. בסעיף זה נלמד מה הדין, במקרה שלא עשתה כן.

(קי) **לא הדיחה בית הסתרים שלה** – בית הסתרים הוא כינוי לכל המקומות הפנימיים, כגון הנרתיק, חלל הפה, החוטם והאוזן (וגם שם, הכוונה רק למקומות שמידי פעם, האצבע מוכנסת לתוכם. מקומות עמוקים יותר, אינם בגדר "בית הסתרים", אלא "מקומות הבלועים"). מקומות אלה, אינם חייבים לבוא במגע עם המים, ובכל זאת, חובה להסיר מתוכם כל דבר חוצץ, כפי שנתבאר בסימן זה.

(קיא) **ובית הקמטים שלה** – הקפלים שבגוף, וכגון בית השחי, חובה לשוטפם, כדי להסיר מהם כל חציצה. אך אין חובה, שיבואו במגע עם מי המקווה.

(קיב) **ונמצא בהם דבר חוצץ** – לאחר הטבילה.

(קיג) **לא עלתה לה טבילה** – מחשש שבזמן הטבילה, היתה חציצה זו על גופה. חציצה במקומות אלה פוסלת טבילה מדרבנן, ככל חציצה שהיא "מיעוט ומקפיד".

25. כתבנו שזה חיוב מן התורה, בנוגע למקרים שיש חשש שתהיה לה חציצה ברוב גופה, מה שלא שכיח היום.

נמצא עליה דבר חוצץ, אף על פי שלא בדקה קודם טבילה, עלתה לה טבילה (קיד); ואינו דומה לבדיקת הגוף וחפיפת הראש (קטו).

סעיף כו

^אאם לא בדקה קודם טבילה בין שיניה, ולא בית הסתרים שלה (קטז), ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שנתעסקה בכתמים ובתבשילין, ואחר כך בדקה ומצאה עצם בין שיניה או דבר חוצץ בין סתריה, תלינן לקולא ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה (קז).

^אשם (וכפול שם סעיף י"ב) וסיים שם הואיל וא"צ שיבואו בהם מים.

סעיף כז

^בנתנה שיערה בפיה (קיח) או קרצה שפתותיה (קיט) או קפצה ידה (קכ) בענין שלא באו המים בהם, לא עלתה לה טבילה (קכא).

^במשנה סוף פ"ח דמקואות.

שולחן ערוך כפשוטו

(קיד) עלתה לה טבילה – ולא חוששים שהיה שם דבר חוצץ.
 (קטו) לבדיקת הגוף וחפיפת הראש – אם לא בדקה גופה או לא חפפה ראשה, יש להניח שהיתה שם חציצה. כי בתנאי ההיגיינה של זמננו, שכיח היה למצוא לכלוכים שונים בגוף ובראש.
 (קטז) ולא בית הסתרים שלה – כגון חלל הפה או חלל האף.
 (קז) ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה – תרגום: תולים להקל ואומרים, שהדבר החוצץ בא אחר הטבילה. הסיבה להקל היא, כי יש כאן רק חשש באיסור דרבנן. מלבד זאת, בבית הסתרים יותר מקילים, כי עצם הדבר שחציצה בבית הסתרים פוסלת, הוא חומרא.
 (קיח) נתנה שיערה בפיה – וזו לא נרטבה.
 (קיט) קרצה שפתותיה – דחקה את שפתיה בחוזק זו לזו, ולא הרטיבו המים את המקום הדחוק.
 (קכ) קפצה ידה – סגרה כמין אגרוף, ולא נגעו המים בכל היד.
 (קכא) לא עלתה לה טבילה – כי המים לא נגעו בחלק זה של הגוף, וזו טבילה

סעיף כח

נלא תאחזו בה חבירתה בידיה בשעת טבילה, ^נאלא אם כן רפתה ידה **(קכג)**, כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה; ואם הדיחה ידה במים תחלה, שרי, שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה ^(*) **(קכג)**.

^נשם במשנה. ^נטור בשם רשב"א דמפרש דת"ק נמי מודה בהם אלא דאפילו במהדקת נמי שרי ת"ק בהדיחה את ידיה ור"ש לא שרי אלא במרפה והלכה כת"ק. ^(*)ועיין לעיל בס' קכ סעיף כ, שכתב רמ"א שם בהג"ה, דווקא שלחלח ידו במי מקוה, אבל לא במים תלושים.

סעיף כט

(קכד) ^נהטובל במקוה שאין בה אלא ארבעים סאה מצומצמין, אם אמר לחבירו: כבוש ידיך עלי במקוה (קכה), הרי זה מגונה (קכו).

^נתוספתא בפרק ה דמקואות (הלכה י), ובמסכת דרך ארץ זוטא פרק ז, וכ"כ הרמב"ם בפ"א דמקואות (הלכה ט), דחיישין שמא יוציאנה קודם שיטבול זה ונמצא טובל במקוה חסר, שחסרו ממנו המים שטפחו על ידו של זה, שהכניסה לכבוש עליו.

שולחן ערוך כפשוטו

פסולה מדרבנן, כי זו חציצה במיעוט הגוף.

(קכב) רפתה ידה – אבל ידיים לא רפויות, מונעות את מגע המים במקום אחיזת היד, וזו חציצה.

(קכג) חבור למי המקוה – הרטיבות מחברת בין מי המקווה, למים המצויים ביד חברתה. דין זה רלוונטי מאוד אצל נשים נכות, המסתיעות בטבילתן. **(קכד) הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן במקרה מאוד נדיר. להבנתו צריך להזכיר, שהמקווה אינו כשר, אלא כאשר יש בו 40 סאה מים. פחות מזה, המקווה פסול, והטובל בו אינו נטהר.

(קכה) כבוש ידיך עלי במקוה – מבקש סיוע בהכנסת הראש כולו, אל מי המקווה.

(קכו) הרי זה מגונה – מחשש שהחבר יוציא ידו, לפני הכנסת הראש כולו. והסרת היד, תוציא מעט מים מן המקווה, ולא יהיו בו 40 סאה. במציאות,

סעיף ל

(קכז) ¹⁷אינה צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אם אין שם טיט, אף על פי שדורסת על הרצפה אין כאן חציצה, מפני שהמים מקדמים לרגליה (קכח).

¹⁷הרא"ש בסוף נדה והראב"ד בספר בעלי הנפש, והרשב"א בת"ה.

סעיף לא

(קכט) ¹⁷אין טובלין בכלים (קל). לפיכך אם היה טיט במקום ¹⁷ל' הרשב"א בת"ה הקצר, ומפרש שם, שלא אמרה תורה אלא מעין ומקוה מים.

שולחן ערוך כפשוטו

קשה לדמיין מקווה שיש בו שיעור מצומצם כזה.

(קכז) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן בחשש חציצה, שאולי קיים, בכף הרגל. הנה בכניסת האשה למים, רגלה מונחת על הריצפה, לפני כניסת הראש. יתכן אולי, שיש חציצה בכף רגלה, בגלל שהריצפה חוצצת בין המים לרגל. (קכח) **שהמים מקדמים לרגליה** – כמו שראינו בסעיף הקודם, שהמחזיקה ביד חברתה הטובלת, והקדימה להרטיב את ידה לפני החזקת היד, אין שם חציצה. אמנם כשיש טיט במקווה, הדין שונה, כפי שנראה להלן בסעיף לג. (קכט) **הקדמה לסעיף** – זהו סעיף מורכב, וכדי להקל על הבנתו, נקדים מספר הקדמות.

א. אסרה תורה טבילה בכלי, כפי שלמדו מהפסוק (ויקרא יא, לו) "מִקְוֵה מַיִם". רצה לומר, על המים להתכנס (להיקוות) באדמה עצמה. וטבילה בכלי, אינה טבילה כלל, אף מן התורה.

ב. המים בזמנם לא זרמו בבתים, ובתי המרחצאות שמחוץ לבית, שימשו לרחיצה. וזו נעשתה, בתוך כלים שונים. מפאת דמיון הרחיצה בבית מרחץ, במידת מה, לטבילה במקווה, גזרו חכמים גזירות שונות. כדי שלא יטעו לומר, וכי מה צורך במקווה, הלא המרחץ טוב לטבילה. ויטבלו בתוכם, שלא כדין.

ג. בכלל הגזירה אסרו לעמוד על כלי, בתוך המקוה. אמנם רק כלים המקבלים טומאה, נכללו בגזירה זו. כי אלה היו הכלים, הנפוצים במרחצאות.

שטובלת (קלא), לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן (קלב), ולא על גבי נסרים שראויים ^(*) למדרסות (קלג) ולא על שום

^(*)מדברי הרשב"א בת"ה ובתשובה סי' תתכ"ח ובדברי הראב"ד שהביא שם והר"ן הביאו יותר באריכות בפ"ב דשבועות, מפורש דלא אמר אלא בנסרים המיוחדים לכלים וראוים למדרס כמו ספסל וכו', אבל לא בנסרים העומדין לבנין. וכ"נ מדברי המחבר, וכמ"ש הרמב"ם בריש פכ"ה מהל' כלים, ושם בדין ז' נסרים שבמרחץ וכו', וחכמים במשנה ספכ"ב דכלים וכ"כ בפ"ו דמקואות דין ה' המניח טבלא וכו', ובפ"ט דין י'. ומ"ש הרשב"א והעתיקו הרב ב"י שצריך לעשות במקומן מדרגה של אבנים וכו', ה"ה בנסרים העומדים לבנין הרחבים ד', אלא עצה טובה קמ"ל לבנות בנין קבוע שיתקיים זמן רב, וכמ"ש והוכיח הגאון ר"מ מפאדואה בתשובה בסי' ל"א, וכן דעת כל הגאונים האחרונים חוץ ממהר"מ יפה ז"ל.

שולחן ערוך כפשוטו

ד. מה היא קבלת טומאה? כלי שנגע בו שרץ מת, או שנגע בו אדם שנטמא במגע במת, בזמן שהיה המקדש קיים, הכלי נטמא. ומפאת טומאתו, נאסר השימוש בו, לקורבנות או לתרומה. דיני כלים רבים הם, ולהלן נרחיב בהם, להבנת דברי המחבר.

ה. עוד גזרו, שלא לעמוד במקווה, על חפץ לא יציב. כי חששו, שמפאת פחד המעידה, לא תטבול האישה כראוי.

(קל) אין טובלין בכלים – והטובל בכלי, כאילו לא טבל כלל, ונשאר בטומאתו מן התורה. ואף האישה נותרה באיסורה, וכאילו לא טבלה.

(קלא) היה טיט במקום שטובלת – וכפי שנראה²⁶, אין לטבול במקווה אם יש טיט בתוכו, מחשש לחציצה.

(קלב) כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן – בדיני טומאה וטהרה, קיים הבדל בין כלי עץ, לכלי חרס. מגע הטמא בכלי חרס מטמא רק בצידים הפנימי (בתוכם). בשונה מכלי עץ, שהמגע מטמא אפילו בדופן החיצונית.

בתי המרחץ של זמננו עשו שימוש מירבי, בכלים המקבילים טומאה. לכן נאסרה טבילה בעמידה על גבם של כלים אלה, מחשש שתטבול בבית מרחץ (כמבואר בהקדמה). אמנם בכלי שאינו מקבל טומאה, לא גזרו.

²⁶. בסעיף לג.

כלי הראוי למדרם ותטבול, משום גזירת מרחצאות של כלים; עברה וטבלה, ^{נ"ל} לא עלתה לה טבילה (קלד). אבל נותנת היא חבילי זמורות (קלה) תחת רגליה, מפני הטיט. ^{נ"ל} וכן לא תעמוד (קלו) על גבי כלי חרס (קלז) ולא על גבי בקעת (קלה) ותטבול; ואף על פי שאין כלי חרס מטמא מגבו, ולא ראוי למדרם, חשש חכמים ^{נ"ל} שם וכ"כ הטור בשם הראב"ד. ^{נ"ל} ממילא דרבא, וכדמפרש רב חנן מנהרדעא, נדה סוף דף סו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

גם בין כלי העץ עצמם יש הבדל והוא, שרק כלים בעלי קיבולת (בית קיבול) נטמאים במגע הטמאים. כלים ללא קיבולת, מוגדרים "פשוטי כלי עץ". ומקבלים טומאה רק מנידה, או מגבר שיצאה ממנו שכבת זרע. וגם זה, רק בתנאי שרוחבם גדול דיו, כדי לשבת עליהם (והיא הקרויה "טומאת מדרס"). לכן אם הונח נסר רחב ברצפת המקווה, אסורה האשה לטבול בתוכו. אבל ריצפה העשויה מוטות עץ צרים, אינה פוסלת את המקווה, כי אין הנסרים הללו מקבלים טומאת מדרס.

(קלג) נסרים שראויים למדרסות – כגון קרש רחב, או כסא.

(קלד) לא עלתה לה טבילה – אף שכל האיסור הוא בעצם גזירה, קבעו חכמים לאוסרה על בעלה אף בדיעבד, אם עברה וטבלה על כלים.

(קלה) חבילי זמורות – חבילות ענפים דקים, שאינם ראויים למדרס, ואינם מקבלים טומאה. ניתן להניח במקווה שבקרקעיתו טיט, חבילי זמורות, כדי למנוע את חציצת הטיט. חבילה זו, אינה מקבלת טומאה. ואם תעמוד עליה, טבילתה כשרה.

(קלו) וכן לא תעמוד – עכשיו פורט המחבר רשימת כלים, שאינם מקבלים טומאה. ולמרות זאת, אסורה האשה לעמוד על גבם במקווה. העמידה עליהם מעוררת פחד, ואנו חוששים שלא תטבול יפה.

(קלז) על גבי כלי חרס – לא יציב.

(קלה) בקעת – מוטות עץ צרים, שאמנם אינם מקבלים טומאה, אך אינם יציבים.

הוא שמא תפחד שלא תפול, ולא תטבול כראוי. עברה וטבלה על גבי אלו, עלתה לה טבילה (קלט); ^פולפי זה מקוה שיש בו שְׁלִיבוֹת (פי' מדרגות) של עין (קמ), אם טבלה על גבי הַשְּׁלִיבוֹת (קמא) אפילו אם הם מחוברים לכותלי המקוה (תשובת הרשב"א) לא עלתה לה טבילה, דְּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵין הם (קמב), ^{סא}וצריך לעשות במקומן מדרגה של אבנים (קמג), ותהיה המדרגה רְחֵבָה ארבעה (קמד), מקום הנחת הרגל, כדי שיהא בה שיעור מקום, לְבַל תִּפְחַד לְפַל מְכַנְּהָ.

^פתשובת הרשב"א סי' תתכ"ח, ושם איתא שירד בו דרך שליבות סולם של עץ וכו'.
^{סא}שם בתשו' הרשב"א, וסיים שם, שהכלים אינם יוצאים מתורת כלים מחמת שקבועים, מאחר שנעשו קודם קביעות וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(קלט) עלתה לה טבילה – יש הבדל בין גזירת מרחצאות, שהיא חמורה. כי ההקפדה על טבילה במקווה, ולא בבית מרחץ, היא מיסודות חובת הטבילה. אבל איסור הטבילה במקומות, שאולי לא תטבול יפה, הוא חשש רחוק. לכן בדיעבד, לא החמירו.

(קמ) מדרגות של עין – כעין סולם.

(קמא) טבלה על גבי הַשְּׁלִיבוֹת – החלה ירידתה במדרגות, אך לא הגיעה לריצפת המקווה שהיה עמוק, ועדיין מצויה במדרגות.

(קמב) דְּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵין הם – ונטמאים טומאת מדרס. על כן הטבילה על גבם, פסולה אף בדיעבד.

(קמג) מדרגה של אבנים – האבנים אינם מקבלים טומאה.

(קמד) וְתִהְיֶה הַמְּדִרְגָּה רְחֵבָה ארבעה – טפחים. כי בפחות מארבעה, האשה אינה יציבה, ועלולה שלא לטבול כראוי.

סעיף לב

³⁰ **סילון (קמה)** של עין הקבוע בקרקעית הטבילה, אם אין לו לְבַזֵּז (פירש מסגרת, שאז אין לו בית קבול), מותרת לעמוד עליו ולטבול.
³¹ טור בשם תשובת אביו הרא"ש כלל נא דין ג.

סעיף לג

³² לא תטבול במקווה שיש בקרקעיתו טיט (קמז) משום חציצה, אלא אם כן תתן עליו זמורות וכיוצא בהם (קמח), דבר שאינו מקבל שום טומאה; ואם טבלה (קמט), ³³ יש אומרים שלא עלתה ³⁴ מממרא דשמואל בר רב יצחק, וכפירוש רש"י וגרסתו שם, דף סו, ב. ודף סז, א (ד"ה בנמל), וכ"כ הטור בשמו. ³⁵ טור.

שולחן ערוך כפשוטו

(קמה) סילון – צינור.

(קמו) לְבַזֵּז – הלבזבז הוא סתימה במקום כניסת המים, ובמקום יציאתם. בהעדר לבזבז²⁷, הצינור אינו נחשב כלי קיבול, ואינו מקבל טומאה. לכן מותר לעמוד על צינור זה. והוא המחובר לקרקע, ועל כן אין לחשוש שתִּפְחֵד מנפילה.

(קמז) במקווה שיש בקרקעיתו טיט – מחשש שהטיט ייכנס בין אצבעות רגליה, והמים לא ירטיבו מקום זה.

(קמח) זמורות וכיוצא בהם – כלומר דברים דומים לזמורות, שאינם מקבלים טומאה, ומותר לעמוד עליהם.

(קמט) ואם טבלה – במקווה שיש טיט בקרקעיתה.

27. ה"לִבְזֵז" הוא בדרך כלל מסגרת, כגון תיבה, שיש לה משטח תחתון, וסביבה כעין דפנות קטנות. אבל במקרה של הצינור בתחתית המקווה, אי אפשר להסביר כך. כי צינור ללא מסגרת, לא ניתן להעביר בו מים. על כן הכוונה היא, שאין לו מסגרת בכל ארבעת רוחותיו.

לה טבילה (קנ) (ראב"ד ורש"י אבל רוב הפוסקים מתירין (קנא)).

סעיף לד

^טלא תטבול במקום שיש חשש שְׁיִרְאוּהָ בני אדם, מפני שמתוך כך ממהרת לטבול, ואינה מדקדקת בטבילה; ^טומיהו בדיעבד, עלתה לה טבילה (קנב).

^טישם ממימרא הנ"ל בשם ר"ת, וכ"כ התוס' שם בשמו וכפי' ר"ח וגירסתו. ^טישם וכ"כ הרשב"א בת"ה ור' ירוחם, כלומר שאם היא יודעת שטבלה כהוגן כשרה, ולא חיישין דלמא אגב ביעתותא, לא טבלה שפיר ולא אדעתה.

סעיף לה

(קנג) ^טלא תטבול בקומה זקופה, מפני שיש מקומות שמסתתרים

^טטור וכ"כ הרשב"א בת"ה ממימרא דר"ל נדה דף סז, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנ) שלא עלתה לה טבילה – מחשש שהיתה עליה חציצה. כתב המחבר בלשון "יש אומרים", כי יש מקילים בדין זה בדיעבד. שהרי המים הקדימו והרטיבו את הרגל, לפני שהונחה בתוך טיט. וכתבו הפוסקים, שבשעת הדוחק, כגון בהעדר מקווה חליפי, אפשר לסמוך על המתירים²⁸.

(קנא) אבל רוב הפוסקים מתירין – ובשעת הדחק, אפשר לסמוך עליהם.

(קנב) בדיעבד, עלתה לה טבילה – כי יש כאן רק חשש.

(קנג) הקדמה לסעיף – תנוחת הגוף הנדרשת בשעת הטבילה, היא תנוחה שגרתית, המאפשרת לכל חלקי הגוף הגלויים בדרך כלל, לבוא במגע עם המים. כיפוף הגוף או זקיפתו במידה רבה, מונעים את מגע המים, בחלקים אלה. כל אלה הם חששות דרבנן לכתחילה, כמבואר בסוף הסעיף.

²⁸. ש"ך ס"ק מז.

בה (קנד); ואל תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה (קנה), אלא שוֹחָה מעט, עד שיהיו סתרי בית הערוה נראים, כדרך שנראית בשעה שהיא ^סעורכת (קנו); ויהיה תחת דדיה (קנו) נראה, ^סכדרך שנראה בשעה שמניקה את בנה (קנח); ויהיה תחת בית השחי נראה כדרך שנראה כשאורגת בְּעוֹמְדִין (קנט), ואינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא ^ללהרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדאי (קס), אלא כדרך שהם בעת הילוכה; ואם שינתה, כגון שִׁשְׁחָתָה ביותר או זָקְפָה ביותר, עלתה לה ^סתוספות שם ממשנה דפ"ב דנגעים, ופי' עורכת כעורכת פת. ^סכפי' התוספות שם, מברייאת דת"כ, וכ"כ הר"ש והרשב"א והרא"ש וש"פ. ^בי בפי' דברי הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנד) שיש מקומות שמסתתרים בה – בזמן שגרה, הגוף אינו זקוף ומתוח. ואם ייזקף יותר מדאי במקווה, יהפכו חלק מהמקומות שבדרך כלל גלויים, לאזורים נסתרים.

(קנה) שידבקו סתריה זה בזה – אם תתכופף מאד, יהפכו מקומות שבדרך כלל גלויים, למקומות נסתרים, והמים לא ירטיבו אותם.

(קנו) שנראית בשעה שהיא עורכת – על הטובלת להתכופף מעט, כפי שמתכופפת בלישת בצק.

(קנז) דדיה – השדיים שלה, בעברית של ימינו.

(קנח) בשעה שמניקה את בנה – בשעת ההנקה, הנשים מכופפות מעט את גופן.

(קנט) כדרך שנראה כשאורגת בְּעוֹמְדִין – האורגת בעמידה, גופה מכופף מעט, וזרועותיה מרוחקות קצת מגופה.

(קס) יותר מדאי – כי אדם מן השורה, אינו מרחיק רגליו זו מזו, במידה רבה. וגם הזרועות, אינן מורחקות הרבה מן הגוף.

טבילה (קסא) (ערוך וסמ"ג ורשב"ץ ורמב"ם); ^{נא}ויש מי שאומר שלא עלתה (קסב).

^{נא}הרמב"ן בתשובה בשם הראב"ד (ודעת ראב"ד מביא ב"י לעיל דף רכ"א, וכ"ד הרבה פוסקים וע' בתוספות דנדה דף סז, א [ד"ה פתחה עיניה] ופוסקים).

סעיף לו

^{נב}צריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטיבורה ^(*) זרת (קסג), לפחות (קסד).

^{נב}תשובת הרשב"א ולזה מסכים הרשב"ץ. ^(*)פירוש, חצי אמה של ששה טפחים.

סעיף לז

^{נא}יש מי שאומר שאף על פי שאין בגובה מי המקוה לעלות בהם כל גופה, אלא אם כן פניה וגופה כבוישים בקרקע (קסה), שפיר דמי (קסו) (ועיין לקמן סימן ר"א ²⁹ בדיני מקוה).

^{נא}רבינו ירוחם בשם הגאונים ובשם רב נטרונאי גאון, וכ"כ הר"ן בתשובה, וכתב דלא איתמר הא דר"ל, שציינתי לעיל, אלא לאפוקי שלא תקפל קצתה על קצתה.

שולחן ערוך כפשוטו

(קסא) עלתה לה טבילה – כל הפרטים הללו, הם זהירות לכתחילה. ולמעשה על הטובלת להיכנס אל המקוה, ולטבול בו, בצורה הכי טבעית שלה.

(קסב) שלא עלתה – הלכה כדעה ראשונה, ובכל זאת צריכה הטובלת להיזהר, שתנוחתה במקוה, תהיה השגרתית והטבעית ביותר.

(קסג) זרת – כחצי אמה, שהם כ – 30 סנטימטר.

(קסד) לפחות – כדי שלא תתכופך יותר מדאי, בעת הטבילה. כיפוף רב, ימנע את מגע המים, בחלק מגופה. כך הדין לכתחילה, אך בדיעבד עלתה לה טבילה, כמבואר בסעיף הבא.

(קסה) פניה וגופה כבוישים בקרקע – כלומר, בשכיבה מוחלטת.

(קסו) שפיר דמי – טבילה כזו עלתה לה. אמנם לכתחילה, צריך המקוה

²⁹. סעיף סו.

סעיף לח

^עאינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים (קסז), ^עולא תקפוץ אותה יותר מדאי (קסח); ואם קפצה, לא עלתה לה טבילה (קסט), אלא תשיק שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני (קע).
^עמימרא דעולא קידושין דף כה, א. ^עממשנה סוף פרק ח דמקואות.

סעיף לט

^עלא תעצים עיניה ביותר ואל תפתחם ביותר (קעא), ואם עשתה כן ^עיש אומרים שלא עלתה לה טבילה (קעב) (ב' דעות בטור ופוסקים עב"י).
^עמימרא דר' יוחנן נדה דף סז, ב. ^עפוסקים בשם רש"י בתשובה (סימן קפז), הוכיח דרבי יוחנן אנדה קאי, ולא כג' ר"ח ור"ת והרמב"ם וכ"כ הרא"ש והמרדכי בשמו.

שולחן ערוך כפשוטו

להיות בגובה מסוים, כפי שכתב המחבר בסעיף הקודם.
(קסז) שיכנסו בה המים – חובת מגע מי המקווה בגוף, אינה אלא בחלקיו הגלויים. אך בחלקיו הנסתרים, אף כי חובה להסיר מהם כל חציצה, הלא כל תכליתה, לעשותם ראויים לביאת מים, ולא להכניס את המים לתוכם.
(קסח) ולא תקפוץ אותה יותר מדאי – סגירת פיה בחוזקה, מונעת את מגע המים בחלק הגלוי שבשפתיה, וזו חציצה של "מיעוט ומקפיד".
(קסט) לא עלתה לה טבילה – מדרבנן.
(קע) דיבוק בינוני – כלומר, תיכנס אל המים, בצורה רגילה.
(קעא) ואל תפתחם ביותר – כמו שנתבאר לעיל בדין הפה. סגירת העיניים בחוזקה, מונעת את מגע המים בחלק מן המקומות. אמנם יש מתירים, כי למרות עצירתם בחוזקה, המים מרטיבים את כל העור.
(קעב) שלא עלתה לה טבילה – ויש מתירים מהטעם הנ"ל. טעם נוסף הובא בבית יוסף בשם רבינו ירוחם, ולפיו קמטים אלה דרכן להיות שם, ודינם כבית הסתרים. וכיון שאינם צריכים ביאת מים, מספיק שיהיו ראויים לביאת מים.

מע"ף מ

^{ע"ח} צריך לעמוד על גבה יהודית גדולה ^{ע"י} יותר מי"ב שנה ויום אחד, בשעה שהיא טובלת, שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים (קעג); ואם אין לה מי שתעמוד על גבה, ^פאו שהוא בלילה, תכרוך שיערה על ראשה בחוטי צמר או ברצועה שבראשה, ובלבד שתפרם או בשרשרות של חוטים חלולות או קושרת בגד רפוי על שערותיה (קעד).

^{ע"ח} הטור בשם אביו הרא"ש וכ"כ הרשב"א בת"ה. ^{ע"ח} כלבו והאגור בשם הר"מ. ^פהרשב"א בתשובה וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש, והביאו הטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(קעג) צף על פני המים – ההלכה מחייבת את הכנסת כל הגוף, כולל השערות כולן, אל תוך המקווה. אצל נשים רבות השערות ארוכות, לכן נהגו שאשה נוספת תימצא בעת הטבילה, ותוודא שכל השערות נכנסו למים, וזו אחת מתפקידיה של הבלנית. מנהג זה התקבל, אמנם אינו חיוב, לא מן התורה ולא מדרבנן³⁰.

(קעד) בגד רפוי על שערותיה – עצה זו, מונעת את הצפת השערות כלפי מעלה. גם כאן, נמנע הרמ"א ולא העיר דבר. כי אם יש איזה צורך, סומכים על עיקר הדין, גם לדעתו. וכל דבר שאינו דבוק, אינו חוצץ.

30. חלק מן הנשים חשות בושה לטבול בנוכחות אשה אחרת, ואם השערות שלהן קצרות, אין כל בעיה, ומותרות לטבול, ללא נוכחות בלנית. ואם השערות ארוכות, צריך לייעצן איך לנהוג, כדי שכל השערות יכוסו, וכפי שמביא המחבר, וצריך לכבד את רצונו. התעקשות על הוראה זו, שהיא לא חיוב רק עצה טובה לאשה, שאינה מעוניינת בה, עלולה לגרום חלילה, שתימנע ולא תבוא לטבול. ועיין מה שהארכתי בזה בספר שלי, בעקבות המחבר חלק ג.

סעיף מא

(קעה) הַמְפָּשֶׁלֶת בְּנֵה לֹאחֻרִּיה (*כְּשֶׁהִיא עֲרוּמָה (קעו), וּטְבִילָה, לֹא עֲלָתָה לֶה טְבִילָה, שְׁמָא הִיא מֵיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוּק אוּ בִידּוֹ, וְנִדְבַק בְּאִמּוֹ, וְחִצֵּץ בְּשַׁעַת טְבִילָה. וְאַחֵר שֶׁעֲלָתָה, נִפְל (קעז).

^פרמב"ם בפ"ב מהל' מקואות כפי גירסתו שם בגמ' נדה דף סז, א. וכ"כ התוס' שם בשם ר"ת ריש ע"א, וכ"כ הרא"ש. ^(*)פירוש סמוך לטבילתה, ולא דוקא בטבילתה כדעת התוספות שם.

סעיף מב

נִכְנְסוּ צְרוּרוֹת וְקִסְמִים (קעה) בְּסִדְקֵי רִגְלֵיהֶם מִלְמָטָה (קעט),
^גהרמב"ם שם, ודלא כהתוספתא בפ"ח דמקואות משמיה דר"ע, מטעם שכתוב בב"י ובכ"מ שם ובסעיף שאחר

שולחן ערוך כפשוטו

(קעה) הַקְדָּמָה לְסַעִיף – המציאות המתוארת כאן, כלל לא שכיחה בימינו.
(קעו) הַמְפָּשֶׁלֶת בְּנֵה לֹאחֻרִּיה כְּשֶׁהִיא עֲרוּמָה – מדובר באשה שהתכוונה לטבילה, וטרם ירידתה אל המים, נשאה את בנה על גבה החשוף. כדרכם של קטנים, יתכן שגופו היה מלוכלך בטיט או לכלוך אחר. ולמרות רחיצתה, אולי התלכלכה ולא שמה לב³¹.

(קעז) וְאַחֵר שֶׁעֲלָתָה, נִפְל – לכן אף שבדקה עצמה אחר הטבילה, ולא מצאה כל טינוף. חוששים שבזמן ירידתה למקווה, לכלוך כלשהו, גרם לחציצה. מכאן נלמד, כי לאחר ההכנות לטבילה, צריכה האשה להישמר שלא להתעסק בדברים החוצצים. כי אלו, עלולים לבטל את בדיקתה.

(קעה) צְרוּרוֹת וְקִסְמִים – אבנים ופיסות עץ קטנות.

(קעט) בְּסִדְקֵי רִגְלֵיהֶם מִלְמָטָה – ירדה לים, והצרוות שהיו בו לפני כניסתה למים, חדרו בין אצבעות רגליה. ומכיון שנכנסה אחר כך למקווה, היתה עליה חציצה.

31. לא מדובר שטבלה, כשבנה על גבה.

חוצצים (קפ).

סעיף מז

³²אֶסְפָּלָנִית, מְלוּגָמָא (קפא) וְרִטָּה (קפב) שעל בית הסתרים, חוצצין (קפג); אף על פי שאינם צריכים שיכנסו בהם המים, צריכים שיהיו ³³הרמב"ם שם מהתוספתא שם כר', דבעינן שיהיו ראויים לביאת מים, וכר' זירא וציינתיו לעיל בסעיף כד.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפ) חוצצים – מדרבנן, ככל מיעוט ומקפיד³².

(קפא) אֶסְפָּלָנִית, מְלוּגָמָא – משחות רפואיות, מרוחות בגוף האשה³³.

(קפב) וְרִטָּה – משחה רפואית אחרת³⁴.

(קפג) שעל בית הסתרים, חוצצין – אין אמנם חובה, שהמים ייכנסו למקומות כגון חלל הפה, הנרתיק, האוזן, החוטם. יחד עם זאת, אסור שתהיה בהם חציצה. הלכך יש להסיר את המשחה, טרם הטבילה. ואפשר להכניסה שוב, לפי הצורך, אחרי הטבילה.

אביזר רפואי, כגון תחבושת וכיוצא בה, שהסרתו עלולה לגרום נזק, אין צורך בהסרתו. כי זה מיעוט, שאינו מקפיד להסירו. ואדרבה, מקפיד להותירו. התקן תוך רחמי אינו מהווה חציצה, כי הוא מצוי ברחם עצמו. והרחם מוגדר "בלוע", וזה מקום שלא שייך שתהיה בו חציצה כלל. סתימה זמנית בשיניים, אינה נחשבת חציצה. כי האדם רוצה במילוי זה, לצורך בריאותו. על כן זה "מיעוט ואינו מקפיד".

32. כתבנו שנכנסו הצרורות בין האצבעות, לפני כניסתה למי המקווה. כי אם היו הצרורות בתחתית המקווה, ואז נכנסו בין רגליה, אינם חוצצים. שהרי המרווח בין אצבעותיה התלחלח במים, עוד בטרם נכנסו לשם צרורות. ודומה הדבר לאשה המחזיקה ביד הטובלת, שאם הרטיבה ידה לפני האחיזה, אין זו חציצה, כפי שלמדנו לעיל.

33. ראה פירושו של הברטנורא במשנה (כלים פרק מח משנה ג) "אֶסְפָּלָנִית, תחבושת שעושים מחלב ושעוה וחמאה ושמן, וכיוצא בזה. וממרחים אותה על הבגד או על העור, ונותנים על המכה וכו'". מְלוּגָמָא, תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהן, שאדם לועס ונותן על גב המכה. ופירוש מלוגמא, מלא לוגמא.

34. ראה מה שהארכנו בעניין זה, לעיל סעיף י.

ראוים ולא יהא בהם דבר חוצץ. הגה: (קפד) יש אומרים שהאשה צריכה להטיל מים (קפה) קודם טבילה, אם היא צריכה לכך (קפו). גם צריכה לבדוק עצמה בגדולים (קפז) ובקטנים (קפח) שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לביאת מים. גם צריכה להסיר צואת החוטם (קפט) (ש"ד וראב"ן סימן שכ"ו דף ס' ע"ג).

סעיף מד

¹⁹ היתה בה שיערה אחת או שתים חוץ למכת ראשה (קצ) מודבק למכה (קצא), או שהיו שתי שערות ראשה מודבקות בטיט או בצואה (קצב), או שהיו שתי שערות בריסי עיניה מלמטה ונקבו ¹⁹ שם מהתוספתא בפ' הנזכר.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפד) הגה – בדברי הרמ"א כאן, הובאו חששות שונים, שראוי להקפיד עליהם לכתחילה. אמנם אלו חששות רחוקים, ובדיעבד, הטבילה כשורה.³⁵

(קפה) צריכה להטיל מים – להשתין.

(קפו) אם היא צריכה לכך – יתכן שהצריכה להוציא שתן, תכוון את איברי ההשתנה. והרי זה כעין חציצה, בבית הסתרים. אמנם זה חשש לכתחילה, ואם טבלה ללא הטלת מים, עלתה לה טבילה, ומותרת לבעלה.

(קפז) צריכה לבדוק עצמה בגדולים – הכוונה שתבדוק, אם זקוקה לעשות את צרכיה. כדי למנוע נוכחות של צואה, בקרבת מקום לנקב היציאה.

(קפח) ובקטנים – אפילו אם אינה חשה בצורך זה, ראוי שתבדוק עצמה.

(קפט) להסיר צואת החוטם – נזלת יבישה. די להסיר רירים יבשים, שרגילים להיפטר מהם. אכן כאמור, כל דברי הרמ"א הם חששות לכתחילה.

(קצ) למכת ראשה – פצע שיש בראשה.

(קצא) מודבק למכה – יש מכה בראשה, והשיער שמחוץ למכה, נדבק אליה, וחוצץ בטבילה. כי דרכם של בני אדם, להסיר שערות הדבוקות במכתם.

(קצב) מודבקות בטיט או בצואה – נדבקו שתי שערות זו בזו על ידי טיט, או

³⁵. כמבואר בש"ך ס"ק נה.

והוציא את בריסי עיניה מלמעלה (קצג), ^{פ"ה}וכן אם היו ב' שערות ריסי עיניה של מטה מדובקות בריסי עיניה שלמעלה (קצד), הרי אלו חוצצים.

^{פ"ה}כל בו.

סעיף מה

^{פ"ה}לא תטבול באבק של רגליה (קצה); ואם טבלה, ^{פ"ה}יש מי שאומר שאינו חוצץ (קצו) ^{פ"ה}ויש מי שאומר שחוצץ (קצז), אלא אם כן ^{פ"ה}תוספתא. ^{פ"ה}הרמב"ם שם מהתוספתא כפי גירסתו. ^{פ"ה}הר"ש בפ"י דמקואות כפי גירסתו.

שולחן ערוך כפשוטו

לכלוך אחר. דרך בני אדם להקפיד על הסרתן, על כן זו חציצה. (קצג) **והוציא את בריסי עיניה מלמעלה** – המציאות המתוארת כאן קשה להבנה, ואינה שכיחה כלל. וכפי הנראה, מדובר בריסים שבתחתית העין, ומעליה. והריסים למטה, נכנסו אל בין השערות למעלה (לזה קרא המחבר "ניקב"). וכיון שבני אדם מקפידים למנוע זאת, זו חציצה. (קצד) **מדובקות בריסי עיניה שלמעלה** – דין זה הוא כל שכן, מהדין הקודם. כי מדובר בריסים התחתונים, שדבקו בריסים העליונים. בכל אלה, כתב שתי שערות. כי בשערה אחת, כנראה לא רגילים להקפיד. למרות שאלו מקרים לא שכיחים, העיקרון המעשי היוצא מכאן הוא, שאם נדבקו שערות, ובני אדם רגילים להסירן, הרי זו חציצה. (קצה) **באבק של רגליה** – שמא בכניסתה למים, לא יסור האבק מעל רגליה. יתירה מזו, חיבורו עם המים, ייצור טיט שיידבק עליה, וזו ודאי חציצה. (קצו) **שאינו חוצץ** – כי זה חשש רחוק. האבק לא דבוק עליה, ואינו חוצץ. ומסתבר שיסור מרגלה, בעת כניסתה למים. (קצז) **שחוצץ** – מפאת החשש האמור, שבהפיכתו לטיט יחצוץ, ככל "מיעוט ומקפיד".

שפשפה (קצח) או שטבלה בחמין (קצט).

סעיף מז

נדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה (ר).

^{פ"ה} הרמב"ם בפ"א מהלכות מקואות, וכ"כ הרא"ש ממימרא דרב ביצה דף יח, א.

סעיף מז

^ז מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר, צריך להסירן על ידי חמין ולגורדן בצפורן (רא); ואם אינו יכול להסירן, אינו חוצץ (רב).

^ז ורקח.

שולחן ערוך כפשוטו

(קצח) שפשפה – והורידה את האבק.

(קצט) שטבלה בחמין – המים החמים ודאי מסירים את האבק, ואין כל חשש. ואף שלכתחילה יש לחוש לזה, בדיעבד סומכים על המקילים, בחשש שכולו מדרבנן.

(ר) שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה – מדובר בבגדים לא צמודים, או לא אטומים. אמנם בימינו, רוב הבדים אטומים, או צמודים. והטובלת בבגדים כאלה, לא עלתה לה טבילה. ומתוך שנקט המחבר לשון "מותרת לבעלה" משמע, שרק בדיעבד מותרת. מזה נראה, כי גם למחבר, כאשר יש לחציצה ברוב הגוף, אף שהחציצה אינה צמודה מאד, לכתחילה צריך להסירה. וכדברי הרמ"א בסעיף א, שהחמיר אפילו במיעוט הגוף.

(רא) ולגורדן בצפורן – דרך הנשים להקפיד, שלא תהיינה עליהן כנים. על כן זה "מיעוט ומקפיד", וחוצץ מדרבנן.

(רב) אינו חוצץ – כל אשה במצב זהה, לא תסירם, והרי זה מיעוט ואינו מקפיד. גם בזה הרמ"א לא חולק.

סעיף מח

^אנדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקרי, הרי זו מותרת לבעלה (רג). הגה: ויש מחמירין ומצריכין אותה טבילה אחרת (רד) (ב"י בשם רשב"א ור' ירוחם ורוקח והגהות אשר"י); ויש להחמיר לכתחלה (רה). יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה (רו), וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות, שלא ירגישו בהן בני אדם; ומי שאינה עושה כן, נאמר עליה: ארור שוכב עם בהמה (רז) (דברים כז, כא). ויש לנשים ליזהר כשיוצאות מן הטבילה שיפגע בה חברתה, שלא יפגע בה תחילה דבר טמא או גוי (רח); ואם פגעו בה דברים ^ארמב"ם שם ממימרא דנדה שנאנסה וטבלה, וכרב, חולין דף לא, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(רג) הרי זו מותרת לבעלה – כי טבילה אינה צריכה כוונה.
 (רד) ומצריכין אותה טבילה אחרת – הם סוברים שהדעה המובאת בגמרא, לפיה צריך כוונה בטבילה, הלכה כמותה.
 (רה) ויש להחמיר לכתחלה – לכתחילה, צריך לכוון. אך אם לא כוונה, הטבילה כשרה, כעיקר הדין. שאלה זו אינה מעשית, כי נדיר למצוא אישה, שתיפול למים. וסתם אשה ההולכת למקווה, מתכוונת לטהר עצמה בטבילתה.
 (רו) להיות צנועה בליל טבילתה – כי כל העניינים שבינו לבינה, צריכים להיות צנועים.
 (רז) ארור שוכב עם בהמה – ונכון להקים את המקווה במקום צנוע, אם אפשר.
 (רח) דבר טמא או גוי – הטבילה במקווה תכליתה, הכנת האישה לקראת בעלה, וראוי שתסיח דעתה ממחשבות זרות. לכן תתכנן לפגוש תחילה

אלו, אם היא יראת שמים תחזור ותטבול (רט) (ש"ד וכל בו ורוקח). ועיין לקמן סוף סימן ר"א (רי) אם מותר להטיל חמין למקוה או אם מותר לרחוץ אחר הטבילה.

שולחן ערוך כפשוטו

בחברתה, לפני פגישתה בדברים טמאים, המסירים דעתה מהקדושה³⁶.
(רט) תחזור ותטבול – אין זה חיוב, אלא הנהגה נכונה, כאשר הדבר אפשרי.
 למעשה, בעת יציאתה ממי המקווה, פוגשת האשה תחילה בבלנית, וסר כל חשש.

(רי) לקמן סוף סימן ר"א – בסעיף עה.

36. אין להנהגה זו מקור בתלמוד או ברמב"ם או במחבר. ונראה שה'פגיעה' הנזכרת כאן אין הכוונה לסתם ראייה, שלא במתכוון, אלא פגיעה שהיא כעין פגישתה. השתדלנו להסביר הנהגה זו, כדי שלא להיתפס באמונות טפלות חלילה, אלא רק באמונה בה' ובמצוותיו, שהם מקדשים האדם.

סימן קצ"ט

שצריכה האשה לבדוק בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת ובחול, ובו י"ג סעיפים.

סימן זה דן בהכנות שהאשה נדרשת לעשות לפני הטבילה, שתכליתם מניעת חציצה, העלולה לפסול את טבילתה. בגמרא¹ מובא כי חובה מן התורה לעיין בגופה, כלומר לבדוק שאין חציצה. מלבד חובה זו, תיקן עזרא הסופר חובה לרחוץ את ראשה במים, וכיום נהגו הנשים לרחוץ את כל גופן.

זה שהתבאר בגמרא, שחובת העיון היא מן התורה, טעון ביאור. הלוא מן התורה, רק חציצה ברוב הגוף, או ברוב השערות, חוצצת ופוסלת את הטבילה. מציאות זו, כאשר רוב הגוף, או רוב השערות מכוסות באיזו חציצה, נראית לא שכיחה כלל.

ונראה להסביר, שתנאי ההיגיינה של ימינו, שונים מהותית מאלו שבימיהם. מלבד זאת, הפעולות השגרתיות שבאותם ימים, היו שונים מאוד, מאלו של ימינו. רוב האנושות בתקופתם, עסוקה היתה בעמל כפיים מפרך, בעבודה בשדה, או בטיפול בבעלי חיים. ומים זורמים בבתים, כלל לא היו בנמצא. מציאות זו יצרה סביבת חיים, בה היתה החציצה מצויה ושכיחה. כגון שערות שדבק בהם הלכלוך, מפאת הזיעה. וגם רוב הגוף, שכיח היה שהתכסה בלכלוכים שונים. על כן חייבה התורה, לעיין בגוף ולחפוף את השיער, בגלל שכיחות החציצות, ברוב הגוף.

בימינו ההכנה לטבילה, קלה בהרבה מזו של זמנם. כי לכל אישה, יש מים זורמים בבית. מלבד זאת, רגילים להתקלח, מידי יום או יומיים. זאת ועוד, העבודות של זמננו, כמעט ואינן יוצרות חציצות. לכן נראה, שחובת העיון בימינו, היא ודאי מדרבנן בלבד. שהרי אם קיימת איזו חציצה, היא ודאי מועטה בלבד². דיני ההכנה, מוסברים בסימן זה. ובמציאות של ימינו, ההכנה

1. בבא קמא פב, א.

2. יש להביא לזה ראיה מדברי התוספות (נדה סו, ב ד"ה אם), שם הובאו דברי הירושלמי, וזה לשונם "כדאיתא בירושלמי דמסכת פסחים סוף פרק כל שעה, נדה חופפת וסורקת וטובלת, כהנת

קלה.

ההכנה העיקרית הנדרשת לפני הטבילה, מורכבת משלוש פעולות: א, עיון בגופה ובראשה, המוודא שאין חציצה. וזה החיוב העיקרי, שהוא כעין חיוב של תורה; ב. חפיפת הראש, שהיא מאוד נדרשת. כי הקשרים בשערות שכיחים מאד, וזו תקנת עזרא. ג. רחיצת כל הגוף, והוא מנהג שהתקבל בכל ישראל.

פעיף א

^אצריכה להדיח בית השחי ובית הסתרים (א) שלה במים (ולא בשאר משקין (ב)) (מהרי"ק שורש קנ"ט), ¹ולסרוק שיער ראשה יפה במסרק, שלא תהיינה שערותיה נדבקות זו בזו (ג); וכן צריכה האשה ²לעיין בעצמה ובבשרה ובודקת כל גופה סמוך לטבילתה, שלא ^אמימרא דרבא נדה דף סו, ב וכדרכי זירא, כל הראוי לבילה וכו'. ³ברייטא מתקנת עזרא בב"ק דף פב, א. ⁴ברייטא ורחץ את בשרו במים, שלא יהא וכו', שם, ומסיק שם שהוא מדאורייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **ובית הסתרים** – כל המקומות שאינם גלויים, והמים אינם נכנסים אליהם, אבל אפשר להגיע לתוכם, כגון הפה והחוטם. אסור שתהא בהם חציצה, למרות שהמים אינם באים עמם במגע.

(ב) **ולא בשאר משקין** – כי אלו עלולים להתייבש, וליצור חציצה.

(ג) **נדבקות זו בזו** – כי אם דבקו כמה שערות יחד, זו חציצה מדרבנן. ואם דבקו רוב השערות יחד, זו חציצה מן התורה.

אינה חופפת וסורקת. נדה כהנת חופפת וסורקת, שלא תחלוק בין נדה לנדה. וטעמא מפרש התם, לפי שכהנת תדירה בטבילה, לא החמירו עליה, ובעיוני סגי לה". משמע מן הירושלמי, שהואיל והיתה רגילה הכהנת לטבול הרבה, הייתה רוחצת, מטבע הדברים, מידי יום. על כן היה מקום להקל, בהכנתה לטבילה.

יהא עליה שום דבר מיאוס שחוצץ (ד); ותחוף כל גופה, ותשטוף במים חמין, בשעת חפיפת גופה ושערה (ה).

^יטור בשם רבי שמעיה בשם רש"י, וכ"כ בשם אביו הרא"ש, וכ"כ התוס' שם בנדה בד"ה אם סמוך וכו', במחזור הר"ר שמעיה מפרש בשם רש"י וכו'.

סעיף ב

החפיפה שבמקום שיער לא תהיה במים קרים, לפי שמסבכין את השיער, אלא במים חמין; ומיהו אפילו בְּחִמֵּי חֲמָה סגי (ו). ו'לא תחוף בנתר הנקרא בערבי: טפל (רמב"ם בפ"י המשנה פ"ב דכלים) ובלע"ז: גריד"א (ריב"ש), לפי שמתחך השיער וחוזר ומסתבך, ולא בְּאֶהָל, לפי שמסבך השיער, ולא בכל דברים המסבכים השיער (ז). הגה: וכל זה לכתחלה, אבל אם חפפה בנתר וכיוצא בו וראתה בעצמה שאין ^המימרא דאמימר שם. ^ימימרא דרבא שם. ^יטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) שום דבר מיאוס שחוצץ – חובת העיון בגופה היא כעין חיוב מן התורה, כי אם היו לכלוכים ברוב הגוף, היתה זו חציצה מן התורה. אמנם בימינו, לא שכיח שיהיו לכלוכים ברוב הגוף, על כן חובת העיון היא מדרבנן, כמוסבר בהקדמה.

(ה) בשעת חפיפת גופה ושערה – כך המנהג בכל ישראל. על כן תתקלח, או תרחץ באמבטיה, כדי לסלק כל חציצה אפשרית. וכבר למדנו בסימן הקודם, שרק הדברים שבני אדם רגילים להקפיד ולהסיר, חוצצים ופוסלים.

(ו) בְּחִמֵּי חֲמָה סגי – חִמֵּי חֲמָה הם מים שהשמש חיממה ישירות, ואין החום שלהם רב כל כך. עם כל זה, מותר לחפוף בהם את הראש. בדוד שמש של ימינו, המים חמים כמו בדוד חשמלי. ופשוט שמבחינת הלכה, אין הבדל בינם.

(ז) דברים המסבכים השיער – מוצרים היגייניים אלה, אינם מוכרים לנו כיום, אבל העיקרון הוא פשוט. מוצר היגייני העלול לייצר חציצה, אין להשתמש בו. הסבונים והשמפו של ימינו, אינם גורמים שום בעיה.

שערות שלה קשורין ומסובכין, שרי (ח) (מהרי"ק שורש קנ"ט). ואשה שצו אותה הרופאים שלא תחוף ראשה במים, רק בייך, יש לשאול לרופאים אם היין מסבך השערות, ואם אומרים שאינו מסבך יש לסמוך עליהן (ט); ואם אין הרופאים בקיאים בדבר, יש לאשה לנסות עצמה תחילה אם היין אינו מסבך השערות (י) (גם זה שם).

פעיף ג

החפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילתה (יא). ומהמנהג הכשר שתתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואז תטבול (יב). וכן מנהג כשר שאף על פי שחפפה, תשא עמה

^חשם בגמרא דף סח, א שלח רבין ורבא משמיה דרבי יוחנן. ^טשם בתוספות בד"ה כך אמרו כדי לצאת ולקיים דברי רש"י, שפי' שם אהא דשלח רבין וכו', ותמה על עצמן שמוטב שתהיה החפיפה ביום, לפי שבילילה ממהרת לביתה. ובשאלות דרב אחאי כתב, שמוטב שתהיה בלילה סמוך לטבילתה, והביאם הטור בשם אביו הרא"ש. ^ישם בתוספות וכ"כ הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) שרי – אזהרה זו היא רק לכתחילה, כי באמת מדובר בחששות רחוקים מאד. ובדיעבד, אם מעיינת ורואה שלא נוצרה חציצה, טבילתה כשרה. גם המחבר מודה בדין זה לרמ"א, שכל עיקרו זהירות לכתחילה.

(ט) יש לסמוך עליהן – ומותר לסמוך אפילו על רופאים גוים, כמו שכתב הבית יוסף (כאן) "ובכל מקום מצינו שסמכו חכמים על דברי הרופאים לעניין נדה. וגם לעניין חולה, ביום הכיפורים. ומעשים בכל יום, שאנו סומכים על דברי רופאים נכרים להאכילה".

(י) אם היין אינו מסבך השערות – סומכים על האשה עצמה, כי הכל תלוי במציאות. וכל אדם נאמן לתאר את המציאות, כפי שהוא חווה.

(יא) לכתחלה סמוך לטבילתה – כי אם תורחק הטבילה מהחפיפה, עלולות שערותיה להסתבך בינתיים, אלו באלו.

(יב) ואז תטבול – הסיבה להתחיל ממש לפני הלילה, היא החשש, שאם יותחלו ההכנות בלילה, לא תדקדק בהם, בגלל דוחק הזמן, וגם בגלל

מסרק לבית המבילה ותסרוק שם (יג). הגה: ובשעת הדחק שצריכה לחוף ביום (יד), או שאי אפשר לה לחוף ביום וצריכה לחוף בלילה, יכולה לעשות (טו) (בית יוסף בשם הפוסקים ובשם הרמב"ם פ"ב דמקואות). ובלבד שלא תמהר לביתה ותחוף כראוי (טז).

פעיף ד

^אחל טבילתה במוצאי שבת, שאי אפשר לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה (יז). הגה: ומכל מקום, מנהג יפה הוא, שתרחץ היטב בערב שבת, ובמוצאי שבת תחזור ותחוף ותסרוק מעט (יח) (טור).
^אמסקנת הגמ' שם, והלכתא וכו' הא דאפשר הא דלא אפשר, אהא קאי, וכפי' רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

שהתאורה בזמנם, כלל לא הייתה איכותית. ואם תקדים לחפוף, אולי תיווצר חציצה, אחר החפיפה. כל אלו, הן עצות טובות לכתחילה.
(יג) ותסרוק שם – אחר ההכנות שבבית, ראוי שתסרק עצמה סמוך מאד לטבילה. גם זו עצה טובה לכתחילה, והכל לפי המציאות.
(יד) שצריכה לחוף ביום – ואינה יכולה לחוף בסוף היום.
(טו) יכולה לעשות – כי החובה להסמיך את החפיפה לטבילה היא, כאמור, רק לכתחילה, בעת האפשר.
(טז) שלא תמהר לביתה ותחוף כראוי – יש לעשות את ההכנות הנדרשות במתינות, ובלי לחץ, ותשתמש בכל הזמן הנדרש לה. ואין צורך להאריך יתר על המידה, אלא כל אשה, כפי הנדרש לה. כגון אם שערוותיה קצרות, הרי אין חשש שהשערות יסתבכו בין החפיפה לטבילה, ויכולה לקצר.
(יז) תחוף בליל טבילתה – כי מעיקר הדין, גם חפיפה בלילה כשרה.
(יח) תחזור ותחוף ותסרוק מעט – כדי לצאת מכל חשש. כל זה כאמור, חומרא לכתחילה.

סעיף ה

י' נודמנה לה טבילה בליל שבת, תחוף ביום (יט).

י' לפי' רב אחאי אהא קאי הא דאפשר וכו'.

סעיף ו

י' חל ליל טבילתה במוצאי שבת והוא יום טוב שאי אפשר לחוף, אז תחוף בערב שבת (כ); וכן אם חלו ב' ימים טובים ביום חמישי וששי, וחל ליל טבילתה בליל שבת, תחוף ביום רביעי בשבת (כא) ו'תקשור שערותיה כדי שלא יתבלבלו (כב). הגה: גם תזהר בימים שבין החפיפה לטבילה מכל טינופת, ושלא ידבק בה שום דבר; גם מגיעת תבשילין, או מנתינתן לבניה הקטנים, תיזהר, אם אפשר לה ליזהר, אם הם דברים הנדבקים (כג) (טור וכן כתב הב"י בשם הרא"ש וסמ"ג וסה"ת). ואם אי אפשר לה ליזהר, כגון שאין לה מי שיעשה במקומה או שצריכה ליגע בהן בשעת י'ממימרא דרב הונא, אשה חופפת וכו' וכר חסדא שם, דף סז, ב. וכ"כ התוספות שם דף סח, א בד"ה והלכתא וש"פ. י'הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) תחוף ביום – אפילו אם חופפת זמן רב לפני השקיעה, כי בשבת עצמה, אסור לחפוף. אמנם צריכה להיזהר, שלא לעסוק בדברים החוצצים.

(כ) תחוף בערב שבת – ואף שיחלף יום שלם בין החפיפה לטבילה, מותר לה לחפוף. ובתנאי שלפני הטבילה, תעיין בגופה.

(כא) תחוף ביום רביעי בשבת – מלבד החפיפה, צריכה גם לעיין ולוודא שאין לה חציצה.

(כב) כדי שלא יתבלבלו – אף שמרחיקה בין החפיפה לטבילה, שני ימים שלמים, מותר לה. ובלבד שתיזהר, לבל ייווצרו קשרים בשערותיה.

(כג) אם הם דברים הנדבקים – תיזהר לבל תיגרם חציצה, אחר החפיפה והרחיצה.

אכילה, אין לחוש, ומכל מקום תרחוץ ידיה כל פעם שלא תבא לידי חציצה (כד). ^{טו}ובשעת טבילה תעיין ותבדוק היטב כל גופה ושערות ראשה, שלא יהא דבר חוצץ, ^{טז}ותדיח בית הסתרים במים חמים שהוחמו, ^{טז}ואפילו ביום טוב (כה), ^{יז}וכן תחצוץ שיניה בטוב בשעת הטבילה שלא ישאר פירורין ולא בשר ולא עצם (כו). (ועיין לעיל סימן קצ"ז (כז) אם לא חל טבילתה במוצא שבת, אם תוכל לטבול במוצאי שבת (כח)).

^{טז}הרשב"א בת"ה וכ"כ הר"ן. ^{טז}הרא"ש שם. ^{יז}טור. ^{יח}סמ"ג וסה"ת מפני המאכל שאכלה בימים שבנתיים.

סעיף ז

^{יט}במקום שִׁירָאוֹת לטבול בלילה (כט), אין להתיר לחוץ מערב שבת ^{יט}תוספות שם דף סז, ב בד"ה משום סרך בתה וכ"כ הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) **שלא תבא לידי חציצה** – במקום או בזמן שאי אפשר להחמיר, סומכים על עיקר הדין, ותטפל בלדיה ותיזהר לרחוץ ידיה, כדי לוודא שאין עליה חציצה.

(כה) **ואפילו ביום טוב** – חימום המים ביום טוב, לרחיצת הגוף כולו, נאסר אמנם בגזירת חכמים. אבל לצורך רחיצת חלקים מן הגוף (בית הסתרים), מותר לחמם מים ביום טוב, וכך תעשה.

(כו) **ולא בשר ולא עצם** – כי אף שבית הסתרים אינו צריך לבוא במגע עם המים, אסור שתהיה שם חציצה, כפי שלמדנו בסימן הקודם.

(כז) **לעיל סימן קצ"ז** – סעיף ב.

(כח) **תוכל לטבול במוצאי שבת** – שם התבאר כי היכולה לטבול לפני מוצ"ש, לא תטבול לכתחילה, במוצאי שבת.

(כט) **שִׁירָאוֹת לטבול בלילה** – ואז מותר לטבול ביום השמיני (כמבואר לעיל סימן קצז סעיף ד).

ולטבול ביום שבת (ל), דְּתִירֵי קָלִי בְּהֶדְדֵי לֹא מְקַלֵּינָן (לא); קָלָא
דְּסָרְךָ בְּתָהּ (לב), וְקָלָא דְּהֶרְחַקְתָּ חֲפִיפָה מִטְבִּילָהּ (לג).

סעיף ח

בִּימֵי חוֹל (וכל שכן ביום טוב (לד)), אם חפפה ועיינה עצמה היום,
וטבילה בליל יום אחר, עלתה לה טבילה בדיעבד, אף על פי שלא
טור בשם הרשב"א בת"ה (וראב"ד בספר בה"נ).

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) ולטבול ביום שבת – והחפיפה נעשתה זמן רב לפני הטבילה.
(לא) דְּתִירֵי קָלִי בְּהֶדְדֵי לֹא מְקַלֵּינָן – כי לא מחברים שתי קולות.
(לב) קָלָא דְּסָרְךָ בְּתָהּ – ראינו בסימן קצז, שאין לטבול ביום ואפילו ביום
השמיני, כדי שבתה לא תטעה, ותחשוב שמותר לטבול ביום. כי תבוא להקל,
ותטבול ביום השביעי, ויש בזה חשש מן התורה. ולא התירו טבילה ביום
השמיני, מלבד שעת הדחק.
(לג) וְקָלָא דְּהֶרְחַקְתָּ חֲפִיפָה מִטְבִּילָהּ – צריך להסמך את החפיפה, לכתחילה,
קרוב ככל האפשר, לשעת הטבילה. לכן שלא בשעת הדחק, כגון במקרה שלנו,
אין מקילים, כי אין לצרף שתי קולות³. ורק בשעת הדחק, אפשר להקל. כגון
אם חלה הטבילה במוצאי שבת, ובמוצ"ש אין החפיפה אפשרית. כי יום טוב
חל מיד אחר שבת, ביום ראשון. במקרה כזה, מקילים לחפוף בערב שבת
(כנתבאר לעיל סעיף ו).
(לד) וכל שכן ביום טוב – שאז מוצדק להרחיק את הטבילה מהחפיפה.

3. תמה המחבר בבית יוסף, מדוע לא הביא הטור דין זה, המובא הן בתוספות, והן ברא"ש. ונראה
ליישב שלכן לא הביא הטור דין זה, כי לדעתו הואיל ואלו חומרות דרבנן, יש לסמוך בזה על רבינו
משולם, שהתיר לצרף שתי קולות אלה, ששתייהן חששות וחוקים.

אפשר להורות על פי זה הלכה למעשה, בשעת דוחק גדול, ולהתיר לחפוף בערב שבת ולטבול
ביום שבת. כי יש על מי לסמוך, כדעת הש"ך בסימן רמב, שמותר לסמוך בשעת הדחק על דעת
יחיד, באיסורים דרבנן.

היו חפיפה ^{כא}ובדיקה סמוך לטבילה (לה); אבל אם לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילה, אף על פי שעיינה בעצמה בגופה (לו), ואפילו חפפה מיד אחר הטבילה וסרק במסרק ולא מצאה שום נימא קשור, לא עלתה לה טבילה (לז); ואין צריך לומר אם חפפה במקום שיער, ולא עיינה בשאר גופה, שלא עלתה לה טבילה, ^{כב}שעיון הגוף הוא דבר תורה (לח).

^{כא}שם בב"ה. ^{כב}שם בת"ה וצינתיו לעיל בסעיף א'.

סעיף ט

^{כג}במה דברים אמורים, בשאר כל הגוף, אבל בבית הסתרים (לט) כיון שאין צריכים לביאת מים (מ), אם לא עיינה אותם קודם לכן ^{כד}טור בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש.

שולחן ערוך כפשוטו

(לה) סמוך לטבילה – כי לא חוששים שהתחדשו חציצות, בין החפיפה לטבילה. אמנם לכתחילה, צריך לחשוש.

(לו) אף על פי שעיינה בעצמה בגופה – חובת העיון בגוף היא כעין של תורה, כפי שהסברנו בהקדמה. גם החפיפה היא חובה גמורה, מתקנת עזרא. ואם לא חפפה, לא עלתה לה טבילה אף בדיעבד. כי אין זו חומרא, אלא חובה גמורה. ונראה שאישה ששערותיה קצרות ועיינה אף שלא חפפה שבדיעבד עלתה לה טבילה.

(לז) לא עלתה לה טבילה – כי חוששים שבכניסתה למים, היתה חציצה על גופה. וביציאתה מן המים, נעלמה החציצה. וכיון שחפיפת הראש היא חובה גמורה מתקנת עזרא, אין להקל בה.

(לח) שעיון הגוף הוא דבר תורה – כפי שהסברנו בהקדמה. והיום הוא כעין של תורה, כי נדיר מאוד למצוא, אם בכלל, לכלוך המכסה את רוב הגוף.

(לט) אבל בבית הסתרים – כגון בפה באוזן ובחוטם.

(מ) שאין צריכים לביאת מים – והחציצה במקומות אלה, היא חומרא של חכמים.

ואחר כך עיינה אותם ולא מצאה בהם שום דבר, עלתה לה טבילה (מא).

סעיף י

^{טז} חפפה ועיינה וטבלה (מב), ובעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ, ^{כז} אם בתוך עונה שחפפה טבלה (מג), אינה צריכה טבילה אחרת (מד); ואם לאו (מה), צריכה טבילה אחרת (מו). הגה: אף על פי שהיתה החפיפה סמוך לטבילה, כגון שחפפה ביום סמוך לערב וטבלה ^{טז} מימרא דרבא שם בנדה דף סו, ב אם סמוך לחפיפה וכו'. ^{כח} טור בשם הרשב"א בת"ה ומאי סמוך בו ביום ושכ"כ הרז"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(מא) עלתה לה טבילה – כי היות והחציצה במקומות אלה היא חומרא, אין להחמיר ולהצריכה טבילה נוספת, אם בפועל לא נמצא אחר הטבילה, כל דבר חוצץ.

(מב) חפפה ועיינה וטבלה – עשתה הכל כדין.

(מג) בתוך עונה שחפפה טבלה – ה'עונה' היא פרק זמן, או מהזריחה עד שקיעה, או מהשקיעה עד זריחה.

(מד) אינה צריכה טבילה אחרת – כיון שלא חלפו שעות רבות, משעת החפיפה והעיון, עד הטבילה. וזו קולא, כי יתכן שחפפה בבוקר, וטבלה בסוף היום. ובינתיים, חלפו כמעט 12 שעות.

(מה) ואם לאו – אם לא טבלה, בעונה בה חפפה ועיינה.

(מו) צריכה טבילה אחרת – כיון שאולי חלף זמן רב, בין החפיפה והטבילה. יש לחשוש שבינתיים, בין שעת החפיפה והעיון לשעת הטבילה, ארעה איזו חציצה. וחומרה זו אפילו אם עיינה לפני הטבילה ממש שרק החפיפה היתה בעונה אחרת⁴. ולפני שמחייבים לטבול עוד פעם צריך לוודא שהחציצה שנמצאה היא חציצה שדבוקה ושדרך נשים להקפיד.

4. כך כתב הש"ך ס"ק טו.

בתחילת הלילה, הואיל והיה בשתי עונות (מז) (ב"י בשם הרמב"ם). ¹⁰ ולהרמב"ם (מח), בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת (מט), אלא שזו (נ) אינה ¹¹ בפ"ב מהל' מקואות וכפי גירסתו שם בגמרא, כמ"ש הכ"מ שם וב"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(מז) הואיל והיה בשתי עונות – דברי הרמ"א, הם פירוש דברי המחבר, ויש בהם קולא וחומרא. הקולא היא, שאם עשתה הכל באותה עונה, אינה צריכה לחזור ולטבול, למרות שחלפו כמה שעות. החומרא היא, שאם חפפה ועיינה בסוף היום, ומיד אחר כך בהגיע הלילה, טבלה במקווה, ומצאה חציצה, צריכה לחזור ולטבול.

למרות שזו חומרה גדולה, כי הלוא עשתה ממש כדין, ויתכן שהסמיכה את העיון לטבילה. מה גם שהסיכויים שאכן ארעה חציצה, קטנים בהרבה, ממי שעשתה חפיפה ועיון בתחילת העונה, וטבלה בסוף העונה, בכל אופן החמירו. כי נראה שלא רצו להגדיר זמן של שעות, אלא נתנו פרק זמן מוגדר וברור. אם נעשתה הטבילה וההכנות באותה עונה, אין לחשוש. כי בדרך כלל באותה עונה, אין הרבה זמן. אבל בשתי עונות, יתכן זמן רב בין החפיפה לטבילה.⁵

(מח) ולהרמב"ם – הרמב"ם חולק על כל האמור. לדעתו אם נמצאה חציצה אחרי הטבילה, לא אומרים שהחציצה ארעה אחרי הטבילה, אלא בכל מצב, תשוב ותטבול. כל השאלה היא, אם חייבת גם חפיפה נוספת, או רק טבילה שניה.

(מט) צריכה טבילה אחרת – בין אם טבלה בעונה אחרת, ובין אם טבלה באותה עונה, צריכה טבילה חוזרת. כי עינינו רואות שאחר עלייתה, היתה עליה חציצה. וקשה לטעון, שחציצה זו הגיעה רק אחרי הטבילה. (נ) אלא שזו – שעשתה הכל באותה עונה.

5. יש פוסקים (הביאם הש"ך ס"ק יד) שחולקים ולא מקפידים אם זה באותה עונה אם לאו, אלא אם היתה החפיפה סמוכה לטבילה אם לאו. וצידד הש"ך, להחמיר בשתי השיטות. ולמעשה, הכל תלוי לפי המציאות והסבירות.

צריכה לחזור לחוף (נא) וזו צריכה (נב) (וכן דעת רבינו ירוחם).

סעיף יא

¹⁰ **במה דברים אמורים (נג), כשלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה (נד), אבל אם נתעסקה בו בין טבילה לבדיקה אינה צריכה**

¹¹ טור מדברי הרשב"א בת"ה, וכתב הב"י וטעמו מדתניא פ"ק דחולין דף י', א טבל ועלה וכו', והוא תמוה לענ"ד, דמהדר אהיתרא והביא ראיה לאיסורא, ואדרבה צ"ל לדעת הרשב"א, דההיא ברייתא לטהרות מיירי, וכמ"ש התוס' שם בשם ר"ח דלטהרות החמירו יותר מלבעלה וכו', אבל הרמב"ם בספ"ב מהלכות מקואות מפרשה שה"ה לבעלה, ופסק כוותיה, דלא עלתה לה טבילה, אא"כ אומרת ברי לי שלא היתה עלי קודם לכן, וכ"כ הרשב"א שם בשם הראב"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) אינה צריכה לחזור לחוף – די לה בהסרת החציצה. ואינה צריכה חפיפה נוספת, כי לא חוששים שנוצרו חציצות נוספות.

(נב) וזו צריכה – אם לא עשתה הכל באותה עונה, יתכן שחלף זמן רב, בין החפיפה לטבילה. ויתכן שמלבד החציצה שהתגלתה, קיימת חציצה נוספת, שארעה בין החפיפה לטבילה. על כן תחזור ותחפוף, ורק אז תשוב וטבול. אם אין זו שעת הדוחק, נכון לחשוש לשיטת הרמב"ם.

יש לציין, כי כל השאלות בסעיף זה רלוונטיות, רק למקרה בו החציצה שנמצאה אחרי הטבילה, דבוקה עליה, והוא דבר שמקפידים עליו. אבל בחציצה שרוב בני אדם אינם מקפידים עליה, אינה צריכה לחזור ולטבול.

(נג) במה דברים אמורים – מה שאמרנו, שאם מצאה דבר חוצץ אחר הטבילה שצריכה לחזור ולטבול לשיטה ראשונה, כשלא טבלה באותה עונה בה חפפה ועיינה. ולדברי הרמב"ם, אפילו אם טבלה סמוך לחפיפה ולעיון.

(נד) באותו המין אחר טבילה – לא עסקה בדבר החוצץ, אחר הטבילה. לכן סביר שארעה החציצה, לפני הטבילה.

טבילה אחרת, שאני תולה אותו במין שנתעסקה בו (נה); ^{כח} אבל אם לא חפפה קודם טבילה (נו), אין תולין בו אף על פי שנתעסקה בו אחר טבילה (נז).

^{כח} טור ופי' הרב ט"ז שחפפה ביום שלפני פניו כגון שחפפה בע"ש וטבלה במ"ש, דאי לא חפפה כלל, הא כתב לעיל בסעיף ח' אפילו עיינה ובדקה עצמה מיד אחר הטבילה, לא עלתה לה טבילה, והרב ב"ח פי' בע"א עי"ש.

סעיף יב

^{כט} במה דברים אמורים, בשאר כל הגוף, אבל בית הסתרים, אם לא עיינה אותם קודם טבילה ואחר טבילה גם כן לא עיינה עד שנתעסקה בדבר החוצץ, ואחר כך נמצא בהם מאותו המין, תולין להקל (נח).

^{כט} שם בשם הראב"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(נה) תולה אותו במין שנתעסקה בו – כי סביר שהחציצה באה מהדבר שנתעסקה בו, אחרי הטבילה.

(נו) לא חפפה קודם טבילה – אלא הקדימה את החפיפה יום או יומים, שעשתה שלא כדין.⁶

(נז) שנתעסקה בו אחר טבילה – כי אם לא חפפה, חזקה שהיתה עליה חציצה. ואי אפשר להקל ולתלות בדבר שהתעסקה בו, אחרי הטבילה.

(נח) תולין להקל – כי הדין, שחציצה במקומות נסתרים פוסלת טבילה, זו רק חומרא של חכמים.⁷ כל שכן במצב זה שהוא ספק דרבנן, ויש להקל בו.

6. הסברנו בדברי המחבר, שאשה זו הקדימה את החפיפה לטבילה, ולא שנמנעה ולא חפפה כלל. כי אם לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילתה בדיעבד, אפילו לא מצאה כלום אחרי הטבילה, כפי שראינו בסעיף ח' (כך הסביר הט"ז ס"ק יד). וראה בש"ך ס"ק יז, שהביא עוד פירושים.

7. נוספת על חומרת "מיעוט ומקפיד, חוצץ".

סעיף יג

לחפפה קודם טבילה, ובין חפיפה לטבילה נתעסקה בדברים החוצצין, או שנתנה לבנה תבשיל^א הראוי לידבק בה, לא עלתה לה טבילה^ב אפילו אם בדקה מיד אחר טבילה ולא מצאה עליה שום דבר חוצץ, שאני אומר בעלייתה מהמים נפל ממנה, וצריכה טבילה אחרת (נט). הגה: מיהו אם בדקה עצמה קודם טבילה, וראתה שלא נדבק בה שום דבר, אין צריך טבילה אחרת (ס) (הגהת ש"ד ומרדכי וב"י בשם הרשב"א); אבל מותרת ללבוש בגדיה בין חפיפה לטבילה (סא), ולא תקח תנוק אצלה (סב) (ב"י בשם הרמב"ם וע"ל סימן קצ"ח).
 למימרא דרב גידל אמר רב נדה דף סז, א. ל"טור וכ"כ הרשב"א. ל"שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(נט) וצריכה טבילה אחרת – כי התעסקות בדברים הגורמים חציצה, מבטלת את העיון והחפיפה.
(ס) אין צריך טבילה אחרת – וזה מוסכם על המחבר.
(סא) ללבוש בגדיה בין חפיפה לטבילה – ולא חוששין שמא יידבק בגופה דבר כלשהו מבגדיה. גם זה מוסכם על המחבר.
(סב) ולא תקח תנוק אצלה – שמא ילכלך אותה. ואם לקחה, תעיין שוב. כדי שאם תמצא דבר חוצץ, תסירהו מגופה.

סימן ר'

אימתי תעשה ברכת הטבילה, ובו פעיף אחד.

יש לנו כלל בהלכה, שאת כל הברכות צריך לברך לפני קיום המצווה. ורק במקרים שזה לא מתאפשר, מברכים אחרי המצווה. יש כלל נוסף ולפיו, אדם ערום לא יכול לברך, כי כתוב בתורה "וְלֹא יֵרָאֶה בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר" (כלומר, בְּשָׁעָה שְׂאֵתָהּ מִדְּבַר בּוֹ, לֹא יֵרָאֶה בָּהּ עֲרוֹתָ¹). והנה הטבילה נעשית בעירום, אם כן מתי יש לברך? סימן זה דן בשאלה זו.

פעיף א

^אכשפושטת מלבושיה, כשעומדת בחלוקה, תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה (א), ותפשוט חלוקה ותטבול; ואם לא בִּרְכָה אז (ב), תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים (ג); וְאִם הֵם

^אטור בשם אביו הרא"ש והראב"ד וכדעת הרי"ף בשם הגאונים, אהא דתניא כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, א"ר חסדא חוץ מן הטבילה, פסחים דף ז', ב. כתב הרי"ף בשמם, דלא אמר רב חסדא אלא בטבילת גר בלבד, דאכתי גברא לא חזי, וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות ברכות. ^בשם בשם הראב"ד, ממשנה ברכות דף כב, ב. ^גברייתא שם דף כה, ב וכי"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) וצונו על הטבילה – צריכה לברך לפני הטבילה, כשעדיין לבושה בבגד, המכסה את ערוותה.

(ב) לא בִּרְכָה אז – כגון ששכחה, וכבר נמצאת במים, ולא רוצים להטריחה לצאת.

(ג) לאחר שתכנס עד צוארה במים – והמים נחשבים ככיסוי לערווה, אם הם עכורים.

1. לשון הברטנורא תרומות א, ו.

צלולים (ד), עוכרתן ברגליה ומברכת (ה). הגה: ויש אומרים שלא תברך עד אחר הטבילה **(ו)** (טור בשם בעל הלכות גדולות והוא בה"ג דף פ"ה ע"ב ורש"י ורמב"ן סימן שכ"ח וש"ד), וכן נוהגים שלאחר הטבילה, בעודה עומדת תוך המים **(ז)**, מכסית עצמה בבגדה או בחלוקה, ומברכת **(ח)**.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) ואם הם צלולים – ואסור לה לברך, כי אסור לברך ערום. והמים אינם נחשבים ככיסוי, אם הם צלולים.

(ה) עוכרתן ברגליה ומברכת – בזמנם לא היה ריצוף ברצפת המקוואות, על כן יכלה לעכור את המים ברגליה, ולומר ברכה. אמנם בימינו, כל המים צלולים, ופתרון זה אינו אפשרי. לכן תצא מן המקווה, תכסה ערוותה ותברך, ותירד לטבול. זהו מנהג הספרדים.

(ו) שלא תברך עד אחר הטבילה – מנהג זה מקורו בטבילת גרים, שאינם יכולים לברך לפני הטבילה, בעודם גויים. לכן הנהיגו לברך אחר הטבילה, ולא חילקו בין טבילה לטבילה.

(ז) בעודה עומדת תוך המים – כדי שלא יחלוף זמן רב בין הטבילה לברכה, ואז ברור שהברכה מתייחסת למצווה, הנעשית עכשיו.

(ח) ומברכת – כיום נהגו האשכנזים, שמיד אחרי הטבילה, בעודן במים, מברכות את הברכה, למרות שהמים צלולים. המים לדעתם, יכולים להיחשב ככיסוי לערוה, למרות שהם צלולים. ויש מדקדקות לחבק זרועותיהן, כמחיצה בין הערוה ללב².

2. הש"ך והט"ז, שניהם סוברים כי די בהוצאת הראש מן המים, כדי לברך, ואין צורך לעכור את המים. ומותר לברך אף אם לא תחבק עצמה בזרועותיה. כי חיבוק הזרועות, הוא חומרא, שתכליתה יצירת מחיצה בין ערוותה לליבה.

הלכות מקוואות

סימנים ר"א – ר"ב

סימן ר"א – דיני המקוה ומימיו, ובו ע"ה סעיפים.

הקדמה לסימן

סימן זה דן בכשרות המקוה ומימיו.

עיקרי ההלכות בדיני המקוה, נובעים מהפסוק המרכזי העוסק במקוה (ויקרא יא, לו) "אֵךְ מַעְיָן וּבֹר מְקִיָּה מִיָּה יִהְיֶה טָהוֹר וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטָּמָא".
טבילה בקרקע ולא בכלי: מהמילים "מַעְיָן וּבֹר" לומדים שהטבילה צריכה להיות במקום המחובר לקרקע, כמו מעיין ובור. טבילה במים שבכלי, אפילו גדול מאוד, פסולה מהתורה (סעיף ו).

מים זורמים ומים עומדים: מהמילה מַעְיָן לומדים שמעיין מטהר גם בזרימתו. המילה "אֵךְ" מלמדת שרק מעיין, שטבעו בכך, מטהר בזרימה. בור מקוה מטהר רק כאשר מימיו עומדים. הפוסקים נחלקו בשאלה אם פסול מים זורמים בבור הוא מן התורה או מדרבנן (סעיף ב).

זחילה (דליפה): מדין המים העומדים במקוה לומדים שדליפה (זחילה) פוסלת את המקוה, כיוון שהיא הופכת חלק מהמים לזורמים (נ).

מים שאובים: מים שנשאבו בכלי ונשפכו למקוה פסולים. יש אומרים שפסול זה הוא מן התורה, ולומדים זאת מהסמיכות בין "מַעְיָן" ל"מְקִיָּה" – כמו שמעיין הוא נביעה טבעית מהקרקע, כך גם המקוה צריך לקבל את מימיו באופן טבעי (למשל, מי גשמים). יש הסוברים שהפסול הוא מדרבנן, גזירה שמא יטבלו בכלי. לדעת המחבר, אפילו כל המקוה ממים שאובים, האיסור הוא מדרבנן. לדעת הרמ"א, מיעוט מים שאובים פוסל מדרבנן, ואילו רוב מים שאובים פוסל מן התורה (סעיף ג).

מי פירות: מהמילים "מְקִיָּה מִיָּה" לומדים שמקוה כשר רק במים ולא במשקים אחרים, כמו מיצי פירות (סעיף כד).

שיעור מקווה: שיעורו המינימלי של מקווה נלמד מהפסוק (ויקרא יד, ט) "וַיִּרְחֹץ אֶת בְּשָׁרוֹ בַּמַּיִם". חכמים דרשו מכך שהטבילה צריכה להיות במקום שיכול להכיל את כל הגוף. ושיעורו שזה מקום בגודל "אמה על אמה בגובה שלש אמות", המכיל ארבעים סאה (סעיף א).

המשכה: מים שאובים שלא נשפכו ישירות למקווה, אלא נגדרו על הקרקע, אינם נחשבים שאובים, וחכמים לא גזרו עליהם. עם זאת, המשכה כשרה רק אם יש במקווה יותר מ-20 סאה מי גשמים, המהווים את רוב המקווה (סעיף מד).

הווייה: מהפסוק "אֶךָ מַעְיָן וּבֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר" למדו חכמים שהבאת מים למקוה ("הווייה") צריכה להיעשות בטהרה. כלומר, המים צריכים להגיע למקווה שלא באמצעות אדם או חפץ שמקבל טומאה. הפוסקים נחלקו אם פסול זה הוא מן התורה או מדרבנן (דין זה מופיע בסעיפים לה, לט ועיקרו בסעיף מח).

חלוקת הסימן

הסימן ארוך ורובו דן באיסור מים שאובים. חלוקתו היא כדלקמן:

סעיף א: עיקר הדין

סעיפים ב-יד: הבדל בין נהר למקווה בדיני מים עומדים, זוחלים, שאובים ובכלים.

סעיפים טו-כב: מתי מים שאובים, אינם פוסלים את המקווה.

סעיפים כג-לג: אלו נזלים נחשבים כ"מים שאובים" הפוסלים את המקווה.

סעיפים לד-מג: אלו כלים הופכים את המים ל"שאובים".

סעיפים מד-מט: דיני המשכה והווייה על ידי טהרה.

סעיפים נ-נא: דיני זחילה.

סעיפים נב-סא: דיני חיבור בורות ומקוואות.

סעיפים סב-סו: טבילה במקוואות שאין בהם כמות מים מספקת או שאינם עמוקים.

סעיפים סז-עה: ספק מים שאובים וספקות בטבילה.

סעיף א

^אאין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ (א). ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת ^בעד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה (ב) או מעיין (ג) ^גשיש בהם ארבעים סאה (ד); ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש ^אלשון הרמב"ם בפ"א מהא"ב. ^בציינתיו לעיל ריש סימן קצ"ז וקצח. ^גברייטא עבודה זרה דף עה, ב וספ"ק דחגיגה.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) ברחיצה במרחץ – המרחץ של ימיהם היה פסול מכמה סיבות: (א) יתכן שהמים היו שאובים. (ב) יתכן שלא היה למרחץ את הגודל הנדרש. (ג) יתכן שרחצו בכלים, והמרחץ אינו מחובר לקרקע, כנדרש מן התורה. לכן טבילה במרחץ פסולה מן התורה. גם אם מדובר במרחץ המחובר לקרקע, בעל השיעור הדרוש, אבל מולא במים שנשאבו על ידי כלים, המקווה פסול.

(ב) מקוה – המקווה הוא מי גשמים המכונסים במקום אחד, ואינם זורמים.

(ג) מעיין – מעיין הוא מים טבעיים הנובעים מהאדמה וזורמים. מעלת המעיין גדולה יותר ממקווה, שכן טמא זב אינו נטהר אלא במי מעיין, ככתוב בתורה (ויקרא טו, יג) "מֵי־מַעִיִן".

(ד) ארבעים סאה – הסאה היא שיעור נפח השווה ל-144 ביצים.

לדעת הרב חיים נאה, נפח ביצה הוא 57.6 סמ"ק, ולכן סאה היא 8.3 ליטרים (8,294.4 סמ"ק), ו-40 סאה הן 332 ליטרים.

לדעת החזון איש, נפח ביצה הוא 99.53 סמ"ק, ולכן סאה היא 14.3 ליטר (14,332.3 סמ"ק), ו-40 סאה הן 572 ליטרים.

למרות שהעיקר להלכה כדעת הרב חיים נאה, נהוג להקים מקוואות על פי השיטה המחמירה של החזון איש, כדי למנוע כל ספק.

אמות במרובע (ה),¹ באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע (ו),² ה"אם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכנסות כל גופה בהן בבת אחת (ז);³ וצריך שיעלה בַּתְּשִׁבָּרַת (ח) מ"ד אֶלֶף וק"ח אצבעות בַּגּוֹדֵל ועוד חצי אצבע (ט) (ד"ע בב"ה); וצריך ר"ש ב"ש הרשב"ד דבעינן אמה שוחקת, וכ' הרשב"א שהשוחקת יתירה על העצבה חצי אצבע, ממשנה ט, פ"ז דכלים. רבינו ירוחם. הוא לפי חשבון אמה בת ו' טפחים וחצי אצבע, שהוא כ"ד אצבעות וחצי אצבע, דאז יש באמה על אמה ת"ר אצבעות. וברום ג' אמות, מ"ד אלפים וק"ח אצבעות, וג' חלקים שמינית אצבע, ולא דק הרב בשמינית האצבע, ולחומר.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) **על רום שלש אמות במרובע** – שיעור אמה על אמה בגובה שלוש אמות נלמד מהפסוק (ויקרא יד, ט) "וַיִּרְחֹץ אֶת בְּשָׁרוֹ בַּמִּים". חז"ל דרשו מכך שהכוונה היא למים שכל גופו של הטובל נכנס בהם, ושיעורו זאת במידות אלו.

(ו) **באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע** – בכל אמה יש 6 טפחים וחצי אצבע, וכל טפח הוא 4 אצבעות. לכן, אמה שווה ל-24.5 אצבעות. מכאן החישוב של 44,118 אצבעות מעוקבות ($24.5 \times 24.5 \times 73.5$), המובא בהמשך הסעיף.

(ז) **להתכנסות כל גופה בהן בבת אחת** – כי למדנו, שאם לא יוכנס כל הגוף בבת אחת, הטבילה פסולה מן התורה.

(ח) **בתשבורת** – המילה "תשבורת" פירושה חשבון. כעת יסביר המחבר את חשבון המקוה, באצבעות מעוקבות.

(ט) **ועוד חצי אצבע** – תרגום: החשבון הוא 44,118 אצבעות מעוקבות.¹ ולפי השיטות השונות ביחס בין אצבעות, ובין המידות של ימינו, נדרשים 353 ליטרים – לפי הדעה המקילה², ויש מחמירים עוד יותר. למעשה, המקוואות הנבנים בימינו, אין בהם כל חשש.

1. על פי החשבון שאמה היא 24.5 אצבעות, נמצא שיש בכל אמה על אמה בגובה 3 אמות, 24.5 אצבעות * 24.5 אצבעות * 73.5 אצבעות, ובסך הכל - 44,118 אצבעות מעוקבות.

2. על פי החשבון שאצבע הוא 2 ס"מ, החשבון הוא $49 \times 49 \times 147 = 353,000$ ס"מ מעוקבים, המכילים 353 ליטר. וזה די דומה לחשבון על פי אמות, לפי שיטת הגר"ח נאה.

שיהיה החרין שבו המים גדול יותר משיעור זה (י), כדי שכתכנס הטובלת ויתפחו המים ישארו שם ארבעים סאה (יא)

(תוס' פ' ערבי פסחים).

סעיף ב

^א(יב) מי מעיין מטהרין ^חאף בזוחלין (יג) (פירוש 'זוחלין', נמשכים והולכים ואינן מכונסים); מי גשמים אין מטהרין אלא בַּאֲשְׁבוֹרָן (יד) (פירוש, מקום עמוק שמתכנסים בו המים, ונקרא אֲשְׁבוֹרָן) אבל על ידי זחילה פסולין מן התורה (טו) (ב"י 'משנה סוף פ"ק דמקואות. "טור וכ"כ התוס' שבת דף סה, ב. וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות וש"פ, וטעמא דמלתא משום דמעין נקרא בכל ענין, בין בזוחלין בין באשבורן. אבל מקוה, אינו נקרא אלא באשבורן, כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד. וכהאי גוונא מפרשי' מקוה דכתיב בקרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(י) גדול יותר משיעור זה – לא די במקווה שיכול להכיל ארבעים סאה עד שפתו.

(יא) ישארו שם ארבעים סאה – המקווה צריך להכיל יותר מארבעים סאה עד שפתו, משום שכאשר האישה נכנסת למקווה, היא תופסת נפח, והמים עולים. אם היו בדיוק ארבעים סאה עד השפה, חלק מהמים היו נשפכים, והטבילה הייתה נפסלת. על כן צריך המקווה להכיל בצורה ניכרת, כמות מים גבוהה מארבעים סאה.

(יב) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן בהבדל בדין מקווה, בין מים הנובעים במעיין, ובין מי גשמים.

(יג) אף בזוחלין – מי מעיין מטהרים אפילו כשהם זורמים (ואינם מכונסים), וכן אם הם עומדים.

(יד) בַּאֲשְׁבוֹרָן – מי גשמים מטהרים רק כשהם מכונסים (עומדים במקומם), ולא זורמים.

(טו) על ידי זחילה פסולין מן התורה – כלומר, מי מקווה זורמים שאינם באים מנביעה, פסולים למקווה מן התורה.

בשם מהרי"ק שורש קט"ו) אם הם לחוד בלא מעיין^ט היו הזוחלין מן המעיין מתערבים עם הנוטפים (טז) שהם מי גשמים, הרי הכל כמעין לכל דבר (יז); ואם רבו הנוטפים על הזוחלין (יח), וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר (יט), אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן (כ). לפיכך צריך להקיף מִפֶּיַן (כא) (פי' כעין מחצלת) וכיוצא בו באותו^ט לשון הרמב"ם פ"ט דין י"ד מהא דאבוה דשמואל עביד מקואות לבנתיה וכו', שבת שם ע"א, והא דתנן במשנה ה' פ"ה דמקואות העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים וכו', הוא להכשירן לזבים ולמצורעים, דבעינן מים חיים, אבל לענין אשבורן, מהני אפי' מחצה על מחצה, כ"מ וב"י בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש. שם מהא דאבוה דשמואל שם וכפי' הרמב"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) הנוטפים – מי גשמים שנוספו אל מי המעיין, אבל מי מעיין הם עדיין הרוב.

(יז) הכל כמעין לכל דבר – הכל נחשב כמעין, ומטהר אפילו בזרימה.

(יח) רבו הנוטפים על הזוחלין – רבו מי הגשמים על מי המעיין.

(יט) רבו מי גשמים על מי הנהר – התערבו מי גשמים בנהר, ומי הגשמים רבים יותר, אינם מטהרים בזחילה. לכן בחורף, או בעת הפשרת השלגים, כשהנהר גדל, אין לטבול בו.

(כ) אלא באשבורן – כיון שרבו מי הגשמים, על מי הנהר הנובעים מן האדמה, לכן אינם מטהרים בעודם זורמים.

כאן רואים כי לדעת המחבר, במקרה שנהר מעורב במי גשמים וניכר שגדל מחמתם, אין לטבול בו כלל, גם במקומות בהם זרמו מים לפני עונת הגשמים (כגון אמצע הנהר)³.

3. לשון השולחן ערוך כאן הוא ציטוט לשון הרמב"ם, וממנו משמע שזה איסור תורה. אבל בבית יוסף עצמו משמע, שאפילו לרמב"ם, האיסור הוא רק דרבנן. עוד משמע, שאיסור הטבילה בנהרות בשעת הגשמים, חל רק במקומות בהם לא זרמו מים לפני עונת הגשמים. כגון גדות נהר רחוקות, בהמשכו או בצדדיו, שלפני ירידת הגשמים, לא זרמו בהם כלל מי נהר, ובמסקנתו שם, אף דחה שיטה זו. אמנם כאן בשולחן ערוך משמע, שקיבל חומרה זו, ולכן העתיק את לשון הרמב"ם. משמע שלמעשה סובר, שהאיסור הוא איסור תורה, ולא גזירה.

הנהר המעורב, עד שִׁיקּוּוֹ הַמַּיִם וַיִּטְבּוֹל בָּהֶם (כב). הגה: וכן נכון להורות ולהחמיר (כג) (מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני' כתבו ויש להחמיר כשטת הר"ם ורא"ש וסייעתם); אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו (כד) (טור בשם ר"ת וב"י בשם רש"י וסה"ת וסמ"ג); וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה (כה), ואין למחות ביד הנוהגין להקל, כי יש

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) צריך להקיף מִפֶּץ – יש להקיף מקום כלשהו בנהר, במחיצה (כגון מחצלת).

(כב) עד שִׁיקּוּוֹ הַמַּיִם וַיִּטְבּוֹל בָּהֶם – מאוד קשה להבין, איך למעשה אפשר לעשות זאת. הלא אם אין זה מבנה של ממש, המים לא יתאספו ויעמדו. ונראה שהכוונה למצוא מקום בצד הנהר, שם המים עומדים, וזה דבר שקורה. אלא שזה לבד לא מספיק, כי תמיד יתכן שייכנסו לשם מי הנהר, ויזחלו לצד אחר. על כן יעשה בכניסה למקום זה כעין מחיצה, וזה ייחשב כמקווה לכל דבר. ואף שקצת מים תמיד ימשיכו לזרום, עיקר המים עומדים. ומעיקר הדין, זחילה במקווה אוסרת דווקא כשהיא גורמת למים להתמעט משיעורם, וכשהזחילה נראית, כמבואר בסעיף נ (וכאן המים לא מתמעטים, והזחילה לא נראית).

(כג) נכון להורות ולהחמיר – כשיטת המחבר, שלא לטבול בנהר בעונת הגשמים, כשהוא מתרחב ומתפשט.

(כד) דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו – עקרונית מסכימה דעה זו, שבמציאות בה יש יותר מי גשמים ממי מעין, אין לנהר דין מעיין. עם זאת, סבורה דעה זו, שגם בשעת גשמים או הפשרת שלגים, הנהר מתעצם גם ממים הנובעים מן האדמה. על כן אפילו אז, רבים מי הנהר (שהם מי מעיין) על מי הגשמים, ומותר לטבול בכל מקום בנהר, ובכל ימות השנה.

(כה) במקום שאין מקוה – והאפשרות היחידה היא לטבול בנהרות. ובאירופה – מקום מגורי הרמ"א וחכמי אשכנז, היו נהרות למכביר, במקומות רבים.

להם על מי שיסמוכו (כו) (מהרי"ק ובת"ה שם ומהרי"ו סימן ע' וב"ז סימן קנ"ד). מיהו יש לזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי על ידי גשמים, וכשאינן גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהווה על ידן, מכל מקום הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם, אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שִׁיקוּוּ המים שבתוכו (כז) (שם במהרי"ק); אבל בנהר שאינו פוסק, אף על פי שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, מותר לטבול בו בכל מקום (כח) (ב"י לדעת המרדכי והאשירי והתוספות), לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו (כט).

סעיף ג

^אארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים; שאם הם ^אבמשנה ז' פ"א דמקואות, ובכמה דוכתי במשנה ותלמוד, ובת"כ יליף לה מדכתיב אך מעין ובור מקוה מים, מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) יש להם על מי שיסמוכו – כלל גדול מלמד אותנו כאן הרמ"א. אין להרהר אחר הנוהג על פי שיטה שלא התקבלה בכל מקום, מאחר וסומך על אחד הפוסקים החשובים.

(כז) עד שִׁיקוּוּ המים שבתוכו – כי עיקר מקור מימיו של נהר זה, מן הסתם, הוא מי גשמים. ואסור לטבול במימיו הזורמים, עד שהמים יתאספו בו. (כח) מותר לטבול בו בכל מקום – כפי שהסברנו, אף בעונת הגשמים והשלגים, כמו שמתרבים מי הגשמים, כך מתעצמת נביעת המים מתוך האדמה.

(כט) ולפי מה שנהגו – למסקנה, לדעת המחבר, אין לטבול אלא בנהר שלא בשעת התרבות מימיו מגשמים, כי מניחים שמי הגשמים רבים אז ממי המעיין. ואין לטבול במימיו הזורמים, אלא כשיתאספו. לפי מנהג אשכנז, לכתחילה צריך לחשוש לדעת המחבר, אך בשעת הצורך מותר לטבול בכל נהר שזורם כל השנה, גם בתקופה שמימיו מתרבים. ובשעת דחק גדול, גם בנות ספרד יכולות לסמוך על שיטה זו.

שאובים (ל), פסולים (לא). הגה: ואם כל המקוה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לחומרא **(לב)**; אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא **(לג)** (טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים).

סעיף ד

(לד) ^ימקוה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר **(לה)**, אין ^{יב}טור בשם תשובת אביו הרא"ש בכלל יח סימן ח.

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) שאובים – מים שנשאבו בכלי, ואז נשפכו למקווה.

(לא) פסולים – מדרבנן⁴.

(לב) וספיקא לחומרא – הרמ"א מחלק בין מקרה שבו רוב המקווה מים שאובים, שאז הפסול הוא מן התורה, לבין מקרה שבו רק מיעוטו שאובים, שאז הפסול הוא מדרבנן⁵.

(לג) וספיקא לקולא – על פי הכלל של "ספק דרבנן לקולא" (כל ספק בדיון דרבנן – דינו להקל).

(לד) הקדמה לסעיף – להבנת הסעיף צריך להקדים: א. לפי המחבר (סעיף מד), אם רוב מי המקווה הם שאובים שהומשכו אליו, הוא פסול. אם מיעוטם הומשכו, הוא כשר. ב. הסעיף דן במקווה באחריות גוי, וקיימות שלש דרכים למילוי מקווה: מי גשמים היורדים על הגג וזורמים למקווה, שפיכת מים על הגג, הנמשכים ויורדים למקווה. או הבאת מים בכלים (אלא שיש בזה טרחה). **(לה) ומקבל ממנו שכר –** ואם כן יש לו אינטרס למלא מים נקיים, כי כל טובלת משלמת לו.

4. כמובא בסעיף סט שם פסק, שספק במים שאובים מותר. זו גם דעת הרי"ף, והרמב"ם (הלכות מקוואות פרק ד הלכה ב) "מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁהֵמִים הַשְּׂאוּבִין פְּסוּלִין לְטָבִילָה".

5. יש הסוברים שפסול מים שאובים הוא מן התורה, משום שהוא נלמד מפסוק (ראה באר הגולה כאן). עם זאת, אי אפשר לומר שאפילו מיעוט מים שאובים פוסל מהתורה, משום שבמקומות רבים בש"ס מבואר, שפסול שאובים הוא מדרבנן (ראה בבא בתרא (סו, ב) – "שאיבה דרבנן"). מכאן ההבחנה בין רוב למיעוט.

להאמינו לסמוך עליו י'אלא אם כן יש (תמיד) במקוה כ"א סאה (לו).
הגה: דמאחר דרובו כשר, ספיקא לקולא (לז). מקוה (לח) שהיתה חסרה
לפנינו (לט), ובא ומצאה מלאה (ב"י בשם תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא
י'שם בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לו) יש (תמיד) במקוה כ"א סאה – אם לא ידוע שרוב המים במקוה הם מי
גשמים, חוששים שהגוי מילא את המקוה על ידי שפיכת מים על הגג
(המשכה), ורוב המשכה פוסלת. אם ידוע שרוב המים כשרים, אין לחשוש, כי
אפילו אם נשפכו מים שאובים, מיעוט המשכה כשרה.
אין לחשוש שזרק שלושה לוגין מים שאובים, כי זו לא דרך מקובלת למילוי
מקוה, וזהו רק חשש דרבנן, ולדעת המחבר, אפילו כל המקוה מים שאובים,
האיסור הוא רק מדרבנן, וספק דרבנן לקולא⁶.

(לז) ספיקא לקולא – הרמ"א פוסק אמנם כמו המחבר, אבל החמיר יותר
וסובר, שאם רוב המקוה מים שאובים, הוא פסול מן התורה (רק מיעוט
שאובים פסול מדרבנן). לכן, אם רוב המקוה אינו כשר, יש לחשוש שהגוי
הוסיף מים שאובים. אם רוב המקוה מים כשרים, אין לחשוש, כי זהו ספק
דרבנן⁷.

(לח) מקוה – להבנת דברי הרמ"א כאן נזכיר, שהוא סובר שאם רוב המקוה
מים שאובים, הוא פסול מן התורה. ואם רובו מי גשמים, והשאר מים שאובים,
הוא פסול מדרבנן.

(לט) שהיתה חסרה לפנינו – יש במקוה פחות מארבעים סאה, והוא פסול מן
התורה. ומדובר במקוה שאינו שייך לגוי, ולא באחריותו.

6. נכון הדבר שלדעת מרן, גם אם "כולה בהמשכה" אסור רק מדרבנן, עם כל זה אסור מקוה של
גוי מחשש שרובו שאובים. והטעם שאוסר הוא משום שזו הדרך למלא את המקוה, בשפיכה על
הגג ובהמשכה. על כן סביר שהגוי פעל למלא את המקוה בדרך זו, ולא טרח להביא מי גשמים.
ולגבי שפיכה ישירה של שלושה לוג אל המים, אין חוששים. כי הבאת מים בכלים כרוכה בטרחה
רבה, ואין רגילים בזה, על כן הדין הוא "ספק דרבנן לקולא".

7. יש פוסקים המחמירים תמיד לחשוש שהגוי שפך שלושה לוגין מים שאובים, לפני שהמקוה
התמלא, והכל לפי העניין.

אותה (מ), אי היתה כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיה בה כ"א סאין, אזלינן לקולא (מא); ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה (מב) (כך משמע בתוספתא); ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה (רשב"ץ שם), דרוב המצויין אצל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאיין הן ובודאי בהכשר מילא אותה (מג); וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מד) (מהרי"ק שורש קט"ו ודלא כרשב"ץ) מאחר שבידו לתקנה (מה) וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין (שם עד"מ) כדלעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן בדין ספק שאובים (מו).

שולחן ערוך כפשוטו

- (מ) ולא ידענו מי מילא אותה – אם יהודי שומר מצוות, או גוי, או יהודי שאינו שומר מצוות.
- (מא) אזלינן לקולא – כי הספק אם התמלאה בפסול, על ידי מים שאובים, או בהכשר על ידי המשכה, הוא ספק דרבנן.
- (מב) פסולה – כי לדעת הרמ"א, יש כאן חשש איסור תורה, והדין הוא להחמיר. אמנם לדעת המחבר, כמבואר בסעיף סז, יש להקל.
- (מג) ובודאי בהכשר מילא אותה – בהמשכה, או בהבאת מי גשמים.
- (מד) דנאמן – כדין 'עד אחד נאמן באיסורים'.
- (מה) שבידו לתקנה – יש דעות בהלכה שיהודי אינו נאמן בדבר איסור, כשידוע שהיה איסור (חזקת איסור), אלא אם כן היה באפשרותו לתקן את האיסור. במקרה זה, יכול היה הישראל למלא את המקווה במי גשמים או בהמשכה כשרה, ולכן הוא נאמן.
- (מו) לקמן סוף הסימן בדין ספק שאובים – מסעיף סז והלאה.

סעיף ה

י כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה (מז); הילכך ^{טו}גל שנתלש מהים (מח) ובו ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה (מט). ^{טז}אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, ^{יז}או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה (נ).

^ימשנה ח פרק ח דפרה, ומשנה ד פרק ה דמקואות, וכרבי יוסי שם, הסכמת הפוסקים. ^{טו}משנה ו פרק ה דמקואות. ^{טז}לשון הרמב"ם שם בספ"ט מהתוספתא, הובאה בחולין דף לא ע"ב, וכתבה הר"ש בפ"ד דמקואות. ^{יז}טור וכפירוש רש"י שם בחולין.

שולחן ערוך כפשוטו

(מז) דין מעיין לטהר בזחילה – יש למעיין (נביעת מים מן האדמה) שני תפקידים: א) טהרת זבים הצריכים "מים חיים". ב) טהרת טמאים גם במים זורמים. המחבר מלמד שכל הימים והאגמים, אף שאין להם דין "מים חיים" לטהר זבים, יש להם דין מעיין לעניין טהרה אפילו במים זורמים. הטעם לכך הוא, שהימים והאגמים מקבלים מים מנהרות, ולהם יש דין מעיין לטהר ב"זוחלים", כלומר במים זורמים.

(מח) גל שנתלש מהים – עקב סערה או סיבה דומה.

(מט) עלתה להם טבילה – אם הגל הניתק, המכיל 40 סאה, נופל על אדם או כלים, הטבילה כשרה, מכיוון שמי הים מטהרים גם בזרימתם (כדין מעיין), ויש בהם את כמות המים הנדרשת.

(נ) לא עלתה להם טבילה – טבילה בגל בעודו באויר, לפני נחיתתו על הארץ, או זריקת כלים למרכז הגל, אינה כשרה, כי הטבילה צריכה להתבצע במים המחוברים לקרקע. כאשר הגל באויר, הוא אינו מחובר לקרקע, ולכן הטבילה בו אינה מועילה. זהו כלל יסודי בהלכות טבילה: הטבילה צריכה להיות במים המחוברים לקרקע.

פעיף ו

י"ח צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקוה בתוך הכלי (נא), שאין טובלין בכלים (נב).

י"ח משנה ה פרק ד דמקואות ובכמה דוכתי.

פעיף ז

(נג) י"ח הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה (נד), וְנִקְבּוּ נֶקֶב הַמַּטְהָרוֹ (נה) (ויש אומרים דבעינן נקב כשפופרת

י"לשון הרמב"ם בפ"ו דמקואות דין ד, מהתוספתא קסטילון המחלק מים וכו', וכרבי אלעזר ברבי יוסי שם. כתב הכ"מ שם דכלי עץ דשיעור טהרתן בכמוציא רמון, הוי טפי טובא מכשפופרת הנאד, דמכשיר ביה הת"ק במשנה סוף פ"ד דמקואות, וכלי חרס הוא דשיעורו כמוציא זית. ושיעור כשפופרת הנוד עיין לקמן בסעיף מ.

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) בתוך הכלי – אפילו אם חובר הכלי למקווה באופן פיזי, הטבילה בו עדיין אסורה.

(נב) שאין טובלין בכלים – הטבילה בכלי שאינו מחובר למקווה, פסולה מן התורה, כפי שגלמד מהפסוק (ויקרא יא) "מַעַיֵן וּבֹר". גם מעיין וגם בור הם מקומות המחברים לקרקע, ואינם כלים. אם חיברו כלי למקווה, הפסול הוא מדרבנן, כדין מים שאובים.

(נג) הקדמה לסעיף – ראינו שכלי פסול לטבילה גם אם הוא מחובר לאדמה, והמים הנכנסים לתוכו מוגדרים "שאיובים". בסעיף זה דנים באיזה תנאים אפשר לבטל "שם כלי", כדי שהמים העוברים בו לא ייחשבו שאובים.

(נד) חבית גדולה או עריבה גדולה – כיון שהם מוגדרים כלים, הטבילה פסולה בהם. ואם טבל בהם, אין זו טבילה כלל, ובנוסף המים העוברים בתוכם, דינם מים שאובים.

(נה) וְנִקְבּוּ נֶקֶב הַמַּטְהָרוֹ – אם יש נקב בכלי, הוא אינו נחשב יותר כלי. והמים העוברים בו אינם שאובים, וכשיחבר לקרקע, יהא מותר לטבול בו. מה נקרא נקב המבטל הגדרת כלי? מסביר המחבר, שלומדים זאת מדיני טומאה: בדיני טומאה וטהרה, כלי מקבל טומאה. כגון אם שרץ נגע בכלי, אין להניח תרומה

הנוד (נו) (טור והרא"ש בתשובה) **וכן יש להחמיר (נז)** **וְקָבְעוּ בָאָרֶץ וְעָשְׂהוּ מְקוֹה (נח), הרי זה כשר (נט).** ^{כא} **וכן אם פָּקַק הנקב בסיד ובבנין (ס).**

^{כא} שם ברמב"ם דמפרש התוספתא, דתרתין בעינן, חדא שיהא ניקב נקב המטהרו, ועוד צריך, שיקבע בארץ, דומיא דקסטילון וכו', או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין וכו', ומשום הכי קתני שאם פקק בסיד ובבנין, כלומר בצורות וכיוצא בהן כעין בנין, לא חשיב כלי כלל, וה"ה דכשר לטבול בו. משא"כ כשסתמו בסיד או בגפסית לבד, כיון דאין דרך בנין באלו לבדם בלא אבנים או צורות, נמצא חסר אחד מהתנאים הצריכין לבנין, כ"מ וב"י ועיין בסעיף מ.

שולחן ערוך כפשוטו

בתוך כלי זה. אם שוברים את הכלי או עושים בו נקב המשבית את שימוש, הוא נטהר מטומאתו, כי אינו מוגדר עוד "כלי".

דיני נקבים בדיני טומאה וטהרה, רבים הם. תלוי בסוג הכלי, במקום הנקב, וכן בגודלו. מסביר לנו המחבר, שבאותם אופנים בהם מתבטל הכלי בדיני טומאה וטהרה, כך מתבטל דין הכלי בדיני מים שאובים. ולהלן בסעיף מ יבאר, שיש כלים שאם ניקבו בשוליהם, הם אינם נחשבים יותר כלי, ואינם פוסלים את המים מדין "שאובים" בדיעבד. אבל לכתחילה, צריך נקב כשפופרת הנאד.

(נו) דבעינן נקב כשפופרת הנוד – נקב שפופרת הנאד הוא יחסית גדול, והוא בערך כרוחב שתי אצבעות על שתי אצבעות מהיד כ- 4X4 ס"מ, ויש כלים שנטהרים בנקב קטן יותר. על כן אומר לנו הרמ"א שצריך להחמיר בנקב זה, שיהיה לכל הפחות כשפופרת הנאד.

(נז) וכן יש להחמיר – משמע שבדיעבד, כשר. וגם דעת מרן המחבר, כאמור, להתיר רק בדיעבד.

(נח) וְקָבְעוּ בָאָרֶץ וְעָשְׂהוּ מְקוֹה – הכלי המנוקב אינו נחשב מקוה עד שהוא יחובר ויקובע לארץ, רק אז המים שבו כשרים לטבילה. ניקובו לבד, מבטל ממנו אמנם את הגדרתו כ"כלי", אבל בהעדר קיבוע לארץ, אין לו דין מקוה.

(נט) הרי זה כשר – אם יוכנסו בו מי גשמים, יהא כשר בדיעבד. ואם הנקב גדול כשפופרת הנאד, מותר גם לכתחילה (כמו שיבואר להלן סעיף מ).

(ס) פָּקַק הנקב בסיד ובבנין – 'סיד' בנקב אינו בר קיימא, ולא הונח שם אלא כסתימה זמנית. ו'בנין' היינו צורות אבנים קטנות, שגם כן אינם סותמים את

אינו פוסל והמים הנקיים בתוכו מקוה כשר (סא). סתמו בסיד או בגפסית (סב), עדיין הוא פוסל את המקוה (סג) עד שיקבענו בארץ או יבנה (סד). ^כואם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד (סה), ומירח בטיט מן הצדדין (סו), הרי זה כשר (סז). הגה: מותר לעשותו ^כשם, ופי' שנסתם הנקב מחמת מה שנדבק באותה גרירה, וכשמירח אח"כ סביבות הנקב, הרי במקום סיד שטחין בבנין, ומה שנדבק בו על ידי גרירה הוי כצורות.

שולחן ערוך כפשוטו

הנקב בצורה איכותית. וגם יש בזה סימן שכוונתו לקובעו בארץ. סתימת הנקב בסוג של צורות אינה מבטלת את הנקב, כי אין זו סתימה טובה. ומלבד זאת, השימוש בהם מעיד על כוונה לחבר את ה"כלי" לקרקע. לכן אין הוא נחשב עוד כ"כלי", ואינו פוסל את המים שבתוכו מדין "שאובים". וכשיחובר למקוה, מותר לטבול בתוכו.

(סא) מקוה כשר – המים הנאספים בתוכו כשרים לטבילה, אם יחובר לארץ. וכל זמן שלא קובע בארץ, המים העוברים בתוכו אינם "מים שאובים".

(סב) סתמו בסיד או בגפסית – שני סוגים של סיד, וגם הם אינם סתימות איכותיות. אלא שסתם באופן שאינו מעיד על כוונה לחבר את הכלי לקרקע.

(סג) עדיין הוא פוסל את המקוה – כי הכלי תוקן ונסתם, ואף שאין זו סתימה איכותית, די בה לפסול אותו לשימוש כמקוה.

(סד) עד שיקבענו בארץ או יבנה – כי אז מתברר שסתימת הכלי נעשתה בדווקא באופן חובבני ולא איכותי, מאחר והתכוונו לחבר את הכלי לקרקע. לכן מכאן ולהבא, אינו נחשב "כלי שחיברו", אלא "כלי מנוקב שחיברו", והטבילה בתוכו כשרה. וכמובן, המים המתכנסים בתוכו, אינם מוגדרים "שאובים".

(סה) הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד – אז ברור שכוונתו לקובעו.

(סו) ומירח בטיט מן הצדדין – כדי לקובעו בקרקע.

(סז) הרי זה כשר – כלי זה המונח על הארץ על סיד, וטחו אותו בטיט, לא נחשב "כלי שחיברו" אלא כלי מנוקב, שאין לו דין כלי שחיברו, והוא מוכשר כמקוה לכל דיניו.

על הגג (סח), ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שֶׁחֶקְקוּ (סט) וּלְבִסּוֹף קִבְּעוּ, אבל חֲבוּר אבנים הרבה לא מְקַרֵּי כלי (ע) (תשובת הרשב"א סימן ת"ת).

סעיף ח

(עא) מעיין ^כשמקלח לתוך כלי (עב), פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי (עג) בין ^(*)לאחר שיצאו מהכלי (עד). ^כואם המעיין מקלח על

^כמשנה ריש פ"ה דמקואות. ^(*)פי' כשהוא מלא או שיש נקב בצדו, ואם ניקב בשולי הכלי כשפופרת הנוד, שרי לטבול אף בתוך הכלי, כת"ק במשנה ספ"ד דמקואות, רש"ל. ^כשם במשנה ספ"ה, ופי' הרמב"ם שיהיה שופע על השוקת, קצתם ילך לתוך השוקת וקצתם על שפת השוקת, הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים, והם מי מעיין. ואע"פ שילך על גבי השפה דבר מועט, ופירש הרא"ש שכל המים מחוברים למעיין ע"י המים המעוטים שנופלים על שפת הכלי.

שולחן ערוך כפשוטו

(סח) מותר לעשותו על הגג – כלומר מותר לבנות מקווה על גג מבנה, והוא נחשב כמו מקווה בקרקע.

(סט) אבן אחת שֶׁחֶקְקוּ – שחצבו בתוכה, ודינה ככלי, לגבי דיני מקווה⁸.

(ע) לא מְקַרֵּי כלי – על כן מותר לחפור באדמה, למטרת מקווה. ולהביא ריצוף ואבנים, לצורך איטום המקווה, ואין זה נקרא כלי.

(עא) הקדמה לסעיף – בסעיף יא נלמד שאין איסור "מים שאובים" במעיין עצמו. סעיף זה מלמד הן חריגה מכלל זה, והן יישום שלו.

(עב) שמקלח לתוך כלי – הוא זורם ישירות לכלי, ונעשו המים שאובים, ופסולים לטבילה.

(עג) במים שבתוך הכלי – אסור לטבול בתוך כלים, אלא רק במים המחוברים לקרקע, וכאן הכלי אינו שקוע במעיין. אף על פי שהמים שבכלי מחוברים למעיין, גזרו חכמים שלא לטבול בהם, כדי שלא ייראה כאילו טובל בכלי.

(עד) לאחר שיצאו מהכלי – גם לאחר שהמים יוצאים מהכלי, הם עדיין פסולים, משום גזירת חכמים.

8. אמנם לגבי דיני טומאה וטהרה, אין דינה של אבן זו כדין כלי.

שפת הכלי ולתוכו (עה), תוך הכלי אסור לטבול (עו); וחוצה לו, מותר (עז), אפילו אם המים שבתוכו מרובין (עח).

סעיף ט

(עט) כהכלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה כהמירא דרבא חגיגה דף כב, א.

שולחן ערוך כפשוטו

(עה) מקלח על שפת הכלי ולתוכו – המעיין זורם גם על שפת הכלי וגם לתוכו, ונוצר מצב שהכלי "שקוע" במים.

(עו) תוך הכלי אסור לטבול – גם במקרה זה הטבילה בתוך הכלי אסורה מדרבנן, משום שנראה כאילו טובל בתוך כלי, אף שהמים מחוברים למעיין. (עז) וחוצה לו, מותר – הטבילה במים שמחוץ לכלי מותרת, מכיוון ש"מים שאובים" אינם פוסלים במעיין, ובמקרה זה, שהכלי שקוע במים, חכמים לא גזרו.

(עח) אפילו אם המים שבתוכו מרובין – אף אם כמות המים שבתוך הכלי גדולה יותר מכמות המים שמחוצה לו, הטבילה מחוץ לכלי עדיין מותרת, משום שכל המים מחוברים למעיין ואין להם דין "מים שאובים".⁹

(עט) הקדמה לסעיף – סעיף זה אינו דן בדיני טבילת אישה במקווה, אלא בדיני טבילת כלים טמאים, דינים שאינם נוהגים כיום. חשיבות הסעיף היא בלימוד כלל חשוב, הנוגע לחיבור בין מים בשני מקומות, והוא גודל פתח

9. אין להשוות סעיף זה לסעיף ב. שם ראינו שאם יש רוב מי גשמים ומיעוט מי נהר, אסור לטבול בזרימה כדין מעיין, אלא רק בעומדים, כדין מקווה. ההבדל הוא שמי גשמים פסולים מן התורה כשזורמים, ואילו "מים שאובים" נפסלו רק בגלל שעברו בכלי. מי גשמים ראויים למקווה, ואין זה פסול אלא שינוי דין ממעיין למקווה. שמי מעיין דינם מן התורה לטהר גם כשזורמים, בעוד שמי גשמים מטהרים רק כשהם עומדים. וכשהתערבו מי מעיין עם מי גשמים, הולכים אחרי הרוב. לעומת זאת "מים שאובים" הם מי גשמים או מים נובעים שנפסלו, וכאשר הם נזרעים במי מעיין, הם נטהרים. כוחו של המעיין לטהר אותם בכל כמות שהיא, ואילו המקווה מטהר רק כאשר יש בו 40 סאה, כפי שנלמד להלן בסעיף טו (ועיין ט"ז ס"ק ג, שהאמור כאן נלמד מדבריו).

בסעיף מ נראה שהרמ"א חושש לכתחילה לדעת הסוברים שיש דין "מים שאובים" גם במעיין, אך הוא כותב שזו רק חומרה לכתחילה. בדיעבד או בשעת הדחק, מותר, לכן הוא לא העיר כאן.

להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו (פ); ¹⁷ואם הָטְהוּ על צדו והטביל (פא), לא עלתה להם טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנאד; ¹⁷וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילן, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד (פב). הגה: ומותר לטבול כלים ¹⁷רמב"ם בפ"ג מהלכות מקואות דין כו מהתוספתא פ"ה. ¹⁷ שם בגמ' דחגיגה.

שולחן ערוך כפשוטו

"כשפופרת הנאד", שהוא כ-4X4 ס"מ.

(פ) עלתה טבילה לכלים שבתוכו – מדובר בכלי גדול טמא המכיל בתוכו כלים טמאים אחרים, והכל מוטבל יחד במקווה, במצב זקוף, כאשר שולי הכלי הגדול פונים כלפי מטה. גם אם פתח הכלי החיצוני צר מאד, כל הכלים שבתוכו נטהרים. כי המים חודרים לכלי החיצוני ומרטיבים את הכלים הפנימיים, גם הוא נטהר וגם הכלים שבתוכו נטהרים.

(פא) הָטְהוּ על צדו והטביל – במצב בו הוטה הכלי על צידו והוטבל, הכלים הפנימיים יהיו טהורים רק אם הפתח של הכלי החיצון רחב לפחות כ"שפופרת הנאד". הסיבה לכך היא, שכאשר הכלי מוטה, נראה כאילו הכלים הפנימיים נמצאים בתוך כלי ולא במקווה עצמו, ולכן נדרש פתח רחב כדי לחבר את המים שבתוך הכלי החיצון למי המקווה.

(פב) שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד – כאשר הכלי החיצוני טמא, הוא והכלים שבתוכו נחשבים כיחידה אחת, וכמו שהכלי החיצוני נטהר, כך גם הכלים שבתוכו נטהרים. אך כאשר הכלי החיצוני טהור, הוא והכלים הפנימיים אינם נחשבים כיחידה אחת. כדי שהכלים הפנימיים ייטהרו, נדרש רוחב פתח מספיק בכלי החיצוני, כדי לאפשר מעבר חופשי של מים, בין אם החיצוני זקוף ובין אם הוא מוטה.

בסל או בשק (פג), דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מנקב כשפופרת הנוד
(פד) (בית יוסף בשם משנה ופירש הר"ש פ"ו דמקואות ורמב"ם פ"ו).

מעיה י

כ"מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקיים ועומדים (פה), יש לו
דין מעין (פו); ואם הפסיק ראש הקילוח (פז), חזר להיות לה דין
מקוה (פח); ואם חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה, כ"חזרה לדין
מעין (פט).

כ"משנה ריש פ"ה דמקואות. כ"הרא"ש בסוף נדה ופ"פ, ופי' לטהר בכל שהוא ובזוחלין
ומ"מ עדיין הם פסולים לזבים וכו' שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(פג) **בסל או בשק** – שיש בהם הרבה נקבים קטנים, והמים יכולים להיכנס
ולצאת מהם בקלות. לכן, מותר לטבול בהם כלים.

(פד) **עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד** – כלומר, הם עדיפים אף מפתח בגודל
"כשפופרת הנאד" כי הם לא אטומים בשום מקום, והמחבר מסכים לדין זה.
(פה) **שהם נקיים ועומדים** – מעין מטהר הן כאשר מימיו זורמים ("זחילה")
והן כאשר הם עומדים.

(פו) **יש לו דין מעין** – כאשר מעין מומשך לבריכה, הבריכה מקבלת את דין
המעין. במצב זה, הבריכה מטהרת גם אם אין בה 40 סאה, ובלבד שכל גוף
הטובלת מכוסה במים בבת אחת.

(פז) **הפסיק ראש הקילוח** – אם זרימת המעין לבריכה נפסקת, כלומר אין
יותר חיבור ישיר בין מי המעין למי הבריכה (המקווה).

(פח) **חזר להיות לה דין מקוה** – כאשר יש לבריכה דין מקווה, היא מטהרת רק
אם המים עומדים ואינם זורמים, ורק אם יש בה 40 סאה.

(פט) **חזרה לדין מעין** – הבריכה שוב מקבלת את דין המעין, ומטהרת הן
כאשר המים זורמים והן כאשר הם עומדים, ואין צורך בארבעים סאה, אלא
רק שכל גוף הטובלת יהיה מכוסה במים.

סעיף יא

למקוה מים שאובים (צ) שהמשיכו עליו מי מעין (צא), אפילו מי המעין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המרובים (צב), בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעין (צג). הגה: כמו שיתבאר למטה (צד); ומכל מקום אין לטבול בו רק להרשב"א בת"ה (בשער המים).

שולחן ערוך כפשוטו

(צ) מקוה מים שאובים – הפסולים לטבילה מדרבנן (לדעת הרמ"א, אם רוב המים שאובים, הפסול הוא מן התורה). גם אם יפלו על מים שאובים מי גשמים רבים, הם לא יכשירו את המקווה.

(צא) שהמשיכו עליו מי מעין – הכוונה היא לזרימה רציפה (קילוח) של מי מעין, לתוך המקווה.

(צב) מטהרין את השאובים המרובים – כוחו של מעין גדול עד כדי כך שהוא מטהר מים שאובים, ובתנאי שמי המעין המגיעים למקווה מחוברים למקורם על ידי רצף של זרימה.

(צג) בין קדמו שאובים למעין – בניגוד לדין מקווה רגיל, שם אם קדמו מים שאובים (אפילו שלושה לוגים) לפני שהתמלאו 40 סאה מי גשמים, המקווה פסול, הרי שבמקרה של מי מעין, סדר ההוספה אינו משנה. אפילו אם קדמו מים שאובים ורק אחר כך זרמו עליהם מי מעין, המים השאובים נטהרים.

פעולת מי המעין הנכנסים למקווה היא לטהר את המים השאובים, אך הם אינם הופכים אותם למי מעין ממש. לכן, יש לטבול בהם רק כשהם עומדים, כפי שראינו בסעיף ב, שם פסק המחבר שאסור לטבול בנהר בשעת גשמים כאשר מי הגשמים רבים ממי המעין, וכפי שכותב הרמ"א בהמשך.

(צד) כמו שיתבאר למטה – בסעיף טו "מעין כל שהוא יכול לשאוב כל מה שירצה, וליתן לתוכה, והם כשרים" (מקווה שיש בו 40 סאה ומעין כלשהו מחובר אליו, ניתן לשאוב ולהוסיף לו מים ככל שירצה, והם יהיו כשרים, אף אם כמותם גדולה מכמות המים שהייתה במקווה קודם לכן). הפנייה זו מחזקת את העיקרון שמעין מטהר מים שאובים בכל כמות שהיא.

באשבורן (צה), דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין (צו) (מהרי"ק).

סעיף יב

(צז) ^למעין שֶׁהַעֲבִירוּ עַל גְּבִי אַחֲרֵי כָּלִים (צה) והמשיכו למקום אחר, חזר להיות לו דין מקוה (צט), ובלבד שלא יטבול על אחורי כלים ממש (ק).

^למשנה ב' פ"ה דמקואות, וכפירוש הרמב"ם והרא"ש וכרבי יוסי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(צה) **לטבול בו רק באשבורן** – כפי שהסברנו בדברי המחבר שהמים שאובים לא נהפכו להיות מי מעיין רק שאין לפסול אותם כשאובים.
(צו) **שרבו הנוטפים על הזוחלין** – כלומר רבו מי גשמים על מי מעיין, ובסעיף ב נפסק, שאסור לטבול במים הזורמים¹⁰. לכן הטבילה צריכה להיעשות במים עומדים.

(צז) **הקדמה לסעיף** – כפי שראינו בסימן קצח סעיף לא, אסור לטבול כאשר עומדים על כלי (טעם הדבר, ראה שם). דין זה תקף גם לגבי מי מעיין.
(צה) **שֶׁהַעֲבִירוּ עַל גְּבִי אַחֲרֵי כָּלִים** – והטבילה על גבי הכלים (שבתוך המים) אסורה.

(צט) **חזר להיות לו דין מקוה** – לאחר שהמים עברו על גבי הכלים, וחיבורם למקורם חדל, הם מטהרים רק בעודם עומדים ואינם זורמים, כדין מקווה רגיל. מעבר המים על גבי הכלים, אינו פוסל את המים עצמם, אך עדיין אסור לטבול על גבי אחורי הכלים ממש.

(ק) **על אחורי כלים ממש** – שזה אסור, כפי שלמדנו בסימן קצח סעיף לא.

10. הרמ"א הביא אמנם (שם בסעיף ב) דעה שונה ולפיה, בזמן הגשמים, יש תוספת משמעותית של מי תהום לנהרות, ולכן הם נחשבים כמעין גם כשהם זורמים, ואף אם רבו מי גשמים. אך במקרה שלנו, מדובר במים של מעיין שנופלים למקווה מלא מים שאובים, ולכן אין להם דין של מעיין זורם, ויש לטבול רק כשהם עומדים.

סעיף יג

^למעייין שיוורד מזהר טיפין טיפין בהפסק, יש לו דין מקוה (קא)
אלא אם כן יורד בקילוח בלא הפסק (קב).

^לשם ממשנה ה.

סעיף יד

(קג) ^לנוטפין שעשאן זוחלין (קד), כגון שסמך למקום המנפץ טבלא
של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה, הרי הם כשרים
(קה). וכל דבר שמקבל טומאה, ואפילו מדברי סופרים, אין מזחילין

^לשם במשנה וכפי הרמב"ם בפ"ט דמקואות דין יד, וכרבי יוסי שם במשנה דאוסר
במקל שהוא פשוטי כלי עץ כיון שמקבל טומאה מדרבנן.

שולחן ערוך כפשוטו

(קא) **יש לו דין מקוה** – מי מעייין היורדים מההר בטפטוף עם הפסקות בין
טיפה לטיפה, אינם נחשבים עוד כמעייין זורם. במצב זה, המים מטהרים רק
כאשר הם נאספים במקום אחד ואינם זורמים ("אשבורן"), ורק אם יש בהם
40 סאה.

(קב) **יורד בקילוח בלא הפסק** – אם המעיין יורד בזרימה רציפה ללא הפסקה,
דינו כמעייין לכל דבר, והוא מטהר גם בזרימה ("זוחלין").

(קג) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה ממשיך את הנושא מהסעיף הקודם, ומציע
דרכים להפוך מים זורמים מהמעייין בטפטוף למים הזורמים ברציפות, כדי
שיהיה להם דין מעיין.

(קד) **נוטפין שעשאן זוחלין** – "נוטפים" הכוונה לזרימה מים בטפטוף
מהמעייין. הסעיף דן במצב בו הופכים טפטוף זה לזרימה רציפה ("זוחלין").

(קה) **הרי הם כשרים** – אם מניחים לוח חרס חלק במקום הטפטוף, המים
מתרכזים וזורמים עליו ברציפות. במצב זה, המים כשרים כמעייין, מכיוון שהם
זורמים ללא הפסקה. לפני הנחת הלוח, המים היו מטפטפים לכל עבר ולא היו
מחוברים ברצף.

בו (קו). ^{לז} וזוחלין (קז) שְׁקָלְחָן בְּעֵלֵי אַגוּז (קח), כשרים (קט).

^{לז} הרמב"ם שם משנה ד פרק ז דעדיות.

סעיף טו

(קי) ^{לה} מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה (קיא). (ואין חילוק בין קדם המעין לשאובין ^{לה} הרמב"ם והר"ש שם ממשנה ז פ"ק דמקוואות, וממשנה ג פ"ה, ואפילו לכתחלה, הרא"ש בתשובה והמרדכי בפרק ב' דשבועות.

שולחן ערוך כפשוטו

(קו) אין מזחילין בו – כל דבר המקבל טומאה (אפילו טומאה דרבנן), פוסל את המים. לדוגמה, אם היו משתמשים בכלי מתכת או עץ, אפילו ללא בית קיבול, כדי ליצור את הזרימה הרציפה, המים היו נפסלים, מכיוון שכלים אלו מקבלים טומאה. לכן נקט המחבר בדוגמא של לוח חרס חלק, שאין לו בית קיבול ואינו מקבל טומאה, לכן הוא כשר.

(קז) וזוחלין – מי מעיין זורמים.

(קח) שְׁקָלְחָן בְּעֵלֵי אַגוּז – אם השתמשו בעלי אגוז, שהם עלים רחבים ביותר, וכופפו אותם כעין צינור כדי לנתב את הזרימה למקום הרצוי, המים עדיין כשרים.

(קט) כשרים – כי עלי אגוז אינם מקבלים טומאה, ואינם נחשבים ככלי. לכן, השימוש בהם אינו פוסל את המים.

(קי) הקדמה לסעיף – מכאן עד סעיף כב נעסוק בשאלה מתי מים שאובים פוסלים מקווה, ומתי לא.

(קיא) שהיו בתוכה תחלה – מים שאובים פוסלים את המקווה, כל עוד אין בו ארבעים סאה. לעומת זאת, מקווה כשר (לאחר שהתמלאו בו ארבעים סאה), וכל שכן מעיין, אינו נפסל על ידי מים שאובים.

כשרוצים למלא מקווה במי ברז (–מים שאובים), בונים בור נוסף קרוב לבור הטבילה, בו נקווים מי גשמים. בקיר החוצץ בינם, יש פתח ניקוז, וכשנשפכים מי ברז אל בור מי הגשמים, עוברים המים המעורבים בפתח הניקוז, והבור

או לא (קיב), כמו שנתבאר, ועיין לקמן סעיף מ' דיש חולקין) (ב"י בשם תשובת רמב"ן סימן רל"א). אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, ^לאם נפלו לתוכו ג' לוגים (קיג) מים שאובים, פסלוהו (קיד). לא שנא ^לשאבן בכלי, לא שנא ^לסוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה (קטו) (רמב"ם פ"ה); וכן ^להמערָה ^(*)מהצָרצור (קטז) ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם ליעדות הגרדי במשנה ג פ"ק דעדיות, וחכמים במשנה דף פ"ב דמקואות. ^לשם משנה ג פ"ג וכחכמים. ^(*)פי' כלי חרס ועשוי בפיו כעין רשת.

שולחן ערוך כפשוטו

הסמוך מתמלא במי מקווה כשרים. כך מכשירים את מי הברז, שלפני עירובם במי הגשמים הוגדרו "שאובים".

הכשרת מקווה בדרך זו מכונה "זריעה", ובור מי גשמים נקרא "בור זריעה".

(קיב) קדם המעין לשאובין או לא – זה ההבדל בין מעיין למקווה: במקווה, מים שאובים פוסלים אותו כל עוד אין בו 40 סאה. לאחר שהתמלאו ארבעים סאה, הם אינם פוסלים אותו. במעיין, לעומת זאת, אפילו אם המים השאובים קדמו למעיין, הם אינם פוסלים אותו.

(קיג) ג' לוגים – ה'לוג' הוא מידת נפח של משקים, והוא כנפח של שישה ביצים. על פי חשבוננו המקובל, שלושה לוגין הם קצת יוצר מליטר 1050 מ"ל¹¹.

(קיד) פסלוהו – הפסול של שלושה לוגים מים שאובים הוא מדרבנן, כדי שלא יטבלו בכלים.

(קטו) והמים שבה נופלין ממקומות הרבה – שלושה לוגים של מים שאובים פוסלים את המקווה גם אם נפלו ממקורות רבים, ובלבד שהנפילות יהיו רצופות.

(קטז) המְעָרָה מהצָרצור – כלי חרס (דומה לבקבוק), על פיו הותקנה כעין רשת, ומים הנשפכים מתוכו, יוצאים ממקומות רבים.

11. על פי שיטתו של הגר"ח נאה. קיימות אמנם שיטות רבות אחרות, על פיהם כמות הלוג גדולה הרבה יותר מליטר, אמנם כאן הואיל ומדובר לחומרא, כולם מודים שצריך לחשוש לשיטה שהלוג קטן יותר.

^{לח}בחפניו (ק"ז), ואפילו נפלו בו ^{לט}משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין (ק"ח). ^מבמה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון (ק"ט), אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין (קכ). ואם התחיל השני עד שלא פסק [הראשון], ^(*)דוקא משלשה כלים, ^{מא}אבל מארבעה אין מצטרפין (קכא). ^{מב}במה דברים אמורים שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין (קכב); אבל אם מתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין, פסול (קכג). הגה: ואם ^{לח}שם משנה ו, ושם בתוספתא. ^{לט}שם משנה ד. ^משם. ^(*)משום דמטי לוג לכל כלי, אי נמי דנפל דווקא לוג מכל כלי, אבל ביותר מג' דלא מטי לוג לכל כלי, לא מצטרפי ובטלי, בית יוסף בשם רש"י והראב"ד. ^{מא}שם הסכמת הפוסקים. ^{מב}שם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ק"ז) שזרקם בחפניו – בידיו. אף שהיד איננה כלי, גזרו חכמים על כל תלישת מים.

(ק"ח) מצטרפין – טיפות המים כולן הצטרפו יחד לשלושה לוגים, הפוסלים את המקווה.

(ק"ט) עד שלא פסק מהכלי ראשון – נפילות קטנות מכמה כלים מצטרפות לשלושה לוגים הפוסלים את המקווה, ובלבד שהן נעשות ברצף, ואף שלא נשפכו ממש בבת אחת.

(קכ) אין מצטרפין – כי הלוג הראשון התבטל כבר במי הגשמים, הנמצאים במקווה.

(קכא) מארבעה אין מצטרפין – הואיל וחולקו שלשה לוגים לארבעה כלים, ובכל כלי יש פחות מלוג, אין חשיבות לכמות זו. ואפילו אם בצירוף הכל יש שלושה לוגים אינם פוסלים את המקווה.

(קכב) ליתן כל השלשה לוגין – לכן נידונה כל "נפילת מים" כנפילה נפרדת, והיא בטלה במים הרבים.

(קכג) פסול – כוונה מלכתחילה לתת שלושה לוגים של מים שאובים, מצרפת

העביר שלושה לוגין בידיו על גבי קרקע (קכד), או שִׁנְתָּזוּ מרגלי בהמה (קכה), כשר (טור). ויש אומרים דרגלי הבהמה כדין רגל אדם (קכו), ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר על גבי קרקע, דהוי כהמשכה (קכז), אבל לא בִּנְתָּזוּ (קכח) (ר"ש פ"ב דמקואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסימן זה סעיף ל"ט (קכט).

שולחן ערוך כפשוטו

כל מה שנשפך, אפילו אם ניתנו מעט מעט מכמה כלים, והמקוה פסול. (קכד) **העביר שלושה לוגין בידיו על גבי קרקע** – כלומר, לא תלש מים מהקרקע, אלא דחף מי גשמים הסמוכים למקוה, בעזרת ידו, אל תוך המקוה. אין אלו מים שאובים, והמקוה כשר¹².

(קכה) **שנתזו מרגלי בהמה** – שהלכה לתומה סמוך למקוה, והתיזה מים בפסיעותיה, אל תוך המקוה. המים אמנם נתלשו מעט מן הקרקע, אך אינם נחשבים כשאובים, כי אין לבהמה דעת, והמקוה כשר.

(קכו) **דרגלי הבהמה כדין רגל אדם** – ואם הותזו המים מרגליה אל המקוה, הוא פסול. כי לא זרמו על הקרקע, ונחשבים כעין שאובים¹³.

(קכז) **דהוי כהמשכה** – בשני המקרים, המקוה כשר רק אם המים עברו על גבי הקרקע ("המשכה"), ובלבד שלא ניתזו (הורמו) מהקרקע.

ה"המשכה" היא אמצעי להכשרת מים שאובים, ונעשית בהעברתם על הקרקע, לאורך שלושה טפחים, טרם כניסתם למקוה. במקרה שרגלי בהמה דחפו אותם אל המקוה, די בעובדה שהועברו על הקרקע אפילו פחות משלושה טפחים, כדי שלא יוגדרו "שאובים".

(קכח) **בִּנְתָּזוּ** – אם הותזו ברגליה, דינם "מים שאובים", לדעה מחמירה זו. ולכתחילה, צריך לחשוש לה.

(קכט) **ועיין לקמן בסימן זה סעיף ל"ט** – שם מוסבר כי לכל הדעות, התזה על ידי ידיו או רגליו של אדם, מגדירה אותם כ"מים שאובים".

12. ואף שנלמד בסעיף לט שהווייתו בידי אדם פסול כאן שלא נתלשו מן הקרקע אלא הומשכו בקרקע כשר.

13. להלן בסעיף לט נראה, שהעיקר כדעה ראשונה, ואין התזת רגלי בהמה פוסלת את המקוה.

סעיף טז

(קל) ^מהספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקוה נתערבו המים הבלועין עם מי המקוה (קלא), וכן דלי שפיו צר (קלב) ובו ג' לוגין מים שאובין ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו (קלג) אלא נתערבו עם מי המקוה, לא פסלוהו (קלד), שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה (קלה).

^ממשנה ד פ"ז דמקואות וכפירוש הרא"ש והרמב"ם ז"ל.

סעיף יז

^ממים שאובין שהיו בצד המקוה (קלו), אף על פי שהמים נוגעים ^מרמב"ם בפ"ו מהלכות מקואות דין יא, ממשנה י פ"ו דמקואות, האביק שבמרחץ וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(קל) **הקדמה לסעיף** – סעיף זה דן בהקלה נוספת בדין נפילת שלושה לוגים של מים שאובים, הפוסלים את המקוה.

(קלא) **עם מי המקוה** – אם המים השאובים בלועים בספוג, והספוג נופל למקוה, המים השאובים אינם נשפכים ישירות לתוכו, אלא מתחברים אליו בהדרגה, כשהם נסחטים מהספוג.

(קלב) **דלי שפיו צר** – באופן דומה, אם דלי שפיו צר נופל למקוה, לא כל המים שבו נשפכים בבת אחת, אלא חלקם נשארים בדלי, וחלקם מתערבבים עם מי המקוה.

(קלג) **ולא יצאו כל המים שבתוכו** – אל תוך המקוה, כי חלקם נותר בספוג או בכלי שפיו צר.

(קלד) **לא פסלוהו** – כי חכמים גזרו רק על מקרה בו שלושה לוגים של מים נשפכים ישירות בתוך מי המקוה.

(קלה) **שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה** – חלק מהמים השאובים נשאר בספוג או בדלי. והמים שיצאו מהם מצטרפים למי המקוה ונעשים כשרים, כי הם פחות משלושה לוגין בבת אחת.

(קלו) **שהיו בצד המקוה** – הכוונה למצב בו יש, לדוגמה, בדופן המקוה מעין

במי המקוה, לא פסלוהו (קלז).

סעיף יח

שתי בריכות (קלח) זו למעלה מזו וכותל ביניהן (קלט) ואחד מהן מלאה מים כשרים (קמ) (*) וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין, נפסלה (קמא). כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד (*) משלש מאות ועשרים

^השם דין יב ממשנה סוף פ"ו דמקואות, וכרבי יוסי שם. וכבר נתבאר, שאין המים שאובין פוסלין אלא כשאיין בכשרים מ' סאה. (^הפ"י פחות ממ' סאה, דאם יש בו מ' סאה, לעולם אינו נפסל. (^הפ"י שהבריכה של מ' סאה שאובין היא תתק"ס לוגין, לפי חשבון הסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין. נמצא א' מש"ך, הוא ג' לוגין. כי ג"פ ש"ך, הוא תתק"ס.

שולחן ערוך כפשוטו

חור או גומחה המכילה שלושה לוגים של מים שאובים. חור זה ממוקם כך שהמים שבו נוגעים במי המקווה עצמו, אך לא נשפכו לתוכו באופן ישיר. המקרה מתייחס למצב שבו המקווה טרם התמלא ב-40 סאה.

(קלז) לא פסלוהו – למרות שהמים השאובים נוגעים במי המקווה, הם אינם פוסלים אותו. הסיבה לכך היא, שחכמים גזרו רק על מקרה בו מים שאובים נפלו לתוך המקווה עצמו ונתערבבו בו. מים שאובים העומדים בצד המקווה, אף אם יש ביניהם מגע, אינם פוסלים אותו, משום שלא חלה עליהם גזירת חכמים.

(קלח) שתי בריכות – מדובר בשתי בריכות, הדומות למקוואות (חפירות באדמה הכשרות למקווה אם מתמלאות במי גשמים, אך פסולות אם מתמלאות במים שאובים), המופרדות על ידי קיר משותף.

(קלט) וכותל ביניהן – בקיר זה יש נקב או פתח המחבר בין שתי הבריכות.

(קמ) מלאה מים כשרים – מי גשמים, אך פחות מ-40 סאה.

(קמא) נפסלה – אם יש בתוך הנקב או כנגדו (כלומר, כמות מים שאובה השווה לשלושה לוגים סמוך לנקב), הבריכה הכשרה נפסלת.

לברכה (קמב).

סעיף יט

¹⁰שתי מקוואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה (קמג) ונתערבו ב' המקוואות (קמד), הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול (קמה); אבל מקוה ¹¹שם פרק ה דין ה, ממשנה רפ"ג דמקוואות וכרבי יוסי.

שולחן ערוך כפשוטו

אף שראינו בסעיף הקודם שלושה לוגים של מים שאובים אינם פוסלים את המקווה אם הם נמצאים בצדו, כאן, מכיוון שמדובר בנקב המחבר בין שתי הבריכות, הדבר חמור יותר, והוא פוסל את הבריכה הכשרה. **(קמב) אחד משלש מאות ועשרים לבריכה** – המחבר מסביר שהיחס בין שלושה לוגים למקווה שלם (ארבעים סאה) הוא $1/320$ ¹⁴. **(קמג) לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה** – מדובר בשני מקוואות נפרדים, כאשר באף אחד מהם אין כמות מים המגיעה ל-40 סאה. נפילת לוג ומחצה מים שאובים, אינה פוסלת אף לא אחד מהם. ואם יתווספו מי גשמים עד ל-40 סאה, המקוואות כשרים. **(קמד) ונתערבו ב' המקוואות** – כגון שהמחיצה ביניהם נפרצה, ונוצר מקווה אחד ובו ארבעים סאה, שיש בו שלושה לוגים מים שאובים. **(קמה) שלא נקרא על אחד מהם שם פסול** – המקוואות המאוחדים כשרים, כיוון שעל כל אחד בנפרד לא חל דין פסול של שלושה לוגים, כי בכל אחד

14. החישוב הוא כדלקמן:

סאה אחת שווה ל-6 קבים.

קב אחד שווה ל-4 לוגים.

לכן, סאה אחת שווה ל-24 לוגים (6 קבין * 4 לוגים/קב).

40 סאה שוות ל-960 לוגים (40 סאה * 24 לוגים/סאה).

לכן, 3 לוגין הם $3/960$, שהם $1/320$.

אם המקווה מכיל רק 20 סאה, היחס יהיה $1/160$.

שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכן ג' לוגין מים שאובין (קמו) ואחר כך נחלק לשנים (קמז), וריבה מים כשרים על כל אחד מהם (קמח), הרי אלו פסולין (קמט).

סעיף ב

¹⁰בור שהוא מלא מים שאובים (קנ) (*) וְהָאִמָּה נכנסת לו ויוצאה ממנו (קנא), לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשאר מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין (קנב).

¹¹שם דין ו' ממשנה ג' פ"ג דמקואות. (*) פי' של מי גשמים, דאלו מי מעיין אפילו כל שהוא מטהרים את השאובים, כדלעיל סעיף יא וכדלקמן בהג"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

מהם היה רק לוג ומחצה. אין כאן פסול, משום שהגזירה היא על נפילת 3 לוגים למקווה שאין בו ארבעים סאה. וכעת, לאחר האיחוד, יש מקווה אחד גדול, ואם יוסיפו בו מים כשרים עד שישלימו לארבעים סאה, המקווה כשר לטבילה.

(קמו) שנפלו לתוכן ג' לוגין מים שאובין – והמקווה נפסל.

(קמז) ואחר כך נחלק לשנים – ובכל מקווה יש פחות מ-3 לוגים.

(קמח) וריבה מים כשרים על כל אחד מהם – לאחר החלוקה, הוסיפו מים כשרים לכל אחד מהמקוואות, עד שהגיעו ל-40 סאה.

(קמט) הרי אלו פסולין – אף על פי שהוסיפו מים כשרים עד שהגיעו לארבעים סאה בכל אחד מהמקוואות, הם עדיין פסולים. הסיבה היא שהמקווה כבר נפסל בשעת נפילת שלושת הלוגים, והחלוקה והוספת המים לא מתקנות את הפסול. ברגע שנפלו 3 לוגים למקווה שאין בה ארבעים סאה, היא נפסלת לחלוטין.

(קנ) מלא מים שאובים – והוא, כמובן, מקווה פסול.

(קנא) וְהָאִמָּה נכנסת לו ויוצאה ממנו – לתוכו זורמים מים כשרים (מי גשמים) דרך אָמָה (תעלה) הנכנסת מצד אחד ויוצאת מצד שני. מצב זה יוצר תחלופה של מים בבור.

(קנב) שלא נשאר מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין – כדי לטהר את הבור,

סעיף בא

^חמקוה (קנג) שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל (קנד), ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הפְּשִׁימִים מ' סאה, הרי הוא ^חשם ממשנה ב דפ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

יש להזרים דרך התעלה כמות גדולה של מי גשמים, עד שכמות המים בבור תפחת לפחות משלושה לוגים.

לא ניתן להניח שעל כל סאה של מי גשמים הנכנסת לבור, יוצאת סאה של מים שאובים בלבד. למעשה, המים היוצאים הם תערובת של מים שאובים ומי גשמים, לכן יש להכניס כמות גדולה בהרבה של מי גשמים, וראה דוגמת חישוב בהערה ¹⁵.

כדי להשלים את טיהור הבור, יש לסתום את יציאת המים מהבור, לאחר שכמות המים השאובים פחתה משלושה לוגים. מכיוון שמי גשמים מטהרים רק כשהם עומדים במקווה, ולא כשהם זורמים.

(קנג) מקוה – שלא היו בו 40 סאה של מי גשמים.

(קנד) שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל – נפלו לתוכו שלושה לוגים או יותר של מים שאובים, ולכן נפסל.

¹⁵. **דוגמת חישוב:** בתחילה, היחס בין המים השאובים למי הגשמים הוא 1:1. לכן, מתוך 40 הסאה שיצאו, יש 20 סאה מים שאובים ו-20 סאה מים גשמים. כתוצאה מכך, נשארו בבור 20 סאה מים שאובים.

כעת נכנסים שוב 40 סאה מי גשמים, כך שהבור מכיל תערובת של מי גשמים ומים שאובים. בשלב הזה, המים השאובים מהווים שליש מסך כל המים בבור. לכן, מתוך 40 הסאה שיצאו, 2/3 הם מי גשמים ורק 1/3 הם מים שאובים. כלומר, לאחר יציאת המים, נשארו בבור בערך 6.7 סאה מים שאובים.

תהליך זה ממשיך, כאשר בכל פעם נכנסים מים חדשים לבור, ויוצאת כמות המכילה פחות מים שאובים. לכן, יש להכניס כמות גדולה מאד של מי גשמים, כדי לצמצם את המים השאובים שנותרו בבור.

על פי המפרשים, ובהסתמך על פירוש קהתי, כדי להבטיח שלא יישארו בבור יותר מ-3 לוגים מים שאובים, יש צורך ביותר מ-12,760 סאה מי גשמים.

בפסולו (קנה) עד שִׁיֵּצֵאוּ כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין (קנו).¹⁵ וכן (קנז) אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, וְעָרְבוּ עִם הַמָּקוֹה הַזֶּה הַפְּסוּל (קנח), מִתְּהַרּוּ אֵלּוּ¹⁶ שם וכת"ק הסכמת הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנה) הרי הוא בפסולו – אם לאחר הפסילה הוסיפו למקווה מים כשרים (מי גשמים) עד שהגיע לשיעור ארבעים סאה, המקווה עדיין נשאר פסול. כי נפסל לפני שהיו בו ארבעים סאה, ומעתה לא תועיל תוספת המים הכשרים, אפילו שיש 40 סאה כשרים.

(קנו) ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין – כדי להכשירו, יש צורך להוציא ממנו כמות מים גדולה יותר מכמות המים שהייתה בו לפני הפסילה. הוצאת כמות גדולה יותר של מים, תבטיח ששיעור המים השאובים ביחס לכלל המים במקווה, יפחת משלושה לוגים.

לדוגמה, נניח שבמקווה היו 30 סאה מי גשמים (מים כשרים). נפלו למקווה 3 לוגים של מים שאובים, לאחר מכן הוסיפו למקווה עוד 10 סאה של מי גשמים. במקרה זה, כדי להכשיר את המקווה, יש להוציא ממנו יותר מ-30 סאה של מים. רק לאחר הוצאת כמות זו, ניתן למלא את המקווה מחדש עד שיגיע לשיעור של 40 סאה¹⁶.

(קנז) וכן – דרך נוספת להכשיר את המקווה הפסול, בלי להוציא את מימיו. **(קנח) וְעָרְבוּ עִם הַמָּקוֹה הַזֶּה הַפְּסוּל** – חיבר את המקווה הפסול למקווה הכשר שיש בו ארבעים סאה של מי גשמים, על ידי יצירת נקב בין שני המקוואות.

16. יש להדגיש, כי מקרה זה שונה מסעיף כ, שם מדובר במקווה שהיה מלא כולו במים שאובים. במקרה כזה, דרך ההכשרה שונה לחלוטין. כאן מדובר במצב בו כמות המים השאובים היא שלושה לוגים.

את אלו (קנט) (והוא הדין בַּמַּעֲזֵן כל שהוא (קס) שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל).

סעיף כב

(קסא) הִיָּה המקוה חסר ג' לוגין (קסב), ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים (קסג), לעולם הוא בפסולו עד שירבה עליו מי גשמים או שישטפו (קסד) עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו (*)

ימשנה ריש פ"ג דמקוואות וכחכמים הסכמת הפוסקים (ורשב"א בשער המים). (י"פ) כשיעור מים שהיו בו תחלה ועוד דבר מועט כדי למעט מג' לוגין ואע"פ שהמים שצפין ויוצאין מן הבור מעורבים הם מן הראשונים שנפסלו ויש בהן מן הכשרים שיוורדים בסוף.

שולחן ערוך כפשוטו

(קנט) טָהְרוּ אלו את אלו – דין זה נקרא "השקה". חיבור שמים שאובים פסלוהו, למי מקווה כשר, המים הכשרים משפיעים על הפסולים ומכשירים אותם. זה כאילו המים השאובים נפלו לתוך מקווה שכבר היו בו ארבעים סאה, ובמקרה כזה הם אינם פוסלים אותו, אלא נעשים כשרים בעצמם.

דין ה"השקה" חשוב מאוד, מכיוון שהוא מהווה בסיס למקוואות רבים בימינו. לעיתים ישנו בור נפרד עם ארבעים סאה של מי גשמים (בור טהרה), וממנו מושקים המים למקווה עצמו (בריכת הטבילה). בדרך זו, גם אם מוסיפים מים שאובים לבריכת הטבילה, היא נשארת כשרה בזכות ההשקה מהבור הכשר.

(קס) בַּמַּעֲזֵן כל שהוא – דין זה של השקה תקף גם לגבי מעיין שהוזרמו אליו מים שאובים. המעיין מטהר מעצם היותו מקור מים כשר, ויש לו כוח הכשרה גדול יותר ממקווה רגיל, כפי שראינו בסעיף יא.

(קסא) הקדמה לסעיף – סעיף זה דומה לסעיף הקודם, אך מתמקד במקווה שכמעט מלא במים כשרים (מי גשמים).

(קסב) המקוה חסר ג' לוגין – כדי להגיע לכמות הכשרה של ארבעים סאה.

(קסג) ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים – המקווה נשאר פסול.

(קסד) שישטפו – לשטוף משמעותו הזרמה של כמות גדולה של מים, עד שהם גולשים על גדות המקווה. זוהי דרך נוספת לתאר הוספה משמעותית של מי גשמים.

בְּמִלּוֹאֵן הָרֵאשׁוֹן וְעוֹד (קסה), שֶׁהַמִּים הַבָּאִים עָלָיו דּוֹחִין אֶת הַמִּים שֶׁבִּתְּכּוּ וּמוֹצִיִּין אוֹתָן (קסו). הִיָּה הַמְּקוּה פָּחוֹת (קסז), וְאִפִּילוּ קוֹרְטוֹב (קסח), וְנִפְּלוּ עָלָיו מִים שְׂאוֹבִין פָּחוֹת מִג' לֹוגִין וְהַשְּׁלִימוּהוּ (קסט), לֹא פִּסְלוּהוּ (קע) וְלֹא הִכְשִׁירוּהוּ (קעא); כִּיצַד, הָרִי הוּא בִּפְסוּלוֹ עַד שִׁירְדוּ עָלָיו מִי גִשְׁמִים אוֹ שִׁישְׁטָפוּ (קעב) כְּשִׁיעוֹר הַמִּים שֶׁהִיָּה חֹסֵר (קעג). נִפְּלוּ עָלָיו מִי גִשְׁמִים כְּשִׁיעוֹרָן, הָרִי זֶה כֶּשֶׁר.

שולחן ערוך כפשוטו

(קסה) שֶׁנִּשְׁעַר שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו בְּמִלּוֹאֵן הָרֵאשׁוֹן וְעוֹד – יֵשׁ לְהוֹסִיף עָלָיו מִי גִשְׁמִים אוֹ לִשְׁטוֹף אוֹתוֹ בַּכִּמּוֹת מִים כְּזוֹ, שֶׁנוֹכֵל לְהַעֲרִיךְ כֵּאלוֹ נִפְּלוּ עָלָיו מִלּוֹא תוֹכְלָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה וְעוֹד. כְּלוּמֹר, יֵשׁ לְהוֹסִיף כִּמּוֹת מִים הַשְּׁווֶה לַפָּחוֹת לִמְלֹא תְּכּוֹלֶת הַמְּקוּוֹה הַמְּקוּרִית (לִפְנֵי הַפְּסִילָה), כִּךְ שֶׁהַמִּים הַנִּכְנָסִים יִדְחֲקוּ וְיוֹצִיאוּ אֶת הַמִּים שֶׁבִּתְּכּוּ, כּוֹלֵל הַמִּים הַשְּׂאוֹבִים.

(קסו) וּמוֹצִיִּין אוֹתָן – אִם תְּכּוֹלֶת הַמְּקוּוֹה הִיא 40 סָאָה, הַכִּנְסֶת 40 סָאָה חֲדָשִׁים תּוֹצִיא 40 סָאָה. וּמִסְתַּבֵּר שִׁיחַד עִמָּם, יֵצְאוּ חֵלֶק מֵהַמִּים הַשְּׂאוֹבִים, וּבִכֶּךָ יוֹכֶשֶׁר הַמְּקוּוֹה.

(קסז) הִיָּה הַמְּקוּה פָּחוֹת – חֹסֵר פָּחוֹת מִשְׁלוֹשָׁה לֹוגִים, כְּדִי לְהַגִּיעַ ל־40 סָאָה.

(קסח) קוֹרְטוֹב – מִידָה קִטְנָה מְאֹד, $\frac{1}{64}$ שֶׁל לֹוג.

(קסט) פָּחוֹת מִג' לֹוגִין וְהַשְּׁלִימוּהוּ – נִפְּלוּ לְתוֹכּוֹ מִים שְׂאוֹבִים בַּכִּמּוֹת קִטְנָה מִשְׁלוֹשָׁה לֹוגִים, וְהַשְּׁלִימוּ אֶת הַחֹסֵר לְאַרְבַּעִים סָאָה – הַמִּים הַשְּׂאוֹבִים לֹא פוֹסְלִים אֶת הַמְּקוּוֹה (כִּי לֹא נִפְּלוּ 3 לֹוגִים) אֶךְ גַּם לֹא מַכְשִׁירִים אוֹתוֹ.

(קע) לֹא פִּסְלוּהוּ – כִּי רַק 3 לֹוגִים פוֹסְלִים.

(קעא) וְלֹא הִכְשִׁירוּהוּ – כִּי מִים שְׂאוֹבִים לֹא יִכּוֹלִים לְהַכְשִׁיר מְקוּוֹה אִפִּילוּ אִם חֹסֵר לוֹ רַק קוֹרְטוֹב. אֲלֹא הַמְּקוּוֹה נִשְׁאָר בְּמִצְבּוֹ הַקּוֹדֵם, עַד שִׁירְדוּ עָלָיו מִי גִשְׁמִים אוֹ שִׁישְׁטָפוּ עָלָיו מִים כְּשִׁירִים בְּשִׁיעוֹר שֶׁהִיָּה חֹסֵר מִלְּכַתְּחִילָה. אִם נִפְּלוּ עָלָיו מִי גִשְׁמִים בְּשִׁיעוֹר הַחֹסֵר, הַמְּקוּוֹה כֶּשֶׁר.

(קעב) אוֹ שִׁישְׁטָפוּ – יִזְרְמוּ מִי גִשְׁמִים מִבְּחוּץ, אֶל תּוֹךְ הַמְּקוּוֹה.

(קעג) כְּשִׁיעוֹר הַמִּים שֶׁהִיָּה חֹסֵר – כְּלוּמֹר, צָרִיךְ לְהוֹסִיף קוֹרְטוֹב מִי גִשְׁמִים.

היה חסר אפילו קורטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים, פסלוהו והרי הוא בפסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד (קעד). הגה: ודוקא בג' לוגין שאובין מכשרינן בכהאי גוונא, אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיצאו כדי מילואה ועוד, לא מהני, אלא מחשבין המים היוצאין, לפי ערך הכשרים והפסולים (קעה) (כ"י בשם הראב"ד).

סעיף כג

(קעו) ^{נא}אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראיהן מראה מים (קעז); לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין, והרי מראיהן מראה יין, שנפלו למקוה, לא פסלוהו (קעה). וכן שלש ^{נא}משנה ה פ"ז דמקואות, וכת"ק וכ"פ רמב"ם שם בפ"ז, וש"פ.

שולחן ערוך כפשוטו

(קעד) עד שיצא ממנו מילואו ועוד – כמו שראינו בתחילת הסעיף, צריך להוציא קצת יותר מכמות המים שנפסלו.

(קעה) לפי ערך הכשרים והפסולים – רק כאשר מדובר בשלושה לוגים מים שאובים, אנו מכשירים את המקווה בדרך זו (הוספת מים כשרים בכמות מרובה). אך אם כל המקווה היה מלא מים שאובים, אפילו אם יוסיפו עליו מים כשרים עד שתצא כמות השווה למילוי ועוד, זה לא מועיל. במקרה זה יש לחשב את המים היוצאים לפי יחס המים הכשרים והפסולים שבהם, וכמו שראינו בסעיף כ.

(קעו) הקדמה לסעיף – סעיף זה, יחד עם הסעיפים הבאים עד סעיף לג, דנים בנוזלים שונים ובשאלה האם הם נחשבים "מים" לעניין פסול מים שאובים והכשרת מקווה. קיים כלל יסודי, שרק מים יכולים להכשיר מקווה, ולא נוזלים אחרים, כפי שנאמר בתורה (ויקרא יא, לו) "מִקְוֵה מַיִם".

(קעז) ומראיהן מראה מים – הכוונה היא לא רק שהנוזל מוגדר כ'מים', אלא גם שהוא נראה לעין כ'מים'.

(קעה) לא פסלוהו – כי לא נראים כ'מים', ולא נקראים 'מים', אלא יין, ולכן אינם פוסלים. חשוב לציין שתנאי זה תקף רק כל זמן שהיין שנוסף לא שינה את צבע המים במקווה עצמו, כפי שנראה בסעיף כו.

לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב (קעט) והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקוה חסר, לא פסלוהו (קפ).

סעיף כד

^{נב}מי כְּבָשִׁים (קפא) ומי שְׁלָקוֹת (קפב) וְתִמְד שְׁלֹא הֶחֱמִיץ (קפג), וכן ^{נב}מי צָבַע (קפד), פוסלין המקוה בג' לוגין (קפה); ^{נד}אבל כל שאר המושקין ומי פירות (קפו) ומְרִיס (קפז) ותמד משהחמיץ (קפח), אין ^{נב}שם משנה ב. ^{נב}שם משנה ג, משמיה דרבי יוסי, וליכא מאן דפליג עלה דצבעא לית בה ממשא, הרמב"ם שם וש"פ. ^{נד}שם משנה ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(קעט) שנפל לתוכן מעט חלב – ועדיין נראים כמו מים.
 (קפ) לא פסלוהו – למרות שנפח הנוזל הוא שלושה לוגים, הוא אינו נחשב 3 לוגים של מים, ולכן אינו פוסל.
 (קפא) מי כְּבָשִׁים – מים בהם הושרו ירקות, כדי שיספגו את טעמם.
 (קפב) ומי שְׁלָקוֹת – מים שבהם בושלו ירקות.
 (קפג) וְתִמְד שְׁלֹא הֶחֱמִיץ – משקה שהוכן מענבים, על בסיס מים. בתוכם הושרו גרעיני ענבים או קליפותיהם (זגים), לצורך קליטת טעמם. כל עוד המים לא תססו והחמיצו, דינם כמים, ונקראים "מי תמד שלא חמיצו".
 (קפד) מי צָבַע – מים שקיבלו צבע מחומרים שונים, וכיון שקרויים 'מי צבע', הם עדיין נחשבים כסוג של מים¹⁷.
 (קפה) פוסלין המקוה בג' לוגין – מכיוון שהם עדיין נחשבים מים. ומלבד זאת, הם גם קרויים מים, מי כבשים, מי שלקות, מי תמד ומי צבע.
 (קפו) ומי פירות – נוזלים שיצאו מפירות סחוטם.
 (קפז) ומְרִיס – רוטב דגים.
 (קפח) ותמד משהחמיץ – משתסס והפך למשקה אלכוהולי, הוא קרוי יין ולא מים.

¹⁷ בניגוד למובא בסעיף כג, כאשר נפל יין לתוך 3 לוגים מים, שאינם פוסלים את המקוה, כי אין הנוזל הזה נקרא מים, אלא יין.

פוסלין מקוה החסר בג' לוגין (קפט) וגם אין משלימים אותו להכשירו (קצ), שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, אין משלימים אותו (קצא); ^{נ"א} אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו (קצב), ונטל מתוכן סאה אחרת (קצג), כשר (קצד) ^{נ"א} אפילו עשה עד י"ט פעמים (קצה). אבל במים שאובים שנפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוכן סאה אחת ונפל לתוכן סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר (קצו).

^{נ"ה} שם. ^{נ"ז} כדעת הרא"ש והתוספות ביבמות דף פב, ב (ד"ה אמר רבי יוחנן) דהא דאמרין שם עד רובו, קאי אמי פירות, דהחמירו חכמים במי פירות דלא חזי לטבילה כלל.

שולחן ערוך כפשוטו

(קפט) **אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין** – כי חכמים גזרו דווקא על מים שאובים, ולא על שאר נוזלים, שבדרך כלל, לא טובלים בהם.

(קצ) **אין משלימים אותו להכשירו** – אינם משלימים אותו לכמות הכשרה של ארבעים סאה. לדוגמה, אם היו במקווה שלושים ותשע סאה, ונפלה לתוכו סאה אחת מאחד מנוזלים אלו, אין רואים זאת כהשלמה לארבעים סאה, כי המקווה נעשה כשר רק על ידי מים.

(קצא) **אין משלימים אותו** – עם זאת, המקווה לא נפסל. ואם יוסיפו לתוכו סאה של מי גשמים, הוא יהיה כשר לטבילה.

(קצב) **ונפל לתוכו סאה אחת מאלו** – המקווה נשאר כשר.

(קצג) **ונטל מתוכן סאה אחרת** – כלומר הוציא סאה של מים מהמקווה.

(קצד) **כשר** – כי מי פירות לא פוסלים את המקווה, וכל סאה של מי פירות שהוכנסה אל מי המקווה, בטלה ברוב מי הגשמים.

(קצה) **אפילו עשה עד י"ט פעמים** – אפילו אם נעשתה פעולה זו (הכנסה והוצאה של סאה) עד 19 פעמים, עדיין יש רוב מי גשמים. אך אם נעשתה 20 פעמים או יותר, רוב המים במקווה יהיו מי פירות, והמקווה ייפסל, מכיוון שמי פירות אינם כשרים לטבילה.

(קצו) **אפילו עשה כן עד עולם, כשר** – אם נפלה סאה של מים שאובים למקווה כשר (ארבעים סאה), ולאחר מכן הוציאו סאה מהמקווה והחזירו

סעיף כה

(קצו) מי צבע יש להם דין מים לפסול את המקוה החסר בג'

¹⁷ ציינתיו בסעיף דלעיל.

שולחן ערוך כפשוטו

סאה של מים כשרים, המקווה נשאר כשר, ודין זה תקף אפילו אם נעשתה פעולה זו פעמים רבות. כיוון שמים שאובים עדיין קרויים מים. ולא גזרו עליהם חכמים, אם נופלים למקווה כשר, ולכן אינם פוסלים מקווה שכבר יש בו 40 סאה¹⁸.

(קצו) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן בפסול מקווה מחמת שינוי מראה מימיו. ההבדל העיקרי הוא בין שינוי מראה עקב חומרים שאין בהם ממשות של

18. יש מחמירים בדין "נתן סאה ונטל סאה" (עיין ש"ך ס"ק סג), כדעת הרמב"ם (הלכות מקוואות פרק ד הלכה ז), ועל פי זה יש שפקפקו בכשרות מקוואות המקבלים מים דרך "בור זריעה" (שם נכנסים המים לבור שיש בו 40 סאה כשרים, ונזרעים בתוכם, ולאחר מכן עוברים למקווה. כיון שבחלוף הזמן, קיים חשש "נותן סאה ונטל סאה" בבור הזריעה, ולא יוכלו מימיו להכשיר את המים הנזרעים בתוכם. ועוד הוסיפו להחמיר ב"בור השקה", שהוא בור מי גשמים, אליו מתחברים מי המקווה באמצעות נקב, והשקתם מטהרתם. אלא שלשיטת הרמב"ם, לכאורה, כעבור זמן, תיווצר מציאות של "נותן סאה ונטל סאה".

אכן כל אלו הן חומרות ללא יסוד, כי הרמב"ם אמר את דבריו רק במקווה שיש בו בדיוק 40 סאה מכוונות, וכאשר עושה מעשה בידיו, לתת סאה וליטול סאה. כי אז נראה כמחליף את מי הגשמים למים שאובים (מוסבר על פי הכסף משנה שם).

אבל מקווה שכולו מים כשרים, ולא נותנים אליו ולא נוטלים ממנו, אלא בסך הכל מוסיפים מים שאובים, כשר ללא כל פקפוק, אף לדעתו, וכפי שכתב מפורש וזה לשונו (הלכות מקוואות פרק ד הלכות ו - ז): "פִּיצַד פּוֹסְלִין הַמֵּים הַשְּׂאֻבִּין אֶת הַמִּקְוָה בְּשִׁלְשָׁה לֹאֲגִין, שְׂאֵם הִיא בְּמִקְוָה פְּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סָאָה [וְנִפְל לְתוֹכָן שְׁלִשָּׁה לֹאֲגִין וְהַשְּׁלִימוֹם לְאַרְבָּעִים סָאָה] הַכֹּל פֶּסוּל, אֲבָל מִקְוָה שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מֵים שְׂאִינָן שְׂאֻבִּין וְשָׂאֵב בְּכַד וְשָׂפָה לְתוֹכָו כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ כְּשֹׁר, וְלֹא עוֹד אֶלָּא מִקְוָה עֲלִיּוֹן שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מֵים כְּשִׁירִין וְהִיא מְמַלֵּא בְּכָלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכָו עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמֵּים וְיִרְדּוּ לְמִקְוָה הַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סָאָה הָרִי הַתַּחְתּוֹן כְּשֹׁר".

הלכה ז: "מִקְוָה שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מְכֻוֶּנֶת וְנוֹתֵן לְתוֹכָו סָאָה מֵים שְׂאֻבִּין וְנִטְל אַחֵר כֶּךָּ מִמֶּנּוּ סָאָה הָרִי זֶה כְּשֹׁר. וְכֵן נוֹתֵן סָאָה וְנוֹטֵל סָאָה וְהוּא כְּשֹׁר עַד רְבּוֹ".

מלבד זאת, השולחן ערוך והרמ"א לא פסקו כרמב"ם בעניין זה, ולכן מקוואות אלו כשרים למהדרין.

לוגין, אף על פי שמשונים מראיהן ממראה המים (קצח).^{נ"א} אבל המקוה השלם (קצט), אף על פי שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו, לא נפסל (ר).^{נ"ב} וכן אם הדיח בו כלים ונשתנו מראיו, או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו, לא נפסל (רא) (ראב"ד ורשב"א).^{נ"ג} אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת טעינת הזיתים ויש בהן נ"שם וכר"י וכמש"ל. נ"שם במשנה. שם והטעם כיון שהיין והמוהל הם מגוף הפרי ממש.

שולחן ערוך כפשוטו

משקה (כמו צבע או לכלוך), שאינו פוסל את המקוה, לבין שינוי מראה עקב משקה ממשי (כמו יין או מוהל), הפוסל את המקוה. ישנם שני הבדלים חשובים בין פסול שינוי מראה לפסול מים שאובים: (א) לאחר שהמקוה כשר (יש בו ארבעים סאה), מים שאובים אינם פוסלים אותו, אך לפני שהגיע ל-40 סאה, פסול מים שאובים נשאר עד שמכשירים אותו [לפי הכללים הנוקשים שנלמדו בסעיפים הקודמים]. (ב) שינוי מראה פוסל גם מקוה שלם (ארבעים סאה), אך ברגע שהמים חוזרים למראם המקורי, המקוה חוזר לכשירותו. פסול שינוי מראה, הוא פסול מדרבנן. **(קצח) שמשונים מראיהן ממראה המים** – בסעיף הקודם ראינו, כי 3 לוגים של מי צבע, פוסלים את המקוה. מדגיש המחבר, כי מים אלו, אף על פי שאינם נראים כמים רגילים, עדיין נחשבים כמים לעניין פסילת מקוה חסר. **(קצט) אבל המקוה השלם** – שיש בו 40 סאה. **(ר) לא נפסל** – כי לצבע אין ממשות של משקה, ואף ששינה את מראיו, המקוה נשאר כשר. **(רא) ונשתנו מראיו, לא נפסל** – כל זמן שמראית המקוה לא שונתה בגלל ממשות של משקה, המקוה נותר כשר. וכן אם התחלפה מראית המקוה בגלל רוב הטובלים בו, המקוה נשאר בהכשרו.

צחצוחי שמן (רב) ושינו מראיו מכמות שהיה, נפסל (רג). כיצד יעשה, אם הוא חסר (רד) ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים (רה); ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלא בכתף (רו) ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים (רז).

סעיף בו

^{סא}היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חָצִי (רח), אם אין בו מראה מים מ' סאה (רט) הרי זה לא יטבול בו (רי).
^{סב}שם משנה ד (ורמב"ם וראב"ד ור"ש).

שולחן ערוך כפשוטו

(רב) ויש בהן צחצוחי שמן – המים היוצאים מהזיתים בתחילת הטחינה, מכילים מעט שמן, ויש כאן ממשות של משקה.
 (רג) מכמות שהיה, נפסל – המוהל שינה את מראה המקווה מכפי שהיה קודם לכן, וכיון ששונתה מהות המים שבו, לכן המקווה נפסל.
 (רד) אם הוא חסר – אין בו 40 סאה, ואי אפשר להוסיף לתוכו מים שאובים.
 (רה) ויחזרו מראיו למראה מים – והמקווה יוכשר.
 (רו) ימלא בכתף – כלומר, ניתן למלא מים שאובים (בכלי) ולהוסיף למקווה.
 (רז) למראה המים – ואז המקווה חוזר להכשרו.
 (רח) ונשתנו מראיו של חָצִי – היין שנפל לתוכו, שינה את מראה מימיו של חלקו.
 (רט) אין בו מראה מים מ' סאה – לא נותרו במקווה ארבעים סאה מים, בעלי מראה מים.
 (רי) לא יטבול בו – כיוון שכתוצאה מנפילת היין, אין במקווה 40 סאה של מים כשרים שנראים כמים, לא יטבול בו, אפילו במקום שצבע המים לא השתנה. אם נותרו במקווה 40 סאה של מים שלא השתנה מראם, הטבילה כשרה, אך יש לטבול דווקא בחלק זה של המקווה.

סעיף כז

^כמקוה שנשתנו מראה מימיו מחמת עצמו (ריא) ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר (ריב).

^כרמב"ם סוף פ"ז מהלכות מקוואות, ונלמד מדין הדיח בו את הכלים, וציינתיו בסעיף כה.

סעיף כח

^כאין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקוה, אבל מעיין אינו נפסל בשינוי מראה (ריג) ((רמב"ם) [ראב"ד] ורשב"א בשער המים); ולא עוד, אלא אפילו המקוה שנפסל (ריד), אם המשיך אליו מי מעיין, המעיין מטהר אותו אפילו לא חזרו למראיהן (רטו) (לשון רשב"א שם).
^כהראב"ד בספר בעלי הנפש.

שולחן ערוך כפשוטו

(ריא) מחמת עצמו – חל שינוי במי המקווה באופן טבעי, כגון עקב עמידתם לאורך זמן, התפתחות אצות, או שינויים מינרליים.

(ריב) הרי זה כשר – כי פסול "שינוי מראה" חל, רק כאשר השינוי נגרם על ידי משקה שנפל למקווה, ושינה את צבעו.

(ריג) מעיין אינו נפסל בשינוי מראה – גם אם הוסיפו למעיין משקים כמו יין שמשנים את צבעו, המעיין נשאר כשר. העיקרון הוא, שלמעין יש כוח טהרה חזק יותר ממקווה מי גשמים. לכן, שינוי מראה פוסל רק במקווה מי גשמים. המים הנובעים ממעיין נחשבים "מים חיים", כפי שנאמר בתורה לגבי טהרת הזב והכנת מי חטאת (מי פרה אדומה), בהם מטהרים טמאים.

(ריד) אלא אפילו המקוה שנפסל – בין אם עקב שינוי מראה ובין אם עקב מים שאובים.

(רטו) אפילו לא חזרו למראיהן – גם אם צבע המים לא חזר לקדמותו, וכדין מעיין.

מעיקף כמ

^טנפלו לו שלשה לוגין יין (רטז), כאילו לא נפל (ריז) (ומותר לטבול) בין במקום היין בין במקום המים (ריח); היה שאוב (ריט) ^(*) והשיקו (רכ), השיק במקום היין (רכא), זה וזה לא טהר (רכב). השיק במקום המים (רכג), מקום המים טהר, מקום היין לא טהר. הגה: מקוה חסר ^טתוספתא, וכתבה הר"ש בפרק ז' דמקואות, ופי' הר"ש דאיירי דלא שינו מראהו. ^(*)פירוש למקוה אחרת כדי להכשירו ואינו עולה לו ההשקה אלא אם השיקו וחברו אל מקוה המים.

שולחן ערוך כפשוטו

(רטז) נפלו לו שלשה לוגין יין – נפילת יין למקווה כשר, שיש בו 40 סאה, אינה פוסלת אותו, אם לא שינתה את מראהו.

(ריז) כאילו לא נפל – כלומר, נפילה זו אינה פוגעת בכשרות המקווה אם שלושת הלוגים של היין, לא שינו את מראה המקווה.

(ריח) בין במקום היין בין במקום המים – כי היין בטלים במי מקווה.

(ריט) היה שאוב – היה המקווה מלא מים שאובים, ופסול לטבילה. ומדובר במקום גדול מאוד, המכיל שנים או שלושה מקוואות.

(רכ) והשיקו – חיבר מקווה זו של מים שאובים, באמצעות נקב בקיר החוצץ, למקווה כשר במי גשמים.

(רכא) השיק במקום היין – אם נפלו למקווה שיש בו הרבה מים שאובים, שלושה לוגים יין לבן, המראה של המקווה לא משתנה באופן שפוסל את טהרתו. ולאחר מכן פתחו נקב המחבר בין המקווה של המים השאובים לבין המקווה של מי גשמים, והיין הלבן נמצא בצד הנקב, אם כן זה יין שמחבר בין שתי המקוואות.

(רכב) זה וזה לא טהר – המקווה השאוב לא נטהר, כי יין לא יכול לחבר בין מקוואות, אלא רק מים יכולים ליצור השקה זו. גם אין אפשרות לטבול בצד המקווה שיש בו יין, כי יין אינו כשר לטבילה. אבל המקווה שיש בו 40 סאה מי גשמים, נשאר בהכשרו.

(רכג) השיק במקום המים – אם היין שהוכנס במקווה של שאובים לא נמצא

שנפל שם יין ונשתנו מראה (רכד) ונפל שם ג' לוגין מים שאובין (רכה), אינן פוסלין (רכו) וכשחוזר והשלים המקוה במים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה (רכז) (ב"י בשם התוספתא בשם הראב"ד [כפי' הר"ש]).

פעיף ל

(רכה) אין שאיבה פוסלת אלא במים, ^{סה} אבל השלג והברד והכפור (רכט) והמלח (רל) והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות ^{סה} משנה ריש פ"ז דמקוואות וכת"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

בצד הנקב, אז המקווה של שאובים נטהר על ידי השקה עם מקווה של מי גשמים - מקום המים טהור, כלומר, המקווה שהיה פסול עקב המים השאובים, טוהר באותו חלק שבו הייתה ההשקה במים כשרים, אך מקום היין לא טוהר¹⁹.

(רכד) ונשתנו מראה - ואין לו דין מקווה.

(רכה) ונפל שם ג' לוגין מים שאובין - ואם היו נופלים למקווה חסר של מי גשמים, היו פוסלים אותו.

(רכו) אינן פוסלין - כי בזמן נפילת המים השאובים, המקווה לא ראוי להיקרא "מקווה" כלל בגלל שינוי המראה מהיין, ולכן אין שום משמעות לפסול של מים שאובים.

(רכז) כשרה - רק לאחר השלמת 40 סאה, והחזרת מראה המים, המקווה מקבל שוב את מעמדו, והוא כשר.

(רכח) הקדמה לסעיף - פסול "מים שאובים" הוא גזירת חכמים, שנועדה למנוע טעות, כאילו מותר לטבול בכלי. על כן גזרו חכמים רק על מים, עמם רגילים לרחוץ בכלי. אך לא על שלג וכדומה, כפי שיוסבר.

(רכט) והכפור - דומה לברד, אך גרגריו קטנים יותר.

(רל) והמלח - מלח שנמס במים, יכול להשלים את שיעור המקווה לארבעים

19. ואף שאמרנו שנפילת יין במקווה כשר אינה פוסלת את המקווה, כאן שמדובר ביין שנמצא במקווה של מים שאובים, ויהיה אסור לטבול הן במים והן ביין, לא נכשר מקום היין בהשקה.

שיכולין להריקו מכלי אל כלי (ולא), אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקוה החסר, לא פסלוהו (רלב). ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקוה ¹⁰משלג או ¹¹כפור או ברד שהביאו ¹²בכלי ועשה מהן מקוה, כשר (רלג). הגה: וכשמשער שיעור המקוה בשלג, ימַעַף חללו תחילה (רלד) (ב"י בשם הראב"ד והרא"ש וכ"כ הרמב"ם) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא (רלה) (מרדכי ס"פ במה טומנין בשם ר' שמריה). ויש מחמירין לטבול בכל אלה, ¹³ישם במשנה העידו אנשי מידבא וכו'. ¹⁴טור מדברי אביו הרא"ש, וסובר דא"א לומר דעושין מטיט הנרוק מקוה שלם, מהא דסוכה דף יט, ב טיט הנרוק יוכיח שמצטרף למ' סאה ואין טובלין בו. ¹⁵ישם מהתוספתא מודה רבי יהודה שהוא מביא טיט הנרוק וכו', וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש.

שולחן ערוך כפשוטו

סאה. והעובדה שהוא הובא בכלי אינה פוסלת אותו, כי דין "שאובים" חל רק על "מים".

(ולא) שיכולין להריקו מכלי אל כלי – הטיט המתואר כאן הוא תערובת נוזלית של מים עם אבק, עפר או חומרים אחרים מהאדמה, והוא נחשב כמים לצורך השלמת שיעור המקווה.

כאן אנו לומדים כי אין פסול "שאובים" בטיט שהועבר בכלי למקווה, והשלים בו 40 סאה. להלן בסעיף לב, ירחיב המחבר בדין מקווה שטיט רך ונוזלי נמצא בתוכו.

(רלב) לא פסלוהו – אם שאבו חומרים אלו והוסיפו אותם למקווה חסר (שאין בו ארבעים סאה), לא זו בלבד שאינם פוסלים אותו, אלא הם נחשבים כמי גשמים לכל דיניהם.

(רלג) ועשה מהן מקוה, כשר – אם נמסו²⁰.

(רלד) ימַעַף חללו תחילה – כאשר משערים את שיעור המקווה בשלג, יש למעכו תחילה, כדי למדוד את נפחו האמיתי לאחר הדחיסה.

(רלה) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא – לדעה זו, מותר לטבול בשלג שבמקווה כמות שהוא, כלומר, גם לפני שהפך למים.

20 כך דעת הש"ך ס"ק עא.

עד שנימוחו ונעשו מים (רלו) (שם במרדכי בשם הר"ר שמחה והר"א מביהם). וטוב להחמיר לכתחלה (ב"י) ועיין באורח חיים סימן ק"ס (רלז).

סעיף לא

מקוה שאוב (רלח) (*) שהגליד (רלט), טהור משום מים שאובים (רמ). נימוחו (רמא), כ"ש לְהִקְוֹת (רמב).

תוספתא דטהרות, והביאה הרא"ש כלל לא סימן ב בשם התוספתא. (*) פירוש שנעשה קרח. "משמע שם מדברי הרא"ש, דפירושו כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר, וכן פי' סמ"ג ורבינו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

(רלו) עד שנימוחו ונעשו מים – הדעות השונות לגבי טבילה בשלג עצמו נובעות מהפרשנות של הפסוק "מקווה מים". יש הסוברים שרק מים נוזליים כשרים לטבילה, ויש הסוברים שגם שלג נחשב "מים" לעניין זה. כיון שטבילת הנידה היא מן התורה, צריך להחמיר ולטבול רק לאחר שהשלג נמס למים, כדי לצאת ידי חובת דעה זו, שהיא, כנראה, גם דעת המחבר. (רלז) ועיין באורח חיים סימן ק"ס – סעיף יב, שם יש דיון על נטילת ידים בשלג.²¹

(רלח) מקוה שאוב – שמילאוהו מים שאובים (ולכן הוא פסול לטבילה).

(רלט) שהגליד – קפא ונעשה קרח.

(רמ) טהור משום מים שאובים – פנים חדשות באו לכאן²², ומים אלו אינם נחשבים עוד מים שאובים.

(רמא) נימוחו – וחזרו להיות מים.

(רמב) כשר לְהִקְוֹת – לאחר הפשרת המים, וחזרתם למצבם הנוזלי, הם

21. ויתכן שהרמ"א הביא את המקור הזה כדי ללמוד ממנו שאין לטבול בהם אלא אם ריסקן עד שנעשו מים. אמנם המשנה ברורה מסביר שם דברי המחבר שהצורך לרסק עד שנעשו מים זה רק אם נוטל בהם בכלי אבל מותר ליטול ידיו בשלג עצמו ויש להקל בנטילת ידים שנטילתו מדרבנן.

22. הטעם שהביא ב'בית יוסף' הוא, שדומים מים אלה ל"מים שהומשכו". וכוונתו, שהמשכת מים שאובים, עוקרת את המקור שלהם, שבאו מתוך כלי. וזה ממש כעין המושג "פנים חדשות" בו נקטנו כאן, בהסבר הדין.

סעיף לב

(רמג) ^{ע"ב}מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך ^{ע"ב}שֶׁהִפְרָה שוֹחָה וְשוֹחָה מִמֶּנּוּ (רמד), אם המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט (רמה); אין המים צפים על גבי הטיט (רמו), אין

^{ע"ב}משנה י פ"ב דמקואות וכרבי יהושע. ^{ע"ב}מסקנת הגמרא זבחים דף כב, א וכל הני שיעורי דפליגי תנאי במתניתין, בהא פליגי, דמר סבר בהאי שותה ומר סבר בהאי שותה, הר"ש שם בפי' המשנה, וכ"כ התוס' בספ"ק דסוכה דף יט, ב והרא"ש בסוף נדה, וכ"נ מדברי הרמב"ם בפרק ח מהלכות מקואות.

שולחן ערוך כפשוטו

כשרים לטבילה, וזאת בתנאי שיש במקוה לפחות 40 סאה. אם לאחר ההפשרה אין במקוה 40 סאה, ניתן להוסיף לו מי גשמים (שאינם שאובים), כדי להכשיר אותו²³.

(רמג) **הקדמה לסעיף** – בעבר, כאשר לא היו רצפות במקוואות, היה נפוץ יותר מצב בו היה טיט בתחתית המקוה. הטיט המתואר כאן, הוא תערובת של מים עם אבק, עפר או חומרים אחרים מהאדמה, כאמור לעיל, והלכה זו דנה בדין כשרות הטבילה בתוכו. דין זה לא שכיח בימינו.

(רמד) **שֶׁהִפְרָה שוֹחָה וְשוֹחָה מִמֶּנּוּ** – על כן הטיט משמש כמים, להשלמת שיעור ארבעים סאה.

(רמה) **יכולין לטבול אפילו בטיט** – כאשר המים צפים על גבי הטיט, מותר לטבול אפילו אם חלק מהגוף שקוע בטיט, והטבילה כשרה. כיוון שלפני שהרגלים שוקעים בטיט, הם נוגעים במים. והמים קודמים לטיט, לכן הטיט אינו נחשב חציצה, אפילו אם יש ארבעים סאה רק בזכות הטיט, כי הוא נחשב כמים שמצטרף אליהם.

(רמו) **אין המים צפים על גבי הטיט** – אלא יש אזור נפרד של מים ואזור נפרד של טיט, והטיט משלים ל-40 סאה.

23. לפעמים המילה "לְהַקְוֹת" משמעה לטבול, כמו במקרה זה. ולפעמים משמעה שיותר להוסיף מי גשמים, עד שיתמלא ל-40 סאה.

טובלין במקום הטיט (רמז). אבל במים, טובלין אפילו אין בו מ' סאה ^{ע"ה}אלא על ידי הטיט (רמח).
^{ע"ה}שם מהא דספ"ק דסוכה שציינתי לעיל.

סעיף לג

^{ע"ה}כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, מטבילין בו (רמט). ^{ע"ה}ומטבילין בעינו של דג גדול שְׁנַמֵּק שְׁמֵן עֵינוּ בְּחֹרֹו (רנ).
^{ע"ה}רמב"ם בפ"ח מהא דזבחים שם וכפירש רש"י שם. ^{ע"ה}שם ומפירוש רש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(רמז) אין טובלין במקום הטיט – מכיוון שלא נראה כאילו הטובל טובל במים, כנדרש מהפסוק "מקווה מים". ואף על פי שהטיט נחשב כמים לצורך השלמת שיעור המקווה, הוא אינו נחשב כמים גמורים לעניין טבילה ישירה בו. ונראה שטבילה ישירה בתוך טיט כזה הוא פסול דרבנן, כי אם היה פסול מן התורה, לא היה הטיט יכול להשלים את שיעור המקווה.
 (רמח) אלא על ידי הטיט – גם כאשר אין ארבעים סאה מים אלא בשילוב עם הטיט (כגון מקווה שיש בו שלושים סאה מים ועשרה סאה טיט), והמים צפים על הטיט, מותר לטבול רק בצד של המים, ולמרות שהרגליים שוקעות בטיט.
 (רמט) מטבילין בו – דבר זה קשה להבינו, כי לא ידוע על בריות הנבראות ישירות ממים במובן הפשוט. הכוונה ההלכתית במילים "תחילת ברייתו מן המים" אינה בהכרח ללידה ביולוגית במים במובן המודרני. אלא להתפתחות וגדילה במים, והתכוונו לחומרים קטנים שאינם נראים לעין, שהתפתחו וגדלו במים.
 עם זאת, למעשה, לא ידוע על מקוואות שמולאו ביבחושים אדומים, או בשומן עיניים של דגים.
 (רנ) שְׁנַמֵּק שְׁמֵן עֵינוּ בְּחֹרֹו – כלומר אפשר להחשיב גם את שומן העין הנימוח של דג גדול, כ"מים" לעניין מקווה, ולטבול בתוכו, כי גם הדגים גדלו במים. עם זאת, כאמור, לא נהוג להשתמש ביצורים אלו, או בחלקים מהם, למילוי מקוואות.

סעיף לד

(רנא) אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה, ^{טז}אלא אם כן הוא ראוי לקבל קודם שיקבענו (רנב) ^{טז}ושיתמלא לדעת (רנג), ואז פוסל בין אם הוא ^{טז}כלי גדול ^{טז}המחזיק ארבעים סאה ^{טז}ברייטא ב"ק דף טז, א. וב"ב דף סה, ב. ^{טז}ממשנה ב פ"ב דמקואות. ^{טז}משנה שם בריש הפרק. ^{טז}לפי' התוספות, שבת דף טז, ב (ד"ה אחד).

שולחן ערוך כפשוטו

(רנא) **הקדמה לסעיף** – בסעיף זה יחד עם הסעיפים הבאים עד סעיף מד, המחבר דן בהגדרת "כלי" לעניין פסול "שאובים". ההגדרה של "כלי" לעניין פסול "שאובים" אינה זהה להגדרת "כלי" לעניין טומאה וטהרה. העיקר הוא קיומו של "בית קיבול", גם אם הכלי אינו מקבל טומאה, ולהיפך, גם כלי שמקבל טומאה אך אין לו בית קיבול, אינו פוסל מים מדין "שאובים".

(רנב) **ראוי לקבל קודם שיקבענו** – כדי שכלי יפסול מדין "שאובים", עליו להיות בעל בית קיבול, לפני קיבועו בקרקע. א) אך אם הכלי נוצר או נקבע במקומו לפני שהיה לו בית קיבול, הוא אינו נחשב כלי אלא חלק מהקרקע, ולכן אינו פוסל מים מדין "שאובים". לעומת זאת, אם היה לו בית קיבול לפני קביעתו, הרי שהמים העוברים בו נחשבים "שאובים", גם אם הקביעה ביטלה את האפשרות לקבל טומאה, כי הוא דומה לכלי, והרואים יחשבו שאם אפשר לטבול בכלי מחובר, אפשר לטבול גם בכלי שאינו מחובר.

(רנג) **ושיתמלא לדעת** – כלומר, מולא מים מרצון (מילוי מכוון של הכלי במים). פרטים נוספים על דין זה, יוסברו בהרחבה בסעיף מא.

בלח (רנז) שהם כוריים ביבש (רנה), בין אם הוא כלי קטן ביותר (רנו), ואפילו הם כלי גללים (רנז), כלי אבנים, כלי אדמה (רנח).

סעיף לה

(רנט) ^פהמניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממונו ^פשם במשנה ב, ואירי בצנור שקבעו ולבסוף חקקו, הר"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(רנז) המחזיק ארבעים סאה בלח – כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח (כשיעור המינימלי של מקווה – אותו ראינו בסעיף א) אינו מקבל טומאה, אך הוא פוסל את המים שבו מדין "שאובים".

(רנה) כוריים ביבש – שני כורים ביבש שווים ל-60 סאה (דברים יבשים, יכולים להצטבר מעל שפת הכלי, לכן הכלי מחזיק יותר). כלי כה גדול אינו נחשב כלי לעניין טומאה, אך הוא נחשב כלי לעניין "מים שאובים".

(רנו) כלי קטן ביותר – אם יש לו בית קיבול, פוסל את המים מדין "שאובים".

(רנז) כלי גללים – כלים עשויים מצואת בעלי חיים.

(רנח) כלי אבנים, כלי אדמה – כלי גללים, אבנים או אדמה אינם מקבלים טומאה, אך הם נחשבים כלים לעניין "מים שאובים" ²⁴.

(רנט) הקדמה לסעיף – בסעיף זה נלמד על כלל חדש והוא ה"הווייה" של המקווה (אופן הגעת המים למקווה). מים המגיעים למקווה באמצעות כלי המקבל טומאה, אפילו אין לו בית קיבול, פוסלים את המקווה (אם אין בו 40 סאה מים, כשיעור טבילה). לכן יש לוודא שהמים מגיעים למקווה ישירות, ללא מגע עם חפץ המקבל טומאה ²⁵.

24. ההבדל בין כלי חרס (שמקבל טומאה) לכלי אדמה (שאינו מקבל טומאה) הוא, שכלי חרס עבר תהליך של שריפה בתנור, שהופך אותו לחזק ועמיד יותר.

25. דין זה מוסבר בהרחבה בסעיפים מח ומט.

המים למקוה, אם פ"יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת (רס); ואם לאו, אינה פוסלת (רסא). זקפה על צדה לדוח (רסב), אפילו יש לה שפות, אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל; ^{פ"ב}וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה (רסג), אבל אם אין המים ראויים לבא למקוה זולתה, אפילו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת (רסד).

^{פ"ג}שם כפי' הר"ש, והתוספות שם בבבא קמא, ובבבא בתרא. ^{פ"ד}הרא"ש בסוף נדה, משום דבעינן הויה ע"י טהרה, ממשנה ה פרק ה וברבי יוסי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(רס) פוסלת – כי אם יש לה ארבע דפנות (שפות), היא ראויה לקבל מים (כלומר יש לה ארבע דפנות היוצרות כלי קיבול), היא פוסלת את המקווה. הסיבה לכך היא, שהטבלה נחשבת כלי קיבול, והמים העוברים דרכה נחשבים "שאובים" ובכך פוסלים את המקווה (כאמור, אם אין בו 40 סאה).

(רסא) אינה פוסלת – אם אין לה צורה של כלי קיבול, היא אינה פוסלת. מכיוון שאינה נחשבת כלי, והמים העוברים עליה אינם נחשבים "שאובים". אפילו אם המים נעצרים זמנית על ידי שפה קטנה בתחתית הכלי, אין זה הופך אותם ל"שאובים".

(רסב) זקפה על צדה לדוח – גם אם לטבלה יש ארבע דפנות, אם היא מונחת על צידה, כך שאינה משמשת ככלי קיבול רגיל, היא אינה פוסלת את המקווה, כיוון שהמים אינם עוברים דרכה באופן של "שאיבה". הביטוי "זקפה על צידה לדוח" יוסבר בהמשך.

(רסג) ראויים לבא למקוה זולתה – טבלה זו אינה הגורם הבלעדי להגעת המים למקווה. לכן אין כאן בעיה של "הווייה" על ידי דבר המקבל טומאה, ואינה פוסלת את המקווה.

(רסד) כפאה על פיה, פוסלת – במקרה זה, הטבלה היא הדרך היחידה המביאה את המים אל המקווה, לכן היא פוסלת אותו, אפילו אם היא על צידה או הפוכה. משום שהמים מגיעים למקווה באמצעות כלי המקבל טומאה, וזה פסול של "הווייתו על ידי אדם או חפץ שמקבל טומאה".

סעיף לו

(רסה) ^פצינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי (רסו) וראוי להביא על ידו מים למקוה (רסז); ואם חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעו (רסח), אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא, נעשה כולה על ידה כלי (רסט) וכל המים שעוברין עליו ^פנמשנה ג פ"ד דמקואות וכפי' הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(רסה) הקדמה לסעיף – קיימים שני פסולים עיקריים הקשורים לאופן הגעת המים למקוה: (א) מים "שאובים" שנשאבו בכלי קיבול (כלי בעל דפנות ותחתית), ופוסלים מקוה שאין בו 40 סאה. (ב) "הווייה" על ידי דבר המקבל טומאה שמשמעותה, העברת מים דרך חפץ הראוי לקבל טומאה (גם אם אין לו בית קיבול) פוסלת את המקוה, אלא אם כן החפץ קבוע בקרקע, ואז אינו מקבל טומאה. הצד השווה בינם, שאינם פוסלים אלא מקוה חסר, שאין בו 40 סאה. וההבדל בינם הוא, שמים שאובים אינם פוסלים אלא בכלים שיש בהם בית קיבול, בין אם הם מקבלים טומאה ובין אם לאו. בנוסף, אם היה לכלי בית קיבול טרם קיבועו בקרקע, הוא גורם למים שעוברים להיות שאובים, גם אחרי היקבעו בקרקע. הווייתו על ידי טומאה: אם מועברים המים מעל גבי כלי הראוי לקבל טומאה, בין אם יש לו בית קיבול, ובין אם לאו, חל עליהם פסול "הווייתו בדבר המקבל טומאה". אמנם לאחר קיבועו בקרקע, הוא חדל מלקבל טומאה, וכבר אינו פוסל את המקוה משום הווייה על ידי דבר המקבל טומאה.

(רסו) אינו חשוב כלי – כי המים רק עוברים דרכו ואינם מתעכבים עליו, כי אין לו בית קיבול, לכן אינו הופך את המים ל"שאובים".

(רסז) וראוי להביא על ידו מים למקוה – ובתנאי שהוא מחובר לקרקע, שאז אינו מקבל טומאה. לולי כן, אף שאין כאן פסול משום "מים שאובים", יש כאן פסול משום "הווייתו על ידי חפץ שראוי לקבל טומאה".

(רסח) קודם שקבעו – ונעשה צינור זה כלי קיבול.

(רסט) נעשה כולה על ידה כלי – הגומא מיועדת לקלוט לכלוכים, כדי שהמים

חשובין שאובים (רע); ואם הוא של חרם (רעא), ¹⁹אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית (רעב), ואם נפלו צרורות או עפר בגומא ²⁰אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה (רעג) אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה (רעד). ²¹סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקוה (רעה). הגה: ולכן מותר לעשות מקוואות על ידי צנורות וסלונות של עץ שמביאין ²²שם וכת"ק. ²³שם במשנה. ²⁴שם במשנה, ומפרש שם במשנה שלא נעשה לקבלה, ופי' הרמב"ם שם, שהיה הכוונה שיצא המים מן מקום הצר בחוזק, וכ"כ בחבורו ריש פ"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

היוצאים יהיו צלולים, ולכן הצינור נחשב כלי קיבול.
(רע) חשובין שאובים – כי עוברים דרך הצינור הזה, הנחשב בית קיבול. זו הסיבה שאין לטבול בבריכות של ימינו, בגלל שהמים שבהם חלפו דרך צינורות, ובהם מצויים כלי קיבול לקבלת לכלוכים, וכל המים הללו נעשים "מים שאובים".
(רעא) ואם הוא של חרם – שאינו כלי חשוב.
(רעב) רביעית – כ-86 מ"ל.
(רעג) לבטלו מתורת קבלה – כי אין זו סתימה קבועה, לכן הצינור עדיין נחשב ככלי שיש לו בית קיבול.
(רעד) יהיו מהודקים לתוכה – הצרורות או העפר שנפלו לגומא זו, מבטלים את מעמד הצינור ככלי, רק אם הם מהודקים היטב, כי אז הגומא מליאה בחומר.
(רעה) אינו חשוב קבלה לפסול בו המקוה – צינור כזה אינו נחשב כלי קיבול, ואינו פוסל את המקוה, מכיוון שההרחבה באמצע, אינה מיועדת לאגירה, אלא ליצירת לחץ על היציאה הצרה, והגברת זרימת המים.

מים מן הנהר או שאר מַעֲיָן (רעו) אל המקוה (רעז) (מרדכי דקדושין בשם הר"ר שמריה ור"ן ה"נ ותשובת רא"ש וכן הוא דעת הטור ורמב"ם), או צנורות של הגגות (רעח) (מהרי"ק שורש נ"ד) [נ"ו]; ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם בכונה (רעט) (שם טעמא דהר"ש). ואם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים

שולחן ערוך כפשוטו

(רעו) שמביאין מים מן הנהר או שאר מַעֲיָן – מדובר שהמים הבאים מן המעיין, אינם זורמים מן המעיין ברצף. אם הייתה זרימה רציפה, לא היה חל על המים פסול "שאובים" או "הוויה על ידי דבר מקבל טומאה", כמבואר בסעיף יב.

(רעז) אל המקוה – אפילו אינם מחוברים לקרקע, כי אין להם בית קיבול, ואינם מקבלים טומאה.

(רעח) צנורות של הגגות – באמצעותם מובאים מי גשמים למקוה. מים אלה כשרים, כי אין לצנורות הללו בית קיבול מוגדר, ולמרות קיומם של חריצים או גומות טבעיות בגגות, הן אינן פוסלות, משום שלא נוצרו במכוון לקבלה.

(רעט) הואיל ולא עשאו אדם בכונה – גומא שנעשתה מעצמה ולא נעשתה לקבלה, אינה הופכת את הכלי לכלי שיש לו בית קיבול²⁶.

26. יש אמנם פוסקים המחמירים בזה (שיטת הראב"ד בהגהה על הרמב"ם הלכות מקוואות פרק ח הלכה ז), ועיין פתחי תשובה ס"ק כד אבל ודאי אפשר לסמוך על פסיקת השולחן ערוך, שהרמ"א לא חלק עליו. עם זאת, לכתחילה, נהוג לבנות את המקוואות בצורה שתמנע היווצרות גומות. בספר שערי מקוואות באות קנח כותב שהרבה אחרונים מחמירים כשיטת הראב"ד וביניהם הביא החזון איש סימן קכו אות א. אמנם המעיין בדבריו יראה שלא פסל כי כתב "והמדקדקים שלא יהיה שום גומא נראה דאם אי אפשר לתקן אין לפסול דיעבד אף שהיתה גומא... אלא אפילו גומא מחזקת רביעית כיון שלא נעשה לקבלה אינה פוסלת..." וגם לכתחילה לא חייב אלא כתב שגם המדקדקים אין להם לפסול.

בגלגל (רפ) והם נקובים בדרך שלא מקרי כלי (רפא), מותר לטבול בהן אם יש מ' סאה במקוה (רפב) (מרדכי הלכות נדה בשם רוקח); אבל אם אין בה מ' סאה (רפג), אין לטבול שם, דלא מקרי חבור לנהר על ידי זה (רפד) ועיין בא"ח סימן קנ"ט (רפה) (ב"י ס"ס זה ולא כרוקח).

שולחן ערוך כפשוטו

(רפ) על ידי כלים הקבועים בגלגל – מדובר בנהר שמימיו זורמים בעוצמה, ומגיעים לגלגל גדול עליו תלויים כלים, והם מתמלאים במי הנהר. גלגל זה מונע ומתגלגל בכח זרימת הנהר, והכלים שקיבלו מים מהנהר, מונפים תוך כדי הגלגול כלפי מעלה, וכשמגיעים למעלה נשפכים אל תוך צינור הקבוע בקרקע, ומן הצינור ממשיכים המים אל המקווה. אם לא היו הכלים הללו נקובים, היו המים הנשפכים מהגלגל פסולים מדין "מים שאובים", והמקווה היה פסול.

(רפא) נקובים בדרך שלא מקרי כלי – הנקבים מונעים מהכלים להיחשב כלי קיבול, והמים אינם נעשים שאובים²⁷.

(רפב) אם יש מ' סאה במקוה – כלומר מותר לטבול במקווה שהתמלא באמצעות גלגל זה, כי המים זרמו מכלים נקובים, שאינם פוסלים את המים שבהם מדין "שאובים".

(רפג) אם אין בה מ' סאה – במקווה עצמו.

(רפד) דלא מקרי חבור לנהר על ידי זה – הרמ"א בא לבטל את הדעה הסוברת שאפילו אם אין 40 סאה במקווה, אפשר לטבול בו, כי הוא מחובר לנהר על ידי טפטוף המים הזורמים מן הכלים חזרה לנהר. ועל ידי זה הכלי מחבר בין הנהר למקוה, כי מצד אחד זורמים מים מן הכלים למקווה, ומן הנקב הם מטפטפים חזרה אל הנהר. אמנם הרמ"א לא קיבל הקלה זו, כי במציאות, אין זרימת מים רציפה בין הנהר למקווה, ואין חיבור ישיר לנהר. והמחבר מסכים לכל דברי הרמ"א האלה.

(רפה) ועיין בא"ח סימן קנ"ט – סעיף ז, שם דנים לגבי נטילת ידים, ואם טבל אדם ידיו בכלי, ממנו זורמים המים לנהר (דרך הנקב), הרי זה כאילו טבל את

27. על גודל הנקב, נחלקו המפרשים.

סעיף לז

¹⁹רעפים שמכסין בהן הגגות, אף על פי שיש בהן גומות וחקקים (רפו), אינן פוסלין המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהם (רפז).
¹⁹רשב"א בשער המים בסוף ת"ה.

סעיף לח

¹⁹המניח שק או קופה (רפה) תחת הצנור (רפט), אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה (רצ).
¹⁹רמב"ם שם ממשנה ה' פ"ו דמקואות.

סעיף לט

(רצא) ¹⁹זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל
¹⁹הרשב"א שם וכ"כ הראב"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

ידיו בנהר. ורצו המקילים להשוות את דין הגלגל, לדין הנ"ל²⁸.
(רפו) שיש בהן גומות וחקקים – מי הגשמים זורמים מן הגג, דרך הגומות והחריצים שעל הרעפים, אל תוך המקווה.
(רפז) לפי שלא נעשו לקבל בהם – רעפים המשמשים לכיסוי גג, על אף שיש בהם חריצים וגומות, אינם נחשבים כלי קיבול במובן ההלכתי, כי לא נועדו לאסוף מים, אלא נוצרו בתהליך הייצור.
(רפה) שק או קופה – סוגים של סלים, ויש בהם נקבים רבים.
(רפט) תחת הצנור – המים זורמים מהצינור אליהם, ודרכם למקווה.
(רצ) את המקוה – משום שאובים, כי מפאת הנקבים הרבים המים לא נאגרים שם, ואינם מוגדרים "כלי קיבול".
(רצא) הקדמה לסעיף – סעיף זה עוסק באיסור הבאת מים למקווה על ידי מעשה אדם, מכיוון שהבאה על ידי אדם מוגדרת "הווייתן על ידי טומאה",

28. הסברתי את דברי הרמ"א בקטע זה, על פי מקור הדין, שהוא ה'מרדכי', בסוף מסכת שבועות, אות תשמ"ה.

את המקוה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן (רצב); אבל אם נתנם אדם למקוה, הרי זה פוסל (רצג); שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונזדלפו מאליהם ברגליו למקוה, פסלוהו (רצד). במה דברים אמורים (רצה), כשנזדלפו ברגליו (רצו). אבל אם היה רוכב על גבי בהמה ונזדלפו מים ברגלי הבהמה, לא פסלוהו; אף על פי שעל ידי בהמה שהוא רוכב עליה נזדלפו, אין זה כמזלף ברגליו (רצז) (וכבר נתבאר דיש

שולחן ערוך כפשוטו

שכן בני אדם מקבלים טומאה²⁹. ואינו פוסל את המקווה אלא ב 3 לוגים, ובמקווה חסר.

(רצב) כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן – הכוונה ב"מעצמן" היא, שהמים מגיעים למקווה באופן טבעי, כגון בזרימה טבעית או בנפילה מגובה, דרך כלים שלא נועדו לקבלם.

(רצג) הרי זה פוסל – כי זו פעולה ישירה של האדם.

(רצד) פסלוהו – כיוון שפעולה ישירה של האדם הביאתם למקווה, ואין זו "הויתן על ידי טהרה".

(רצה) במה דברים אמורים – שמעורבות אדם בהבאת המים, פוסלת את המקווה.

(רצו) כשנזדלפו ברגליו – כל פעולה של אדם, ההודפת את המים למקווה, פוסלת את המקווה, אפילו אם נהדפו רק ברגליו.

(רצז) אין זה כמזלף ברגליו – המקווה אינו נפסל, אף על פי שהמים הגיעו אליו באמצעות בהמה שאדם רוכב עליה. כי רק מעורבות ישירה של האדם פוסלת, וכאן אין מעורבות ישירה.

29. אמנם החזון איש (יורה דעה קל סעיף ג אות יז) כתב שזה דין נפרד, וגם למי שסובר שהווייתו על ידי טומאה הוא איסור תורה, בהווייתו על ידי אדם, אין זה כך. אמנם המשנה (מסכת פרה פרק ו משנה ד) שהיא מקור דין זה, לא הפרידה בין הווייתו על ידי אדם להווייתו על ידי טומאה.

חולקין ועיין לעיל סעיף ט"ו (רצח)).

סעיף ז

(רצט) ^צכלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה (ש); ^צומכל מקום אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה (שא). ^צואם הנקב בצדדין (שב), אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנאד, שהוא כשתי אצבעות ^צראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב ^צתוספתא לפי פי' הר"ש והרא"ש. ^צטור בשם אביו הרא"ש בתשובה. ^צשם בתוספתא, ובמשנה ז פ"ו דמקואות. ^צרמב"ם בפ"ח מה"מ, ופי' שם ואינו בגודל.

שולחן ערוך כפשוטו

(רצח) ועיין לעיל סעיף ט"ו – שם ברמ"א הובאה דעה החולקת על דין זה, וסוברת שגם מים שניתזו מרגלי בהמה הרכובה בידי אדם, פוסלים את המקוה.

(רצט) הקדמה לסעיף – הסעיף מגדיר מה מבטל את הכלי מהיות "כלי קיבול".

(ש) אינו חשוב כלי לפסול המקוה – מדין "מים שאובים". ואם הכניסו מים למקוה מכלי כזה, המקוה לא נפסל, אפילו אין בו 40 סאה. ובתנאי שלא בא אדם ושפך את המים שבכלי זה, אל תוך המקוה. כי אף שהמים אינם "שאובים", הם פסולים מדין "הווייתו על ידי אדם".

(שא) בכלי מנוקב כזה – כי יש דעות שכלי ובו נקב קטן כזה, לא בטל מהיות "כלי קיבול", ורק נקב גדול מבטלו. וכפי שאמרנו בסעיף קטן הקודם, אם הובאו המים שבכלי כזה אל המקוה במעורבות ישירה, הוא פסול משום "הווייתו על ידי אדם". ולא הותר אלא כשהמים זולגים אליו מאליהם, דרך כלי זה.

(שב) הנקב בצדדין – בדופן הכלי.

בריוח (שג), בין שהוא מרובע ^{טז} בין שהוא עגול, ^{צה} ויהא קרוב לשוליו (שד), שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, לא נתבטל מתורת כלי (שה). ^{צו} ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהם הנקב, לא חשיב סתימה לחזירו לתורת כלי (שו). או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסים, לא חשיב סתימה (שז); אבל אם עירב סיד וגפסים וסתמו, חשוב סתימה (שח). ^{צז} הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, יקב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא ^{צח} הר"ש בספ"ק דטהרות. ^{צט} שם בתוספתא. ^צ שם, ועיין לעיל סעיף ז, וצריך לחלק לענ"ד לומר, שבכאן איירי שלא עשאו כעין בנין. ^{צא} הרא"ש בסוף מסכת נדה והמרדכי בפ"ב דשבועות.

שולחן ערוך כפשוטו

(שג) **מתהפכות בחלל הנקב בריוח** – אצבעות יכולות להתהפך ברווח, בנקב שרוחבו כ- 4x4 ס"מ.

(שד) **ויהא קרוב לשוליו** – ממש בתחילת הדופן, סמוך לשוליים, כך שלא ניתן יהיה לקבל מים מתחתיו.

(שה) **לא נתבטל מתורת כלי** – אם ניתן לקבל מים מתחת לנקב, הכלי עדיין נחשב כלי, והמים החולפים דרכו, נחשבים שאובים.

(שו) **לתורת כלי** – הסתימה אינה מחזירה את הכלי למעמדו הקודם, כי היא זמנית בלבד.

(שז) **לא חשיב סתימה** – הנחת כלי על הארץ, אפילו על סיד וגבס, אינה סתימה. כי אם יוגבה, הנקב עדיין ימצא שם, וברור שאינו כלי.

(שח) **חשוב סתימה** – רק אם ערבבו סיד וגבס וסתמו בהם את הנקב, הסתימה נחשבת כתיקון, והכלי חוזר למעמדו.

יחשבו המים שבו שאובין (שט);³⁰ ואם הם מים נובעים (שי), אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה (שיא). הגה: ומכל מקום נהגו להחמיר גם במעיין (מרדכי ה"נ בשם השאלות מהרי"ק שורש נ"ה ותה"ד סימן רנ"ח), כי יש חולקין אפילו במעיין ואומרים דשאיבה פוסלת (שיב); ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי ששואבין בו, אף במעיין (שיג), ואם לא עשו כן ושאו בכולי שלם ונפלו שם שלשה לוגין שאובין ונפסלה המקוה (שיד) ורוצין לנקותה ולהכשירה, אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות (שטו), טוב³¹ שם, וכ"כ עוד הרא"ש בתשובה, שכן דן לפני ר"ע והודה לו, וכ"כ הרשב"א בשער המים בסת"ה ורבינו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

(שט) לא יחשבו המים שבו שאובין – וגם לא יפסלו מדין "הווייתם בידי אדם", כי האדם רוצה רק בריקון המקוה. והמים הזורמים כנגד רצונו, לא יוגדרו כ"הווייתם בידי אדם"³⁰.

(שי) ואם הם מים נובעים – כלומר מי מעיין.

(שיא) אינו נפסל בשאיבה – כמו שראינו בסעיף יא.

(שיב) דשאיבה פוסלת – בניגוד למה שלמדנו בסעיף יא, חלק מן הראשונים סוברים, שגם מעיין נפסל במים שאובים. ולכתחילה לדעת הרמ"א חוששים לדעה זו.

(שיג) אף במעיין – הרוצה לנקות מקוה, שמקור מימיו במעיין, וחושש שמא יחזרו שלושה לוגים מהכלי למקוה, לאחר שחסרו בו ארבעים סאה ופיסלוהו, ינקב את הכלי בשוליו, ואז המים שבו לא יחשבו שאובים.

(שיד) ונפסלה המקוה – לפי הדעה המחמירה.

(שטו) לפקוק נקבי הנביעה בקלות – פקיקת כניסת המים, מאפשרת את ריקון המקוה לגמרי, מכל המים שאובים. רק אחר ריקון מוחלט מכל המים שאובים, מסירים את הפקק, כדי לאפשר למי המעיין למלא את המקוה מחדש.

30. פירשתי סעיף זה על פי הש"ך, אבל הט"ז פירש אותו בדרך אחרת.

להחמיר ולעשות כן (שטז); אבל אם יש טורח גדול בדבר, או בדיעבד שלא עשו כן, יש לסמוך אמקילין דסוברין דאין שאיבה פוסלת במעיין (מהרי"ק שורש נ"ה), כי כן עיקר (שיז); ואפילו במקוה שאין בה מעיין (שיח), אם אין הכלי גדול כל כך שבדאי יפלו שם ג' לוגין שאובין (שיט), אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה (שכ), אזלינן לקולא; דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש בדיעבד (שכא) (מהרי"ק שורש נ"ו והגהות סמ"ק).

סעיף מא

(שכב) ^{טז}המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך ^{טז}משנה ריש פ"ד דמקואות ואירי בצינור שקבעו ולבסוף חקקו.

שולחן ערוך כפשוטו

(שטז) טוב להחמיר ולעשות כן – ואז אין מים נכנסים למקווה, ואפשר לרוקן ולמלאות שוב את המקווה, בפתחת הנקבים של הנביעה.
 (שיז) כי כן עיקר – כי מעיקר הדין, אין שאיבה פוסלת במעיין.
 (שיח) ואפילו במקוה שאין בה מעיין – שהוא נפסל מן הדין, ב-3 לוגים מים שאובים.
 (שיט) ג' לוגין שאובין – כלומר מרוקנים את המקווה בכלי קטן, ואף אם יפלו ממנו מים, לא תהיה זו כמות של 3 לוגים.
 (שכ) וכיוצא בזה – וקיים חשש לנפילת שלושה לוגים, משלושה כלים שונים.
 (שכא) ואין לחוש בדיעבד – אפילו במקווה, כי אם משתמשים בכלים קטנים לריקון המקווה, אין ודאות שיפלו מהם שלושה לוגים "מים שאובים", אלא רק חשש. ובדין דרבנן, פוסקים בספיקות לקולא.
 (שכב) הקדמה לסעיף – סעיף זה, יחד עם סעיפים מב-מג, מלמד כי לא ייפסלו המים מדין "שאובים" אלא בתנאי שנשאבו "לדעת" האדם (ברצונו), ופרטי כלל זה יוסברו. סעיף זה מתמקד במקרה בו יורדים מי גשמים על גג משופע, ומתנקזים ממנו, דרך צינור קבוע (הקבוע אינו מקבל טומאה), ישירות למקווה.

המקוה (שכג), ^קאם הניחם בשעת קְשׁוּר עֲבִים (שכד) וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו, חשובים לדעת והווי שאובין (שכה); ^קאבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם (שכו), ואחר כך נתקשרו ונתמלאו (שכז); או אפילו הניחן בשעת קישור העבים, ^(*)ונתפזרו (שכח), ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו ^קכאוקימתא דרב משרשיא דבי רב אמי, שבת דף טז, ב. ^קאשם וכב"ה, וכרבי יוסי שם במשנה, דעדיין היא מחלוקת, הרא"ש ורבינו ירוחם וכ"כ הטור. ^(*)אע"ג דבמשנה תנן דב"ה מתירין בשוכח דוקא, סבירא להו להפוסקים הנ"ל, כיון דנתפזרו העבים, הסיח דעתו מנפילת המים, והווי כשוכח.

שולחן ערוך כפשוטו

(שכג) שיפלו מהם לתוך המקוה – מדובר במקרה בו אדם הציב כלים תחת צינור ניקוז גשם, ומתוך הכלים, זורמים מי הגשמים אל תוך המקוה. השאלה היא האם מעברם בכלי, הופך אותם ל"שאובים". כפי שהסברנו, מי הגשמים, לולי הכלי, היו מגיעים ישירות מהצינור למקוה. אחרת, המים פסולים, גם אם אינם שאובים, אלא מדין "הווייתם על ידי טומאה".

(שכד) הניחם בשעת קְשׁוּר עֲבִים – בשעה שהעננים היו מכונסים, ומבשרים על גשם קרוב.

(שכה) חשובים לדעת והווי שאובין – הגשם אכן ירד ומילא את הכלים לפני שהעננים התפזרו, המים נחשבים שנאספו בכלי לדעתו (ברצונו), ולכן הם נחשבים "שאובים" ופוסלים את המקוה (אם לא היו בו כבר 40 סאה).

(שכו) לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם – הנחת הכלים שלא בשעת קישור עבים, נחשבת כהנחה אקראית, שלא נועדה לקבלת מי גשמים.

(שכז) ואחר כך נתקשרו ונתמלאו – המים שנאספו, אינם נחשבים שאובים, כי אינם "לדעתו".

(שכח) ונתפזרו – בלי שירדו גשמים.

וירדו גשמים ונתמלאו (שכט), לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין (של);^{קב} ובלבד שישבור את הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהנו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקוה (שלא).

^{קב} שם ממשנה ז פ"ב דמקואות, והביאו המחבר בסעיף שאחר זה.

סעיף מב

^{קב} המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו, קרמב"ם בפ"ד מה"מ ממשנה הנ"ל.

שולחן ערוך כפשוטו

(שכט) וירדו גשמים ונתמלאו – גם אם הונחו הכלים בשעת קישור עבים, אך העננים התפזרו ואז חזרו, המים שנאספו לאחר מכן אינם "שאובים", כיוון שלא היו בדעת האדם בעת הנחת הכלים.
(של) לא חשיבי לדעת, ואינם פוסלין – כי פסול "שאובים" חל רק במים שנשאבו לרצון³¹.
(שלא) ופוסלים את המקוה – הרמת הכלי עם המים, נחשבת כפעולה אקטיבית של איסוף המים, ולכן נפסלים מדין "שאובים". ובנוסף, הם נפסלים מדין "הווייתו בידי אדם"³².

31. הש"ך (ס"ק צג) הביא את דעת הרמב"ם שהנחת כלי תחת צינור תמיד נחשבת כ"לדעת" (כרבי מאיר, ולא כרבי יוסי), מכיוון שהנחת הכלי במקום זה מראה על כוונה לקבל מים שיזרמו מהצינור מתישהו. ההבדלים בין המקרים השונים מתייחסים רק להנחת הכלים בחצר, ולא תחת צינור.

32. המחבר נקט בפסול "שאובים", כי פסול "הווייתם בידי אדם", או "בידי טומאה", תלוי במחלוקת. ואף שהכריע המחבר ולדעתו גם הם מוגדרים "פסול", עדיף להביא פסול המוסכם על כל הדעות.

קדאף על פי שהיא עונת גשמים (שלב), הרי זה ישובור הקנקנים (שלג) או יִכָּפֶם (שלד); והמים שהיו בקנקנים, כשרים לטבול בהן ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים (שלה), שהרי לא מילאן בידו (שלו); אבל אם הגביה הקנקנים ועירם, הרי כל המים שבהם שאובים (שלז).

קדכדרכי יהושע שם במשנה, ובת"כ יליף לה מקרא "מעין", מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים. לאפוקי, אם מילא בכתפו ועשה מקוה. אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם, יצא המניח קנקנים בראש הגג וכו', ת"ל בור.

שולחן ערוך כפשוטו

(שלב) שהיא עונת גשמים – סביר היה שירד גשם, והיה ניתן לשער זאת.
(שלג) ישובור הקנקנים – המים שבכלים כשרים לטבילה, כי אינם "שאובים".
 ואף על פי שהמים היו בכלים, הרי לא נאספו על ידי מעשה אדם מכוון (להיפך, רצה לנגבם). לכן ישרם או יהפכם, והמים ילכו מאליהם למקווה. אך אם האדם הרים את הקנקנים ושפך את המים למקווה, הם פוסלים את המקווה, הן מדין "שאובים", והן משום "הווייתו בידי אדם".
(שלד) או יִכָּפֶם – יהפכם על פיהם. מים אלה אינם נחשבים מים שאובים כלל, אלא מי גשמים הכשרים למקווה. לכן התירו את הטיית הכלי, כדי שמימיו יפלו למקווה, ולא ייפסלו מדין "שאובים" או משום "הווייתו בידי אדם".
(שלה) היו בכלים – הקנקנים שהתמלאו היו גדולים מספיק כדי למלא את כל המקווה, ובכל זאת, כיוון שהונחו לייבוש, וכינוס המים בתוכם נעשה באופן לא מכוון, המים כשרים.
(שלו) שהרי לא מילאן בידו – מלבד זאת, המים גם לא התאספו לדעתו (לא היו מטרה ראשונית, אלא תוצאה משנית), על כן לא נחשבים שאובים.
(שלז) כל המים שבהם שאובים – ברגע שמרימים את הכלים, המים נעשים שאובים. ובנוסף, נפסלים משום "הווייתם על ידי כלי שמקבל טומאה", ומשום "הווייתם בידי אדם".

סעיף מג

^{ק"ה}הסייד ששכח עציץ במקוה (שלח) ונתמלא מים (שלט), אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט (שמ) והרי העציץ יש בו רוב המקוה (שמא), הרי זה ^{ק"י}ישבור העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר (שמב). ^{ק"ז}וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי ^{ק"ה}לשון רמב"ם שם דין ה, ממשנה ח שם, וכרבי יהושע שם. וכ"כ הרא"ש, ומשמע להו, דלא הכשיר רבי יהושע אלא בשיש שם מעט מים, משום דחשיב תפיסת ידי האדם יותר מסדור קנקנים. ^{ק"י}שם, ממשנה שם. אבל לא יכפה, כיון שהוא בתוך הבור, גרע טפי. וכן לקמן, בסדר קנקנים בתוך המקוה. ^{ק"ה}הרמב"ם שם, ממשנה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(שלח) עציץ במקוה – העציץ הוא כלי בו הסייד מניח את כלי עבודתו, לצורך סיוד המקווה.

(שלט) ונתמלא מים – סיים הסייד לעבוד במקווה, והשאיר עציץ גדול בתוכו. הגשם שירד, מילא את העציץ בהרבה מים.

(שמ) שלא נשאר במקוה אלא מעט – מי גשמים שאינם 40 סאה, ואף לא רוב של 40 סאה.

(שמא) העציץ יש בו רוב המקוה – אם יתערבו מימיו עם מי המקווה, מי העציץ הם רוב המקווה.

(שמב) ונמצא המקוה כולו כשר – המים שבעציץ אינם נחשבים "שאובים", מכיוון שלא נאספו ברצון. הסייד השתמש בעציץ למטרת עבודתו (לצורך כליו, או שהביא בתוכו סיד), ולא לאיסוף מי גשמים. אסור להרים את העציץ ולערוך את המים למקווה, מכיוון שאז המים ייחשבו "שאובים" וגם "הווייתם בידי אדם", דבר הפוסל את המקווה.

אף הטיית העציץ אסורה, מכיוון שהיא נחשבת לפעולה אקטיבית יותר מאשר שבירת או הפיכת הכלים (שהועלו לגג לייבוש), כי במקרה של עציץ, הוא שימש את האומן, יש בכך מעין התערבות של אדם. לעומת זאת, בקנקנים שהועלו לגג לייבוש, התירו גם הטיה, מכיוון שבאותה שעה לא נחשבו כלי קיבול כלל.

לחםמן (שמג), ונתמלאו מים (שמד), אף על פי שבלע המקוה את מימיו (שמה) ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישובר את הקנקנים, והמים הנקיים מהם מקוה כשר (שמו).

סעיף מד

(שמז) ^{קח} אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי (שמח), אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה על מחצה (שמט); אבל אם היו רוב מהכשרים, הרי המקוה

^{קח} לשון הרמב"ם שם, מברייתא דר"א ב"י, תמורה דף יב, א ודלא כי הא דאתי רבין אמר ר' יוחנן שם ע"ב, וכ"כ התוספות שם, והרא"ש בסוף נדה ופ"ט. עוד פירשו שם בתוספות, בשם רבי' שמואל, דאיירי רבי יוחנן כשיבאו במקוה מי גשמים מ' סאה.

שולחן ערוך כפשוטו

(שמג) **כדי לחסמן** – לצורך חיזוקם, ולא לאיסוף מים. השרייתם בבור מספיגה מים בעובי הדפנות, ומונעת את בליעת היין שיינתן בתוכם.

(שמד) **ונתמלאו מים** – לא רק הדפנות ספגו מים, אלא תוך הקנקנים גם הוא התמלא במים.

(שמה) **שבלע המקוה את מימיו** – אף על פי שהמקוה סביבם התייבש, ולא נשארו בו אלא המים שבתוך הקנקנים.

(שמו) **והמים הנקיים מהם מקוה כשר** – ואינם שאובים, כי לא היה לו כל רצון במים הנכנסים לקנקנים. מה גם, ששבירתם היא פעולה פסיבית יחסית, המאפשרת למים להיכנס למקוה ללא שאיבה אקטיבית.

(שמז) **הקדמה לסעיף** – מסעיף זה עד סעיף מט, ידון המחבר באפשרות להכשיר מים שאובים על ידי "המשכה", כלומר גרירתם על הקרקע לפני כניסתם למקוה.

(שמח) **שיפלו לתוך המקוה מהכלי** – כלומר, נשפכו ישירות מן הכלי למקוה.

(שמט) **עד שיהיו מחצה על מחצה** – כלומר אם יש במקוה קצת יותר מ-20 סאה מי גשמים, אפשר להמשיך ולמלא את המקוה על ידי גרירת מים שאובים על הקרקע.

כשר. כיצד, מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה, בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון (שנ) וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה, הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין, שהשאוכה שהמשיכה, כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. ^{קט}וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים (שנא), ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מעשרים (שנב), שנמצא הכל פסול (שנג), ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאוכה שהמשיכה כולה כשרה, הואיל ויש שם רוב מהכשר (שנד). הגה: אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני (שנה) (דקדוק הב"י מדברי הרמב"ם).

^{קט}שם מהתוספתא פ"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(שנ) בתוך הסילון – הסילון הוא צינור, בין מעץ בין ממתכת, אם הוא מקובע בקרקע, אינו מקבל טומאה, והמשכה בתוכו, דינה כהמשכה על קרקע. (שנא) כ' סאה ומשהו מי גשמים – על הגג קיים מאגר של מי גשמים, ובו עשרים סאה ומעט יותר. (שנב) ונתן לתוכו פחות מעשרים – סאה מים שאובים, שפסלו את מאגר מי הגשמים, כי יש כאן שלושה לוגים מים שאובים, הפוסלים אותו. (שנג) שנמצא הכל פסול – כל המים של המקווה נעשו פסולים. (שנד) ויש שם רוב מהכשר – צריך להבחין בין מילוי המקווה ישר בהמשכת מים שאובים, שאינו יכול להיות כשר אלא אם מיעוט מי המקווה הגיע בהמשכה, ובין מקווה שנפסלה בגלל מיעוט מים שאובים, שאם המשיכו את כולו למקווה אחר, וכשר לטבילה, בגלל שסוף סוף, אף שהמקווה כולו פסול, הרי יש בתוכה רוב מי גשמים. (שנה) לא מהני – הרמ"א מסביר, כי סדר הבאת המים חשוב. כלומר, זה שהכשרנו מקווה שמיעוט מימיו שאובים שהומשכו למקווה, הוא משום שהיו

סעיף מה

ק"י שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים (שנו).

ק"ל בו בתשובת ר"י וכ"פ בהגהות סמ"ג והריב"ש בתשובה.

סעיף מו

ק"י אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם פְּלִי בְּתִלּוּשׁ (שנו), אבל אם המשיך על גבי כלים, ק"י מדברי הרמב"ם בפ"ד, וכרבי יוסי משנה ה פ"ה דמקואות, וציננתיו לעיל בסעיף לה.

שולחן ערוך כפשוטו

בו תחילה מים כשרים (מי גשמים) ולאחר מכן הומשכו לתוכם מים שאובים. אבל במקרה בו הומשכו תחילה מים פסולים (שאובים), ורק לאחר מכן הובא רוב מים כשרים, אף שהשאובים המושכו, ואף שהם מיעוט, המקווה פסול. ונראה שהמחבר מסכים עם דין זה³³.

(שנו) אין פחות מג' טפחים – סעיף זה קובע את המידה המינימלית של גרירת המים על הקרקע ("המשכה") הנדרשת כדי שהמים השאובים לא יפסלו את המקווה. אין די בהמשכה קצרה וסמלית, אלא נדרשת המשכה משמעותית של שלושה טפחים לפחות, לפני כניסת המים למקווה³⁴. שיעור שלושה טפחים הוא כ-24 ס"מ לפחות.

(שנו) שלא היה עליו שם פְּלִי בְּתִלּוּשׁ – הלא ראינו כבר, שמים העוברים על גבי כלי, אף שקבעוהו בקרקע, עדיין נחשבים שאובים. כל שכן שלא ניתן

33. כך נראה ממה שכתב "כיצד", ונתן דוגמא שקדמו מי גשמים למים שאובים שהומשכו.

ודע שיש ראשונים הסוברים שאפילו מקווה שכולו נעשה ממים שאובים שהומשכו כשר, אך הבית יוסף דחה שיטה זו. ומסוף דברי הבית יוסף, נראה שאפשר לצרף שיטה זו, אם יש טעמים אחרים להכשיר את המקווה. ועיין במה שהארכתי בעניין זה במאמרי "כשרות בריכה לטבילה, בשעת הדוחק", בספרי 'בעקבות המחבר', חלק ד.

34. מקור השיעור של שלושה טפחים הוא "הלכה למשה מסיני", הקובעת שפחות משלושה טפחים נחשב "לבוד" (מחובר). מכאן למדנו שעד שלושה טפחים אין מדובר בשיעור חשוב. אמנם יש ראשונים שסברו שדי בהמשכה כלשהי, מכיוון שהגמרא לא נתנה שיעור מפורש. אולם, להלכה לא התקבלה דעתם, והשיעור המחייב הוא שלושה טפחים.

אפילו כלי גללים וכיוצא בהם (שנח), לא הוי המשכה (שנט) (הראב"ד).
הגה: ויש אומרים דאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי
לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל
שכן על גבי דף או כלי (שס), אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני (שסא)
(ב"י בשם מרדכי פ"ב דשבועות שכ"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה (שסב).

סעיף מז

ק"ב מקוה שנובע ונתייבש בקיץ, והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו
מים שאובים ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים,
המקוה כשר כאילו הוא נובע (שסג).
ק"ב טור בשם אביו הרא"ש בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

להכשיר שאובים בהמשכתם על גביו.
(שנח) אפילו כלי גללים וכיוצא בהם – שאמנם אינם מקבלים טומאה, אבל
יש להם בית קיבול.
(שנט) לא הוי המשכה – ומלבד זאת, הם גם פוסלים את המים העוברים על
גבם, והם נעשים "שאובים".
(שס) או כלי – אפילו כזה שאין לו בית קיבול.
(שסא) לא מהני – לדעה זו, ההמשכה מועילה רק על קרקע הראויה לבלוע
מים, כי בקרקע כזו קיימת גם תכונת נביעה. מעבר על קרקע כזו גורם למים
להיראות כאילו נבעו ממנה, ולכן הם אינם נחשבים עוד "שאובים".
(שסב) וטוב להחמיר לכתחילה – המחבר לא הביא חומרא זה, וגם לרמ"א זו
חומרא לכתחילה. לכן, כאשר מביאים מים בהמשכה, משתדלים להעבירם
דרך חומר בולע, אפילו במעט. לדוגמה, לפני הגעת המים למאגרי מי גשמים,
מקפידים להעבירם על תעלה מבטון (חומר שאינו אטום לחלוטין).
(שסג) המקוה כשר כאילו הוא נובע – ההיתר של המקוה במקרה זה מבוסס
על ההנחה שגם לאחר שהמעיין התייבש על פני השטח, עדיין קיימים מים
תת-קרקעיים שמזינים אותו. כאשר מוזרמים מים שאובים לבור סמוך, הם

סעיף מח

(שסד) ק"הבא להמשיך מים למקוה (שסה), צריך שלא יהא בדבר ק"לשון הטור מדברי אביו הרא"ש בסוף נדה.

שולחן ערוך כפשוטו

מתערבבים עם המים התת-קרקעיים של המעיין, ונוצר רוב של מי מעיין, ומיעוט של מים שאובים.

המים השאובים נטהרים על ידי עירובם במי המעיין, ועל ידי הזרימה התת-קרקעית, הדומה ל"המשכה", ועל כן היתר זה תקף רק למקוה שמקורו במעיין, ולא למקוה המבוסס על מי גשמים³⁵.

(שסד) הקדמה לסעיף – בסעיף זה אנו לומדים על פסול "הוויתו בדבר המקבל טומאה" כלומר, הבאת מי גשמים למקוה באמצעות גורם המקבל טומאה, אף אם הוא בפועל טהור, ואף אם אין לו בית קיבול.

מהפסוק "אֶךָּ מֵעֵן וּבֹר מִקְוֶה מִיִּי הָיָה טָהוֹר" למדו חכמים שהבאת מים למקוה ("הוויה") צריכה להיעשות בטהרה. כלומר, המים צריכים להגיע למקוה שלא באמצעות אדם או חפץ שמקבל טומאה. ונראה שפסול זה מדרבנן³⁶. ושלושה לוגים, הנכנסים למקוה חסר, פוסלים אותו³⁷. ואינם פוסלים אלא במקוה חסר.

35. כך עולה מלשון המחבר שכתב "מעיין", וכן כתבו הש"ך הט"ז.

ובעונני היה נראה לי לפרש שהמים השאובים, לאחר שחלחלו באדמה ויצאו במקום אחר, נחשבים כנביעה טבעית מהאדמה, בדומה למי גשמים שחלחלו ונובעים בנהר, שאינם נחשבים עוד "מי גשמים", ובוודאי שאינם "מים שאובים בהמשכה".

ניתן אף לצרף לפרשנות זו את השיטות הסוברות שמקוה שכולו ממים שאובים שנמשכו כשר. אדגיש כי למעשה, אין לסטות מדברי הפוסקים, שהדין נאמר רק במקוה שמקורו במעיין, ולא במקוה שמקורו בגשמים, ולא כתבתי את הנ"ל אלא לעיון.

36. כי הנה הרמב"ם הביא דין זה רק בדין "נוטפים שעשאו זוחלים", כי רק זה נקרא הוויה. אבל הבאת מי גשמים למקומם, אינה מוגדרת "הווייה" (הלכות מקוואות פרק ט הלכה יד).

ונראה שאין להרחיב את המחלוקת, ולא להחמיר בזה יותר משאובים, בהם פסק מרן המחבר שאפילו כולו שאובים, פסול רק מדרבנן (סעיף סט). אמנם יש סוברים שרובו בהווייה על ידי

המקבל טומאה (שסו), כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה, לא יאחז בידו דף (שסז) ויעבירם עליו (שסח), אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו (שסט). ק"ו וכן סילון של מתכת (שע), אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה; והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל ק"שם, פירוש, אע"פ שאין לו בית קבול, כיון דמקבל טומאה. וכ"כ הרשב"א בתשובה והמרדכי בפ"ב דשבועות בשם רא"ם.

שולחן ערוך כפשוטו

(שסה) מים למקוה – רוצה להעביר מי גשמים ממקום אחד, למקום המקווה.
(שסו) שלא יהא בדבר המקבל טומאה – פסול זה נקרא "הווייתו על ידי דבר המקבל טומאה".
(שסז) לא יאחז בידו דף – לוח עץ ללא דפנות, שמדאורייתא אינו מוגדר "מקבל טומאה"³⁷.
(שסח) ויעבירם עליו – אין לאחוז ביד דף (לוח) ולהעביר עליו את המים, כיוון שהאוחז בדף נחשב כגורם פעיל בהבאת המים למקווה. אחיזה זו נחשבת "הווייתו על ידי אדם", והיא פוסלת את המקווה.
(שסט) בטרם יעברו המים עליו – ואז אפילו אם הייתה הגעת המים למקווה בסיוע הדף שהניח, לא חל בהם פסול "הווייתו על ידי אדם", כי הסיר את היד לפני שהמים עברו על הדף.
(שע) סילון של מתכת – צינור מתכת מקבל טומאה, אפילו ללא בית קיבול.

טומאה, פסול מן התורה (חזון איש מקוואות תנינא, סימן קל סעיף ג אות יז), ומצד שני מקל מאוד, שמיעוטו אינו אסור כלל, ודלא כדמשמע בבית יוסף סעיף לט.

37. כך משמע במשנה (מקוואות פרק ב משנה ט), וכך הובא בבית יוסף, סעיף לט.

38. אמנם מדרבנן הוא אכן מקבל טומאה, וראינו בסעיף ד, שאין להפוך מי מעיין המטפטפים טיפה אחר טיפה, לזרם רציף של מים, בסיוע כלי המקבל טומאה אפילו רק מדרבנן. בכל זאת, כאן הדין שונה. הלא מדובר ב"מי גשמים", שאין צורך לשנות את מהותם, אלא רק לנתבם לכיוון הנכון. לכן ניתן לעשות זאת, בסיוע דבר המקבל טומאה מדרבנן (על פי ש"ך ס"ק קג).

טומאה לתוך המקוה (שעא), ^{קטו} אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו (שעב), או שמחבר לְפִי הַסֵּלֶזֶן שֶׁל אֶבֶר (שעג) צנור קטן של עץ או של חרס (שעד) שהמים מקלחין ממנו למקוה (שעה), כשר. ^{קטו} ואם הַסֵּלֶזֶן שֶׁל מִתְּכַת מחובר לקרקע (שעו), אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא ^{קטו} שם מדברי אביו הרא"ש שם ובתשובה מהא דזבחים דף כה, ב. ^{קטו} שם ושם, וביאר שם, ולא עוד אלא אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע, כגון טבעת שבדלת, אינו מקבל טומאה, וכדאיתא בברייתא, ומייתי לה בשבת דף נח, ב וממשה בפ"א דכלים.

שולחן ערוך כפשוטו

(שעא) לתוך המקוה – רק נפילה ישירה של המים למקווה, מדבר המקבל טומאה קרויה "הווייתו על ידי דבר המקבל טומאה".

(שעב) ונמשכין לתוכו – אין צורך בשלושה טפחים על הקרקע, בשונה מפסול "מים שאובים", המתבטל רק בהמשכה של שלושה טפחים.

(שעג) הַסֵּלֶזֶן שֶׁל אֶבֶר – צינור עופרת, שמקבל טומאה.

(שעד) של עץ או של חרס – שאינם מקבלים טומאה.

(שעה) שהמים מקלחין ממנו למקוה – המקווה כשר, אפילו התמלא כולו. יש להבחין בין פסול "הווייתו על ידי דבר המקבל טומאה", לפסול "שאובים". כי המשכת מים שאובים פוסלת אם רוב המקווה מורכב ממים שהומשכו, אך במקרה של "הווייתו" אין דין זה תקף. פסול "הווייתו" קיים רק כאשר המים נופלים ישירות מהגורם המקבל טומאה למקווה.

(שעו) הַסֵּלֶזֶן שֶׁל מִתְּכַת מחובר לקרקע – צינור מקובע זה בטל אגב הקרקע, וכבר אינו מקבל טומאה.³⁹

39. פתחי תשובה הביא כאן את דברי שו"ת נודע ביהודה, ולפיו, דווקא אם עשאו לכתחילה כדי לקבעו, הוא אינו מקבל טומאה אחרי קיבועו. אמנם המחבר לא כתב זאת, כי סמך על הרמב"ם שפסק להיפך, ולפיו כבר לפני קיבועו, אם דעתו לכתחילה לקובעו, אינו מקבל טומאה. אבל אם קבעו, בכל אופן אינו מקבל טומאה. דברי הרמב"ם הם בהלכות כלים (פרק ט הלכה א), על פי המשנה במסכת כלים (פרק יא משנה ב).

בטל אגב קרקע (שעז). (ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא (שעז)) (כתב הב"י שכן משמע מתשובת הרא"ש ותשובת רמב"ן ורשב"א ומרדכי בשם הרא"מ ור"ש בר"ב).

סעיף מט

ק"י (שעט) במה דברים אמורים (שפ), בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעין או ממקוה (שפא), אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, כשר, דחשבינן לזה המקום שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעין או למקוה שממשיך המים משם (שפב); ק"ש מדברי הרא"ש בסוף נדה, ממשנה ח פ"ו דמקואות, כיון דאין לו בית קבול, ומשמע מדברי הרא"ש דמפרש, דבסילון תלוש איירי.

שולחן ערוך כפשוטו

(שעז) שהוא בטל אגב קרקע – הוא נחשב כחלק מהקרקע, ולכן אין זה נקרא "הווייתו על ידי דבר המקבל טומאה". אמנם נזכיר, שכלי קיבול, אף אם חופר לקרקע, עדיין מוגדר "כלי קיבול". והמים העוברים עליו, מוגדרים כ"שאובים". (שעז) בין אם טמון תחת הקרקע או לא – די בחיבורו לקרקע, אף אם הוא מצוי מעל הקרקע.

(שעט) הקדמה לסעיף – הסעיפים הקודמים עסקו בהבאת מי גשמים "סתם", שאין להם מקור קבוע. במקרה כזה, פעולת ההבאה יוצרת למעשה את המקווה, ולכן יש חשיבות לאופן הביצוע. בסעיף זה, מדובר בהעברת מים ממקור כשר, ולכן פעולת ההעברה אינה יוצרת מקווה חדש, אלא רק מעבירה מים ממקווה קיים.

(שפ) במה דברים אמורים – שאין לנתב מי גשמים למקווה, על ידי דבר המקבל טומאה.

(שפא) אם ממשיך ממעין או ממקוה – כלומר מביא מים ממעין או ממקווה כשר אחר, אל המקווה.

(שפב) שממשיך המים משם – כאשר המים מגיעים ממקור טהור, אנו רואים את המקום אליו הם מגיעים כאילו הוא המשך ישיר של אותו מקור. לכן פעולת ההמשכה אינה נחשבת ליצירת מקווה חדש, אלא להרחבה או

ק"ח ויש מי שאינו מחלק בכך (שפג).

ק"ח הרשב"א בתשובה, ובתשובות להרמב"ן בס"י רנ"ז דמפרשי דבסילון המחובר לקרקע איירי.

סעיף נ

(שפד) ק"ט מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק (שפה), אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שעד הסדק, כשר (שפו); ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין, ואין מקוה מטהר בזוחלין (שפז). הגה: ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ' סאה ק"ט טור בשם אביו הרא"ש בסוף נדה, ממשנה ה' פ"ה דמקואות, נוטפים שעשאן זוחלים, וכפי פירוש שם, ורבינו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

להעברה של מקוה קיים. הדבר דומה לאדם שמזיז את ידו במים בתוך מקוה – פעולה זו אינה פוסלת את המקוה, מכיוון שהיא מתבצעת בתוך גוף מים כשר.

(שפג) שאינו מחלק בכך – ולפיו, גם במקרה זה יש חשש של "הווייתו", מכיוון שבסופו של דבר, המים מגיעים ליעדם בזכות האדם או הכלי. הלכה כדעה הראשונה, המתירה את ההמשכה ממקור כשר, אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, אבל נכון לכתחילה לחשוש לשיטה זו. (שפד) הקדמה לסעיף – למדנו שמקוה מטהר רק ב"אשבורן" (מים עומדים), ולא במים זוחלין (זורמים). בסעיף זה ושאריו נלמד מתי ייפסל מקוה שמימיו יוצאים דרך פירצה, מדין "זוחלין".

(שפה) והמים יוצאים דרך הסדק – בצורה משמעותית, ולא בחלחול איטי.

(שפו) כשר – כיוון שלאחר יציאת המים, נשארו ארבעים סאה עד גובה הסדק.

(שפז) ואין מקוה מטהר בזוחלין – יציאת המים נחשבת "זוחלין" (זורמים), וכבר למדנו בסעיף א, שמקוה מטהר רק כשהמים עומדים.

עד הסדק (שפח), ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק (שפט) (טור בשי"א וב"י בשם המרדכי). וכל זה דוקא במקוה שאינה באה ממעיין, אבל אם היא באה ממעיין, אין לחוש לזחילתה (שצ) (ב"י בשם מהרי"ק שורש קנ"ו). ואין יציאת המים קרוי זחילין, אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם, לא מקרי זחילה (שצא) (ריב"ש סימן רצ"ב). ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאה, ^{קכ}לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל ^{קכ}שם לפי' הר"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(שפח) אפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק – כי עדיין יש חשש שהטובל יטבול את ראשו או חלק מגופו בחלק המקווה בו מים זורמים, ונמצא שלא טבל את כל גופו במים עומדים.

(שפט) לכתחלה לסתום הסדק – ובדיעבד, כשר. ואם אין מקווה כשר אחר, מותר אף לכתחילה.

(שצ) אין לחוש לזחילתה – מקווה שמקורו במי מעיין או נהר, לא נפסל ביציאת מימיו. כי זה טבעו של מעיין, בהיותו מקור מים חי ומתחדש, ומימיו נכנסים מן הצד האחד, ויוצאים מן הצד השני, לכן אינו נפסל מדין "זחילין"⁴⁰.

(שצא) לא מקרי זחילה – הגדרת "זחילין" היא כאשר המים יוצאים מהמקווה ואינם חוזרים אליו. אם המים יוצאים וחוזרים, אין זו נחשבת זחילה הפוסלת את המקווה. לכן מערכת טיהור מים המוציאה מים מהמקווה ומחזירה אותם לאחר סינון, אינה פוסלת את המקווה.

40. לפי משמעותם הפשוטה של דברי המחבר, מקווה זה כשר גם אם בעת יציאת המים ממנו אין כניסה של מים מהמעיין, כי המקווה עדיין מוגדר מקווה ממי מעיין. אמנם יש מחמירים בזה, כמו שהביא הש"ך ס"ק קח.

טומאה (שצב); ^{קכא}ויש מי שמתיר לכתום בכל דבר שמקבל טומאה (שצג).

^{קכא}שם בשם אביו הרא"ש, ממשנה ספ"ה מטבילין בחרדלית וכו', ומודים שהוא גודר בכלים.

סעיף נא

^{קכב}ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת (שצד).

^{קכב}הרשב"א בשער המים בסוף ת"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(שצב) ולא בכל דבר המקבל טומאה – סתימת הסדק ב"דבר המקבל טומאה" היא המאפשרת את כשרות המקוה, ודומה הדבר ל"הווייתו על ידי טומאה".
(שצג) שמתיר לכתום בכל דבר שמקבל טומאה – לדעה זו, אין להגדיר את סתימת הסדק "הווייה", אלא רק מניעת פסול. עם זאת, אין לסמוך על שיטה זו אלא בשעת דוחק גדול.
(שצד) לפי שאין זחילתן ניכרת – בניגוד למקרה של מקוה שנפרץ (סעיף ג), שם מדובר ביציאת מים משמעותית היוצרת זרימה ניכרת⁴¹, בסעיף זה מדובר בנטיפה או חלחול מועטים, ותזוזתם אינה ניכרת.

41. הגר"א מחמיר וסובר שאפילו זחילה שאינה ניכרת פוסלת את המקוה. אולם, אין צורך לחשוש לדעתו, מכיוון שהמחבר והרמ"א סוברים שהמקוה כשר במקרה כזה, וגם הש"ך והט"ז, לא העירו דבר.

אם נקבל את דעת הגר"א, כמעט כל המקוואות בעבר היו פסולים, מכיוון שלא היו אמצעי איטום יעילים כמו היום. בנוסף, אנו יודעים שטבלו במקוואות שלא היו מרוצפים, וגם התבאר (לעיל סעיף ב), שמותר לטבול בנהר בשעת גשמים, על ידי יצירת מחיצה בתוך המים – מחיצה שלא הייתה אטומה בוודאות.

ונראה שאפילו לדעת הגר"א, אין הזחילה פוסלת אלא אם כן היא גורמת לירידה משמעותית בשיעור המקוה בטווח זמן קצר. כלומר, אם כמות המים במקוה יורדת מתחת ל-40 סאה עקב הנטיפה או החלחול בזמן קצר, אז המקוה פסול. אך אם הירידה איטית ומועטה, אין בכך כדי לפסול את המקוה.

סעיף נב

(שצה) קכ הבא לערב מקוה פסול (שצו) או חסר (שצז) עם מקוה כשר, להכשירו; או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם (שצח), צריך שיהא נקב שביניהם רחב ^{קכז} כשפופרת הנאד ^(*) (שצט) ^{קכח} משנה ו פ"ו דמקואות. ^{קכט} שיעורו מפורש לעיל סעיף מ. ^(*) זה"מ להכשיר, אבל לפסול מקוה החסר ע"י השקת מים שאובים, צריך שיהיה כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובים, כדלעיל בסעיף יח.

שולחן ערוך כפשוטו

(שצה) הקדמה לסעיף – מסעיף זה עד סעיף סא, דן המחבר בחיבור בין מקוואות.

דינים אלה חיוניים להכשרת מקוואות לשימוש מעשי. מטבע הדברים, מקוה מתלכלך כתוצאה משימוש תדיר, ולכן יש צורך לנקותו באופן קבוע כדי לשמור על ניקיונו והיגיינתו. עם זאת, קשה למצוא בכל עת כמות של 40 סאה מי גשמים, מכיוון שברוב ימות השנה אין גשמים. הפתרון ההלכתי לכך הוא בניית בור אגירה הצמוד למקוה הטבילה. בבור זה מאוחסנים באופן קבוע 40 סאה מי גשמים. בבור הטבילה עצמו משתמשים במים שאובים, אותם מחליפים לפי הצורך. מים שאובים אלו מקבלים את כשרותם באמצעות פתח או נקב המחבר בין בור הטבילה (שמימיו מוגדרים "שאובים") לבין בור האגירה, בו נמצאים 40 סאה מי הגשמים. דיני החיבור בין שני הבורות הללו, המאפשרים את הכשרת המקוה לטבילה על ידי חיבור המים השאובים למי הגשמים, מוסברים ומפורטים בסעיפים אלה.

(שצו) מקוה פסול – המלא במים שאובים.

(שצז) חסר – שיש בו מי גשמים, אבל אין בו 40 סאה. עם זאת, כמות המים שבו מספיקה לטבילת כל גופה בבת אחת.

(שצח) ובא לערבם להכשירם – כי בשניהם יחד, יש 40 סאה.

(שצט) רחב כשפופרת הנאד – כ-4x4 ס"מ. נקב ברוחב זה, מחבר בין שני המקוואות.

(וקילוח המים יהיה כרוחב הנקב (ת)) (ריב"ש סימן רצ"ב בשם א' מהמפרשים וכן כתב הבית יוסף), ^{קכ"ה}ולאחר שנתערב הפסול (תא) עם הפשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו (תב), אפילו נסתם הנקב אחר כך (תג). ^{קכ"ו}כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו (תד), ^{קכ"ז}אפילו דבר שהוא מבריית המים (תה). ^{קכ"ח}ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו, פסול (תו). ^{קכ"ט}אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת ^{קכ"ט}טור מדברי אביו הרא"ש בתשובה מדין ג' מקוואות וכו', הביאו המחבר בסעיף נה וציינתיו שם. ^{קכ"י}שם במשנה. ^{קכ"ב}שם וכת"ק הרמב"ם בפ"ח מה"מ וכ"כ הרא"ש. ^{קכ"ג}שם במשנה, ומפרש שם הטעם, מפני שהוא מן התורה, כלומר שעיקר טבילה היא מן התורה. ^{קכ"ד}המרדכי בפ"ב דשבועות בשם ראבי"ה, ממשנה ה פ"ו דמקוואות השידה והתיבה וכו', אם היה שק וכו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(ת) וקילוח המים יהיה כרוחב הנקב – כלומר המים החולפים בנקב צריכים למלא אותו בכולו, כי הנקב נמצא מתחת לשפת המים. המחבר מודה לדין זה, כי ההכשרה מתבצעת באמצעות השקת מים, ולא בעצם נוכחותו של הנקב.

(תא) ולאחר שנתערב הפסול – כלומר המקווה שמימיו שאובים.

(תב) נשאר לעולם בהכשרו – כי כבר אין להם דין מים שאובים.

(תג) אפילו נסתם הנקב אחר כך – כל זה מועיל רק להכשיר מקווה שמימיו שאובים. אבל מקווה שהיה חסר, ואחר שהוכשר בדרך זו, נסתם הנקב, אי אפשר לטבול שם, כי אין בו 40 סאה, והוא שוב חסר.

(תד) ממעטו – כלומר, כל דבר שסותם את המעבר, אפילו חלקית, מבטל את המעבר. והמקוואות, הן החסרים והן הפסולים בגלל מים שאובים, אינם כשרים.

(תה) דבר שהוא מבריית המים – כגון יבחושים אדומים או שומן עינו של דג, שבסעיף לג לעיל למדנו שאפשר לטבול בתוכם. למרות זאת, נוכחותם בתוך המעבר מבטלת את הנקב.

(תו) פסול – כי חובת טבילת האישה מן התורה היא, ואי אפשר לפסוק לקולא במקווה שהוא ספק כשר. כי אם זה מקווה חסר, הוא כלל לא מקווה.

הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר (תז). הגה: ומותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה (תח), אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת (תט) והואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שבקרקע (תי), הווי חבור (תיא) (מרדכי ה"נ בשם ראבי"ה). קל אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד (תיב) (והוא הדין אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול (תיג)).

^{קל} שם ממימרא דרבא חגיגה דף כב, א וכפירוש רש"י שם בתוס'.

שולחן ערוך כפשוטו

ואם הוא מקווה שמימיו "שאובים", ניתן להכשירו בקלות בנקב קטן, כמוסבר בסעיף הבא.

(תז) האחד שלם והשני חסר – נקבים דקים רבים מצטרפים יחד לשיעור שפופרת הנאד, רק אם אחד המקוואות שלם (כלומר, יש בו ארבעים סאה), אולם לא לחיבור שני מקוואות חסרים, כמבואר בסוף הסעיף, כי אם להכשרת מים שאובים⁴².

(תח) לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה – לא מדובר שהכניסו מים לתוכו.

(תט) דהא ארעא חלחולי מתחלחלת – שהרי הבור מתמלא במים הבאים מהנהר, המחלחלים אליו דרך הנקבים הדקים באדמה, שאינה אטומה.

(תי) מנקבים דקים שבקרקע – לכן זה נחשב לחיבור. ואף שכל נקב הוא קטן מאוד, כל הנקבים מצטרפים יחד לשיעור שפופרת הנאד.

(תיא) הווי חבור – הרי זה חיבור, כי הנהר אינו חסר ארבעים סאה.

(תיב) לכשפופרת הנאד – אם שני המקוואות חסרים, הנקבים הדקים אינם מצטרפים לשיעור זה. אלא צריך נקב שרוחבו נראה לעין, ורק הוא יכול לחברם.

(תיג) פסול – אם חצה את המקווה על ידי סל או שק, ואין בשום צד 40 סאה, הנקבים הדקים אינם מועילים לצירופם. ואף שבאים ממקווה כשר, אין חיבור

⁴². כי פסול מים שאובים, לדעת המחבר, הוא דרבנן. אבל מקווה חסר, פסול לכל הדעות מן התורה.

סעיף נג

(תיד) קלא^ה הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא פְּשֻׁעָה, כשר (תטו) ואפילו אין מי ההשקה רואין פני האויר (תטז). הגה: ודוקא בפסול שאיבה שהיא מדרבנן (תיז), אבל בפסול דאורייתא (תיח) בעינן כשפופרת הנאד (תיט) (ת"ה קלא^ה הרשב"א בשער המים בסוף ת"ה, ומפרש הטעם, לפי שהשאוב אינו פוסל אלא מדבריהם, והם הקילו בו כך.

שולחן ערוך כפשוטו

בין שני המקוואות. ואם יש בצד אחד 40 סאה, ובצד השני אין, הצד שאין בו, נפסל לטבילה.

(תיד) הקדמה לסעיף – סעיף זה מלמד כיצד ניתן להכשיר מקוה פסול, מלא מים שאובים, על ידי חיבורו למקוה כשר, שיש בו 40 סאה מי גשמים.

(תטו) כשר – ואין צורך בחיבור שרוחבו "כשפופרת הנאד" (כנדרש במקרים אחרים), כי בפסול "שאובים", שהוא מדרבנן לחלק גדול מהפוסקים, די בחיבור קטן ביותר, והוא מכשיר את המקוה הפסול, לכן הקילו.

(תטז) רואין פני האויר – אפילו אם נקודת ההשקה בין המים ה"שאובים" ובין מי הגשמים אינה נראית לעין, אלא מתחת לפני המים, הרי זה חיבור. העיקר הוא שיש חיבור פיזי בין המקוואות, המאפשר מעבר של מים, והמקוה הפסול נעשה כשר.

(תיז) בפסול שאיבה שהיא מדרבנן – הרמ"א מדגיש כי הקלה זו תקפה רק בפסול "שאובים", כיון שפסול זה הוא מדרבנן, ולכן הקילו בשיעור החיבור הנדרש.

מה שכתב כאן רמ"א ש"פסול שאיבה הוא דרבנן", אינו סותר את דבריו בסעיף ג, שם כתב "וְאִם כָּל הַמִּקְוָה הוּא שְׁאוּבִין, פְּסוּל מִן הַתּוֹרָה". כי דבריו בסעיף ג אין זה עיקר הדיון, אלא חשש לשיטת המחמירים. מה שאין כן בחיבור בין מקוואות, בזה מודה הרמ"א שלא צריך לחשוש לשיטת

ור"ש במקואות) כמו שנתבאר; ואפילו בפסול שאובה יש חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות (תכ).

סעיף נד

(תכא) קלב כותל שבין ב' מקואות שנמדק מצד זה לצד זה, אפילו כל שהוא, ל'שתי' (תכב), מצטרף לערב שני המקואות קלב משנה ט פ"ז דמקואות, וכפי פירוש הרמב"ם והר"ש והרא"ש שפי' לשתי ברוחב ופי' לערב מלמעלה למטה.

שולחן ערוך כפשוטו

המחמירים, אלא מקילים ומספיקה השקה קטנה ביותר, כדי לחברם⁴³.
(תיח) אבל בפסול דאורייתא – כגון מקווה חסר, שדינו התבאר בסעיף הקודם.
(טיט) בעינן כשופרת הנאד – יש צורך בחיבור ברוחב כשופרת הנאד, כשיטת הרמ"א, שכולו שאוב פסול מן התורה⁴⁴.
(תכ) וכן ראוי להורות – למעשה, כך נוהגים, ומחברים מקווה מלא מים שאובים עם מקווה כשר (שיש בו 40 סאה) על ידי נקב שרוחבו "כשופרת הנאד", כדי לצאת ידי כל הדעות.
(תכא) הקדמה לסעיף – סעיף זה מתייחס למקרה בו יש שני מקוואות סמוכים שחסרים כל אחד ארבעים סאה, ורוצים לחברם כדי להשלים את השיעור הנדרש.
(תכב) ל'שתי' – הכוונה שיש סדק דק לכל אורך הקיר המפריד בין שני מקוואות חסרים, אפילו האם הוא דק מאד, ואין בשום מקום פתח שרוחבו "כשופרת הנאד" (4x4 ס"מ).

43. בצירוף השיטה שגם בפסול "חסר", מועילה השקה קטנה ביותר. ואף שלא פסקו כשיטה זו, הרי אין לצרף את שתי החומרות.

44. אמנם במקווה שנפסל בגלל שלושה לוגים "מים שאובים", שהוא מדרבנן, אין צורך להחמיר (ש"ך ס"ק קיז).

להכשירים (תכג); ואם לְעֶרֶב' (תכד), אינם מצטרפים עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד (תכה), ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על רום בקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנאד, כשר (תכו). הגה: והוא הדין אם היה גל של עפר בין ב' המקואות (תכז), אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הנאד ברום קליפת השום, סגי, דלא בעינן כמלא שפופרת הנאד אלא בנקב (תכח) (מרדכי ה"נ).

שולחן ערוך כפשוטו

(תכג) מצטרף לְעֶרֶב שני המקואות להכשירים – הדבר מספיק כדי לחבר את המקוואות ולהכשירים. זאת מכיוון שהמים יכולים לעבור דרך הסדק לכל אורכו, ובכל מקום במקווה בו תטבול האישה, יש חיבור למקווה השני, והמקוואות נחשבים למקווה אחד. ואפשר לטבול בכל אחד, בתנאי שכל גופה של הטובלת, יושקע כולו בבת אחת בתוך המים.

(תכד) ואם לְעֶרֶב' – אם הפירצה בקיר אינה לכל אורכו אלא מלמעלה למטה, לכל עומק המקוואות.

(תכה) שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד – בנקב כזה, שני המקוואות מתחברים, ובתנאי שהמים ימלאו אל הנקב כולו.

יש מפרשים שההיתר ניתן דווקא למקרה בו הסדק בקיר הוא מלמעלה למטה, שמטבע הדברים, סביר שהוא ימשיך ויתרחב. למעשה, צריך לחשוש לדעה זו, ולא להסתפק בחיבור שרוחבו סדק, אלא ברוחב "כשפופרת הנאד".

(תכו) כשר – כלומר, בחלקו העליון של הקיר המפריד בינם, על שפת המקוואות, יש פירצה שאורכה 4 ס"מ, ובעומק דק מאוד, והוא מאפשר מעבר מים מצד לצד. שני המקוואות כשרים, כי החיבור גלוי וברור, ואין צורך שעומק הפתח יהיה בן 4 ס"מ.

(תכז) גל של עפר בין ב' המקואות – גל זה מפריד בינם, ואם נטל מעט מגובהו, עד שהמים חולפים מצד לצד ברוחב שפופרת הנאד, ובגובה זעיר ממש (רום קליפת השום), די בכך.

(תכח) אלא בנקב – בתוך המים. דין זה של הרמ"א, בא לתאר את דברי המחבר.

סעיף נה

^{קלג}שלשה מקוואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין (תכט), ועומדין זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד (תל), הוכשרו שלשתם, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים (תלא), ואותם שטבלו בהם (תלב), טהורים. ואם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו (תלג) אלא ^{קלג}שם משנה ג פ"ו.

שולחן ערוך כפשוטו

(תכט) עשרים סאה מים שאובין – כל מקווה לחוד פסול לטבילה, השניים, בגלל היותם חסרים (אם ימולאו, יהיו כשרים), והשלישי בגלל שיש בו מים שאובים. פסולו נובע משני טעמים, הוא גם חסר, וגם יש בו מים שאובים. מילוי לא יכשירו, והוא יישאר פסול.

(תל) ויצאו על שפתם ונתערבו יחד – הטבילה בו זמנית של שלושה אנשים גרמה את עליית המים על גדותיהם, ואת עירוב שלושת המקוואות, עד שלרגע נוצר מצב בו חוברו ארבעים סאה מים כשרים יחד: שני המקוואות הסמוכים זה לזה, הוכשרו בזכות החיבור. כי ביחד, יש בהם 40 סאה. גם המקווה העומד בצד הוכשר, כי מפאת חיבורו עם המקוואות האחרים, יש בו כעת 40 סאה, ומקווה שאוב המחובר למקווה כשר, נעשה כשר אף הוא.

(תלא) היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים – טבילתם של שלושה בו זמנית, הכשירה את שלושת המקוואות. אחר יציאתם, חזרו כל המקוואות להיות חסרים. אמנם אם יתמלאו במי גשמים, הטבילה בהם, כולל במקווה שהיו בו מים שאובים, תהיה כשרה. כי בזכות השקתם זה לזה, המים כבר לא מוגדרים "שאובים".

(תלב) ואותם שטבלו בהם – בזמן שהיו מחוברים, או לאחר מכן, משנוספו לתוכם מי גשמים.

(תלג) לא הוכשרו – במקרה זה, המקווה עם המים השאובים משמש כ"חוצץ"

נשארו כמו שהיו תחלה (תלד) ואותם שטבלו בהם לא נטהרו (תלה).

סעיף נו

קלד שני מקוואות של כ' כ' סאה (תלו), אחד שאוב (תלז) ואחד קלד תוספתא וכתבה הר"ש בפ"ז דמקוואות ופירש והשיקום, דמחמת שירדו הטובלים לתוכה עלו המים וצפו על גביהם.

שולחן ערוך כפשוטו

בין שני המקוואות שמימיהם כשרים, אך הם חסרים. לכן גם אם המים מתערבבים, אין זה נחשב לחיבור ישיר בין שני המקוואות שמימיהם כשרים, אלא רק למעבר מים דרך מקווה פסול. לכן, המקוואות לא הוכשרו, והטבילה בהם לא מטהרת.

(תלד) נשארו כמו שהיו תחלה – ואם ימולאו שני המקוואות שיש בהם מי גשמים, יהיו כשרים לטבילה. ואף שנכנסו אליהם מעט מים שאובים, לא נפסלו, כי נכנסו באמצעות המשכה, ולא מתוך כלי⁴⁵.

(תלה) לא נטהרו – כי המקוואות לא מוגדרים כמחוברים, וממילא הם חסרים. והמקווה שיש בו מים שאובים, לא הוכשר.

(תלו) שני מקוואות של כ' כ' סאה – שניהם חסרים את שיעור ארבעים הסאה הנדרש לטבילה.

(תלז) אחד שאוב – בנוסף, אחד המקוואות פסול מטעם "מים שאובים" ועלול לפסול את המקווה השכן.

45. הכשרת המים השאובים תקפה אפילו אם לא הייתה זו המשכה בת שלושה טפחים, כי הצורך בהמשכת 3 טפחים תכליתה הכשרת המים השאובים. אבל מים שאובים שאינם באים מכלי, אלא מבור מים, אינם פוסלים מקווה אפילו בהמשכה קטנה מאד. כך נראה לי מדברי הר"ש שכתב שהם בטלים ברוב.

מלבד זאת, קיימים פירושים נוספים, המבארים מדוע לא פסלו המים השאובים, את המקוואות שיש בהם מים כשרים.

כשר (תלח), ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם (תלט), אפילו (*) אדומים והלבינום או לבנים והאדימו (תמ), המקואות כמות שהיו (תמא) והטובלים כמות שהיו (תמב).

(*) פירוש המים של כשר, והלבינום המים של שאוב שהיו לבנים.

סעיף נז

קלה כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו (תמג). קלה גומות קלה לשון הרמב"ם ריש פ"ו דמקואות. קל"ש שם ממשנה סוף פ"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(תלח) ואחד כשר – המקווה עם המים הכשרים, חסר מהשיעור הנדרש. ואינו כשר לטבילה עד שיגיע לשיעור ארבעים סאה, על ידי הוספת מי גשמים.

(תלט) ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם – טבלו שניים בו זמנית, וגרמו למים להתערבב. המקווה עם השאובים נשאר פסול, ולא הוכשר על ידי ההשקה עם המקווה הכשר (כי הוא חסר). והמקווה עם המים הכשרים (מי גשמים) לא נפסל, כי המים השאובים שהגיעו אליו בהשקה מבור, ולא בשפיכה מכלי, והמשכת שאובים, אפילו מועטה ממש, אינה פוסלת את המקווה.

(תמ) או לבנים והאדימו – אפילו אם ניכרת השפעת ה"שאובים" על מי הגשמים, כגון שניכר שינוי בצבע המים⁴⁶.

(תמא) המקואות כמות שהיו – המקווה עם המים השאובים נשאר פסול כמו שהיה, גם אם ירבו עליו מי גשמים, הוא יישאר פסול. והמקווה שיש בו מי גשמים, נשאר פסול משום "חסר", ואינו כשר לטבילה עד שיתווספו אליו מי גשמים.

(תמב) והטובלים כמות שהיו – נשארו בטומאתם, כיוון שטבלו במקוואות שאינם כשרים.

(תמג) הרי הוא כמקוה ומטבילין בו – העיקרון המרכזי הוא ש"כל המעורב למקווה הרי הוא כמקווה", כלומר, כל מקום מים המחובר למקווה כשר באופן משמעותי (יש ביניהם פתח ברוחב "כשופרת הנאד"), דינו כמקווה עצמו,

46. ראה לעיל סעיף כה, מתי פוסל שינוי מראה המים, את כשרות המקווה.

הסמוכות לפי המקוה (תמד) ומקום רגלי פרסות בהמה (תמה) שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפופרת הנאד, מטבילין בהם (תמו). הגה: ולכן כלי המונח בצד המקוה (תמז), מנענע בידו המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על הכלי, ועולה לו הטבילה (תמח); ובלבד שלא יעקור הגל ממקומו (תמט), אלא יהא מחובר למקוה (כן משמע בפ"ז דמקוואות לדעת המפרשים).

סעיף נח

קל"חורי המערה וסדקי המערה, מטבילין בהם אף על פי שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקוה אלא בכל שהוא (תנ). קל"שם ממשנה ריש פ"ו.

שולחן ערוך כפשוטו

וניתן לטבול בו.

(תמד) גומות הסמוכות לפי המקוה – כאן מובאות הדוגמאות לעיקרון זה, כגון גומות הסמוכות לשפת המקוה.

(תמה) ומקום רגלי פרסות בהמה – מקומות בהם דרכו רגלי בהמות, ויצרו גומות.

(תמו) מטבילין בהם – אלו מקומות קטנים, ומותר להטביל בהם כלים זעירים.

(תמז) כלי המונח בצד המקוה – ומחויב טבילה, כגון שנקנה מאינו יהודי.

(תמח) ועולה לו הטבילה – מותר לאדם לנענע בידו את מי המקוה, כדי ליצור גל שיעבור על הכלי, והטבילה נחשבת כשרה, ובלבד שהגל יישאר מחובר למקוה ולא ייעקר ממקומו.⁴⁷

(תמט) שלא יעקור הגל ממקומו – אם הגל ניתק מהמקוה, ואינו מחובר, אין לו דין מקוה כלל, והטבילה אינה כשרה.

(תנ) בכל שהוא – חורי וסדקי המערה הם חלק בלתי נפרד מהמבנה הטבעי

47. יצירת הגל אינה נחשבת "הוויה בדבר המקבל טומאה" (יצירת מקוה על ידי דבר המקבל טומאה), מכיוון שהגל נוצר בתוך המקוה עצמו (ראה ט"ז ס"ק עג). כמו כן, אין זה נחשב "זחלין" (מים זורמים), מכיוון שהתנועה היא בתוך המקוה עצמו, ולא זרימה חיצונית.

סעיף נט

^{קל"ח}עוקה (פירוש, חפירה) שבתוך המקוה (תנא), אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה פְּרִיאָה ויכולה להעמיד את עצמה (תנב), אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנאד (תנג); ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם (תנד).

^{קל"ח}שם, ממשנה הנזכרת וכו' יהודה שם, וכפי פירושו בפי' המשנה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

של המקווה עצמו, והם מלאים במים המחוברים למקווה, לכן ניתן לטבול בהם גם אם אין ערבוב מלא של המים.

ההבדל בין דין זה לדין גומות הסמוכות למקווה (סעיף נז) הוא, שבגומות נדרש חיבור בשיעור "כשפופרת הנאד", כי הן נחשבות למקומות מים נפרדים מהמקווה. לעומת זאת, בחורי המערה וסדקים, שהם חלק טבעי של המקווה, די בחיבור כלשהו.

(תנא) חפירה שבתוך המקוה – הכוונה שמתחת למקווה יש כעין פיר או נקיק, ובתוכו מים, אלא שאין בהם ארבעים סאה. ואפשר לגשת לעוקה, כגון שיש פתח כניסה צדדי, למערה זו.

(תנב) להעמיד את עצמה – כאשר הקרקע בינם יציבה, העוקה נחשבת למעין מקווה נפרד בתוך המקווה הגדול, ולא כחלק ממנו.

(תנג) כשפופרת הנאד – כדי שהטבילה בעוקה תיחשב כשרה, נדרש חיבור משמעותי בין מי העוקה למי המקווה הגדולה, כי עוקה זו אינה מוגדרת כחלק בלתי נפרד מהמקווה, אלא, כאמור, כעין מקווה אחר ונפרד בתוך המקווה הגדול.

(תנד) מטבילין בהם – אם הקרקע המפרידה בינם אינה יציבה, היא נחשבת כחסרת משמעות, והעוקה מוגדרת כחלק אינטגרלי ובלתי נפרד מהמקווה. לכן, אפילו ערבוב מועט של המים (בסדק צר ודק כחוט השערה) מספיק, כדי שהטבילה בה תהא כשרה.

סעיף ב

קלט' ג' גומות שבנחל (תנה), התחתונה ועליונה של כ' סאה (תנו), והאמצעית של מ' (תנו), ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן, אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית, שאין הנזחלין מערבים (*), אלא אם כן עמדו (תנח).

קלט' לשון הרמב"ם שם מהתוספתא בפ"ז דמקואות וכחכמים, וס"ל דלחכמים אין קטפרס לעולם חיבור לערב המקואות, אפילו בגוד אחית. ומ"ש בחגיגה דף יט, א דבגוד אחית לא פליגי, הוא אליבא דר"מ ורבי יהודה. (*) פירוש את המקוואות.

שולחן ערוך כפשוטו

(תנה) ג' גומות שבנחל – גומות טבעיות, כעין בורות (גבים), ובהם מי גשמים. (תנו) התחתונה ועליונה של כ' סאה – הגומה התחתונה והעליונה מכילות עשרים סאה כל אחת, ואי אפשר לטבול בהן, כי הם חסרים. (תנו) והאמצעית של מ' – והטבילה בתוכה כשרה. (תנח) אלא אם כן עמדו – השטף הזורם של מי גשמים בתוך הנחל, חולף דרך שלוש הגומות, ומונע התאחדות מלאה של המים בין הגומות, גם אם המים נוגעים זה בזה. רק אם הייתה הזרימה נעצרת, והמים בשלוש הגומות היו מתאחדים לגוף מים אחד, היה נוצר חיבור המכשיר את הטבילה גם בגומות החסרות.

סעיף פא

(תנט) ק"הכופת ידיו ורגליו (תס) וישב לו באמת המים (תסא), אם נכנסו מים דרך כולו, טהור (תסב).

ק"רמב"ם בפ"א מהתוספתא ריש פ"ז דמקואות.

שולחן ערוך כפשוטו

(תנט) הקדמה לסעיף – סעיף זה מתייחס לדין טבילה שנדון בסימן קצח, שם נקבע כי הגוף כולו צריך להיכנס בבת אחת למים, וכאן מדובר במקרה חריג בו לא ניתן לטבול כראוי בעמידה.

אם האדם ישב בתעלה זו, ווידא שהמים יכסו את כל גופו בבת אחת, על ידי ישיבה וקיפול גפיו, אף שלא טבל בעמידה, הטבילה כשרה, כפי שמבאר המחבר.

(תס) הכופת ידיו ורגליו – הכוונה לקיפול גפיים (ידיו ורגליו), כדי להתכסות במים בתעלה שאינה עמוקה מספיק. אף שלכתחילה יש לטבול במים בעמידה, כפי שלמדנו בסימן קצח סעיף לו.

(תסא) וישב לו באמת המים – "אמת המים" היא תעלה המשמשת להעברת מים, ובשעת הגשמים היא מתמלאת, והחקלאים דולים ממנה מים, להשקיית שדות. דינה של תעלה זו כמקווה, אלא שאינה עמוקה מספיק לטבילה רגילה בעמידה. כדי להתכסות לגמרי, יש לקפל את הגפיים.

(תסב) נכנסו מים דרך כולו, טהור – אף שבמקום הטבילה אין גובה מספיק, ואינה יכולה לטבול בעמידה כנדרש לכתחילה, העיקר הוא כיסוי כל הגוף בבת אחת, והטבילה כשרה גם בישיבה או אפילו בשכיבה, ובתנאי שווידאה שהמים מכסים את כל חלקי גופה.

לסיכום: לכתחילה, עדיף תמיד לטבול במקווה תקני ועמוק המאפשר טבילה בעמידה, אך במקרה שאין ברירה אחרת, טבילה באמת מים שאינה עמוקה,

סעיף כב

(תסג) קמ"א מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות **(תסד)**, האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו, שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו **(תסה)**; קמ"ב ולא יטבול בו פְּעָמִים זה אחר זה **(תסו)**; קמ"ג טבולו בו שְׁנַיִם זה

קמ"ד תוספתא, כתבה ר"ש בפ"ז דמקוואות, וכפירוש הרא"ש בסוף נדה, דהמים נתזין לחוץ בקפיצתו. קמ"ה שם בתוספתא, ומטעם שכתב הרא"ש בסוף נדה, וביאר הריב"ש דבריו בתשובה. אבל הרמב"ם בפ"א מה"מ כתב להתוס' סתם ואפילו במקוה גדולה, וכמ"ש הכ"מ בשם הריב"ש בתשובה, שרבינו מפרש שלא יקפוץ לתוכו מפני הרואים, שסבורים שאינו מתכוין אלא להקר, וכן הטובל, פעמים יחשבו שאינו טובל אלא להקר. קמ"ו משנה ג פ"ז דמקוואות, וכת"ק וכלישנא קמא דרבי נחמן וכו', דמטומאה לטהרה ד"ה טמא חגיגה דף יט, א וכך פסק הרמב"ם בפירוש המשנה, ובחיבורו בפרק הנזכר, וכ"פ הראב"ד בספר בעלי הנפש.

שולחן ערוך כפשוטו

תוך כיסוי כל הגוף בבת אחת, יכולה להיות כשרה⁴⁸.

(תסג) הקדמה לסעיף – סעיף זה יחד עם הסעיפים סג–סו, עוסקים במקרים מיוחדים של טבילה במקווה שיש בו 40 סאה בלבד, או במקוואות שאינם עמוקים.

(תסד) מצומצמות – כלומר, בדיוק 40 סאה (כמות המים היא מינימלית, ללא עודף). במצב כזה, כל הוצאה של מים מהמקווה עלולה לפסול אותו.

(תסה) שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו – אם יקפוץ, יתכן שיתז ויוציא קצת מים החוצה. דבר העלול לפסול את המקווה, בהיותו פחות מ-40 הסאה.

(תסו) פְּעָמִים זה אחר זה – אין לטבול במקווה זה פעמיים ברציפות. הסיבה לכך היא שאולי הטבילה הראשונה לא הייתה מושלמת (לא הכניס כל גופו), משום שהטובל סמך על הטבילה השנייה, וביציאתו מהטבילה הראשונה ייתכן שיצאו מעט מים מהמקווה, וכך יחסרו 40 הסאה.

48. הסבר אפשרי למיקום סעיף זה כאן (אף שמקומו בסימן קצח, כפי שנהג המחבר בבית יוסף, והביאו שם), הוא הקֶשֶׁר לסעיף הקודם (סעיף ס), שם נפסק כי אין לטבול במקום שאין בו 40 סאה, כאשר הוא מחובר למקום אחר על ידי זרימת מים. בסעיף זה, המים עומדים, ולכן אף על פי שבמקום הטבילה אין גובה מספיק, הטבילה כשרה בישיבה.

אחר זה, אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים (תסז), השני בטומאתו, שהרי חסרו המים מארבעים סאה (תסח).

סעיף כג

(תסט) קמ"הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו, (*) כל זמן שהבגד נוגע במקוה, הוא כשר אף על פי שזבו ממנו שלשה לוגין למקוה (תע); קמ"העלהו ממנו (תעא), פסול, שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו (תעב); קמ"וואם מטביל בו יורה או שאר כלים, מורידן לתוכו דרך פיהן (תעג), שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו

קמ"שם במשנה. (*) ואינו דומה להא דלעיל, שאע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים דלא מהני, דשאני בגד עבה שהוא בולע הרבה מן המים, ולזה כשקצתו הוא במים הרי הוא כאילו כל המים הבלועים בבגד בקצתו של מעלה נוגעים במים שבקצתו שבתוך המים, והרי כל המים מעורבין למקוה. הריב"ש בתשובה. קמ"טור מפירוש דברי רא"ש בסוף נדה, ומפי' הר"ש. קמ"רב"ם בפ"ח מהתוספתא פ"ז דמקואות.

שולחן ערוך כפשוטו

(תסז) שרגליו של ראשון נוגעות במים – והיינו יכולים לחשוב שהמים על גופו מתחברים למקוה.

(תסח) שהרי חסרו המים מארבעים סאה – מכיוון שבעליית הראשון מהמקוה יצאו עמו מעט מים, וכך חסרו ארבעים הסאה בזמן טבילת השני.

(תסט) הקדמה לסעיף – סעיף זה ממשיך את הדיון במקוה שיש בו בדיוק 40 סאה, ומלמד כי יש לנהוג בזהירות רבה, בעת טבילת חפצים.

(תע) שזבו ממנו שלשה לוגין למקוה – המים הנספגים בבגד נחשבים מחוברים למקוה, כל עוד חלק מהבגד בתוכו, ועדיין יש 40 סאה במקוה.

(תעא) העלהו ממנו – אם הוצא הבגד לגמרי מהמקוה, ונעשה המקוה חסר, כי חלק מן המים ספוג בבגד.

(תעב) שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו – המקוה נפסל, מכיוון שהמים שבבגד נחשבים כעת "שאובים". והם יוצאים מהבגד וחוזרים למקוה, ואם יש בהם שלושה לוגים, הם פוסלים את המקוה, שכעת הוא חסר.

(תעג) מורידן לתוכו דרך פיהן – כאשר מטבילים יורה (סיר) או כלי אחר

ונמצא שהוא חסר, ^{קמז}ומעלהו דרך שוליו ^{קמח}כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה (תעד). הגה: כל המים שבכלי (תעה), וגם שהמים שבכלי יהיו שאובים (תעו), ואם יפלו אחר כך למקוה יפסלו אותה, מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקוה (תעז) (מלשון הרמב"ם).

^{קמז}שם מהתוספתא. ^{קמח}לשון הטור, ופי' הב"י דצ"ל דאינו מצומצם לגמרי, אלא שיש בו מעט יותר ממ' סאה, לכן אינו נחסר כשמעלהו דרך שוליו מחמת המים שטופחין ביורה בפנים ובחוץ.

שולחן ערוך כפשוטו

במקווה זה, צריכה הכנסתו להיעשות אט אט, ודרך פיו, כדי למנוע התזת מים החוצה. אם יוכנסו דרך שוליהם, יש סיכוי גבוה להתזת מים, שהרי אובייקט רחב החודר למים, יוצר בקלות נתזי מים רבים. אחר השקעת הכלי במי המקווה, יש להופכו מעט, כדי שהמים יכנסו בכל הכלי.

(תעד) ויחסר מהמקוה – לאחר הטבילה, יש להוציא את הכלי דרך שוליו, כשהפה כלפי מטה, כדי שכל המים שבתוכו יחזרו למקווה, ולא יחסרו ממנו. **(תעה) כל המים שבכלי** – אם לא יהפוך את הכלי, כל המים הנותרים בו, יחסרו למקווה, והוא ייפסל מדין "חסר".

(תעו) שהמים שבכלי יהיו שאובים – מלבד זאת, המים שבכלי ייעשו שאובים. **(תעז) שלא נשאר בה כשיעור מקוה** – ולאחר שיפסלוהו שלושה לוגים אלה, אפילו אם יתווספו אל תוכו מי גשמים, יישאר המקווה פסול.

סעיף פד

(תעח) קמט^ההמטביל כר (תעט) או כסת (תפ) במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות (תפא), כיון שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין (תפב); כיצד יעשה, מטבילן ומעלן דרך שוליהן (תפג). קנ^אאבל הקופה וְהַשֶּׁק (תפד), מטבילן ומעלן כדרכן ואינו קמט^הלשון הרמב"ם בפ"ה מה"מ ממשנה ו' פ"ו דמקואות. ק"שם במשנה ה פרק ו.

שולחן ערוך כפשוטו

(תעח) הקדמה לסעיף – סעיף זה ממשיך להתייחס לטבילת חפצים במקווה שיש בו בדיוק ארבעים סאה. חשוב להבין כי בימינו אין נוהגים דיני טומאה וטהרה, ואין צורך מעשי לטבול כריות ושמיות. אך הסעיף מלמד אותנו עקרונות חשובים בדיני מקוואות, ובפרט את הזהירות הנדרשת בהטבלת כלי אוכל במקווה עם כמות מים מינימלית.

(תעט) המטביל כר – כרית. כאן הכוונה לכיסוי הכרית, שיש לו פתח (פה או שפה), דרכו מכניסים את הכרית למים.

(תפ) כסת – שמיכה. כאן מדובר בשמיכה מקופלת, והאדם נכנס לתוכה כמו אל שק שינה של ימינו, ויש בה תוך.

(תפא) שיש בו מ' סאה מכוונות – בדיוק 40 סאה.

(תפב) נמצאות המים שבתוכן שאובין – כיסוי הכרית והשמיכה שיש בה תוך, מוגדרים "כלי קיבול", כי אל תוך הכר מכניסים את הכרית. ובתוך הכסת, נכנס האדם לשכב. ברגע שמרימים את שפתותיהם (פתחיהם) מהמים, המים שבתוכם נחשבים "שאובים", ובנוסף, המקווה נעשה חסר, ועלולים המים הללו, אם יחזרו אליו, לפסול את המקווה.

(תפג) מטבילן ומעלן דרך שוליהן – יש להטבילם ולהעלותם דרך שוליהם, כלומר, שהפתח כלפי מטה, כדי שהמים יצאו מהם ישירות למקווה, מבלי להיחשב שאובים.

(תפד) הקופה וְהַשֶּׁק – סלים שיש בהם נקבים רבים.

חושש (תפה).**סעיף סה**

(תפו) ^{קנא}מקוה שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה **(תפז)** (וטבלה בו), צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה **(תפח)**; אבל ^{קנא}הר"ן בתשובה שאלה סי' ע"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

(תפה) מטבילן ומעלן כדרכן ואינו חושש – אפשר להטבילם ולהעלותם כרגיל, ואין חשש שהמים שבתוכם ייהפכו לשאובים, כי בגלל הנקבים שבהם, הם אינם נחשבים כלי קיבול לגבי מים, והמים שבתוכם לא ייהפכו ל"שאובים".

(תפו) הקדמה לסעיף – סעיף זה דן במקרה של מקווה שידוע כי כמות המים בו פוחתת עם זמן, וכיצד הדבר משפיע על כשרות הטבילה. לצורך הבנתו, נסביר את מושג ה"חזקה", בו הסעיף עושה שימוש. משמעותו של מושג ה"חזקה" היא, מצב שהיה ידוע לנו, בין לאיסור בין להיתר, כל עוד אין ידיעה על שינוי, ממשיכים להתייחס אליו כאילו לא השתנה. דוגמא לכך היא אשת כהן שבעלה נסע לחו"ל – היא רשאית לאכול תרומה, מכיוון שחזקה שהוא עדיין בחיים (גם בעבר, כשלא היו דרכי תקשורת כמו בימינו).

(תפז) ולעמוד על פחות ממ' סאה – ההתמעטות במקווה יכולה להיגרם, למשל, מחלחול מים לקרקע (כדי לשמר את שיעור כשרותו, מוסיפים אליו מים מפעם לפעם)⁴⁹.

(תפח) שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה – האישה נשארת בחזקת נידה, מכיוון שיש ספק אם טבילתה הייתה כשרה. אף על פי שידוע שבשלב מסוים היו במקווה 40 סאה, אין זו חזקה מספקת, מכיוון שידוע שהמקווה נוטה

49. אין כאן פסול "זחילה" (מים זורמים), מכיוון שההתמעטות האיטית אינה ניכרת.

אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפְּעָמִים שְׁמִימֵי עוֹלִין וּפְעָמִים מְתַמְעִטִין (תפט), אינה צריכה לחזור ולטבול; ומכל מקום כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה (תצ) (ועיין לקמן סעיף ע"א (תצא)).

סעיף מו

^{קנב} מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו (תצב), נותן בו מצד אחד ^{קנב} אבנים או חבילי עצים, כדי שִׁיקְבְּצוּ מימיו אל מקום ^{קנב} משנה סוף פ"ז דמקואות. ^{קנב} בפירוש ר"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

להתמעט⁵⁰.

(תפט) שְׁפָעָמִים שְׁמִימֵי עוֹלִין וּפְעָמִים מְתַמְעִטִין – במקרה של מקווה שאינו מוחזק כמתמעט, אם נמדד ונמצאו בו 40 סאה, הוא נשאר בחזקתו, וחשש רחוק אינו מבטל את חזקתו. לכן למרות שלעיתים כמות המים בו עולה ולעיתים פוחתת, האשה אינה צריכה לחזור ולטבול.

(תצ) אם יש בו ארבעים סאה – כי אין לסמוך על חזקות, כאשר ניתן לבדוק בקלות את המצב בפועל⁵¹.

(תצא) ועיין לקמן סעיף ע"א – העוסק בספקות בטבילה.

(תצב) ואינו יכול להתכסות בו – יש במקווה 40 סאה, אך הוא רחב ושטוח מדי ואינו עמוק מספיק, כדי לאפשר לטובלת טבילה תקינה, כי גם בשכיבה לא ניתן לכסות בו את כל הגוף.

50. לעומת זאת, אם כעת יש במקווה 40 סאה, ואין חשש שהוא מתמעט ומתרבה, הטבילה כשרה, שהרי המקווה בפנינו מלא וראוי לטבילה, כי יש בו ארבעים סאה מים (ומה שכתב הש"ך בס"ק קלה, אין זה אלא במקווה הרגיל להתמעט, ורק לפעמים מתרבה).

51. כמבואר בגמרא (פסחים ד, א).

אחד ויִעָלוּ בענין שיוכל להתכסות בו (תצג), קד' ובלבד שלא יחַלְקוּ כל המקוה (תצד); קנה' אבל בכלים, פסול (תצה). הגה: ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טבורה (*) ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמא לא תטבול יפה (תצו) (ב"י בסימן קצ"ח בשם תשובת הרשב"א וכו' רשב"ץ). מיהו אם אין מקוה אחרת ואי אפשר לתקן, אפילו צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדרך זה קד' שם. קנה' רשב"ץ בתשובה מהא דחגיגה דף כב, א. (*) וכן כתב הרב ב"י לעיל בש"ע, בסי' קצח סעיף לו וע"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

(תצג) שיוכל להתכסות בו – ניתן להניח בצד אחד של המקווה אבנים או חבילי עצים, במטרה לצמצם את שטח פני המים, ולהגדיל את עומקם, כך שהטובלת תוכל לכסות את כל גופה.

(תצד) שלא יחַלְקוּ כל המקוה – חשוב להקפיד שההצבה לא תחלק את המקווה לשני חלקים נפרדים, כי אז לא יהיו 40 סאה במקום אחד. אבל אם המים יכולים לעבור מצד אחד לצד אחר, המקווה כשר, גם אם הוא נחלק לשניים.

(תצה) אבל בכלים, פסול – אין להשתמש בכלי כדי לחלק את שטח המקווה, מכיוון שהוא אינו מנוקב, והצבתו תיצור הפרדה בין חלקי המים, ותמנע את חיבורם למקווה אחד.⁵²

(תצו) שמא לא תטבול יפה – דין זה הובהר לעיל בסימן קצח סעיף לו, ולפיו המקווה בו טובלת האשה צריך להיות עמוק מספיק, לפחות עד טבורה ועוד זרת מעליו, כדי שהמים יכסו את כל גופה. ואם אין עומק כזה, לא תטבול בו לכתחילה, מחשש שלא תטבול יפה.

52. הש"ך מסביר (ס"ק קמ) שהסיבה לאיסור אינה "משום הווייתו על ידי כלי שמקבל טומאה", שהרי המקווה עצמו כשר, ואין צורך להוות אותו. על כן הסביר שבכלים, מן הסתם, אין העברת מים מצד אחד לצד שני.

בפעם אחת, טובלת שם (תצז) (תשובת הרשב"א סימן תתי"ח) ועיין לעיל סימן קצ"ח (תצח).

סעיף מז

(תצט) ^{קנ}ספק מים שאובים, טהור (תק). כיצד, מקוה שנסתפק אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו; ואפילו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהם ג' לוגין ספק אין בהם; ואפילו ידע בודאי שיש בהם ג' לוגין, ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה, הרי זה ^{קני}לשון הרמב"ם ריש פ"י דמקואות, ממשנה ג פ"ב דמקואות.

שולחן ערוך כפשוטו

(תצז) טובלת שם – אם אין מקוה אחר זמין, ואין אפשרות לתקן את המקוה הקיים, ואפילו אם האישה צריכה להשתטח על פניה בגלל חוסר העומק, מותר לה לטבול שם.

(תצח) ועיין לעיל סימן קצ"ח – סעיפים לה–לז.

(תצט) הקדמה לסעיף – סעיף זה פותח סדרה של סעיפים (סז–עה) הדנים במקרים של ספקות, הן לגבי מים שאובים והן לגבי טבילת האישה. ראינו לעיל בסעיף ג שנחלקו המחבר והרמ"א בנוגע לפסול מים שאובים. המחבר סובר, שאפילו היו כל מי המקוה שאובים, הוא פסול מדרבנן⁵³. ואילו הרמ"א סובר שמיעוט מים שאובים אינו פוסל אלא מדרבנן, אבל רובו פוסל מן התורה. וכאשר יש ספק הנוגע לאיסור או דין שמקורו בדברי חכמים (דרבנן), הכלל הגדול הוא לדון אותו לקולא. כלל זה חל אפילו כאשר קיימת חזקת איסור קודמת, כגון אשה שוודאי הייתה נידה לפני הטבילה. כיוון שספק הכשרות הוא מדרבנן, האישה שטבלה בו נטהרה מן התורה, והספק הוא רק מדרבנן, שדינו להקל.

(תק) טהור – על פי הכלל "ספק דרבנן לקולא".

53. זו גם דעת הרי"ף, ודעת הרמב"ם שכתב (הלכות מקוואות פרק ד הלכה ב) "מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, שֶׁהַמִּים הַשְּׂאֻבִּין פְּסוּלִין לְטַבִּילָה".

כשר (תקא).**סעיף פח**

^{קנ"ב} ב' מקוואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו; נפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואינו יודע לאיזו מהם נפלו, ספקו טהור מפני שיש לו בַּמָּה יִתְּלָה (תקב); היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם, כל אחד משניהם פסול (תקג) שאין לו בַּמָּה יִתְּלָה (תקד).

^{קנ"ש} שם ממשנה הנזכרת.

שולחן ערוך כפשוטו

(תקא) הרי זה כשר – מכיוון שהמקווה נחשב כשר במקרה של ספק מים שאובים, האישה הטובלת במקווה זה מותרת לבעלה.

(תקב) מפני שיש לו בַּמָּה יִתְּלָה – אם אחד משני המקוואות מכיל ארבעים סאה בוודאות, והשני פחות מכך, ונפלו שלושה לוגים של מים שאובים לאחד מהם, אך לא ידוע לאיזה, שניהם טהורים. הסיבה לכך היא, שיש "על מה לתלות" את הספק. יתכן שהמים השאובים נפלו למקווה שיש בו 40 סאה, ואז הם לא פסלו אותו.

(תקג) כל אחד משניהם פסול – אם שני המקוואות פחותים מארבעים סאה, ונפלו שלושה לוגים של מים שאובים לאחד מהם, אך לא ידוע לאיזה, שני המקוואות פסולים. הסיבה לכך היא, שאין "על מה לתלות" את הספק. בכל מקרה, המים השאובים נפלו למקווה שאינו מלא, ופסלו אותו. ולא ניתן להחיל כאן את הכלל "ספק דרבנן לקולא", כי יש כאן וודאות שיש איסור, אלא שאיננו יודעים היכן הוא נמצא⁵⁴.

(תקד) שאין לו בַּמָּה יִתְּלָה – המונח "במה לתלות" מתייחס לאפשרות לפרש את המציאות באופן שמקל על הספק. במקרה הראשון, יש אפשרות שהמים השאובים נפלו למקווה הכשר, ולכן יש "במה לתלות". במקרה השני, אין אפשרות כזו, ולכן אין "במה לתלות".

⁵⁴. כלל זה מוסבר ביורה דעה סימן קיא.

סעיף פט

^{קנח}מקוה (תקה) שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא (תקו), כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה (ועיין לעיל ריש סימן זה (תקז) מה שכתבתי בזה).

^{קנח}שם מהתוספתא פ"ב דמקואות.

סעיף ע

^{קנט}צנור שמקלח למקוה וְהַמְכַתְּשֶׁת נְתוּנָה בְּצִדּוֹ (תקה), ספק ^{קנט}שם מהתוספתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(תקה) מקוה – מדובר במקווה שמטופל על ידי יהודים בשביל המצווה, ולא סתם בור מים. בור מים רגיל אינו כשר כמקווה, כפי שמבואר בסעיף עד. כמו כן, המקווה לא היה באחריות גוי, שאז אין לסמוך על כשרותו, כפי שמבואר בסעיף ד.

(תקו) ובא ומצאו מלא – ואפשר להניח שהמים הגיעו ממקור כשר (כגון גשמים, או מילוי על ידי יהודי לשם מצווה, על פי כללי ההלכה). במקרה זה, אין לפסול את המקווה על סמך חשש בלבד.

(תקז) ועיין לעיל ריש סימן זה – בסעיף ד, שם הובאה דעת הרמ"א ולפיה, מקווה שמולא כולו במים שאובים פסול מהתורה. לכן, במקרה שלנו, מדובר בספק דאורייתא, ולדעת הרמ"א, המקווה פסול.

למעשה, למרות שהמקווה כשר בדיעבד במקרה של ספק, לכתחילה, גם לדעת המחבר, כאשר יש אפשרות לברר כיצד התמלא המקווה, חובה מן הדין לעשות כן. כי אין לסמוך על חזקות, כאשר יש דרך לברר את המציאות⁵⁵.

(תקה) וְהַמְכַתְּשֶׁת נְתוּנָה בְּצִדּוֹ – הסעיף מתאר מציאות בה יש שני מסלולים אפשריים להגעת מים למקווה. מסלול ישיר (דרך הצינור) ומסלול עקיף (דרך המכתשת). המכתשת היא כלי קיבול (שצורתו מזכירה קערה) הממוקם בסמוך למקווה, וכאשר יורדים גשמים בעוצמה, במים זורמים מתוכו ודרכו אל

55. כפי שמבואר בגמרא (פסחים ד, א), ובבית יוסף (סוף סעיף סה).

מהצנור למקוה, ספק מהמכתשת למקוה (תקט), הרי זה פסול^(*) מפני שְׁהַפְסוּל מוֹכִיחַ (תקי); ואם יש במקוה רובו מים כשרים, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקוה כשר קבוע (תקיא).

^(*) פירוש, כיון דהמכתשת בצדו, אע"ג דספק הוא, לא הכשירו בו. וכשרובו כשר, אע"פ שהפיסול בעין, כשר, מפני שיש שם רוב מקוה קבוע כשר.

שולחן ערוך כפשוטו

המקוה, ובכך הופכים למים שאובים. כאשר הגשמים יורדים בנחת, הם זורמים ישירות למקוה דרך הצינור⁵⁶.

(תקט) ספק מהמכתשת למקוה – יש ספק אם המים הגיעו למקוה דרך הצינור (מים כשרים) או דרך המכתשת (מים שאובים).

(תקי) שְׁהַפְסוּל מוֹכִיחַ – אף שיש לנו כלל "ספק שאובים לקולא", כאן אין להקל. כי במקרה זה, יש הוכחה או אפשרות ממשית ששלושה לוגים מים שאובים הגיעו למקוה דרך המכתשת, לפני שהמקוה התמלא. כי לצורך זה, מספיקה פעם אחת בה ירדו גשמים בעוצמה⁵⁷.

(תקיא) שהרי יש שם מקוה כשר קבוע – אם התמלא רוב המקוה במים כשרים (מי גשמים שנאספו ישירות), חל עליו דין "מקוה כשר", אף שאין לטבול בו, כי עדיין לא התמלא. ומעתה יש לנו שני צדדים להקל – א. קיימת חזקה של מקוה כשר (כי רוב המים כשרים), ב. מדובר בספק דרבנן (ספק מים שאובים), ובספק דרבנן ההלכה היא להקל. לכן, על אף שהמכתשת בצידו, המקוה כשר⁵⁸.

56. תיאור המציאות המובא כאן, מבוסס על הספר "אמת ליעקב" עמוד קעט.

57. חשוב לציין שהנחת המכתשת צריכה להיעשות במטרה שהמים יזרמו דרכה, אחרת אין איסור "שאובים", כפי שמבואר בסעיף מא.

58. דין זה כוחו יפה גם לדעת הרמ"א, הסובר שרוב מים שאובים פוסל מן התורה. במקרה שלנו, מכיוון שרוב המים כשרים, אין חשש פסול מן התורה.

סעיף עא

^{קס}טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל (תקיב); ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו (תקיג), שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם (תקיד), טמא, לפי שהטמא בחזקתו עד שִׁיִּדַּע שטבל כראוי (תקטו). ^{קסא}וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד (תקטז), כל המהרות שנעשו על ^{קסב}שם משנה ב פ"ב דמקואות ורכבי יוסי. ^{קסא}שם ממשנה הנזכרת.

שולחן ערוך כפשוטו

(תקיב) ספק לא טבל – סעיף זה עוסק במקרים של ספקות הנוגעים לטבילה במקוה. במקרה הראשון, מדובר בספק תורה.
(תקיג) ספק אין בו – גם זה ספק תורה.
(תקיד) ואין ידוע באיזה מהם – גם זה ספק תורה.
(תקטו) עד שִׁיִּדַּע שטבל כראוי – הכלל העומד בבסיס דינים אלו הוא, שהטמא נותר בחזקת טומאתו, עד שייודע שטבל כראוי. כלומר, ספק אינו מוציא מחזקת טומאה בספק מן התורה. ולכן אי אפשר להתיר את הטובלת, מאחר והייתה אסורה בוודאי⁵⁹.
(תקטז) שהיה ברשות היחיד – דברי המחבר נאמרו בהקשר של דיני טומאה

59. הט"ז מסביר (ס"ק פו) שאפילו אם הטומאה היא מדרבנן, האדם לא נטהר בספק טבילה במקוה שיתכן שאינו כשר, כי הוחזק טמא, ואינו נטהר בטבילה במקוה שספק כשר מן התורה. וצריך לומר שהוא מבחין בין מקרה זה למקרה שנדון בסעיף סח, שם אישה טמאה מהתורה טבלה במקוה שיש ספק אם הוא פסול מדרבנן (נפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים). במקרה האחרון, האישה טהורה, על אף חזקת טומאתה, מכיוון שהספק נוגע רק לפסול דרבנן, ולא לעצם כשרות המקוה מהתורה (הרי מן התורה, היא ודאי טהורה, כי אין כאן מקוה שפסול מן התורה, ונמצא שהוסרה ממנה "חזקת טומאה", על כן היא טהורה מספק. מה שאין כן בסעיף שלנו, האישה טמאה מדרבנן טומאה וודאית, ויש ספק אם נטהרה בטבילה במקוה, שיתכן שאין לו דין מקוה מן התורה).

אמנם יש חולקים וסוברים שאם הטומאה מדרבנן, הטבילה כשרה ככל ספק דרבנן (ועיין פתחי תשובה ס"ק מד).

גביו למפרע טמאות, עד שיודע זמן שנמדד בו שהיה שלם (ועיין לעיל סעיף ס"ה (תקיז)).

סעיף עב

קסב' מקוואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו (תקיח), ואחר כך נפלו שְׁנַיִם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שְׁנַיִם (תקיט); אבל אם בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו (תקכ), ובשְׁנַיִם נודע לאיזה מהם נפלו, אין יכול קסב' תוספתא פ"ב דמקוואות.

שולחן ערוך כפשוטו

וטהרה בזמן בית המקדש, כי אז, היה צריך להיטהר מטומאה, כגון, אחר מגע בשרץ. מן התורה, ספק טומאה ברשות היחיד (מקום שאין בו יותר משני בני אדם), טמא. ואילו ספק טומאה ברשות הרבים (מקום שיש בו לכל הפחות שלושה בני אדם), טהור. כאן במקווה, גם אם נכחו בו בני אדם רבים, ודינו "רשות הרבים", הטובל טמא. כי דין "ספק טומאה ברשות הרבים" נאמר בספק טומאת אדם או חפץ, אבל כאשר יש וודאות בטומאה, וספק רק הטהרה, הטומאה נשארת גם אם הספק היה ברשות הרבים. ולענייננו, אישה שטבלה במקווה, ולא ידוע אם היה מלא או חסר, נשארת באיסורה.

(תקיז) ועיין לעיל סעיף ס"ה – שם נפסק, כי אישה שטבלה במקווה שמימיו מתמעטים, צריכה לחזור ולטבול.

(תקיח) וידוע לאיזה מהם נפלו – בנפילה הראשונה, ידוע איזה משני המקוואות נפסל.

(תקיט) למקום שנפלו ראשונים נפלו שְׁנַיִם – ניתן "לתלות" ולומר שהנפילה השנייה הייתה לאותו מקווה, אליו נפלו שלושת הלוגים הראשונים, מכיוון שבספק דרבנן מקילים. במקרה זה, רק המקווה אליו נפלו ששת הלוגים נפסל.

(תקכ) בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו – במקרה זה, נפסלו שני המקוואות מחמת הספק, כפי שראינו בסעיף סח.

לתלות ולומר (תקבא): למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים. אחד, יש בו ארבעים סאה, ואחד, אין בו. הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו (תקבב).

סעיף עג

קס"ג שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלו (תקבג), ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול בשום אחד מהם לכתחלה (תקכד).

קס"ד שם וכרבי יוסי.

שולחן ערוך כפשוטו

(תקבא) אין יכול לתלות ולומר – כיוון ששני המקוואות נפסלו בתחילה מפאת הספק, אין אפשרות להכשיר אותם למפרע על ידי "תלייה".

(תקבב) לתוך של שאוב נפלו – מקווה א' מכיל ארבעים סאה, מקווה ב' פחות. נפלו מים שאובים לאחד מהם, אנו אומרים שהם נפלו למקווה א'. מקווה א' מלא שאובים, מקווה ב' מים כשרים. נפלו מים שאובים לאחד מהם, אנו אומרים שהם נפלו למקווה א', כי בספק דרבנן תולים להקל. בשני המקרים האחרונים, יש "תלייה" ברורה שמקילה על הספק. במקרה הראשון, תולים שהמים נפלו למקווה הכשר. במקרה השני, תולים שהמים נפלו למקווה שכבר פסול.

(תקבג) ואין ידוע לאיזה מהם נפלו – בשני המקוואות אין 40 סאה, ולאחר שנפלו מים שאובים לאחד מהם (בלי לדעת לאיזה), ונפסלו, ירדו גשמים ומילאו אותם.

(תקכד) לא יטבול בשום אחד מהם לכתחלה – כי בתחילה נפסלו שני המקוואות (מפאת הספק). גם לאחר הגשמים, עדיין קיים הספק הקודם לגבי נפילת המים השאובים. הגשמים לא ביטלו את העובדה שהיה ספק מלכתחילה. לכן, לכתחילה יש להימנע מטבילה.

דקדק המחבר וכתב "לכתחילה", כי בדיעבד, אם טבלה אישה באחד

סעיף עד

קסד כל המקוואות הנמצאים (תקנה), פסולין, שחזקתם שאובין (תקנו).

קסד רמב"ם בפ"י מה"מ חילק בין ארץ העמים לא"י, ממשנה ריש פ"ח דמקוואות. וכתב בכ"מ ובב"י, דמשמע שאין זה אלא בזמן שהיו ישראל יושבים על אדמתן וכו', וכן משמע בתוספתא.

סעיף עה

קסה (תקנז) יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה

קסה מרדכי בפ"ב דשבועות בשם ר"ת, וכתב שאפשר הטעם משום גזירת מרחצאות, דאיתא בנדה דף סו, ב ובסוף פ"ק [דתענית] אילימא בחמין [טבילה בחמין] מי איכא, והא שאובין, פי' דכשאובין חשיבי. ובברכות דף כב, א א"ל רבא, וכי יש טבילה בחמין. ואע"ג דתנן ביומא לא, ב אם היה כהן גדול אסטניס, מחמין לו חמין וכו', י"ל כמה דברים התירו במקדש, ואסרו בגבולין מדרבנן.

שולחן ערוך כפשוטו

המקוואות, עלתה לה טבילה. הטעם לקולא זו הוא, מכיוון שמן התורה שני המקוואות כשרים (יש בשניהם 40 סאה), ואחד מהם פסול מדרבנן (בשל נפילת המים השאובים), הטבילה יוצרת ספק דרבנן, האם עלתה לה טבילה גם מדרבנן. ובספק דרבנן, ההלכה היא להקל.

(תקנה) המקוואות הנמצאים – כלומר, מקוואות שאינם מיועדים לטבילה של מצווה, חזקתם שהם פסולים, כי חזקה עליהם שהתמלאו במים שאובים.

(תקנו) שחזקתם שאובין – בסעיף סט ראינו כי מקווה כזה, דינו כשר. ההבדל הוא, שבסעיף סט מדובר במקווה שנמצא באחריות יהודי, ומיועד למצווה, לכן ניתן להניח שהוא נעשה בכשרות. אבל בסעיף זה מדובר במקוואות סתם, שאין עליהם השגחה יהודית, ולכן חזקתם שהם פסולים.

הש"ך מוסיף שאם נראה בבירור שהמקוואות התמלאו ממי גשמים, הם כשרים כי אפשר לסתור את החזקה, על ידי סבירות גדולה⁶⁰.

(תקנז) הקדמה לסעיף – בסימן קצח סעיף לא, הובא מושג הקרוי "גזירת מרחצאות" שנגזרה על טבילה בכלים המצויים בתוך המקווה, מחשש לטבילה

60. ש"ך ס"ק קג.

לחממו (תקכח), וכן לְמִלֵּאת מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד (תקכט). הגה: ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה (תקל) כדי לחממו (תקלא) (הגהות מרדכי דהל' נדה בשם ראבי"ה וריב"א). ומכל מקום

שולחן ערוך כפשוטו

במרחצאות שמימיהם שאובים (כלים אלה שימשו בבתי מרחצאות, וחששו שאם יתירו את השימוש בהם, יבואו לטבול בבתי מרחץ). גזירה זו מלמדת, שיש למנוע טעות ובלבול בין מקווה כשר למרחץ פסול. על פי הקדמה זו, נוכל להבין את הסעיף.

(תקכח) לחממו – כי חימום המים במרחצאות, נעשה בדרך זו. לכן גזרו, שלא לעשות כן במקווה. כדי שלא יטעו אנשים לחשוב שמותר לטבול בבית המרחץ, שמימיהם שאובים.

(תקכט) ולחברו לנהר בשפופרת הנוד – יש הסוברים שאסור למלא מקווה במים חמים ולחברו לנהר באמצעות צינור.

טעם האיסור הוא, החשש להידמות למרחצאות, שם נהגו לחמם את המים באופן זה. ואף שמן הדין מקווה זה כשר לטבילה, גזרו חכמים שלא לטבול בו, מפאת דמיונו לבית מרחץ.

שתי גזירות אלו (הטלת סיר רותחים למקווה, או חימומו וחיבורו לנהר) לא הובאו בתלמוד, אלא הראשונים הם שהקישו דין זה לאיסור טבילה על כלים בתוך המקווה, משום גזירת מרחצאות, שמקורה בתלמוד. ומלשון המחבר נראה שמקל בזה, ולכן דקדק וכתב "יש מי שאוסר", כי מחברים רבים מקילים ומתירים להוסיף מים חמים למקווה כדי לחממו.

ההלכה למעשה היא, להקל ולחמם מקוואות, כפי שנוהגים כיום, שלא חוששים לזה כלל. ופוסקים רבים כתבו, שבזמננו, אסור להחמיר בזה.

(תקל) ומתירין להטיל חמין למקוה – שלם, שיש בו 40 סאה, ומים שאובים הנוספים אליו, אינם פוסלים אותו.

(תקלא) כדי לחממו – לדעת המקילים, אין להוסיף גזירות על גזירות חז"ל.

יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל (תקלב), אז אין למחות בידן (תקלג) (בנימין זאב); ובחמי טבריא מותר לכולי עלמא (מרדכי בסוף שבועות). ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ (תקלד) כדי שתחמם עצמה (מרדכי); אבל לחזור ולרחוץ אחר כך, יש אוסרים (תקלה) (מרדכי בשם ר' שבט), וכן נהגו (תקלו).

שולחן ערוך כפשוטו

(תקלב) יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל – למרות הדעות המקילות, צריך לחשוש לדעת הראשונים המחמירים, שראו בתוספת מים חמים דמיון למרחץ, ולא לחמם מקווה באופן זה.

(תקלג) אין למחות בידן – כיום, המנהג הרווח בכל הקהילות, בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים, להקל ולחמם מקוואות. ובנוסף, כאמור, גם המחבר לא כתב חומרה זו בצורה חד משמעית, אלא כתב "יש מי שאוסר", מכאן שיש מתירים, ופסיקתם התקבלה בכל תפוצות ישראל.

(תקלד) מותרת ליכנס למרחץ – כדי להתחמם בחום הנעים של מבנה המרחץ, אבל אין היתר לרחוץ במים.

(תקלה) יש אוסרים – להתרחץ מיד אחר הטבילה, שמא יטעו לחשוב שהרחיצה אחר המקווה היא זו שמטהרת, ולא הטבילה עצמה. אך גם בעניין זה יש דעות מקילות, וכך נהוג כיום.

(תקלו) וכן נהגו – אמנם לאחר שהאישה חזרה הביתה מהמקווה, היא יכולה להתקלח כרגיל, ללא כל חשש.

סימן ר"ב

דברים החוצצים בטבילה, ובו ט' סעיפים.

יש מצוה לטבול כלים שנקנו מגוי, דינים אלה הוסברו בהרחבה בסימן קכב. סימן זה עוסק בדיני חציצה בטבילת כלים. העקרונות דומים לדיני חציצה באדם, אודותם למדנו לעיל בסימן קצח. מן התורה, חציצה על רוב שטח הכלי שאדם גם מקפיד עליה פוסלת את הטבילה ("רובו ומקפיד - חוצץ"). רק שילוב שני תנאים אלו, פוסל מן התורה. חכמים החמירו וגזרו שאפילו חציצה קטנה המפריעה לאדם (מקפיד עליה), וגם חציצה שאינה מפריעה לו (אינו מקפיד) אך מכסה את רוב שטח הכלי, חוצצת בטבילה, ופוסלת אותה. כמו כן, רק דבר הנדבק לכלי נחשב לחציצה. ויש לוודא שהמים, במהלך הטבילה, מגיעים לכל חלקי הכלי, הן החיצוניים והן הפנימיים. אם יש חלל סגור בתוך הכלי, שהמים לא מגיעים אליו, הטבילה לא תועיל.

סעיף א

אלו חוצצין בכלים, ^אהזפת (א) והמור (ב) (יש מפרש החמר ויש מפרש המסתייך"ו או המוסק"ו) בכלי זכוכית (ג), בין מבפנים בין מבחוץ (ד).
^אמשנה ה פרק ט דמקואות, מפני שהן חלקים ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהם, לפי שנופל מאליו. והני הוא דמדבקי טובא, וקפיד עלייהו, רש"י שבת דף טו, ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הזפת – זהו חומר דביק מאוד.

(ב) והמור – שרף הנוטף מאילן המור, שהוא דביק מאוד.

(ג) בכלי זכוכית – חוזק ההידבקות של חומרים אלה גדול מאד, וגורם שייחשבו חציצה אפילו בכלים חלקים כגון זכוכית, שחומרים אחרים עשויים שלא להיחשב כ"חוצצים" בו.

(ד) בין מבפנים בין מבחוץ – ההקפדה על חציצה אינה רק כאשר החומר

סעיף ב

בכל דבר שדרך להקפיד עליו, חוצץ; ואם לאו, אינו חוצץ אלא אם כן היה חופה את רובו (ה) (רמב"ם פ"ג). הגה: שחרורית הדבוק ביורה מבחוץ הוי כדופן הכלי, ודרכו בכך, ואינו חוצץ (ו) (ב"י ס"ס ק"כ בשם הרא"ש).
 ימימרא דרב יצחק, עירובין דף ד, ב. וסוכה דף ו, א-ב.

סעיף ג

(ז) יידות הכלים שאינן עומדים להיות קבועים, כגון שהכניסן שלא ימשנה ריש פ"י דמקוואות, וכפירוש הר"ש והרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

נמצא בתוך הכלי, שם ברור שאנשים מקפידים על ניקיונו, אלא גם כאשר הוא נמצא מחוץ לו. לכן גם חומרים דביקים על חיצוניות הכלי נחשבים חוצצים. דוגמה מעשית – אפילו מדבקה קטנה הדבוקה לכלי חדש עשויה להיחשב חציצה, ויש להסירה לפני הטבילה, כי רגילים להקפיד על הימצאותה. (ה) **חופה את רובו** – אם אין דרך בני אדם להקפיד על הימצאות חומר מסוים, הוא אינו חוצץ, אלא אם כן הוא מכסה את רוב שטח הכלי, כפי שהסברנו בהקדמה.

(ו) **ואינו חוצץ** – כתם או פיח (שמנונית שרופה, או שחרות בסירים שמשתמשים בהם על אש גלויה) על סירים, ואין מקפידים על הימצאותם, כיון שזה דבר רגיל. אך אם אדם מקפיד על השחרורית, ורואה בה לכלוך, היא תחשב חציצה, ותפסול את הטבילה.

(ז) **הקדמה לסעיף** – בדרך כלל, ידיית המחוברת לכלי כראוי נחשבת חלק אינטגרלי מהכלי, ואינה חוצצת. סעיף זה דן במקרים חריגים בהם הידיית נחשבת חציצה, כי אינה מחוברת באופן קבוע, כפי שמבאר המחבר.

כדרכן (ח) או שלא הכניסם כולן (ט) או שהכניסם כולן ונשברו (י), חוצצין (יא).

סעיף ד

כל ידות הכלים שנשתברו, כגון יד המגל והסכין, אם משמשין מעין מלאכתן ראשונה (יב), אין חוצצין (יג); ואם לאו, חוצצין (יד).¹תוספתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) **שהכניסן שלא כדרכן** – אם הידית הוכנסה למקומה שלא כדרך הרגילה, היא אינה מחוברת כראוי, ויש להוציאה, כדי להכניסה כדרכה לפני הטבילה.

(ט) **שלא הכניסם כולן** – כלומר, הידית לא הוכנסה עד הסוף למקומה, ואינה נחשבת מחוברת כראוי. וכיוון שהאדם לא סיים את פעולת החיבור של הידית, ברור שאין כוונתו שהיא תישאר במצב זה.

(י) **ונשברו** – במקרה זה, יש להוציא את הידית השבורה, ולהביא ידית חדשה במקומה, לפני הטבילה.

(יא) **חוצצין** – ידיות אלו נחשבות חציצה, כי אינן חלק אינטגרלי מהכלי במצבן הנוכחי, ומונעות מהמים להגיע ולגעת בכל חלקי הכלי, ובעיקר במקומות המגע בין הכלי לידית.

(יב) **משמשין מעין מלאכתן ראשונה** – השימוש בכלי, למרות הפגם בידית, נמשך באופן דומה לאופן השימוש לפני השבירה..

(יג) **אין חוצצין** – כי הידית השבורה, למרות הפגם, עדיין נחשבת חלק אינטגרלי מהכלי.

(יד) **חוצצין** – כי ידית שבורה זו מיועדת להחלפה, ואינה נחשבת עוד חלק מהכלי. על כן היא חוצצת במקום המגע בין הידית והכלי, ומונעת מהמים להגיע למקומות אלו.

סעיף ה

(טו) ^המגל (טז) שנשברה ידו מן השפה ולפנים אינה חוצצת, מפני שהיא כבית הסתרים (יז); ^ימן השפה ולחוץ, אם משמשת מעין מלאכתה אינה חוצצת (יח); ואם לאו, חוצצת (יט). סירגה בגמי או ^השם. ^יכך פי' הר"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **הקדמה לסעיף** – המחבר עוסק כאן בהלכות טומאה וטהרה, שאינן רלוונטיות למעשה בימינו. כמו כן, תיאור המציאות של המגל השבור קצת קשה להבנה.

(טז) **מגל** – כלי חקלאי עם ידית עץ ולהב עגול, המשמש לקצירת תבואה.
 (יז) **שהיא כבית הסתרים** – הידית של המגל, נשברה כנראה בחלק הפנימי, סמוך לחיבור ללהב, באופן שאינו נראה מבחוץ. אך החקלאי האוחז במגל, יכול להבחין בה. במקרה זה, חלק מהידית עדיין מחובר פנימית לכלי.
 חציצה פנימית אינה חוצצת, בדומה לחציצה פנימית בגוף האדם. למדים זאת מהפסוק (ויקרא טו, יא) "וַיֵּדְיוּ לֹא שֵׁטֶף בְּמִים". ביטוי זה פירושו שהטמא לא טבל את גופו (לא שֵׁטֶף), ובמקום לומר שגופו לא נטבל, אמרה תורה ש"ידיו" לא טבלו, כדי ללמד שרק מקום חיצוני צריך לבוא במגע עם מים. כלומר, רק חציצה חיצונית פוסלת.

(יח) **אינה חוצצת** – כלומר, אם הידית נשברה בחלק החיצוני, הרחוק מהלהב, היא אינה חוצצת. כי המגל עדיין שמיש לאותה מטרה (ניתן להשתמש בכלי לייעודו).

(יט) **ואם לאו, חוצצת** – אם המגל אינו שמיש כראוי, השבירה חוצצת, כי ידית שבורה זו מיועדת להחלפה, וחוצצת במקום המגע בין הכלי לידית.

במשיחה (כ), הרי זו חוצצת (כא); דְּבָקָה בשרף (כב), אינה חוצצת (כג).

סעיף ו

אכלי שכפה פיו למטה והכניסו למים (כד), אם פיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה, לא עלתה לו טבילה לפי שלא יגיעו המים לשוליו אפילו אם מכניסו כולו למים (כה). הגה: מותר לטבול כלי בתוך כלי (כו), אם יש בפי החיצון כשפופרת הנוד (כז) (טור), ויזהר שכלי הפנימי יהא שם במשנה וכפי' הר"ש. בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) **סירגה בגמי או במשיחה** – הסירוג הוא תיקון הכלי באופן זמני, וכאן תיקן באמצעות גומי או חוט אחר (משיחה), אותם ליפף וקשר סביב הקת.
(כא) הרי זו חוצצת – מכיוון שמדובר בתיקון זמני שנועד להחלפה, הגמי או המשיחה המהודקים בידית, נחשבים חציצה.
(כב) דְּבָקָה בשרף – חומר הדבקה חזק ואיכותי, היוצר תיקון קבוע.
(כג) אינה חוצצת – מכיוון שהתיקון קבוע, הוא נחשב לחלק מן הכלי, ואינו חוצץ.
(כד) והכניסו למים – הכלי מוכנס למים כאשר הפתח שלו פונה כלפי מטה, והשוליים כלפי מעלה.
(כה) אפילו אם מכניסו כולו למים – משום שהאוויר הכלוא בתוך הכלי, ימנע מהמים להגיע לשולי הכלי. אולם הטיית הכלי, מאפשרת לאוויר לצאת ולמים להיכנס לכל חלקיו.
(כו) מותר לטבול כלי בתוך כלי – מדובר במצב בו טובלים כלי קטן בתוך כלי גדול, כאשר רק הכלי הפנימי טעון טבילה¹.
(כז) יש בפי החיצון כשפופרת הנוד – התנאי לכך הוא, שפתח הכלי החיצוני יהיה רחב דיו (כ-4x4 ס"מ), כדי לאפשר למי המקווה להיכנס ולגעת גם בכלי הפנימי. אם הפתח צר, המים שבכלי הגדול לא ייחשבו כמי מקווה, והטבילה

1. ש"ך ס"ק ד.

רפוי בתוך כלי החיצון (כח) (מרדכי סוף עבודת כוכבים), ולכן לא יתחוב סכינים תוך דלי ויטבלם (כט), כי לא תעלה טבילה בראשם (או"ה כלל נ"ח). וכן אם הכלי הפנימי הוא כבד ומונח תוך החיצון, לא תעלה לו טבילה במקום שמונח (ל), ועיין לעיל סימן ר"א סעיף ט' (לא).

סעיף ז

^טכלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אין המים באים לו לכל צד עד שִׁיטְהוּ על צדו (לב).
^טשם במשנה.

שולחן ערוך כפשוטו

לא תועיל. אך אם הכלי הגדול טעון טבילה, שניהם נטבלים יחד, וצריך לוודא שהמים מגיעים לכל מקום.

(כח) **יהא רפוי בתוך כלי החיצון** – יש להקפיד שהכלי הפנימי יהיה משוחרר, ולא צמוד או לחוץ לדופן הכלי החיצוני. אחרת, נקודות המגע בין הכלים יהוו חציצה.

(כט) **לא יתחוב סכינים תוך דלי ויטבלם** – אין לדחוס סכינים לתוך דלי ולהטבילם, משום שהצפיפות תמנע מהמים להגיע לכל חלקי הסכינים, ובפרט לראשם.

(ל) **לא תעלה לו טבילה במקום שמונח** – אם הכלי הפנימי כבד ומונח על תחתית הכלי החיצוני, הטבילה לא תועיל לחלק התחתון שלו, משום שהמשקל ימנע מהמים להגיע לשם.

(לא) **ועיין לעיל סימן ר"א סעיף ט'** – שם יש דיון נוסף בנושא טבילת כלי, בתוך כלי גדול ממנו.

(לב) **עד שִׁיטְהוּ על צדו** – דין זה מבוסס על הכלל היסודי בטבילת כלים, לפיו המים חייבים לגעת בכל שטח הכלי, הן מבחוץ, והן מבפנים. טבילה אנכית רגילה, אינה מספיקה לכלי כזה. היא עלולה לגרום לכך שכיסוי אוויר יילכדו בתוכו, ולמנוע מהמים לגעת שם. הטיית הכלי על צידו, בזמן הטבילה, תאפשר את יציאת האוויר, וכניסת המים. והם ייגעו בכל חלקיו, הפנימיים והחיצוניים.

פעיף ח

'כל כלי שפיו צר (יותר משפופרת הנוד (לג)) צריך להשהותו במים עד שיתמלא (לד), או ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה (לה) (או"ה שם).
'הרא"ש בסוף נדה ממשנה הנזכרת.

פעיף ט

י"ד ידות הכלים שהם ארוכות ועתיד לקוצצן, מטביל עד מקום
"משנה ה פרק ז דמקואות, וכת"ק. ומפרש בחולין דף ע"ב וע"ג, דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, וכתב הרא"ש בסוף נדה, דלא הוי מקום חתך, חציצה. דבבית הסתרים דכלי, לא חיישינן לחציצה, מהתוספתא.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) יותר משפופרת הנוד – ביטוי זה קצת לא מובן, כי אם הפתח רחב משפופרת הנאד, הוא לא צר. ואולי הכוונה, פחות משפופרת הנאד. ולהלכה כתבו המפרשים שהכל תלוי במציאות. על כן אפילו בכלי שפתחו רחב משפופרת הנאד, אם המים לא נכנסים לתוכו מיידית, גם הוא צריך השהייה או מילוי, לפני הטבלתו. וגם אם פיו צר יותר, אם השהה אותו מספיק זמן שיתמלא, עלתה לו טבילה².
(לד) עד שיתמלא – יש להשהות את הכלי במים למשך זמן מספיק, עד שיתמלא לחלוטין במים. ללא המתנה זו, המים לא יספיקו להיכנס לכל חלל הכלי עקב הפתח הצר, והטבילה לא תהיה כשרה.
(לה) ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה – אפשרות נוספת היא למלא את הכלי במים, עוד לפני הכנסתו למקווה. כאשר הכלי מלא במים לפני הטבילה, המים שבתוכו "נטהרים" על ידי מגעם עם מי המקווה ("השקה"), ובכך גם הכלי עצמו נטהר.

2. ראה דברי הש"ך (ס"ק ז) זה לשונו "ואשמעינן דאע"ג דאין בפיו כשפופרת הנאד, מהני כשממלאו או משההו במים. דאע"ג דבעלמא לא הוי חבור רק כשפ"ה, לכלי גופא סגי בכל שהוא (לפי זה – גרסת הש"ך הייתה פחות משפופרת הנאד), כדלעיל סי' ר"א ס"ט, וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין צ"ג. מיהו, אפי' רחב יותר משפ"ה, אם הוא בענין שאין המים נכנסין לו מיד, צריך להשהותו, או למלאותו תחלה ופשוט הוא".

שעתיד לקוצצן, ודיו (לו).

 שולחן ערוך כפשוטו

(לו) ודיו – הסיבה שחלקה המיותר של הידית, העתיד להיחתך, אינו נחשב חציצה פוסלת את הטבילה היא משני טעמים: א) ניתן לראות זאת כחציצה פנימית, שאינה פוסלת את הטבילה (בדומה לחציצה בתוך גוף האדם). ב) עוד ניתן להתייחס לחלק מיותר זה כאילו כבר נחתך, ואינו חלק מהכלי לעניין הטבילה. והכלי עצמו, נידון כאילו הוטבל כולו במים.

קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א

בסוגריים מרובעים מובאות ההפניות לשו"ע.
הפניה לסעיף כוללת את דברי המחבר והרמ"א, ואף את דברינו בפירושם.
הפניה לדברינו בס"ק מצויינת בסוגריים עגולים.
מספר בסוגריים מציינ הערה באותו סימן, והציון [הק] מפנה להקדמתנו לסימן.

הלכות חוקות העובדי כוכבים (סימנים קעח-קפב)

א. שלא ללבוש כמלבושי עובדי כוכבים (סימן קעח)

1. אסור מן התורה לאמץ התנהגויות לא ראויות של הגויים, גם אם אין איסור מפורש לכך, כפי שנאמר בתורה "ובחוקותיהם לא תלכו" [הק] (א).
2. הכוונה היא למעשים ייחודיים, המבוצעים בהתאם להנחיות הדתיות שלהם. כגון הבאת עץ אשוח לבית יהודי, במהלך החג שלהם [א].
3. אין ללבוש בגדים כמו בגדי כמרים או בגדים אחרים המיוחסים להם [א] (ב).
4. אין לעצב את שיער מרכז הראש בצורת עיגול, מכיוון שכך נהגו עובדי עבודה זרה [ב].
5. כמו כן, אין להתלבש בבגדי פריצות [א].

ב. שלא לכשף, לעונן ולנחש (סימן קעט)

1. ישנם איסורים רבים הקשורים להנהגת עובדי עבודה זרה, שהאמינו בכוחות מאגיים. אנו, לעומת זאת, אין חלקנו עמהם. אמונתנו היא בהקב"ה, שהוא המנהיג הבלעדי של העולם [הק].
2. אדם צריך לפעול בתום לב, ולא לנסות לנבא את מה שעתיד לקרות [א].
3. הנה הפסוקים מהתורה העוסקים באיסורים הללו: "לא תאכלו על הדם, לא תנחשו, ולא תעונונו" (ויקרא יט, כו). "לא ימצא בך מעביר בנז"

וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קִסֵּם קְסָמִים, מְעוֹנָן, וּמְנַחֵשׁ, וּמְכַשֵּׁף; וְחֹבֵר חֶבֶר, וְשֹׂאֵל אוֹב, וְיִדְעֹנִי, וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים; כִּי תוֹעֵבֶת ה' כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים, וּבְגִלְלַת הַתּוֹעֵבֶת הָאֵלֶּה, ה' אֵל־לֵהִיָּהּ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיהָ; תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֵל־לֵהִיָּהּ " (דברים יח, י-יג).

4. אסור לשאול בקוסמים. הקוסם עושה פעולות מסוימות, כדי לפנות את רוחו מהסביבה. כאשר מחשבתו פנויה מכל הדברים, יש לו את היכולת לחזות עתידות. הקוסם עצמו עובר על איסור תורה "לא יהיה בך... קִסֵּם קְסָמִים" [א] [ג] (יט).

5. דעת הרמב"ם היא שאסטרולוגיה אסורה מן התורה, כפי שנאמר "לא תעוננו". יש המפרשים כי הכוונה היא שאסור לקבוע שיום מסוים הוא יום מזל טוב או יום של מזל רע, ולפעול בהתאם לכך [א] [ג].

6. אסור לנחש, כפי שנאמר "לא תנחשו", כמו למשל אם מישהו אומר "פתי נפלה מפִּי", או "נפל מקלי מידי", או בני קורא לי מאחרי, או אם צבי עובר לפני בדרך, או אם נחש עובר מימיני או שועל משמאלי. מי שחוזה אחד מהמצבים הללו, וקובע על פיו ("מנחש"), שצריך להימנע ולא לצאת לדרך, או להתחיל במלאכה עובר על איסור ניחוש [ג].

7. אסור לכשף. המכשף עושה פעולות מסוימות מאגיות, במטרה לשנות את המציאות [א].

8. אסור להיות חוֹבֵר חֶבֶר, כלומר באמצעות לחש, הוא מְקַבֵּץ חיות, נחשים, עקרבים, יתושים ופרעושים [ה].

9. אסור לדרוש אל המתים, כלומר להרעיב את עצמו, ולישון בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח הטומאה. ובמהלך שינתו, כך הוא סבור, יוכל לקבל תשובות מהמתים בחלום [יג].

10. אסור להשתמש בתורה כתרופה, כלומר אין לומר פסוק על פציעה, במטרה להתרפא. עם זאת, יש מצווה להתפלל לה' שירפא, וללמוד ולבקש שבזכות הלימוד, תבוא רפואה [ח].

11. אחיזת עיניים אסורה. אחיזת עיניים נעשית באמצעות זריזות ידיים ומיומנויות מיוחדות, אשר יוצרות אשליה בקרב הצופים,

ומביאות אותם להאמין בטעות, שיש למאחז כוחות על טבעיים, כאילו אכן בוצע כישוף. יש פוסקים שהתירו מופעי "קסמים" אם ה"קוסם" מצהיר בגלוי, שכל מעשיו נעשים בזריזות ידים בלבד, ואינם אלא שעשוע בלבד [טו].

ג. איסור כתובת קעקע וקריחה על מת (סימן קפ)

1. אסור לבצע קעקוע, כפי שנאמר בתורה: "וְכָתַבְתָּ קֶעֱקֵעַ לֹא תִתְּנוּ בָכֶם" (ויקרא יט, כח) [הק].
2. כתובת קעקע היא פעולת שריטה בעור ומילוי מקום השריטה בחול, דיו או צבעים אחרים [א].
3. האיסור חל גם על ציורים וגם על כתיבת מילים (ב).
4. אסור לבצע שריטה על העור כאות צער על אדם קרוב שמת, כפי שנאמר "וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבָשָׂרְכֶם" (ויקרא יט, כח) [ה].
5. האיסור חל הן על שריטה ביד, והן על שריטה באמצעות כלי [ה].
6. יש איסור לקרוח קרחה על מת, כפי שנאמר "וְלֹא תִשְׂיִמוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א) [הק].
7. ה'קְרָחָה' היא פעולה של תלישת שיער מראשו, כצער על המת. בכל מקום בראש, בין ביד, ובין באמצעות סם [ט].
8. איסורים אלה חלים גם על נשים [יב].

ד. איסור גילוח הפיאות (סימן קפא)

1. כתוב בתורה לֹא תִקְפוּ פְּאֵת רִאשְׁכֶם [הק].
2. גבולות האיסור: "גבולה העליון של הפאה אינו רק מול האוזן, אלא גם למעלה ממנו, החל ממקום צמיחת השער, בגבולו העליון של המצח, וכלה בחלקו העליון של האוזן (כא).
3. האיסור הוא לגלח בתער וצריך לחוש לדעה שאפילו במספרים כעין תער אסור [ג].
4. ועל כן אין להשתמש במכונת גילוח בהקפת הראש (ו).
5. אסור להיות ניקף כלומר לתת לאדם אחר להקיף את פאת הראש [ד].
6. אסור להקיף הקטן [ה].

7. מותר להקיף ראשה של אשה והיא אסורה להקיף ראשו של איש [ו].
8. אסור להשחית פאות הזקן ככתוב וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זִקְנֶךָ [הק].
9. יש מחלוקת היכן פאת הזקן. ועל כן אין לגלח הזקן בשום מקום חוץ מהשפם [יא].
10. האיסור הוא בגילוח בסכין אבל במספרים אפילו אם תוצאות דומות לגילוח בסכין אין איסור [י].
11. ועל כן נוהגים להתיר גילוח הזקן במכונת גילוח (כז).
12. אין איסור השחתת זקן לאישה אבל אסור להשחית זקן האיש [יא].

ה. דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה (סימן קפב)

1. בתורה כתוב: "לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבֹר עַל אִשָּׁה, וְלֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה, כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֶל־לִהְיוֹתָ כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים" [הק].
2. מכאן למדנו שאסור לגבר ללבוש פריט המיועד לאשה, וכן אסור לאשה ללבוש פריט המיועד לגבר [ה].
3. במקרה של צורך, כמו בזמן גשמים, אם האשה זקוקה למעיל, מותר לה להתכסות במעיל גשם גברי (טז).
4. מה נחשב בגד של גבר ובגד של אשה, תלוי במציאות ובסביבה [ה].
5. אסור לגברים להשיר את שערות הערווה או בית השחי, כפי שנוהגות הנשים. אם מדובר בצורך רפואי, הדבר מותר [א].
6. כל התנהלות חיצונית שמיועדת בעיקר לנשים, אסורה על גברים [ו].

הלכות נידה (סימנים קפג-ר)

ו. אשה שרואה טיפת דם צריכה לישוב ז' נקיים (סימן קפג)

1. כתוב בתורה "וְאִל אִשָּׁה בְּנִדָּת טְמֵאָתָהּ, לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עִרְוָתָהּ". כלומר, יש איסור מן התורה לשכב עם אשתו, כשהיא נידה, עד שתיטהר על ידי טבילה במקוה [א].

2. אין האשה נעשית נידה מן התורה אלא אחר שהרגישה ביציאת הדם מגופה, לתוך הנרתיק. כלומר, שנודע לה מתוך הרגשה בגופה, על יציאת הדם [א].
3. רוב הנשים של ימינו אינן מרגישות הרגשה זו, אפילו בעת מחזור. אמנם למעשה, הן מוגדרות נידה [ד].
4. העובר על האיסור ובא על אשתו בעת נידתה, ענשו כרת, ככתוב בפרשת קדושים (ויקרא כ, יח) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ וְגִלָּהָ אֶת עֲרוֹתָהּ, אֶת מִקְדָּהּ הִעֲרָה, וְהוּא גִלְתָּהּ אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ, וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם" [א].
5. למעשה, כל אשה שיש לה מחזור, וכן כל אשה שרואה דם בנרתיק, אפילו טיפה, וכן הרואה כתם לפי הכללים שנלמד בהמשך, צריכה לספור שבעה ימים נקיים, לפני שהולכת למקווה, ולהלן בסימן קצו נלמד, מאיזה יום יכולה לספור שבעה נקיים.

ז. שצריך לפרוש מהאשה עונה קודם לוסתה (סימן קפד)

1. בסופה של פרשת נדה וזבה, כתבה התורה (ויקרא טו, לא) "וְהִזְרֹתָם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֲתָם וְלֹא יָמְתוּ בְּטִמְאָתָם בְּטִמְאָם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם". ופירשו חכמים כי לשון "וְהִזְרֹתָם" - הוא לשון פרישה והינזרות. מכאן למדו, כי חובה על בני זוג לפרוש זה מזו, ולהימנע מיחסי אישות, בעונה בה צפויה האשה לראות את ווסתה [הק].
2. אופני החישוב, באיזו עונה (יום) צפויה היא לראות, יוסברו בהרחבה להלן, סימן קפט [ב].
3. בסוף העונה שהיא אמורה לראות, צריכה האשה לבצע בדיקה פנימית, באותו מקום. ראתה דם על עד הבדיקה, הרי היא נידה. לא ראתה, הרי היא מותרת [ו].
4. בימים שאינה אמורה לראות, אינה צריכה לבדוק עצמה, לא לפני תשמיש, ולא לאחריו [א].
5. פירוש עונה: עונת יום, מן הזריחה עד השקיעה. עונת לילה, מן השקיעה עד הזריחה [ב].

6. האיסור הוא כל העונה בין אם רגילה לראות בתחילתה בין אם רגילה לראות בסופה [ב]
7. בסימן קפט נלמד על וסת הגוף, על אירוע בגופה שמבשר לה שתראה וסתה. בוסתות הגוף היא לא אסורה כל העונה ויתבאר דינה בסימן קפט [ב]
8. בזמן הפרישה, נאסרו רק יחסי אישות. אבל שאר הרחקות, כגון חיבוק ונישוק, לא נאסרו [ב].
9. בסוף העונה, צריכה האשה לעשות בדיקה. אם ראתה דם, נאסרה כדין נידה. ואם לא ראתה דם, מותרת מכאן ולהבא [ו].
10. תאריך פרישת בני הזוג נקבע רק על פי העונה בה התחילה הראיה (טז).
11. עמד הגבר לצאת מן העיר לכמה ימים, התשמיש מותר גם ביום עונת הפרישה [י].

ח. דין אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני (סימן קפה)

1. אשה נאמנת לומר לבעלה שהיא מותרת [הק].
2. אם האשה בחזקת נידה, אסור לבוא עליה, עד שתגיד לו טבלתי [א].
3. אשה שהרגישה בעת יחסי אישות שפירסה נידה, תגיד לבעלה. ומחובתו להפסיק מיידית לצאת ולבוא, אלא ימתין עד שהאבר ימות (ייעשה רפוי), ואז יצא [ד].

ט. דיני בדיקת אשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש (סימן קפו)

1. אשה שיש לה וסת קבוע, אינה צריכה לבדוק עצמה, לא לפני תשמיש, ולא לאחריו [א].
2. אישה שאין לה וסת קבוע, תבדוק עצמה, בשלוש הפעמים הראשונות אחר שנפסק דם הבתולים, לפני התשמיש ואחריו. וגם בעלה יבדוק עצמו אחר התשמיש. ואם לא ראו דם, בטלה חובת הבדיקה בהמשך, ואינם צריכים לבדוק כלל [ב].

י. דיני אשה הרואה דם מחמת תשמיש (סימן קפז)

1. דם נידה אוסר את האישה, אבל דם פצע פנימי, אינו אוסר אותה [הק].
2. אשה הרואה דם כשמקיימת יחסים עם בעלה, וגם יש לה הרגשה של יציאת דם מן המקור, צריכה לחשוש שמא התשמיש עצמו גורם לביאת הווסת, ונאסרת. וצריכה לספור שבעה נקיים, ככל דיני נידה [א].
3. איסור זה חל דווקא במקרה שראתה דם מיד אחר התשמיש, או שנמצא הדם על אבר הבעל [א].
4. אם חזר הדבר על עצמו שלוש פעמים ברצף, אסורה לבעלה [א].
5. אמנם למעשה, באמצעי הרפואה של ימינו, ניתן לבדוק אם מקור הדם הוא בפצע, או מחמת חימוד התשמיש. וגם אם זה מחמת התשמיש, קיימים דרכים רפואיים, לפתרון הבעיה (טו).
6. אם יש מכה (פצע) בנרתיק או ברחם, תולים את הדם היוצא בזמן היחסים, בפצע זה, והאישה מותרת [ה].
7. אבל דווקא אם צבע דם המכה שווה לדם הנדה. לא כן אם הוא שונה מצבע דם הנידה, וראתה את צבע דם הנידה, כי אז אינה יכולה לתלות בפצע [ה].
8. לפי המחבר, אפשר לתלות בכל מכה שעלולה להוציא דם [ה].
9. לדעת הרמ"א, אין להקל ולתלות אלא כשיודעת שהמכה מוציאה דם [ה].
10. הרמ"א מודה, שאפשר לתלות כתמים במכה, גם אם יש מכה שעלולה להוציא דם, אבל לא יודעת שמוציאה דם [ה].
11. אשה נאמנת לומר, יש לי מכה באותו מקום [ו].
12. אם במהלך בדיקתה בכל החורים והסדקים שבנרתיק אינה מוצאה כתמים, כי אם במקום אחד, בצדדי אותו מקום, יש לתלות את הדם במכה שבאותו צד. וכל שכן אם בשעת הבדיקה, כשנוגעת בצד המקום ההוא, מרגישה שכואב לה קצת, ובשאר מקומות אינה מרגשת כאב כלל [ז].

13. אשה שיש לה ווסת קבוע, אינה יכולה לתלות במכה, אם ראתה בתאריך שאמורה לקבל ווסת. והוא הדין אשה שאין לה ווסת קבוע, בכל יום שלושים, אינה יכולה לתלות בפצע [ה].

יא. דיני מראות הדם (סימן קפח)

1. אישה נטמאת בדם שיוצא מן המקור, ובהרגשה, ובתנאי שצבעו אדום [א].
2. כל גווני האדום, אוסרים את האשה. בין אם הוא כהה, ובין אם הוא בהיר [א].
3. צבע שחור, אוסר מדרבנן [א].
4. נוהגים להחמיר גם בצבעים כתום בורדו וורוד (ד).
5. צבעי חום וערמון, אינם מטמאים (ד).
6. אשה נאמנת לומר שהצבע שראתה על בד הבדיקה או שהכתם על בגדה, צבעו טהור.
7. ארע והרב הבודק הסתפק בגוון צבע מסוים, שהובא לפניו. והאשה אומרת, שהראתה פעם צבע דומה, לרב אחר, והלה התירו, נותר צבע זה בספקו [ב].
8. בעניין שאילת חכם על מראה הדם, צריך לדעת, כי אין חובה להראות כל מראה לרב, אלא רק כזה שמסופקים לגביו. ואם למדו בני הזוג את ההלכות, ואין להם ספק אודות מראה מסוים, יכולים הם לפסוק בעצמם (יז).

יב. דיני אשה שיש לה ווסת קבוע ושאין לה ווסת קבוע (סימן קפט)

1. סימן זה הוא המשך לסימן קפד, שם למדנו כי אשה אסורה לבעלה ביום שהיא אמורה לראות. בסימן זה אנו לומדים כיצד לחשב את הימים בהם היא עלולה לראות. ההלכות שהבאנו כאן, הן רק אלו שלא הובאו שם.
2. קיימים שלושה סוגי וסתות [הק]:
א. ווסת החודש – הוא יום מסוים בחודש העברי, בו רגילה האשה לראות.

- ב. ווסת הפלגות – מספר הימים (פרק הזמן) בין שתי הראיות האחרונות.
- ג. ווסת הגוף – אירוע הקורה בגוף האשה, ומבשר לה על המחזור העומד לבא.

קביעות

3. הכלל ההלכתי קובע, כי מאורע שחזר על עצמו שלוש פעמים, יצר חזקה. ומכאן ואילך, חזקה עליו שיחזור ויקרה שוב ושוב. על כן אשה הרואה שלוש פעמים רצופות, באותו יום בחודש, או באותה הפלגה, או בגלל מאורע המתרחש בגופה, קובעת ווסת, לפי מאורע קבוע זה, כעובדה ברורה [הק].
4. אשה זאת אינה צריכה לחשוש אלא ליום שהיא אמורה לראות לפי חזקתה, ובכל שאר הימים, היא מותרת לבעלה בלי חשש, ואינה צריכה בדיקה [א].
5. בסוף העונה הקבועה לה, בודקת עצמה. אם מצאה עצמה טהורה, ממשיכה בטהרה. ואם מצאה דם, היא נחשבת נידה. אם לא בדקה בסוף העונה, תבדוק ביום אחר. וכל זמן שלא בדקה, אסורה לבעלה.
6. קביעת הוסת נעשית על פי עונת ראייתה. אם ראתה ביום, בפעם הבאה תחשוש ליום. ואם ראתה בלילה, בפעם הבאה, תחשוש ללילה. ואין הקביעות נקבעת אלא אם כל שלוש הפעמים, היו שלושתם ביום או שלושתם בלילה [יג].

וסת שאינו קבוע, של החודש ושל ההפלגה

7. כל אשה שאין לה ווסת קבוע, צריכה לחשוש ליום החודש, ולהפלגה האחרונה, ולעונה בינונית, ולפעמים גם לווסת הגוף. ווסת החודש: אם ראתה ביום ה' לחודש העברי, צריכה לחשוש ליום ה' של החודש הבא. וכן צריכה לחשוש להפלגה האחרונה, כגון אם ראייתה האחרונה הייתה אחר 25 ימים, תצטרך לחשוש בחודש הבא, מלבד יום החודש, גם להפלגה של 25 ימים. וצריכה גם

לחשוש לעונה בינונית, שהוא היום שלושים, מהראיה האחרונה [א] [ב].

8. בסוף עונת הפרישה, בודקת לכתחילה. לא בדקה ולא הרגישה ולא ראתה, הרי היא מותרת לבעלה. אמנם בעונה בינונית (שלושים יום אחר ראייתה הקודמת), אם לא בדקה עצמה, אסורה עד שתבדוק [ד].

שינוי ווסת

9. אשה שיש לה ווסת קבוע ביום מסוים בחודש, ושינתה ליום אחר. כגון שהייתה רגילה לראות תמיד ב-5 לחודש, והנה בחודש הבא, שינתה מהרגלה וראתה ב-7 לחודש. בחודש אחריו, היא צריכה לחשוש הן ל-5 לחודש, והן ל-7 לחודש. ואם לא תראה שלוש פעמים רצופות ב-5 לחודש, אינה צריכה לחשוש לו עוד (קיא).

10. אשה שיש לה ווסת קבוע להפלגות, כגון שרואה כל 25 ימים. וקרה המקרה ששינתה מהרגלה, וראתה אחרי הפלגה של 28 ימים. בחודש הבא, צריכה לחשוש הן ליום 25 מן הראיה האחרונה. והן ליום 28 מן הראיה האחרונה. ואם לא ראתה שלוש פעמים בהפלגה של 25 ימים, אינה צריכה לחשוש לו עוד [יד].

ווסת הגוף קבוע ואינו קבוע

11. יש נשים שיש להן ווסת הגוף, והוא איזו תחושה או סימן ברור מאד בגוף, כגון פיהוק שהיא מפקת כמה פעמים, בזה אחר זה. או כאב בבטן, או כאב בראש, והוא תמיד מבשר על ראיית הדם. אשה זו צריכה לחשוש בפעם הבא שתרגיש תחושה זו או יקרה אירוע זה, שמא יופיע המחזור. ואם הרגישה כן שלוש פעמים רצופות, לא צריכה לחשוש יותר לווסת ההפלגה ולווסת החודש וליום שלושים [יט].

12. יש נשים שיש להן ווסת משולב, כלומר, שהוא מורכב גם מווסת הגוף וגם מווסת הימים. כגון שרואה כל 25 ימים, אחרי שחוותה איזה אירוע בגופה. אם הגיע היום ולא האירוע, או האירוע ולא היום, היא מותרת [יח].

נשים המוחזקות כ"אינן רואות דם"

13. אשה מבוגרת, שכבר חדל מחזור הווסתות שלה, מוחזקת כאינה רואה דם. אבל ארע שראתה פעם אחת, אינה חוששת אחר כך כלל. אבל אם ארע הדבר שלוש פעמים ברצף בקביעות, חוששת על פי קביעותה.
14. אשה מעוברת, ומניקה כל 24 חודשים אחרי הלידה, אפילו אם אינה מניקה בפועל, אם ראתה, חוששת כאישה שאין לה ווסת. ואפילו אם קבעה ווסת שלוש פעמים, חוששת כאישה שאין לה ווסת [לג].

יג. דיני כתמים ובדיקת עד (סימן קצ)

1. אף שמן התורה אישה אינה נאסרת אלא אם כן יצא דם מגופה בהרגשה, גזרו חכמים על כתמים, בין הנמצאים על גופה, ובין על בגדה. אמנם יש הבדל גדול בין ראייה בהרגשה, לדיני כתמים, כפי שיבואר [א].
2. אשה שנאסרה בגלל כתם, צריכה לספור שבעה ימי טהרה, כמו אשה שראתה דם, בווסת רגיל [א].
3. לא גזרו חכמים על כתם שעל גופה או על בגדה, אלא אם כן גודלו כגריס (אם זה עיגול בקוטר 20 מ"מ, או ריבוע שאורך צלעותיו 18 מ"מ [ה]).
4. אם נמצאו כתמים קטנים רבים, כל אחד פחות מכגריס, ובצירופם יחד יש גודל גריס, אם היו על הבגד מותרת. ואם היו על הגוף, נכון להחמיר [ח].
5. הכתם מטמא רק על בגד לבן, ורק בדבר המקבל טומאה. כתמים שנמצאו על בגדים צבעוניים, או על נייר, אינם אוסרים את האישה [י].
6. הכתם מטמא רק אם נמצא במקום, שסביר שיצא מגופה. על כן, אשה הלובשת בגד תחתון, אינה חוששת אלא לכתם הנמצא בבגד התחתון. אך בכל מקום אחר, לא סביר שיצא מגופה [יא].

7. בבדיקה פנימית שבוצעה, לא חלים כל ההקלות. וכתם הנמצא על עד בדיקה, אוסר אפילו במשהו. גם בבגד צבעוני, וגם בבד שאינו מקבל טומאה [לג].
8. יש פעמים בהם אפשר לתלות את הכתם או את הדם הנמצא על עד הבדיקה, במכה פנימית. והוסברו דינים אלה, לעיל בסימן קפז (מה).
9. ראיית כתם אינה דומה לראייה של ווסת, ולא חלים בה דיני פרישה בחודש הבא, כמו בדיני ראיית דם, אודותם למדנו בסימנים קפד וקפט [נד].

יד. דין אשה שמצאה דם בהשתנה (סימן קצא)

1. למנהג ספרד, אשה המוצאת דם בהשתנה, אינה נידה [א].
2. למנהג אשכנז, אינה מותרת אלא אם השתינה בישיבה. ושטף השתן יצא בזרם ובקילוח, ולא בזליגה איטית. והדם נמצא רק בתוך הספל, ולא על שפת הספל [א].

טו. דיני כלה הנכנסת לחופה (סימן קצב)

1. אישה שקיבלה הצעת נישואין מבעלה, חוששים שהיא נידה, בגלל דם חימוד. הלכה זו אינה מעשית כיום, כי הכלות כולן נידות, שהרי אינן טובלות עד החתונה. מה שכן מעשי הוא, שכל כלה צריכה לספור שבעה נקיים, ולטבול לפני חופתה [א].
2. צריכה האישה לטבול, בתאריך הכי קרוב לחתונה. [ב]
3. למנהג אשכנז, אם הקדימה וטבלה יותר מארבעה ימים לפני החופה, צריכה לבדוק עצמה, מידי יום, עד יום החתונה. [ב]
4. אם נעשתה האישה נידה לפני שהחתן והכלה התייחדו בפעם הראשונה, אסור להם לישון באותו חדר [ד].

טז. דין דם בתולים (סימן קצג)

1. לכל אישה שלא קיימה יחסי אישות, מצוי קרום בתולים, בפתח הנרתיק. הביאה הראשונה מבתקת את קרום הבתולים, והביקוע

- גורם לדימום. דם זה אינו דם נידה, אלא דם פצע, ומן התורה אינו אוסר אותה. חכמים גזרו, שדם בבתולים יאסור אותה [הק].
2. אמנם רשאי הבעל לגמור את הביאה, גם אם אשתו שותתת דם מן הבתולים [א].
3. אחרי יציאתו, חייב להחשיב את אשתו כנידה, אפילו אם לא יצא דם [א].
4. אם לא גמר ביאתו, ולא יצא דם, עדיין מותרת [א].
5. אחר שנאסרה מדם הבתולים, סופרת שלושה ימים, וביום הרביעי תפסיק בטוהרה, ותתחיל לספור שבעה נקיים, מן היום החמישי. וכך נוהגים הן הספרדים, והן האשכנזים [א].

יז. דיני יולדת ומפלת (סימן קצד)

1. כל אשה שילדה בן, אסורה מן התורה לבעלה, כאישה נידה, במשך שבעה ימים. ולמשך שבועיים, אם ילדה בת [א].
2. בתום שבעה או ארבעה עשר ימים אלה, יכולה היא, מן התורה, לטבול ולהיטהר. ובכל הזמן שלפני הטבילה, היא אסורה, בין אם ראתה דם, ובין אם לאו [הק].
3. אחר תקופה זו, מגיעים ימי טוהר. בהם כל דם שתראה, אף שבא מן המקור, אינו אוסר, ומותרת לבעלה. פרק הזמן הוא 33 ימים ליולדת בן, ו-66 ימים ליולדת נקבה. כך ההלכה מן התורה [הק].
4. חכמים, גזרו שתי גזרות.
5. גזירה אחת – בתום שבעה ימים מלידת בן, או 14 ימים מלידת בת, אם הסתיים הדימום, צריכה לספור שבעה נקיים. ואם נסתיים הדימום לפני תום 14 הימים, יכולה להתחיל מיד, בספירת שבעת נקיים.
6. גזירה שניה – אם רואה דם בימי הטוהר, אסורה ככל נידה [א].
7. גם המפלת עוברת, צריכה להמתין כמו יולדת. ואם לא יודעים אם הפילה זכר או נקבה, אסורה 14 יום, כמו בלידת נקבה [ב].
8. אם הפילה בתוך 40 יום מתחילת ההיריון, אינה טמאה לידה. אלא שאם ראתה דם, היא נידה, ככל אישה שיצא ממנה דם [ב].

9. אם הוצא עוברה ונולד בניתוח קיסרי, ומתוך הרחם עצמו לא יצא דם, אינה טמאה לידה [יד].

יח. דברים האסורים בזמן נדוּתה (סימן קצה)

1. "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדָּת טְמֵאָתָה, לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרֻתָּהּ". המילים "לְגִלּוֹת עֲרֻתָּהּ" מלמדים על איסור יחסי אישות. והמילה "תִּקְרַב" מלמדת, שמן התורה אסורים גם כל המעשים המכניסים את בני הזוג לתשמיש, כגון חיבוק ונישוק [הק].
2. יחוד מותר [א].
3. מלבד איסור התורה, גזרו חכמים גזירות רבות, כדי לייצר הרחקה של ממש, בזמן שהאישה נידה כגון:
4. איסור של צחקוקים וקלות ראש [א].
5. אסור לגעת בה, ואף העברת כלי מאחד לשני אסורה. לפי הרמ"א, אסורה גם זריקת חפץ מאחד לשני [ב].
6. במצבים מיוחדים בהם אין כל חשש שיבוא עליה, מותרת נגיעה של צורך (ז).
7. כשאוכלים יחד על אותו שולחן, צריך לעשות איזה שינוי, כתזכורת על היותה נידה, כגון הצבת כלי נוסף על השולחן [ג].
8. אין לאכול ישירות, מאותו כלי [ג].
9. לא ישתה משאריות משקה שנשארו בכוס, אחר שאשתו שתתה. הנידה עצמה, מותרת לשתות משאריות משקה שנשארו בכוס של בעלה [ד]. אסור לשלוח לנידה כוס יין, שהוכנה במיוחד עבורה [יג].
10. אסור לבעל לשבת על מיטתה, גם שלא בפניה [ה].
11. הישיבה במכונית או באוטובוס: יכולים לשבת זה על יד זה, ויזהרו שלא יגעו זה בזה [ה].
12. אסורה השינה על אותה מיטה, גם אם יש שני מזרונים נפרדים, ואפילו היו לבושים. לאשכנזים, אפילו אם ישנים על שתי מיטות נפרדות, יש להקפיד שהמיטות לא יהיו צמודות זו לזו. [ו].

13. אין להביט במקומות המכוסים בדרך כלל בגוף אשתו. והכוונה רק על "הבטה", שהיא מבט מכוון וממושך. אבל ראייה, שאינה מכוונת, לא נאסרה. [ז].
14. התירו לנדה להתקשט, כדי שלא תתגנה על בעלה [ט].
15. לא תמזוג לו יין או שאר משקים משכרים, אלא בשינוי מסוים [י]. וגם הוא לא ימזוג לה [יג].
16. אסורה להציע את המיטה בפניו. הצעת המיטה הנזכרת כאן, היא הכנת המיטה לפני השכיבה, ולא סידור המיטה באופן כללי [יא].
17. לא תרחץ את גופו, ואפילו שפיכת מים אסורה [יב].
18. איסורים אלה כולם נמשכים, עד שתיטהר במקווה [יד].
19. אם הוא חולה, מותרת לשרת אותו. אמנם תזהר אם אפשר, שלא לרחוץ אותו [טו].
20. כשהיא חולה, רשאי הבעל לשרת אותה. אבל דיני נידה והרחקה, לא בטלו. ואין לנגוע באשתו ולסומכה, אלא אם כן, אין אחר שיעשה זאת, ולא יכולה לעשות בעצמה. וחלילה להיות חסיד שוטה, שמשאיר את אשתו חולה, בלא לסייע בעדה [טז] [הערה 10].
21. אם בעלה רופא, אבל רופא אחר מצוי ויכול לטפל בה, לא יטפל בה בעלה הרופא, אלא הרופא האחר יטפל בה, כגון משמוש הדופק. אבל אם אין מי שיעשה זאת במקומו, מותר לבעלה הרופא לטפל בה כפי הנדרש [יז].

יט. דיני לבישת הלבון ובדיקתה (סימן קצו)

1. אשה הנאסרת הן על ידי ווסת, הן על ידי ראייה פנימית והן על ידי כתם, חייבת לספור שבעה נקיים. יש לבחון את תחילת ספירת הימים, ואת אופני בדיקתה, בהתאם להלכה [הק].
2. אחר הפסקת הדימום, עליה לבצע בדיקה פנימית, כדי לוודא שלא נותר דם בגרתיק [א].

3. בדיקה זו נקראת 'הפסק טהרה', ולכתחילה יש לעשותה קרוב לשקיעה. עם זאת, גם אם הקדימה לבדוק, ואפילו בדקה בבוקר, ההפסק כשר [א].
4. לכתחילה מומלץ להניח מוך בתוך הנרתיק, כל בין השמשות. עם זאת, אם הדבר גורם לצער רב או לפציעה, ניתן להקל [א].
5. למחרת ביצוע הפסק טהרה, מתחילים לספור את שבעת הנקיים [א].
6. מצווה לבדוק פעמיים ביום, אחת בבוקר ואחת לפני השקיעה, במשך שבעת הימים. אך אם יש קושי, ניתן להקל ולהסתפק בבדיקה אחת [ד].
7. אם אינה יכולה לבצע את כלל הבדיקות הנדרשות, או בדיעבד, יכולה להסתפק בבדיקה של היום הראשון ושל היום שביעי [ד].
8. במידה וקיימת מניעה לבדוק ביום הראשון והשביעי, או בדיעבד - אם לא בדקה, יש לבדוק פעמיים, בשאר ימי הספירה [ד].
9. במקרה של דוחק גדול, יכולה לבצע בדיקה אחת בלבד, ביום הראשון, ביום השביעי, או באחד מימי השבעה נקיים. לאחר השלמת שבעת הימים הנקיים, תוכל לטבול [ד].
10. יש ללבוש תחתונים לבנים במהלך שבעת הנקיים, על מנת להקל על זיהוי כתמים אפשריים [ג].
11. לבדיקה יסודית, יש להימנע מלהסתמך על ניגוב בלבד. יש להחדיר בד נקי לתוך הנרתיק, עמוק ככל שיכולה, ולסובב אותו מכל צדדיו, על מנת לוודא היעדר כל שארית דם [ו].
12. על פי מנהג ספרד, מועד בדיקת הפסק טהרה הוא ביום הרביעי, מיום תחילת הווסת. עם זאת, במקרים דחופים, ובתנאי שלא התקיימו יחסי אישות לפני הווסת, מותר לקצר את התקופה ולהפסיק בטהרה מיד עם הפסקת הדימום [יא].
13. על פי מנהג אשכנז, מועד בדיקת הפסק טהרה הוא ביום חמישי, מיום תחילת הווסת.

14. במקרה והתקיימו יחסי אישות, מותרת האשה, על פי מנהג ספרד, לנקות את אזור הנרתיק מזרע, ולהפסיק בטהרה מיד לאחר מכן [יג].

15. ראיית דם בימי הספירה, מחזירה את האשה למצב של טומאה. על מנת להיטהר מחדש, עליה לבצע בדיקת הפסק טהרה, ולספור שבעה נקיים נוספים. אולם אם פסק הדימום לחלוטין, מותר לה להתחיל לספור את שבעת הנקיים למחרת [י].

כ. דין שלא תטבול האשה ביום (סימן קצז)

1. אישה נידה אינה נטהרת אלא בטבילה במקווה, בסוף שבעה ימים נקיים. כל עוד לא טבלה, היא נותרת בטומאתה, ואסורה ביחסי אישות [א].
2. לכתחילה, כאשר בעלה מצוי בעיר, מצווה על האשה לטבול במקווה, מיד כשהדבר אפשרי מבחינה הלכתית [ב].
3. זמן הטבילה הוא לילה לאחר סיום שבעת הימים הנקיים. אסור להקדים את הטבילה, ליום השביעי [ג].
4. הטבילה צריכה להתבצע בלילה. גם אם נדחתה מסיבה כלשהי, יש לחכות ללילה הבא, אפילו אם מדובר ביום השמיני [ג].
5. במצבים חריגים, כאשר קיימת מניעה לטבול בלילה כנדרש, ההלכה מתירה לטבול ביום השמיני [ד].
6. אשה שטבלה לפני הזמן המותר, בין אם ביום השביעי ובין אם ביום השמיני, אינה נחשבת טהורה לבעלה עד לשקיעה, כלומר עד תחילת הלילה [ה].

כא. דיני טבילה וחציצתה (סימן קצח)

1. בסיום תקופת השבעה נקיים, צריכה האשה לטבול במקווה כשר, כדי להיות טהורה, ולשוב לחיי אישות עם בעלה [הק].
2. הטבילה במקווה דורשת טבילה מליאה של הגוף במים, כולל השיער כולו. כל שיערה שנשארת מחוץ למים, פוסלת את הטבילה, והאישה נחשבת כטמאה כאילו לא טבלה כלל [א].

3. כל חציצה על גופה, קטנה או גדולה, המפרידה בינה ובין המים, פוסלת את הטבילה [א].
4. רק דבר הדבוק בגוף הטובלת (ואינו מאפשר מגע ישיר של המים), נחשב חציצה [א].
5. בנות אשכנז נהגו להסיר כל חפץ, אף שאינו דבוק לגוף, טרם הטבילה. ואף נשים ספרדיות, נהגו להסיר את כל התכשיטים, כהכנה לטבילה [א].
6. מן התורה טבילה אינה נפסלת מחמת חציצה, אלא אם התקיימו שני תנאים: האחד, שהחציצה מכסה את רוב גופה של האשה, או רוב שערות ראשה. והשני, שהחומר הדבוק בגופה הוא חומר שבדרך כלל, בני אדם מקפידים להסיר מגופם [א].
7. חכמים תיקנו, שאפילו דבר קטן שמקפידים להסיר נחשב חציצה ופוסל את הטבילה, גם אם הוא מכסה רק חלק קטן מגופה [א].
8. דבר שהאשה מעוניינת שישאר על גופה, כגון, קישוט או נוי, אינו מהווה חציצה, ואינו מונע את כשרות הטבילה. מכאן שצביעה לצורך נוי, אינה חוצצת [יז].
9. במצבים מיוחדים, כגון מקרה רפואי, בו יש לאשה פצע או תחבושת, למרות שהוא דבר שרוב בני אדם מעוניינים בו, אין בכך כדי לחצוץ את הטבילה, כיון שהאשה אינה מעוניינת להסירם [יט].
10. בשעת הדוחק, אם מדובר בדבר שאינה מעוניינת בקיומו על גופה, אך הכרחי להשאירו עליה בזמן הטבילה (מסיבות רפואיות או אחרות), אף הוא אינו חוצץ, שכן היא נדרשת להשאירו. (נב) הערה 12.
11. מצוות הטבילה מחייבת כיסוי כל שטח הגוף הגלוי במים, אך אינה מחייבת כניסת מים לחללים טבעיים בגוף, כגון אוזניים או עיניים. במקומות בהם קיימים קפלים, אף שאינם נדרשים לבוא במגע עם המים, יש להקפיד על ניקיון יסודי, מכל חציצה שאנו רגילים להסיר מקפלי הגוף (קא).

12. כמה דוגמאות מהנלמד:
13. שיער אחד שנקשר, ורגילה להסירו, נחשב חציצה. שני שערות או יותר שנקשרו יחד, אינם נחשבים חציצה, כי אינם מונעים את מגע המים [ה].
14. לכלוך מתחת לעין נחשב חציצה, ובתנאי שרגילים לנקותו [ז].
15. "כחול" שהוא חומר המשמש לטיפול בעין, לא ייחשב כחציצה בטבילה, כי אין בו ממש, ואינו נדבק. ואם הוא נדבק לעין, ורגילים להסירו ("מקפיד"), הוא חוצץ [ח].
16. דם יבש על פצע, נחשב חציצה. אם הסרתו כרוכה בכאב, אינו חוצץ [ט].
17. אשה שיש לה פצעונים ("חצ'קונים"), תרככם במים, ואז תטבול [ט].
18. קוץ הנראה על העור, צריך להסירו, כי בני אדם רגילים להסירם [יא].
19. נוכחות זיעה על הגוף, אינה חוצצת [יב].
20. בצק שנדבק על עור הגוף, נחשב לחציצה [יג].
21. דם שרק החל להתקשות (לקרוש), אבל עדיין לח במקצת, אם יכולה להסירו, נחשב חציצה [טז].
22. צבע המשמשים ליופי, כגון לקישוט השיער, או הגוף, אינו חוצץ [יז].
23. שאריות צבע על גופה של אשה, שבמקצועה עוסקת בצבעים, אינן נחשבות "חציצה" בטבילה, כי הן חלק אינטגרלי מחייה. לעומת זאת, עבור נשים שאינן עוסקות בצביעה, שאריות צבע נחשבות "חציצה" [יז].
24. לכלוך תחת הציפורניים אותו רגילים להסיר כחלק משגרת הניקיון, נחשב לחציצה [יח].
25. מותר לטבול עם ציפורניים ארוכות (ליופי), ובתנאי שהן נקיות לחלוטין. עם זאת, מתוך זהירות, רבות בוחרות לקצרו, כדי להסיר כל חשש לכלוך. אמנם מעיקר הדין, אין חובה אלא שיהיה נקי [כ].

26. מותר לטבול עם תכשיטים רופפים, שאינם הדוקים חזק על הגוף. אך המנהג הרווח הוא להסירם [כג].
27. תכשיטים קבועים כגון עגילים ונזמי אף אינם חוצצים, גם אם הם הדוקים, ומותר להשאירם במהלך הטבילה [כג].
28. צריכה לוודא שאין כל חציצה בין שיניה, לכן תסיר מהם כל שארית מזון או לכלוך, כדי שלא יהיה שם דבר החוצץ. כי בני אדם רגילים להסיר שאריות אוכל, הדבוקים בשיניהם [כד].
29. כדי לשמור על כשרות הטבילה, יש מנהג יפה להימנע מאכילת בשר ביום הטבילה, שכן הוא עלול ליצור חציצה. עם זאת, במקרה שאכלה בשר, צחצוח יסודי יאפשר לבצע את הטבילה כהלכתה [כד].
30. כדי להימנע מחציצה, כל אשה צריכה לטבול לבד, בלי להחזיק ביד של אחרת. במקרה שאישה צריכה עזרה בגלל נכות, מותר לאישה אחרת לתמוך בה, אבל היא צריכה להרפות את היד, או להרטיב אותה במי המקוה, לפני שהיא נוגעת ביד הטובלת [כח].
31. לא תטבול במקום בו יש חשש שאנשים יראו אותה, מחשש שלא תדקדק בטבילתה. ובדיעבד, אם בכל זאת טבלה שם, הטבילה כשרה [לד].
32. כדי להבטיח טבילה כשרה, יש לטבול בתנוחה המאפשרת כיסוי מלא של כל חלקי הגוף במים, כולל השערות והקפלים. יש להימנע מתנוחות קיצוניות, כגון עמידה מתוחה, או כפיפה עמוקה [לה].
33. נהגו בנות ישראל שאשה אחרת, בדרך כלל בלנית, נוכחת בעת הטבילה, כדי לוודא שכל השערות נכנסו במים [מ].
34. במקרה בו אין בלנית זמינה, או שהטובלת מעדיפה שלא תהיה בלנית נוכחת, עליה לוודא בעצמה, שכל השערות שלה נכנסו במים [מ].
35. משחות רפואיות המרוחות על גופה נחשבות כחציצה, לכן, באופן עקרוני, יש להסירן לפני הטבילה. עם זאת, במקרה שזה עלול לפגוע בבריאותה, אין צורך להסיר, כי אינה מקפידה שזה נמצא עליה (קפג).

36. תחבושות נחשבות כחציצה, ויש להסירן. אם הסרתן עלולה לגרום נזק לבריאותה כגון פגיעה בפצע או הגברת כאב, אין צורך להסירן (קפג).
37. התקן תוך רחמי, אינו חוצץ (קפג).
38. סתימה זמנית בשיניים, אינה חוצצת (קפג).
39. ראוי שתעשה את כל צרכיה, הן גדולים והן קטנים, לפני הטבילה. אך אין זו אלא הנהגה טובה לכתחילה. ואם לא עשתה כן, הטבילה כשרה [ג].
40. נידה שטבלה בבגדים, אם הם רפויים, טבילתה כשרה [מו].
41. חובה להסיר כל כינה הנמצאת על הגוף או בשיער. אם אי אפשר להסיר את הכינים, אין זו חציצה, והטבילה כשרה [מז].

כב. הכנה לטבילה (סימן קצט)

1. חובה על האישה להתכונן לטבילה, ולוודא היעדר שאין כל חציצה [הק].
2. ההכנה כוללת רחיצת כל הגוף, תוך שימת לב מיוחדת למקומות מועדים לכלוך [א].
3. יש לחפוף את שיער הראש, כדי לוודא שאין בו קשרים או לכלוכים [א].
4. חובה לעיין בגוף לפני הטבילה, לוודא שאין חציצה [א].
5. טמפרטורת המים – החפיפה והרחיצה צריכות להיעשות במים חמים או לפחות פושרים. רחיצה במים קרים, עלולה לגרום לחציצות [ב].
6. לכתחילה, יש להסמיק את החפיפה לטבילה. על כן מומלץ לחפוף לפני השקיעה, ולטבול באותו לילה [ג].
7. אם זה לא מתאפשר, כגון אם זמן טבילתה במוצאי שבת, ניתן לחפוף ולטבול בלילה [ד].
8. אם חל יום טוב בערב שבת, וזמן טבילתה בליל שבת, יש לחפוף בערב יום טוב, ולעיין לפני הטבילה [ב].

9. אם חלו שני ימים טובים בחמישי ושישי, והטבילה בליל שבת, ניתן לחפוף ביום רביעי, תוך שמירה על שיער נקי ומסודר עד הטבילה [ו].

10. הרחקת החפיפה מהטבילה (בדיעבד):

11. **בימי חול:** אם החפיפה נעשתה זמן רב לפני הטבילה, הטבילה כשרה בדיעבד.

12. **אי חפיפה כלל:** אם לא חפפה כלל, הטבילה פסולה גם אם לא נמצאה חציצה לאחר הטבילה, מחשש לחציצה שהוסרה בעת היציאה מהמים [ח].

13. באישה עם שיער קצר שבדקה (עיינה) לפני הטבילה, נראה שהטבילה כשרה בדיעבד, גם אם לא חפפה (לו).

14. אם לא עיינה לפני הטבילה, הטבילה פסולה [ח].

15. **מציאת חציצה לאחר הטבילה:** אם נמצאה חציצה לאחר הטבילה, והעיון והחפיפה היו סמוכים לטבילה, אין צורך בטבילה נוספת. אחרת, אם לא היו העיון והחפיפה סמוכים לטבילה, יש צורך בטבילה נוספת (י).

16. במקרה שנמצאה חציצה אחר הטבילה, אין להורות באופן אוטומטי על טבילה חוזרת. אלא יש לבחון את טיב החציצה, ואת מידת ההקפדה של נשים על סוג חציצה זה. רק בהתקיים שני התנאים יחד (החציצה דבוקה לגוף, ונשים מקפידות עליה), יש לפסוק על טבילה חוזרת (מו).

כג. אימתי תעשה ברכת הטבילה (סימן ר)

1. האישה צריכה לברך על הטבילה.

2. לפי מנהג ספרד, האישה מברכת לפני כניסתה למים, בעודה מכוסה בחלוק.

3. לפי מנהג אשכנז, האישה מברכת אחר טבילתה במי המקווה. יש מדקדקות לחבק את זרועותיהן, כמחיצה בין הערווה ללב.

הלכות מקוואות (סימנים רא-רב)**כד. דיני המקוה ומימיו (סימן רא)**

1. אישה לא יוצאת מטומאתה ואיסורה אלא אם תטבול במקום הכשר לטבילה [א].
2. אין אפשרות לטבול בכלי, אפילו אם הוא גדול מאוד [ו].
3. אין לטבול אלא במים שנמצאים בקרקע [א].
4. יש אפשרות לטבול הן במקווה והן במעיין [א].

דיני מקווה

5. מקווה הוא חפירה באדמה או מבנה בנוי המחובר לקרקע, ומכיל מי גשמים [א].
6. שיעור המקווה הוא 40 סאה [א].
7. ולכל הפחות 360 ליטרים (ט). כיום, המקוואות הסטנדרטיים מכילים הרבה יותר מים, ואין בהם כל חשש.
8. הבור של המקווה צריך להיות גדול מספיק, כך שבשעת טבילת האישה לא יזלו מים החוצה ויתמעטו מכמות המים הנדרשת [א].

מי גשמים

9. מקווה כשר צריך שמימיו יהיו מי גשמים. בהמשך יוסבר מה עושים למעשה כדי להכשיר מקווה כשאינן מי גשמים למילוי [הק].

מים עומדים ופסול זחילה

10. מקווה מטהר רק אם המים עומדים במקווה, ולא זורמים כמו בנהר [ב].
11. אם יש סדק במקווה ומשם המים דולפים החוצה, הדליפה פוסלת את המקווה, אם היא ניכרת ומורגשת, ואם אין 40 סאה של מים מתחת לסדק. פסול זה נקרא "פסול זחילה" [ג].

12. למנהג אשכנז, גם אם הסדק הוא החלק העליון של המקווה, ואין חשש שהמקווה יתרוקן ויעמוד על פחות מ 40 סאה, אין לטבול בו לכתחילה, אלא רק בשעת הדחק [ג].
13. אם המקווה ניקב ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע באיטיות, הוא עדיין כשר, כי אין זחילתן ניכרת [נא].
14. סתימת הנקב ביד או על ידי דבר המקבל טומאה אינה מועילה [ג].

פסול מים שאובים

15. מים שאובים הם מים שנשאבו בכלי, ואז נשפכו למקווה לפני שהיו בו 40 סאה של מי גשמים. מים אלה, פוסלים את המקווה [ג].
16. גם אם יוסיפו לאחר מכן מי גשמים רבים למקווה, המקווה יישאר פסול [כא].
17. דבר נחשב לכלי רק אם יש לו בית קיבול, כלומר שהוא יכול להכיל בתוכו נוזלים [לד].
18. כלי שנקבע בקרקע עדיין נחשב כלי ופוסל את המים העוברים דרכו כשאובים [לו].
19. לכן, אין למלא מקווה ישירות ממי ברז, כי בצינורות המים יש כלים שונים לקבלת לכלוכים ומשקעי עפר (רע).
20. מים שאובים אינם פוסלים את המקווה בפחות משלושה לוגים, שהם קצת יותר מ-1050 מיליליטר [טו].
21. מים שאובים פוסלים את המקווה רק אם נאספו מתוך רצון [לז].
22. מקווה שיש בו כבר 40 סאה מי גשמים, לא ייפסל גם אם יישפכו לתוכו מים שאובים רבים [טו].
23. כאשר רוצים למלא מקווה ממי ברז (הפסולים מדין מים שאובים), בונים בור נוסף ליד בור הטבילה. בבור זה נקווים מי גשמים, והוא נקרא "בור זריעה". שני הבורות מחוברים בפתח הבנוי בקיר החוצץ בינם, ומי הברז מוזרמים אל בור הזריעה, שם הם "נזרעים" בתוך מי הגשמים. לאחר מכן, המים המעורבים זורמים דרך פתח הניקוז לבור הטבילה, וכך המקווה מתמלא במים כשרים (קיא).

24. מקוה כשר רק עם מים, ולא עם מי פירות. מי הפירות אינם פוסלים את המקווה אם נפלו שלושה לוגים מהם, אך הם לא נחשבים כחלק מכמות המים הנדרשת להשלמת המקווה [כד].
25. אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל שלג וברד שהובאו בכלים, כשרים למילוי מקווה [ל].
26. כלי שנקבע בקרקע עדיין נחשב לכלי, והמים העוברים דרכו נחשבים כמים שאובים [לד].
27. כלי ללא בית קיבול, שנקבע בקרקע, ולאחר מכן חקקו בו בית קיבול, אינו פוסל את המקווה [לד].

המשכה

28. ההמשכה היא הזרמת מים על הקרקע, למרחק שלושה טפחים. מים שאובים שלא נשפכו ישירות למקווה, אלא הוזרמו על הקרקע למשך שלושה טפחים או יותר, אינם נחשבים מים שאובים [מד].
29. גם אם המים נגררו על צינור הקבוע בקרקע, הם אינם נחשבים שאובים [מו].
30. ולמנהג אשכנז לכתחילה אין לעשות המשכה על אבנים או דברים שאינם בולעים כלל [מו].
31. אמנם אין להכשיר באמצעות המשכה אלא מיעוט מהמקווה [מד].
32. אין להקדים מים שאובים בהמשכה לפני הבאת מי גשמים למקווה [מד].

שינוי מראה

33. משקה שנפל למקווה ושינה את מראה המים, פוסל את המקווה [כה].
34. אם חזרו המים להיראות כמים רגילים, כגון שנוספו מים, אפילו שאובים, אל מי המקווה. המקווה חוזר להכשרו, ובלבד שהיו מימיו מי גשמים, בטרם השתנה מראהו [כה].
35. מקווה שנשתנה מראה מימיו בגלל הטובלים בו, לא נפסל (רא).

36. מקווה שנשתנה מימיו מחמת עצמו (כגון התפתחות אצות, או שינויים מינרליים), ולא מחמת נוזל זר, כשר [כז].

הווייה

37. הווייה היא פעולה הגורמת למים להגיע למקווה (רנט).
 38. אסור שהמים יגיעו ישירות למקווה על ידי אדם [לט].
 39. או על ידי כלי הראוי לקבל טומאה [מח].
 40. צינור ללא בית קיבול, המקובע בקרקע, כשר להבאת מים למקווה [לו].
 41. אם הצינור אינו קבוע בקרקע, הרי הוא מקבל טומאה, ופוסל את המקווה [מח].
 42. המשכה קטנה של מים, אפילו פחות משלושה טפחים מועילה שהמים לא ייפסלו מדין "הווייה על ידי טומאה" [מח].
 43. פסול הווייה בידי אדם או על ידי דבר שמקבל טומאה, אינו פוסל את המקווה אלא, כאשר אין בו 40 סאה (שסד).
 44. וגם אינו פוסל המקווה, אם אין בו שלושה לוגין (שסד).

הכשרת מקווה שיש בו מים שאובים

45. אם יש בור של 40 סאה מי גשמים ועל ידו בור של 40 סאה מים שאובים וביניהם נקב אפילו קטן, המים שבבור מים השאובים, הוכשרו על ידי ההשקה [נג].
 46. אחרי שהתחברו המים, אפשר לסתום את הנקב [נב].
 47. ולפי מנהג אשכנז צריך שהנקב יהיה ברוחב כשפופרת הנאד, שהוא 4 ס"מ על 4 ס"מ [נג].

דיני מעיין

48. מעיין הוא מים טבעיים הנובעים מאדמה וזורמים (ג).
 49. מעיין כשר לטבילה אפילו אם המים זורמים [א].

50. כל הימים והאגמים יש להם דין מעיין ומטהרים גם במים זורמים [ה].
51. מים שאובים אינם פוסלים מעיין [ח].
52. מי גשמים שהתערבו עם מי מעיין, אם מי מעיין הם רוב, דין המקווה כמעיין [ב].
53. אם מי גשמים הם הרוב, זה לא נחשב כמעיין, ואינו מטהר אלא כמי מקווה, כלומר, במים עומדים בלבד [ב].
54. לכן אסור לטבול בנהר בחורף ובעת הפשרת השלגים, כי חוששים שמי גשמים רבים על המים הנובעים [ב].
55. למנהג אשכנז לא חוששים, ומותר לטבול בנהר גם בחורף, ובעת הפשרת הגשמים [ב].

ספקות

56. ספק מים שאובים, טהור. אם יש ספק לגבי המים שנכנסו, שמא מילאו והשלימו את המקווה, בשלושה לוגים מים שאובים, או שהיה כולו מים כשרים, המקווה כשר, אפילו לאישה שהיא נידה מן התורה [סז].
57. ספק אם היו 40 סאה במקווה אם לא, לא עלתה טבילה לאשה שטבלה בו [עא].
58. יש אומרים שאפילו אם טומאתה הייתה מדרבנן, גם אז, לא עלתה לה טבילה [הערה 59].
59. מותר לחמם המים של המקווה [עה].

כה. חציצה בטבילת כלים (סימן רב)

1. דבר החוצץ על רוב שטח הכלי, והאדם גם מקפיד עליו, פוסל את הטבילה מן התורה ("רובו ומקפיד - חוצץ"). שני תנאים אלו (רוב שטח הכלי והקפדה של האדם), חייבים להתקיים יחד כדי שהחציצה תפסול מן התורה [הק].

2. חכמים החמירו וגזרו שגם חציצה קטנה המפריעה לאדם (מקפיד עליה), או חציצה שאינה מפריעה לו (אינו מקפיד) אך מכסה את רוב שטח הכלי, חוצצת ופוסלת את הטבילה [ב].
3. כמו כן, רק דבר הנדבק לכלי נחשב לחציצה. ואם אינו דבוק, אין זו חציצה [א].
4. יש לוודא שבמהלך הטבילה, המים מגיעים לכל חלקי הכלי, הן החיצוניים והן הפנימיים. אם יש חלל סגור בתוך הכלי, שהמים לא מגיעים אליו, הטבילה לא תועיל [ו].
5. כאשר טובלים כלי בתוך כלי, יש לוודא שהמים מגיעים לכל חלקי שני הכלים, הן החיצוניים והן הפנימיים [ו].

מפתח נושאים

מפתח נושאים

**הלכות חוקות העובדי כוכבים, הלכות נידה והלכות מקוואות
סימנים קע"ח – ר"ב**

אות מודגשת מפנה לסימן בשולחן ערוך, אות ללא סוגריים מפנה לסעיף בדברי המחבר והרמ"א, ואות בסוגריים מפנה לסעיף קטן בפרושנו. מספר בסוגריים מפנה להערה. הציון (הק) מפנה להקדמה לסימן או לסעיף.

א:

אין פתיחת הקבר (הרחם) בלא דם – ע"ע 'פתיחת הקבר'.
אסטרוגלוגיה וחיזוי העתיד ומזל – **קעט** (הק'), א (א), (ג), (יא-יג).

ב:**בדיקות:**

אין תולין בבדיקה פנימית – **קצ** לג (קמב), הע' 12.
בדיקות בז' נקיים – **קצו** ד (כז), (ל), ו (לז), (לט-מ).
לאחר תשמיש בוסת קבוע – **קפד** א (ד).
לפני תשמיש בוסת קבוע – **קפד** א (א-ב), **קפו** א (א), (ד-ה), (טו), הע' 6.
לפני תשמיש בוסת לא קבוע – **קפו** ב (ו) (יד), קפט ד.
לאחר תשמיש בוסת קבוע – **קפד** א (ד).
מצאה דם בבדיקה ללא הרגשה – **קפד** הע' 6.
בור זריעה – **רא** כה, הע' 18.
'בחוקותיהם' – ע"ע 'חוקות הגוים'.
ברית יצחק ושלוש זכר – **קעט** (סט).
ברכה הנמשכת ממעיין – **רא** י (פט), יח (קלח).
ברכה על הטבילה – **ר** (א), (ה), (ח).

ג:

גומות (מקוואות) – **רא** לו (רעט) הע' 26.
גורלות (הטלתם) – **קעט** (ב).

גילוח הזקן: קפא (הק'), (כד):

גילוח במספרים כעין תער – **קפא** י (כה-כו).
 מכונת גילוח (לזקן) ומשחה – **קפא** (כז), הע' 11-12.
 מקום הפאות – **קפא** י (כח-כט) יא (ל-לב).

ד:

דורש אל המתים – **קעט** יג (נח-ס).

ה:

הוויה והמשכה (מקוואות) – **רא** (רנט), (רסה), (רצא), (שכג), (שלא), (שסב-שסד), (שעה), (שפג), (שצג).

הפסק טהרה:

בדיקת ההפסק – **קצו** א, (ב), (לד).
 הימים שממתינה שלפני ההפסק – **קצו** (יט), יא (נח), (סט), (עא-עח).
 מוך דחוק – **קצו** (ו), (טז), (פט).
 מתי ואיך עושים – **קצו** (ג), ג (כב), (לז), (צא).

הרחקות:

אכילה והכנת משקה ומאכל – **קצה** ג (יד-טו) ד (טז) (כ) י (לח) הע' 9. יג (מו) (נ).
 הושטה וזריקת חפץ – **קצה** ב, (ח-ט).
 הסתכלות – **קצה** ז (לב-לד), הע' 8.
 חולה (כשאחד מבני הזוג חולה) – **קצה** (נו-נח).
 חיבוק ונישוק (גדר איסורם) – **קצה** (הק') הע' 1, הע' 11.
 ישיבה, שכיבה על מטתה – **קצה** ה (כד), הע' 7.
 לשחק יחדיו – **קצה** (ג).
 הקפת הראש – ע"ע 'תספורת האסורה'.
 הרגשה האוסרת: **קפג** (ד). **קפח** א (ט). **קצ** (הק'), (א-ו), הע' 1. (קמד), הע' 12. **קצא** א (ב).
 השקה – **רא** (קנט), (רכא), נב (שצה).

ו:

וסתות קפט (הק'):

דימום ע"י הורמונים (לעניין קביעת וסת) – **קפט** (קנח).
 וסת הגוף – קפד יב (נח), (סב).
 וסת החודש – ע"ע וסת שאינה קבועה.
 וסת שאינה קבועה (בינונית, חודש, הפלגה) – **קפט** א (א-ז), הע' 1. (יג-ד),
 ו (לג), ז (לו), (מו), (נ), (סז), (עא), (עז), (קפז).
 וסת קבועה – **קפט** ב (ד).
 כיצד קובעת וסת – **קפט** ב (ח), (יא-יב), יג (נו).
 כתמים (אינם קובעים וסת) – **קצ** נד (רעה).
 מסולקת דמים (אופנים שונים) – **קפד** ג (כ), **קפט** כח (קפח-קצ), לג (רא-
 רה), לד (רז), הע' 15.
 עקירת וסת – **קפט** טו (קד-קט), טז (קיא-קיג).
 פרישה הסמוכה לוסת – ע"ע 'פרישה הסמוכה לוסת'.

ח:

חוקות הגוים:

הסבר כללי – **קעח** א (א), **קעט** (נב).
 כנסיות – **קעח** (ו-ז).
 לבוש של גויים – **קעח** (ב), (ח-יא), (יד).
 עמידה בצפירה – **קעח** (יג).
 עץ אשוח – **קעח** (א).
 תספורת האסורה – **קעח** (ג-ה).

חציצה והטבילה:

עקרונות בנושא חציצה ואופן הטבילה הראוי: **קצח** – (הק') הע' 1 (א-ב).
 הע' 3 (קנג) (קסב) (קעז) הע' 32 **רא** סא (תסב) (תצו) **רב** (הק') (ד) (כט-
 לב) (לו).
 בלנית – **קצח** מ (קעג).
 הקפדה (כיצד מגדירים דבר המקפיד) – **קצח** (ד-ז), הע' 6-7, (ל), הע' 9,
 (מב), (סד), הע' 17, (עז), הע' 19, (ר).

דבר שאינה מעוניינת להסירו (חוט תפירה לאחר ניתוח, צבעים) – **קצח** ו (לה).

להסתיר את הטבילה – **קצח** (רו-רט), הע' 36.
מקומות פנימיים והדחת בית הסתרים – **קצח** (קא), (קט-קי), (קיז), (קפג), (קפו), **קצט** (הק'), (א), (לט-מ), יב (נח), **רב** (יז).
נטילת ציפורניים – **קצח** (עט-פב), (צ), (צב).
סתירה בשיניים – **קצח** (קה), (קפג).
עדשות מגע – **קצח** (קב).
פצעים – **קצח** ט (מח).
צורך רפואי – **קצח** י (ג-נב), (ק), הע' 22. (קב), (קפג).
צחצוח שיניים – **קצח** כד (קב-קג).
שן תותבת – **קצח** (צב).

טבילה:

הכנות לטבילה:

ביאור השלבים ההלכתיים בהכנה לטבילה – **קצט** (הק').
החפיפה עיון והרחיצה – **קצט** (ד-ז) (לו) (מז) (נב) הע' 6.
סמיכת החפיפה לטבילה וזמן הטבילה – **קצז** (יב), **קצט** ג (יא-יב).
רחיצה בחמים אחרי טבילה – **רא** עה (תקלה-תקלו).

זמני הטבילה:

ביום השביעי – **קצז** ג (טז-יז) (כא) **קצט** (לב).
בליל שבת – **קצז** ב (ו-ז) (יג).
ברכה על הטבילה – **ר** (א), (ה), (ח).
טבילה במרחץ וחימום המקוה – **קצח** לא (קכט), **רא** א, (א), (תקכח-תקכט), (תקלג).
טבילה בקרקע ולא בכלי – **קצח** לא, (קכט). **רא** (הק'), ו (נא), (נג-נה), (ס), (עג), (פב), לד (רנא-רנג), מ (ש-שא).

י:

יולדת:

המנהג לפרוש מדם טוהר – **קצד** (טז).
המפילה טמאה כיוולדת – **קצד** ג (כד).

לפרוש ארבעים לזכר ושמונים לנקבה – **קצד** (יג), הע' 2. **קצז** (ח).
 ניתוח קיסרי – **קצד** (נג-נד).

כ:

כוחות מאגיים ומיסטים – **קעט** (הק), ע"ע 'אסטרולוגיה', 'ניחוש'.
כלה (התכונות לחתונה):

ממתי סופרת – **קצב** ב (י-יב).
 סופרת ז' נקיים – **קצב** א (הק') (ה-ח), (יז), (כא).
 פרישה לאחר בעילת מצוה – **קצג** (הק') א (א), (ו).
 ראתה לפני הביאה הראשונה (לעניין ייחוד) – **קצב** ד (כד-כה), (ל), (לח).
קצה (ו).

כתמים:

הגדרה והסבר – **קצ** (הק') א (א), **קצה** (נג).
 על דבר שאינו מקבל טומאה (ואיזה דברים אינם מקבלים טומאה) – **קצ** י
 (מא-מה).
 שיעור הכתם המטמא – **קצ** ה (כב), הע' 2. (כד), ו (לא), קצו הע' 1.
 תולין את הכתם בדבר אחר (ותליה בג' ימים ראשונים) – **קצ** (מו), הע' 7.
 יח (צ), מא (קפא), (קפג).

ל:

לא ילבש גבר שמלת אשה: קפב (הק').
 הורדת שערות מהגוף – **קפב** א (א-ח).
 הסתכלות במראה – **קפב** ו (כו-כז).
 ללא כוונה להידמות לאישה – **קפב** (יא), (טז), (יז).
 מכנסיים לנשים – **קפב** (יח).
 צביעת שערות (לגבר) – **קפב** ו (כה).
 לחשים וסגולות: **קעט** ח (לו-מ), (מד), (מה-מו). (לב-לד), (נ).

מ:

מכונת גילוח – **קפא** (ו).
 מחזור – ע"ע 'וסת'.

נ:

ניחוש (עיין סיכום בסוף הסימן):

גדריו- **קעט** (הק') (א), ב (ז-ח), (י).
 דברים האסורים משום ניחוש- **קעט** ג (טו-כג).
 חתונה במילוי הירח- **קעט** (ח).
 סיוע פסיכולוגי עבור חולה- **קעט** ו (לד).
 סימן (לעשות מעשה על פיו)- **קעט** ד (כד-ל).

נידה (כללי):

בדיקת רופא ע"י פתיחת הרחם - ע"ע 'פתיחת הקבר'.
 דם נידות המטמא וגווני מראות הדמים- **קפג** א (א), (ה). **קפח** (הק'), א
 (א-ג), הע' 1. (ד-ז), ד (כח).
 הגדרה (ומה בין נידה לזבה)- הק' כללית, **קפג**, (הק') (ג), (ו).
 הרגשה האוסרת- ע"ע 'הרגשה האוסרת'
 נאמנות האישה והרופא- ע"ע נאמנות.
 ראתה דם באונס- **קפג** א (ב), **קפט** יז (קטו), (קכ).
 רואה דם מחמת תשמיש כיצד תנהג- **קפז** א, (הק'), (טו).

מ:

מים מכונסים/טבילה בנהרות- **רא** (הק'), ב (יג-טו), (כ), הע' 3, (א-כד), (כט).
 ה (מז), הע' 9. נ (שפד) (שצא), נא (שצד) הע' 41.
 מים שאובים- **רא** (הק'), ג (ל-לג), הע' 4-5, (לז), (צ), (צג), הע' 10, (קיא),
 (קעא), (רסה), (שיב), (שעה), הע' 42, (תטו), (תיז), הע' 45, הע' 53.
 מים שנשתנו מראיהן- **רא** כג, (קעח), כד (קצ), כה (קצז), (ריג).

מכה (נידה):

ההבדל בין דם נידות לפצע- **קפז** (הק'), (לב), (לו). **קפח** (כב), הע' 4.
 תלייה במכה- **קפז** ה (ל), (לד), (לו-מ), (מד). **קצ** יא (נח).
מקוואות (עקרונות ומושגים בכשרות המקווה)- **רא** (הק').

נ:

נאמנות:

נאמנות האישה- **קפה** (הק'), (ד), (ז), (יג), הע' 2, (יד) **קפז** ו (מא-מב) **קפח**
 ב (יג-יד) **קצט** (י).

נאמנות הרופא – **קפז** ח (מח-ג). **קצט** (ט).
נהר (טבילה בו) – ע"ע 'מים מכוונסים/טבילה בנהרות'.

ס:

ספק דרבנן לקולא – **קצ** טו, הע' 8, יח, (צ). **רא** (לג), הע' 4. (תצט-תק),
(תקיא), (תקטו), הע' 59, (תקכד).
ספק שיכול להתברר – **רא** סט (תקז).

פ:

פרישה הסמוכה לוסת:

בדיקה בזמן הפרישה ועברה ולא בדקה (וסת קבועה/לא קבועה) – **קפד** ט
(לו-מ), **קפט** (יח-כא), הע' 3.
ביוצא לדרך – **קפד** י (מא-מג).
במעוברת – **קפד** ז (כז-כח), הע' 5. **קפט** (רז), הע' 15.
הגדרה וטעם – **קפד** (הק')
ממה צריך לפרוש – **קפד** ב (ז), **קפט** (ב).
מתי פורש – **קפד** (ח), (טו-טז), ו. עונה וגדרה – **קפד** (ד).
פצע – ע"ע 'מכה'

פתיחת ה'קבר' (הרחם):

בדיקת רופא ע"י פתיחת הרחם אם מטמא – **קפח** ג (כז) הע' 7. **קצד** ב
(יט), הע' 3, (כו).

ק:

קוסמים – **קעט** (ד), טו (סא), הע' 9.
קמיעות – **קעט** יא (נג), יב (נד-נז).

קעקוע – קפ (הק'):

טעם האיסור – **קפ** (א).
האם צריך להסיר הקעקוע – **קפ** (ד) הע' 3.
צורך רפואי (אפר מקלה) – **קפ** (ו) (ח).
קרוחה (על המת) – **קפ** ט הע' 7-8.

ש:

שאובין – ע"ע 'מים שאובין'

'שבעה נקיים':

- הסבר התקנה: **קפג** (ו), הע' 2.
 ביולדת - **קצד** (ד).
 בכלה - **קצג** (ח).
 שדים - **קעט** טז (סד), (סח), הע' 11.
 שיעור המקוה - **רא** א (ד-ט), הע' 11, הע' 14.
 שלג (מקוואות) - **רא** ל (רכח), (רלה-רלו), הע' 21.
 שריטה על המת - **קפ** ה (ט), (יא), יב (כט).
 שריטה על דבר אחר או ניתוח פלסטי - **קפ** (יב), הע' 5.

ת:

- תלייה במכה - ע"ע 'מכה'
תספורת האסורה (הקפת הראש): קפא (הק').
 לאשה - **קפא** ו (יב).
 לקטן - **קפא** (יד), הע' 5.
 מכוונת גילוח - **קפא** (ו).
 מספרים כעין תער - **קפא** ג (ו-ז).
 מקום הפאות - **קפא** א (ג), ט (כא-כג).